

Varuh
človekovih
pravic

LETNO
POROČILO
za leto 2007

LETNO
POROČILO
VARUHA
ČLOVEKOVIH
PRAVIC
REPUBLIKE
SLOVENIJE
ZA LETO 2007

Ljubljana, avgust 2008

Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2007

Izdajatelj:

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Pri pripravi letnega poročila so sodelovali:

dr. Zdenka Čebašek – Travnik, varuhinja človekovih pravic

Tone Dolčič, namestnik varuhinje

mag. Kornelija Marzel, namestnica varuhinje

Bojana Kvas, generalna sekretarka

mag. Bojana Cvahte, direktorica strokovne službe

Jernej Rovšek, namestnik generalne sekretarke

Ivan Šelih, vodja področja za pravosodje in Opcijski protokol

ter sodelavke in sodelavci:

Polona Bobič

Bojan Brank

Nataša Bratož

Zlata Debevec

Ana Fröhlich

Robert Gačnik

mag. Martina Jenkole

Uroš Kovačič

Nataša Kuzmič

Kristijan Lovrak

mag. Jure Markič

Martina Ocepek

Živan Rejc

dr. Ingrid Russi - Zagožen

mag. Barbara Samaluk

Simona Šemen

Manca Šetinc

Neva Šturm

Jasna Turk

Brigita Urh

Boštjan Vernik

Urednica: **Liana Kalčina**

Lektorica: **Nataša Purkat**

Korektor: **Jože Marovt**

Oblikovanje: **Identiteta, d. o. o.**

Tisk: **Impress, d. d.**

Naklada: **700 izvodov**

Ljubljana, avgust 2008

ISSN 1318-9255

Letna in posebna poročila Varuha človekovih pravic so objavljena tudi na spletnih straneh:

<http://www.varuh-rs.si>

Naslov:

Varuh človekovih pravic RS

Dunajska cesta 56, 1109 Ljubljana

Telefon: 01 475 00 50

Brezplačni telefon: 080 15 30

Faks: 01 475 00 40

E-naslov:

info@varuh-rs.si

Reproduciranje delov Poročila je dovoljeno z navedbo vira.

DRŽAVNI ZBOR REPUBLIKE SLOVENIJE
Gospod France Cukjati, dr. med.
Predsednik

1000 LJUBLJANA

Spoštovani gospod predsednik,

pošiljam vam trinajsto redno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. Poročilo, ki ga Državnemu zboru posredujem v skladu s 43. členom Zakona o varuhu človekovih pravic, se nanaša na delo Varuha v letu 2007.

Predlagam, da Državni zbor poročilo obravnava skladno s svojim poslovníkom, in vas hkrati obveščam, da želim po 44. členu Zakona o varuhu človekovih pravic povzetek poročila in svoje ugotovitve osebno predstaviti na seji Državnega zbora.

S spoštovanjem,

dr. Zdenka Čebašek – Travnik
Varuhinja človekovih pravic

Številka: 0103-5/2008-20-ZČT
Datum: 1. 9. 2008

KAZALO

I UGOTOVITVE, MNENJA IN PREDLOGI VARUHNJE	14
2 VSEBINA DELA IN PREGLED PROBLEMATIKE	22
2.1 Ustavne pravice	22
2.1.1 Sodelovanje strokovne in druge zainteresirane javnosti pri sprejemanju predpisov	22
2.1.2 Pomanjkljivosti pri zakonskem urejanju uveljavljanja ugovora vesti	23
2.1.3 Etika javne besede	24
2.1.4 Zaščita otrok v medijih	25
2.1.5 Sovražni govor v medijih	26
2.1.6 Sovražni govor na spletnih portalih in odgovornost ponudnikov spletnih forumov	27
2.1.7 O registru pedofilov	28
2.1.8 Svoboda izražanja in medijev	29
2.1.9 Sankcioniranja sovražnega govora še ni	29
2.1.10 Varstvo osebnih podatkov in zasebnosti	30
PRIMERI	32
1. Žaljenje osebnega dostojanstva in izrazi sovražnosti na svetovnem spletu	32
2. Medijsko poseganje v zasebnost in osebnostne pravice nekdanjega obsojenca	33
3. Medijske zgodbe o odvzemu otrok članom osovražene družine	33
4. Iz naslova pošiljatelja na ovojnici pisemske pošiljke lahko tretje osebe domnevajo o zdravstvenem stanju naslovnika	35
5. Policijska postaja je podatke o osumljencu v predkazenskem postopku posredovala njegovi lovski družini	35
6. Kako ravnati z gradivi psihiatričnih ustanov	36
2.2 Diskriminacija	38
2.2.1 Nacionalne in etnične manjšine	39
2.2.2 Urejanje položaja romske skupnosti	40
2.2.3 Razumna prilagoditev potrebam oseb z invalidnostmi	42
2.2.4 Težak položaj gluhoslepih oseb	43
2.2.5 Nespoštovanje odločb ustavnega sodišča	43
PRIMERI	44
7. Sporno poročilo Sveta Vlade RS za invalide	44
8. Osebam na invalidskih vozičkih onemogočeno neposredno spremljanje sej Državnega zbora	45
9. Nezakonita in diskriminatorna opredelitev pojma mlada družina	45
10. Pravica do uporabe brajeve (braillove pisave) v sodnem postopku	46
11. Pravica do spremljanja predvolilnih soočenj na RTV Slovenija v znakovnem jeziku	47
12. Nerazumna razlaga pogojev za pravice do medicinskih tehničnih pripomočkov za slepe osebe	48
13. Slepim osebam s psom vodnikom je vstop v lokal prepovedan	49
14. Sporni kriteriji ocenjevanja prošelj za financiranje programov majhnih etničnih skupnosti	49
15. Nadlegovanje na delovnem mestu na podlagi narodnosti	50
2.3. Omejitve osebne svobode	52
2.3.1 Priporniki in obsojenci na prestajanju kazni zapora	52
• Spremembe in dopolnitve Pravilnika o izvrševanju kazni zapora kot korak nazaj	52
• Uporaba prisilnih sredstev s strani paznikov	53
• Kdaj do vključitve zdravstvenega varstva obsojencev v javno zdravstveno mrežo?	53
• Kdaj do »zaporske bolnišnice«?	53

• Zdravniški pregledi zaprtih oseb ob navzočnosti paznikov	54
• Obsojenci brez pravice do obveznega pokojninskega zavarovanja	55
• Priprava programa potrebnih ukrepov za pomoč obsojencu po odpustu s prestajanja kazni zapora	55
• Obiski zavodov za prestajanje kazni zapora	56
2.3.2 Osebe z duševnimi motnjami	58
• Obiski zavodov in bolnišnic	59
2.3.3 Tujci, ki nezakonito prebivajo v Sloveniji in prosilci za azil	64
• Začasna omejitev gibanja - 27. člen ZAzil	64
• Dublinski postopki po 40.a členu ZAzil	65
• Ponovna prošnja za azil po 41. členu ZAzil	66
• Določitev kraja prebivanja tujcu le s sodbo oziroma sklepom	67
PRIMERI	68
16. Bivalne razmere za paraplegika v zaporu	68
17. Stroški frizerja za pripornika brez finančnih sredstev	68
18. Potrebo za zdravniški pregled lahko oceni le zdravnik	69
19. Brez fitnesa zaradi priprave na pobeg?	69
20. Priporniku gre tudi zdravljenje zunaj zavoda	70
21. Za zagovornika se lahko postavi le odvetnik	71
22. Nevzdržne bivalne razmere za zaprte osebe v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana	71
23. Psihiatrična klinika zavrnila sprejem obsojenca	71
24. Bivanje obsojenca v bivalnem prostoru z dodatnimi rešetkami	72
25. V izolaciji namesto k psihiatrinji	73
26. Brez zaznamka o vidnih poškodbah obsojenca	74
27. Vpogled v spis obsojenca	74
28. Zdravljenje obsojenca v zunanji zdravstveni instituciji	75
29. Ravnanje Zavoda za prestajanje kazni Dob pri Mirni zapora z vlogo obsojenca	75
30. Nadzorovani obiski mogoči tudi v prostoru brez steklene pregrade	76
31. Neutemeljen preklic dovoljenja za uporabo TV-sprejemnika	77
32. Neenotno glede višine denarnih sredstev, ki jih sme imeti obsojenec pri sebi	77
33. Po prestani kazni še šest dni v ZPKZ Maribor	77
34. Preizkus opravljenega testiranja v zavodu za prestajanje kazni zapora	78
35. Nestrinjanje pobudnice s pridržanjem v psihiatrični bolnišnici	79
36. Povsem neprimerna soba za pomiritev	79
37. Zaradi napake pri izračunu izteka kazni neutemeljeno v priporu in centru za tujce	79
2.4 Pravosodje	82
2.4.1 Sodni postopki	82
• Pravica do sojenja v razumnem roku	83
• Za alternativno reševanje sporov	84
• Izvršba	84
• Seznanjanje z obveznostjo plačila sodne takse	85
• Hišne preiskave zgolj s sklicevanjem na predloge policije	85
• Zaslišanje osumljenca z zamudo zaradi izostalega obvestila o njegovi privedbi	86
• Za čimprejšnji dostop sodišč do elektronske evidence zaprtih oseb	86
2.4.2 Prekrški	87
• Zamuda pri uskladitvi predpisov, s katerimi so določeni prekrški	88
• Plačilni nalog in posebni primeri le-tega	88
• Obvestilo o prekršku	89
• Uklonilni zapor	89
• Kumuliranje uklonilnih zaporov	90
• Obveščanje pridržane osebe o odvzemu prostosti	91
2.4.3 Brezplačna pravna pomoč	91

2.4.4	Državno tožilstvo	91
	•Predlogi tožilstvom za oceno morebitne storitve kaznivega dejanja	92
	•Poenotenje državnotožilske prakse v skladu s KZ	92
	•Obvestila tožilstva z napako	93
2.4.5	Notariat	94
2.4.6	Odvetništvo	94
	•Ravnanje odvetnika pri zastopanju	94
	•Odvetništvo kot del pravosodja	94
	•Obravnavanje pritožb nad odvetniki	95
	•Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o odvetništvu	95
	•Dogovarjanje o višini plačila za odvetnikovo delo	96
	•Pravica do obrambe s pomočjo zagovornika	97
PRIMERI	97
	38. Pol leta odločanja o ugovoru ni hitro postopanje sodišča	97
	39. Pojasnilo o zamudi šele po posredovanju Varuha človekovih pravic RS	98
	40. Brez zlorabe osebnih podatkov	98
	41. Zadovoljstvo pritožnika s pritožbeno odločitvijo	98
	42. Pregled zaseženih predmetov z zamudo	99
	43. Dolgotrajnost odločanja o pritožbi v priporni zadevi	99
	44. Po pomoč k Varuhu v zadnjem hipu pred napovedano deložacijo	100
	45. Koliko generacij bo še čakalo na dostop do hiše?	100
	46. Bo treba na razdelitev nepremičnine čakati še enajst let?	101
	47. Ko sodišče naredi napako ...	101
	48. Tudi o izrednem pravnem sredstvu mora biti odločeno v razumnem roku	102
	49. Ko izvedenec rok za izdelavo mnenja prekorači za skoraj leto dni	102
	50. Vračilo preplačila iz naslova nadomestila preživnine	102
	51. Tudi nasvet šteje	103
	52. Popravljanje merskih enot v obrazcu zapisnika o preizkusu alkoholiziranosti	103
	53. Zaradi napake sodišče odločalo o že razsojeni stvari	104
	54. Ali je osebna zamera lahko podlaga, da odvetnik stranki zaračuna fotokopije?	104
	55. Prijavo je treba skrbno prebrati	105
2.5	Policijski postopki	106
2.5.1	Odločanje o pritožbenih navedbah	106
2.5.2	Za sistemski pristop k že rešenim pritožbam	108
2.5.3	Neodvisna preiskava v primeru zatrjevanja mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja	109
2.5.4	Policija brez pooblastila za zaseg motornega vozila	109
2.5.5	Pogojevanje zdravniške pomoči pridržani osebi z nujnostjo primera	110
2.5.6	Brez pravne podlage v primeru romske družine Strojani	111
2.5.7	Omejevanje svobode gibanja v okolici romskega tabora	111
2.5.8	Obiski policijskih postaj	112
2.5.9	Zasebno varovanje	114
2.5.10	Učinkovit nadzor nad izvajanjem varnostne dejavnosti	114
2.5.11	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zasebnem varovanju	115
PRIMERI	115
	56. Policisti morajo poskrbeti tudi za premoženje pridržane osebe	115
	57. Plačilna naloga policije brez zakonite podlage	116
	58. Netočnosti v odgovoru MNZ na poizvedbe varuha	116
2.6	Upravne zadeve	117
2.6.1	Državljanstvo	117
2.6.2	Tujci	118

2.6.3	Denacionalizacija	120
2.6.4	Davki in carine	120
2.6.5	Premoženjskopravne zadeve	122
2.6.6	Druge upravne zadeve	122
2.6.7	Družbene dejavnosti	123
PRIMERI	127
	59. Priznanje statusa žrtve vojnega nasilja	127
	60. Postopek se lahko precej zavleče	127
	61. Vračanje podržavljenega premoženja v Srbiji	128
	62. Zaposlitev v šoli za določen čas	128
	63. Spor med sosedi pri uporabi občinske poti	129
	64. Nerazumljivost in velikost črk v odločbah davčnih organov	129
	65. Dolgotrajnost postopka za sprejem v državljanstvo	129
	66. Nič več avtomatičnega prenehanja državljanstva Bosne in Hercegovine ob sprejemu v slovensko državljanstvo	130
	67. Državljanstvo NSK	131
	68. Izgon družinskega člana slovenskega državljan iz Slovenije	131
	69. Dovoljenje za stalno prebivanje državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji	131
	70. Časopisni članek: Izbrisan v Sloveniji, umorjen v Bosni	132
	71. Dolgotrajno reševanje pritožb v denacionalizacijskih zadevah	132
	72. Stiska pobudnice zaradi odvzema zemljišča za avtocesto	133
	73. Oviran dostop do hiše	133
	74. (Ne)upravičenost do vračila davka na motorna vozila	134
	75. Vpis v razvid novinarjev za dve leti nazaj	136
	76. Izbris iz registra stalnega prebivalstva	136
	77. Odškodnina za škodo, povzročeno na lastnini pobudnikov	136
	78. Kršenje Sporazuma o ureditvi med sosedske ograje	137
	79. Nedokončan inšpekcijski postopek	137
	80. Ustavitev izvršbe zaradi spremenjene zakonodaje	137
	81. O pritožbi odločeno po dveh letih in pol	138
	82. Javni jamstveni in preživninski sklad RS »odločil« o vlogi za odlog plačila dolga z dopisom	138
	83. Vegetarijanska prehrana za otroka v vrtcu	139
	84. Opravljanje mature	140
2.7	Okolje in prostor	141
2.7.1	Smrad	141
2.7.2	Pravni interes za vstop v postopek odločanja o posegu v okolje	141
2.7.3	Pravica dostopa do okoljskih podatkov	142
2.7.4	Izvajanje in preverjanje kakovosti trajnih meritev zraka (monitoring)	143
2.7.5	Inšpekcijski postopki	143
PRIMERI	145
	85. Nejasna pristojnost za izvršbo upravne odločbe	145
	86. Zaradi neizterjave denarne kazni namen denarnega prisiljevanja ni dosežen	145
	87. Dolgotrajnost inšpekcijskega postopka	146
	88. Smrad iz sosedovega kokošnjaka	147
	89. Neuskajano delo inšpekcij	147
	90. Po štirinajstih letih odločeno o pritožbi	148
	91. Hrup obvoznice	149
2.8	Gospodarske javne službe	150
2.8.1	Komunikacije	150
2.8.2	Komunalno gospodarstvo	150

2.8.3 Oskrba s pitno vodo	150
2.8.4 Energetika	151
2.8.5 Promet	151
PRIMERI	152
92. Zaplet z žarama, poslanima iz ZDA brez spremne dokumentacije	152
93. Pravice svojcev na družinskem grobu	152
94. Različni obračuni porabljene pitne vode	153
95. Dolgotrajnost odločanja o pritožbah glede RTV-prispevka	153
96. Odziv operaterjev na prepovedano prisluškovanje, kot so zatrjevali uporabniki	154
97. Pomanjkljivo pravno znanje občinske uprave glede statusa ceste	155
2.9 Stanovanjske zadeve	156
2.9.1 Razpis za dodelitev neprofitnih stanovanj	156
2.9.2 Iskanje stanovanjskih rešitev za socialno najbolj ogrožene – bivalne enote	157
2.9.3 Subvencioniranje najemnin	157
2.9.4 Druga stanovanjska vprašanja	157
PRIMERI	158
98. Zagotavljanje bivalnih enot – odgovornost občine ?	158
99. Malomarno upravljanje stanovanjskega fonda Občine Škofja Loka	158
100. Centri za socialno delo prelagajo svojo odgovornost	159
101. Krajan Ambrusa zoper romsko družino Strojan	159
102. Težave najemnikov stanovanja v postopku denacionalizacije	161
2.10 Delovna razmerja	163
2.10.1 Psihično nasilje na delovnem mestu	163
2.10.2 Sodelovanje z inšpektoratom RS za delo	164
2.10.3 Zaposlovanje novinarjev	165
2.10.4 Pravice v času poklicne rehabilitacije	166
2.10.5 Kriteriji za podelitev koncesije za opravljanje javne službe	166
2.10.6 Delavci v državnih organih	167
2.10.7 Brezposelnost	170
2.10.8 Štipendiranje	172
PRIMERI	172
103. Neodzivanje Inšpektorata RS za delo	172
104. Kršitve pravic iz delovnega razmerja v varnostni službi	172
105. Izguba zaposlitve zaradi neprimernih kriterijev za podelitev koncesije za izvajanje javne službe svetovanja potrošnikom na državni ravni	173
106. Mobbing in diskriminacija na delovnem mestu	173
107. Nezmožnost zaposlitve v policiji zaradi uveljavljanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti	174
108. Nesoglasja med vodstvom in zaposlenimi znotraj Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana	174
109. Dolgotrajen postopek odločanja o predlogu za opravljanje strokovnega izpita	175
110. Premestitev policista bližje domu	176
111. Odpis dolga iz naslova preveč izplačanih sredstev iz naslova brezposelnosti	177
112. Izbris iz evidence brezposelnih oseb zaradi študija	178
113. Vračilo štipendije	178
2.11 Pokojninsko in invalidsko zavarovanje	180
PRIMERI	182
114. Štiri leta za vnovično odločitev prvostopenjskega organa	182
115. Ko se spis namesto z izdajo odločbe, konča z arhiviranjem	182
116. Vodenje upravnega postopka v korist zavarovanca	183

117. Upravni spis na sodišču ovira za odločanje v novem upravnem postopku	183
118. Učinkovanje pravnomočne sodbe	184
2.12 Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje	185
2.12.1 Zakon o pacientovih pravicah	185
2.12.2 Zakon o duševnem zdravju	186
2.12.3 Zdravstveno zavarovanje – Dolgotrajni postopki	187
2.12.4 Zdravstveno zavarovanje – Čakalne dobe	187
PRIMERI	187
119. Plačilo stroškov za zdravstveno storitev kljub sklenjeni pogodbi o dodatnem zavarovanju za potovanje v tujino	187
120. Obvezno zdravstveno zavarovanje družinskega člana, ki ima status absolventa	188
121. Cepljenje proti gripi za vse kronične bolnike?	188
122. Izvršitev odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije po treh letih?	189
2.13 Socialno varstvo	191
2.13.1 Socialni prejemki in pomoči	191
2.13.2 Socialno varstvene storitve	192
•Prva socialna pomoč	193
•Osebna pomoč	193
•Pomoč družini	193
•Institucionalno varstvo	194
•Vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji	195
•Pomoč delavcem v podjetjih, zavodih in drugih delodajalcih	195
2.13.3 Varovanje človekovih pravic starejših	195
2.13.4 Institucionalno varstvo odraslih oseb	196
•Obiski domov in socialno varstvenih zavodov	197
2.13.5 Pomanjkanje negovalnih bolnišnic	201
2.13.6 Nespoštovanje odločbe Ustavnega sodišča RS in Varuha človekovih pravic RS	201
2.13.7 Revščina	201
2.13.8 Nasilje	202
2.13.9 Družinski pomočnik in problemi, ki so jih v letu 2007 prinesle spremembe ZSV	202
2.13.10 Igralništvo	203
2.13.11 Brezdomstvo	204
2.13.12 Osebne težave	204
PRIMERI	205
123. O nasilju v družini mnogokrat vsi predolgo molčimo	205
124. Igralništvo in dileme, ki jih prinaša	206
125. Pravica do denarne socialne pomoči	206
126. Nujnost takojšnjega ukrepanja	207
127. Malomarnost, brezbriznost ali kaj tretjega?	207
128. Učinkovita pomoč samohranilki upokojenki	208
129. Materialna stiska kot posledica bolezni	208
130. Neupravičeno ustavljen dodatek za enostarševsko družino	209
131. Nekateri potrebujejo oporo pri uresničitvi nujnih življenjskih odločitev	209
132. Socialna in osebna stiska sokrajanke	209
133. Stanovanjska in socialna stiska mladega dekleta	210
134. V domovih za starejše je premalo prostora	210
135. Obisk Doma upokojencev v Trbovljah	211
136. Obisk Centra za slepe in slabovidne Škofja Loka	212
137. Delavka doma počitka udarila oskrbovanko	212
138. Dolgotrajno čakanje na sprejem v varstveno-delovni center	213
139. Pravica do kajenja v socialno varstvenih zavodih	213

140. Pobudnica s težavami v duševnem zdravju	214
2.14 Varstvo otrokovih pravic	215
2.14.1 Družinska razmerja	215
2.14.2 Zdravstveno varstvo otrok	216
2.14.3 Socialno varstvo otrok	217
2.14.4 Nasilje	218
2.14.5 Otroci manjšin in ogroženih skupin	218
2.14.6 Otroci s posebnimi potrebami	218
2.14.7 Medijsko poročanje kot kršitev otrokovih pravic	220
2.14.8 Upravljanje otrokovega premoženja	220
2.14.9 Projekt Zagovornik - glas otroka	221
PRIMERI	221
141. Nastanitev otrok v Centru za tujce	221
142. Spremljanje otroka na zdravljenju	223
143. Plačilo prispevkov za socialno varnost	224
144. Obravnavanje otrok in mladostnikov s težjimi vedenjskimi in duševnimi motnjami	224
145. Prešolanje otrok v primeru nestrinjanja enega od staršev	225
146. Pomoč deklici z zagovornikom	226
147. Koristi otroka in šestletno odločanje o zaupanju otroka	226
148. Zaskrbljenost umirajoče matere	227
149. Namestitev sirot brez staršev v rejniško družino	227
150. Kolizija interesov v postopku posvojitve	229
151. Vrnitev k babici	230
152. Namestitev mladostnika – tujca v stanovanjsko skupino	230
153. Dostopnost neregistriranega zdravila	231
154. Pretep pred srednjo šolo	231
2.15 Ostalo	233
PRIMERI	233
155. Kritika Varuhovega dela	233
2.16 Opcijski protokol	233
3 PODATKI O DELU VARUHA	236
3.1 Vloga in načini dela	236
3.1.1 Odnosi z različnimi javnostmi	237
•Odnosi s pobudniki	237
•Odnosi s civilno družbo	238
•Odnosi z državnimi organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil	239
•Odnosi z mediji	241
•Mednarodni odnosi	243
3.1.2 Tehnike odnosov z javnostmi	245
•Brezplačni bilten	245
•Spletne strani	245
•Sporočanje prek medijev	245
•Izpostavljene vsebine	245
•Teme, ki jih je Varuh podprl s svojo navzočnostjo oziroma aktivno udeležbo	247
3.1.3 Ozaveščanje in proaktivno delovanje	247
•Osebna srečanja z mladimi	248
•Sodelovanje v projektu SAFE-SI in SPLETNO OKO	248
•Pravna klinika	248

•Projekti	249
-Posvet okolje in človekove pravice	249
-Razvoj in vzpostavitev sistema ocenjevanja odličnosti v javni upravi 2007	250
-Zagovornik – glas otroka	250
-Ozaveščanje in izobraževanje na področju prizadevanj proti diskriminaciji	252
3.2 Zaposleni	255
3.3 Finance	256
•Poraba v okviru podprograma 01011203 Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin	256
•Poraba v okviru podprograma 01011206 Izvajanje Opcijskega protokola	257
3.4 Statistika	258
•Odprte zadeve	259
•Zadeve v obravnavi	261
•Zadeve po stanju obravnavanja	263
•Zaključene zadeve	263
•Podroben pregled obravnavanih zadev po področjih in podpodročjih dela	264
•Odprte zadeve po regijah	268
•Zaključene zadeve po utemeljenosti	272
•Zaključene zadeve po resorjih	273
4 SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	274
4.1 Zakoni in drugi pravni akti	274
4.2 Državni in drugi organi	280
4.3 Drugo	282

I UGOTOVITVE, MNENJA IN PREDLOGI VARUHINJE

Pred vami je poročilo o delu Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2007, prvo v času mojega mandata varuhinje človekovih pravic, ki sem ga nastopila 22. februarja 2007. V začetku mandata sem si zastavila nekaj prioritet, ki sem jih usmerila na delo s posebej ogroženimi in ranljivimi skupinami ljudi, med katere sem po svoji presoji uvrstila otroke, starejše ljudi in invalide oziroma hendikepirane oziroma kakorkoli deprivilegirane posameznike v družbi. Med pojavi, ki sem jim namenila posebno pozornost, so nasilje, revščina in varovanje okolja. Tako postavljene prioritete sem morala sproti usklajevati z drugimi aktualnimi pobudami in zadevami, med katerimi so bile najpomembnejše priprava na izvajanje nalog državnega preventivnega mehanizma po Opcijskem protokolu h Konvenciji Združenih narodov proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju, naloge, povezane z uresničevanjem odločb Ustavnega sodišča, sodelovanje v postopkih pri sprejemanju zakonodaje, sodelovanje na nekaterih sejah Komisije za peticije ter človekove pravice in enake možnosti ter drugih odborov Državnega zbora Republike Slovenije.

Pripravo letnega poročila sem zasnovala kot timsko delo vseh zaposlenih, ne le kot lepljenko z različnih področij Varuhovega dela. Tako pisanje je zahtevalo več napora vseh sodelavcev, obenem pa nas je bolj povežalo – tako strokovno kot osebno. Rezultat tega skupnega delovanja je zdaj pred vami, bralci in ocenjevalci naših ugotovitev in priporočil. Kot določa Poslovnik varuha človekovih pravic, mora letno poročilo vsebovati ugotovitve o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti državljanov v Republiki Sloveniji, opis bistvene problematike, statistični pregled prejetih, obravnavanih in končanih vlog, opis posameznih značilnih primerov oziroma nepravilnosti ter poročilo o drugih Varuhovih aktivnostih.

Način dela Varuha določata Zakon o varuhu človekovih pravic in Poslovnik varuha človekovih pravic. Znotraj teh zakonsko določenih meja ostaja nekaj maneverskega prostora v načinu proaktivnega delovanja oziroma ozaveščanja javnosti z raznimi projekti in v aktivnem sodelovanju varuhinje, njenih namestnikov, svetovalcev in drugih strokovnih sodelavcev. Temeljna Varuhova dejavnost je obravnavanje pobud posameznikov. Število novih pobud se je v letu 2007 povečalo na 2.769, kar je po petih letih zmanjševanja prvo povečanje; v primerjavi z letom 2006 se je število prejetih pobud povečalo za dobrih enajst odstotkov. Število vseh obravnavanih zadev (zadeva je pobuda, ki je klasificirana in sprejeta v obravnavo) pa je glede na leto 2006 poraslo za dvanajst odstotkov, to je na 3.085 zadev. V poglavju o statistiki so natančne številke, iz katerih so razvidni odgovori na najpogostejša vprašanja o tem, katera področja dela so najbolj zastopana, katera so bila največkrat obravnavana in iz katerih (statističnih) regij prihaja največ pobud. Med 2.769 pobudami je tudi 79 lastnih, takih, ko je Varuh začel postopek na svojo pobudo na podlagi sporočil v medijih ali drugih opažanj. Drugače pa so pobudniki posamezniki, razna združenja, nevladne organizacije in drugi zainteresirani.

Kaj pomeni povečanje števila pobud za stanje na področju varovanja človekovih pravic v naši državi? Odgovor ne more biti preprost, še posebej, če to primerjamo z drugimi državami oziroma ombudsmeni, kjer število pobud večinoma upada. Delež pobud se je najbolj povečal na področjih, ki sem jih postavila med prednostna: otrokove pravice in socialna varnost, na prvem mestu pa je povečanje na področju gospodarskih javnih služb. Vsa tri področja zelo jasno kažejo, da gre za vprašanje kršitev pravic pri najbolj šibkih članih naše družbe. Povečanje števila zadev lahko pripišemo tudi ozaveščanju ljudi o njihovih pravicah. Proaktivno Varuhovo delovanje je v letu 2006 in v začetku 2007 potekalo najbolj intenzivno v diskriminaciji, v letu 2007 pa na področju otrokovih pravic, varovanja okolja in socialne varnosti oziroma socialnega varstva. V letu 2007 smo se intenzivno pripravljali na projekt Zagovornik – glas otroka, pripravili smo celodnevni posvet Okolje in človekove pravice ter na isto temo izdali Bilten Varuha. Povečan pripad zadev s področja revščine nas je vodil v pripravo posveta Revščina in človekove pravice.

K boljšemu ozaveščanju javnosti je nedvomno prispevalo tudi Varuhovo zunanje poslovanje. Gre za redne mesečne obiske različnih krajev, kjer smo organizirali osebne pogovore s pobudniki v prostorih,

ki jih je zagotovila občina oziroma upravna enota. Vsak tak obisk se je začel s polurnim pogovorom z županom in njegovimi sodelavci, sledili so pogovori s pobudniki, na koncu pa smo pripravili novinarsko konferenco za lokalne medije.

Ob svojem delovanju se nenehno sprašujem, kako doseči spremembe v korist človekovih pravic in kakšna naj bo pri tem Varuhova vloga. Formalne poti so določene in gredo po dveh glavnih smereh: izhajajoč iz pobud s predlogi, mnenji in priporočili državnim organom, organom lokalnih skupnosti in nosilcem javnih pooblastil ter z Varuhovimi letnimi poročili Državnemu zboru. Ta po obravnavi in proučitvi Varuhovih ugotovitev ter odzivnega poročila Vlade sprejme priporočila, kako naj se odpravijo sistemske pomanjkljivosti v predpisih in delovanju organov javne uprave, na katere je opozoril Varuh v svojem poročilu. Poročilo naj bi torej bilo formalna povezava med Varuhom ter zakonodajno in izvršno oblastjo, torej Varuhova opozorila in zahteve za odpravo kršitev. V tej vlogi lahko Varuha vidimo tudi kot podaljšano roko parlamenta pri izvajanju njegove ustavne vloge nadzora delovanja izvršilne veje oblasti, še posebej na nižjih ravneh, kjer Državni zbor nima neposrednih pristojnosti.

Po tej poti se je v preteklosti doseglo izboljšanje stanja na nekaterih področjih, kot so policijski postopki in njihovo izvajanje, varstvo osebnih podatkov, dostopnost javnih informacij, ter izboljšanje delovanja številnih upravnih, zlasti nadzornih državnih organov, gre tudi za spremembe nekaterih predpisov in način njihovega sprejemanja. Pozitivne spremembe so opazne tudi na področjih diskriminacije, nasilja v družini, pacientovih pravic, šikaniranju na delovnem mestu, delovanja romske skupnosti; tu so še ustanovitve preživninskega in jamstvenega sklada, kodeks ravnanja v javni upravi in druge.

Vendar ugotavljamo, da nekatera Varuhova opozorila ostajajo prezrta ali jim oblast celo nasprotuje (problem izbrisanih, vprašanje narodnih manjšin, ki niso omenjene v Ustavi). Posebno zbuja skrb število neuresničenih odločb Ustavnega sodišča, pri čemer ne gre »le« za nadaljevanje neustavnega stanja, ki lahko vpliva tudi na stopnjo spoštovanja človekovih pravic in pravne države, temveč za očitno in morda tudi namerno zmanjševanje avtoritete Ustavnega sodišča. Če k temu opažanju dodamo še načrtno zmanjševanje avtoritete Varuha, o čemer pišem v nadaljevanju, in nekaterih drugih nadzornih institucij (na primer Računskega sodišča RS, Komisije za preprečevanje korupcije), lahko v Sloveniji pričakujemo nižanje standarda spoštovanja človekovih pravic, saj ne bomo imeli institucije, ki bi to lahko učinkovito ustavila. To, da število pobud Varuhu narašča, lahko razumemo tudi kot potrditev te teze.

Poleg formalnih poti za doseganje sprememb ima varuh človekovih pravic (kot posameznik), v tem mandatu torej varuhinja, na razpolago tudi neformalne poti. Te so predvsem odvisne od osebnostnih potez varuha/varuhinje, njegovega/njenega načina komuniciranja in socialne mreže, znotraj katere deluje – gre torej za izrazito individualen način izvajanja neformalnih postopkov varovanja človekovih pravic. Pri tem omenjam le nekatere možnosti: osebni pogovori s funkcionarji in uradniki, srečanja s predstavniki civilne družbe in nevladnih organizacij, sodelovanje na javnih prireditvah in sodelovanje z mediji. Predvsem ti lahko s svojim poročanjem o delovanju Varuha pomembno vplivajo tako na seznanjenje kot na uresničevanje človekovih pravic in na stopnjo zaupanja v Varuha kot institucijo.

K osebni slogu delovanja varuha prispeva tudi odzivanje ob politično občutljivih temah, kot so izbrisani, narodnostne manjšine, romsko vprašanje in podobno. Varuh (kot posameznik) seveda lahko ima svoje politično prepričanje, vendar to ne sme vplivati na presoje kršitev človekovih pravic. Te morajo biti glavno vodilo pri odločanju o tem, kdaj in kako se odzvati, kadar pride do suma kršitve. Zato je pomembno, da ima Varuh dobre strokovnjake oziroma svetovalce, ki znajo utemeljiti, če, kdaj in kako je prišlo do (suma) kršitve. Glavna moč Varuha (kot institucije) in varuha (kot posameznika) je ravno moč argumenta, in ne moč izvršilne oblasti, politike ali kapitala. Argumenti se uporabljajo za doseganje poštene in pravične rešitve problema, ki ga Varuh obravnava. Za posameznika, ki se obrača na Varuha, je pomembna kredibilnost institucije, to je mogoče doseči le z dosledno neodvisnim delovanjem, ki omogoča učinkovito ugotavljanje in odpravljanje nepravilnosti.

Tudi Varuh je zavezan k delovanju po načelih pravne države in mora spoštovati predpise.

I

Vendar se povsod po svetu odpirajo vprašanja o tem, ali je zakonito delovanje tudi vedno pravično oziroma v interesu varovanja človekovih pravic. Izjemen tovrstni prispevek je podal dr. Alex Breninkmeijer, ombudsman Nizozemske, ki zatrjuje, da odgovor »zakon je pač zakon« ni dovolj dober. Skupaj s sodelavci je pripravil predloge o tem, kako bi lahko državna administracija v odnosu do državljanov delovala bolje. O njihovih predlogih smo ombudsmeni razpravljali na mednarodnem srečanju v Sofiji. Pri tem na prvi pogled preseneča mnenje evropskega ombudsmana dr. Nikiforosa Diamandourosa, da ombudsman lahko tudi sam opredeli, kaj je dobro oziroma slabo upravljanje. Ne moremo mimo 3. člena ZVarČP, ki je že leta 1993 predvidel, da se lahko Varuh pri svojih posredovanjih sklicuje tudi na načela pravičnosti in dobrega upravljanja. V prihodnjih letih bomo morali proučiti dodatne možnosti za uporabo tega načela pri varovanju človekovih pravic v Sloveniji, ob tem je treba omeniti, da ga Varuh pri svojem delu že uporablja oziroma priporoča. Menim, da bi z večjo uporabo načela pravičnosti in dobrega upravljanja ter postopkov mediacije lahko prispevali k odpravi veliko zapletov, povečali zadovoljstvo državljanov in zmanjšali obremenitve sodnega sistema.

Varuhovo delo si težko zamišljamo brez sodelovanja z mediji. Njihova vloga pri varovanju človekovih pravic je večplastna. Poleg opozarjanja na kršitve človekovih pravic in pozivanja k ureditvi problemov se lahko pojavljajo tudi kot kršitelji človekovih pravic, predvsem ko gre za odzivanje ob etično občutljivih temah. Tako je Varuh lahko v položaju, da mora kritizirati takšno ravnanje medijev, čeprav do njih formalno nima pristojnosti (Varuhove pristojnosti so omejene le na medije v državni lasti).

• POUKARJI IZ DELA

Opis bistvene problematike se ne more izogniti ponavljanju tem iz prejšnjih poročil. Očitki, da Varuh iz leta v leto piše o enakih (istih) problemih, ne bi smeli biti usmerjeni v Varuha, temveč v tiste državne organe, ki teh problemov tudi v preteklem letu niso rešili. Tako moramo tudi v poročilu za leto 2007 znova omenjati problematiko neupoštevanja odločb Ustavnega sodišča, ponujanje neustrezne rešitve vprašanja izbrisanih, sodne zaostanke, popravilo krivic in druge. V svoji uvodni besedi povzemam le nekatere izmed ugotovitev – predvsem tiste, za katere menim, da zadevajo veliko število prebivalcev, in tiste, ki bi jih država morala urediti v najkrajšem času. Ker gre za subjektivno presojo, bralce vabim, da si mnenje o pomembnosti posameznih ugotovitev ustvarijo sami po tem, ko bodo prebrali celotno poročilo. To je letos nekoliko bolj obsežno in drugače urejeno. Poglavlja sledijo klasifikacijskemu načrtu področij in podpodročij Varuhovega dela, na koncu vsakega so dodani primeri. Nekatere ugotovitve in komentarji Varuha so poudarjeni ob robu strani. V poročilu prikazani statistični podatki so uporabni za razgrnitev odgovorov na nekatera vprašanja. Želeli smo doseči, da bi bilo poročilo dovolj zanimivo tako za tiste, ki ga bodo morali brati po uradni dolžnosti, kot za druge, ki bodo iskali rešitve za svoje težave, in za novinarje, ki jim je poročilo lahko iztočnica za njihovo delo.

Sprejemanje zakonodaje. Sodelovanje javnosti v zakonodajnem postopku ni urejeno z zakonom. Čeprav je pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev v Ustavi RS opredeljena kot posebna človekova pravica (44. člen), Državni zbor zakona ni sprejel kljub temu, da je bil Varuhov predlog podprt tako na seji Komisije za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti kot v razpravi na seji DZ ob obravnavi poročila za leto 2006. Poudariti je treba, da so možnosti javnosti za vplivanje na vsebino dane le v času priprave predpisov pred obravnavo v DZ, na primer pri ministrstvih ali drugih vladnih telesih, zato je pomembno, da se predpisi pripravljajo transparentno, kar omogoča sodelovanje zainteresirane javnosti. Na spletni strani Ministrstva za javno upravo smo zasledili Smernice za vključevanje javnosti (datuma objave nismo razbrali) in obetamo si, da bo Smernicam res sledila priprava priročnika in izvajanje usposabljanj za državne uslužbenke, vključenih v pripravo in izvajanje politik. Kljub temu menimo, da bo treba področje tudi zakonsko urediti.

Varstvo osebnih podatkov in zasebnosti. Ugotavljamo večji delež domnevnih posegov delodajalcev v osebne podatke in zasebnost delojemalcev. Gre predvsem za neupravičeno

obdelavo podatkov o zdravstvenem stanju, posege v elektronsko pošto, pisemsko tajnost in domnevno nepotrebno ali prekomerno poseganje v zasebnost z izvajanjem videonadzora ali pri izvajanju dejavnosti zasebnih detektivov. Obravnavali smo tudi problematiko, ki se je nanašala na varstvo tajnosti pisem in drugih občil. Prav tako smo obravnavali pobude, ki zadevajo obdelavo osebnih podatkov v šolah in zakonitost obdelave osebnih podatkov ob vzpostavljanju strokovnih timov pri centrih za socialno delo, ki obravnavajo nasilje in druge dogodke v družinah. Kot sporno ocenjujemo slabo sledljivost podatkov in seznanjanje udeležencev, na primer civilnodružbenih združenj, ki niso poklicno zavezani k molčečnosti.

Diskriminacija. Število tovrstnih zadev se je v letu 2007 nekoliko povečalo. Veliko pobud z navedbo domnevno diskriminatornega obravnavanja je bilo na delovnopravnem in socialnem področju. Pripravili smo tudi posebno poročilo o stanju na področju diskriminacije v Sloveniji, ki bo predvidoma objavljeno v elektronski obliki. Skrb zbuja doslej izrazito skromno število javno znanih primerov, v katerih bi žrtve z ustreznimi postopki varovale svoje pravice zaradi kršitve prepovedi diskriminacije. Menimo, da je to posledica premalo jasne zakonodaje na tem področju. Varuh obžaluje, da naše obširne pripombe in opozorila na pomanjkljivosti ob obravnavi sprememb Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) niso doživeli nobenega odziva. O razlogih za takšno neodzivnost lahko tako le ugibamo.

Poprava krivic. Tudi to je področje, ki že leta ostaja neurejeno. Škodo, ki so jo utrpeli materialni oškodovanci druge svetovne vojne, prisilno mobilizirani v nemško vojsko in druge žrtve vojne nasilja, je treba čim prej povrniti, saj gre za starejše ljudi, ki bi jim tako ravnanje države veliko pomenilo tako moralno kot materialno.

Pravosodje. Tudi v tem poročilu se ne moremo izogniti sodnim zaostankom. Nanje nas je opozorilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). Posebej izpostavljam sodbo v zadevi Šilih proti Sloveniji (28. 6. 2007). Z zadovoljstvom ugotavljamo, da je ESČP povzelo in v veliki meri tudi pritrdilo našim stališčem in mnenjem. Pobudniki so večkrat izrazili nezadovoljstvo, ker je sodišče druge stopnje večkrat razveljavilo prvostopenjsko sodno odločbo. Tak sodni postopek stranki ne daje zaupanja v strokovnost dela sodišča. Razveljavitvene odločbe pritožbenih sodišč namreč pogosto kažejo, da postopek na prvi stopnji ni dovolj skrbno obravnaval vseh okoliščin, pomembnih za odločitev. Varuh ob tem predlaga, da se bolj uporabljajo postopki mediacije.

Opažamo, da veliko ljudi prosi Varuha za pravno pomoč. To nas napeljuje na misel, da so odvetniki predragi in tako mnogim nedostopni. Tudi brezplačna pravna pomoč ni na voljo vsakomur, temveč le tistim, ki za to izpolnjujejo pogoje. Ljudem ostaja še obvezno nudenje informacij v skladu z Uredbo o upravnem poslovanju, vendar po Varuhovem mnenju državni organi, občine in nosilci javnih pooblasti te naloge ne opravljajo dovolj kakovostno. Stranke oziroma pobudniki pogosto sprašujejo Varuha o stvareh, ki so v pristojnosti drugih organov javnega sektorja in bi jim morali te informacije tudi zagotavljati.

Znova moramo opozoriti tudi na problematiko prezasedenosti zavodov za prestajanje kazni zaporov ter pomanjkanja paznikov in strokovnih delavcev ter na slabe bivanjske razmere v največjih zaporih (Dob, Ljubljana). Znova opozarjamo na nujnost izgradnje oddelka za sodno psihiatrijo. Ker takega oddelka še nimamo, so posledično kršene tako pravice obsojenih oseb, ki jih na oddelkih psihiatričnih bolnišnicah zavračajo, kot pravice tamkaj hospitaliziranih bolnikov, ki so prisiljeni v sobivanje z obsojenci in njihovimi pazniki.

Varuh še predlaga, naj se proučijo možnosti za postavitve učinkovite pomoči nekdanjim obsojencem v določenem časovnem obdobju po prestani kazni in nadzor za tiste, ki so na pogojnem odpustu. To bi lahko skupaj z izrekanjem alternativnih kazni privedlo do manjše prezasedenosti zaporov in manjšega povratništva storilcev kaznivih dejanj.

I

Policijski postopki. Ne gre spregledati pobud, ki zadevajo policijske postopke, še posebej tistih, ki se nanašajo na opustitev dolžnostnega ukrepanja policistov. Pobudniki namreč pričakujejo, da bodo, če je ogrožena njihova varnost ali premoženje, policisti ukrepali, vendar so se po zatrejevanju pobudnikov odzvali prepozno ali sploh ne.

Izbrisani. Ponavljamo, da je za Slovenijo kot pravno državo sramotno, da položaja izbrisanih ne uredi skladno z vsebino odločbe Ustavnega sodišča. Vztrajamo, da ustavnega zakona o tej tematiki ne potrebujemo.

Azilni zakon oz. zakon o mednarodni zaščiti. Zakon, ki je bil sprejet lani in je začel veljati 1. 1. 2008 ni dober, saj pod pretvezo uskladitve z evropsko zakonodajo zmanjšuje standarde za azilante in begunce.

Delovna razmerja. Tako kot v letu 2006 tudi v letu 2007 opazamo, da razmere v delovnih okolišjih za zaposlene niso najbolj prijazne in spodbudne. Negotovost za ohranitev dela je vse večja, kar se kaže tudi v pobudah, saj je veliko anonimnih pobud, v katerih pobudniki izražajo strah, da bi zanje izvedel njihov delodajalec. Pobudniki še vedno navajajo neplačevanje opravljenega dela, nadur, sklepanje civilnih pogodb namesto pogodb o zaposlitvi, zelo aktualen je mobbing oziroma trpinčenje na delovnem mestu. Predvsem trpinčenje na delovnem mestu navajajo pobudniki, zaposleni v zasebnem sektorju, presenetljivo pogosto pa tudi v državnih organih, zato kot pozitivno ocenjujemo spremembo Zakona o delovnih razmerjih, ki je v 6.a členu prepovedal spolno in drugo nadlegovanje ter trpinčenje na delovnem mestu.

Stanovanjska razmerja. Pobudniki so se na Varuha obračali s prošnjami, naj jim pomaga pri rešitvi njihovega stanovanjskega problema. Varuhovo pomoč so videli kot zadnje upanje pred že napovedano deložacijo. Ugotavljamo, da država naredi premalo glede stanovanjske politike, da bi omilila primere, ko se posameznik ali celotna družina znajde dobesedno na cesti. Dogaja se, da pristojne službe, centri za socialno delo, občine in drugi posameznike le pošiljajo od vrat do vrat z izgovorom, da niso pristojni, nimajo denarja, naj povprašajo drugje. Rešitve za njihovo stisko pa ni! Pri analizi tovrstnih primerov še ugotavljamo, da ljudje ne razumejo deložacijskih postopkov, se ne zavedajo resnosti položaja in se ne odzivajo na sodna pisanja – tako pa izgubljajo zakonsko predvidene možnosti za odlog deložacije oziroma drugačne rešitve. Še vedno ostaja nerešena problematika stanovalcev v denacionaliziranih stanovanjih.

Okolje in prostor. Posebej bi želela izpostaviti predvsem delovanje inšpekcijskih služb. Iz preteklih let ostaja nerešen kadrovski primanjkljaj, še vedno pa je pogosto opaženo neizvrševanje inšpekcijskih odločb.

Denacionalizacija. Po več kot 15 letih od sprejema Zakona o denacionalizaciji postopki še niso končani. Prav zaradi neustrezne vizije rešitve odprtih postopkov ni zelenega in pričakovanega napredka.

Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje. Varuh pozdravlja sprejem Zakona o pacientovih pravicah, za katerega pričakujemo, da bo izboljšal odnose med bolniki in izvajalci zdravstvenih storitev, saj bo omogočil enakopravno uveljavljanje posameznikovih pravic in zavaroval kakovostno delo zdravstvenih delavcev in sodelavcev.

Problematika invalidnih in hendikepiranih. Pri komuniciranju o vprašanih invalidov uporabljam oba izraza, saj menim, da se lahko glede poimenovanja svojih omejitev prizadete osebe izrekajo same. Varuh je obravnaval več pobud glede diskriminacije invalidov pri uživanju njihovih pravic. Večina pobud se je nanašala na potrebo po premagovanju ovir pri uveljavljanju teh pravic, zato smo morali zaradi nejasne in pomanjkljive zakonodaje obveznost zagotovitve razumne prilagoditve obširno razlagati pristojnim organom.

Duševno zdravje. V letu 2007 so se vrstile aktivnosti v zvezi s sprejetjem Zakona o duševnem zdravju, ki pa ob koncu leta še ni bil sprejet. Varuh je opravil več obiskov psihiatričnih bolnišnic in domov za starejše in preverjal pogoje bivanja na zaprtih oddelkih, postopke ob hospitalizaciji proti volji bolnikov in uporabo posebnih varovalnih ukrepov. Pri tem nismo naleteli na hujše kršitve človekovih pravic, bolnišnice pa smo opozarjali na dosledno in pravilno izvajanje ter evidentiranje vseh postopkov.

Otrokove pravice. Vsakoletna rast števila pobud s področja otrokovih pravic dokazuje, da je tovrstna ozaveščenost čedalje večja, obenem pa nas obvezuje, da bomo v prihodnje storili še več za promocijo otrokovih pravic in načinov njihovega uveljavljanja. Sodelovanje s šolami že daje rezultate, saj se poleg otrok (ki pa jih je še zmeraj premalo) na Varuha obračajo tudi strokovni delavci šol, ki se ob praktičnem delu srečujejo z vprašanjem posameznih pravic učencev, dijakov in študentov. Nikakor ne moremo biti zadovoljni, da je osnutek novega družinskega zakonika obstal v postopku medresorskega usklajevanja, saj smo pričakovali, da bo rešil nekatere odprta vprašanja, na katera smo v letnih poročilih že večkrat opozarjali. Predlagane rešitve novega zakonika bi po našem mnenju pripomogle tudi k racionalnejšim sodnim postopkom, ki so na področju otrokovih pravic še posebej problematični. S sprejetjem zakonika bi izpolnili tudi vladno obljubo iz prejšnjega leta, da bo tudi Republika Slovenija zakonsko prepovedala telesno kaznovanje otrok in se pridružila 18 evropskim državam, ki so to že storile.

Pravice starejših ljudi. Znova ugotavljamo predolge čakalne dobe za sprejem v domsko varstvo in prezasedenost domov, pri čemer opozarjamo na neustrezne standarde in normative, saj oskrbovanci potrebujejo vedno več zdravstvene oskrbe in nege. Premalo je narejeno za drugačne oblike varstva starejših. Še vedno nimamo zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, premalo je kapacitet v negovalnih bolnišnicah. Vedno aktualnejša postaja reintegracija starejših delavcev med zaposlene, ki pa ni ustrezno zakonsko urejena.

Mediji. Kljub Varuhovim večkratnim javnim opozorilom na nedopustnost senzacionalističnega razkrivanja zasebnosti otrok in družinskih tragedij v medijskih prispevkih ter jasnim in nedvoumnim opozorilom Novinarskega častnega razsodišča se pojavljanje tovrstnih kršitev v nekaterih medijih nadaljuje in celo stopnjuje. Zato je treba sistemsko oziroma zakonsko urediti pravila za poročanje o takšnih primerih, posebej še o otrocih v medijih, tudi za primere, ko se za razkrivanje podatkov odločijo starši otrok. Nekateri mediji sicer imajo interna samoregulacijska, bolj ali manj formalna pravila na ožjem področju (na primer zaščita pred škodljivimi vsebinami), vendar je vprašljiva njihova učinkovitost.

Kot varuhinja sem bila večkrat opozorjena na razne pritiske, ki so jih bili deležni posamezni mediji in novinarji. Ker mediji in novinarji v demokratičnih družbah opravljajo tudi vlogo braniteljev demokracije, svobode in varstva človekovih pravic, je pomembno, da so pri svojem delovanju neodvisni – se pravi, da delo novinarjev nima negativnega vpliva na njihov socialni ali materialni položaj. Nekateri novinarji so me seznanili s svojimi težavami na delovnopravnem področju, ko so uveljavljali pravico do svobode izražanja ali ugovor vesti v zvezi s tem. Po proučitvi pobud smo ugotovili, da zakonodaja o medijih nekaterih vprašanj ne rešuje zadovoljivo. O tem smo seznanili tudi ministra za kulturo. Pri medijskih objavah je treba spoštovati ustavna načela domneve nedolžnosti, varstva zasebnosti in osebnostnih pravic posameznikov.

I

• NEKATERA AKTUALNA VPRAŠANJA

V prvem letu mandata sem se srečevala tudi z raznimi pritiski. Ti so prihajali iz več virov, tudi političnih, mnogi so kazali namen zmanjševati avtoriteto in pomen Varuha. V nekoliko drugačnem kontekstu omenjam razne pobude o nujnosti posebnega varuha za otrokove in pacientove pravice. S pobudniki smo poskušali vzpostaviti dialog in razpravljati o prednostih in slabostih posebnih varuhov.

O tem vprašanju ima varuh že dolgo izdelano jasno stališče, predstavljeno je bilo tudi v obliki posebne analize v poročilu za leto 1999 (točka 2.5). Temeljno vprašanje se je vrtelo okrog pooblastil, ki bi jih imel tak posebni varuh – če bi bila enaka, kot jih ima zdajšnji Varuh, je ustanavljanje novega varuha vprašljivo tako zaradi delitve dela kot glede ekonomičnosti. Če pa naj bi bila pooblastila drugačna, predvsem v smislu sodelovanja varuha v posameznih postopkih pobudnikov, ta (posebni) varuh teh postopkov ne bi mogel nadzorovati. Tako smo v zakonu o pacientovih pravicah pripravljavcu zakona predlagali uvedbo zastopnika pacientovih pravic s točno določenimi pooblastili, kar je bilo upoštevano. Podobno rešitev predlagamo tudi za varovanje otrokovih pravic, kjer v pilotskem projektu preskušamo delovanje zagovornika. Pri tem je pomembno, da gre za institut zagovornika kot neodvisne in strokovne dejavnosti, čigar delovanje je namenjeno neposrednemu varovanju koristi otroka v raznih postopkih pred uradnimi oziroma državnimi organi. Če bo na podlagi pozitivnih izkušenj projekta sprejet zakon o zagovorništvu, bodo zagovorniki delovali po celotni državi in bodo dostopni otrokom ne glede na njihov kraj bivanja. Proučujemo pa tudi možnosti za uvedbo (enotnega in neodvisnega) zagovorništva za vse ranljive skupine ljudi. Omeniti kaže tudi izkušnje iz drugih držav, kjer imajo posebne ombudsmane za otrokove pravice in ugotavljajo, da je zaradi narave dela in ekonomičnosti postopkov smiselno združevanje s splošnim ombudsmanom, še posebej, če gre za državo z majhnim številom prebivalcev.

Poskusi politike za zmanjšanje avtoritete in pomena Varuha so bili tako formalni kot vsebinski. Med formalnimi omenjam zaplete v zvezi s proslavo ob dnevu človekovih pravic, ki jo je v letu 2007 prvič organiziral tudi državni protokol, in to ne oziraje se na že prej načrtovan in več mesecev vnaprej protokolu Republike Slovenije najavljen tradicionalni sprejem varuhinje človekovih pravic. Zanimivo je, da v času predsedovanja Slovenije EU ni bilo prostora za srečanje z ombudsmeni iz držav EU. Naša pobuda za takšno srečanje je bila (aprila 2007) označena kot prepozna, čeprav se je mandat varuhinje začel februarja istega leta.

Umestitev Varuha in njegovih namestnikov v nov plačni sistem zahteva nekoliko širše pojasnilo. Merila, ki naj bi bila temelj za novo umestitev v plačne razrede, so v primeru Varuha in namestnikov arbitrarna in neargumentirana. Predlagatelj jih je utemeljeval z zahtevami (nekaterih) poslancev. Od visokih predstavnikov oblasti smo v neformalnih pogovorih slišali, da je takšna umestitev posledica »nekorektnega dela« prejšnjega Varuha. Kot posebej problematično ocenjujem znižanje plačnih razredov za Varuhove funkcionarje, torej za namestnike in generalnega sekretarja. Ti namreč predstavljajo plačno mejo, prek katere drugi uradniki, zaposleni pri Varuhu, ne bodo mogli. Pravzaprav bi jo po zakonu lahko celo preseгли, saj bi jim lahko izplačevali razne dodatke. To možnost nam je kot rešitev problema predstavil minister za javno upravo, ki pa ni imel pripravljenega odgovora na vprašanje, kako si bo Varuh ob takšnih plačnih razmerjih za svoje namestnike (funkcionarje) in uradnike lahko pridobil resnično sposobne pravnike in druge strokovnjake. Ti bodo odhajali na bolj plačana delovna mesta, Varuh pa bo izgubljal svoje najmočnejše orodje – moč znanja oziroma argumentov. Zanimivo je, da so v novem plačnem sistemu v višji plačni razred kot Varuh človekovih pravic uvrščeni vsi ministri zdajšnje vlade in generalna državna tožilka.

Svetovno združenje ombudsmanov poudarja, da so pomembni elementi neodvisnosti ombudsmana avtonomno delovanje institucije v finančnem in kadrovskem pogledu, zagotovljena široka pristojnost in pooblastila brez nepotrebnih ali nejasnih omejitev ter določila, ki ščitijo nosilca funkcije pred samovoljo in povračilnimi ukrepi katerekoli strani. Neodvisnost je torej poleg nepristranskosti preiskav in zaupnosti postopka na prvem mestu med temeljnimi značilnostmi ombudsmanov. Tudi slovenski

ZVarČP je predvidel elemente Varuhove neodvisnosti: način izvolitve, način financiranja, njegova razmerja do drugih državnih organov, mandatna doba, način in pogoji njegove razrešitve, nezdržljivost funkcije in poklicna imuniteta. Posebej je treba poudariti način izvolitve Varuha, ki ga izvoli Državni zbor na predlog predsednika republike, za kar je predpisana dvetretjinska večina vseh poslancev in ki se ne zahteva za izvolitev nobenega drugega funkcionarja, ki ga voli Državni zbor.

Spodbujanje pravičnosti in dobrega upravljanja je ena izmed glavnih tem evropskih ombudsmanov, ti pa se ukvarjajo tudi z vprašanjem učinkovitosti svojega dela in vpliva na splošno raven človekovih pravic v državi. Tudi pri nas bi radi začeli sistematičneje spremljati uresničevanje Varuhovih priporočil, za kar bi potrebovali dodatne kadre in sredstva ali pa tovrstne raziskave naročiti pri akademskih (neodvisnih) ustanovah in jih plačati neposredno iz državnega proračuna.

Naslednja tema, mimo katere kot varuhinja ne morem in ne smem, je vprašanje splošnih človeških vrednot, kot so dostojanstvo, medsebojno spoštovanje, zaupanje, poštenost, nenasilje, pripravljenost za pomoč šibkejšim, sodelovanje pri omogočanju boljše kakovosti življenja za vse prebivalce. Z zanimanjem spremljam odzive na svoje izjave, povezane z vrednotami. Na medosebni ravni so izrazito pozitivni, v nekaterih medijih pa dostikrat omalovažujoči – tako zame kot varuhinjo kot za institucijo, ki jo predstavljam. To me skrbi, saj novinarji in mediji (tudi spletne strani) s takšnim poročanjem nedvomno vplivajo na vrednote, jih slabijo, s tem pa (nehote) tvegajo, da bodo zaradi tako spremenjenih vrednot prizadeti tudi sami. Skrbi me tudi, da se reševanja problemov lotevamo tako, da najprej poskusimo prizadeti drugo stran, namesto da bi si skupaj z njo prizadevali za rešitev. Tako »reševanje« problemov vodi v iskanje pravice na druge načine, dostikrat tudi z nasiljem.

Pri svojem delu opažam, da je varuh človekovih pravic lep slovenski izraz za ombudsmana, vendar je lahko tudi nefunkcionalen. Navaja namreč na to, da Varuh neposredno varuje ljudi in njihove pravice, zato se pobudniki s takšnim prepričanjem tudi obračajo nanj. Tako jim moramo pojasnjevati, da Varuh varuje posameznikove pravice le v njegovem razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil, ne pa neposredno v družinskem ali delovnem okolju (posredujemo lahko, če gre za javni sektor). Dodatno nejasnost v izrazih povzročajo tudi drugi, že delujoči varuhi, kot so varuh konkurence, varuh pravic gledalcev in poslušalcev na javni RTV, varuh pravic dijakov in podobno. Tudi pogosto uporabljen izraz Urad varuha (človekovih pravic) ni ustrezen, nima zakonske podlage in napačno spominja na druge (vladne) urade, na primer Urad za verske skupnosti, Urad za enake možnosti ali Urad za narodnosti, ki so vladne organizacije. Poudariti je treba, da je Varuh človekovih pravic RS samostojen in neodvisen državni organ in da ga je tako treba tudi naslavljanje; urad je v skladu s poslovníkom le organizacijska ureditev službe Varuha.

Varuhovo delo bo tudi v prihodnjih letih pred velikimi izzivi. Odločiti se bo treba, katerim področjem dela dajati večji poudarek in kako. Kot sem napovedala ob začetku delovanja, so in bodo v ospredju ostale pravice otrok. Poleg njih pa bo nujno izboljšati raven pravic tudi za druge ranljive skupine ljudi: invalide in hendikepirane, starejše, revne in žrtve nasilja. Za te je v naši državi zelo slabo poskrbljeno, saj pravzaprav ne uživajo nobene posebne zaščite. Druga pomembna tema Varuha ostaja prizadevanje za zmanjševanje vseh oblik nasilja. Nekaj tovrstnih zakonov je že bilo sprejetih, drugi še čakajo, tako na primer prepoved telesnega kaznovanja otrok. Presoditi bo treba, kako spremenjena zakonodaja vpliva na zmanjšanje nasilja v družini, prometu in na delovnem mestu. Varuh se bo tudi v prihodnje enako intenzivno vključeval v problematiko varovanja okolja, zmanjševanja revščine in odpravljanja sodnih zaostankov, spremljanje razmer v zaporih in drugih ustanovah, kjer je ljudem omejena pravica gibanja, spremljal bo izvajanje zakona o pravicah pacientov in o duševnem zdravju ter novega kazenskega zakonika.

V letu 2008 bomo praznovali nekaj obletnic, med drugim 60-letnico sprejema Univerzalne deklaracije o človekovih pravicah in 15-letnico sprejetja Zakona o varuhu človekovih pravic. To bo priložnost, da povzamemo, česa smo se o varovanju človekovih pravic doslej naučili iz svojih in tujih izkušenj.

2 VSEBINA DELA IN PREGLED PROBLEMATIKE

2.1 Ustavne pravice

Število pobud na področju ustavnih pravic se je v letu 2007 zmanjšalo za četrtno, največ na področjih etike javne besede in dostopa do informacij javnega značaja. Zmanjšanje je lahko povezano tudi s povečanjem zadev na področju diskriminacije, saj je mnoge pobude mogoče uvrstiti v eno izmed teh statističnih področij.

2.1.1 SODELOVANJE STROKOVNE IN DRUGE ZAINTERESIRANE JAVNOSTI PRI SPREJEMANJU PREDPISOV

Varuh opozarja, da sodelovanje javnosti v zakonodajnem postopku ni urejeno s posebnim predpisom.

Varuh človekovih pravic RS je večkrat, tudi v poročilu za leto 2006, poudaril, da je institut javne razprave oz. možnost sodelovanja stroke in civilne družbe v postopku priprave predpisov demokratični standard, ki postaja nujen v sodobnih demokratičnih državah. Te procese spodbuja tudi Evropska unija v okviru prizadevanj za predhodno analizo učinkov predpisov (Regulatory Impact Assessment). Opozorili smo, da v Sloveniji sodelovanje javnosti v postopku priprave predpisov pred državnimi organi in celo v zakonodajnem postopku ni urejeno s posebnim predpisom, čeprav je pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev v Ustavi RS opredeljena kot posebna človekova pravica (44. člen), povezana pa je tudi s pravico do peticije (45. člen).

Institut javne razprave oz. možnost sodelovanja stroke in civilne družbe v postopku priprave predpisov je demokratični standard, ki postaja nujen v sodobnih demokratičnih državah.

Uresničevanje te pravice v zvezi s postopki priprave predpisov je zdaj le delno urejeno s posameznimi podzakonskimi ali internimi akti. Seznanjenost z osnutki predpisov omogoča Uredba o posredovanju in ponovni uporabi informacij javnega značaja, ki določa, da mora ministrstvo predlog zakona, drugega akta DZ ali vladne uredbe posredovati v svetovni splet najpozneje po sprejemu na delovnih telesih vlade. Poslovnik Vlade RS zahteva, da mora predlagatelj v spremnem dopisu k predlogu gradiva zagotoviti, da je opravil tudi posvetovanje s predstavniki civilne družbe v okviru presoje učinkov predlagane odločitve. Način tega posvetovanja pa ni nikjer natančneje urejen. Za to odgovarja predlagatelj gradiva, vendar sankcije za morebitne kršitve niso predvidene.

V poročilu za leto 2006 (v točki 2.1.7) smo predlagali, da bi bilo treba sodelovanje javnosti v postopkih priprave predpisov celovito urediti z ustreznim zakonom in v tem okviru določiti krog udeležencev, čas razprave, način posredovanja pripomb, predvsem pa obveznost nosilcev teh razprav, da se opredelijo do prejetih pripomb in predlogov. V Mnenju k dvanajstemu rednemu letnemu poročilu Varuha človekovih pravic RS za leto 2006, se je vlada na seji 30. 10. 2007 ob sprejetju poročila vsaj na načelni ravni tudi pozitivno odzvala na te pobude. Navedla je, da je Republika Slovenija v okviru Sveta Evropske unije skupaj z drugimi državami članicami podprla pobudo za boljšo pripravo predpisov in izdelavo analiz njihovih vplivov ter se zavzela za njeno izpolnjevanje. V sklopu e-demokracije je bil na državnem portalu E-uprava odprt e-naslov za sodelovanje, in sicer za pripombe, predloge in mnenja zainteresirane javnosti. V istem mnenju je vlada posebej navedla, da »se zaveda velikega pomena, ki ga ima sodelovanje državljanov v postopkih sprejemanja predpisov. Aktivna vključitev državljanov v najzgodnejši fazi priprave predpisov prispeva k večji kvaliteti sprejetih odločitev in boljši uveljavitvi le-teh« (stran 5). Varuhove predloge za izvedbo javnih razprav z možnostjo sodelovanja javnosti pri pripravi predpisov je v pogovoru z varuhinjo podprl tudi minister za javno upravo dr. Gregor Virant. Te Varuhove predloge so ob obravnavi letnega poročila za leto 2006 podprli tudi Komisija za peticije in v razpravi v DZ poslanci različnih poslanskih skupin, vendar poročilo za sprejetje takega zakona v DZ ni bilo sprejeto.

Menimo, da ta načelna podpora Vlade RS in posameznih poslancev o sodelovanju javnosti pri sprejemanju predpisov v letu 2007 ni bila podprta s konkretnimi ravnanji posameznih

ministrstev, ko so pripravljala predloge predpisov. Med njimi so bili nekateri zelo pomembni zakoni, ki vplivajo na položaj, ravnanje ali pravice številnih državljanov in drugih prebivalcev Slovenije (zakon o pacientovih pravicah, novi kazenski zakonik, zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o odvetništvu, zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o izvrševanju kazenskih sankcij in drugi).

Predpisi se največkrat pripravljajo v ozkih krogih in netransparentno. Predlogi le-teh so včasih krajši čas objavljeni na spletnih straneh, in to naj bi bila javna razprava. Menimo, da to ni dovolj. Tudi posredovanje gradiv posameznim institucijam, kot je Varuh človekovih pravic RS, z željo, da v nekaj dneh posredujejo pripombe in predloge, ni dovolj. Tak postopek priprave predpisov pred sprejetjem na Vladi RS ne omogoča dejanskih možnosti za sodelovanje strokovne in druge zainteresirane javnosti, nevladnih organizacij in drugih. Poudariti je treba, da so možnosti za vplivanje na vsebino predpisov le tedaj, ko so ti v pripravi, na primer pri ministrstvih ali drugih vladnih telesih. Ko vlada sprejme predlog predpisa, sledi le še razprava v državnem zboru, kjer je zaradi poslovniških določb o zakonodajnem postopku le še malo možnosti za konceptualne in strokovne razprave o posameznih zakonskih rešitvah. Predloge je treba namreč podati kot amandmaje, te pa lahko vlagajo le poslanci.

Menimo, da bi morala ministrstva, ki pripravljajo predpise, razpravo o pomembnih predpisih aktivno organizirati. Tako bi morali objavo predpisa na spletnih straneh promovirati v medijih in pozvati strokovne institucije, nevladne organizacije in druga civilna združenja k posredovanju pripomb. Ministrstva bi tudi morala organizirati razprave, na katere bi povabila strokovnjake in čim širši krog tistih, ki jih predpis zadeva. To je del postopka, ki naj spodbudi k posredovanju pripomb in novih predlogov. Še pomembnejša je naslednja stopnja – opredelitev do posredovanih pripomb. Šele presoja pripomb in vladnih argumentov, zakaj te (ni)so utemeljene, daje pravo vsebino in pomen javnim razpravam, saj menimo, da pravica do odgovora na posredovane pripombe izhaja iz ustavnih človekovih pravic do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev in do peticije.

Prepričani smo, da bi tako dobili boljše predpise, ki jih ne bi bilo treba v kratkem času popravljati, saj se vse prevečkrat izkaže, da zakonodajalec ni dovolj predvidel posledic uresničevanja predpisov. Primeren čas za razprave gotovo olajša poznejše uveljavljanje predpisov. S širjenjem kroga ljudi, ki so seznanjeni z načrti novih prepisov, se tudi zmanjšuje možnost za uveljavljanje ozkih interesov posameznih skupin, kar lahko vodi v razne oblike nepravilnosti ali celo korupcijo. V majhnih državah, kot je Slovenija, se še hitreje zgodi, da predpis dejansko pripravlja tista skupina, ki ga bo izvajala, in je (morda tudi materialno) zainteresirana za določene rešitve pri izvajanju. Vse te nevarnosti in pomanjkljivosti lahko omejijo ustrezno organizirane razprave o zakonskih projektih. Širša razprava bo pripomogla tudi k temu, da bodo tisti, na katere bo predpis vplival, bolje poznali sprejeti zakon.

Zato pričakujemo, da bo vlada svojo dosedanjo načelno podporo sodelovanju državljanov v postopkih sprejemanja predpisov uresničila tudi v praksi. Ker to doslej ni bilo uresničeno in se pričakanje ministra za javno upravo, da bodo ministrstva to upoštevala brez zakonskih zavez, ni uresničilo, ponavljamo predlog, naj se sodelovanje javnosti pri sprejemanju predpisov uredi s posebnim zakonom.

Sodelovanje javnosti pri sprejemanju predpisov naj se uredi s posebnim zakonom.

2.1.2 POMANJKLJIVOSTI PRI ZAKONSKEM UREJANJU UVELJAVLJANJA UGOVORA VESTI

V letu 2007 smo obravnavali pobudo radijskega novinarja, ki je delal v pogodbenem delovnem razmerju za javni zavod RTV Slovenija. Delodajalec mu pogodbe ni podaljšal. Menil je, da je RTV Slovenija odgovorna za kršitev njegove pravice do svobodnega izražanja veroizpovedi ter ideološko in versko diskriminacijo. Navajal je namreč, da je delo izgubil tudi zaradi očitkov,

2

da je bil zaradi javnega izražanja svojega verskega prepričanja v radijskih oddajah pristranski in da je neupravičeno uveljavljal ugovor vesti s tem, ko je zavračal podajanje vsebin, ki so v nasprotju z njegovim verskim prepričanjem (npr. branja horoskopov in astroloških napovedi). Spraševal se je, ali sme na javnem delovnem mestu (na RTV Slovenija) brez ovir izražati svoje versko prepričanje ali pa bi moral ostajati nevtralen, češ da naj bi bila vera njegova zasebna stvar. Pobudniku smo pojasnili pravne poti v primeru suma diskriminacije in ga posebej opozorili tudi na pravilo o prenosu dokaznega bremena v teh postopkih. Pobudnik nas pozneje kljub pozivu ni več seznanil s podrobnostmi uveljavljanja svojih pravic.

Ob tem primeru se nam je zastavilo širše vprašanje glede pravice do uveljavljanja ugovora vesti. Pravica do ugovora vesti je po drugem odstavku 123. člena ustave zagotovljena zoper opravljanje vojaške obveznosti. Po 46. členu ustave pa je ugovor vesti dopusten (le) v primerih, ki jih določi zakon, če se s tem ne omejujejo pravice in svoboščine drugih oseb. Pomembno je, da je uživanje pravice do ugovora vesti skladno z novim Zakonom o verski svobodi pripoznano kot sestavni del uresničevanja verske svobode. Svoboda vesti torej vključuje tudi pravico do ugovora vesti. Žal je Zakon o verski svobodi pri tem ostal le na pol poti in je vprašanje določitve položajev za uveljavljanje ugovora vesti prepustil posebnim zakonom. Zakonodajalec je možnost ugovora vesti predvidel le za zaposlene v javnih službah v zvezi z vojaško dolžnostjo in v zdravstvu. Menimo, da bi z vidika učinkovitega varstva svobode vesti kazalo pretehtati, ali je zakonska ureditev ugovora vesti dovolj prožna, jasna in določna. To vprašanje se zastavlja zlasti z vidika systemske povezave s prepovedjo diskriminacije. Ni mogoče izključiti, da bi lahko neka na videz nevtralna dolžnost (npr. javnega uslužbenca) povzročala tudi posredno diskriminacijo na podlagi verskega prepričanja, ker ne bi bil zagotovljen ugovor vesti (oz. izjema ali prilagoditev neki skupini oseb z določenim verskim prepričanjem). K takemu razmišljanju so nas napeljale nekatere pobude, obravnavane v preteklosti, in nekatera žal premalo določna opozorila, da naj bi ob zaposlitvi v javni upravi npr. od žensk, ki so muslimanskega prepričanja, terjali, naj snamejo ruto, s katero si pokrivajo glavo. Vprašanje diskriminacije na podlagi prepričanja odpira tudi zakonski pogoj za zaposlitev v Policiji, ta izključuje vse, ki so uveljavljali ugovor vesti vojaški dolžnosti. Ni mogoče prezreti, da takšna norma diskvalificira npr. vse pripadnike Jehovovih prič, kar je mogoče oceniti kot prekomeren poseg v svobodo vesti in krši prepoved diskriminacije pri zaposlovanju (glej primer št. 107).

2.1.3 ETIKA JAVNE BESEDE

Število pobud na tem področju se je zmanjšalo, kar ne pomeni tudi zmanjšanje težje problemov, ki jih ugotovljamo. Manjši pripad je gotovo povezan s ponavljanjem opozoril o naši nepristojnosti do medijev in novinarjev. Varuh nima, na to opozarjamo tudi pobudnike in druge, neposrednih pristojnosti v razmerju do novinarjev in medijev. Njegova vloga tudi ni preganjati ali sankcionirati neustrezna ravnanja posameznikov v javnem prostoru. Pobudnike zato napotimo na možnosti, ki jih lahko uporabijo za varstvo svojih pravic. Če ima poseg v zasebnost znake kaznivega dejanja, je mogoče ukrepati v okviru kazensko-pravnih predpisov. Posameznik, ki je bil prizadet zaradi javnih objav, ima tudi možnost zahtevati odškodnino po civilni sodni poti.

Varuh vsako leto prejme nekaj pobud posameznikov, ki so prizadeti zaradi objave njihovih imen oziroma drugih podatkov, po katerih se v javnosti lahko identificirajo, v zvezi z domnevno storitvijo kaznivih dejanj oziroma objav ugotovitev policije v predkazenskih postopkih. V javnih izjavah in letnih poročilih smo večkrat opozarjali, da je treba pri medijskih objavah spoštovati ustavna načela domneve nedolžnosti, varstva zasebnosti in osebnostnih pravic posameznikov. Kljub temu se še dogaja, da mediji dajejo prednost senzacionalizmu, ki jim lahko povečuje naklado, zato so pripravljeni očrtni posameznike z očitki dejanj v fazi predkazenskega postopka, ko ne gre niti za utemeljen sum, da so očitana dejanja storili. Posameznik

ima le malo možnosti, da opere svoj omadeževan ugled, če se očitki ali domneve izkažejo za neutemeljene. Dosojene odškodnine, ko in če se postopek na sodišču po dolgem času konča, so očitno prenizke, da bi medije odvrčale od senzacionalističnosti. Prizadeti mora v teh postopkih dokazovati materialno in nematerialno škodo, ki mu je nastala z objavo neupravičenih očitkov, saj se pri nas (še) premalo uporablja možnost izreka odškodnine kot civilne kazni, zaradi samega neupravičenega posega v zasebnost z javno objavo. Menimo, da bi bilo to za takšne primere učinkoviteje in bi delovalo preventivno na medije in novinarje, ki etičnih načel zavestno ne upoštevajo.

Že več let opozarjamo na potrebo, da se v okviru novinarskih združenj oblikujejo učinkovitejši mehanizmi za nepristransko obravnavo etičnih pravil novinarskega poklica. Razsodb. Novinarskega častnega razsodišča (NČR), kot skupnega samoregulativnega organa sindikata in Društva novinarjev Slovenije, ne upoštevajo ravno v tistih medijih, ki najpogosteje neupravičeno posegajo v osebnostne pravice. Zato bi bilo treba razmišljati o učinkovitejših mehanizmih, saj ta samoregulacija očitno ne deluje.

2.1.4 ZAŠČITA OTROK V MEDIJIH

Tudi v letu 2007 smo bili opozorjeni na nedopustno razkrivanje identitete otrok v medijih; nekaj tovrstnih zadev pa smo obravnavali na lastno pobudo. Zato bi ob tem znova radi opozorili na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, v kateri je posebej zagotovljena pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (8. člen). Tudi Konvencija OZN o otrokovih pravicah v 16. členu določa, da noben otrok ne sme biti izpostavljen samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje, niti nezakonitem napadom na njegovo čast in ugled. Otrok ima pravico do zakonitega varstva proti takšnemu vmešavanju ali napadom. Otroci po Ustavi RS uživajo posebno varstvo in skrb.

Kljub večkratnim javnim opozorilom Varuha na nedopustnost senzacionalističnega razkrivanja zasebnosti otrok in družinskih tragedij v medijskih prispevkih (objavljenih na spletnih straneh Varuha in v njegovih poročilih za leti 2005 in 2006) ter jasnim in nedvoumnim opozorilom NČR, se te kršitve nadaljujejo in celo stopnjujejo. Tovrstni prispevki so bili objavljeni celo v osrednji informativni oddaji javne RTV in v mediju, ki se dojemata kot *osrednji slovenski časnik*. To nas navaja na trditev, da se raven spoštovanja etičnih standardov novinarskega poklica še naprej znižuje.

Varuh že več let opozarja na potrebo po ustrežnejšem urejanju primerov, ko starši ali zakoniti zastopniki otrok ravna v nasprotju z njihovimi koristmi (npr. ob razvezi, namestitvi v rejništvo ali v primeru postopkov v zvezi s sumi spolnih zlorab otrok). Večkrat smo opozorili na potrebo po zakonodajni ureditvi t. i. zagovornika otrokovih pravic, ki bi lahko v takšnih primerih – ko se starši zavestno odločili za razkrivanje družinskega življenja v medijih, ne oziraje se na otrokove koristi – učinkovito zastopal interese otroka v različnih pravnih postopkih.

Opozarjali smo tudi, da bi bilo treba pravila za poročanje o otrocih v medijih urediti systemsko, najbolje v zakonu o medijih. K temu je vlado s sklepom ob obravnavi Varuhovega letnega poročila zavezal tudi državni zbor. Na to obveznost je varuhinja človekovih pravic posebej opozorila ministra za kulturo dr. Vaska Simonitija ob delovnem obisku na sedežu Varuha decembra 2007. Ob takšnih ravnanjih medijev se zastavlja tudi vprašanje etičnosti ravnanja novinarjev in urednikov, ki so odgovorni za objave. Kodeks novinarjev Slovenije v 20. točki novinarje zavezuje, da spoštujejo pravico posameznika do zasebnosti in se izogibajo senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. V 22. točki Kodeksa zapoveduje, da morajo novinarji posebno obzirnost pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav

Svoboda vesti vključuje tudi pravico do ugovora vesti. Zakon o verski svobodi je pri tem ostal le na pol poti in je vprašanje določitve položajev za uveljavljanje ugovora vesti prepustil posebnim zakonom.

Varuh znova opozarja, da je treba pri medijskih objavah spoštovati ustavna načela domneve nedolžnosti, varstva zasebnosti in osebnostnih pravic posameznikov.

Kljub večkratnim javnim opozorilom Varuha človekovih pravic na nedopustnost senzacionalističnega razkrivanja zasebnosti otrok in družinskih tragedij v medijskih prispevkih ter jasnim in nedvoumnim opozorilom NČR, se te kršitve nadaljujejo in celo stopnjujejo.

2

o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih.

Iz mnogih obravnavanih zadev izhaja, da novinarji in uredniki pred objavo niso niti poskusili pretehtati vseh relevantnih okoliščin in upoštevati pravnih koristi vseh prizadetih. Čeprav starši (tudi v imenu in za račun otrok) domnevno sami privolijo v objavo, to ne razbremeni novinarjev in urednikov od pravne in etične odgovornosti pri presoji o tem, ali bodo izjave in osebne podatke otrok objavili. Nasprotno. Zlasti v primerih, ko gre za sume spolnih zlorab, nasilje, odvzem otrok(a), morajo novinarji in uredniki z vso skrbnostjo pretehtati okoliščine in interese vpletenih in se za objavo zgodbe odločiti le, ko je to v skladu z otrokovimi koristmi. Zato pri NČR občasno vlagamo pobude za presojo etičnosti ravnanja novinarjev in urednikov, ne le iz preventivnih, temveč tudi iz kurativnih razlogov, saj je to za žrtev vsaj minimalno (moralno) zadoščenje. Tako ravnamo zlasti takrat, ko ne najdemo niti enega elementa, ki bi kazal na javni interes po objavi podatkov o prizadetih (pravico do obveščeniosti), in ko presodimo, da gre za le z ekonomskim motivom utemeljeno senzacionalistično poročanje.

V primeru, ko so novinarji več medijev, tako tiskanih kot elektronskih, objavili prispevke o stiski družine Stojan, so med drugim razkrili osebne podatke iz intimnega družinskega življenja otrok (starost, imena staršev in okolje, kjer živita, slike), tudi tiste najobčutljivejše (domnevno problematično vedenje, zdravstveno stanje, spolno življenje). Ker smo menili, da objave pomenijo grob poseg v zasebnost otrok ter da takšnega medijskega razkrivanja podrobnosti iz najožje osebne sfere otrok in njihovih staršev nikakor ni mogoče enačiti z javnim interesom po obveščeniosti, smo se odločili, da vložimo pobudo NČR, naj presodi o etičnosti ravnanja vrste novinarjev in urednikov, odgovornih za te objave (glej primer šte. 3). Med pripravo tega poročila smo dobili sporočilo, da je NČR v prvi razsodbi ugotovilo, da so uredniki in novinarji nacionalne televizije v tem primeru kršili 20., 21. in 22. člen Kodeksa novinarjev Slovenije.

2.1.5 SOVRAŽNI GOVOR V MEDIJIH

Tudi v letu 2007 smo bili opozorjeni na sovražnost in nestrpnost do različnih skupin ljudi, tako v zasebnih kot javnih medijih. V eni izmed pobud smo bili opozorjeni na radijski prispevek, v katerem je bil avtor žaljiv do določenih skupin ljudi. V drugi nas je pobudnik opozoril na resničnostni šov, ki je bil predvajan na komercialni televiziji. Pobudnik je opozoril, da so udeleženci žaljivi drug do drugega in da so opazni tudi elementi sovražnega govora do posameznih narodnosti. Pobudnikom smo podali pojasnila in jim svetovali uporabo ustreznih pravnih poti.

V zvezi s primeri vedno pogostejšega sovražnega govora v medijih opozarjamo, da prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ureja tudi Zakon o medijih (ZMed). Njegov 8. člen določa, da je z razširjanjem programskih vsebin prepovedano spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost. Ob tem je treba poudariti, da ZMed ne predvideva sankcij za kršitev te določbe, razen v primerih, ko je kršitev izvršena v oglasih. S tako pomanjkljivo pravno ureditvijo je med drugim onemogočena uveljavitev postopka inšpekcijskega nadzora, ki bi prav gotovo imel tudi preventivni učinek.

Pri uresničevanju svojega javnega poslanstva ima poudarjeno odgovornost za spoštovanje vseh ustavnih pravic tudi javni zavod Radiotelevizija Slovenija (RTVS), upravičeno pa je pričakovati tudi posebno skrb za etiko javne besede. Prejeli smo nekaj opozoril na sporne medijske vsebine v njegovih programih. Kot primer izpostavljamo širjenje nestrpnosti in pozive k nasilju v razpravah na spletnih straneh zavoda, neslane šale, povezane s predsodki, ki so jih pobudniki pripisovali

nestrpnosti radijskih novinarjev, ter primer televizijske zgodbe o dveh osebah, ki sta bili omenjeni v objavi kljub njuni izrecni prepovedi, da se kakorkoli omenjata v oddaji. Ob napotilu prizadetih na uporabo pravnih sredstev smo se vnovič srečali z vprašljivim sistemom samoregulacije etičnosti ravnanja zaposlenih na RTV Slovenija, ki ga utemeljujemo v nadaljevanju.

Ugotavljamo, da tudi novi Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1) ni pomembno izboljšal slabega stanja na tem področju. Za reševanje pritožb gledalcev in poslušalcev je odgovoren novi Programski svet zavoda, ki je za izvajanje te funkcije popolnoma neprimeren. To se kaže tudi v naši praksi, saj posamezniki na svoje pritožbe in predloge, ki jih naslavljajo Programskemu svetu, ne dobijo odgovora; to se dogaja celo z našimi dopisi temu organu. To se je zgodilo v primeru, ki ga opisujemo pod št. 11. Programski svet, ki je po zakonu pristojen za to, nam ni odgovoril, dobili smo le pojasnilo direktorja o načinu dela službe za stike z javnostmi. Neprimerno in v nasprotju z načeli dobrega upravljanja je, da prizadeti celo ob uporabi zakonsko predvidenih poti ne prejmejo pisnega odgovora na svoje pritožbe.

Možnost uporabe internih poti za obravnavo pritožb, predlogov in pripomb gledalcev oz. poslušalcev predvidevata tako ZRTVS kot ZRTVS-1. Vendar ugotavljamo, da nobeden izmed predvidenih mehanizmov doslej ni bil uveljavljen. Tako nikoli ni začel delovati odbor za sodelovanje z gledalci in poslušalci, ki ga je predvideval statut RTVS. Tudi Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTVS niso nikoli doživela svojega odziva v ustanovitvi varuha poklicnih meril in etičnih načel, njegovo funkcijo pa je doslej z dvomljivim uspehom opravljal Svet RTVS. Ker ZRTVS-1 ni predvidel posebnega organa za obravnavo pritožb poslušalcev in gledalcev, čeprav so bile rešitve zanj predlagane v razpravi o predlogu zakona, ga je vpeljal novi statut. Vendar le z določbo, da »ima RTVS varuha pravic gledalcev in poslušalcev« in da programski svet sprejme pravilnik o delovanju tega instituta. S tem je bila še enkrat zamujena priložnost, da bi dobili neodvisnega in uglednega varuha pravic gledalcev in poslušalcev. Neodvisnost se namreč zagotavlja s trajnostjo mandata in financiranja takšnega organa, natančno opredelitvijo pooblastil in njegovo vezanost le na najvišji organ upravljanja javnega zavoda. Varuh pravic gledalcev in poslušalcev, ki ga imenuje direktor zavoda, teh meril gotovo ne izpolnjuje. Na to je varuhinja posebej opozorila ministra za kulturo.

2.1.6 SOVRAŽNI GOVOR NA SPLETNIH PORTALIH IN ODGOVORNOST PONUDNIKOV SPLETNIH FORUMOV

Varuh človekovih pravic RS je prejel več pobud, v katerih je bil opozorjen na sovražnost, nestrpnost in žaljenje dostojanstva posameznikov in skupin v svetovnem spletu. Ti so se pojavljali v spletnih forumih, klepetalnica in drugih oblikah komunikacije, dostopnih na spletnih portalih zasebnih in javnih medijev ter drugih zasebnih spletnih straneh. Kadar so spletne vsebine uredniško oblikovane, jih je treba šteti za medije v smislu Zakona o medijih (ZMed). Kadar so del dnevno oz. periodično objavljanih in programskih vsebin (npr. komentarji bralcev ob programskih vsebinah v spletnih izdajah časopisov in multimedijjskih portalih) za takšno razlago ni videti ovir. V teh primerih je tudi mogoče uporabiti mehanizme za varstvo interesov prizadetih fizičnih ali pravnih oseb, ki jih določa ZMed, vključno z ustreznimi ukrepi inšpekcije. Na te možnost smo opozarjali tudi pobudnike. Varuh nima pooblastil v razmerju do zasebnih družb, vendar se nam je zastavilo širše vprašanje o načinu nadzora ponudnikov spletnih forumov kot ponudnikov storitev gostiteljstva.

Odgovornost (zlasti kazensko) za zapisane besede nosi tisti, ki jih je zapisal, vendar tudi soodgovornost ponudnikov spletnih storitev gostiteljstva ni izključena. Podatke namreč lahko upravljata oba. To velja tudi v primerih, ko gre za gostiteljska razmerja, kjer je predmet najemne pogodbe virtualna struktura, kot je na primer mnenjski forum. Tako se lahko ponudniki spletnih forumov, klepetalnic ipd. znajdejo v vlogi ponudnika storitev gostiteljstva. Vsebina tega je torej v tem, da omogoča prejemniku storitev (na primer udeležencu na spletnem forumu ali

Treba je sistemsko oziroma zakonsko urediti pravila za poročanje o otrocih v medijih, tudi za primere, ko se za takšno razkrivanje odločijo starši otrok.

Zamujena je bila priložnost, da bi dobili neodvisnega varuha pravic gledalcev in poslušalcev pri javnem zavodu RTV Slovenija.

Sovražni govor se pojavlja tudi na spletnih portalih in forumih. Odgovornost (zlasti kazensko) za zapisane besede nosi tisti, ki jih je zapisal, vendar tudi soodgovornost ponudnikov spletnih storitev gostiteljstva ni izključena. Podatke namreč lahko upravljata oba.

2

klepetalnici) samostojno upravljanje določenih delov ponudnikove (gostiteljeve) informacijske infrastrukture oziroma strežniškega diska. Zanje glede na status gostiteljstva odgovarjajo pod pogoji, določenimi za gostiteljstvo. Po 11. členu Zakona o elektronskem poslovanju na trgu (ZEPT) je vsebina ponudnikove obveznosti v odstranitvi nezakonite vsebine po tem, ko je bil z njo seznanjen. Kadar se storitev informacijske družbe nanaša na shranjevanje podatkov (to so lahko tudi podatki, dokumenti, prispevki spletnega foruma in drugi elementi posamezne spletne strani, ki so shranjeni oz. gostujejo na strežniku ponudnika storitev informacijske družbe), ki jih zagotovi prejemnik storitve (avtor vsebin, udeležene foruma, klepetalnice), je ponudnik storitve za podatke odgovoren, če takoj, ko izve za protipravnost ali se je zaveda, nemudoma ne odstrani ali ne onemogoči dostopa do teh podatkov.

Ker je Varuh ugotovil, da na tem področju v Sloveniji še ni izoblikovane sodne ali upravne prakse ter da so pristojnosti TIRS precej nejasne, smo opozarjali tudi na Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO-UPB1), ki šteje nadlegovanje kot eno izmed oblik diskriminacije. Nadlegovanje je nezaželeno ravnanje, temelječe na katerikoli osebni okoliščini, ki ustvarja zastrašujoče, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje za osebo in žali njeno dostojanstvo. Pri tem je odločilno žrtvino dojetanje učinka takšnega ravnanja kot nezaželenega. Na podlagi ZUNEO je enako obravnavanje zagotovljeno na kakršnikoli podlagi na različnih področjih družbenega življenja, med katerimi je prav posebej naveden tudi dostop do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti. Zato je pomembno poudariti, da mora pristojni inšpektor po 21. in 22. členu ZUNEO obravnavati primere domnevne diskriminacije in predlagati uvedbo postopka zaradi prekrška pri pristojnem organu. Po Varuhovem mnenju je za takšne primere domnevne diskriminacije pristojen TIRS. V posameznih primerih žaljivih in nestrpnih sporočil na forumih, blogih ali drugih oblikah sinhrono in asinhrono komunikacije, ki jih omogoča ponudnik storitve gostiteljstva, bi lahko šlo namreč tudi za primere nadlegovanja.

Diskriminacija je, skladno s pravom Evropskih skupnosti, nedopustna na vseh teh področjih družbenega življenja, tudi v zasebni sferi, kadar gre za nastopanje in interakcije subjektov na trgu. Kadar gre za ponudbe storitev na svetovnem spletu, gre za javno ponujanje na trgu, saj je svetovni splet ravno tako javni prostor, do katerega imajo pravico dostopati vsi, brez razlik. Ker v Sloveniji v zvezi s tem še nimamo upravne ali sodne prakse, smo opozarjali na mnenje nemškega sodišča, po katerem je položaj ponudbe spletnega foruma podoben javnemu objektu, kamor vstopa načeloma ni mogoče prepovedati nikomur. Sodišče je potrdilo, da gre pri svetovnem spletu za javni prostor, kjer je lahko vsaka spletna stran, ki ponuja različne oblike sinhrono in asinhrono komunikacije, tolmačena kot ponudba na trgu. Ravno iz te pravice izhajajo tudi dolžnosti in odgovornosti ponudnika storitev gostiteljstva, ki začnejo veljati po seznanitvi, zato lahko po Varuhovem mnenju poleg sodišča tudi TIRS naloži ponudniku storitve ustavitve ali preprečitve kršitve oziroma odstranitve ali onemogočanje dostopa do podatkov (11. člen ZEPT). Varuh meni, da ima lahko TIRS pomembno vlogo pri spodbujanju odstranjevanja nezakonitih vsebin in spodbujanju učinkovite samoregulacije ponudnikov storitev gostiteljstva. Že sama naložitev ustavitve ali preprečitve kršitve (po 11. členu ZEPT) je lahko pomemben preventivni ukrep. Na to smo opozorili TIRS, ki je zagotovil, da bo nadzor tega področja izvajal po prejetih prijavih, ki jih bo ustrezno proučil – tako vsako zase kot tudi glede na morebiti že prejete prijave – in v primeru ugotovljenih kršitev ukrepal. (glej primer št. 1)

2.1.7 O REGISTRU PEDOFILOV

Poslanka DZ je varuhinjo prosila za stališče do predloga o uvedbi nacionalnega registra pedofilov, ki ga je predstavila varuhinja otrokovih pravic v Republiki Hrvaški. Ob tej priložnosti je varuhinja znova poudarila, da podpira vse predloge in zakonske rešitve, ki lahko prispevajo k boljši zaščiti otrok in zmanjšajo možnosti za razne oblike njihove zlorabe. Eden izmed tovrstnih preventivnih ukrepov je lahko tudi uporaba podatkov o osebah, ki so že bile pravnomočno

obsojene za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost. Vendar smo menili, da je treba pred sprejetjem novih rešitev preveriti, kakšne (neizkoriščene) možnosti daje že veljavna zakonodaja; nove predloge pa utemeljiti z ustreznimi strokovnimi in primerjalnimi analizami.

Vzpostavitev evidenc obsojencev za kazniva dejanja, rehabilitacijo, izbris obsodbe in pogoje za dajanje podatkov iz evidenc že ureja kazenski zakonik. Zakon določa, komu se podatki o neizbranih obsodbah lahko posredujejo (državnim organom, pravnim osebam in zasebnim delodajalcem, če imajo upravičen, na zakonu utemeljen interes). Zakon torej že daje podlago za vzpostavitev in uporabo evidenc obsojenih, vključno s kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost. Ob tem se lahko utemeljeno postavi vprašanje, ali ne bi za takšna kazniva dejanja zakon predpisal daljšega roka za izbris obsodb. Menimo tudi, da bi bilo utemeljeno za določene poklice pred zaposlitvijo zahtevati potrdila o tovrstni nekaznovanosti, in to obveznost urediti z zakonom. Tako bo mogoče in nujno urediti tudi obseg obdelave in varovanja takšnih podatkov in preprečevati možnosti njihove zlorabe. Nasprotujemo namreč temu, da bi bili podatki iz kazenskih evidenc dostopni javnosti brez omejitev ali celo javno objavljeni, saj bi s tem ogrozili tudi žrtve dejanj zoper spolno nedotakljivost, ki se v mnogih primerih dogajajo v ožjih družinskih in drugih krogih; več pa bi bilo tudi možnosti za pomote ali zlorabe teh podatkov. Seznanjeni smo z nekaterimi opozorili strokovnjakov in sporočili v medijih, da lahko takšni ukrepi (javno dostopni registri) vodijo v razmere, ko namesto države in njenih organov pravico vzamejo v roke državljanji sami. To pa ni v dobro učinkovitega delovanja pravne države in spoštovanja človekovih pravic.

2.1.8 SVOBODA IZRAŽANJA IN MEDIJEV

Varuhinja človekovih pravic je bila v letu 2007 večkrat opozorjena na slab položaj novinarjev in medijev, ki so pod različnimi pritiski. Varuhinja je osebno sprejela novinarje, ki so želeli predstaviti probleme svobode izražanja v medijih ali svoje delovnopravne težave. Pristojnosti Varuha v razmerju do zasebnih medijev so omejene, je pa varuhinja v zvezi s tem sprejela posebno izjavo, v kateri je izrazila zaskrbljenost nad dogodki v nekaterih slovenskih medijih, ki lahko ogrozijo ustavno in zakonsko vlogo medijev in novinarjev. Poudarila je, da mediji in novinarji v demokratičnih družbah opravljajo nezamenljivo vlogo varuhov demokracije, svobode in varstva človekovih pravic. Kadar oblast nima takšnega neodvisnega nadzora medijev, obstaja več možnosti za zlorabo oblasti, korupcijo in kršitve pravic posameznikov. Zato je pomembno, da lahko mediji in novinarji delajo čim bolj avtonomno in brez strahu, da bi njihova sporočila imela negativne posledice za njihov materialni ali socialni položaj. Še posebej nevarno je, če ima takšne možnosti vpliva na novinarje država prek svojih neposrednih ali posrednih lastniških deležev v posameznih medijih. Medijska svoboda namreč ni le v interesu javnosti, ki so ji mediji zavezani, ampak tudi v interesu oblasti, ki si, če se tega zaveda, tako dolgoročno zagotavlja legitimnost in uspešnost.

Varuhinja je v izjavi po sprejemu novinarjev tednika MAG poudarila, da ponavljanje konfliktnih razmer in napetosti med novinarji, uredniki in lastniki medijev med drugim kaže, da zakonodaja o medijih nekaterih vprašanj ne rešuje ali jih ne rešuje zadovoljivo. Na to je osebno opozorila tudi ministra za kulturo na pogovoru pri varuhinji decembra 2007. Od novinarjev in njihovih združenj smo, to smo poudarili tudi v javni izjavi, pričakovali predloge za spremembo medijske zakonodaje, da bi z njimi seznanili zakonodajalca. V letu 2007 teh predlogov nismo prejeli.

2.1.9 SANKCIONIRANJA SOVRAŽNEGA GOVORA ŠE NI

Nekatero kršitve prepovedi sovražnega govora sankcionira Kazenski zakonik RS (KZ). Nadnaslov 300. člena KZ se glasi Zbujanje sovraštva, razdora ali nestrpnosti, ki temelji na kršitvi načela enakosti, vendar je definicija tega kaznivega dejanja precej ožja od tiste v 63. členu

Za določene poklice bi bilo utemeljeno pred zaposlitvijo zahtevati potrdila o nekaznovanosti za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost otrok in to obveznost urediti z zakonom. Tako bi bilo mogoče urediti tudi obseg obdelave in varovanja takšnih podatkov in preprečevati možnosti njihove zlorabe.

Ob proučevanju pobud novinarjev Varuh ugotavlja, da zakonodaja o medijih nekaterih vprašanj ne rešuje ali jih ne rešuje zadovoljivo.

Varuh meni, da ima lahko TIRS pomembno vlogo pri spodbujanju odstranjevanja nezakonitih vsebin in spodbujanju učinkovite samoregulacije ponudnikov storitev gostiteljstva.

2

Znova postavljamo vprašanje, ali inkriminacija sovražnega govora ustreza dejanskim razmeram in ustrezno varuje vse družbene manjšine in kaznuje vse oblike zbujanja sovraštva, razdora ali nestrpnosti.

Ustave RS in zajema le vzbujanje nestrpnosti na podlagi rasne, verske ali nacionalne pripadnosti. Zastavlja se nam vprašanje, ali so druge oblike izražanja sovražnosti, razdora in nestrpnosti res tako neškodljive. Ni videti razumnih razlogov za to, da bi bili pozivi k nasilju proti skupinam oseb na podlagi kakih drugih osebnih okoliščin (npr. spolna usmerjenost, invalidnost ipd.) obravnavani drugače, zato znova postavljamo vprašanje, ali inkriminacija tega kaznivega dejanja ustreza dejanskim razmeram in ustrezno varuje vse družbene manjšine in kaznuje vse oblike zbujanja sovraštva, razdora ali nestrpnosti. Znova poudarjamo, da ustavno besedilo o prepovedi spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti poleg narodnega, rasnega in verskega kot protiustavne opredeljuje tudi druge oblike sovraštva in nestrpnosti.

V imenu predlagateljev predloga za spremembe Kazenskega zakonika RS, ki se nanaša na inkriminacijo sovražnega govora, se je na Varuha obrnila poslanka stranke Zares. Varuhinja je ob tej priložnosti pozdravila pobudo za spremembo 300. člena KZ, ki sledi opozorilom iz dozdajšnjih poročil Varuha. Poslanci tega predloga v DZ niso potrdili.

2.1.10 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV IN ZASEBNOSTI

Število pobud, ki smo jih v letu 2007 prejeli na področju varstva osebnih podatkov, je popolnoma enako številu pobud v letu pred tem. V letu 2006 pa se je pripad občutno povečal, čeprav je to področje že prevzel Informacijski pooblaščenec oziroma državni nadzorniki za varstvo osebnih podatkov. Menimo, da je razmeroma veliko pobud povezanih z boljše seznanjenostjo s tovrstnimi pravicami posameznikov in večjo medijsko pokritostjo obravnave teh primerov. Varuh človekovih pravic RS in Informacijski pooblaščenec (IP) delujeta na področju varovanja osebnih podatkov, ki ga država predvsem zaradi nevarnosti posegov javne oblasti posebej regulira, varuje in vzpostavlja nadzorne mehanizme. Na drugi strani je varovanje zasebnosti najprej prepuščeno prizadetim posameznikom, ki morajo v primeru protipravnih posegov tudi sami uporabljati razpoložljive možnosti pravnega varstva. Mnogi tega razlikovanja ne poznajo ter od Varuha in IP pričakujejo in terjajo pomoč ter posredovanje tudi v primerih, ko v zasebnost posegajo posamezniki ali pravne osebe v zasebnem sektorju. V praksi je razmejitveno črto med posegi v osebne podatke in zasebnost težko določiti, saj mnoga dejanja kažejo znake obeh posegov.

Pobudnikom smo v večini obravnavanih primerov posredovali pojasnila o njihovih pravicah in jih napotili glede uporabe pravnih poti za zaščito njihovih pravic in interesov. Največkrat smo jih napotili na IP oziroma nadzornike za varstvo osebnih podatkov. Od pobudnikov, ki smo jih napotili na IP, nismo prejeli pritožb, da ne bi dobili ustreznih odgovorov oziroma da niso bili zadovoljni s posredovanjem.

Prejete pobude so bile podobno kot v preteklosti zelo raznolike. Ugotavljamo večji delež domnevnih posegov delodajalcev v osebne podatke in zasebnost delojemalcev. Gre predvsem za neupravičeno obdelavo podatkov o zdravstvenem stanju, posege v elektronsko pošto, pisemsko tajnost in domnevno nepotrebno ali prekomerno poseganje v zasebnost z izvajanjem videonadzora. Med zanimivejšimi kaže omeniti pobude, ki zadevajo obdelavo osebnih podatkov v šolah. V enem primeru je šlo za zbiranje osebnih podatkov z anketami, ki so jih izpolnjevali dijaki, v drugem pa za javno razkrivanje podatkov o neplačanih obveznostih staršev posameznih učencev.

Primer takega uspešnega Varuhovega posredovanja opisujemo med izbranimi primeri (primer števil. 4). V tem primeru je zdravstveni dom sprejel naš vnovični predlog, naj pacientom dopise pošilja v ovojnicah, ki ne bodo razkrile notranjih organizacijskih enot pošiljatelja, iz česar bi bilo mogoče sklepati na zdravstvene podatke naslovnika. Tudi Klinični center Ljubljana je na podlagi naših poizvedb izdal posebno navodilo o odpremljanju pisemskih pošilk, s

katerim je zagotovil, da bo kot pošiljatelj razviden le naslov kliničnega centra, brez navedbe oddelkov, inštitutov ali ambulant.

Že v poročilu za leto 2006 smo obravnavali vprašanje medijskih prispevkov o obravnavi kaznivih dejanj spolne zlorabe otrok in mladoletnikov. Opozorili smo na problem objavljanja podatkov iz sodnih obravnav in spisov v medijih in na svetovnem spletu. Opozorila so dobila odziv v predlogu Kazenskega zakonika (KZ-1), ki takšno ravnanje označuje kot posebno kaznivo dejanje. V letu 2007 smo nadaljevali obravnavo primera, ko obsojenec, ki je pravno-močno obsojen zaradi kaznivega dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od 14 let, razkriva podatke o žrtvi in sodnem postopku, pri katerem je bila javnost izključena. Pobudnica se je pritoževala zaradi neučinkovitosti državnih organov zoper obsojenca. Kazenski postopek je bil v teku. Informacijski pooblaščenec je izdal odločbe o umiku zasebnih podatkov s spletne strani, vendar pa je storilec objavo nadaljeval, čeprav je pobudnica v enem primeru dosegla, da je gostitelj spletne strani sporne vsebine odstranil. Storilec, ki je kljub pravnomočni obsodbi zatrjeval svojo nedolžnost, je vsebine objavljal prek gostiteljev v drugih državah. Dobil je tudi krog somišljenikov, ki so sporne vsebine objavljali prek različnih spletnih naslovov in forumov. Pobudnica je resda upravičeno opozarjala na neučinkovitost postopkov, ki niso dosegli umika spornih vsebin s svetovnega spleta, vendar smo jo opozorili, da ni uporabila vseh možnosti, ki jih ponuja zakonodaja. Nadzor nad vsebinami svetovnega spleta je pravzaprav nemogoč. Tudi če bi obstajali mednarodni dogovori o umiku nezakonitih vsebin, bi bilo tehnično skoraj nemogoče doseči učinkovitost pri izvršitvi takšne odločitve. Zato smo pobudnico usmerili tudi na civilno pot, saj menimo, da bi lahko z ustreznim kaznovanjem avtorja spornih vsebin in stopnjevanjem zagroženih civilnih kazni učinkoviteje dosegla cilj, to je umik spornih vsebin s svetovnega spleta. Zato opozarjamo, da morajo tudi prizadeti posamezniki izkoristiti razpoložljive pravne poti, saj državni organi lahko uporabijo le omejen nabor kaznovalnih ukrepov.

Obravnavali smo tudi vprašanje zakonitosti obdelave osebnih podatkov ob vzpostavljanju strokovnih timov, ki obravnavajo nasilje in druge dogodke v družinah. Pobud, ki bi v konkretnem primeru nakazovale na nezakonito obdelavo osebnih podatkov, nismo prejeli. Na ta problem nas je opozoril avtor diplomskega dela, ki se je na nas obrnil z vrsto vprašanj, ki jih takšna obravnava lahko prinese. Strokovni timi se največkrat vzpostavljajo v CSD ob domnevni obravnavi nasilja nad otroki in/ali v partnerskih odnosih. Člani teh timov so lahko predstavniki CSD, policije, državnega tožilstva, vzgojno-izobraževalnih institucij, zdravstvenih ustanov, nevladnih organizacij in drugi. Med temi imajo le nekateri (policija, tožilstvo in CSD) zakonito podlago za zbiranje in obdelavo določenih osebnih podatkov. Zato je z vidika obravnavanih posameznikov – poleg žrtve in storilca so tu lahko tudi drugi družinski člani in sorodniki – sporna obdelava oziroma seznanjenost z osebnimi podatki določenih članov timov, še posebej tistih, ki niso predstavniki organov, ki so poklicno zavezani k molčečnosti. Zato je sporno seznanjanje udeležencev, na primer civilnodružbenih organizacij, s posameznimi posebej občutljivimi podatki in razširjanje zapisnikov s teh sestankov.

Sporna je tudi izmenjava osebnih podatkov med posameznimi državnimi organi, ki sodelujejo v strokovnih timih, saj se tako onemogoči sledljivost podatkov, ki so bili v preteklosti morda zbrani za druge namene. Ta problem deloma rešuje novi Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki v poglavju o zbirkah podatkov daje zakonito podlago za zbiranje in obdelavo podatkov za namene izvajanja tega zakona. Njegov 26. člen določa, da CSD-ji pri izvajanju nalog na podlagi tega zakona in zakona, ki ureja socialno varstvo, pridobivajo podatke iz zbirk MNZ, policije, izvajalcev vzgojno-izobraževalne dejavnosti, zdravstvenih ustanov, ZPIZ in drugih javnih institucij in celo od delodajalcev glede zaposlitve. Ta člen še določa, da CSD-ji zbirajo le tiste podatke, ki jih potrebujejo za obravnavo posameznega primera, ter da posameznikov, na katere se podatki nanašajo, ni treba predhodno seznaniti.

Menimo, da je ta določba sporna, saj prizadeti ne bo vedel za obdelavo osebnih podatkov,

V delovanju strokovnih timov kot sporno ocenjujemo slabo sledljivost podatkov in seznanjanje udeležencev, na primer civilnodružbenih združenj, ki niso poklicno zavezani k molčečnosti.

pretrgana bo možnost za sledljivost nadaljnjih obdelav, nadzor točnosti in ažurnost podatkov, ki jo zagotavlja ZVOP-1. Tako zbrani podatki se bodo hranili največ 10 let po vpisu, po poteku tega roka pa se bodo arhivirali. Tudi ta določba ne koristi varovanju osebnih podatkov. Ne vidimo legitimnih razlogov za tako dolgo shranjevanje tudi zelo občutljivih osebnih podatkov, saj v času zbiranja večkrat še ni jasno, ali so razlogi za obdelavo, kot so domnevni primeri zlorab ali nasilja v družini, sploh utemeljeni. Na podlagi takšne ureditve bo tudi otežen nadzor. Če prizadete osebe ne bodo seznanjene, ne bo pritožb in ukrepov za zaščito pravic posameznikov. Zato so v takšnih primerih nenadomestljivi ukrepi nadzora nad obdelavo in zavarovanjem podatkov, ki jih izvajajo državni nadzorniki za varstvo osebnih podatkov.

PRIMERI

1. Žaljenje osebnega dostojanstva in izrazi sovražnosti na svetovnem spletu

Pobudnik je Varuha opozoril na šikaniranje in žaljenje njegovega osebnega dostojanstva na zasebnem spletnem forumu. Varuh resda nima pooblastil v razmerju do zasebnih družb, vendar smo ob tem naleteli na širše vprašanje načina nadzora ponudnikov spletnih forumov kot ponudnikov storitev gostiteljstva.

Tržni inšpektorat RS (TIRS) smo zato prosili za pojasnilo o načinu izvajanja inšpekcijskega nadzora nad določbami Zakona o elektronskem poslovanju na trgu (ZEPT), ki opredeljujejo dolžnost ponudnika storitev gostiteljstva po odstranitvi nezakonitih vsebin po tem, ko je bil z njimi seznanjen. Inšpektorat smo prosili tudi za pojasnilo, ali in v koliko primerih so naložili ustavitve ali preprečitve kršitve gostiteljem, ki so obenem tudi ponudniki spletnih forumov, klepetalnic, komentarjev ali blogov.

Odgovor TIRS je razkril, da v zvezi s tem v Sloveniji še nimamo upravne in sodne prakse. Pojasnili so, da bi v takšnih primerih lahko šlo za storitve informacijske družbe, vendar pa je treba presojati vsak primer posebej. V primerih, ko se od uporabnika storitve zahteva določeno plačilo ali ponudnik storitve svojo spletno stran opremi z oglaševalskim prostorom, bo načeloma vsakič šlo za storitve informacijske družbe. V vseh drugih primerih pa bo treba po mnenju TIRS pazljivo presoditi, ali so podane ključne sestavine definicije storitev informacijske družbe. Od tega bo odvisno, ali gre za določene storitve na trgu, ki spadajo v okvir ZEPT, ali pa za storitve, ki jih ureja kateri drug zakon.

Ker so po Varuhovem mnenju v primerih nedopustnih izrazov sovražnosti, žaljenja dostojanstva in različnih oblik diskriminacije pooblastila TIRS precej širša, smo jim v nadaljnji komunikaciji podali mnenje, da se tudi nadlegovanje šteje kot ena izmed oblik diskriminacije. Pri tem je odločilno žrtvino dožemanje učinka takšnega ravnanja kot nezaželenega. V posameznih primerih žaljivih in nestrpnih sporočil na forumih, blogih ali drugih oblikah sinhrono in asinhrono komunikacije, ki jih omogoča ponudnik storitve gostiteljstva, bi namreč lahko šlo tudi za primere nadlegovanja. Po Varuhovem mnenju je za takšne primere domnevne diskriminacije pristojen TIRS. Ob tem smo ga še seznanili s tujo sodno prakso, ki potrjuje, da gre pri svetovnem spletu za javni prostor, kjer je lahko vsaka spletna stran, ki ponuja različne oblike sinhrono in asinhrono komunikacije, tolmačena kot ponudba na trgu.

Na podlagi Varuhovega mnenja je TIRS zagotovil, da bo nadzor tega področja izvajal po prejetih prijavih, ki jih bo ustrezno proučil, ob tem pa bo upošteval tudi že izoblikovano prakso. **1.2-9/2007**

2. Medijsko poseganje v zasebnost in osebnostne pravice nekdanjega obsojenca

Pobudnik nas je seznanil z vsebino članka, ki opisuje »najkrvoločnejše zločine« v Sloveniji in skuša med njimi iskati vzporednice. Opisan je bil tudi tragičen dogodek iz sredine 60. let prejšnjega stoletja, ko je bilo umorjenih pet oseb hkrati, in izpostavljen pobudnik, ki je za umor kazensko odgovarjal. V članku je avtor navedel tudi imena in starost žrtev v času smrti ter javno izpostavil tragično usodo nekega mladoletnika, čigar starša sta bila prav tako žrtvi nekega umora. Pobudnik je opozoril, da je zaradi ravnanja medijev trajno zaznamovan z dogodkom (ne le z občutkom krivde in obžalovanja). Vztrajno izpostavljanje teh dejstev v javnosti je po njegovem mnenju povzročilo, da mu ni nikoli uspelo najti zaposlitve, najozje okolje ga ob posameznih objavah vsakič znova prepozna kot morilca, s tem dejstvom pa je zaznamovan celo njegov sin. Navedbo v članku, »da je (po vzorno prestani kazni) zaživel mirno«, je označil za sarkastično, saj mu prav mediji 40 let po dogodku še vedno »sodijo« v javnosti. Prosil nas je za pomoč.

Glede na vse okoliščine članka smo presodili, da gre za senzacionalističen poseg v zasebnost in osebnostne pravice vrste oseb. Nismo našli razloga, zakaj bi morala biti javnost več desetletij po dogodkih obveščena o podrobnostih tragičnih smrti žrtev kaznivih dejanj, njihovi identiteti in starosti. Novinar je v članku brez vsake potrebe razkrival tudi osebne podatke mladoletnika (ime, starost); takšna objava otroka še dodatno zaznamuje.

Presodili smo, da glede na kontekst ni bilo niti interesa javnosti po izčrpnih obveščenosti o identiteti pobudnika. Ta je že pred desetletji vzorno odslužil kazen za svoje kaznivo dejanje (storjeno v najstniških letih), pozneje pa ni storil več nobenega kaznivega dejanja. Kazenska obsodba je bila v času objave članka že izbrisana iz sodne evidence. To pomeni, da je bil namen kaznovanja v celoti dosežen.

Smisel kaznovanja storilca kaznivega dejanja je med drugim tudi, da se po prestani kazni aktivno vključi v okolje. Tega pa ni mogoče doseči, če se njegova identiteta v zvezi z zločinom stalno omenja v medijih. Pobudnik po tem, ko je odslužil kazen, v javnosti v ničemer ni več vzbujal interesa po tem, da bi se kakorkoli medijsko izpostavil v zvezi s kaznivim dejanjem. Obsojencu, ki je kazen prestal, gredo vse pravice, določene v ustavi, zakonih in drugih predpisih. Ker smo menili, da gre pri varstvu zasebnosti nekdanjega obsojenca za pomembno načelno vprašanje, smo vložili pobudo, naj Novinarsko častno razsodišče (NČR) presodi o etičnosti ravnanja novinarja in urednika, ki sta odgovorna za objavo.

Z obžalovanjem ugotavljamo, da naša pobuda NČR ni bila uspešna. To v svojem mnenju ni sledilo našemu stališču, da gre za nedopusten, z vidika kodeksa poklicne etike novinarjev nesprejemljiv poseg v osebnostne pravice nekdanjega obsojenca in žrtev kaznivih dejanj, ampak je ugotovilo kršitev v zvezi z razkrivanjem zasebnosti otroka. Ne moremo sprejeti stališča Novinarskega častnega razsodišča (NČR), po katerem to, da so bili podatki objavljeni pred skoraj pol stoletja, samo po sebi opravičuje njihovo vnovično objavljanje. Takšno ravnanje medijev gre šteti za samostojen poseg, in ne za golo reprodukcijo novice izpred desetletij. Zato se zastavlja vprašanje, ali v takšnih primerih morda ne prihaja do kršitve pravice do enakega obravnavanja, ki med drugim prepoveduje diskriminacijo pri uživanju vseh pravic na podlagi osebnih okoliščin, med katerimi je lahko tudi predkaznovanost. Odklonilen ali celo odkrito sovražen odnos do nekdanjih obsojencev (npr. nadlegovanje na delovnem mestu in prizadevanja za izgon iz kolektiva) smo zaznali tudi v več drugih pobudah. **1.2-6/2007**

3. Medijske zgodbe o odvzemu otrok članom osovražene družine

V letu 2007 smo pozorno spremljali reševanje stiske družine Strojjan. V vrsti medijskih prispevkov več medijskih hiš, vključno z RTV Slovenija, smo opazili senzacionalistične opise

nesreče, ki jo je javnost obravnavala kot šokantno novico: novinarji so razkrivali okoliščine, v katerih naj bi zdravniki 10-letnici zaradi opitosti reševali življenje. Hkrati so razkrivali tudi podatke o intimni zvezi neke druge mladoletnice z enim izmed članov družine. Šlo je torej za objavo posebej občutljivih osebnih podatkov iz zasebnosti otrok. V prispevkih so novinarji posebno pozornost posvetili temu, da so družino obiskali predstavniki CSD, ki naj bi napovedali, da bodo staršem odvzeli otroke, češ da naj bi preslabo skrbeli za njihovo varnost. Ni mogoče spregledati, da je CSD posredoval in so bili prispevki objavljeni neposredno po vnovični napovedi družine, da se bo vrnila na svoj porušeni dom na Dolenjskem. V času, ko je država zaradi nestrpnih odzivov v javnosti že več kot pol leta brezuspešno iskala lokacijo za njihov novi dom, je družina posredovanje CSD razumela kot grožnjo s posledicami, če bi se vrnila. Podobne pritiske javnosti, naj CSD družini odzame otroke, smo zasledili že v decembru 2006, ko se je družina po prisilni izselitvi za krajši čas vrnila na svoje zemljišče. Problem medijskih objav smo obravnavali na svojo pobudo.

Javne izjave staršev medijem je bilo mogoče šteti kot poskus obrambe pred napovedjo odvzema, vendar smo presodili, da objave grobo posegajo v zasebnost otrok, hkrati pa so lahko neposreden razlog za vnovično vznemirjenje dela javnosti. Menili smo, da stigmatizirajo otroke, krepijo predsodke in vzbujajo nestrpnost tudi proti Romom na splošno (ti naj bi po prevladujočem stereotipu slabo ravnali s svojimi otroki ali celo ogrožali varnost drugih otrok). To so dovolj nazorno potrjevali tudi odzivi nekaterih bralcev na te prispevke. Novinarji so občutljive podatke objavili, čeprav so na CSD nedvoumno odklonili kakršnekoli izjave v zvezi z domnevnimi postopki odvzema otrok (in razlogi zanje) ter poudarili, da so podatki o družinskih razmerjih zaupni. Povzeta je bila celo navedba odgovorne osebe CSD, da vprašanje odvzema otrok ni stvar javnosti. Novinarji z ničimer niso pojasnili razlogov za nasprotno trditev. Čeprav bi bilo v načelu morda legitimno (tj. v javnem interesu) javnost obveščati o reševanju stiske družine in o stopnjevanju pritiska države in dela javnosti, bi moralo pri vsakem razumnem tehtanju učinkov teh prispevkov pretehtati varstvo koristi in osebnostnih pravic otrok. Poročanje o nameri o odvzemu otrok, družinska nesreča oz. tragedija, predkazenski sodni postopek zoper starše, možnost nastanka škodljivih posledic za otroke, vse to so teme, ki so prav posebej občutljive. Ob njih Kodeks novinarjem nalaga prav posebno poklicno skrbnost in obzirnost.

Po naši presoji je bila novinarjem in urednikom pred odločitvijo o objavi jasno postavljena meja dovoljenega. Zato objave vseh teh prispevkov ni mogoče razumeti drugače kot grob in zavesten poseg v zasebnost otrok. Čeprav so starši morda sami privolili v objavo, to samo po sebi ne razbremenjuje novinarjev in urednikov od etične odgovornosti pri presoji o tem, ali bodo izjave in osebne podatke otrok objavili. Presodili smo, da so mediji s takšnimi in številnimi drugimi senzacionalističnimi prispevki znatno pripomogli k vsesplošni zaznamovanosti in celo demoniziranju te družine (kot združbe domnevno asocialnih kriminalcev in nasilnežev).

Glede na določila 2., 16. in 19. člena Konvencije o otrokovih pravicah ter to, da pravni red otrokom v takšnih položajih za zdaj ne daje pravice do takojšnje pomoči ustrezno usposobljenega zagovornika njihovih pravic, smo vložili pobudo na NČR, naj presodi o etičnosti ravnanja vseh novinarjev in urednikov, odgovornih za te objave. Menimo namreč, da je treba z vsemi razpoložljivimi ukrepi zavezati padanje občutljivosti medijev za potrebe in stiske otrok. Varuhovega posredovanja v tej zadevi ne gre razumeti le kot opozorila na izgrede, temveč zlasti kot opozorilo, da se jasno zastavljene meje, ki jih določa kodeks novinarske poklicne etike, vztrajno in zavestno prestopajo in da bi to utegnila postati splošna praksa. Ker gole ugotovitve in opozorila očitno nimajo nobenega vpliva na ravnanje novinarjev, je Varuh NČR pozval, naj razmisli o uporabi drugih razpoložljivih ukrepov proti vsem odgovornim. Stališče NČR med pripravo tega poročila še pričakujemo. **1.2-13/2007**

4. Iz naslova pošiljatelja na ovojnici pisemske pošiljke lahko tretje osebe domnevajo o zdravstvenem stanju naslovnika

Zdravstveni dom Ljubljana (ZD Ljubljana) je odpremljal pisemske pošiljke bolnikom z navedbo ambulante kot pošiljatelja na ovojnici pisemske pošiljke. ZD Ljubljana smo posredovali mnenje, da lahko pri taki odpremi pisemskih pošiljk tretje osebe iz naslova pošiljatelja domnevajo o zdravstvenem stanju naslovnikov. ZD Ljubljana je menil nasprotno, da iz tako splošne navedbe ni mogoče sklepati na konkretno stanje naslovnika.

ZD Ljubljana ni kršil veljavne zakonodaje. Njegovo ravnanje je bilo v skladu s Splošnimi pogoji izvajanja univerzalne poštne storitve (Uradni list RS, št. 31/07), po katerem mora biti pošiljatelj naslov med drugim čitljivo napisan na priporočenih pismih in pošiljkah z oznako Poština plačana pri pošti ... za pošiljke v notranjem prometu. To terjajo tudi pravila o načinu plačila poštne storitve. Po Zakonu o poštne storitvah (ZPSSto-1; Uradni list RS, št. 42/2002 in št. 37/04) se plačilo poštne storitve na poštni pošiljki označi tudi z veljavnimi poštnimi vrednotnicami (znamkami) in odtisi strojev za frankiranje ter oznako, da je poština plačana. Ovojnica ZD Ljubljana je bila označena s Poština plačana pri pošti ...

Ne glede na navedeno in to, da veljavna zakonodaja zavezuje zdravstvene in poštne delavce k varovanju tajnosti podatkov ter da morajo hišni predalčniki zagotavljati tajnost poštne pošiljke, smo vztrajali. Navedba podatkov o naslovniku in pošiljatelju na ovojnici pisemske pošiljke lahko tretji osebi, vključno s svojci, razkrije domnevno zdravstveno stanje naslovnika brez njegove privolitve. Natančnost domneve se veča s specifičnostjo podatkov o pošiljatelju, npr. navedbe specialistične ambulante. Menili smo, da gre pri tem lahko za pretiran poseg v zasebnost naslovnika.

Naše mnenje sta delili tudi zdravstveni ustanovi, pri katerih smo v obravnavani zadevi o načinu odpremljanja pisemskih pošiljk opravili poizvedbe. Zaradi varstva zasebnosti naslovnikov je Klinični center Ljubljana izdal posebno pisno obvestilo, v skladu s katerim je kot pošiljatelj naveden le Klinični center Ljubljana, brez navedbe kliničnega oddelka, inštituta, ambulante itd. Psihiatrična klinika Ljubljana odpremlja bolnikom pisemske pošiljke z uporabo poštne znamke brez navedbe pošiljatelja.

ZD Ljubljana smo predlagali, da znova prouči vse možnosti odpreme pisemskih pošiljk bolnikom. Če se bo odločil za navedbo pošiljatelja na pisemski obojnici, smo mu priporočili, naj se navede le splošni naziv njihove ustanove, ne pa tudi njihove organizacijske enote. Enako priporoča tudi Informacijski pooblaščenec. ZD Ljubljana je naše priporočilo sprejel in se zavezal k odpremi svojih pisemskih pošiljk bolnikom z navedbo le splošnega naziva ustanove, torej ZD Ljubljana. **1.6-8/2007**

5. Policijska postaja je podatke o osumljencu v predkazenskem postopku posredovala njegovi lovski družini

Pobudnik je zatrjeval, da je Policijska postaja (PP) Novo mesto samoiniciativno z dopisom obvestila Lovsko družino (LD) Mirna Peč, katere član je, da je bila pri njem opravljena hišna preiskava in ob tem zaseženo lovsko in drugo prepovedano orožje ter strelivo. Policijsko postajo Novo mesto smo zaprosili za pojasnila. Pojasnila nam je, da jo je LD Mirna Peč pisno zaprosila za podatke glede domnevnega zasega pobudnikovega orožja. V skladu z Uredbo o upravnem poslovanju, po kateri mora organ odgovoriti na vse dopise najpozneje v 15 dneh od njihovega prejema, je to tudi storila.

S pojasnilom PP Novo mesto se nismo strinjali. Uredba o upravnem poslovanju res nalaga organom odziv na vsak dopis, vendar z vsebinskimi omejitvami, ki jih opredeljujejo pravna načela in posamezni materialni predpisi, npr. Ustava RS, Zakon o tajnih podatkih, Zakon o

varstvu osebnih podatkov, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o policiji in drugi.

Ugotovili smo, da je PP Novo mesto posredovala LD Mirna Peč podatke o podlagah za hišno preiskavo, zaseženih predmetih in vrsti kaznivega dejanja, ki so bili predmet kazenske ovadbe zoper pobudnika. Ugotovili smo, da za takšen vsebinski odziv PP Novo mesto na zaprosilo LD ni zakonite podlage. Državni organi pa lahko delajo zgolj to, kar jim je s pravnimi predpisi izrecno dovoljeno. Zato smo menili, da je PP Novo mesto v obravnavanem primeru ravnala nezakonito.

Pobudnik je zoper takšno ravnanje policije ugovarjal tudi sam; pritožbeni postopek je bil v fazi reševanja. Kljub temu smo PP Novo mesto posredovali svoje mnenje, da je s tem ravnanjem kršila pobudnikove pravice in posegla v njegovo zasebnost. Ugotovitve in mnenje smo posredovali v vednost Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ) in Informacijskemu pooblaščenču (IP).

Odzvalo se je MNZ, ki je soglašalo z našimi ugotovitvami in mnenjem. Pojasnilo nam je, da so do enakega sklepa prišli tudi člani senata za reševanje pritožb zoper postopke policistov, saj za sporno dejanje PP ni bilo zakonske podlage. Zoper odgovorne na PP Novo mesto bodo ustrezno ukrepali. Potekal je tudi inšpekcijski nadzor državnih nadzornikov za varstvo osebnih podatkov pri IP. **1.6-27/2007**

6. Kako ravnati z gradivi psihiatričnih ustanov

Varuhinja človekovih pravic se je na podlagi nekaterih zapisov v medijih in javno postavljenem vprašanju poslanca o domnevnem uničenju gradiva Psihiatrične klinike Ljubljana (PKL) vključila v obravnavo vprašanj varstva, zavarovanja, arhiviranja in dostopa do dokumentarnega in arhivskega gradiva psihiatričnih ustanov. Arhiv Republike Slovenije (ARS) je predlagal, naj se pristopi k odbiranju in izročitvi arhivskega gradiva na podlagi usmeritev posebne komisije. Vključila se je tudi Komisija RS za medicinsko etiko, ki je v mnenju, tega je podpisal predsednik prof. dr. Jože Trontelj, izrazila nasprotovanje uničenju, anonimiziranju ali predaji gradiv ARS. Meni, da je treba zaradi izobraževalnih in zdravstvenih potreb ter potrebe po varovanju zaupnosti občutljivih osebnih podatkov gradiva še naprej hraniti tam, kjer so nastala, in to brez časovnih omejitev.

Varuhinja se ni želela vključiti v postopke, ki so tekli pred pristojnimi organi in še niso bili končani, kljub temu pa je želela opozoriti na nekatera sistemska vprašanja, ki ne zadevajo le usodo gradiv PKL, ampak tudi drugih psihiatričnih ustanov in so povezana s človekovimi pravicami do zasebnosti in do varstva osebnih podatkov. Zato se je s posebnim pismom obrnila na ministra za zdravje.

Varuh meni, da nobena izmed veljavnih zakonskih rešitev ne ureja zadovoljivo ravnanja z gradivi psihiatričnih ustanov. Zakona s področja o varstvu osebnih podatkov (Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP) in Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (ZZPPZ)) predvidevata uničenje zbirk osebnih podatkov po določenem času od njihovega nastanka oziroma po smrti pacienta, razen gradiv, ki se na podlagi posebnega zakona hranijo trajno (ti podatki so posebej opredeljeni v prilogi ZZPPZ), in tistih, ki so na podlagi zakona opredeljena kot arhivska. Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter o arhivih (ZVDAGA) zahteva od javnopravnih oseb, da arhivsko gradivo v določenem času predajo arhivu.

Zakon o varstvu osebnih podatkov za trajno varstvo zbirk osebnih podatkov zahteva izrecno zakonsko podlago. Dvomimo, da je to mogoče doseči s (širšo) razlago zakona. Zakon je namreč mogoče razlagati tudi tako, da se zdravstveni podatki, razen tistih, ki jih posebej imenuje ZZPPZ, uničijo po dosegu namena, zaradi katerega so se zbirali, to je po zdravljenju posameznega pacienta. Veljavni zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (Uradni list RS, št. 65/2000) v eni izmed prilog (IVZ 30) vzpostavlja zbirko podatkov Register hospitaliziranih psi-

hiatričnih bolnikov, ki v deveti koloni kot čas hranjenja podatkov opredeljuje »5 let po smrti bolnika«. Novi predlog zakona o evidencah in gradivu na področju zdravja in zdravstvenega varstva, ki nam ga je posredovalo MZ, takšne zbirke ne predvideva, ampak uvaja »Evidenca zdravstvenih obravnav posameznikov v bolnišnici in drugih stacionarnih ustanovah (s sprejemom v posteljno enoto)«. Osebnih podatki iz teh evidenc naj bi se prav tako uničili pet let po referenčnem letu, na katero se gradivo nanaša, anonimizirani podatki iz teh evidenc pa bi se po tem predlogu hranili trajno. Na tej podlagi ni dvoma, da je treba na podlagi veljavne in tudi predvidene zakonodaje podatke o zdravljenju v PKL in drugih ustanovah po določenem času uničiti.

Tako uničenje gradiv kot izbira in predaja gradiv ARS so sporni in imajo lahko škodljive posledice za izobraževanje in znanost ter za varstvo zasebnosti obravnavanih in njihovih svojcev. Uničenje ali trajno anonimiziranje gradiv na podlagi predpisov o varovanju osebnih podatkov bi imelo nepopravljive škodljive posledice za znanstvene in izobraževalne namene pri zdravljenju sedanjih in prihodnjih bolnikov. Danes ni mogoče vnaprej predvideti, kakšne (nove) možnosti za zdravljenje se bodo odprle v prihodnje, pri tem pa so lahko neprecenljivi doslej zbrani podatki opisov bolezni. Predaja teh podatkov arhivu, kjer bodo po določenem času javno dostopni, je tudi nesprejemljiva zaradi varstva zasebnosti in osebnostnih pravic v gradivih obravnavanih oseb. Ti podatki se lahko brez strokovnih znanj napačno tolmačijo ali zlorabijo, kar ima lahko škodljive posledice za svoje in druge, ki so omenjeni v gradivih, ki jih hranijo psihiatrične ustanove. Ob neutemeljenem razkritju imajo lahko hude posledice za ugled in dobro ime pacienta in drugih; tudi več let po smrti obravnavanega.

Varuh je zato predlagal ministrstvu za zdravje, da je treba ravnanje z gradivi psihiatričnih ustanov posebej urediti z zakonom: najboljše v zakonu o evidencah in gradivu na področju zdravja in zdravstvenega varstva, ki ga pripravlja Ministrstvo za zdravje. Ta zakon naj bi v posebnem poglavju, uredil tudi zbiranje, varovanje, rok hranjenja in možnosti nadaljnje obdelave gradiv psihiatričnih ustanov.

Na ta predlog se je odzval Arhiv RS, ki vztraja pri svoji nameri, da prevzame arhivsko gradivo PKL do leta 1960 na podlagi 40. člena ZVDAGA. Prepričani so, da ta predaja ne bo imela škodljivih posledic za raziskovanje in varstvo občutljivih osebnih podatkov. Pri tem tudi delijo Varuhovo mnenje: da je treba v predlogu zakona o evidencah in gradivu zdravja in zdravstvenega varstva dopolniti določbe, s katerimi bo dopolnjena arhivska zakonodaja pri varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva zdravstvenih ustanov.

Ministrstvo za zdravje na naše pobude in predloge, kljub urgenci na sestanku z ministrico za zdravje 24. 10. 2007, ni posredovalo nobenega odgovora. **1.6-25/2007**

2

2.2 Diskriminacija

Veliko pobud z navedbo domnevno diskriminacijskega obravnavanja je bilo tudi na drugih področjih Varuhovega dela, zlasti na delovnopravnem in socialnem.

Tudi v letu 2007 se je število zadev na področjih, ki jih statistično uvrščamo pod diskriminacijo, nekoliko povečalo. Povečanja pripada ugotavljamo vsako leto, odkar smo uvedli to področje kot posebno področje Varuha človekovih pravic RS (v letu 2004) in vanj vključili nekatera podpodročja iz ustavnih pravic. Veliko pobud z navedbo domnevno diskriminacijskega obravnavanja je bilo tudi na drugih področjih Varuhovega delovanja, zlasti na delovnopravnem in socialnem.

Številne pobude, povečan vpogled v delovanje pristojnih organov in tesnejše sodelovanje s potencialno prizadetimi osebami ter pristojnimi organi v času projekta Soočimo se z diskriminacijo! ter posredovanja Evropske komisije so bili povod za povečano pozornost za sistemske pomanjkljivosti pri preprečevanju in odpravljanju diskriminacije. Zlasti opozorila Evropske komisije so bila razlog za pripravo sprememb in dopolnitev Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) v letu 2007. V postopku priprave zakona in v zakonodajnem postopku smo vladi in državnemu zboru posredovali obširna opozorila. Pri sprejetju zakona smo pogrešali zlasti analize in ocene stanja, predvsem na podlagi prakse in izkušenj. Po našem mnenju sta predlagatelj in zakonodajalec povsem spregledala vprašanje (ne)učinkovitosti dozdajšnjih varstvenih mehanizmov. Zakon tudi ni posegel v organizacijski vidik in pristojnosti državnih organov, čeprav menimo, da bi bilo to zaradi odsotnosti pogojev za učinkovito in neodvisno delovanje zagovornice načela enakosti nujno.

Po Varuhovem mnenju zdajšnja ureditev, z izjemo materialnopravnega okvirja, temelji predvsem na premalo domišljenih in začasnih institucionalnih rešitvah. Posledice so vidne tako v (ne)delovanju pristojnih organov kot zlasti v tem, da so zelo nedomišljene tudi pravne poti za varstvo pred diskriminacijo. To še posebej velja pri inšpekcijskem nadzoru in instrumentih za sankcioniranje kršitev. Po ZUNEO morajo inšpekcijski organi zagotavljati varstvo pred diskriminacijo v inšpekcijskem postopku, med drugim tudi z izrekanjem glob oziroma predlogov za pregon prekrškov. Na podlagi dostopnih informacij se zdi, da Inšpektorat RS za delo (IRSD) in druge inšpekcije vztrajajo, da so pristojne za ukrepanje le na podlagi posebne področne zakonodaje, npr. le za presojo kršitev v delovnih razmerjih in zaposlovanju, ne pa tudi za »mejne« primere, kot so samozaposlitev, včlanitev v sindikat, napredovanje, ki je odvisno od izpolnjevanja pogojev zunaj dosega delodajalca, ipd. Čeprav smo na ta vprašanja opozarjali tudi ob sprejetju novele ZUNEO, naših opozoril vlada in DZ doslej nista upoštevala niti se do njih nista opredelila. Menimo, da sta v položajih, ko je pravno varstvo pred diskriminacijo v inšpekcijskem postopku zagotovljeno le navidezno, kršeni načeli učinkovitosti in enakega varstva pravic.

Po našem mnenju zakonodaja tudi ne določa nekaterih obveznosti, ki bi jih morali imeti posamezni javnopravni subjekti in s katerimi bi zagotovili predpostavke za učinkovito preprečevanje in odpravljanje diskriminacije. Tako manjkajo celovit sistem spremljanja stanja (zbiranje relevantnih podatkov, analiza in raziskave za ugotavljanje vzrokov za tako stanje), jasne strategije in ukrepi za odpravo sistemskih razlogov, ki lahko vodijo v diskriminacijo, sistem učinkovite koordinacije dela pristojnih organov ipd.

Med aktivnimi ukrepi za zmanjševanje diskriminacije so tudi osveščanje, promocija človekovih pravic in izobraževanja javnosti z namenom odpravljanja škodljivih stereotipov in predsodkov ter drugih praks, ki vodijo v različne oblike diskriminacije in socialne izključenosti. Skrb zbujajo številne primeri, v katerih bi žrtve z ustreznimi postopki varovale svoje pravice zaradi kršitve prepovedi diskriminacije. Menimo, da je to posledica opisanih sistemskih nepravilnosti in premalo jasne zakonodaje. Na posameznih področjih, na primer pri dostopu do trga dobrin, storitev, namenjenih javnosti, in preskrbe z njimi, vključno s stanovanji, se ni mogoče izogniti vtisu, da sistem varstva pred diskriminacijo obstaja le na papirju in da se pristojni državni organi povsem zavestno in sistematično izogibajo ukrepanju.

Nevzdržno je, da zagovornica v zvezi z nadzorom romske družine v Postojni niti v letu dni po vložitvi

Skrb zbujajo številne primeri, v katerih bi žrtve z ustreznimi postopki varovale svoje pravice zaradi kršitve prepovedi diskriminacije.

pobude še ni dala mnenja, ali je šlo za diskriminatorno zadrževanje na tamkajšnjem območju. To je najmanj neskladno z načeli dobrega upravljanja in kaže na neučinkovitost mehanizma, ki naj bi po noveli ZUNEO izrecno nudil tudi pomoč žrtvam. Hkrati ta primer neposredno in zelo očitno odpira tudi problem stvarne odvisnosti tega organa od vlade in drugih najvišjih organov izvršilne veje oblasti. V drugem primeru je zagovornica, po tem ko je ugotovila spolno diskriminacijo pri dostopu do dobrin in storitev in ko kršitev ni bila odpravljena, zadevo odstopila Tržnemu inšpektoratu RS (TIRS). Ta ne ukrepa, zato nas je zagovornica z zadevo seznanila. To potrjuje, da zagovornica nima zadostnih pooblastil, da bi lahko zagotovila spoštovanje prepovedi diskriminacije.

Varuh meni, da se zakonodaja v praksi ne spoštuje. Neskladje med normativnim in dejanskim stanjem je na tem področju tako veliko, da ogroža pravno varnost in zaupanje v pravo kot temeljni načeli pravne države. Država oziroma v njenem imenu predvsem vlada in državni zbor nista storila vsega, kar bi lahko ali bi celo morala, da bi se v pravnem redu RS učinkoviteje spoštovala prepoved diskriminacije, da bi se ta tudi dejansko odpravljala ter da bi se sistematično vzpostavljali pravni in politični pogoji za preprečevanje njenega nastajanja. Varuh obžaluje, da naše obširne pripombe in opozorila na pomanjkljivosti niso doživeli nobenega odziva. Vsebinskih odzivov in opredelitev sploh nismo prejeli niti od predlagatelja zakona niti od DZ. O razlogih, zakaj naši predlogi niso bili upoštevani, lahko tako le ugibamo.

2.2.1 NACIONALNE IN ETNIČNE MANJŠINE

Teh pobud je malo, njihovo število pa se še zmanjšuje. Tako pisnih pobud, ki bi opozarjale na probleme italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji, v letu 2007 nismo prejeli. To ne pomeni, da teh problemov ni. Varuhinja je v prvem letu svojega mandata sprejela več predstavnikov nacionalnih in etničnih skupnosti, ki so izrazili to željo. O položaju manjšin v Sloveniji se je ob različnih priložnostih pogovarjala tudi s predstavniki diplomatskega zbora v Sloveniji. Srečala se je tudi s predstavniki nemško govoreče etnične skupnosti v Sloveniji, ki so opozorili na pomanjkljivo raven varstva nemške etnične skupnosti in izrazili željo po državnem priznanju, kar bi njenim pripadnikom pomenilo tudi možnosti za izvrševanje ne le individualnih, ampak tudi kolektivnih pravic, s katerimi bi lahko ohranjali svojo kulturo in jezik.

Menimo, da je sistematično izogibanje DZ in vlade opredelitvam do zahtev po priznanju statusa drugih manjšin nevzdržno. V letu 2007 smo znova obravnavali vsaj dve takšni opozorili (pobude Bošnjakov in nemške manjšine). Na našo zahtevo vladi, naj nam predloži stališče do pobude nemške skupnosti, nismo prejeli odgovora niti dokumentacije o obstoju takega odgovora nemški skupnosti. Zato sklepamo, da tega odgovora ni in da se vlada in DZ do te in drugih pobud svojih državljanov sploh nista opredelila. To pomeni kršitve pravice do peticije iz 45. člena ustave; država se mora do takšnih pobud opredeliti. Pri tem Varuh ne želi soditi o utemeljenosti zahtevkov po statusu ali posebnih pravicah – ampak opozarja, da država na ta račun prejme precej opozoril mednarodne skupnosti. Država se bo morala tega vprašanja lotiti tudi pred domačo javnostjo.

Kot izhaja iz splošnih komentarjev Odbora za človekove pravice Združenih narodov, ki nadzira spoštovanje Pakta OZN o državljanskih in političnih pravicah, je obstoj manjšine objektivno dejstvo in ni odvisno od odločitve ali priznanja države. Vse etnične in jezikovne manjšine uživajo tako ustavno kot mednarodnopravno zaščito, temelj te zaščite pa je v 61. členu Ustave RS, po katerem ima vsakdo pravico do izražanja svoje pripadnosti določenemu narodu ali narodni skupnosti, s tem pa pravico, da goji in izraža svojo kulturo ter uporablja svoj jezik in pisavo. Spoštovanje teh človekovih pravic mora biti univerzalno zagotovljeno. Čeprav so to predvsem individualne pravice, je treba poudariti, da so povsem brez pomena, če manjšina, ki ji posameznik pripada, kot skupnost nima možnosti za ohranjanje svoje kulture, jezika, religije. Ravno zato mednarodnopravne obveznosti državam priporočajo, naj sprejmejo takšne pozitivne ukrepe, s katerimi bi ustvarile in zagotovile ugodne pogoje za spodbujanje, razvoj in ohranitev

Država ni storila dovolj, da bi se v pravnem redu RS učinkoviteje spoštovala prepoved diskriminacije, da bi se ta tudi dejansko odpravljala ter da bi se sistematično vzpostavljali pravni in politični pogoji za preprečevanje njenega nastajanja.

Varuh meni, da je sistematično izogibanje Državnega zbora in Vlade opredelitvam do zahtev po priznanju statusa drugih manjšin nevzdržno.

identitete vseh manjšin, njihovim pripadnikom pa, da bodo lahko razvijali svojo kulturo, jezik, tradicijo, religijo ipd. Prav v tem smislu je lahko sporno drastično razlikovanje med ravnjo varstva posameznih manjšin v državi. Primer suma takšnega razločevanja pri uživanju posebnega varstva Nemcev pri ohranjanju in razvoju kulture obravnavamo med izbranimi primeri. (glej primer štev. 14)

2.2.2 UREJANJE POLOŽAJA ROMSKE SKUPNOSTI

Z vidika urejanja položaja in posebnih pravic romske skupnosti na ravni države je bil v letu 2007 ključen sprejem Zakona o romski skupnosti v RS (ZRomS-1). Ta je romski skupnosti v Sloveniji dodelil poseben (javnopравни) položaj, posebno pravico do organiziranosti na državni ravni in določil način financiranja ter organiziranosti. Zakon vsekakor omogoča boljšo organiziranost Romov na državni in lokalni ravni in jamči, da bodo sogovorniki pri sprejemanju ukrepov, ki bodo lahko prispevali k uspešnejšemu vključevanju Romov v družbo, zlasti v izobraževanju, reševanju bivanjskih problemov, zaposlitvi in socialni varnosti na državni in lokalni ravni. Vendar zakon daje le formalne podlage, zato bodo šele prihodnje aktivnosti, predvsem na državni ravni, pokazale, ali bo ta priložnost tudi dejansko in koliko bo izkoriščena.

Na podlagi ZRomS-1 je bil ustanovljen Svet romske skupnosti, ki predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji navzven. Tako si je država zagotovila reprezentativno telo, sposobno zastopati različne interese pripadnikov romske skupnosti. Smisel sveta je predvsem v tem, da lahko romska skupnost tako organizirano usklajuje svoje interese in jih učinkoviteje posreduje državnemu organu, nosilcem javnih pooblastil in organom samoupravne lokalne skupnosti s svojimi predlogi, pobudami in mnenji. Svet opravlja tudi javne naloge, predvsem v smislu pospeševanja in spodbujanja ohranjanja romskega jezika in kulture. Kot pomemben sistemski napredek pozdravljamo tudi zavezo v ZRomS-1, po kateri mora država v sodelovanju z vsemi relevantnimi subjekti pripraviti nacionalni program politik za izboljšanje položaja romske skupnosti v Sloveniji.

Čeprav ni mogoče zanikati pomembnega napredka, ki ga je prinesel sprejem ZRomS-1 – priznanja romske skupnosti kot posebnega subjekta in organiziranja njihovih predstavniških organov –, pa vzbuja skrb neustrezno vključevanje vse zainteresirane javnosti v pripravo zakona. To je bil povod, če že ne tudi vzrok za razkol v romski skupnosti. Zakonodajalec je na vprašljiv način določil reprezentativne organizacije romske skupnosti. Prizadeti pobudniki, ki so v pobudi za presojo ustavnosti izpodbijali določbe ZRomS-1 o načinu sestave sveta, so Varuha pozvali, naj v postopku pred Ustavnim sodiščem RS prispeva svoje mnenje. To smo tudi storili in na podlagi 25. člena Zakona o varuhu človekovih pravic Ustavnemu sodišču RS kot prijatelj sodišča posredovali svoje mnenje.

V mnenju smo opozorili, da se je zakonodajalec deloma oprl na veljavno javnopravno ureditev zastopstva romskih skupnosti na ravni lokalne samouprave, pretežno pa na obstoj romskih civilnopравниh interesnih združenj. Sporno je, da sta obe merili uporabljeni izrazito selektivno. Tako je zakonodajalec sistemsko močno otežil, da bi bili v svetu zastopani predstavniki vseh občin, v katerih je Romom zagotovljeno politično predstavništvo na lokalni ravni. Hkrati je izrazito poudaril političen pomen le ene, resda najmočnejše zveze romskih društev, to je Zveze Romov Slovenije in ji v svetu zagotovil absolutno prevladujočo vlogo. Ne vidimo razumnih razlogov, zakaj v svetu niso sistemsko zastopane vse romske skupnosti iz posameznih občin, v katerih je zagotovljeno njihovo interesno predstavništvo in ki so že konstituirane kot politični subjekti. To je posebno sporno, saj ima svet posebno pravico in dolžnost, da daje predhodno mnenje, kadar npr. posamezne občine sprejemajo ali izdajajo predpise in druge splošne pravne akte, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti v posamezni občini. Ob proučitvi medsebojnega učinka obeh meril smo presodili, da zadeva odpira tudi vprašanje prepovedi

diskriminacije med posameznimi romskimi skupnostmi in organizacijami romske skupnosti pri zakonodajnem urejanju posebnih pravic celotne romske skupnosti.

Menili smo, da je sporno vnaprejšnje pripisovanje reprezentativnosti le eni izmed civilnodružbenih organizacij romske skupnosti. Čeprav ta morda pokriva interese romske skupnosti iz večine slovenskih pokrajin, ne združuje vseh romskih skupnosti niti v vseh tistih občinah, kjer imajo Romi zagotovljeno politično predstavništvo na lokalni ravni. Očitek o spornosti ureditve je še posebej na mestu v pogojih, ko romska skupnost šele oblikuje svojo politično zavest in identiteto in v pogojih velike interesne raznolikosti romske skupnosti, ki temelji tudi na jezikovnih in kulturnih posebnostih.

Zakonodajalec je prezrl, da gre pri romski skupnosti v Sloveniji za interesno heterogeno skupino in da gre pri svobodi civilnopravnega in političnega interesnega združevanja za izrazito dinamične, ne pa statične razmere. To velja celo v primeru, ko bi bila vsa romska skupnost na ravni države dejansko interesno enotna, saj bi izstop posameznega društva iz te organizacije avtomatično pomenil manjše možnosti za učinkovito predstavljanje interesov. Hkrati bi najmočnejša civilnopravna organizacija svoj poseben status in prevladujoči vpliv obdržala ne glede na morebitne spremembe v članstvu. Toliko bolj je sporno takšno urejanje v položaju, ko je bilo že v času sprejemanja ZRomS-1 znano, da je romska skupnost interesno (politično) heterogena. Kljub temu je zakonodajalec kot relevantno upošteval le politično najmočnejše združenje. Ob študiju učinka ZRomS-1 smo zaznali tudi nesorazmerno slabšo obravnavo romskih skupnosti v Beli krajini. Glede na to je sistemsko onemogočeno, da bi se lahko vse (lokalne in različno politično misleče) romske skupnosti v Sloveniji v svetu učinkovito zavzele za svoje interese. To je po našem mnenju v nasprotju s smislom in namenom sveta kot mesta za usklajevanje interesov romske skupnosti na ravni države. Varuh za ta način reševanja vprašanja zastopstva romske skupnosti ne vidi razlogov. Menimo, da tako država ni spoštovala načela (politične) nevtralnosti pri opredeljevanju, katere skupine v okviru romske skupnosti v Sloveniji bo štela za legitimne sogovornike.

Negativno presenečenje je pomenilo tudi sprejetje Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS št. 60/07, ZLS-N). Ta je v 15. členu Vlado RS pooblastil, da z uredbo določi merila, na podlagi katerih se opredeli avtohtonost naseljene romske skupnosti, ki je pogoj za določitev predstavnika Romov v občinskem svetu posamezne občine. Od vsebine vladne uredbe bi bilo torej neposredno odvisno, ali mora posamezna občina zagotoviti zastopstvo romski skupnosti v občinskem svetu ali ne oziroma ali bo posamezna lokalna romska skupnost uživala pravico do zastopstva v predstavniškem organu posamezne občine ali ne. S tem je zakonodajalec vladi dal pooblastila, da sama podrobneje uredi pogoje in merila za uživanje ene izmed z ustavo varovanih pravic. Učinek te ureditve vnaprej ni predvidljiv, vendar celo iz javno objavljenih stališč predlagatelja zakona izhaja, da ureditev ne omogoča le širjenja dosega pravic in obveznosti (na nove lokalne romske skupnosti in občine), ampak tudi krčenje pravic. To pomeni, da po razumevanju vlade niti določilo v prehodnih določbah 28. člena ZLS-N ne varuje že pridobljenih pravic. Menimo še, da v postopku sprejemanja te rešitve k razpravi ni bila ustrezno pritegnjena romska skupnost.

Menimo, da je ta rešitev v 15. členu ZLS-N v očitnem neskladju s 65. in 87. členom Ustave RS. Te določbe ustave zelo jasno in določno terjajo, da se vprašanje statusa in priznanje posebnih pravic romske skupnosti ureja neposredno z zakonom. Tudi za morebitno nalaganje obveznosti posamezni občini, da zagotovi zastopstvo romske skupnosti v predstavniških organih lokalne samouprave, mora biti neposredni temelj v zakonu. Zahteva po urejanju pravic in dolžnosti z zakonom (t. i. zakonski pridržek) smiselno izhaja tudi iz načel demokratične in pravne države (2. člen Ustave RS), med drugim načela pravne varnosti in zaupanja v pravo, ki terjata, da imajo vse pravice trden pravni temelj, ki ga ni mogoče preprosto spreminjati. Proučujemo možnosti, da bi v letu 2008 vložili zahtevo za presojo ustavnosti te določbe Zakona o lokalni samoupravi.

Zakonodajalec je z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o lokalni samoupravi dal Vladi pooblastila, da sama podrobneje uredi pogoje in merila za uživanje ene izmed z Ustavo varovanih pravic.

2.2.3 RAZUMNA PRILAGODITEV POTREBAM OSEB Z INVALIDNOSTMI

Že v poročilu za leto 2006 smo opozorili, da je koncept razumne prilagoditve potrebam oseb z invalidnostmi v našo zakonodajo prenesen izrazito neustrezno ter da Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI) in sistem varstva oseb z invalidnostmi, ki so v delovnem razmerju, ne ustrezata niti vsem zahtevam iz direktive 2000/78/ES, zlasti pri zaposlovanju oseb z invalidnostmi. Pojem razumne prilagoditve (potrebam invalidov) se je v mednarodnem pravu človekovih pravic razvijal postopoma, sprva na področju zaposlovanja in dela invalidov, zdaj pa je že precej širši. Znan je v praksi Evropske konvencije o človekovih pravicah, v praksi nadzora izvajanja Evropske socialne listine in v pravu Evropskih skupnosti. Še posebej pomembna je najnovejša Konvencija Združenih narodov o pravicah oseb z invalidnostmi (KOPOI), ki obveznost zagotoviti razumne prilagoditve širi na vsa področja družbenega življenja, saj je celovito usmerjena v odpravljanje diskriminacije in posledic različnih oblik oviranosti.

Varuh je obravnaval več pobud glede diskriminacije invalidov pri uživanju njihovih pravic. Večina pobud se je nanašala na potrebo po premagovanju ovir pri uveljavljanju teh pravic, zato smo morali zaradi nejasne in pomanjkljive zakonodaje obveznost zagotovitve razumne prilagoditve obširno razlagati pristojnim organom. Žal smo pri tem pogosto naleteli na nerazumevanje, čeprav smo pristojne opozarjali na določbe o deljenem dokaznem bremenu.

Po 14. členu Ustave RS morajo biti vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na katerokoli osebnostno okoliščino, zagotovljena sta enakost pred zakonom in enako varstvo pravic. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO-UPB1), ki smiselno določa pravico do enakega obravnavanja, terja enako obravnavanje tudi pri uveljavljanju vseh drugih pravic in obveznosti. Prepoved diskriminacije zavezuje tudi zasebnike in podjetja. Diskriminacije ne povzročajo samo dejanja, ampak tudi nedejanja oziroma opustitve. To je še posebno relevantno za diskriminacijo oseb z invalidnostmi. Predpostavka, da uveljavljanje neke pravice nujno terja, da se nekdo lahko sam giba ali da ima kakšno drugo »samoumevno« sposobnost, lahko pomeni diskriminacijo.

Diskriminacija na podlagi invalidnosti je zato največkrat povezana z različnimi nepravilnimi ovirami in preprekami, ki se osebam brez invalidnosti zdijo samoumevne in neproblematične, dejansko pa lahko močno omejujejo ali celo onemogočajo uveljavljanje pravic invalidov. Ob tem je še prav posebej treba opozoriti na posredno diskriminacijo. Ta je podana, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanje (ki veljajo za vse enako) v enakih ali podobnih primerih in pogojih postavljajo ali bi lahko postavljali osebe z določeno osebnostno okoliščino (na primer invalidnostjo, posamezno vrsto invalidnosti, zdravstvenim stanjem) v manj ugoden položaj kot druge osebe, razen če te določbe, merila ali ravnanja objektivno upravičujejo legitimni namen in če so sredstva za doseganje tega cilja primerna in nujna. Diskriminacija torej lahko obstaja tudi, če se osebam z invalidnostjo ne zagotovi razumne prilagoditve postopkov, meril in praks, ki omogočajo enakopravnost v življenju invalidov. V tem smislu je dolžnost razumne prilagoditve izraz prepovedi diskriminacije.

Dolžnost zagotoviti razumno prilagoditev pomeni zahtevo po nujnih, primernih in sorazmernih prilagoditvah, ki so v posameznem primeru nujne, da se osebi z invalidnostjo odpravijo ovire in prepreke za enako in polno uživanje vseh pravic. Kršitve te obveznosti so v 2. členu KOPOI jasno opredeljene kot oblika diskriminacije. Načeloma je treba razumno prilagoditev zagotoviti po izbiri prizadetega in v vsakem konkretnem primeru pretehtati tako potrebe konkretne osebe glede na vrsto njene oviranosti kot dejanske potrebe in zmožnosti konkretnega ponudnika dobrin in storitev. Pri tem se upošteva tudi dostopnost finančnih in drugih pomoči, ki so za to na voljo, na primer možnost pridobiti sredstva za prilagoditev iz javnih virov. Opozarjamo na posebno odgovornost državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti. Ti morajo v okviru svojih pristojnosti ustvarjati pogoje za enako obravnavanje oseb

z ozaveščanjem in spremljanjem položaja na tem področju ter z normativnimi in političnimi ukrepi (7. člen z ZUNEO-UPB1). Ni torej dovolj le vzdržati se diskriminacije, ampak jo je treba aktivno preprečevati in odpravljati. Zato sta izjemno pomembna tudi zgled in sporočilo, ki ju organi oblasti s svojim ravnanjem dajejo širši javnosti o pomembnosti vključevanja invalidov z različnimi vrstami oviranosti na vsa področja družbenega življenja.

2.2.4 TEŽAK POLOŽAJ GLUHOSELEPIH OSEB

Podrobneje smo se seznanili s težkim položajem gluhoslepih oseb, ki jim zakonodaja ne priznava posebnosti njihovega položaja in ne pozna posebnih določil za različne življenjske primere, v katerih so le gluhoslepi; po nekaterih ocenah naj bi jih bilo v Sloveniji nekaj sto. Zato se vsak dan pojavljajo dileme, kaj osebi, ki je gluha in slepa, v posameznem primeru pripada in kaj ne. Mnogih odgovorov ni mogoče najti niti v zakonodajnih določilih, ki urejajo posebne pravice slepih in slabovidnih, niti v tistih, ki urejajo posebne pravice gluhih ali naglušnih. To ne pomeni, da so gluhoslepe osebe brez pravic in niso upravičene terjati, da se upoštevajo posebnosti njihovega položaja. Med najpomembnejšimi pravnimi podlagami za uveljavljanje pravic in odpravljanje ovir je splošna prepoved diskriminacije. Predpostavka, da uveljavljanje neke pravice nujno terja, da nekdo sliši ali vidi, namreč lahko pomeni diskriminacijo. Pri tem je treba posebej upoštevati, da hkratna dvojna oviranost ne pomeni le seštevka neugodnih vplivov obeh oblik oviranosti, temveč njuno stopnjevanje in t. i. večkratno (multiplo) diskriminacijo (na podlagi dveh vrst invalidnosti hkrati).

Poudarjamo, da tudi Konvencija OZN o pravicah oseb z invalidnostmi ureja nekatere posebne življenjske primere, ki terjajo razumne prilagoditve za celovito dostopnost fizičnega, socialnega, gospodarskega in kulturnega okolja. Tako npr. terja dostopnost (grajenega) okolja, transporta, informacij in komunikacij ter vseh javnih storitev. Te razumne ukrepe smiselno opredeljujejo storitev osebne asistence za neodvisno življenje, zagotovitev različnih tehničnih pripomočkov za povečevanje osebne mobilnosti ipd. Posebej terja tudi prilagojene oblike komuniciranja z organi oblasti po izbiri osebe z invalidnostjo (znakovni, ojačevalni jezik, brajeva pisava, izrecno so omenjene alternativne oblike komuniciranja ...).

Vlada in zakonodajalec lahko vsaj deloma popravita svojo nedejavnost in povečata pravno varnost oseb, ki so hkrati gluhe in slepe, v zakonu o izenačevanju možnosti invalidov, ki se pripravlja. Ta omogoča tudi priložnost za univerzalno uvedbo koncepta razumne prilagoditve potrebam oseb z invalidnostmi in podrobnejšo razčlenitev posameznih tipičnih primerov, ki terjajo takšen razmislek. To velja zlasti v zvezi z dostopnostjo grajenega okolja, izobraževanjem, komunikacijo, neodvisnim življenjem in udeležbo v javnem življenju.

2.2.5 NESPOŠTOVANJE ODLOČB USTAVNEGA SODIŠČA

K dozdašnjim opozorilom Varuha človekovih pravic na neresno odzivanje na opozorila o sistemsko pogojeni diskriminaciji moramo žal dodati novo. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) smo v obravnavanem letu brez uspeha opozorili na sodbi ustavnega sodišča v zadevah U-I-358/04 in U-I-192/05, ki sta ugotovili neustavnost oziroma diskriminatornost določb Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) ter Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev. Ti sodbi kljub preteku rokov še nista spoštovani, diskriminatorna določila pa še naprej učinkujejo.

ZPIZ onemogoča uživanje delne invalidske pokojnine v primerih, ko je ista oseba ustanovila podjetje ali se samozaposlila kot samostojni podjetnik. To pomeni diskriminacijo na podlagi invalidnosti oziroma samozaposlitve kot ene izmed osebnih okoliščin. Zakonodaja onemogoča

Zaradi nejasne in pomanjkljive zakonodaje smo morali obveznost zagotovitve razumne prilagoditve obširno razlagati pristojnim organom. Žal smo pri tem pogosto naleteli na nerazumevanje, čeprav smo pristojne opozarjali na določbe o deljenem dokaznem bremenu.

Diskriminacija lahko obstaja tudi, če se osebam z invalidnostjo ne zagotovi razumne prilagoditve postopkov, meril in praks, ki omogočajo enakopravnost v življenju invalidov. V tem smislu je dolžnost razumne prilagoditve izraz prepovedi diskriminacije.

Vlada in zakonodajalec lahko vsaj deloma popravita svojo nedejavnost in povečata pravno varnost oseb, ki so hkrati gluhe in slepe, v zakonu o izenačevanju možnosti invalidov, ki se pripravlja.

2 Učinkovitost odpravljanja in preprečevanja vseh oblik diskriminacije v pogojih, ko niti država sama ne odpravlja z odločbami Ustavnega sodišča ugotovljenih kršitev, je obsojena na neuspeh.

hkratno uživanje obeh ustavnih pravic, tj. pravice do pokojnine (varovane s 50. členom ustave) in pravice do svobodne gospodarske pobude (varovane s 67. členom ustave). Menimo, da je učinkovitost odpravljanja in preprečevanja vseh oblik diskriminacije v pogojih, ko niti država sama ne odpravlja z odločbami ustavnega sodišča ugotovljenih kršitev, obsojena na neuspeh. Ugotavljamo, da je takšno ravnanje države, v danem primeru ministrstva, ki je odgovorno za ustavno in zakonito izvajanje resorne zakonodaje, nevzdržno in ruši načelo zaupanja v pravo. Na opozorila sploh nismo prejeli odzivov, kar po našem mnenju zadošča za sklep, da MDDSZ za tako stanje prevzema polno (so)odgovornost.

PRIMERI

7. Sporno poročilo Sveta Vlade RS za invalide

Varuh človekovih pravic RS je obravnaval pobudo Društva za teorijo in kulturo hendikepa – YHD, ki se nanaša na Poročilo Sveta Vlade RS za invalide Socialno in etično delovanje YHD. Poročilo je bilo izdano v publikaciji z logotipom Vlade RS in distribuirano po različnih institucijah. V pobudi, ki je bila kot peticija naslovljena tudi na druge organe, se društvo sprašuje, ali svet vlade ni zlorabil svoje vloge za obračunavanje z društvom YHD in nekaterimi njegovimi člani z namenom njihove diskreditacije.

Varuh je v zvezi s to pobudo večkrat pozval MDDSZ, naj se opredeli do vsebine tega poročila in pojasni, kdo je vsebinsko in finančno odgovoren za njegovo pripravo, izdajo in distribucijo. Prosili smo tudi za informacijo o predvidenih ukrepih ministrstva, s katerimi bi se v prihodnje odpravile morebitne tovrstne zlorabe sveta vlade. MDDSZ je v odgovoru pojasnilo, da se do poročila ne namerava opredeljevati in da ne namerava ocenjevati delovanja članov sveta vlade, saj za to ni pristojno. Svet je posvetovalno telo Vlade RS in le vlada je tista, ki lahko sprejme določene ukrepe v zvezi z njim, so zapisali na ministrstvu. Dobili smo še pojasnilo, da pri tem niso bila porabljena javna sredstva.

Zaradi nepopolnih odgovorov, ki smo jih prejeli od MDDSZ, smo pismo naslovili tudi na generalnega sekretarja vlade. Vlada RS nam je posredovala sklep, v katerem pojasnjuje, da je svet vlade pripravil poročilo na podlagi dopisa Komisije DZ za peticije ter človekove pravice in enake možnosti, ki je prosila za pojasnilo ob obravnavi neke druge peticije. Vlada RS poročila ni obravnavala in zato poročilo ne pomeni njenega stališča do obravnavane problematike.

Po Varuhovem mnenju vsebina poročila ne spada v obseg delovnih nalog sveta vlade, ki so opredeljene v Sklepu o ustanovitvi in nalogah sveta. Poročilo vladi ne daje pobud za razvoj ali izvajanje programov niti predlogov in priporočil v zvezi z invalidskim varstvom, temveč se opredeljuje do ideološke oziroma nazorske usmerjenosti društva in njegovih članov ter je kot tako mestoma do njih tudi žaljivo. Svet ima 15 članov, ki ga sestavlja tudi pet predstavnikov raznih ministrstev in štirje predstavniki državnih zavodov. To vsekakor kaže na to, da so besedilo poročila potrdili pretežno ravno predstavniki vladnih organov in drugih javnih zavodov. Po Varuhovem mnenju bi MDDSZ in Vlada RS morala oceniti delovanje svojih predstavnikov v svetu.

YHD nas je seznanil tudi z odločitvijo te komisije, da ta ne bo obravnavala njihove peticije, s katero je društvo zahtevalo, naj se opredeli do poročila sveta vlade. Komisijo smo zato pozvali, naj se opredeli tudi do predmeta peticije YHD in nam posreduje poročilo o napredku.

Po našem posredovanju je komisija sporočila, da so YHD obvestili, da bo njihova peticija uvrščena na dnevni red seje komisije skladno s programom dela in ko bodo imeli na razpolago

za to tudi potrebna gradiva. Varuh je komisijo znova opozoril na odsotnost podrobnejšega zakonodajnega urejanja vsebine in načina izvrševanja pravice do peticije. Na to smo opozorili že v Letnem poročilu za leto 2005, vendar od tedaj še ni zakonodajnega napredka. **10.0-21/2007**

8. Osebam na invalidskih vozičkih onemogočeno neposredno spremljanje sej Državnega zbora

V pobudi, naslovljeni na Varuha človekovih pravic RS, smo bili opozorjeni, da osebam na invalidskih vozičkih ni omogočen dostop do balkona velike dvorane Državnega zbora RS (DZ), kjer je zainteresirani javnosti omogočeno neposredno spremljanje sej DZ.

Varuh je DZ opozoril na pravico do enakega obravnavanja in dolžnost zagotavljanja razumne prilagoditve za invalidne osebe, ki pomeni zahtevo po nujnih, primernih in sorazmernih prilagoditvah, ki so v posameznem primeru potrebne, da se osebi z invalidnostjo odpravijo ovire in prepreke za enako in polno uživanje vseh pravic. Kršitve te obveznosti pomenijo diskriminacijo, storjeno z opustitvijo. Varuh je izrazil mnenje, da bi DZ moral omogočiti dostop do spremljanja sej vsem brez razlik. Namestitvev dvigala, ki omogoča dostop in s tem spremljanje sej DZ osebam na invalidskem vozičku, bi bila vsekakor lahko razumna in potrebna rešitev. Poleg izpolnitve pravne obveznosti smo opozorili tudi na zgled in sporočilo, ki ga morajo pri aktivnem preprečevanju diskriminacije v javnosti dajati najvišje državne institucije.

V odgovoru je DZ pojasnil, da so kot trenutno rešitev namestili klančino, ki invalidnim osebam omogoča dostop do balkona velike dvorane. V najkrajšem možnem času bodo proučili tehnične in gradbene možnosti za namestitev dvizne ploščadi, ki bo dolgotrajnejša in ustrežnejša rešitev dostopa za osebe na invalidskih vozičkih in s tem enakopravno varstvo pravic. Odziv DZ ocenjujemo kot ustrezen. **10.0-37/2007**

9. Nezakonita in diskriminatorna opredelitev pojma mlada družina

Pobudnica nas je opozorila na sporno opredelitev enega izmed meril, na podlagi katerega občine odločajo o uvrščanju prosilcev na prednostni seznam za dodelitev neprofitnih stanovanj v najem. Stanovanjski zakon (SZ-1) omogoča dajanje določene prednosti posameznim kategorijam prosilcev, tudi mladim družinam, podrobnejši pogoji pa so določeni v Pravilniku o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (Uradni list RS št. 14/04, 34/04 in 62/06). Mlade družine so v njem opredeljene z navedbo »starost družine do 35 let«. Pobudnica s triletnim otrokom s svojo vlogo ni bila uspešna zaradi starosti očeta. Pobudo smo obravnavali le s širšega vidika, saj so v konkretnem primeru še potekali postopki s pravnimi sredstvi.

Pojem mlada družina v SZ-1 je po svoji vsebini nedoločen pravni pojem. Isti pojem je podrobneje (in to drugače kot v pravilniku) opredelil zakonodajalec v Zakonu o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi in subvencijah mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja (Uradni list RS št. 86/20, 79/01 Odl.US: U-I-283/00-16, 14/06, 60/07, ZNSVS). V ZNSVS je merilo za opredelitev starosti družine starost otrok (vsaj en otrok še ni šoloobvezen). Ni videti očitnih in prepričljivih razlogov, da bi imel isti pojem v dveh zakonih drugačno vsebino.

Ministrstvu za okolje in prostor (MOP) smo posredovali mnenje, da bi moral minister po sprejemu ZNSVS upoštevati zakonsko definicijo in ustrezno spremeniti pravilnik. V nasprotnem primeru je v pravnem redu podano neskladje, ki ustvarja pravno negotovost. Izpostavili smo dvom o ustavnosti določb pravilnika z vidika načel pravne države in njegovih diskriminatornih učinkov. Merilo starost družine do 35 let manj ugodno obravnava družine, v katerih je katerikoli od staršev starejši od 34 let. V tem smislu se zastavlja sum neposredne starostne diskriminacije med posameznimi družinami in posredne diskriminacije na podlagi spola. Očetje

2

so bili namreč po podatkih Statističnega urada RS v letu 2003 v času rojstva svojega prvega otroka v povprečju stari 32 let, ženske pa tri leta manj. Z merilom pravilnika so torej praviloma nesorazmerno bolj prizadete družine z očetmi. Posebej smo opozorili, da pravilnik močno vpliva na koristi otrok. Po Varuhovem mnenju je ključno vprašanje, ali zaradi določb pravilnika ne prihaja do diskriminacije prek povezave tudi med otroki na podlagi starosti njihovih staršev (posredno tudi na podlagi spola staršev). Konvencija OZN o otrokovih pravicah v 2. členu zahteva, da države pogodbenice vsakemu otroku zagotovijo s konvencijo priznane pravice brez kakršnegakoli razlikovanja ne glede na položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika.

MOP naše argumentacije ni sprejelo. Meni, da je opredelitev mladih družin v pravilniku v prosti presoji ministra. Pojasnjuje, da gre pri opredelitvi različnih ukrepov stanovanjske politike v različnih zakonih za različne ciljne skupine in različen namen. Razlikovanje naj bi bilo utemeljeno tudi z virom javnih sredstev, ki so v prvem primeru občinska, v drugem pa zagotovljena v državnem proračunu. MOP se ni opredelilo do učinkov pravilnika z vidika koristi otrok.

Varuh meni, da ti razlogi niso prepričljivi. Pri obeh ukrepih stanovanjske politike gre za socialni korektiv, namenjen povečevanju dostopnosti do izredno pomembne življenjske dobrine, ki zadeva položaj vseh članov družine. S tega vidika ni odločilno, kako učinkujeta oba zakona, temveč kako znotraj SZ-1 učinkuje merilo, ki neugodnejše obravnava socialno šibke družine z majhnimi otroki, katerih starši so starejši od 34 let. Prizadete družine svojega starostnega hendikepa tudi ne morejo kompenzirati z ukrepi po ZNSVS. Zato Varuh ugotavlja, da gre za očitno sistemsko nepravilnost in nespoštovanje Konvencije o otrokovih pravicah, ki prepoveduje diskriminacijo otrok na podlagi lastnosti njihovih staršev. **10.0-5/2007**

10. Pravica do uporabe brajeve (braillove pisave) v sodnem postopku

Že v lanskem letnem poročilu smo opozorili na pravni položaj slepih oseb v sodnih postopkih, kjer nimajo pravice do rabe svoje pisave, tj. brajlice. Kot je na to opozarjal slepi pobudnik, ki živi v tujejezičnem okolju, ima to lahko v skrajnem primeru za posledico dejansko nezmožnost varovati svoje pravice oz. onemogoča dostop do sodišča. Prejel je namreč tožbo, ki je sam ni mogel prebrati, zato se je le zaradi velike skrbnosti izognil izdaji sodbe na podlagi izostanka. Pobudnik je tudi pozneje v sodnem postopku več let kljub svojim trditvam o diskriminaciji neuspešno zahteval prepis spisa v brajico. Sodišče je takšne zahteve zavračalo in se sklicevalo na to, da ima pomoč odvetnika.

Sodišču smo posredovali obširno mnenje. Zakon o pravnem postopku (ZPP) slepim osebam ne daje pravice do rabe svoje pisave (62. člen ustave), razen seveda na lastne stroške. Pri tem je po našem mnenju ključno, da slepim osebam po naravi stvari ni omogočena uporaba nobene druge oblike pisave. Te osebe so prizadete pri možnosti oz. pravici učinkovito komunicirati s sodiščem, prek sodišča in z nasprotno stranko, kar lahko pomeni kršitve načela enakosti orožij oz. pravice do poštenega sojenja (23. člen ustave). ZPP, ki spregleduje dejanski položaj slepih oseb, pri uživanju teh pravic učinkuje diskriminatorno. Opozorili smo, da je v ospredju vprašanje preprečevanja diskriminacije in zagotavljanje razumnih prilagoditev osebam z invalidnostmi.

Zakonodajalec je na nekaterih drugih mestih že upošteval posebnosti položaja invalidov z drugimi senzornimi okvarami, npr. posebno naravo slovenskega znakovnega jezika gluhih oseb. Po Zakonu o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ) ima gluha oseba pravico uporabljati slovenski znakovni jezik med drugim tudi v postopkih pred sodišči. Pravica se uresničuje z uveljavljanjem pravice do tolmača za znakovni jezik. Glede na to menimo, da sta položaja obeh skupin invalidov smiselno primerljiva oz. sta si bistveno podobna. Štejemo, da je zakonodajalec v ZUSZJ presodil, da ima slovenski znakovni jezik naravo izražanja v slovenskem jeziku. Če gre torej v primeru ZUSZJ za upoštevanje posebnosti položaja gluhih pri uporabi njihove posebne oblike izražanja

slovenskega jezika, gre pri slepih za posebnosti položaja zaradi rabe njihove posebne pisave. Kadar je besedilo v brajlici vsebinsko napisano v slovenskem jeziku, gre po naši presoji za smiselno enak oz. bistveno podoben položaj. To pomeni, da je v pravnem redu tudi različno obravnavanje slepih oseb v primerjavi z gluhih osebami. Opozorili smo, da tudi Konvencija OZN o pravicah oseb z invalidnostmi državam posebej nalaga dolžnost, da med drugim tudi s procesnimi in starostno pogojenimi prilagoditvami zagotovijo učinkovit dostop invalidov do sodišč. Države zavezuje, da sprejmejo in omogočajo uporabo znakovnega jezika, brajlice, ojačevalnega in alternativnega sporazumevanja in drugih dostopnih sredstev, oblik in načinov komunikacije po izboru oseb z invalidnostjo v uradnih odnosih.

Tako se zdi, da je celo na ravni mednarodnopravnih standardov prava človekovih pravic že dozorelo spoznanje, da gre pri možnosti rabe brajlice za »le« tehnično vprašanje uporabe ustreznih pripomočkov, ki je v dobi informacijske tehnologije rešljivo brez posebno velikih naporov ali stroškov. Sodišče smo pozvali, naj se do teh argumentov opredeli. Sodišče se je odzvalo tako, da je pobudniku deloma ugodilo in zagotovilo prepis spisa v brajlico. Vendar smo pozneje zaznali, da še ni zagotavljalo poslovanja v brajlici, npr. pri vabilu na obravnave.

S svojimi stališči smo seznanili tudi Ministrstvo za pravosodje (MP) in Ministrstvo za javno upravo (MJU). MP je naše argumente o diskriminaciji na podlagi invalidnosti zavrnilo z navedbo, da bi posebna obravnava slepih oseb v sodnih postopkih pomenila neupravičeno privilegiranje teh oseb, MJU pa je naše argumente sprejelo. Po naših informacijah je MJU že nabavilo tudi stroj za tiskanje dokumentov v brajici, kar posebej pozdravljamo. Svoja stališča smo predstavili tudi na seji Komisije DZ za peticije, človekove pravice in enake možnosti, kjer smo opozorili na ta problem, vendar za položaj slepih oseb ni našla posluha.

Pobudnik je ob naši argumentaciji vložil pobudo za presojo ustavnosti ZPP, saj so njegove težave po našem mnenju pogojene tudi sistemsko. S pobudnikom smo pri Varuhu poslovali v brajici, deloma pa prek elektronske pošte. **10.0-11/2007**

11. Pravica do spremljanja predvolilnih soočenj na RTV Slovenija v znakovnem jeziku

V začetku avgusta je eno izmed društev gluhih in naglušnih opozorilo RTV Slovenija (RTVS) na pomanjkljivosti pri zagotavljanju spremljanje TV-programa za gluhe oziroma naglušne. Opozarjali so na napake pri podnaslavljanju v informativnih TV-programih (površnosti v besedilu, časovni zamiki v teletekstovem podnaslavljanju) in na potrebo po spremljanju javnih prireditev ob pomoči tolmačev za slovenski znakovni jezik. Posebej so izpostavili, da nujno potrebujejo podajanje vsebin v znakovnem jeziku pri spremljanju dogajanja v parlamentu (parlamentarni TV-program) in programov, namenjenih spremljanju predsedniških volitev oz. volilne kampanje. RTVS je v preteklosti že omogočala spremljanje programov v predvolilnih soočenjih ob pomoči tolmačev za slovenski znakovni jezik, a je to prakso opustila. Pobudniki so šteli, da ravnanje RTVS pomeni hudo obliko diskriminacije gluhih oseb. Društvo v času predvolilne kampanje v oktobru 2007 še ni prejelo odgovora RTVS, na predvolilnih soočenjih pa spremljanje dogajanja ni bilo zagotovljeno s tolmačem za slovenski znakovni jezik. Zato je javno protestirala tudi krovna civilnopravna organizacija gluhih in naglušnih.

Posredovanje Varuha na RTVS je bilo v celoti neuspešno. Ugotovili smo, da RTVS ne odgovarja na pritožbe in da problem sovпада z nedelovanjem notranjih pritožbenih poti na RTVS. V tem delu ugotavljamo kršitev pravice do peticije (45. člen ustave). Tudi Varuh ni prejel odgovora pristojnega organa, tj. Programskega sveta RTVS.

V zvezi z vsebino zahtevkov društev gluhih smo RTVS posredovali mnenje, da se utemeljeno zastavlja sum diskriminacije dela gledalcev na podlagi njihove invalidnosti. Gluha oseba

ima po tretjem odstavku 10. člena ZUSZJ pravico biti obveščena v njej prilagojenih tehnikah v skladu s posebnimi predpisi. Spremljanje zelo pomembnih soočenj stališč kandidatov je nujno za vse državljane, če naj tudi gluhi in naglušni državljani na volišču sprejemajo svojo odločitev na podlagi obveščeniosti in tehtanja vseh predstavljenih argumentov. Čeprav ugotovljamo, da predpisi posebej ne urejajo vprašanja poslovanja RTVS v znakovnem jeziku, smo opozorili, da je pravna praznina v danem primeru le navidezna. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) med drugim določa, da je diskriminacija na podlagi invalidnosti prepovedana tudi pri zagotavljanju dostopa in uživanja vseh (javnih) dobrin in storitev.

RTVS smo zato opozorili, da morajo odstraniti vse diskriminatorne ovire oz. prilagoditi posamezne postopke in prakse potrebam oseb z invalidnostmi. Presodili smo, da storitve teleteksta ne omogočajo dovolj kakovostnega in s tem enakovrednega neposrednega spremljanja predvolilnih soočenj. Konvencija OZN o pravicah oseb z invalidnostjo v 21. členu države zavezuje, da osebam z invalidnostmi zagotovijo brezplačen in pravočasen dostop do informacij, ki so namenjene splošni javnosti v prilagojeni obliki in z uporabo dostopnih tehnologij. Zavezuje, da sprejmejo in omogočajo uporabo znakovnega jezika, brajice, ojačevalnega in alternativnega sporazumevanja in drugih dostopnih sredstev, oblik in načinov komunikacije po izboru oseb z invalidnostjo v uradnih odnosih. Konvencija na istem mestu posebej opozarja tudi na dolžnost priznanja in spodbujanja uporabe znakovnega jezika. Vse to po našem mnenju zadošča, da se breme dokazovanja prenese. RTVS smo pozvali, naj dokaže, da je ta praksa upravičena, primerna in nujna oziroma da je zahteva po zagotovitvi simultaneznega znakovnega tolmačenja javnih soočenj kandidatov nerazumna. Razlogi za opustitev tolmačenja v slovenski znakovni jezik za RTVS bi morali biti pomembnejši kot prizadetost gluhih in naglušnih oseb.

RTVS je kljub temu vztrajala, da storitev teleteksta zadostuje. Ker smo ta argument že sami zavrnili, drugega ustreznega pojasnila pa nismo prejeli, ugotavljamo, da je ravnanje RTVS diskriminatorno do gluhih oseb. Nujno je, da se tudi sistemsko zagotovi učinkovito uživanje pravice gluhih oseb glede obveščeniosti v njim prilagojenih tehnikah. Menimo, da je na tem mestu mogoče ugotoviti tudi pomanjkljivo urejanje s predpisi, ki jih napoveduje ZUSZJ. **10.0-25/2007**

12. Nerazumna razlaga pogojev za pravice do medicinskih tehničnih pripomočkov za slepe osebe

Pobudnik nas je opozoril na razlago Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja (Pravila OZZ), po kateri naj bi se pravica do brajevega pisalnega stroja ali brajeve vrstice medsebojno izključevali. Pobudnik je opozoril, da se mu zavrača možnost pridobitve brajeve vrstice, ker je pred leti že dobil brajev pisalni stroj. Menil je, da gre za diskriminacijo, za katero je odgovoren Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS).

Nerazumno je sklepati, da osebe, ki so pred leti uveljavile pravico do brajevega pisalnega stroja, zaradi tega nimajo enakega interesa ali upravičenosti do pravice do brajeve vrstice. Pravica do brajeve vrstice je namreč nova pravica, ki je pred tem ni bilo, zato je prizadeti niso mogli niti uveljavljati, pogojena pa je prav z razvojem nove informacijske tehnologije v zadnjih letih. Oba pripomočka sta medsebojno povsem neprimerljiva, kaj šele zamenljiva. Brajeva vrstica omogoča neprimerljivo širši obseg in kakovost komunikacije kot brajev pisalni stroj. Ta namreč omogoča le enosmerno pisno komunikacijo z osebami, ki berejo brajico, brajeva vrstica pa široko pisno komunikacijo s komerkoli, med drugim tudi z organi oblasti (storitve e-uprave ipd.), saj omogoča rabo osebnega računalnika. Ta v času sodobne tehnologije pomeni enega izmed temeljnih komunikacijskih sredstev in osnovnih delovnih pripomočkov pri velikem številu poklicev.

Glede na to se zastavlja sum, ali razlaga Pravil OZZ morda krši prepoved posredne diskriminacije, in sicer na podlagi starosti prizadetih slepih oseb. Izključevanje tistih slepih oseb, ki so že pred 1. 1. 2007 pridobile brajev pisalni stroj, namreč v danem primeru predstavlja le

na videz nevtrarno merilo oz. prakso. Učinkuje tako, da nesorazmerno močno prizadene in celo onemogoči možnosti starejših oseb, ki so slepe (in so praviloma uveljavljale pravico do brajevega pisalnega stroja), da pridobijo naj sodobnejše in najučinkovitejše sredstvo pri pisni komunikaciji v vsakdanjem življenju in pri delu.

Ker pojasnila ZZZS sploh nismo prejeli, po pravilu o deljenem dokaznem bremenu ugotavljamo, da je njegovo ravnanje diskriminatorno do starejših slepih oseb. To velja ne glede na ugotovitev, da pravici iz Pravil OZZ sistemsko pomenita predvsem razumno prilagoditev oziroma sistemski ukrep za preprečevanje diskriminacije slepih invalidov (pri uresničevanju pravice do rabe svoje pisave in pravice do svobode pisnega izražanja) in nista namenjeni zdravljenju. Menimo, da imajo slepe osebe v načelu pravico s pravnimi sredstvi izterjati brajevo vrstico. **10.0-29/2007**

13. Slepim osebam s psom vodnikom je vstop v lokal prepovedan

Varuh človekovih pravic RS je v vednost prejel pismo, naslovljeno na Kinološko zvezo Slovenije, v katerem je pisec opozarjal na diskriminatorno prepoved vstopa v lokal slepi osebi s psom vodnikom. Primer je bil opisan v članku Psom in slepim (s psom) vstop prepovedan, objavljenem v časniku Delo. Ker Varuh nima pooblastil v razmerju do zasebnega sektorja, smo pobudniku podali le obsežno pojasnilo in nasvet o uporabi ustreznih pravnih poti.

Ravnanja, ki pomenijo diskriminacijo, so praviloma prepovedana, ne glede na to, ali so povzročena namerno ali nenamerno. Diskriminacija na podlagi invalidnosti je po Zakonu o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO-UPB1) nedopustna na vseh področjih družbenega življenja in na zasebnem področju, zlasti kadar gre za nastopanje in interakcije subjektov na trgu (dobrin, storitev in stanovanj). Tudi pri dostopu do dobrin in storitev, ki jih ponuja določen gostinski lokal, je zato treba razmišljati o razumnih prilagoditvah in vselej v konkretnem primeru pretehtati tako potrebe konkretne hendikepirane osebe kot dejanske potrebe in zmožnosti ponudnika dobrin in storitev.

Presodili smo, da bi šlo v danem primeru lahko za posredno diskriminacijo, storjeno z opustitvijo, torej s tem, da ponudnik ni odpravil neke navidezne nevtralne, vendar diskriminatorne ovire (prepoved vstopa s psom). Menimo, da je nedopustno, da lastnik lokala ne loči med navadnim psom in psom vodnikom, ki je invalidnim osebam pripomoček in mu omogoča samostojno življenje in vključevanje v družbo. Tudi Zakon o zaščiti živali določa, da imajo psi vodiči slepih in pomočniki invalidov skupaj s svojim skrbnikom vstop na vsa javna mesta in v sredstva javnega prevoza. Razumna prilagoditev bi v tem konkretnem primeru tako pomenila zgolj priznavanje psom vodnikov kot invalidskega pripomočka, kar ponudniku storitve ne pomeni nerazumnih stroškov ali drugih bremen, ki bi lahko nastali pri zagotavljanju razumne prilagoditve. V tem primeru pa je šlo poleg opustitve, ko lastnik ni prilagodil pravilnika o delovanju lokala na način, ki bi omogočil vstop psom vodnikom, tudi za aktivno dejanje, kjer so zaposleni po navodilih lastnika lokala poklicali organe pregona, da bi ti odstranili invalidno osebo. Diskriminacijo lahko pomeni tudi navodilo, in to ne glede na to, ali ga je kdo že izvršil ali ne. Odgovoren je tako tisti, ki je dal navodilo, kot tisti, ki ga je izvršil. Pobudniku smo svetovali uporabo ustreznih pravnih poti in ga povabili, naj nas obvesti, če se zagovornica načela enakosti ali Tržni inšpektorat RS na pobudo morda ne bi odzvala. **10.0-36/2007**

14. Sporni kriteriji ocenjevanja prošenj za financiranje programov majhnih etničnih skupnosti

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnilo kulturno društvo nemške etnične skupnosti. Seznanili so nas s težavami pri pridobivanju sredstev za svoje kulturno delovanje na razpisih Ministrstva za kulturo na podlagi Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)

2

in Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Menili so, da nemška etnična skupnost nima enakih možnosti pri pridobivanju teh sredstev. Posebej so poudarili vlogo in pomen programov za spodbujanje učenja svojega jezika. Zanje so v zadnjih letih dobivali vse manj, za odrasle člane društva pa jim v zadnjih dveh letih sploh ni uspelo pridobiti finančnih sredstev. Pobudniki so se spraševali, ali se sporazum med vladama Republike Slovenije in Republike Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti sploh uresničuje, vnovič pa so opozorili tudi na neuspehe svojih prizadevanj za ureditev statusa nemške manjšine v Sloveniji.

Varuh pritrjuje opozorilom pobudnikov na posebnosti dejanskega položaja društva nemške etnične skupnosti, zaradi katerega bi jih lahko splošna merila točkovanja iz razpisa nesorazmerno prizadela. Znano je, da je pripadnikov nemško govoreče etnične skupnosti v Sloveniji razmeroma malo, tako da je po naravi stvari malo tudi članov posameznih društev te skupnosti, s tem so majhne tudi finančne zmožnosti in možnost za doseganje velike odmevnosti njihovih dejavnosti. Skromna sredstva, ki ne zadoščajo dejanskim potrebam ohranjanja in razvoja identitete ter kulture nemške etnične skupnosti, zbuja skrb, da je pomen učenja in negovanja jezika majhnih etničnih skupnosti zapostavljen. Zato smo proučili, ali je to morda posledica meril pravilnikov za točkovanje prošenj za financiranje programov.

Vladi RS smo posredovali razloge za sum, da so posamezna merila Ministrstva za kulturo za pridobivanje sredstev na razpisih morda posredno diskriminatorna, zlasti glede na naravo posameznih programov oz. dejavnosti majhnih manjšinskih društev. Hkrati smo opozorili na potrebo po spoštovanju določb sporazuma, ki Sloveniji nalaga, da uvede posebne ukrepe oziroma ugodnosti pri dodeljevanju sredstev za kulturne dejavnosti za nemško etnično skupnost in posebej izpostavlja projekte na področju učenja jezika. Posredovali smo ji mnenje o pomenu pozitivnih ukrepov, s katerimi bi država lahko ustvarila in zagotovila ugodne pogoje za spodbujanje, razvoj in ohranitev identitete vseh manjšin, njihovim pripadnikom pa, da bi lahko razvijali svojo kulturo, jezik, tradicijo in religijo. Vnovič smo predlagali, naj vlada v luči vseh mednarodnih opozoril glede pomanjkljivosti varstva določenih etničnih manjšin v Sloveniji znova premisli svojo odločitev o (ne) vključitvi določenih etničnih ali narodnostnih skupnosti v (osebni) doseg uporabe Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin in Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih.

Znova smo opozorili na preozko opredeljene pristojnosti Urada Vlade RS za narodnosti. Razširitev njegovih pristojnosti in vzpostavitev dialoga na ustrezni ravni z velikim delom državljanov in prebivalcev Slovenije, ki pripadajo različnim etničnim ali jezikovnim manjšinam ali narodnostnim skupnostim, bi bila nujna za učinkovitejši razvoj demokratične družbe, ki naj bi temeljila na vrednotah kulturne raznolikosti ter medsebojnega spoštovanja in razumevanja.

V skopem in vsebinsko nezadovoljivem odgovoru, ki smo ga v imenu vlade dobili od urada, se ta ni opredelil do očitkov o diskriminatornih merilih točkovanja prošenj na razpisih za financiranje kulturnega delovanja manjšinskih društev. Glede na določbe o deljenem dokaznem bremenu v primerih diskriminacije organi oblasti ne morejo prezreti očitkov, če ne želijo prevzeti odgovornosti. Tudi nismo dobili stališč do vrste konkretnih vprašanj v zvezi s spodbujanjem ohranjanja nemške kulture in jezika v Sloveniji. Urad še meni, da razširitev njegovih pristojnosti ni nujna in da Republika Slovenija vzorno skrbi za varstvo pripadnikov narodnih manjšin in drugih etničnih skupnosti, kar izzveni precej cinično glede na to, da vlada ni odgovorila na pobude nemške etnične skupnosti za ureditev statusa nemške manjšine v Sloveniji. 10.1 - 5/2007

15. Nadlegovanje na delovnem mestu na podlagi narodnosti

Pobudnica nas je seznanila s prijavo zoper sodelavca v laboratoriju slovenske bolnišnice. Kmalu po začetku pripravništva je bila deležna njegovih žalitev, podtikanj in ponižujočih opazk.

Onemogočal ji je dostop do delovnih mest, ki bi jih morala obkrožiti po pripravniškem načrtu, pozneje pa ji je celo fizično grozil. Pobudnica je o vsem obvestila tako svojo predstojnico kot vodstvo bolnišnice. Prva ji je pojasnila, da se je tudi sodelavec večkrat pritoževal čez njo, »da ne mara njenega vonja in da ne mara južnjakov«. Ker ukrepov ni bilo, nas je pobudnica zaradi bojazni, da se tak način ravnanja tolerira, prosila za posredovanje.

Presodili smo, da je v tem ravnanju izkazan sum diskriminacije, in sicer nadlegovanja na podlagi etničnega rodu ali narodnosti. Pobudnici smo pojasnili, katere poti za varstvo pravic so ji na voljo. Opozorili smo, da so sporna ravnanja nedopustna, tudi če ne bi bila povezana z določeno osebo okoliščino (tj. narodnostjo). Tedaj bi lahko šlo za šikaniranje oziroma t. i. mobbing (trpinčenje). Oboje je od uveljavitve novele Zakona o delovnih razmerjih (ZDR) jasno prepovedano. Delodajalec mora varovati in spoštovati delavčevo osebnost ter upoštevati in ščititi delavčevo zasebnost in zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju delodajalca, predpostavljene ali sodelavcev. ZDR torej delodajalcu nalaga dolžnost aktivno zagotoviti varstvo pred nadlegovanjem, zato mora sprejeti dovolj konkretne ukrepe za zaščito delavcev na delovnem mestu. Opustitve takšnega varstva so tako kot diskriminatorna ravnanja sama sankcionirane kot prekršek. Zanj se delodajalec kaznuje z denarno kaznijo od 3.000 do 20.000 evrov, z denarno kaznijo od 450 do 2.000 evrov pa se kaznuje tudi odgovorna oseba delodajalca – pravne osebe.

Zaradi morebitnih posledic za žrtev nadlegovanja je Varuh vodstvu bolnišnice svetoval posebno skrbnost pri proučevanju pritožbe. Prosili smo za poročilo o ugotovitvah in morebitnih ukrepih ter informacije o drugih postopkih, ki bi jih morda uvedli v zvezi s tem primerom. Iz odgovora vodstva bolnišnice smo izvedeli, da je direktor bolnišnice s tem delavcem takoj po prejemu pobudnične pritožbe opravil pogovor in mu izrekel ustni opomin. O spornem ravnanju je pobudnica obvestila tudi Inšpektorat RS za delo (IRSD), ki je v bolnišnici opravil izredni kontrolni inšpekcijski nadzor. Vodstvo bolnišnice je nato ugotovilo, da je delavec kršil več členov ZDR, sklenjeno pogodbo o zaposlitvi in pravilnik o delovnih razmerjih bolnišnice. Zaradi ugotovljenih kršitev je uvedlo postopek redne odpovedi pogodbe o zaposlitvi iz krivdnih razlogov, v katerem je bil sodelavcu izrečen pisni opomin z opozorilom pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi iz krivdnega razloga.

Po pregledu vseh ukrepov in postopkov, ki jih je bolnišnica vodila po vložitvi pritožbe pobudnice, ugotavljamo, da je delodajalec do pobudnice načeloma deloval korektno. Pogrešali smo le odločnejši in predvsem hitrejši odziv na pritožbo že pred posredovanjem Varuha in IRSD. 10.1 - 6/2007

2.3 Omejitev osebne svobode

2.3.1 PRIPORNIKI IN OBSOJENCI NA PRESTAJANJU KAZNI ZAPORA

V letu 2007 smo prejeli 39 pobud pripornikov, obravnavali 102 pobudi obsojencev in obiskali ZPKZ Ljubljana, ZPKZ Dob pri Mirni, Oddelek ZPKZ Maribor v Murski Soboti in Odprti oddelek ZPKZ Maribor v Rogozi. Pobude pripornikov so zadevale (slabe) razmere v priporih, ki so v zavodih za prestajanje kazni zapora, in njihove (odprte) kazenske postopke.

Glavna značilnost slovenskih zavodov za prestajanje kazni zapora je bila tudi v letu 2007 njihova prezasedenost. Kljub temu v letu 2007 ni bilo večjega izboljšanja prostorskih in bivalnih razmer za zaprte osebe niti se ni zmanjšala preobremenjenost zaposlenih.

Povečanje števila zaprtih oseb terja temu ustrezno povečanje delavcev v zavodih za prestajanje kazni zapora. Ugotavljamo, da se zavodi še naprej srečujejo s pomanjkanjem ustrezne delovne sile, saj so zaposleni preobremenjeni z (nadurnim) delom (po podatkih sindikata pazniki na leto opravijo 75.000 ur nadurnega dela), to pa lahko ne nazadnje vpliva tudi na stabilnost varnostnih razmer v zavodih za prestajanje kazni zapora.

Negativne posledice prezasedenosti se kažejo na mnogih področjih izvrševanja kazenskih sankcij in pripora. Posledica prezasedenosti je tudi nespoštovanje sicer kogentne norme 207. člena ZIKS-1, da morajo biti v zavodih **med seboj ločeni obsojenci in osebe, kaznovane za prekršek**.

Na problem prezasedenosti in s tem povezane težave Varuh človekovih pravic RS opozarja v več letnih poročilih. Naraščanje števila zaprtih oseb in s tem povezana prezasedenost ni in ne more biti le problem samih zavodov za prestajanje zaporne kazni. Zato kaže znova opozoriti na priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. R (99) 22 o prezasedenosti zaporov in povečanju števila zapornikov. Tako kot Evropska zaporovska pravila tudi to priporočilo poudarja, da je **odvzem prostosti skrajno sredstvo**, ki naj bo določeno in uporabljeno le, če bi bila zaradi teže kaznivega dejanja drugačna kazen očitno neprimerna.

Gradnja zaporov in s tem pridobivanje novih zmogljivosti po primerljivih izkušnjah v drugih državah ne more prinesiti dolgoročne rešitve. K zmanjševanju in odpravljanju prezasedenosti zavodov za prestajanje zaporne kazni bi lahko pripomogla pogostejša uporaba **alternativnih kazenskih sankcij** v (sodni) praksi. Enako velja za ukrepe, ki skrajšujejo dolžino dejanskega prestajanja zaporne kazni, kot je na primer **pogojni odpust**. Ob tem je treba znova poudariti, da kriminalitetna politika ne pomeni samo **zatiranja kriminalitete** z represijo, temveč predvsem zagotavljanje primernih **ukrepov za njeno preprečevanje**.

• Spremembe in dopolnitve Pravilnika o izvrševanju kazni zapora kot korak nazaj

Zavodi za prestajanje kazni zapora so na Varuhovo pobudo pred nekaj leti **obsojencem začeli izdajati pisne odločbe ob namestitvi v strožji režim**. V decembru 2007 pa je začel veljati Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o izvrševanju kazni zapora (Uradni list RS, št. 112/2007), ki določa, da se odločitev o namestitvi obsojenca v strožji režim po prvem odstavku 6. člena Pravilnika o izvrševanju kazni zapora, (le) zapiše v obsojenčev individualni program tretmaja. Zavod mora nato enkrat na mesec preveriti, ali so še podani razlogi za bivanje obsojenca v strožjem režimu. Tudi te ugotovitve je treba (le) zapisati v individualni program tretmaja. Ko prenehajo razlogi za namestitev v strožji režim, se obsojenca namesti v režim prestajanja kazni zapora, v katerem je bival pred razporeditvijo v strožji režim prestajanja kazni zapora.

Žal ugotavljamo, da ta sprememba oziroma dopolnitev 6. člena Pravilnika o izvrševanju kazni zapora odpravlja dobrodošle spremembe pri namestitvah obsojencev v strožji režim prestajanja kazni zapora, ki so bile odmev Varuhovih priporočil, da mora biti obsojenec pod strožjim režimom seznanjen z razlogi za takšno odločitev s pisno odločbo, saj mu to omogoča razmislek o morebitni spremembi v obnašanju, hkrati pa mu omogoča uporabo pritožbenih poti. Če je obsojenec nameščen v prostor s strožjim režimom, ne da bi bila o tem izdana odločba, je lahko prikrajšan za (učinkovito) pravico do pritožbe, oteženo pa je tudi poznejše preverjanje obstoja pogojev za ta ukrep na zahtevo samega obsojenca. Pri tem poudarjamo, da bi moral imeti obsojenec v vsakem primeru poseganja v njegove pravice zunaj samega odvzema prostosti (ko gre za ukrep, ki je nujen za izvršitev zaporne kazni) možnost zahtevati preizkus pravilnosti in zakonitosti izrečenega ukrepa. To velja tudi za namestitev v bivalni in drug prostor s strožjim režimom.

• Uporaba prisilnih sredstev s strani paznikov

Varuh človekovih pravic RS vsako leto prejme tudi nekaj pobud zaprtih oseb, ki zatrjujejo neupravičeno uporabo prisilnih sredstev paznikov. V primeru, ko je paznik posameznika telesno poškodoval, je na strani države dokazno breme, zakaj in kako je poškodba nastala. Strokovno ugotovitev morebitnih telesnih poškodb in njihovega nastanka v primeru uporabe prisilnih sredstev zoper zaprto osebo omogoča zlasti zdravniški pregled. Ta je zato v interesu zaprte osebe in paznikov. Omogoča namreč ugotovitev morebitnih poškodb in njihovega nastanka, kar ima lahko pomembno vlogo pri preverjanju očitkov na račun grdega ravnanja. Zato v teh primerih poudarjamo obvezo zavodov za prestajanje kazni zapora, da se vsaka zaprta oseba v primeru telesnih poškodb zaradi uporabe prisilnih sredstev nemudoma zdravniško pregleda (tudi če sama tega izrecno ne zahteva). Takšen zdravniški pregled bi moral vsebovati zapis o objektivnih zdravniških ugotovitvah na podlagi natančnega pregleda (vključno z vrsto, mestom, velikostjo in posebnimi značilnostmi vsake posamezne opažene poškodbe). Ob tem bi bilo prav, da bi zapis o zdravniškem pregledu vseboval izčrpen zapis o izjavah zaprte osebe, vključno z njenimi trditvami, od kod poškodbe. Pomembna sestavina zdravnikovega zapisa bi morala tudi biti ocena skladnosti med zatrjevanim grdim ravnanjem in ugotovitvami objektivnega zdravniškega pregleda.

• Kdaj do vključitve zdravstvenega varstva obsojencev v javno zdravstveno mrežo?

Zakon o spremembah in dopolnitvah ZIKS-1, ki je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 70/2006, je obsojencem priznal status zavarovanca, saj določa, da so obsojenci na prestajanje kazni zapora, mladoletniškega zapora in mladoletniki na prestajanju vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom obvezno zavarovani po splošnih predpisih o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, s čimer so jim zagotovljene pravice do zdravstvenih storitev po splošnih predpisih. Zato UIKS meni, da bi morale pristojne zdravstvene institucije obsojencem zagotoviti zdravstvene storitve in zdravljenje. Te bi morale zagotoviti tudi zadostno število zdravstvenega kadra za opravljanje zdravstvenih storitev v zavodih za prestajanje kazni zapora. Ugotavljamo, da se ta novela zakona še ni začela izvajati, to pa ima negativne posledice pri zagotavljanju pravice do ustreznega zdravstvenega varstva, ki gre tudi obsojenim osebam v času prestajanja kazni zapora oziroma vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom.

• Kdaj do »zaporske bolnišnice«?

Zdravljenje zaprtih oseb se lahko opravlja tudi v ustreznih zdravstvenih ustanovah zunaj zavodov za prestajanje kazni zapora. Poleg tega drugi odstavek 60. člena ZIKS-1 predvideva

Med prestajanjem zaporne kazni bi obsojenec moral imeti v vsakem primeru poseganja v njegove pravice možnost zahtevati preizkus pravilnosti in zakonitosti izrečenega ukrepa.

Poudarjamo obvezo zavodov za prestajanje kazni zapora, da se vsaka zaprta oseba v primeru telesnih poškodb zaradi uporabe prisilnih sredstev nemudoma zdravniško pregleda (tudi če sama tega izrecno ne zahteva).

Glavna značilnost slovenskih zavodov za prestajanje kazni zapora je bila tudi v letu 2007 njihova prezasedenost. Kljub temu v letu 2007 ni bilo večjega izboljšanja prostorskih in bivalnih razmer za zaprte osebe niti se ni zmanjšala preobremenjenost zaposlenih.

Tudi gradnja zaporov ne more prinesiti dolgoročne rešitve. K zmanjševanju prezasedenosti bi lahko pripomogla pogostejša uporaba alternativnih kazenskih sankcij v (sodni) praksi. Kriminalitetna politika ne pomeni samo zatiranja kriminalitete z represijo, temveč predvsem zagotavljanje primernih ukrepov za njeno preprečevanje.

2

Navzočnost paznika na oddelku psihiatrične bolnišnice negativno vpliva na zdravljenje tako obsojene osebe kot drugih pacientov.

Psihiatrična klinika Ljubljana je Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za pravosodje seznanila s svojo odločitvijo, da do nadaljnjega ne bo sprejemala pacientov iz priporov in zaporov.

Varuh znova opozarja, da je ustanovitev forenzične psihiatrične bolnišnice nujna.

Varuh je že večkrat poudaril, da se mora zdravniški pregled zaprte osebe opraviti zunaj vidnega in slušnega polja zavodskih paznikov.

možnost, da se obsojenci iz vseh zavodov za prestajanje kazni zapora v Republiki Sloveniji, ki jih zaradi begosumnosti ali iz drugih upravičenih razlogov ni mogoče zdraviti v splošnih zdravstvenih zavodih ali v bolniški sobi posameznega zavoda, zdravijo v posebnih bolnišničnih prostorih enega izmed zavodov ali v ustrezno varovanem oddelku zdravstvenega zavoda. Vendar nobeden izmed zavodov za prestajanje kazni zapora (še) nima takšnega posebnega bolnišničnega oddelka in nobena izmed zdravstvenih organizacij nima posebnega zavarovanega oddelka. To povzroča težave pri zagotavljanju pravic zaprtih oseb do zdravstvenih storitev, ki jim pripadajo. Večina zapletov v bolnišnicah (zlasti psihiatričnih) nastaja zaradi navzočnosti paznikov, ki morajo opravljati varovanje zaprtih oseb. Navzočnost paznika na bolnišničnem oddelku namreč negativno vpliva na zdravljenje obsojene osebe in drugih pacientov. Njegova navzočnost, zlasti pa morebitno vklepanje varovanih oseb, moti tudi druge paciente. Na to problematiko je opozorila Psihiatrična bolnišnica Vojnik, vodstvo Psihiatrične klinike Ljubljana pa se je odločilo, da pacientov iz priporov in zaporov ne bodo več sprejemali. Svojo odločitev so sporočili Ministrstvom za zdravje in za pravosodje z zaprosilom, da pospešita in obnovita dogovore za gradnjo forenzično psihiatričnega oddelka.

Tako smo obravnavali primer obsojenca iz ZPKZ Dob pri Mirni, ki ga je zavodski zdravnik napotil v Psihiatrično kliniko Ljubljana, vendar je ta njegov sprejem odklonila z obrazložitvijo, da obsojencev iz ZPKZ Dob pri Mirni do nadaljnjega ne morejo sprejemati (glej primer šte. 23). Ministrstvo za zdravje je menilo, da bi Psihiatrična klinika Ljubljana obsojenca morala sprejeti na psihiatrično zdravljenje, ne glede na to, da v okviru svoje dejavnosti nima forenzičnega oddelka. Svoje mnenje je utemeljilo s tem, da klinika izvršuje tudi varnostne ukrepe obveznega psihiatričnega zdravljenja, vendar očitno napredka v dogovoru za ustanovitev posebnega bolnišničnega oddelka v kliniki še ni.

Obravnavani primer, opozorila in pomisleki (psihiatričnih) bolnišnic zaradi navzočnosti paznikov v splošnih zdravstvenih ustanovah zato terjajo čimprejšnjo vzpostavitev bolnišnice v zaporu.

• Zdravniški pregledi zaprtih oseb ob navzočnosti paznikov

Obravnavali smo pobude zaprtih oseb, ki so se pritoževale zaradi navzočnosti pazniškega oseba pri zdravniških pregledih, čeprav zdravnik navzočnosti paznikov ni izrecno zahteval.

Tako je v enem izmed obravnavanih primerov UIKS ugotovila, da je paznica pobudnico v času zdravniških (ginekoloških) pregledov varovala tako, da jo je imela ves čas na očeh (po pojasnilu ZPKZ Koper je bila diskretno postavljena pri vhodnih vratih tako, da je imela pripornico v vidnem polju, samega pregleda pa ni opazovala). UIKS je presodila, da tako varovanje pobudnice ni oviralo samega zdravniškega pregleda in ni poseglo v pravico pobudnice do zasebnosti.

Varuh je že večkrat poudaril, da se mora zdravniški pregled zaprte osebe opraviti zunaj vidnega in slušnega polja zavodskih paznikov. Le takrat, ko je vzpostavljeno zaupno razmerje zdravnik – bolnik, lahko zaprta oseba neovirano in brez strahu zaupa zdravniku svoje telesno in duševno stanje, vključno z opozorili na telesne poškodbe, ki jih je morda dobila ob ravnanju zavodskih paznikov. Tako odpade morebitni izgovor, da si zaprta oseba zaradi navzočnosti paznikov zdravniku ni upala povedati o teh okoliščinah zaradi strahu pred njihovim maščevanjem. Le če zdravnik sam zahteva navzočnost paznikov (na primer zaradi varnostnih razlogov), so ti lahko v prostoru, v katerem opravlja zdravniški pregled ali se v tej zvezi pogovarja z zaprto osebo. Vendar je tudi takrat treba zagotoviti, da so pazniki zunaj slušnega polja, tako da ne morejo slediti pogovoru med zdravnikom in zaprto osebo.

Treba je poudariti, da soglašamo s pojasnili, da so pazniki v času spremstva zaprte osebe odgovorni za zaprto osebo. Zavedamo se, da obstaja tudi možnost pobega ali napada na

zdravstveno osebo, čeprav je to malo verjetno (kot kažejo izkušnje doma in po svetu). Vendar pazniki lahko zagotovijo varovanje tudi drugače, ne le s fizično navzočnostjo v ambulanti med samim zdravniškim pregledom (na primer z varovanjem pred vrati ali pod oknom ambulante).

Ministrstvu za pravosodje smo že predlagali, naj sporoči svoje ukrepe, da bodo v vseh primerih zdravniški pregledi zaprtih oseb opravljeni zunaj vidnega in slušnega polja zavodskih paznikov in bo tako zagotovljena pravica do zasebnosti v odnosu bolnik – zdravnik. Ministrstvo našemu predlogu ni sledilo. Poudarilo je, da so v primeru, ko za to obstaja potreba (kadar to narekuje varnostna ocena obsojenca), pazniki pri pregledu lahko navzoči, saj imajo za to izrecno zakonsko podlago v prvem odstavku 235. člena ZIKS-1. Navzočnost paznika tudi pri zdravniškem pregledu lahko namreč zahtevajo razlogi varnosti in nadzorovanja, saj so pazniki med drugim odgovorni, da obsojenec, ki je zunaj zavoda, ne pobegne in da ne pomeni tveganja za druge ljudi in premoženje.

Strinjamo se z ugotovitvijo Ministrstva za pravosodje, da je poglobljena naloga paznikov ob spremstvih, kot je določena v prvem odstavku 235. člena ZIKS-1, skrb, da zaprte osebe ne pobegnejo s prestajanja kazni zapora in da so varne za okolico. Vendar bi lahko pazniki z drugačno organizacijo dela, ne le s fizično navzočnostjo ob zdravniškem pregledu, zagotovili popolno zasebnost zaprte osebe z zdravnikom.

• Obsojenci brez pravice do obveznega pokojninskega zavarovanja

Pravica do obveznega pokojninskega zavarovanja obsojencev, ki so med prestajanjem kazni zapora delali s polnim delovnim časom, je bila odpravljena z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvrševanju proračuna Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 63/2003). Z razveljavitvijo določbe 24. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je urejal obvezno zavarovanje obsojencev med prestajanjem kazni zapora, tako tudi ni več podana pravna podlaga za obvezno pokojninsko zavarovanje obsojencev. Kljub temu veljavno besedilo Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (uradno prečiščeno besedilo – ZIKS-1-UPB, Uradni list RS, št. 110/2006) še vedno v 64. členu določa, da se pokojninsko (in invalidsko) zavarovanje obsojencev izvaja po splošnih predpisih, če s tem zakonom ni drugače določeno. Določba 65. člena pa zavode za prestajanje kazni zapora tudi (še vedno) zavezuje, da obsojence pokojninsko zavarujejo po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. To pri obsojencih povzroča zmedo, saj niso seznanjeni, da je pravico do obveznega pokojninskega zavarovanja odpravil zakon, ki ureja izvrševanje državnega proračuna.

• Priprava programa potrebnih ukrepov za pomoč obsojencu po odpustu s prestajanja kazni zapora

V zvezi s samim odpustom po prestani kazni je v Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1) določena zaveza pristojnih organov, da v sodelovanju z zavodi za prestajanje kazni zapora najmanj tri mesece pred odpustom s prestajanja kazni pripravijo program ukrepov za pomoč obsojencu in mu vsak na svojem področju ponudijo pomoč pri vključevanju v družbo po prestani kazni. Po določbah Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti zaprte osebe ne morejo biti prijavljene kot iskanci zaposlitve, dokler so v zaporu. To je velika ovira pri načrtovanju rehabilitacije oziroma resocializacije obsojenca. Po zahtevah ZIKS-1 bi se morali tudi zavodi za zaposlovanje vključiti v pripravo ukrepov za pomoč obsojencem pri vključevanju v družbo po prestani kazni. Varuh tako ugotavlja potrebo po medsebojni usklajenosti ZIKS-1 in Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. V praksi se tudi kaže, da obsojenci potrebujejo bolj usklajeno in učinkovito pomoč po prestani kazni zapora, ki je v danih razmerah ni mogoče zagotoviti. Varuh predlaga, naj se proučijo možnosti za postavitev učinkovite pomoči nekdanjim obsojencem v določenem časovnem obdobju po prestani kazni, pa tudi o nadzoru tistih, ki so na pogojnem odpustu.

Varuh predlaga, naj se proučijo možnosti za postavitev učinkovite pomoči nekdanjim obsojencem v določenem časovnem obdobju po prestani kazni in o nadzoru tistih, ki so na pogojnem odpustu.

• Obiski zavodov za prestajanje kazni zapora

• Obisk ZPKZ Ljubljana

Varuh človekovih pravic RS izvaja redne in izredne obiske zavodov za prestajanje kazni zapora. Ob obisku ZPKZ Ljubljana je bila uradna zmogljivost zavoda Ljubljana presežena za skoraj 95 odstotkov, kar kaže, da se je število zaprtih oseb od našega zadnjega obiska v letu 2005 le še povečalo. V času obiska je bilo za ta letni čas značilno poletno vreme, posledično je bilo v sobah vroče in soparno. Na tretji dan obiska (19. 7. 2007) smo v nekaterih sobah okoli 12. ure izmerili že 31,9 °C. Ob dovoljeni uporabi lastnih ventilatorjev so zaprte osebe skušale z različnimi načini zasenčevanja vsaj malo omiliti sončno pripeko in vročino, saj so bile njihove sobe zaklenjene in pretok zraka onemogočen. Bivalne razmere smo glede na dejansko preverjeno stanje v času poletne vročine ocenili kot nečloveške.

Prezasedenost ne pomeni samo prostorske stiske in slabih bivalnih razmer, vpliva tudi na splošno počutje vseh, vključno z osebjem zavoda.

Ob tem obisku smo znova poudarili, da **prezasedenost** ne pomeni samo prostorske stiske in slabih bivalnih razmer, vpliva tudi na splošno počutje vseh, vključno z osebjem zavoda. Opozorili smo še, da velja za pripornike domneva nedolžnosti, vendar se pripor praviloma izvaja v prostorih in razmerah, slabših in manj ugodnih od zapora za obsojence na prestajanju zaporne kazni. Zaradi prenatrpanosti smo razmere v ZPKZ Ljubljana, zlasti za pripornike, ocenili kot nečloveške, še posebej ob upoštevanju drugih negativnih okoliščin, med katerimi kaže izpostaviti **nezmožnost zavoda, da zaprtim osebam, zlasti pripornikom, omogoči delo in druge organizirane ter prostočasne dejavnosti.**

UIKS je pojasnila, da je pri reševanju te problematike izčrpala vse realne možnosti za zmanjšanje prezasedenosti oziroma izboljšanje nastanitvenih in drugih pogojev za zaprte osebe in delavce zavoda. Problem prezasedenosti v ZPKZ Ljubljana je po mnenju UIKS mogoče dolgoročno rešiti le z gradnjo novega zavoda z ustrežno kapaciteto bivalnih in drugih prostorov, pri čemer so ovira finančna sredstva, ki jih je treba še zagotoviti.

Od zaprtih oseb smo ob obisku ZPKZ Ljubljana slišali tudi nekaj pritožb glede **dostopnosti in kakovosti zdravstvene oskrbe ter pomanjkljivosti zobozdravstvene oskrbe.** Po mnenju UIKS je treba za pritožbe zaprtih oseb ocenjevati vsestransko, ni pa mogoče spregledati nezadovoljstva tudi iz subjektivnih razlogov. UIKS se je strinjala z našim opozorilom, da bi bilo treba zagotoviti celodnevno zdravstveno oskrbo tako, da paznikom ne bi bilo treba deliti zdravil, saj za to niso usposobljeni. Za tak pristop bi moral ZPKZ Ljubljana zaposliti dodatno medicinsko osebje, kar pa ni mogoče, ker je zaposlovanje v državni upravi omejeno s kadrovskim načrtom.

• Obisk ZPKZ Dob pri Mirni

Tudi uradna zmogljivost ZPKZ Dob pri Mirni je bila ob našem obisku **presežena za kar dobrih 84 odstotkov.** Zato ne preseneča, da je bila rdeča nit pritožb obsojencev zaprtega dela zavoda **vse večja prezasedenost zavoda** in s tem povezane težave, ki se kažejo v povečanju nestrpnosti in medsebojnih konfliktih med obsojenci. Očitna posledica povečanega števila obsojencev je tudi **gneča ob obiskih ob vikendih**, kar zlasti pri večjem številu obiskovalcev onemogoča ustrezno zasebnost pri pogovoru.

Razmere, ki smo jih opazili ob obisku zavoda in so posledica njegove prezasedenosti, so bile skrb zbujajoče in so tako kot v ZPKZ Ljubljana kazale na **mučenje ali nečloveško in ponižujoče ravnanje z zaprtimi osebami**, kar je kršitev 3. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Čeprav gradnja zaporov ne more prinesiti dolgoročne rešitve, podpiramo in spodbujamo **čimprejšnji začetek prenove zavoda**, s katero bodo pridobili dodatne prostore za nastanitev zaprtih oseb. Prenova bi se morala po načrtih začeti že v drugi polovici

leta 2006, vendar opozarjamo, da ob obisku nismo opazili gradbenih ali pripravljalnih del. Posebej skrb zbujajoče je, da uprava ZPKZ v pričakovanju novogradnje opušča nujna vzdrževalna dela (npr. zamenjavo dotrajanih oken, skozi katera – čeprav zaprta – pozimi močno piha na postelje obsojencev).

V zaprtem delu ZPKZ Dob pri Mirni je še vedno na voljo le 31 samskih sob in nekaj sob z dvema ali tremi posteljami. **Prevladujejo spalnice z več posteljami**, pri čemer kaže omeniti spalnice s površino 60 m² z do 17 obsojenci. Na obsojenca tako pride le približno 3,5 m² površine, kar je manj od predpisanih 7 m², kolikor mora biti v večposteljni sobi površine na posameznega obsojenca ob upoštevanju 27. člena Pravilnika o izvrševanju kazni zapora (PIKZ). Res se normativi iz tega člena PIKZ uporabljajo pri novogradnjah oziroma glede na možnosti pri prenovi zavodov, vendar tudi ta določba nekaj let po uveljavitvi PIKZ pomeni zavezo za sprejem vseh razumnih ukrepov, da se norma o predpisani površini spalnic uresniči tudi v največjem slovenskem zavodu za prestajanje kazni zapora. Tako ne gre prezreti tudi 42. člena ZIKS-1, ki določa, da se obsojenec praviloma razporedi v samsko sobo, skupne spalnice obsojencev pa imajo največ 8 postelj. Prestajanje kazni zapora v prostorih, v katerih prebivajo obsojenci v zavodu, je nesporejmljivo in pomeni **kršitev zakona.**

Skupna spalnica s 17 posteljami ima na primer na voljo sanitarni prostor z le eno straniščno školjko, pisoarjem, dvema umivalnikoma in koritom za umivanje rok ter eno kabino za prhanje. Zlasti ob jutranji gneči je to premalo za število obsojencev, ki jim je tako opremljeni sanitarni prostor namenjen. Tudi velikost prostora (umivalnice) omejuje uporabo več osebam hkrati. Tako niso presenečale pritožbe obsojencev, da na prho čakajo po dve uri, na stranišče pa tudi 45 minut, kar prav tako ocenjujemo kot nečloveške razmere.

Veliko obsojencev, s katerimi smo se pogovorili ob obisku, je opozorilo, da se zaradi **pomanjkanja paznikov odlagajo zdravniški pregledi, operativni posegi oziroma zdravljenje v zunanjih zdravstvenih ustanovah.** V večini teh primerov je (zavodska) zdravstvena služba presodila, da so ti pregledi in posegi nujni, zato bi morali biti tudi opravljeni. Prav bi bilo, da bi zavod vsakega obsojenca odpeljal na pregled, zdravljenje ali operacijo, kot je bil naročen. Odložitev pregleda, zdravljenja ali celo operativnega posega je za zaprto osebo neprijetna tudi zato, ker zanjo praviloma izve šele na dan predvidenega pregleda oziroma posega. Tudi ni prav, da bi obsojenec imel neprijetnosti, ki se lahko kažejo tudi v bolečinah, dlje, kot je to potrebno, iz razlogov, ki niso na njegovi strani.

Zato smo **predlagali, naj se preveri ustreznost kadrovske zasedbe** paznikov z upoštevanjem povečanega števila obsojencev in se po potrebi sprejmejo ustrezni ukrepi za zagotovitev spoštovanja pravice do zdravstvenega varstva obsojencev. Premalo paznikov (teh je bilo ob obisku 113) povzroča njihovo preobremenjenost in nesorazmerno veliko nadur. (Pre)velika obremenjenost paznikov se lahko kaj hitro negativno pokaže tudi v razmerju do zaprtih oseb.

• Obisk ZPKZ Maribor, Oddelek Murska Sobota

Zavod Murska Sobota je bil eden izmed redkih zavodov za prestajanje kazni zapora, ki ga v letu 2007 niso pestile težave s prezasedenostjo. To nedvomno olajša delo z zaprtimi osebami in pozitivno vpliva na medsebojne odnose v zavodu.

Ob obisku tako nismo slišali pritožb zaradi grdega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja z zaprtimi osebami. Vse zaprte osebe so soglasno potrjevale korektno, vljudno in prijazno obnašanje in ravnanje zavodskega osebja, vključno s pazniki, ki so največ v neposrednem stiku z zaprtimi osebami. Očitna je bila tudi redna dostopnost vodje zavoda zaprtim osebami za pogovore (se odziva na njihove tovrstne prošnje) in njegova stalna navzočnost po oddelkih,

Vse zaprte osebe so potrjevale korektno in vljudno obnašanje in ravnanje zavodskega osebja, vključno s pazniki, ki so največ v neposrednem stiku z zaprtimi osebami.

Razmere, ki smo jih opazili ob obisku zavoda in so posledica njegove prezasedenosti, so bile skrb zbujajoče in so kazale na mučenje ali nečloveško in ponižujoče ravnanje z zaprtimi osebami, kar je kršitev 3. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

2

kjer so nastanjene zaprte osebe. Takšen pristop zaposlenih smo pohvalili in spodbudili tudi za v prihodnje. Korektni in urejeni odnosi namreč nedvomno pomembno prispevajo k varnosti v zavodu, kar je v korist zaprtih oseb in zavodskega osebja.

Ob obisku smo opozorili na potrebo po ustrezni kadrovski zasedbi, da se zagotovi spoštovanje delovnopравnih predpisov ter redno in nemoteno delo z zaprtimi osebami. Zavod smo še spodbudili, naj zagotovi pogostejše prhanje tudi za pripornike, saj gre za temeljno osebno higieno. Poudarili smo še, da se mora vsem zaprtim osebam zagotoviti možnost dela, ki je koristno tudi za prihodnje življenje na prostosti.

- *Obisk Odprtega oddelka ZPKZ Maribor v Rogozi*

Tudi ob tokratnem obisku tega zavoda smo lahko ugotovili, da sodi med prijazne zavode za prestajanje zaporne kazni, glede na to, da gre za zavod s svobodnejšim režimom. Na počutje obsojencev namreč vpliva tudi stopnja zavarovanja (število paznikov, nezaklepanje prostorov...) in s tem povezana omejitev svobode gibanja. Treba je poudariti, da obsojenci, s katerimi smo se pogovorili, niso imeli pripomb glede bivanja v zavodu.

Svobodnejši režim prestajanja kazni zapora se kaže tudi v stikih z zunanjim svetom, tudi v možnosti telefonskih pogovorov. Obsojenci lahko telefonirajo v času, ko v zavodu nimajo obveznosti, kot so delo, socioterapevtske skupine ali čiščenje. Na voljo imajo dve telefonski govorilnici, v vsakem bivalnem delu po eno, delujeta pa na telefonske kartice.

Prav je, da zavod obsojencem kar najbolj omogoča stike z zunanjim svetom. Obsojenci so ob našem obisku izpostavili (ne)možnost uporabe mobilnih telefonov. Uporaba le-teh (tudi za zaposlene) ni dovoljena zaradi ohranjanja reda in discipline. Ob vse večji uporabi mobilnih telefonov obsojenci menijo, da je ta prepoved neživiljenjska. Po njihovem zatrjevanju so namreč sogovorniki veliko lažje dosegljivi na mobilnih telefonih. Ne nazadnje so stroški pogovorov zaradi klicev iz stacionarne govorilnice na številke mobilnih telefonov veliko višji.

Vodja oddelka je pojasnil, da tovrstne želje obsojencev že poznajo. Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, ki ureja pravico do telefonskih pogovorov obsojencev, ne določa prepovedi uporabe mobilnih telefonov. Določa pa, da stroške telefonskih pogovorov nosi obsojenec. Tako smo predlagali, da se **izpostavljena problematika (znova) prouči, zlasti pa se preveri možnosti za (omejeno) uporabo mobilnih telefonov, da bi se obsojenim še bolj olajšala komunikacija z zunanjim svetom.** Morda bi bila rešitev v postavitvi govorilnice, ki bi omogočala klice na mobilne številke po posebnem vmesniku (za obračun stroškov) ali bi omogočala povratne klice; rešitev bi lahko bila tudi le časovno omejena uporaba mobilnih aparatov obsojencev.

2.3.2 OSEBE Z DUŠEVNIMI MOTNJAMI

V tem poglavju opisujemo tisti del problematike, ki se nanaša na razmere, ko je osebam odvzeta svoboda gibanja zaradi duševne motnje ali bolezni. V letu 2007 smo obravnavali 17 pobud s področja duševnega zdravja, ki so zadevale zlasti neprostovoljno hospitalizacijo v zdravstvenih zavodih. Pobudnikom smo pojasnjevali potek pridržalnega postopka po določbah Zakona o nepravdnem postopku, jih opozarjali na pravice, ki jih imajo v tem postopku, in spremljali nadzor sodne veje oblasti nad to obliko odvzema osebne svobode. Žal tudi v letu 2007 ni bil sprejet zakon, ki bi celovito uredil področje duševnega zdravja, upošteva odločbo Ustavnega sodišča RS, sprejeto v letu 2003.

V letu 2007 smo nadaljevali obiske psihiatričnih ustanov in socialnovarstvenih zavodov.

Tako smo obiskali Klinični oddelek za klinično psihiatrijo Psihiatrične klinike Ljubljana, Socialno varstveni zavod Dutovlje, Dom Lukavci, Posebni socialno varstveni zavod Prizma Ponikve (o tem obisku več v poglavju Institucionalno varstvo), Oddelek za psihiatrijo Splošne bolnišnice Maribor in Psihiatrično bolnišnico Idrija.

• Obiski zavodov in bolnišnic

- *Obisk Kliničnega oddelka za klinično psihiatrijo Psihiatrične klinike Ljubljana*

Obisk smo opravili na sprejemnem oddelku in na zaprtem oddelku psihogeriatričnega oddelka. Na obeh lokacijah smo pregledovali uporabo posebnih varovalnih ukrepov (PVU) in primere hospitalizacije proti volji pacienta.

Od PVU se na Kliničnem oddelku za klinično psihiatrijo Psihiatrične klinike Ljubljana uporablja diskretni in stalni nadzor, ograjica ob postelji in fiksacije (oviranje zgornjih okončin, oviranje na vozičku, oviranje vseh okončin, standardno oviranje na postelji).

Pregled naključno izbranih primerov dokumentiranja PVU na sprejemnih oddelkih je pokazal nedosledne in pomanjkljive zapise spremljanja uporabljenih ukrepov. Tako smo v enem izmed primerov ugotovili, da ni bil izpolnjen predpisani obrazec o uporabi PVU, navedeni tudi niso bili zdravnik, ki je PVU odredil, oziroma zdravnik, ki je bil o njem obveščen, tudi ne zdravnik, ki je odredil prekinitev PVU, označena tudi ni bila vrsta PVU. V drugem primeru, kjer je bilo uporabljeno standardno oviranje na postelji (fiksacija), na predpisanem obrazcu ni bilo podpisa zdravnika, ki je opravljal preglede bolnika, niti ni bilo zapisano, ali je bila fiksacija kdaj začasno prekinjena (npr. med spanjem, hranjenjem ali opravljanjem fizioloških potreb). V naslednjem primeru ni bil naveden točen čas prenehanja PVU, tudi ni bilo evidentirano, kateri zdravnik je nadziral izvajanje PVU, saj na obrazcu ni bilo zdravnikovega podpisa. Tudi v tem primeru, razen rubrike o podatkih bolnika, datumu in uri sprejema na oddelek in zdravniku, druge rubrike predpisanega obrazca niso bile izpolnjene.

Psihiatrični kliniki smo zato predlagali, naj zagotovi skrbno, natančno in pregledno izpolnjevanje obrazcev, ki se nanašajo na uporabo PVU, saj je le tako mogoč učinkovit nadzor nad njihovo uporabo. Kot pomanjkljivost smo tudi šteli, da se uporabljeni PVU ne zapisujejo več v posebej za to namenjeno evidenco (knjiga uporabe fizičnih sredstev za umiritev bolnikov), saj vpis v zbirno evidenco omogoča hitrejši in preglednejši vpogled v uporabljene PVU.

Psihiatrična klinika nam je sporočila, da bo dokumentacijo o izvajanju fizičnih PVU prilagodila, tako da bo zmanjšala merila za nadzor varovanja in bo spoštovala (le) veljavna priporočila oziroma strokovne smernice. To ni bil namen našega predloga, saj smo predvsem želeli, da bi bili zapisi o PVU, ki jih uporabljajo zdravniki, (bolj) verodostojni.

- *Strinjanje s pridržanjem in zdravljenjem na varovanem (zaprtim) oddelku*

Ob sprejemu na zaprti oddelek dobi bolnik, ki je sposoben razumeti pomen svoje izjave, v podpis izjavo, da se strinja s pridržanjem in zdravljenjem na varovanem (zaprtim) oddelku. Če izjavo podpiše, Psihiatrična klinika šteje, da je hospitalizacija prostovoljna. Vendar je bolnik o tem, da lahko to izjavo kadarkoli prekliche, seznanjen le ustno. Zato smo predlagali, naj se bolniki s to možnostjo seznanijo v pisni obliki, in sicer tako da se v izjavi izrecno navede, da ima bolnik pravico kadarkoli preklicati svojo izjavo, da se strinja s pridržanjem in zdravljenjem na varovanem (zaprtim) oddelku. S tem bi se zagotovilo tudi spoštovanje pravice do odločanja o samem sebi, ki izvira iz 35. člena Ustave Republike Slovenije.

Psihiatrični kliniki smo predlagali, naj zagotovi skrbno, natančno in pregledno izpolnjevanje obrazcev, ki se nanašajo na uporabo PVU, saj je le tako mogoč učinkovit nadzor nad njihovo uporabo.

Psihiatrična klinika je zagotovila, da bo izjavo, s katero se bolnik strinja s pridržanjem in zdravljenjem na varovanem oddelku, v skladu z našimi priporočili dopolnila tako, da bo na njej tudi zapis, da ima bolnik pravico izjavo kadar koli preklicati.

- *Obveščanje sodišča o pridržanjih*

Psihiatrična klinika o neprostovoljnih pridržanjih obvešča nepravni oddelek Okrajnega sodišča v Ljubljani, in to z Obvestilom o pridržanju, poslanim po faksu. Ugotovili smo, da ta obrazec ne ustreza predpisani vsebini 71. člena Zakona o nepravdnem postopku (ZNP), saj ne vsebuje podatkov o zdravstvenem stanju pridržane osebe in o tem, kdo jo je pripeljal v zdravstveno organizacijo. Psihiatrična klinika nas je obvestila, da bo ta obrazec takoj prilagodila zakonskim določilom.

Ob obisku smo pregledali tudi nekaj naključnih primerov obveščanja sodišč o pridržanjih in ugotovili, da 48-urni rok, ki ga določa ZNP, ni bil vedno spoštovan. Prekoračen je bil pri nekaterih pridržanjih ob petkih ali pred podaljšanimi vikendi, saj obvestila pošilja administracija, ki pa ob vikendih in dela prostih dnevih ne dela. Ob pregledu evidence, kamor se zapišejo poslana obvestila sodišču, smo opazili, da Psihiatrična klinika tudi ne evidentira ure, kdaj je bilo obvestilo poslano sodišču, zaradi česar ni mogoče v vseh primerih preveriti, ali je bil spoštovan zakonski rok za obvestilo o pridržanju. Opazili smo še, da je Psihiatrična klinika, če je bilo potrebno podaljšanje pridržanja, v nekaterih primerih sodišču podaljšanje predlagala šele na dan, ko je rok za pridržanje, določen s sklepom o pridržanju, že potekel, kar ni v skladu z ZNP.

Psihiatrično kliniko smo na ugotovljene nepravilnosti opozorili in predlagali, naj zagotovi spoštovanje vseh rokov, ki jih določa ZNP. Zagotovila je, da bo roke poskušala spoštovati, ob tem pa opozorila, da pacienti dobijo sklepe sodišča pogosto šele mesec ali več po sprejemu, kar onemogoča izvajanje zahteve iz 79. člena ZNP.

- *Vročanje sklepov o pridržanju*

Sklep o pridržanju, ki bi moral biti bolniku vročen, sodišče pošlje predstojnici enote Kliničnega oddelka za klinično psihiatrijo, ki zagotovi, da se s pisanjem seznanijo bolnika. Pri tem zdravnik, ki bolnika zdravi, oceni, ali je ta sposoben razumeti vsebino sklepa oziroma ali bi lahko seznanitev z njegovo vsebino negativno vplivala na njegovo zdravstveno stanje. Če je tako, se bolnik s sklepom ne seznanja in se to evidentira v njegovi zdravstveni dokumentaciji. Ali je o tem obveščeno tudi sodišče, nam ni uspelo ugotoviti, med pregledom dokumentacije pa tudi nismo našli primera, ko bi se tako ravnalo.

Psihiatrično kliniko smo opozorili, da takšno ravnanje nima pravne podlage. Z nevročitvijo sklepa oziroma z opustitvijo vročitve je bolniku lahko celo odvzeta ustavna pravica do pritožbe zoper sklep o pridržanju in možnost vložitve revizije, ki jo zakon izrecno dovoljuje v pridržalnih postopkih, saj gre za odločanje o posegih v pravico do osebne svobode. Takšna praksa daje tudi slutiti, da zagovorniki, postavljeni v pridržalnem postopku po uradni dolžnosti, očitno sami ne pridejo v stik z bolnikom, čigar pravice v pridržalnem postopku zastopajo tudi po tem, ko je izdan sklep sodišča o pridržanju. Ravnanje je z vidika spoštovanja pravice do sodnega varstva oziroma pravice do pritožbe glede zakonitosti pridržanja vprašljivo zlasti glede na to, da je rok za vložitev pritožbe zoper sklep o pridržanju kratek, le tri dni.

Psihiatrična klinika je pojasnila, da je sicer res, da je treba bolnikom sklepe vročiti prek zagovornikov, postavljenih po uradni dolžnosti, vendar se v praksi pojavljajo težave, saj jim ti vselej ne morejo osebno posredovati teh sklepov, zato se je tudi uveljavila ta praksa. Meni še,

da je vročanje sklepov bolnikom, ki vsebine ne morejo razumeti niti podpisati, etično sporno, predvsem pa se zavzema, da se ne bi z vročitvijo sklepa bolniku poslabšalo njegovo zdravstveno stanje. Zato je predlagala, da je pri vročitvi sklepa sodišča za bolnike, ki sklepov ne morejo razumeti niti podpisati, obvezno navzoč zagovornik teh oseb.

- *Ambulanta za sprejem bolnikov*

Psihiatrično kliniko smo opozorili, da ob sprejemnem okencu ni navedeno ime sprejemnega in nadzornega zdravnika ter medicinske sestre, njihova imena pa so navedena le ob glavnem vhodu v pritličju stavbe. Predlagali smo, naj se z imeni opremi tudi sprejemno okence v kleti, saj je prav, da so z njimi seznanjeni tudi bolniki in svojci, ki prihajajo v stavbo skozi ta vhod. Psihiatrična klinika je našemu predlogu sledila.

- *Obisk Doma Lukavci*

Dom Lukavci smo nazadnje obiskali v letu 2005. Ob tokratnem obisku smo ugotovili, da je upošteval veliko naših pripomb in predlogov, ki smo jih navedli v poročilu ob prejšnjem obisku (na primer spremenil je lokacijo kadih; soba za umiritev, ki je imela samo videonadzor, ima zdaj avdiovizualen nadzor). Poleg tega je uvedel več pozitivnih novosti. Najopaznejša novost je v **Enoti 1, kjer je varovani oddelek spremenjen v odprtega** s prenovljenimi prostori. Sobe stanovalcev so svetle, prepleškane v toplih barvnih tonih, novo je tudi pohištvo, prenovljeni so stranišča in prhe. Ob prenovi žal ni bilo mogoče namestiti dvigala, ki bi bilo, kot smo opozorili že ob prejšnjem obisku, nujno. Tako ostajajo strme stopnice edina pot do sob v nadstropjih, kamor pa nameščajo le stanovalce, ki jim hoja po strmih stopnicah ne povzroča težav.

Ob tokratnem obisku smo ugotovili, da je zavod upošteval veliko naših pripomb in predlogov, ki smo jih navedli v poročilu ob prejšnjem obisku.

Ob spremembi varovanega oddelka v odprtega je večina stanovalcev, ki so prej bivali v Enoti 1, ta je bila varovani oddelek, tu tudi ostala, čeprav je zdaj to odprti oddelek. Z drugačnim pristopom in organizacijo dela je domu očitno uspelo omogočiti bivanje na odprtem oddelku tudi tistim, ki so bili prej nameščeni na zaprtem oddelku.

- *Obisk socialno varstvenega zavoda Dutovlje (SVZ Dutovlje)*

Zaklepanje sob na varovanem oddelku in na negovalnem oddelku

Ob obisku Socialno varstvenega zavoda (SVZ) Dutovlje so bile sobe stanovalcev na varovanem oddelku zaklenjene, stanovalci pa so bili v skupnem prostoru ali na dvorišču. Pristojni zavoda so pojasnili, da zaposleni sobe zaklepajo zato, da se stanovalci gibljejo, saj bi sicer večino dneva le preležali. Strinjali smo se, da je telesna aktivnost za stanovalce pomembna, vendar smo menili, da zaklepanje sob ni ustrezen način za doseg tega cilja. Zavodu smo predlagali, naj poišče druge, ustrežnejše načine spodbujanja telesne aktivnosti, saj ni prav, da so stanovalci v aktivnosti prisiljeni, ne glede na to, ali jih sploh želijo, potrebujejo in zmorejo. Zavod je zanje dom, sobe pa so edini prostor, kjer imajo vsaj relativno zasebnost in kjer se lahko spočijejo tudi čez dan, ko si to želijo, in ne le v času, ki jim je določen za počitek. Tudi na negovalnem oddelku so bile v med našim obiskom sobe zaklenjene. Ob tem so bile nekatere negibne osebe v sobi same, čeprav ob posteljah ni klicnih zvoncev, videonadzor pa je mogoč le v eni sobi. Klicni zvonec je sicer ob vratih sobe, vendar za mnoge glede na njihovo zdravstveno stanje oziroma negibnost ni dosegljiv. Pri tem ne gre prezreti, da so v popoldanskem času na oddelku navzoči zaposleni, kar pa ne velja za nočni čas, ko se opravljajo le redni obhodi.

Direktorica zavoda je pojasnila, da za zaklepanje sob ne najde opravičila in je takoj (znova) opozorila

2 Direktorica zavoda je pojasnila, da za zaklepanje sob ne najde opravičila in je takoj (znova) opozorila vodje oddelkov, da kršijo njeno izrecno navodilo o tem, da morajo biti vse sobe odklenjene.

vodje oddelkov, da kršijo njeno izrecno navodilo o tem, da morajo biti vse sobe odklenjene. Sobe so bile zaklenjene zaradi mokrega čiščenja tal in s tem povezanimi nevarnostmi zdrsa in padcev stanovalcev ter zaradi večje možnosti varstva in nadzora stanovalcev v smislu preprečevanja spolnih zlorab. V iskanju rešitev so sklenili, da bodo po mokrem čiščenju tla še brisali, povečali pa bodo tudi število zaposlenih pri neposrednem delu s stanovalci.

Soglasje za prostovoljno namestitev na varovani oddelek

Pri pregledu soglasij za prostovoljno namestitev na varovani oddelek tega zavoda smo opazili, da je v enem primeru soglasje podpisala skrbnica, iz česar smo sklepali, da tudi z namestitvijo na varovani oddelek soglašala (le) skrbnica. Zavod nam je pojasnil, da je bil stanovalec ob namestitvi zmožen izraziti svojo voljo, ni pa se zmožal podpisati.

Zavodu smo predlagali, naj v takih primerih besedilo soglasja oblikuje tako, da bo iz njega jasno razvidno, da se z namestitvijo na varovani oddelek strinja stanovalec in ne (le) skrbnik. Neprostovoljna namestitev na varovani oddelek pomeni namreč poseg v osebnostno pravico, zato volje prizadetega posameznika ne more nadomestiti skrbnik ali zakoniti zastopnik. To tudi pomeni, da skrbnikovo ali zastopnikovo soglasje ni dovolj za namestitev na varovanem oddelku zavoda.

Zavod nam je sporočil, da bodo oblikovali pisno izjavo o strinjanju in če se stanovalec ne bo zmožal podpisati, bodo za potrditev njegove volje zaprosili pristojno sodnico.

Povsem neprimerna soba za umiritev

Ob ogledu sobe za umiritev smo pregledali dva primera dokumentiranja izvajanja tega posebnega varovalnega ukrepa in ugotovili, da je dokumentacija pomanjkljiva. V enem od primerov iz vpisov v Kontrolni list nepretrganega varovanja bolnika ni bilo razvidno, kdo je odredil uporabo posebnih varovalnih ukrepov (PVU). Tega podatka ni bilo niti v zdravstvenem kartonu prizadetega stanovalca, kamor je bila uporaba PVU naknadno evidentirana. Podatki o namestitvi so bili dostopni tudi v računalniški obliki, v kartonu stanovalca, kjer se evidentira dnevno dogajanje v zvezi s stanovalcem, vendar je bil opis namestitve v sobo za umiritev zgolj splošen, navedeni so bili zdravnik, ki je bil o namestitvi obveščen, in splošna opažanja med namestitvijo.

Drug primer ni bil evidentiran na predpisanem obrazcu, ampak na navadnem listu papirja. Poleg dosledne uporabe predpisanega obrazca smo zavodu predlagali, da se vse namestitve v sobo za umiritev evidentirajo v posebni knjigi (zvezku), iz katere bo razvidno, kdo je bil nameščen v to sobo, čas, ko se je izvajanje ukrepa začelo in končalo, kdo je ukrep odredil oziroma odobril, kakšen je bil razlog zanj, kaj se je med izvajanjem ukrepa dogajalo (tudi morebitne poškodbe, ki jih je zaradi ukrepa utrpel stanovalec ali zaposleni). Dosledno evidenco smo predlagali za vse PVU, kajti le tako je mogoč učinkovit nadzor nad uporabo PVU, hkrati pa je to dodatna varovalka, da bodo PVU uporabljeni le takrat, ko je to res nujno in za najkrajši potreben čas. Zavod je sporočil, da bo našemu priporočilu sledil in v ta namen odprl posebno knjigo.

Ob obisku smo ugotovili, da zaposleni nimajo pisnih navodil za uporabo PVU. Čeprav verjamemo, da zaposleni upoštevajo Priporočila in smernice za uporabo posebnih varovalnih ukrepov v psihiatriji (Republiški strokovni kolegij za psihiatrijo in Ustanova za razvoj slovenske psihoterapije, 2001), smo predlagali, da so – v izogib morebitnim nejasnostim pri izvajanju PVU in nenazadnje tudi poenotenju izvajanja PVU – pisna navodila vedno dostopna, po potrebi pa tudi dopolnjena z natančnejšimi navodili zavoda. Tudi ta predlog je zavod sprejel

in sporočil, da bodo ob upoštevanju Priporočil in smernic za uporabo posebnih varovalnih ukrepov v psihiatriji na Strokovnem svetu zavoda oblikovali interna pisna navodila za izvajanje PVU-jev, ki bodo dostopna vsem zaposlenim.

• Obisk Splošne bolnišnice Maribor, Oddelek za psihiatrijo

Ob obisku Oddelka za psihiatrijo Splošne bolnišnice Maribor nismo ugotovili nepravilnosti, ki bi terjale naše nadaljnje ukrepanje. Nasprotno, ugotovili smo dobre razmere za bivanje bolnikov in pravilno ter zakonito postopanje osebja. Bolnišnica je opozorila na težave pri varovanju t. i. forenzičnih bolnikov (ki so pri njih nastanjeni zaradi kazenskega postopka), saj so pazniki moteči za druge bolnike, poleg tega za te vrste zdravljenja nima primernih prostorov.

• Obisk Psihiatrične bolnišnice Idrija

Za vročitev sklepa o pridržanju bolniku v Psihiatrični bolnišnici Idrija skrbi socialna služba. V primerih hudo dementnih bolnikov in pri tistih, ki sklepa zaradi svojega zdravstvenega stanja sploh ne bi zmogli razumeti, bolnišnica sklep o pridržanju vroča svojcem ali skrbnikom. Odločitev o tem, da se pacientu sklepa ne vroči, sprejme zdravnik.

Zakon o nepravdnem postopku (ZNP) ne pozna izjem pri vročanju. Zato smo opozorili, da je sklep o pridržanju vedno treba vročiti pridržani osebi. V določenih primerih se res lahko postavi vprašanje, ali je pridržana oseba sploh sposobna zavedati se pomena vročenega sklepa, vendar bo to treba upoštevati pri morebitni drugačni ureditvi vročanja tovrstnih sklepov ob sprejetju nove zakonske ureditve postopka za pridržanje v psihiatričnih zdravstvenih organizacijah. Do takrat pa je ravnanje bolnišnice, ko zdravnik presoja, ali bo sklep sodišča v postopku o pridržanju vročen bolniku ali ne, nezakonito.

• Obveščanje sodišča o premetitvah na odprti oddelek je nepotrebno

Bolnišnica (podobno smo ugotovili tudi ob obisku Psihiatrične klinike Ljubljana) sporoča sodišču tudi premetitve z zaprtega na odprti oddelek. To ni narobe, a ni potrebno, na kar smo opozorili že med samim obiskom bolnišnice. Zakon o nepravdnem postopku (ZNP) v tretjem odstavku 76. člena namreč določa, da lahko zdravstvena organizacija pred potekom roka, določenega v sklepu o pridržanju, premesti pridržano osebo z zaprtega oddelka na odprtega ali jo odpusti, če ugotovi, da so prenehali vzroki za pridržanje. Sodni (pridržalni) postopek je namenjen varovanju pravic posameznika in preprečevanju morebitnih zlorab ob pridržanju na varovanem oddelku. Ker je premetitev na odprti oddelek ali odpustitev iz bolnišnice v korist (in favorem) pacienta, ni razloga, da bi moralo biti o tem obveščeno tudi sodišče. Še več, zakon določa, da ob morebitni poznejši vrnitvi posameznika na varovani oddelek do poteka v sklepu navedenega roka za pridržanje zdravstveni organizaciji ni treba obveščati sodišča. Seveda pa mora spoštovati rok prenehanja in predvsem tudi roke, ki jih za pravočasen predlog za podaljšanje zakon določa v 79. členu.

• Pižama je primerna le za spanje

Ob obisku bolnišnice v letu 2000 smo posebej opozorili na neprimernost dnevnega bivanja bolnikov v spalnih oblačilih – pižamah. Ob tokratnem obisku smo ugotovili, da bolniki večinoma uporabljajo dnevna oblačila. Tudi vodstvo bolnišnice je poudarilo, da takšno prakso spodbujajo, sprejeli so merila o nošenju oblačil. Nekateri bolniki to sprejemajo pozitivno, so pa tudi takšni, ki jim je preprosteje, da so ves dan v istih (bolnišničnih) oblačilih. Tudi te

Ob obisku Oddelka za psihiatrijo Splošne bolnišnice Maribor nismo ugotovili nepravilnosti, ki bi terjale naše nadaljnje ukrepanje.

Bolnišnica je opozorila na težave pri varovanju t. i. forenzičnih bolnikov, saj so pazniki moteči za druge bolnike, poleg tega za te vrste zdravljenja nimajo primernih prostorov.

Ob tokratnem obisku smo ugotovili, da bolniki večinoma uporabljajo dnevna oblačila. Tudi vodstvo bolnišnice je poudarilo, da takšno prakso spodbujajo, sprejeli so merila o nošenju oblačil.

2

bolnike bolnišnica spodbuja k nošnji dnevni oblačil in jim jih po potrebi tudi zagotovi. V pižamah ostajajo praviloma samo akutni bolniki, ki potrebujejo stalno nego, drugi, predvsem na odprtih oddelkih, pa so v svojih oblačilih. Takšno ureditev smo pozdravili. Menimo, da dnevna oblačila pripomorejo h krepitvi človekove osebnosti in samozavesti ter so tako nedvomno pomemben element tudi pri zdravljenju.

2.3.3 TUJCI, KI NEZAKONITO PREBIVAJO V SLOVENIJI IN PROSILCI ZA AZIL

Tudi v letu 2007 smo obiskali **Center za tujce v Velikem Otoku pri Postojni**. Zmoglijnost centra ob obisku ni bila presežena, materialne razmere pa omogočajo tujcem dober standard bivanja na posameznih oddelkih, dobro je poskrbljeno tudi za njihovo zdravstveno in duhovno oskrbo. Z zadovoljstvom smo ugotovili še, da je center sledil Varuhovim priporočilom, da zagotovi tujcem možnost najmanj dvehurnega bivanja na dan na svežem zraku. Družine in otroci imajo ob tem možnost pravzaprav neomejenega gibanja na svežem zraku.

Pritožb tujcev o grdem ravnanju zaposlenih nismo slišali. Ne glede na to, je prav, da se vse delavce centra redno opozarja na zavezo ustreznega ravnanja s tujci (tudi na besedni ravni) in na to, da bo vsaka takšna nepravilnost ustrezno in odločno sankcionirana.

Ker so osebni predmeti (prtljaga) tujcev skladiščeni zunaj oddelkov, kjer je omogočen dostop tretjih oseb do teh predmetov, smo predlagali, naj se o vseh odvzetih predmetih, tudi oblačilih, vodi evidenca oziroma se o prevzemu predmetov sestavi zapisnik, ki ga podpiše in prejme tudi tujec. Center je predlogu sledil.

Kot pomanjkljivost še vedno štejejo pomanjkanje organiziranih dejavnosti. Tujci so zaklenjeni po oddelkih, razen v času gibanja na prostem.

Kot pomanjkljivost pa še vedno štejejo pomanjkanje organiziranih aktivnosti. Tujci so zaklenjeni po oddelkih, razen v času gibanja na prostem. Pristojni centra so nam pojasnili, da je vzrok za tako stanje v pomanjkanju ustreznega kadra in na strani nevladnih organizacij, ki zaradi pomanjkanja finančnih sredstev vedno manj prihajajo v center. Ta se sicer zaveda, da so organizirane aktivnosti nujne in si prizadeva, da bi jih tujcem zagotovil čim več. V ta namen so bili sprejeti tudi dodatni ukrepi v objektih in prostorih Centra za tujce, s katerimi je povečano število dnevni aktivnosti z možnostjo gibanja na prostem.

• Začasna omejitev gibanja - 27. člen ZAzil

V centru so nastanjeni tudi prosilci za azil, ki jim je po 27. členu Zakona o azilu (ZAzil-UPB2) gibanje začasno omejeno. Omejitev gibanja odredi Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) s sklepom. Po petem odstavku 27. člena mora pisni odpravek sklepa pristojni organ izdati najpozneje v 48 urah od ustnega izreka sklepa. Zakon izrecno ne določa, kdaj mora biti tak sklep tudi vročen prosilcu za azil, ki mu je gibanje omejeno, oziroma ne določa izrecno, da se mora sklep o omejitvi gibanja tudi vročiti v 48 urah od ustnega izreka sklepa.

Ob obisku centra smo ugotovili, da je bil v konkretnem primeru sklep sicer izdan v za to določenem roku. Ker mora biti preveden v tujcu razumljiv jezik, sklep v 48 urah od ustne razglasitve prosilcu za azil ni bil tudi vročen. Po vpogledu v zapisnik o ustni naznanitvi sklepa o omejitvi gibanja smo lahko ugotovili, da je bilo v enem primeru prosilcu za azil pojasnjeno, da mu bo v 48 urah izdan pisni odpravek sklepa o omejitvi gibanja, preveden v jezik, ki ga razume, drugemu prosilcu za azil pa je bilo pojasnjeno, da bo v 48 urah prejel tudi pisni odpravek sklepa o omejitvi gibanja, preveden v jezik, ki ga razume. V prvem primeru je mogoče razumeti, da se pojasnilo nanaša le na izdajo, ne pa tudi vročitev pisnega odpravka prevedenega sklepa, kot to velja za drugi primer. V zvezi s primeroma, ki smo ju navedli v poročilu, je MNZ po vpogledu v dokumentacijo ugotovilo, da je bil sklep o omejitvi gibanja v prvem primeru v skladu z 32. členom ZAzil

vročen tujčevi pooblaščenki, v drugem primeru pa, da je prišlo do administrativne napake. ZAzil v 23. členu določa, da se v postopku za pridobitev azila uporablja zakon, ki ureja splošni upravni postopek, če ni s tem zakonom (ZAzil) določeno drugače. Ta določba je izraz zakonodajalčevega namena, da v posebnem upravnem (azilnem) postopku drugače uredi le tista vprašanja, za katera presodi, da je to nujno glede na značilnosti tega postopka. Azilni postopek mora omogočati dostop do nujne zaščite tistim prosilcem za azil, ki jo resnično potrebujejo, hkrati pa zmanjšati možnost zlorab tega postopka. Zato mora potekati hitro in upoštevati poseben položaj prosilcev za azil, ki so se znašli v stiski v tuji državi. Zaradi tega bi bilo primerno, da se določba petega odstavka 27. člena ZAzil razlaga in uporablja tako, da velja, da se pisni odpravek ustno izrečenega sklepa o omejitvi gibanja prosilcu za azil tudi vroči v 48 urah od ustnega izreka sklepa. Da je ukrep omejitve gibanja določen poseg v temeljno človekovo pravico do osebne svobode, zaradi česar je nujno hitro postopanje, izhaja ne nazadnje tudi iz določbe šestega odstavka 27. člena ZAzil, ki tudi Upravnemu sodišču RS nalaga hitro odločitev o vloženi tožbi zoper sklep o omejitvi gibanja.

Iz zapisnikov v obeh navedenih primerih je razvidno, da je bil prosilecema za azil ob ustnem izreku sklepa o omejitvi gibanja podan napačen pravni pouk – da se imata možnost pritožiti na Upravno sodišče RS. Ker je pravni pouk v obeh pisnih sklepah naveden pravilno, sklepamo, da je pravni pouk, naveden v zapisniku o ustni naznanitvi sklepa, le »ostanek« vsehine zapisnika, prirejenega določbam ZAzil, ki so veljale pred ZAzil-D. Kljub temu bi bilo prav, da se v zapisniku, ki je dokaz o poteku in vsebini dejanja postopka, če je sestavljen po določbah ZUP in je kot tak javna listina, zapiše pravilen pravni pouk, to je, da ima prosilec za azil pravico to tožbe na upravno sodišče. MNZ je glede pravnega pouka pri ustnem izreku omejitve gibanja ugotovilo, da je v zapisniku prišlo do nenamerne napake. Na vprašanja v zvezi z vročanjem sklepov o omejitvi gibanja sta bili v tožbah opozorjeni Upravno in Vrhovno sodišče RS, ki pa do zdaj nista zavzeli stališča. Pri tem MNZ poudarja, da še nobenemu prosilcu za azil z omejenim gibanjem ni bilo odrečeno učinkovito sodno varstvo, saj so prosilci že pri ustni naznanitvi ukrepa omejitve gibanja seznanjeni s pravico do sodnega varstva, pisnemu odpravku pa je vedno predložen tudi seznam svetovalcev za begunce.

Prav bi bilo, da se v zapisniku, ki je dokaz o poteku in vsebini dejanja postopka, zapiše pravilen pravni pouk, to je, da ima prosilec za azil pravico to tožbe na Upravno sodišče.

Ne da bi se spuščali v celotno vsebino obrazložitve obeh sklepov o omejitvi gibanja prosilcema za azil, naj navedemo, da za začasno omejitev gibanja zadostuje že en sam, sicer taksativno naveden razlog iz 27. člena ZAzil. V zvezi s 5. alinejo prvega odstavka 36. člena ZAzil, na katero je med drugim oprta odločitev, navedena v izreku obeh sklepov, naj navedemo le, da ne Konvencija o statusu beguncev in Protokol o statusu beguncev (Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92, Uradni list FLRJ, MP, št. 7/60 in 17/67 – Ženevska konvencija) niti ZAzil ne določajo prekluzivnega roka za vložitev prošnje za azil glede na datum vstopa v državo. V ZAzil je določeno le, da mora tujec za azil zaprositi v najkrajšem možnem času pri pristojnem organu in da se mora prosilcu za azil omogočiti, da čim prej vloži svojo prošnjo za azil. ZAzil med drugim določa še, da mora biti prosilec za azil seznanjen s postopkom za pridobitev azila ter s pravicami in dolžnostmi, ki jih ima v tem postopku. Zato bi bilo treba te določbe tudi dosledno upoštevati v praksi.

• Dublinski postopki po 40.a členu ZAzil

V centru so nastanjeni tudi tujci, ki so po 40.a členu ZAzil obravnavani v skladu z Uredbo sveta Evrope (ES), št. 343/2003 z dne 18. 2. 2003, in so do predaje pristojni državi nastanjeni pri organu, ki je pristojen za odstranitev iz države. Po 29. členu uredbe, se ta uporablja neposredno.

Uredba v četrtem odstavku 3. člena v okviru temeljnih načel določa, da je prosilec za azil v jeziku, za katerega se lahko upravičeno pričakuje, da ga razume, pisno obveščen o uporabi te uredbe, njenih rok in učinkih. Čeprav podatkov o tem, ali in kako je v praksi zadoščeno temu načelu, nimamo, je primerno v vsakem primeru zagotoviti dosledno spoštovanje tega načela.

V t. i. dublinskem postopku je prosilcu za azil razlog nastanitve v centru pojasnjen le pisno; pisno pojasnilo prejme v vednost tudi center. Prosilec za azil (in tudi center) pa ne prejme tudi sklepa, ki mora biti po prvem odstavku 40.a člena ZAzil izdan na podlagi omenjene uredbe in je tudi podlaga za nastanitev v center. S tem je prosilcu za azil kršena pravica iz 25. člena Ustave RS (pravica do pravnega sredstva) in je podana kršitev drugega odstavka 19. člena uredbe, saj niso določene sestavine sklepa (zlasti rok za predajo), zaradi česar tudi center, poleg prosilca, ni seznanjen z vsemi okoliščinami, ki zadevajo nastanitev tujca, obravnavanega v skladu z uredbo.

MNZ je pojasnilo, da za nastanitev prosilca za azil pri organu, ki je pristojen za odstranitev, zadostuje podatek o obstoju prstnih odtisov, v kateri drugi državi članici EU. Če država članica EU prevzame odgovornost za obravnavo prosilčeve prošnje, stečejo vse aktivnosti za uradno predajo, šele takrat je dejansko tudi izdan t. i. dublinski sklep.

• Ponovna prošnja za azil po 41. členu ZAzil

V praksi se 41. člen ZAzil razlaga in izvaja tako, da pristojni organ ponovno vlogo šteje kot prošnjo za vnovično uvedbo azilnega postopka, ki lahko ob predložitvi dokazov o bistveno spremenjenih okoliščinah vodi do podaje nove prošnje za azil. Pristojni organ mora pri ponovni prošnji za azil tako pri predhodnem preizkusu vloge presoditi, ali je prosilec za azil predložil dokaze, ki kažejo na nastanek spremenjenih okoliščin. Če procesne predpostavke niso izpolnjene, se organ ne bo spuščal v meritorno presojo o utemeljenosti postavljene zahteve, temveč bo zaradi dejstva, da take vloge ni mogoče obravnavati, vlogo zavrgel oziroma nasprotno, bo uvedel vnovični postopek za azil. Zakon za tujce, ki vložijo ponovno prošnjo po 41. členu ZAzil in so v postopku prisilne odstranitve oziroma niso zapustili Republike Slovenije, v tretjem odstavku 41. člena določa, da se nastanijo pri organu, ki je pristojen za odstranitev iz države. Po prvem odstavku 6. člena Pravilnika o posebnih pravilih bivanja in gibanja tujcev v centru za odstranjevanje tujcev in pogojih ter postopku za uporabo milejših ukrepov (Uradni list RS, št. 97/00 in 92/03) se postopek za odstranitev iz države zoper tujca, ki mu je bila izrečena stranska kazen izгона iz države ali varstveni ukrep odstranitve tujca iz države in ki je v času, ko je bil zaradi odstranitve iz države nastanjen v centru, v skladu s predpisi vložil vlogo za dodelitev azila, ustavi do pravnomočne odločitve o vlogi. Tujec, ki je vložil prošnjo po 41. členu ZAzil, ima tako status tujca, ki ga center glede na navedeno določbo pravilnika ne sme odstraniti iz države. Seveda ni v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi države in neustavno, če zakonodaja pri tem uveljavlja takšno ureditev, ki naj prepreči zlorabo z vlaganjem vedno novih prošenj za azil, da bi se preprečila odstranitev iz države. Po drugi strani je položaj tujcev, ki vložijo ponovno prošnjo po 41. členu ZAzil, podoben položaju tistih tujcev, ki so izrazili namen vložiti prošnjo za azil, a je še niso vložili. Zanje zakon izrecno določa, da se jih mora obravnavati kot prosilce za azil. Pri tujcih, ki vložijo ponovno prošnjo po 41. členu ZAzil, gre za položaj, v katerem ni gotovo, ali bo prošnja za azil sprejeta in uveden ponovni postopek za azil, predvsem pa, da je gibanje tujca v času, ko čaka na odločitev o tem, omejeno. Ker bo prošnja lahko sprejeta in bi tako tujec zopet pridobil status prosilca za azil, bi bilo treba zagotoviti čimhitrejše obravnavanje prošenj za vnovično uvedbo azilnega postopka, ne glede na to, da gre za tujce, ki so v postopku prisilne odstranitve oziroma niso v določenem roku zapustili Republike Slovenije in je zanje določeno, da se nastanijo pri organu, ki je pristojen za odstranitev iz države in jim je gibanje že sicer omejeno.

MNZ je pojasnilo, da se zaveda negotovosti položaja tistih tujcev, ki po 41. členu ZAzil nameravajo vložiti ponovno prošnjo za azil, zato se njihove prošnje za uvedbo vnovičnega azilnega postopka vedno brez izjeme obravnavajo prednostno po prvem odstavku 222. člena Zakona o splošnem upravnem postopku (ZUP-UPB, Uradni list RS, št. 24/2006). O teh prošnjah je navadno odločeno v nekaj dneh; pri tem je treba tudi odločitev o tem prevesti v prosilcu razumljiv jezik, zato je ni mogoče vedno vročiti takoj po izdaji upravnega akta.

• Določitev kraja prebivanja tujcu le s sodbo oziroma sklepom

Če sodišče v postopku o prekršku izreče izgon tujca iz države kot stransko sankcijo, se tujcu lahko ob pogojih iz prvega odstavka 201. člena Zakona o prekrških (ZP-1) določi kraj, kjer mora prebivati do pravnomočnosti odločbe, vendar najdlje za čas 30 dni. Ob obisku Centra za tujce smo ugotovili, da se sodišča te zakonske možnosti poslužujejo, zato je nekaj tujcev v centru nastanjenih tudi na tej pravni podlagi. Odločitve sodišč o kraju prebivanja tujcev na tej pravni podlagi so v večini primerov povzete v izrek sodbe o prekršku, v zadevi Okrajnega sodišča v Ljubljani pa sta bila tujca v center nastanjena (le) z odredbo Okrajnega sodišča v Ljubljani opr. št. PR-3567/2007-26 z dne 4. 4. 2007, saj sodba v tej zadevi pod opr. št. PR 3567/2007-2426 z dne 4. 4. 2007, s katero jima je bila izrečena stranska sankcija izгона iz Republike Slovenije, ni vsebovala tovrstne odločitve sodišča.

V postopku o prekršku se odločbe izdajajo v obliki sodbe in sklepov, če ZP-1 ne določa, da se posamezne odločitve izdajajo v obliki odredb. ZP-1 glede določitve prebivanja tujca ne določa, da je odločitev o tem zajeta v obliki odredbe. V posredovanju pri Okrajnem sodišču v Ljubljani smo zato opozorili, da bi morala biti takšna odločitev izdana v sodbi, saj je v nasprotnem odzeta (ustavna) pravica do pritožbe (po podatkih, ki so nam bili na voljo, tujcema odredba ni bila niti vročena). Ne nazadnje določitev kraja prebivanja po določbah ZP-1 pomeni poseg v pravico do osebne svobode.

Okrajno sodišče v Ljubljani je menilo, da 134. in 135. člen ZP-1 natančno določata vsebino sodbe o prekršku, zato se s sodbo ne more določiti začasnega kraja prebivanja do izpolnitve pogojev za izvršitev stranske sankcije izгона. Pri določitvi kraja prebivanja ne gre za odločitev, ki zadeva meritorno odločanje, to je odločanje o prekršku in storilcu, temveč gre za izvedbo postopka o prekršku in vprašanju, ki se pojavlja kot stransko v zvezi s samim postopkom o prekršku. Menilo je še, da je bila pravica obdolžencev do pritožbe varovana že z možnostjo pritožbe zoper sodbo o prekršku, s je bila izrečena stranska sankcija izгона iz države.

Okrajno sodišče v Ljubljani torej našega opozorila ni upoštevalo. Zoper izdano odredbo Okrajnega sodišča v Ljubljani z dne 4. 4. 2007, opr. št. PR-3567/2007-26, ni bilo pritožbe. Sodna presoja, ali so bile v danem primeru kršene določbe ZP-1, ki so vplivale na zakonitost določitve kraja prebivanja, tako brez tožilske zahteve za varstvo zakonitosti ni bila mogoča. Zato smo Vrhovnemu državnemu tožilstvu RS predlagali, naj presodi, ali so glede te odredbe Okrajnega sodišča v Ljubljani podani razlogi za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti po uradni dolžnosti. Vrhovno državno tožilstvo je našemu predlogu sledilo in vložilo zahtevo za varstvo zakonitosti zoper to odredbo Okrajnega sodišča v Ljubljani v zvezi s sodbo istega sodišča v zadevi prekrška tujcev. Vrhovno sodišče RS je zahtevi državnega tožilca za zahtevo za varstvo zakonitosti s sodbo opr. št. IV Ips 76/2007, z dne 29. 11. 2007, ugodilo tako, da je odredbo razveljavilo in ugotovilo, da je bil s sodbo Okrajnega sodišča v Ljubljani z dne 4. 4. 2007, opr. št. PR-3567/2007-2426 prekršen ZP-1 v določbi 97. člena v zvezi z drugim odstavkom 201. člena. Vrhovno sodišče RS je v obrazložitvi svoje odločitve poudarilo, da je odločitev o kraju prebivanja do pravnomočnosti sodbe vsebinska (meritorna) odločitev, saj posega v osebno svobodo posameznika (tujca). Odločitev o tem se lahko izda le v obliki sodbe oziroma sklepa. Šele tako izdana odločitev omogoča uresničitev ustavne pravice do pritožbe (25. člen Ustave RS).

Vrhovno sodišče RS je v obrazložitvi svoje odločitve poudarilo, da je odločitev o kraju prebivanja do pravnomočnosti sodbe vsebinska (meritorna) odločitev, saj posega v osebno svobodo posameznika (tujca).

PRIMERI

16. Bivalne razmere za paraplegika v zaporu

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnil obsojenec paraplegik na prestajanju kazni zapora v Zavodu za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni. Navajal je, da so se bivalne razmere s premestitvijo iz ZPKZ Koper v ZPKZ Dob pri Mirni zanj poslabšale oziroma so neprimerne za osebo z njegovimi potrebami.

V odgovoru na Varuhovo poizvedbo je Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) pojasnila, da bi se pobudnik v vsakem zavodu srečal s podobnimi težavami, saj so v vsakem zavodu določene arhitektonske ovire; te so posebej moteče za obsojence, ki so tako ali drugače bolni oziroma invalidni. Navedla je, da teh ovir ni mogoče odstraniti v celoti, mogoče pa jih je vsaj delno prilagoditi, kot je to storil ZPKZ Koper. Hkrati je pripomnila, da pobudnik, ki se je pred tem že pritoževal nad razmerami v ZPKZ Koper, v nobenem izmed zavodov ne bi bil zadovoljen.

Soglašali smo z ugotovitvami UIKS, da pobudnikovo subjektivno nezadovoljstvo samo po sebi ne more biti merilo za določanje ustreznosti nastanitve v zavodu. Vendar je bilo iz pobudnikovih pritožbenih navedb in poročila ZPKZ Dob pri Mirni mogoče sklepati, da v danem primeru ne gre le za subjektivno nezadovoljstvo, ampak objektivne ovire, saj je bil pobudnik zaradi osebne okoliščine (invalidnosti) in s tem pogojenimi arhitektonskimi ovirami postavljen v očitno manj ugoden položaj kot drugi obsojenci. UIKS smo predlagali, naj znova preveri razloge, ki bi morebiti lahko utemeljevali premestitev obsojenca na podlagi prvega odstavka 79. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij v drugi, ustrežnejši zavod oziroma da dodatno pojasni, s katerimi ukrepi razumne prilagoditve namerava ZPKZ Dob pri Mirni omogočiti pobudniku primerne bivalne pogoje za prestajanje kazni.

UIKS je v dodatnem odgovoru pojasnila, da mu tudi z morebitno premestitvijo v ZPKZ Koper ne bi več pomembno izboljšali pogojev bivanja, saj je ZPKZ Dob pri Mirni že poskrbel za več izboljšav glede nastanitve, gibanja, prehrane in vzdrževanja osebne higiene ter nege pobudnika. **2.1-8/2007**

17. Stroški frizerja za pripornika brez finančnih sredstev

Varuha človekovih pravic RS je zaprosil za pomoč pripornik iz ZPKZ Ljubljana. Navajal je, da je brez finančnih sredstev, zato ne more ustrezno poskrbeti za osebno higieno: med drugim naj bi imel neurejene nohte in pričesko.

Glede pritožbenih navedb pripornika smo opravili poizvedbo na Upravi za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS). UIKS je pojasnila, da se v ZPKZ še ni izpostavil problem ščipalnikov za nohte, da pa jih bodo nabavili in bodo v prihodnje na razpolago zaprtim osebam, ki so brez lastnih sredstev. Hkrati je UIKS presodila, da je pripornik po veljavnih predpisih nesporno dobil potrebna sredstva za vzdrževanje osebne higiene, saj je treba po 29. členu Pravilnika o izvrševanju pripora pripornikom striženje in britje omogočiti po potrebi, britje pa vedno pred zaslišanjem ali glavno obravnavo. Zavodu naj ne bi bilo treba zagotavljati sredstev za plačilo frizerja, ki v zavodu izvaja striženje zaprtih oseb po pogodbi. Pripornikom, tudi pobudniku, ki se je obrnil na Varuha, naj bi bilo striženje omogočeno s tem, da je v zavod dovoljen vnos aparatov za striženje. Tako je bil tudi v sobo, kjer je prebival pripornik, odobren vnos aparata za striženje, s čimer je bilo po mnenju UIKS striženje omogočeno tudi njemu.

Varuh je soglašal z odločitvijo ZPKZ, da dovoljuje vnos aparatov za striženje v zavod in s tem rešuje problem pri pripornikih, ki nimajo lastnih sredstev, imajo pa možnost pridobiti aparat

za striženje. Menili pa smo, da pripornikov, ki te možnosti nimajo, ne gre postavljati v odvisen odnos od drugih pripornikov in njihove volje, da svoj aparat posojajo drugim. V teh primerih bi bilo ustrežnejše, da aparat oziroma sredstva za striženje zagotavlja zavod. Poleg tega smo opozorili, da je v predpisih podlaga za tako ravnanje zavoda, saj drugi odstavek 29. člena Pravilnika o izvrševanju pripora določa, da zavod pripornikom, ki brez lastne krivde nimajo svojih sredstev, zagotovi potrebna sredstva za vzdrževanje osebne higiene in za druge najnujnejše potrebe. Striženje sodi k osebni higieni, za katero mora pripornik skrbeti, z njo pa si zagotovi tudi primeren zunanji videz in temu skladno samospoštovanje. UIKS smo zato predlagali, naj primer znova obravnava z upoštevanjem teh stališč.

UIKS je našemu predlogu sledila in ugotovila, da pobudnika ni mogoče šteti med tiste pripornike, ki brez lastne krivde nimajo sredstev za striženje. Ob tem je zavzela stališče, da 29. člen Pravilnika pripornikom, ki brez lastne krivde nimajo sredstev, daje pravico, da se jim striženje, ki se izvaja po potrebi, zagotovi na stroške zavoda. Striženje, podobno kot britje, namreč spada v opravila za vzdrževanje osebne higiene pripornikov. **2.1-9/2007**

18. Potrebo za zdravniški pregled lahko oceni le zdravnik

V obravnavanju pobude pripornika iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana smo ugotovili, da je pobudnik dva dneva po (besednem) sporu s pazniki zaprosil za zdravniški pregled. Po mnenju ZPKZ Ljubljana pregled ni bil nujen, zato pripornik ni bil (takoj) odpeljan k zdravniku, temveč mu je bila ta možnost omogočena šele šesti dan, takrat pa je pobudnik pregled odklonil.

Obveznost zavoda za prestajanje kazni zapora je, da zaprtim osebam zagotovi zdravniško pomoč. Vsako željo po zdravniku je treba sporočiti zdravstvenemu osebju, saj lahko le to oceni nujnost in obseg zdravniškega posega. Zavodsko osebje vključno s pazniki mora tako dosledno vsako potrebo obsojencev po zdravniku sporočiti zdravstvenemu osebju, to pa mora vsak primer skrbno obravnavati. V obravnavanju pritožbe pobudnika smo se zato lahko le strinjali z ugotovitvijo Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS), da bi moral ZPKZ Ljubljana zdravniški pregled omogočiti, saj potrebo za zdravniški pregled lahko oceni le zdravnik. **2.1-5/2007**

19. Brez fitnesa zaradi priprave na pobeg?

Obravnavali smo pobudo, v kateri se je eden izmed pripornikov iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana pritožil Varuhu, da mu ni omogočena rekreacija v sobi za fitnes. Ugotovili smo, da ga je vodstvo ZPKZ Ljubljana zaradi odkritja priprave na pobeg namestilo samega v sobo »brez pravice do uporabe fitnesa«.

Športno udejstvovanje zaprtih oseb, tudi pripornikov, je namenjeno rekreaciji oziroma telesni in duševni sprostitvi. V ta namen so tudi telovadnice ali sobe za fitnes v zavodih za prestajanje kazni zapora. Varuh človekovih pravic podpira dejavnosti posameznih zavodov, da se še zlasti pripornikom omogoči čim več dejavnosti zunaj bivalnega prostora, vključno z rekreacijo v sobah za fitnes, seveda ob upoštevanju interesov pripornikov in objektivnih možnosti oziroma pogojev zavoda. Zoper pripornika se smejo uporabiti le tiste omejitve, ki so potrebne, da se prepreči beg ali dogovarjanje, ki bi lahko škodovalo uspešni izvedbi kazenskega postopka.

Upravo za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) smo zato opozorili, da (ne)možnost uporabe fitnesa ne more biti sredstvo za discipliniranje ali celo kaznovanje pripornika, saj zakon za te primere predvideva drugačne postopke.

UIKS je soglašala, da je treba pripornikom omogočiti čim več dejavnosti zunaj bivalnih prostorov, vključno z rekreacijo v sobah za fitnes. Pri tem je treba upoštevati tudi razloge varnosti, še posebej pa je treba preprečiti morebiten pobeg. V sobi za fitnes priporniki niso pod stalnim nadzorstvom paznikov, zato je kot utemeljeno ocenila bojazen ZPKZ Ljubljana, da bi pobudnik iz te sobe poskušal organizirati pobeg. Toda to je mogoče preprečiti tudi z občasnim nadzorom, še posebej zato, ker rekreacija v sobi za fitnes poteka v dnevnem času in je časovno omejena. UIKS je sporočila, da bo moral ZPKZ Ljubljana znova presoditi, ali uporabe sobe za fitnes dejansko ni mogoče omogočiti zaradi resne nevarnosti, da bi pobudnik to izkoristil za pobeg. **2.1-5/2007**

20. Priporniku gre tudi zdravljenje zunaj zavoda

Pripornik iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana se je pritožil, da mu je kraten pravica do zdravljenja. Poudaril je razne zdravstvene težave, zaradi katerih bi bilo nujno tudi zdravljenje zunaj zavoda.

Od Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) smo zahtevali poročilo glede na navedbe pobudnika, zlasti pojasnilo o tem, kako je poskrbljeno za izpostavljene zdravstvene težave pobudnika in kakšna je ocena zavodskega zdravnika o potrebnosti zdravljenja zunaj zavoda.

ZPKZ Ljubljana je glede na navedbe pobudnika pojasnil, da zavodska zdravnica pobudnika po napadu ledvičnih kamnov ni poslala k specialistu, »ker pregled ni bil urgenten, za neurgenten pregled pri specialistu pa pripornik potrebuje dovoljenje sodišča ...«. Iz odgovora ZPKZ Ljubljana je še izhajalo, da sta zdravljenje ledvičnih kamnov in operativna odstranitev le-teh pri pobudniku nujna, o nujnosti posega pa odločajo specialisti urologi. ZPKZ Ljubljana je še pripomnil, da je zdravstvena služba pobudnika že večkrat zaprosila, naj v ambulanto dostavi izvide glede težav s kamni, na podlagi katerih bi bil lahko napoten k specialistom in naročen na operacijo, vendar tega ni storil. UIKS je med drugim še zavzela stališče, da ne more presojati, ali je operativni poseg pri pobudniku v resnici nujen, saj gre za strokovno mnenje, ki ga lahko podajo le pristojni.

V dodatnem posredovanju smo od UIKS zahtevali dopolnitev prejetega poročila. Opozorili smo, da je za napotitev pripornika na bolnišnično zdravljenje oziroma k pregledu pri specialistu dovolj mnenje zavodskega zdravnika o potrebnosti ukrepa, pri čemer ni nujno, da je ukrep tudi urgenten. Poleg tega je odločitev sodišča, ki odredi tako zdravljenje, odvisna predvsem od mnenja zavodskega zdravnika o njegovi potrebnosti. Zato smo pojasnili ZPKZ Ljubljana, da pobudnik »za neurgenten pregled pri specialistu« potrebuje dovoljenje sodišča, ocenili kot netočnega. Poleg tega smo opozorili, da je očitno zavodska zdravstvena služba že sama ugotovila, da sta zdravljenje ledvičnih kamnov in operativna odstranitev pri pobudniku nujna. Zato smo tudi zahtevali sporočilo ukrepov ZPKZ Ljubljana, da bi do zdravljenja, ki je po mnenju zdravnika torej potrebno, čim prej prišlo.

UIKS je soglašala z našim stališčem, da je za napotitev pripornika na bolnišnično zdravljenje zunaj zavoda oziroma k pregledu pri specialistu dovolj mnenje zavodskega zdravnika o potrebnosti zdravljenja in da ni treba, da pobudnik (sam) zaprosi za dovoljenje pristojno sodišče za zdravljenje zunaj zavoda. Z upoštevanjem določbe 32. člena Pravilnika o izvrševanju pripora je UIKS menila, da je v tem primeru zavodski zdravnik pristojen, da na podlagi strokovnega mnenja presodi, ali sta zdravniški pregled pri specialistu in bolnišnično zdravljenje res potrebna, ter poda morebitni predlog za zdravniški pregled oziroma bolnišnično zdravljenje zunaj zavoda pristojnemu sodišču. Ker gre torej za strokovno mnenje, ki je v pristojnosti zavodskega zdravnika, smo pobudnika napotili, naj se obrne nanj. Predlagali smo mu še, naj zdravstveni službi zavoda čim prej dostavi vso dokumentacijo, ki jo ima in se nanaša na navedene zdravstvene težave.

21. Za zagovornika se lahko postavi le odvetnik

Pripornik iz Zavoda za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in kazni zapora (ZPMZ KZ) Celje je v pobudi Varuhu izpostavljala, da mu je bila zaradi obvezne obrambe v zadevi Okrožnega sodišča v Celju pod opr. št. kpr 113/2003 za zagovornika postavljena oseba, ki ni bila odvetnik.

Na našo poizvedbo je Okrožno sodišče v Celju pojasnilo, da je pri postavitvi zagovornika po uradni dolžnosti prišlo do nesporazuma med uradom predsednika in odvetniško pisarno, ki je bila na vrsti za zagotovitev odvetnika. Potrdilo je, da je bila za zagovornika postavljena oseba, ki ni bila odvetnik, ampak le odvetniški kandidat v tej odvetniški pisarni. Zagotovilo je, da je bil pobudniku za zagovornika postavljen odvetnik takoj, ko je bil urad predsednika seznanjen o tej okoliščini.

Pobudo smo ocenili kot utemeljeno. Zakon o kazenskem postopku namreč v petem odstavku 70. člena določa, da se za zagovornika v primerih obvezne obrambe lahko postavi samo odvetnik. Zakon tako izključuje možnost, da bi sodišče za zagovornika postavilo odvetniškega kandidata ali odvetniškega pripravnika ali morda celo drugo prava večšo osebo. Očitno je zakonodajalec štel, da je za učinkovito obrambo v tem primeru ustrezna le pomoč pravnega strokovnjaka, ki je odvetnik. Okrožno sodišče v Celju torej v tem primeru pri postavitvi zagovornika ni ravnalo dovolj skrbno. Glede na to, da je napako odpravilo takoj, ko je bila ugotovljena, ni bilo podlage za naše nadaljnje ukrepanje. **2.1-32/2007**

22. Nevzdržne bivalne razmere za zaprte osebe v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila skupina oseb, zaprtih v Zavodu za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana, in se pritožila nad nevzdržnimi bivalnimi razmerami v ZPKZ, predvsem v priporu. V sobi, veliki 20 m², naj bi bilo tudi po šest ljudi, zaradi premajhne mize v sobi naj bi morali jesti izmenično in ko pride na vrsto druga skupina, je hrana ponavadi že hladna. Navajali so še, da so mladoletni priporniki v sobi skupaj s polnoletnimi, skupaj pa so tudi z osebami, odvisnimi od prepovedanih drog, in z bolnimi osebami.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je v odgovoru na našo poizvedbo potrdila prezasedenost bivalnih in drugih prostorov v ZPKZ Ljubljana, občasno tudi za več kot 200 odstotkov, zaradi česar je onemogočeno normalno in zakonito izvrševanje kazni zapora, še posebej pripora. Pojasnila je, da v okviru svojih pristojnosti in objektivnih možnosti prezasedenost bivalnih zmogljivosti rešujejo s premestitvami zaprtih oseb v zavode in dislocirane oddelke, katerih nastanitvene zmogljivosti še niso tako prezasedene kot v ZPKZ Ljubljana, vendar so tudi te možnosti omejene. Dodatne zmogljivosti v drugih ZPKZ naj bi zagotovili tudi s spremembami in dopolnitvami Pravilnika o izvrševanju pripora in Navodila o razporejanju in pošiljanju obsojencev na prestajanje kazni zapora v zavode za prestajanje kazni zapora, celovito rešitev pa vidijo izključno z uresničitvijo dolgoročnega programa gradnje novega ZPKZ Ljubljana.

Skupini pobudnikov smo v tem primeru lahko le posredovali odgovor UIKS, ki je potrjeval njihove pritožbene navedbe, in jih seznanili, da tudi Varuh že več let očitno brez uspeha opozarja, da je treba nujno zagotoviti drugačne razmere med izvrševanjem pripora. ZPKZ Ljubljana smo v okviru rednih obiskov zavodov kmalu za tem tudi obiskali in presodili, da so razmere zaradi prostorske stiske ponižujoče in nečloveške. **2.2.-17/2007**

23. Psihiatrična klinika zavrnila sprejem obsojenca

Varuh človekovih pravic je obravnaval primer obsojenca, ki ga je zdravnik Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni napotil na zdravljenje v Psihiatrično kliniko

2

Ljubljana, kjer so njegov sprejem zavrnilo z obrazložitvijo, da obsojencev iz ZPKZ Dob pri Mirni do nadaljnega ne morejo sprejemati.

O okoliščinah primera smo opravili poizvedbo na Upravi za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) in na Psihiatrično kliniko Ljubljana (PK). UIKS je pojasnila, da so obsojenca napotili na zdravljenje v zdravstveno institucijo zunaj zavoda na podlagi 59. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS), za njegovo varovanje pa je podlaga v 17. členu Pravilnika o izvrševanju nalog paznikov. PK pa je kot razlog za odklonitev sprejema navedla, da nimajo forenzičnopsihiatričnega oddelka, za katerega se s pristojnima ministrstvom dogovarjajo že od leta 1995. Zaradi zapletov, do katerih je prihajalo ob sprejemu obsojencev in pripornikov, so se odločili, da zaprtih oseb, če jih spremlja paznik, v bolnišnico ne bodo več sprejemali.

Glede na informacije UIKS sprejema obsojencev na psihiatrično zdravljenje niso odklanjale vse psihiatrične bolnišnice. Zato smo UIKS predlagali, naj presodi možnost za napotitev obsojenca na zdravljenje v eno izmed drugih psihiatričnih bolnišnic in s tem omogoči uresničevanje pravice do zdravljenja v ustreznih zdravstveni instituciji zunaj zavoda. V nadaljevanju nas je UIKS obvestila, da so sledili našemu predlogu in pobudnika napotili še v Psihiatrično bolnico Vojnik, kjer so sprejem ravno tako odklonili, nameravali pa so ga napotiti še v druge bolnišnice. Vendar je pobudnik morebitno napotitev v te bolnišnice odklonil in izjavil, da je njegovo zdravstveno stanje stabilno, zato je bilo mogoče sklepati, da zdravljenje zunaj zavoda ni več potrebno. Tudi pobudnik nam je sporočil, da si posredovanja Varuha več ne želi, zato smo obravnavo pobude končali. 2.2.-2/2007

24. Bivanje obsojenca v bivalnem prostoru z dodatnimi rešetkami

Obsojenec se je pritožil, da je v Zavodu za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in kazni zapora (ZPMZ KZ) Celje nastanjen v sobi, kjer ne more odpreti okna. Kljub rešetkam je bila namreč na okno nameščena dodatna rešetka, ki onemogoča odprtje okna. Oba s soobsojenim sta bila kadilca, zato se jima je zdravstveno in psihično stanje poslabšalo.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je potrdila, da obsojenec biva v prostoru, v katerem okna zaradi dodatnih rešetk, ki so nameščene na njegovem notranjem delu, ni mogoče v celoti odpreti. Odpreti ga je mogoče le na zgornji nagib, delno tudi s strani, kar pomeni, da je zračenje prostora možno. Bivalni prostor je bil dodatno zavarovan tudi zaradi preprečevanja tihotapljenja nedovoljenih predmetov oziroma prepovedane droge. Ugotovljeno je namreč bilo, da obsojenec ne spoštuje hišnega reda, zato je bilo treba njegovo ravnanje preprečiti tudi z namestitvijo v ustrezno zavarovan bivalni prostor. Zdravje zaradi bivanja v prostoru s strožjim režimom obsojenca po mnenju UIKS ni bilo ogroženo, saj ni iskal zdravniške pomoči, čeprav mu je to vselej zagotovljeno.

Pobudo obsojenca smo ocenili kot neutemeljeno. Odločitev o dodatnem zavarovanju bivalnih sob zaprtih oseb je namreč predvsem ukrep v pristojnosti zavoda za prestajanja kazni zapora. Vendar namestitvev dodatnih kovinskih mrež na okna bivalnih prostorov zaprtih oseb ni ukrep, ki bi ga Varuh spodbujal. Gre za omejevalen ukrep, ki je utemeljen le, če je nujen za dosego zakonitega cilja. Zaradi kovinskih mrež je lahko dostop svetlobe v bivalni prostor slabši, omejeno pa je tudi prezračevanje v primerjavi z oknom brez kovinske mreže. Zlasti v manjših sobah kovinska mreža lahko povečuje občutek utesjenosti. Za zaprte osebe, ki v sobah kadijo, so kovinske mreže na oknih neprijetne, ker tudi dim dlje ostaja v sobah. Zato je prav, da se dodatne mreže namestijo in uporabljajo samo takrat, kadar so v konkretnem primeru (ob upoštevanju vseh okoliščin same zaprte osebe in/ali lokacije sobe) kot ukrep ultima ratio nujne za dodatno zavarovanje oziroma zaradi razlogov reda in discipline v zavodu. Pobudnika smo zato opozorili, da v zavodu za prestajanje kazni zapora velja hišni red, ki ga mora upoštevati vsaka

zaprta oseba, torej tudi on. Če tako ne ravna, si zgolj otežuje bivanje v zavodu. Posledica kršitev in neprimerne obnašanja so lahko tudi prisilni ukrepi zaradi zagotovitve reda in discipline v zavodu. Zato smo mu svetovali, naj s svojim ravnanjem čim prej znova pridobi zaupanje delavcev ZPMZ KZ Celje, da ne bi bilo več podlage za bivanje v bivalnem prostoru s strožjim režimom, ki ga je dodatno omejeval. 2.2-4/2007

25. V izolacijo namesto k psihiatrinji

Obsojenec iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni je v pobudi Varuhu človekovih pravic zatrjeval kršitve pravice do zdravljenja. Med drugim je navedel, da se je medicinskemu tehniku potožil, da se slabo počuti in se boji, da se bo kaj zgodilo. Ko sta paznika to slišala, sta ga dala v izolacijo za 12 ur, namesto da bi mu dovolila k psihiatrinji. V izolaciji je pazniku povedal, da ima predpisane tablete za zdravljenje hepatitisa C, vendar tablet ni dobil, čeprav je povedal, kje jih ima shranjene.

Glede na navedbe v pobudi smo zahtevali pojasnilo Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS). UIKS je pojasnila, da tega dne ni bil naročen na pogovor oziroma obravnavo pri zavodski psihiatrinji, zato mu obisk pri njej ni bil omogočen. Ker je po odstranitvi iz zavodske ambulante začel groziti s samopoškodbami in je bila podana nevarnost, da bo v razburjenem stanju ogrožal sebe, je bil odstranjen iz skupnih bivalnih prostorov in odveden v posebni prostor. Po mnenju zavodske zdravstvene službe opustitev enkratnega zaužitja predpisanih zdravil, ki jih med bivanjem v posebnem prostoru dejansko ni mogel zaužiti, ni prekinilo ali zmanjšalo učinkovitosti zdravljenja. Po stališču UIKS pa le bivanje v posebnem prostoru ni utemeljen razlog, da mu redno jemanje zdravil ni bilo omogočeno, saj je obsojenec ta pravica nesporno zagotovljena ne glede na režim, v katerem bivajo.

S stališčem UIKS v tem delu smo se strinjali. V dodatnem posredovanju pa smo opozorili, da iz odgovora, upoštevajoč pri tem priložena poročila ZPKZ Dob pri Mirni, ki potrjujejo, da je bil pobudnik tega dne slabega psihofizičnega stanja, očitno izhaja, da je potreboval zdravniško pomoč. Obravnava, ki jo je želel pri psihiatrinji, pa ni bila mogoča, ker ni bila predhodno dogovorjena. V tej zvezi smo zahtevali dodatno pojasnilo o tem, ali v primerih, kot je bil ta (ko je očitno, da zaprta oseba potrebuje pomoč, ki pa predhodno ni bila dogovorjena), res ni možnosti za izjemno zdravniško obravnavo, saj bi bilo prav, da bi zaprta oseba pomoč, ki jo potrebuje, tudi prejela, da ne bi bilo potrebe za nameščanje v posebni prostor.

UIKS je na tej podlagi znova preverila navedbe obsojenca in se pogovorila tudi z medicinskim tehnikom, ki ga je sprejel v zavodski ambulanti. Ugotovila je, da je res želel obiskati psihiatrinjo, vendar mu to ni bilo omogočeno, ker za pregled pri psihiatrinji ni bil naročen. Medicinski tehnik ga je v ambulanti najprej seznanil, da mu je psihiatrinja povišala metadonsko terapijo, vendar je kljub temu vztrajal, da ga psihiatrinja sprejme na pogovor. Ker je presodil, da njegovo zdravstveno stanje ni takšno, da bi mu bilo treba nuditi zdravniško pomoč, obiska pri psihiatrinji ni omogočil. Zaradi tega je prišlo do besednega konflikta med obsojencem in medicinskim tehnikom, pri čemer naj bi mu tudi grozil, zaradi česar so posredovali pazniki in ga odpeljali v posebni prostor.

UIKS ni mogla sprejeti mnenja o tem, ali je obsojenec res potreboval zdravniško pomoč, saj gre za strokovno mnenje, ki ga lahko podajo le pristojni zdravstveni organi. Opozorila pa je, da Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij v sedmem odstavku 59. člena določa, da če obsojenec zahteva zdravniško pomoč oziroma zdravljenje, ki po mnenju zdravnika, ki opravlja v zavodu zdravstveno dejavnost, ni potrebno, se mu to omogoči na njegove stroške. O tem, ali je bila zdravniška pomoč v tem primeru res nujna oziroma potrebna, bi moral torej tudi po stališču UIKS odločiti zavodski zdravnik.

Strinjali smo se s stališčem UIKS, da o tem, ali je zdravniška pomoč oziroma zdravljenje

potrebno, odloča (le) zdravnik, ki v zavodu opravlja zdravstveno dejavnost. Tako bi moral torej tudi v tem primeru o potrebnosti zdravniške pomoči odločiti zdravnik. Zavodska psihiatrinja je v tej zvezi pojasnila, da obsojenca tega dne ni videla niti ni z njim govorila, tudi ni bila obveščena, da se želi z njo pogovoriti. Čeprav obsojenec tega dne ni bil na seznamu oseb, ki bi jih zavodska psihiatrinja sprejela na pogovor, smo UIKS opozorili, da bi morala biti z željo obsojenca za pogovor (tudi zaradi očitnega slabega psihofizičnega stanja) vsaj seznanjena, da bi lahko sama sprejela odločitev o potrebnosti (dodatnega) pogovora z njim. **2.2-29/2007**

26. Brez zaznamka o vidnih poškodbah obsojenca

Obsojenec iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Koper se je v pobudi Varuhu pritožil, da je paznik zoper njega uporabil telesno silo, čeprav za to ni bilo podlage. Zahteval je pregled pri zdravniku, vendar vodja paznikov tega ni dovolil. Ko je pozneje znova zahteval zdravnika, so ga poslali v sobo za osamitev.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je na Varuhovo poizvedbo ugotovila, da je obsojenec pazniku nudil fizični odpor, ko je ta opravljal uradno nalogo, poleg tega mu je paznik z uporabo telesne sile preprečil zaužitje večje količine tablet. O odstranitvi iz bivalnega prostora in namestitvi v posebni prostor mu je bila izdana posebna odločba, vendar se zoper njo ni pritožil. Zavodska zdravnica je bila ob njegovi namestitvi v posebni prostor seznanjena s poškodbami, ki jih je utrpel pri uporabi prisilnih sredstev, vendar se je na podlagi informacij odločila, da ga bo pregledala naslednji dan. UIKS je kot pomanjkljivost ugotovila, da v spisu obsojenca ni bilo nobenega zaznamka o vidnih poškodbah, ki so bile opažene takoj po uporabi prisilnih sredstev. Iz morebitnega tovrstnega pisnega dokumenta bi bilo namreč lažje preveriti navedbe obsojenca o zatrjevanih poškodbah.

Z ugotovitvijo UIKS smo se strinjali. V primeru, ko je paznik posameznika telesno poškodoval, je namreč na strani države dokazno breme, zakaj in kako je poškodba nastala. Strokovno ugotovitev morebitnih telesnih poškodb in njihovega nastanka v primeru uporabe prisilnih sredstev zoper zaprto osebo pa omogoča zlasti zdravniški pregled. Ta deluje v interesu zaprte osebe in tudi paznikov. **2.2-71/2007**

27. Vpogled v spis obsojenca

Obsojenec iz Zavoda za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in kazni zapora (ZPMZ KZ) Celje se je v pobudi Varuhu pritožil, da je že večkrat zaprosil za vpogled v svoj spis v zavodu, vendar je dobil odgovor, da mora najprej povedati, kaj si v spisu želi ogledati.

Zaradi uresničevanja zakonitega in strokovnega izvrševanja kazenskih sankcij zavod za prestajanje kazni zapora zbira, obdeluje, shranjuje in vodi zbirko podatkov o obsojencih na prestajanju kazni zapora. Dostop do teh podatkov je omogočen tudi osebi, na katero se podatki nanašajo.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) smo opozorili na pritožbo obsojenca in zahtevali poročilo ugotovitev in morebitnih ukrepov glede na izpostavljene navedbe. UIKS je sporočila, da je obsojenec vpogled v spis že opravil. Pri tem je še potrdila, da mora na podlagi 11. člena Pravilnika o načinu zbiranja podatkov in vodenju zbirke podatkov o obsojencih pooblaščenca oseba obsojencu na pisno zahtevo omogočiti vpogled v zbirko osebnih podatkov in v njegov osebni spis, ne da bi navedel kaj želi vpogledati. Ravnanje ZPMZ KZ Celje, ki je pogojeval vpogled v spis z zahtevo, da mora obsojenec navesti, kaj želi vpogledati, smo tako tudi sami ocenili kot nepravilno. Presodili smo, da je bil odmev ugotovitve UIKS takšen, da v

tem pogledu ni bilo potrebe za naše nadaljnje posredovanje, zlasti, ker je obsojenec vpogled v spis že opravil. **2.2-9/2007**

28. Zdravljenje obsojenca v zunanji zdravstveni instituciji

Obsojencu iz Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni je bil s sodbo izrečen tudi varnostni ukrep obveznega zdravljenja narkomanov. V pobudi Varuhu je zatrjeval, da se želi rešiti odvisnosti in normalno zaživeti, zato je menil, da bi se moral izrečeni ukrep obveznega zdravljenja narkomanov izvrševati v zdravstvenem zavodu.

Na podlagi prejete pobude smo od Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) zahtevali poročilo o poteku izvrševanja izrečenega ukrepa obveznega zdravljenja. UIKS je pojasnila, da je bilo v individualnem programu obsojenca načrtovano, da se varnostni ukrep obveznega zdravljenja narkomanov po Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij najprej začne izvajati v zavodu, pozneje tudi na Centru za zdravljenje odvisnikov v Ljubljani, če bo obsojenec v zavodu izpolnjeval določene pogoje, s čimer se je tudi strinjal. Obsojenec se je na svojo željo vključil v individualno obravnavo odvisnosti in podpisal tudi terapevtski dogovor, v katerem je med drugim navedeno, da pristaja na oddajo urina zaradi preverjanja morebitne prisotnosti prepovedane droge v telesni tekočini. Pozneje so se pri urinskih testiranjih pojavile težave, pri enem izmed primerov je bilo tudi ugotovljeno, da je bil test pozitiven na opiate. To se je pozneje še nekajkrat ponovilo, nekajkrat pa je obsojenec testiranje tudi odklonil. Zato je bilo ocenjeno, da ni pripravljen slediti izvajanju individualnega programa v pogledu zdravljenja odvisnosti od prepovedanih drog, čeprav je to pogoj za nadaljevanje tovrstnega zdravljenja v zunanji zdravstveni instituciji.

Varnostni ukrep obveznega zdravljenja narkomanov se po določbi 156. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij, če je izrečen skupaj s kaznijo zapora, izvršuje v zavodu, v katerem obsojenec prestaja kazen. Ob pogojih, ki jih določa predpis iz 150. člena tega zakona, se sme varnostni ukrep izvrševati tudi v zdravstvenem zavodu ali kateri drugi specializirani ustanovi. Opozorili smo že, da ta predpis še ni izdan in da to ne sme imeti škodljivih posledic za obsojence tako, da bi bili prikrajšani za izvrševanje izrečenega ukrepa obveznega zdravljenja narkomanov tudi v zdravstvenem zavodu ali kateri drugi specializirani instituciji, če so za to izpolnjeni vsi pogoji. Podprli smo željo obsojenca, da se reši odvisnosti in zaživi normalno življenje. Vendar smo ga opozorili, da odgovor UIKS kaže, da ne sledi programu, da bi izpolnil pogoje za zdravljenje v zunanji zdravstveni instituciji. Predlagali smo, naj se (znova) vključi v obravnavo odvisnosti v zavodu in v njej sodeluje, da bi lahko prišlo tudi do zdravljenja, ki ga želi. **2.2-17/2006**

29. Ravnanje Zavoda za prestajanje kazni Dob pri Mirni zapora z vlogo obsojenca

Pobudnik je zatrjeval, da je podal zahtevo za sodno varstvo po 83. členu Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), vendar je to vlogo zadržalo vodstvo Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni in je ni poslalo na tožilstvo.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je potrdila, da je pobudnik ZPKZ Dob pri Mirni poslal vlogo za sodno varstvo. Ker iz vloge ni razvidno, da je naslovljena na tožilstvo ali sodišče, vloga pa se tudi ne nanaša na primere, zaradi katerih ZIKS-1 omogoča vložitev predloga za sodno varstvo, ZPKZ Dob pri Mirni te vloge ni odposlal, temveč jo je vložil v osebni spis obsojenca.

Obsojenec, ki meni, da je bil podvržen mučenju ali drugim krutim oblikam nečloveškega ali ponižujočega ravnanja, lahko s predlogom zahteva sodno varstvo. UIKS smo v dodatnem posredovanju opozorili, da pobudnik sam šteje, da je predlog podal z vlogo, ki jo je poslal ZPKZ

Dob pri Mirni (to je izrecno omenjal tudi v sami vsebini vloge). Ne glede na morebitne pomisleke o tem, ali gre res za vlogo po določbi 83. člena ZIKS-1, smo opozorili, da mora ZPKZ Dob pri Mirni to vlogo poslati pristojnemu organu. Pri tem ne gre spregledati, da je pobudnik sam od ZPKZ Dob pri Mirni zahteval, da se o vlogi obvesti pristojno državno tožilstvo. Tako smo predlagali, da ZPKZ Dob pri Mirni obsojenca v primeru dvoma, kateremu organu je treba vlogo poslati, pozove, da sporoči organ, kateremu želi, da se vloga pošlje, in potem vlogo temu organu tudi odpošlje.

UIKS je s tem predlogom soglašala in hkrati poudarila zavezo ZPKZ Dob pri Mirni, da vlogo obsojenca pošlje pristojnemu državnemu tožilstvu, če je to obsojenec zahteval. **2.2-67/2006**

30. Nadzorovani obiski mogoči tudi v prostoru brez steklene pregrade

Trinajstletni otrok je v pobudi Varuha spraševal, zakaj mora svojega očeta na prestajanju kazni zapora v Zavodu za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni obiskovati v prostoru s stekleno pregrado. Zaradi tega se lahko z njim pogovarja le skozi šipo, očeta pa ne more niti objeti.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je našo poizvedbo pojasnila, da je njegovemu očetu režim obiskov določen po z 71. členu Pravilnika o izvrševanju kazni zapora v obliki nadzorovanega obiska, ki se izvaja v posebnem prostoru, pregrajenem s stekleno pregrado. Tak režim obiskov se izvaja tudi pri obiskih z njegovim sinom, saj obsojenec zaradi razmeroma majhnega deleža prestane kazni zapora še ni deležen ugodnosti podaljšanega in nenadzorovanega obiska.

Po določbi 71. člena Pravilnika o izvrševanju kazni zapora se nadzorovani obiski izvajajo v posebnem prostoru, pregrajenem s stekleno pregrado, ki onemogoča izmenjavo predmetov in stvari med obsojencem in obiskovalcem, ali v posebnem prostoru brez pregrade. Nadzorovani obiski se torej lahko izvajajo tudi v prostoru brez steklene pregrade. Namen obiska za stekleno pregrado je predvsem v tem, da se onemogoči izmenjava predmetov in stvari med obsojencem in obiskovalcem, torej da se preprečijo zlorabe obiskov.

Odločitev o tem, da se obiski obsojenca izvajajo v prostoru s stekleno pregrado mora temeljiti na okoliščinah, ki kažejo na mogočo zlorabo obiska, predvsem pa morajo biti te okoliščine v vsakem posameznem primeru stvarne oziroma realne, zlasti pa konkretizirane. Vsakršno drugo omejevanje obiskov bi bilo v nasprotju z namenom te določbe. Pri tem ne gre spregledati, da obisk (četudi je nadzorovan) v prostoru brez pregrade omogoča neposredni osebni stik zaprte osebe z obiskovalcem, kar poudarja človečnost in daje večjo kakovost tovrstnim stikom z zunanjim svetom, zlasti ko gre za obiske staršev, življenjskega partnerja in otrok. Na to smo UIKS opozorili v dodatnem posredovanju in zahtevali dopolnitev odgovora s pojasnili oziroma razlogi, ki so (bili) podlaga za odločitev zavoda Dob za določitev nadzorovanega obiska obsojenca v prostoru s stekleno pregrado.

UIKS se je strinjala z našim stališčem, da se nadzorovani obisk lahko izvaja tudi v prostoru brez steklene pregrade. Sporočila je še, da se je o režimu obiska v tem primeru generalni direktor UIKS pogovoril tudi z direktorjem ZPKZ Dob pri Mirni. Na tej podlagi je UIKS presodila, da bo treba problematiko izvajanja obiskov v zavodu Dob še podrobneje obravnavati, saj so določeni objektivni razlogi, zaradi katerih se v zavodu Dob nadzorovani obiski v posebnem prostoru ne izvajajo. Pri tem je tudi opozorila na oteženo ugotavljanje okoliščin, ki kažejo na mogočo zlorabo obiska, in pripomnila, da je takšno mnenje mogoče mnogo lažje podati potem, ko se o obsojencu med prestajanjem kazni zapora zberejo še dodatni podatki oziroma ko strokovni delavci zavoda obsojenca in njegove obiskovalce bolje spoznajo. **2.2-12/2007**

31. Neutemeljen preklic dovoljenja za uporabo TV-sprejemnika

Pobudnik se ni strinjal z vrnitvijo v matični oddelek, ko je direktor Zavoda za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Dob pri Mirni presodil, da niso več podani razlogi za njegovo bivanje v posebej varovanem oddelku. Direktor zavoda je to odločitev pobudnika upošteval, vendar mu v bivalnem prostoru ni več dovolil posedovati in uporabljati TV-sprejemnika.

Direktor zavoda lahko obsojencem dovoli posedovanje TV-sprejemnika. Izdano dovoljenje za uporabo teh predmetov se lahko seveda tudi prekliče, če so za to podani utemeljeni razlogi (npr. v primeru zlorabe), ne pa za namene discipliniranja oziroma sankcioniranja. Upravo za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) smo zato zaprosili za dopolnitev odgovora s pojasnilom razlogov, ki so bili podlaga za odločitev ZPKZ Dob pri Mirni, da pobudniku ni bilo dovoljeno posedovati in uporabljati TV-sprejemnika.

Na podlagi našega posredovanja je UIKS presodila, da niso bili podani utemeljeni razlogi za odvzem TV-sprejemnika le zato, ker je pobudnik odklonil vrnitev v matični oddelek, saj ni zlorabil možnosti posedovanja in uporabe TV-sprejemnika. Zato je odločitev ZPKZ Dob pri Mirni, da se mu znova dovoli posedovati in uporabljati TV-sprejemnik, štela za ustrezno. **2.2-28/2007**

32. Neenotno glede višine denarnih sredstev, ki jih sme imeti obsojenec pri sebi

Obsojenec na prestajanju kazni zapora v Zavodu za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Maribor je v pobudi Varuhu opozoril na težave, ker mu zavod omejuje denarna sredstva, ki jih lahko ima pri sebi, oziroma mu ne izroči vseh denarnih sredstev, ki mu jih pošljejo sorodniki.

Na Varuhovo poizvedbo je Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) pojasnila, da posedovanje in poraba denarja obsojencev ureja hišni red. Ker ta določa le zgornjo mejo denarnih sredstev, ki jih sme obsojenec posedovati, to povzroča težave oziroma omogoča, da se vsota denarja, ki jo sme obsojenec imeti pri sebi, določa subjektivno in neenotno za vse obsojence. Zato je UIKS zavzela stališče, da smejo obsojenci posedovati maksimalna denarna sredstva, ki jih določa hišni red. Opozorila je, da je treba pri tem upoštevati, da Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij v 57. členu omejuje obsojencu le razpolaganje z denarjem, ki ga mora hraniti zavod kot njegov obvezni prihranek v višini 20 odstotkov plačila za delo. Obsojenec lahko po 76. členu tega zakona, v zvezi z 78. členom Pravilnika o izvrševanju kazni zapora, prejme in porabi denar v neomejeni vsoti. Znesek, ki presega maksimalno predpisano vsoto sredstev, ki jo sme imeti obsojenec po hišnem redu pri sebi, se hrani kot njegov depozit. Sporno določbo bo zato moral ZPKZ Maribor ustrezno spremeniti oziroma dopolniti ob prvem noveliranju hišnega reda.

Pobudo obsojenca smo ocenili kot utemeljeno. Pričakujemo, da se bo čim prej izvedla nujna sprememba oziroma dopolnitev hišnega reda ZPKZ Maribor, ki bo natančneje uredil razpolaganje z denarnimi sredstvi obsojencev, da ne bo več težav, na katere je pobudnik opozoril v svojem pismu. **2.2-65/2007**

33. Po prestani kazni še šest dni v ZPKZ Maribor

Obsojenec je v pobudi Varuhu zatrjeval, da ga je Zavod za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Maribor po združitvi kazni zapora Okrajnega sodišča v Murski Soboti neupravičeno zadrževal na prestajanju kazni zapora oziroma ga ni odpustil, ko se mu je iztekla kazen.

Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS) je glede na njegove navedbe pojasnila, da je bil ZPKZ

Maribor seznanjen o izreku enotne kazni in datumu, ko bo obsojenec kazen prestal (10. 7. 2007). Zato je ZPKZ Maribor sodišče nekajkrat zaprosil, naj dostavi odpravek pravnomočne sodbe, vendar je Okrajno sodišče v Murski Soboti ZPKZ Maribor sodbo dostavilo (še) 16. 7. 2007, čeprav je sodba postala pravnomočna 14. 7. 2007. Okrožno sodišče v Mariboru je kot izvršilno sodišče ZPKZ Maribor nalog za izvršitev kazni poslalo 17. 7. 2007. ZPKZ Maribor ga je po prejemu sodbe Okrajnega sodišča v Murski Soboti 16. 7. 2007 takoj odpustil s prestajanja kazni zapora, vendar je bil zadržan v zavodu še šest dni potem, ko je kazen zapora v celoti prestal.

Okrajno sodišče v Murski Soboti je pojasnilo, da je obsojenec vlogo glede združitve kazni z dne 4. 6. 2007 poslal Okrožnemu sodišču v Murski Soboti, ki za njeno reševanje ni bilo pristojno. Vloga je bila zato 8. 6. 2007 odstopljena v reševanje Okrajnemu sodišču v Murski Soboti, ki jo je začelo obravnavati takoj prvega naslednjega delovnega dne, 11. 6. 2007. Po ugotovitvi, da so bili podani pogoji za združitev kazni, je bila o tem 2. 7. 2007 izdana sodba pod opr. št. Kr 14/2007. Pisni odpravek sodbe je bil odposlan še istega dne (obsojenec ga je prejel 5. 7. 2007, Okrožno državno tožilstvo v Murski Soboti pa 4. 7. 2007). Pritožbena roka sta se iztekla 14. 7. 2007, nakar je bila pravnomočna sodba poslana prvi naslednji delovni dan, to je 16. 7. 2007 na Okrožno sodišče v Mariboru (tudi po faksu).

Obsojenca se odpusti iz zavoda tisti dan, ko se mu izteče kazen. Pravna podlaga za odpust obsojenca je lahko le pravnomočna sodba. Okrajno sodišče v Murski Soboti je presodilo, da je bila sodba v tem primeru izdelana v najkrajšem možnem času, upoštevajoč pri tem sodnikove druge delovne obveznosti in koriščenje dopusta. Kljub vsemu ne gre spregledati, da je bil obsojenec na prestajanju kazni še šest dni potem, ko je kazen zapora že v celoti prestal. Pobudo smo ocenili kot utemeljeno, saj bi bila lahko v tem primeru uporabljena možnost odpovedi pravici do pritožbe, če že ni bilo mogoče prej odločiti o obsojenčevi vlogi za združitev kazni. **2.2-48/2007**

34. Preizkus opravljenega testiranja v zavodu za prestajanje kazni zapora

Pobudnica, obsojenka na prestajanju kazni zapora v Zavodu za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ig, je bila v posledici rezultata testiranja, ki je pokazal prisotnost prepovedane droge v njeni telesni tekočini, premeščena iz polodprtega v zaprti oddelek ZPKZ Ig. Ker se z rezultatom testiranja ni strinjala, je zahtevala preizkus opravljenega testiranja še v zunanji ustanovi. Ta preizkus je pokazal, da v njeni telesni tekočini ni prepovedane droge. V pobudi Varuhu je zatrjevala, da zavod kljub temu ni spremenil svoje odločitve o njeni premestitvi v zaprti oddelek.

Na našo poizvedbo je Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij pojasnila, da je bila pobudnica po prejemu rezultatov preizkusa testiranja v zunanji ustanovi premeščena nazaj v polodprti oddelek.

Pozitiven izvid urinskega testa ima lahko za obsojenca na prestajanju kazni zapora resnejše posledice: npr. strožji režim prestajanja zaporni kazni, izgubo že pridobljenih ugodnosti, manjše možnosti za pogojni odpust itd. Zato je prav, da obstaja možnost vnovične (naknadne) analize urinskih testov v dvomljivih, izjemnih primerih, ko test kaže na prisotnost psihoaktivnih snovi, obsojenec pa zanika uživanje nedovoljenih substanc. V tem primeru je bilo zato prav, da je bil pobudnici po 55. členu Pravilnika o izvrševanju kazni zapora omogočen preizkus testiranja še v zunanji instituciji. Kot pravilno smo ocenili tudi odločitev ZPKZ Ig, da je pobudnico (resda še drugi dan po prejemu rezultatov testiranja) premestil nazaj na polodprti oddelek. **2.2-68/2007**

35. Nestrinjanje pobudnice s pridržanjem v psihiatrični bolnišnici

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila pobudnica v času neprostovoljne hospitalizacije v psihiatrični bolnišnici. Zanimalo jo je, kaj lahko stori, saj je bila prepričana, da zdravljenja ne potrebuje. V pobudi je opisala dogodke, ki so privedli do hospitalizacije. Menila je, da zdravnik, ki jo je napotil v bolnišnico, ni upošteval njenih bojazni in simptomov, razočarana je bila tudi nad ravnanjem svojcev, ki so jo pospremili v bolnišnico. Občutek je imela, da so neupravičeno posegli v njeno življenje.

Pobudnici smo pojasnili, v katerih primerih zakon dopušča neprostovoljno hospitalizacijo, kako mora biti izpeljan postopek, v katerem se odloča o pridržanju v psihiatrični bolnišnici, in kakšne pritožbene poti so ji na voljo, če ne soglaša z odločitvijo sodišča. Zaradi pomislekov, ki jih je imela glede načina zdravljenja, smo predlagali, naj z njimi seznanji psihiatra, saj je zaupanje temelj odnosa med zdravnikom in bolnikom, k zdravljenju pa je treba čim bolj pritegniti tudi bolnika.

Pobudnici smo predlagali, naj nas obvesti, pisno ali po telefonu, če na podlagi naših pojasnil meni, da je zdravstvena ustanova ali sodišče ravnalo v nasprotju s predpisanim postopkom ali če so bile med pridržanjem kršene njene pravice. Očitno so pojasnila pobudnici zadostovala za razumevanje razmer in postopkov, saj nas o nepravilnostih v nadaljevanju ni obvestila. **2.3-10/2007**

36. Povsem neprimerna soba za pomiritev

Varuh človekovih pravic RS je v okviru rednih obiskov javnih socialnovarstvenih zavodov obiskal Socialno varstveni zavod Dutovlje.

Ob pregledu prostorov smo si ogledali tudi t. i. sobo za pomiritev, ki je za izvajanje posebnega varovalnega ukrepa povsem neprimerna. V kletni etaži, v približno 3 krat 2 m velikem prostoru so po tleh položene hladne, trde in spolzke ploščice in tako neprimerne za talno oblogo take sobe. Ponekod celo že odstopajo. Pod stropom potekajo odtočne cevi, ki povečujejo občutek neugodja ob vstopu v sobo. Stene sobe so obložene z nekajmilimetrsko oblogo, do višine približno dveh metrov, vendar ne z mehкими materiali, ki bi preprečevali poškodbe ob morebitnem udarcu osebe ob steno, nad vhodom v sobo pa je nadometno speljana elektrika, ki bi jo nekoliko višji stanovalec s poskokom lahko dosegel. V sobi ni prezračevanja, soba tudi nima videonadzora ali klicnega zvonca.

Zavod smo opozorili na številne pomanjkljivosti sobe za pomiritev, predvsem zato, ker je v njej veliko možnosti za samopoškodbe. Predlagali smo, naj sobo opremijo vsaj s klicnim sistemom in da se v primeru, ko je v njej stanovalec, pri katerem je nevarno, da pride do samopoškodbe, opravlja stalen in neprekinjen avdio- in videonadzor.

Ob tem nam je Zavod pojasnil, da sobe za pomiritev ne uporabljajo v primerih, ko je stanovalec avtoagresiven in da v drugih primerih opravljajo redne nadzore oseb, nameščenih v sobi. Soglašal je z našim mnenjem, da je soba povsem neprimerna za izvajanje posebnega varovalnega ukrepa in da že nekaj časa razmišljajo o tem, ali jo sploh potrebujejo in kakšno. Ob našem prihodnjem obisku zavoda zato pričakujemo, da bomo – če jo bodo obdržali – videli prijaznejšo, predvsem pa varnejšo sobo za pomiritev. **2.4-4/2007**

37. Zaradi napake pri izračunu izteka kazni neutemeljeno v priporu in centru za tujce

Tujec iz Centra za tujce v Postojni je v pobudi Varuhu človekovih pravic RS navajal, da ga je na podlagi tiralice Okrožnega sodišča v Ljubljani 30. 1. 2007 prijela srbska policija in je bil

2

nato v priporu v Beogradu do 24. 4. 2007. Tega dne sta ponj prišla dva predstavnika Interpola Ljubljana in ga z letalom pripeljala v Zavod za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) Ljubljana. Po sprejemu v ZPKZ je bilo ugotovljeno, da gre za napako in je bil iz zapora izpuščen po treh urah. Še isti dan, to je 24. 4. 2007, pa je bil odpeljan v Center za tujce, čeprav se je želel čim prej vrniti v Srbijo.

Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (UIKS), ki je na podlagi naše zahteve preverila njegove navedbe, je ugotovila, da je iz ZPKZ Ljubljana pobegnil 27. 7. 1991, na podlagi mednarodne tiralice pa je bil prijet 30. 1. 2007 v Republiki Srbiji. Po prijemu je bil zoper njega odrejen ekstradicijski pripor, v katerem je bil do 24. 4. 2007, ko ga je Interpol pripeljal v ZPKZ Ljubljana. Iz ZPKZ Ljubljana je bil po treh urah odpuščen, ker se je ugotovilo, da je preostanek kazni zapora v celoti prestopil že v ekstradicijskem priporu 21. 2. 2007. Ker ni bil državljani države članice Evropske unije, je ZPKZ Ljubljana o tem, da bo izpuščen na prostost, obvestil pristojno policijsko postajo, ki ga je tega dne tudi prevzela.

Na podlagi posredovanja Varuha je UIKS še ugotovila, da je do pomote pri izračunu izteka kazni zapora v tem primeru prišlo že v letu 1993, ko je ZPKZ Ljubljana izdal odredbo za razpis mednarodne tiralice, ki je bila dne 18. 6. 2003 poslana Policijski upravi Ljubljana. V odredbi je bilo namreč napačno navedeno, da je ZPKZ Ljubljana 20. 7. 1993 prejel še čakajočo enotno kazen v trajanju šest let in štiri mesece zapora, čeprav je pobudnik to kazen že prestajal. Ta pomota se je ponovila tudi pri pripravi ekstradicijske dokumentacije z dne 7. 2. 2007, zato je bil dejansko zadržan v ekstradicijskem priporu še dva meseca in tri dni potem, ko je kazen zapora v celoti prestopil. Po mnenju UIKS je do neljube pomote pri izračunu izteka kazni zapora prišlo zaradi premajhne natančnosti delavcev, ki so v ZPKZ Ljubljana opravljali naloge vodenja zbirke podatkov o obsojencih in pripornikih, kamor sodi tudi točen izračun datuma izteka kazni zapora za vsakega obsojenca.

UIKS je še dodala, da je do te pomanjkljivosti prišlo tudi zaradi preobremenjenosti delavca, ki trenutno vodi zbirko podatkov o obsojencih in pripornikih v ZPKZ Ljubljana, saj se je število zaprtih oseb v tem zavodu povečalo za 200 odstotkov. Zato in ker je napačen izračun izteka kazni zapora opravljen že leta 1993 takratni referent za izvrševanje kazni, ki pa se je že pred leti upokojil, je UIKS v sodelovanju z direktorjem ZPKZ Ljubljana zavzela stališče, da zoper delavca, ki vodi zbirko podatkov o zaprtih osebah, ne bo uveden disciplinski postopek.

Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) je pojasnilo, da je bil pobudnik Republiki Sloveniji izročen na podlagi odločbe sodišča. Njegovo identiteto je nedvoumno potrdila policija naše države in Republike Srbije. Sicer pa to, da ni imel veljavnega dokumenta za prehod državne meje, nikakor ne more biti razlog, s katerim bi se lahko izognil odgovornosti za storjena ali očitana kazniva dejanja. Po njegovi izpustitvi iz ZPKZ Ljubljana so policisti Policijske postaje Ljubljana Center ugotovili, da ni elementov storitve prekrška po Zakonu o tujcih, zato v tem smislu zoper njega niso ukrepali. Izdali so mu le sklep o nastanitvi v Center za tujce, ker ni državljani Republike Slovenije in ni imel urejenega statusa, niti naj ne bi imel veljavnega osebne dokumenta.

Ob njegovem sprejemu je Center za tujce ugotovil, da niso podani formalni razlogi za njegovo nastanitev in odstranitev iz države. Tudi MNZ je presodilo, da za nastanitev pobudnika v Center za tujce in odstranitev iz države niso izpolnjeni zakonski pogoji, saj na ozemlju Slovenije ni prebival nezakonito in torej ni bilo izvršilnega naslova (akta, izdanega v postopku o prekršku, s katerim bi bil spoznan za odgovornega nezakonitega prebivanja, ali sodbe sodišča, s katero bi mu bila izrečena stranska kazen izgona tujca), na podlagi katerega bi ga odstranili iz države. V Sloveniji se je namreč znašel na podlagi uradne izročitve, zato mu je bilo gibanje na prostore Centra za tujce po mnenju MNZ odrejeno nezakonito in s tem prekoračeno pooblastilo, ki je policiji dano. Policija in z njo Center za tujce sta kljub temu še naprej izvajala njegovo nastanitev in

organizirala odstranitev iz države, a sta bila pri organizaciji odstranitve, glede na način njegovega prihoda, omejena. Sprožen je bil postopek preverjanja njegovega državljanstva v BiH, tako da bi bila v primeru potrditve možna pridobitev potnega lista za tujca in odstranitev. Prav tako je Center za tujce zaprosil Veleposlaništvo BiH za izdajo potnega lista za njegovo vrnitev. Potni list za tujca je bil nato pobudniku izdan (še) v septembru, ko je Slovenijo tudi zapustil.

Pobudo smo ocenili kot utemeljeno, saj za izročitev pobudnika Republiki Sloveniji in nastanitev v Center za tujce niso bili podani zakonsko določeni pogoji. Pobudnik je preostanek kazni prestopil že v ekstradicijskem priporu in zato tudi ne bi smel biti izročen naši državi zaradi prestajanja kazni zapora. Le zaradi napake pri izračunu izteka kazni zapora, ki se je ponovila tudi pri pripravi ekstradicijske dokumentacije, je bil v priporu zadržan tudi potem, ko je (manjkajočo) kazen zapora v celoti prestopil in bil izročen Sloveniji. Ta napaka je bila ob sprejemu takoj odkrita, vendar pobudnik naše države ni mogel zapustiti vse do septembra, saj ni imel veljavne potne listine za prehod državne meje.

UIKS ni zanikala odgovornosti za nastali položaj zaradi napake pri izračunu kazni. Zaradi tega so bili državni organi tudi zavezani, da storijo vse, da bi lahko pobudnik Republiko Slovenijo čim prej zapustil. Tako smo pobudniku predlagali, naj se, če želi povračilo škode, ki mu je nastala, obrne na pravobranilstvo z ustreznim zahtevkom oziroma predlogom. Hkrati smo ga povabili, če se bo odločil za to pot, da nas o tem obvesti, saj ga bomo pri tem tudi podprli. **2.6-3/2007**

2.4 Pravosodje

2.4.1 SODNI POSTOPKI

Tako kot vsa leta delovanja Varuha človekovih pravic RS se je tudi v letu 2007 največ prejetih pobud nanašalo na sodne postopke. Največji delež (341 obravnavanih pobud) pripada civilnim postopkom (pravdne, nepravdne in izvršilne zadeve), 69 pobud se nanaša na kazenske postopke, 35 na delovne in socialne spore, 62 na postopke o prekrških in 11 na upravnosodne postopke. Na nekatere izmed tovrstnih obravnavanih pobud še posebej opozarjamo v poglavju z izbranimi primeri.

Čeprav je sodna statistika za prvo polovico leta 2007 pokazala, da se je število nerešenih zadev na slovenskih sodiščih zmanjšalo (povečalo se je le na Vrhovnem sodišču RS), se še vedno levji delež prejetih pobud nanaša na dolgotrajnost sodnih postopkov. Pobudniki težko sprejmejo pojasnila sodišč, da morajo zaradi velikega števila (nerešenih) zadev in kadrovskih ali prostorskih težav sodišč več let čakati na začetek obravnavanja zadeve oziroma (končno) odločitev sodišča. Še posebej pereči so več let trajajoči postopki v delovnih in socialnih sporih. V teh sporih je od pravnomočno končanega sodnega postopka praviloma odvisen tudi socialni položaj posameznika in mnogokrat tudi položaj njegove družine. Tudi v drugih sodnih postopkih je hitra odločitev za prizadetega ključna; kaj namreč oškodovancu pomaga odškodnina, ki jo prejme več let po škodnem dogodku. Smiselna bi bila namreč takrat, ko bi še lahko pomagala odpraviti posledice nastale škode ali omiliti posameznikove težave zaradi škodnega dogodka.

Pri tem ne gre spregledati, da dolgotrajnost sodnega postopka tudi ni v interesu žrtve kaznivega dejanja. Ne gre zanemariti telesnih, psihičnih in družbenih posledic, ki jih žrtev trpi zaradi kaznivega dejanja. Dolgotrajnega postopka nikakor ni mogoče oceniti kot žrtvi prijaznega ravnanja. Obdolženec ima na podlagi ustave in zakona zagotovljena mnoga pravna jamstva v kazenskem postopku, ki naj zagotovijo zakonit in pošten postopek, da bi ne bil obsojen nihče, ki je nedolžen. Hkrati mora pravni red zagotoviti učinkovito varstvo tudi žrtvi kaznivega dejanja, in to predvsem s hitro in pošteno odločitvijo o očitnem kaznivem dejanju.

Obravnavane pobude kažejo, da se nepravdni postopki, še posebej zapuščinski, velikokrat podaljšajo zaradi enkratne ali celo večkratne napotitve (istih) strank na vložitev tožbe v pravnem postopku. Pobudniki pri tem opozarjajo, da se v posledici dolgotrajnega sodnega postopka zmanjšuje vrednost premičnin ali začne propad nepremičnin oziroma so kot dediči onemogočeni pri razpolaganju z denarnimi sredstvi na računih zapustnika. Preprečitev tovrstnih nepotrebnih podaljševanj bi bila lahko v tem, da bi morali udeleženci praviloma vsa (znana) sporna dejstva navesti na prvem naroku.

Pobudniki so večkrat izrazili nezadovoljstvo zaradi večkratnih razveljavitev prvostopenjske sodne odločbe, o čemer je odločilo sodišče druge stopnje. Takšen sodni postopek stranki ne daje zaupanja v strokovnost dela sodišča. Razveljavitvene odločbe pritožbenih sodišč namreč pogosto kažejo, da postopek na prvi stopnji ni dovolj skrbno obravnaval vseh okoliščin, pomembnih za odločitev. Razveljavitev odločbe sodišča prve stopnje pomembno prispeva tudi k (dolgemu) trajanju postopka. Procesni predpisi (npr. ZPP) bi zato morali pritožbena sodišča omejevati pri razveljavitvah odločitev sodišč prve stopnje oziroma dati več možnosti, da sama odpravijo ugotovljene nepravilnosti oziroma pomanjkljivosti v postopku pred sodiščem prve stopnje.

Tudi v letu 2007 so pobudniki opozarjali na nezadovoljstvo z delom sodnih izvedencev. Očitki so se nanašali predvsem na primere, ko izvedenci določenih dokazov niso upoštevali ali so jih očitno razumeli napačno. Pobudniki so še izpostavljali, da ti v primeru izdelave mnenj s področja medicinske stroke vse prevečkrat svoje delo opravijo le na podlagi medicinske

dokumentacije in pobudnikov osebno niti ne vidijo. Na nepravilnosti pri delu izvedencev kaže tudi precej postopkov za razrešitev, ki proti njim tečejo na Ministrstvu za pravosodje. Tako je ministrstvo zaradi zamud pri izdelavi mnenj že v začetku leta 2007 razrešilo pet izvedencev, in sicer s področij gradbene stroke, sodne medicine in motornih vozil.

• Pravica do sojenja v razumnem roku

Dolgotrajnega čakanja na začetek obravnavanja ne moremo opredeliti kot sojenje v razumnem roku. Tako sojenje zagotavlja pravica do sodnega varstva po 23. členu slovenske ustave oziroma pravica do poštenega sojenja po 6. členu Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ob številnih pobudah, ki zatrjujejo sojenje zunaj razumnega roka, ne preseneča podatek, da je bila Republika Slovenija pred Evropskim sodiščem za človekove pravice obravnavana več kot 200-krat (večinoma zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku), več kot 800 primerov pa v Strasbourgu še čaka na odločitev. Državno pravobranilstvo RS je v letu 2007 iz naslova odškodnin zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku izplačalo 1.383.685,56 evra in še več 10.000 evrov iz naslova odvetniških stroškov, v letu 2008 pa načrtuje več kot 50-odstotno povečanje teh izplačil, kar pomeni, da bi ta lahko dosegla dva milijona evrov.

Pooblastila procesnih zakonov dajejo sodnikom zadostne možnosti, da zagotovijo učinkovit, nepristranski in pošten sodni postopek. Zato lahko tudi vsak sodnik s svojim strokovnim, vestnim in skrbnim delom pomembno prispeva k odpravi sodnih zaostankov. Stranko v postopku, ki pri sodišču išče varstvo svoje pravice, ne zanimajo sistemske ovire (kadrovske in druge težave sodišč), katerih posledica je odločanje zunaj razumnega roka. Stranka v postopku utemeljeno pričakuje takšno ravnanje države in sodišča, da ne bo kršena tako pomembna temeljna človekova pravica, kot je pravica do sodnega varstva. Prav hitrost sodnega varstva je eden temeljnih pogojev za njegovo učinkovitost. Zavlačevanje sodnega varstva pomeni njegovo zanikanje in ima za stranko lahko enake posledice kot njegova izrecna zavrnitev. Zato pravno varstvo, ki ga zagotavljajo sodišča, ne sme zamujati. Predvsem mora država sodstvu omogočiti normalno delo in z ustreznimi mehanizmi zagotoviti, da neodvisnost sodnikov ne bo pomenila neodgovornosti. Prav zato je Varuhova temeljna kritika namenjena nerazumno dolgotrajnemu odločanju v številnih sodnih postopkih. Ob tem ne gre spregledati, da se je s preobremenitvijo zaradi velikega števila pripada novih in večinoma nepomembnih zadev lani srečalo tudi Ustavno sodišče RS. Tako očitno tudi novela Zakona o ustavnem sodišču ni prinesla zmanjšanja pripada novih zadev.

Ne gre prezreti tudi pravice do **kakovostnega sojenja**, da se v poštenem postopku, ob strogem upoštevanju enakopravnosti strank doseže pravilno, zakonito in avtoritativno sodno odločitev.

Varuh tako podpira vse dejavnosti, usmerjene k večjim prizadevanjem sodne veje oblasti, da zmanjša in odpravi sodne zaostanke ter zagotovi kakovostno sojenje v razumnem roku. Za pripravo pravosodne zakonodaje skrbi Ministrstvo za pravosodje. Glavni cilj, ki ga mora ministrstvo na tem področju zasledovati, je zato dodatno povečanje učinkovitosti sodstva v skladu s projektom odprave sodnih zaostankov. Seveda mora pri tem vselej izhajati iz načel ustavnosti, zakonitosti in spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. To velja tudi za **načrtovane spremembe zakonodaje s področja kazenskih postopkov** (KZ in ZKP), ki jih je Ministrstvo za pravosodje napovedalo konec leta 2007. Kazensko pravo je eden izmed stebrov državnosti; vsi posegi v temeljne institute tega prava bi morali biti zato skrbno pretehtani, zagotovljena bi morala biti tudi široka javna razprava in za ključne spremembe doseženo soglasje stroke.

Državno pravobranilstvo RS je v letu 2007 iz naslova odškodnin zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku izplačalo 1.383.685,56 evra in še več deset tisoč evrov iz naslova odvetniških stroškov.

Kazensko pravo je eden izmed stebrov državnosti. Vsi posegi v temeljne institute kazenskega prava bi morali biti zato skrbno pretehtani, hkrati pa bi morala biti zagotovljena široka javna razprava in doseženo soglasje stroke za ključne spremembe.

Se vedno se levji delež prejetih pobud nanaša na dolgotrajnost sodnih postopkov.

Dolgotrajnega postopka nikakor ni mogoče oceniti kot žrtvi prijaznega ravnanja. Pravni red mora zagotoviti učinkovito varstvo tudi žrtvi kaznivega dejanja, in to predvsem s hitro in pošteno odločitvijo o kaznivem dejanju.

Razveljavitvene odločbe pritožbenih sodišč namreč pogosto kažejo, da postopek na prvi stopnji ni dovolj skrbno obravnaval vseh okoliščin, pomembnih za odločitev.

2

• Za alternativno reševanje sporov

Ugotavljamo, da stranke vse bolj poznajo alternativne možnosti reševanja sporov, vedno bolj tudi povprašujejo po tej možnosti. Čeprav število zadev, ki se z mediacijo rešijo na nekaterih sodiščih, kjer strankam to možnost alternativnega reševanja sporov že ponujajo, ni zanemarljivo, ima takšna rešitev tudi vsaj dva posredna učinka. Kadar se mediacija konča s poravnavo, se lahko stranke s to odločitvijo veliko bolj poistovetijo kot s sodno odločitvijo kot avtoritativno odločitvijo državnega organa o sporu. V tem primeru največkrat vsaj ena stranka z odločitvijo ni zadovoljna, velikokrat nista zadovoljni celo obe. Ker se pri mediaciji skuša ne le doseči poravnavo o samem (tožbenem) zahtevku, temveč ugotoviti bistvo spora, ki je pogosto globlje, ima sklenjena poravnava večkrat za posledico tudi zmanjšanje možnosti za nove spore med strankama ali celo novo ureditev medosebnih odnosov. Pobude velikokrat kažejo, da se stranke zavedajo, da odločitev sodišča o tožbenem zahtevku ne bo spremenila skaljenih medosebnih odnosov. Sodna določitev meje med sprtima sosedoma tako ne bo preprečila prihodnjih šikaniranj in raznih nagajanj; razdelitev premoženja v sodnem postopku med nekdanjima zakoncema ne bo nujno preprečila nasilja enega nad drugim oziroma predvsem odpravila strahu pred morebitnim novim nasiljem. Zato lahko Varuh le spodbuja večjo uporabo postopkov mirnega reševanja sporov, tudi na sodiščih, kjer strankam tega še ne ponujajo, in predlaga, da se postopki mediacije čim prej zakonsko uredijo.

Varuh spodbuja večjo uporabo postopkov mirnega reševanja sporov in predlaga, da se postopki mediacije čim prej zakonsko uredijo za več področij.

• Izvršba

Naraščanje pobud, ki zadevajo postopek izvršbe, se je nadaljevalo tudi v tem letu. Na Varuha človekovih pravic RS so se s pobudami obračali predvsem dolžniki, ki so se zaradi neznanja, nevednosti ali zgolj naivnosti, misleč, da se bodo s svojo pasivnostjo izognili poravnavi svojega dolga, znašli v finančni stiski zaradi bremena svojega dolga, z njim povezanih obresti in stroškov, ki so nastali v posledici prisilne izterjave njihovih obveznosti. Ena izmed značilnosti obravnavanih pobud je bila tudi, da so se pobudniki obrnili na Varuha največkrat šele tedaj, ko so zamudili vse možnosti za uporabo pravnih sredstev, ki so jim kot dolžnikom na voljo v izvršilnem postopku, včasih celo po že opravljeni drugi javni dražbi nepremičnine ali po končanem naroku za razdelitev kupnine in celo tik pred napovedano prisilno izselitvijo iz nepremičnine, kar je podrobneje opisano v opisu zbranih primerov. Pričakovana pobudnikov so bila največkrat usmerjena v to, da bo Varuh sprejete sodne odločitve, celo v izvršilnih postopkih, ki so tekli na podlagi izvršilnega naslova (pravnomočne sodne odločbe), spremenil v njihovo korist, tako da izvršbe ne bi bilo.

Poseben problem so postopki izvršbe zaradi izterjave preživninske terjatve. Ti spadajo med prednostne zadeve pri okrajnih sodiščih, vendar to vedno ne zagotavlja hitre in učinkovite izterjave preživninske obveznosti dolžnika, še posebej ko gre za dolžnike, ki nimajo zaposlitve niti premoženja, iz katerega bi bilo mogoče poplačati preživninsko terjatev. Tako nosi breme preživljanja zgolj eden izmed staršev – tisti, ki mu je otrok zaupan tudi v varstvo in vzgojo. V primeru neučinkovite izvršbe lahko kot zakoniti zastopnik preživninskega upravičenca uveljavi pravico do nadomestila preživnine pri Javnem jamstvenem in preživninskem skladu RS, vendar se nadomestilo preživnine izplačuje šele od vložitve zahtevka in v višini, za katero je evidentno, da ne more pokrivati stroškov življenjskih potreb otroka, na podlagi katerih je bila preživninska obveznost določena in bi jih pokrivala, če bi bila plačana v celoti.

Pravico otroka do preživnine je mogoče povezati z določbo 56. člena Ustave RS, po kateri otroci, za katere starši ne skrbijo, uživajo posebno varstvo države. Ta zaveza države mora imeti svoj odmev tudi v prisilni izterjavi preživnine.

Zato bi bilo treba proučiti možnosti za spremembe in dopolnitve zakonodaje, ki bodo

pripomogle k hitrejšemu, predvsem pa učinkovitejšemu izterjevanju preživnin, saj mehanizmi za izvršbo preživnin niso dovolj ustrezni. Ker postopki izvršbe zaradi izterjave preživninske terjatve pogosto niso uspešni in traja več let, da se poplača celotna preživninska terjatev, bi bilo v luči 56. člena Ustave RS smiselno proučiti tudi možnosti za spremembo zakonodaje, ki bi zagotovila pravico do nadomestila preživnine v višini, primerljivi z višino določene preživnine in ki bi omogočala dejansko pokritje stroškov življenjskih potreb preživninskega upravičenca, plačilo le-teh pa zaradi neizpolnjevanja svoje preživninske obveznosti ne bi bilo preneseno na drugega izmed staršev, ki mu je preživninski upravičenec kot otrok zaupan tudi v varstvo, vzgojo in preživljanje.

Pobudniki so v vse več primerih tudi prezadolženi in v hudi socialni stiski zaradi obveznosti plačila dolgov. Gre za primere, ko prezadolžene osebe ne zmorejo odplačevati svojih dolgov, kar neredko povzroča hude človeške stiske in nerešljive probleme. Posamezniki se v položaju osebne (pre)zadolženosti pogosto znajdejo tudi brez lastne krivde in odgovornosti, zgolj zaradi spleta nesrečnih okoliščin, na katere niti ne morejo učinkoviteje vplivati. Zato je treba pozdraviti sprejetje Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, ki določa pravila postopka o stečaju fizične osebe in odpustu obveznosti stečajnega dolžnika. Tako naj bi bilo prezadolženim fizičnim osebam omogočeno, da iz svojega premoženja v okviru svojih možnosti poplačajo upnike hkrati in v enakih deležih, s tem da lahko v stečajnem postopku tudi predlagajo sodišču, da jih oprosti obveznosti plačila dolgov, ki niso bili poplačani iz premoženja v stečaju. Večina določb zakona se bo začela uporabljati šele s 1. oktobrom 2008, zato se bodo šele tedaj pokazali njegovi učinki v praksi. Počakati bo treba tudi na to, kako se bo razvijala sodna praksa glede osebnih stečajev.

• Seznanjanje z obveznostjo plačila sodne takse

Ob obravnavanju nekaterih pobud smo opazili, da se težave pojavljajo tudi pri seznanjanju posameznika z obveznostjo plačila sodne takse in njeno višino. Eden izmed pobudnikov je tako menil, da ni prav, da mora poravnati tudi sodno takso za opomin, saj ga referentka v vložilšču ob sprejetju vloge ni seznanila, da mora plačati sodno takso, niti ni pojasnila njene višine.

Sodni red v 217. členu med drugim določa, da se v primeru, ko stranka neposredno predloži pisanje, ki ni pravilno kolkovano ali sploh ni kolkovano, pa bi moralo biti, stranko na to opozori in se pouči o obveznosti kolkovanja. V tej zvezi je pobudnik prejel odgovor Ministrstva za javno upravo, Okrajnega in Okrožnega sodišča v Celju (ki za okrajno sodišče opravlja dela v zvezi s pošto in sprejetjem vlog strank). Iz vseh odgovorov izhaja stališče, da bi ga morala delavka v vložilšču seznaniti z obveznostjo plačila sodne takse za vlogo. Vendar je ob tem Okrožno sodišče v Celju opozorilo, da zaposleni v sprejemni pisarni nimajo vpogleda v podatke o zadevah (torej v vpisnike) niti niso usposobljeni za izračun takse. Stranke v takem primeru napotijo na pristojne oddelke posameznih sodišč, kjer imajo uradniki natančne podatke o zadevah, fazi postopka in so za izračunavanje taks tudi usposobljeni. Če bi takšne podatke dajali v sprejemni pisarni, bi lahko prišlo do neljubih primerov in nezadovoljstva strank zaradi morebitnega nepravilnega izračuna. Okrožno sodišče v Celju je tako menilo, da je določilo 217. člena Sodnega reda nejasno in ne določa natančno, kdo je na sodišču pristojna oseba, ki mora izračunati višino takse. Zato se je že leta 2002 obrnilo na Ministrstvo za pravosodje in dalo pobudo za spremembo tega člena, vendar spremembe oziroma ustreznega tolmačenja očitno nejasne določbe Sodnega reda tudi pet let pozneje še ni.

• Hišne preiskave zgolj s sklicevanjem na predloge policije

Hišna preiskava je hud poseg v ustavno pravico do nedotakljivosti stanovanja in jo odredi

Treba bo proučiti možnosti za spremembe in dopolnitve zakonodaje, ki bodo pripomogle k hitrejšemu, predvsem pa učinkovitejšemu izterjevanju preživnin.

Spremembe oziroma ustreznega tolmačenja očitno nejasne določbe Sodnega reda tudi pet let pozneje še ni.

2

sodišče z obrazloženo pisno odredbo. Kot vsak poseg v ustavno zagotovljeno pravico je lahko dopustna le ob izpolnjevanju vseh, tudi ustavno določenih pogojev, pri čemer mora biti sorazmerna cilju, ki se z njo zasleduje. Z novelo zakona o kazenskem postopku (ZKP-F) je bil dokazni standard za opravo hišne preiskave znižan na utemeljene razloge za sum, da je določena oseba storila kaznivo dejanje in je verjetno, da bo mogoče pri preiskavi obdolženca prijeto ali da se bodo odkrili sledovi kaznivega dejanja ali predmeti, ki so pomembni za kazenski postopek (prvi odstavek 214. člena ZKP).

Obrazložitev odredbe za dovolitev hišne preiskave mora biti izčrpna, upošteva vse pogoje, ki morajo biti podani za tak poseg v nedotakljivost stanovanja.

Varuh je v preteklosti že opozoril, da mora biti obrazložitev odredbe za dovolitev hišne preiskave izčrpna, upošteva vse pogoje, ki morajo biti podani za tak poseg v nedotakljivost stanovanja. V primeru tako hudega posega v zasebnost posameznika, kot je hišna preiskava, je namreč utemeljeno pričakovanje, da bo sodišče namenilo dovolj pozornosti obrazložitvi odredbe, s katero tak poseg dovoli. Zaveza sodišča je, da v vsakem primeru presodi, ali so izpolnjeni vsi pogoji za izdajo odredbe, s katero se dovoljuje oprava hišne preiskave. Pri tem ne gre prezreti, da zoper to odredbo ni pritožbe. Pri obravnavanju posameznih pobud še vedno ugotavljamo temu nasprotno primere, s skopimi obrazložitvami odredb sodišč za hišno preiskavo, s sklicevanjem (le) na tovrstne predloge policije.

• Zaslišanje osumljenca z zamudo zaradi izostalega obvestila o njegovi privedbi

Pri obravnavanju pobude pripornika iz Zavoda za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in kazni zapora (ZPKMZ KZ) Celje smo ugotovili, da je bil prijeto v tujini in priveden v ZPKMZ KZ Celje 5. 10. 2007 ob 19.10 zaradi izvrševanja pripora na podlagi sklepa Okrožnega sodišča v Celju, opr. št. Kpr 113/2006 z dne 7. 9. 2007. Dežurni preiskovalni sodnik Okrožnega sodišča v Celju je za to izvedel šele 8. 10. 2007 ob 9.00 in pobudnika zaslišal čez eno uro. ZPKMZ KZ Celje o sprejetju pobudnika ni takoj obvestil Okrožnega sodišča v Celju, kar je UIKS opravičevala s tem, da ZKP niti Pravilnik o izvrševanju pripora zavodu ne nalagata takšne obveznosti. Okrožno sodišče v Celju pa je v tej zvezi pojasnilo, da tudi preiskovalnemu sodniku noben predpis ne nalaga dolžnosti poizvedovanja v zavodih za prestajanje kazni zapora, ali so policisti določenega osumljenca že privedli.

Prav bi bilo, da se obveznost obveščanja sodišča (ki je odredilo pripor za osumljeno osebo) o privedbi osebe v zavod za prestajanje kazni zapora tudi normativno uredi.

Preiskovalni sodnik mora tistega, ki mu je bila vzeta prostost, zaslišati brez odlašanja, najpozneje pa v 48 urah, odkar mu je bila oseba pripeljana (drugi odstavek 203. člena Zakona o kazenskem postopku). Niti zavod za prestajanje kazni zapora niti sodišče torej nista prevzela odgovornosti za zamudo pri zaslišanju osumljenca. Obravnavani primer je tako pokazal, da ustaljena praksa, po kateri zavod za prestajanje kazni zapora o privedbi osumljene osebe (takoj) obvesti dežurnega preiskovalnega sodnika, ne zadostuje, da bi bilo zaslišanje osebe, ki ji je bila vzeta prostost, opravljeno brez odlašanja. Zato bi bilo prav, da se obveznost obveščanja sodišča (ki je odredilo pripor za osumljeno osebo) o privedbi osebe v zavod za prestajanje kazni zapora tudi normativno uredi, da ne bi bila več izpostavljena kršitev določbe Zakona o kazenskem postopku.

• Za čimprejšnji dostop sodišč do elektronske evidence zaprtih oseb

Na podlagi 31. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij zavodi za prestajanje kazni zapora zbirajo, obdelujejo, shranjujejo in vodijo zbirko podatkov o obsojencih na prestajanju kazni zapora. UIKS vodi tudi celovito evidenco o osebah na prestajanju kazni zapora, in sicer tudi v elektronski obliki. Sodišča UIKS pogosto zaprosijo za podatke o tem, ali je posameznik, ki ga obravnavajo, na prestajanju kazni zapora ali je v priporu.

Obravnavali smo pobudo, v kateri je pobudnica zatrjevala, da ji je bila sodba Višjega sodišča v Kopru, v zvezi z zadevo Okrajnega sodišča v Piranu opr. št. K 83/2004, vročena šele v

novembru 2006, čeprav je bilo o pritožbi odločeno že 6. 7. 2005. Okrajno sodišče v Piranu je glede na njena zatrjevanja pojasnilo, da je sodbo prejelo 26. 7. 2005. Še istega dne je odredilo, da jo pošljejo obdolženki, njenemu zagovorniku in tožilcu. Sodba pritožbenega sodišča je bila pobudnici vročena šele 16. 11. 2006, saj ji je ni bilo mogoče vročiti ne po pošti ne s službo za vročanje. Po sporočilu sodišča je razpravljajoča sodnica »iz časopisne notice izvedela, da Okrožno sodišče vodi zoper obsojenko nov kazenski postopek in jih je z dopisom z dne 18. 10. 2006 zaprosila za njen naslov, ki so ga tudi pisno posredovali, 8. 11. 2006 pa še telefonično sporočili, da je obd. v priporu in je zato sodnica še istega dne izdala odredbo, da ji v pripor pošljejo sodbo Višjega sodišča«.

V obravnavanem primeru se je pokazalo, da sodišče ni imelo podatka, da je obdolženka v priporu (od 15. 3. 2005 do 8. 9. 2006), torej pod oblastjo države. Veliko stroškov, zlasti pa časa, ki ga je sodišče namenilo za ugotavljanje njenega naslova, je bilo nepotrebnih. Dolžnost obdolženca je, da takoj sporoči vsako spremembo naslova. Kljub temu menimo, da bi država oziroma sodišče moralo imeti ustrezen nadzor nad tem, ali je kateri od udeležencev v postopku npr. v priporu ali na prestajanju kazni zapora, torej pod nadzorom države.

Ministrstvu za pravosodje smo zato predlagali sprejetje ukrepov za vzpostavitev in uporabo ustrezne evidence zaprtih oseb tudi za sodišča. Ministrstvo je sporočilo, da se z Vrhovnim sodiščem RS že dogovarja za omogočanje neposrednega dostopa do elektronske evidence zaprtih oseb, za kar je treba predhodno rešiti še nekaj pravnih in tehničnih vprašanj, dostop pa bo predvidoma omogočen v tem letu.

Ministrstvu za pravosodje smo predlagali sprejetje ukrepov za vzpostavitev in uporabo ustrezne evidence zaprtih oseb tudi za sodišča.

2.4.2 PREKRŠKI

V letu 2007 smo obravnavali 62 pobud, povezanih s prekrški. Kljub povečanju števila pobud na tem področju v primerjavi z letom 2006 njihova vsebina ne odstopa od tistih iz prejšnjih let. Pobude so bile najpogosteje povezane z nestrinjanjem z odločbami o prekršku, ki jih izdajo prekrškovni organi, in to zlasti glede prekrškov po Zakonu o varnosti cestnega prometa. Pri tem izstopajo primeri, ko je bila pobudnikom izrečena sankcija prenehanja veljavnosti vozniškega dovoljenja.

O storitvi prekrška in sankciji odloči prekrškovni organ oziroma sodišče z odločbo. Tudi plačilni nalog, ki se vroči kršitelju takoj na kraju prekrška, če pooblaščen uradna oseba prekrškovnega organa prekršek osebno zazna ali ga ugotovi z uporabo ustreznih tehničnih sredstev ali naprav, velja kot pisna odločba o prekršku.

Tudi v postopku o prekršku velja pravica do poštenega sojenja. Prekrškovni organ je zavezan ugotoviti dejstva in zbrati dokaze, potrebne za odločitev o prekršku, zato mora vestno in skrbno ugotoviti dejansko stanje. Prekrškovni organ mora kršitelja poučiti, da se lahko pisno izjavi o dejstvih oziroma okoliščinah prekrška ter da mora navesti vsa dejstva in dokaze v svojo korist, ker jih sicer v nadaljevanju postopka ne bo mogel uveljavljati.

Okoliščine, ki se nanašajo na očitani prekršek, je tako mogoče uveljavljati predvsem v postopku o prekršku. Odločba o prekršku mora namreč temeljiti na dokazih in dejstvih, ugotovljenih v postopku. Napačno uporabo materialnega in procesnega prava ter nepopolno in zmotno ugotovitev dejanskega stanja oziroma odločitve o kazni, varstvenih ukrepih, odvzemu premoženjske koristi, stroških postopka o prekršku in premoženjskopravnem zahtevku pa je mogoče izpodbijati s pravnimi sredstvi, ki jih določa ZP-1. Izdana odločba o prekršku prekrškovnega organa se tako lahko izpodbija z vložitvijo zahteve za sodno varstvo, ki omogoča sodno presojo izdane odločbe. Zoper sodbo o prekršku, izdano na prvi stopnji, oziroma sklep, izdan na prvi stopnji, pa je dovoljena pritožba na višje sodišče, če ZP-1 ne določa drugače.

2

Ob upoštevanju Varuhovih pooblastil teh pobud nismo mogli obravnavati v tem smislu, da bi ugotavljali pravilnost in zakonitost odločbe o prekršku. Pobudnike smo seznanili s pravnimi sredstvi in jih opozarjali, da je pravnomočno sodno odločbo mogoče spremeniti ali razveljaviti le v primerih in po postopkih, določenih z ZP-1.

Edino izredno pravno sredstvo, ki ga določa ZP-1, je zahteva za varstvo zakonitosti. Vloži se lahko zoper vsako odločbo, izdano na drugi stopnji, oziroma vsako pravnomočno odločbo, če je prekršen ZP-1 ali predpis, ki določa prekršek. Zahtevo za varstvo zakonitosti lahko vrhovni državni tožilec vloži po uradni dolžnosti ali na pobudo osebe, ki ima pravico do pritožbe zoper sodbo o prekršku sodišča prve stopnje. Pravica vložiti to izredno pravno sredstvo je vrhovnemu državnemu tožilcu dana v javnem interesu zaradi varstva zakonitosti.

Sodišče, ki odloča na zadnji (redni) stopnji v postopku o prekršku, je ob omejenih možnostih za vložitev ustavne pritožbe v zadevah prekrškov zavezano še posebej vestno in skrbno ugotavljati ter presoјati vsa odločilna dejstva in izdati pravilno in zakonito odločitev ob polnem spoštovanju procesnih pravic v postopku udeleženih oseb. Tako je zavezano odgovoriti tudi na vse razumne trditve zahteve za sodno varstvo in se do trditev, ki so pravno relevantne, tudi opredeliti in nanje v odločbi odgovoriti. Sicer pravici do poštenega sojenja ni zadoščeno. Ustavno sodišče RS je v odločbi U-I-56/06-31 z dne 15. 3. 2007 poudarilo, da je odločanje okrajnega sodišča o zahtevi za sodno varstvo primerljivo z odločanjem drugostopenjskega organa o pravnem sredstvu. Sodišče je v primeru zavrnitve zahteve za sodno varstvo odločilo enako kot pred njim prekrškovni organ. V tem primeru je mogoče zahtevo za sodno varstvo obravnavati kot drugo pravno sredstvo v smislu 25. člena Ustave RS. Zato je odločilo, da izključitev nadaljnje pritožbe zoper odločitev sodišča o zavrnitvi zahteve za sodno varstvo ne pomeni posega v pravico do pravnega sredstva.

• Zamuda pri uskladitvi predpisov, s katerimi so določeni prekrški

Po prvem odstavku 223. člena ZP-1 je bilo treba neusklajene predpise, s katerimi so določeni prekrški, uskladiti s tem zakonom v treh letih po njegovi uveljavitvi. Rok se je iztekel 7. 2. 2006, vendar zakonodajalec do tega dne ni uskladal vseh predpisov. Ustavno sodišče RS je tako v odločbi U-I-69/06-16 z dne 14. 12. 2006 ugotovilo, da Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (Uradni list RS, št. 108/99 in nasl.) še ni bil usklajen z določbami ZP-1, zato je po tem zakonu še vedno mogoče izreči tudi kazen zapora, čeprav se je izteklo obdobje, v katerem je bilo še dopustno izrehati kazen zapora, ki je ZP-1 več ne določa.

Takšna neusklajenost pravnih predpisov ni v skladu z zakonodajalčevim namenom in je zato v neskladju z načelom konsistentnosti kot enim izmed načel pravne države iz 2. člena ustave. Prav bi bilo, da bi bili vsi področni zakoni usklajeni v roku, ki ga je določil ZP-1.

• Plačilni nalog in posebni primeri le-tega

Plačilni nalog lahko pooblaščen oseb prekrškovnega organa glede na določbe ZP-1 izda le, če sama neposredno zazna ali z uporabo ustreznih tehničnih sredstev ali naprav ugotovi storitev prekrška in storilca. Ne zadostuje, da za prekršek izve iz pripovedovanja prič oziroma iz morebitnih prijav. Plačilni nalog je torej mogoče izdati le v primeru izpolnjenih zakonskih pogojev, sicer gre za kršitev določb ZP-1, med drugim gre lahko tudi za kršitev pravice stranke do zaslišanja. V nekaterih obravnavanih pobudah smo ugotovili tudi primere izdanih plačilnih nalogov, ne da bi bili za njihovo izdajo izpolnjeni zakonski pogoji.

V posebnem primeru plačilnega naloga po določbi 57.a člena ZP-1 se lahko plačilni nalog izda

tudi za določene kršitve zakonov, če pooblaščen oseb prekrškovnega organa prekršek ugotovi na podlagi zbranih obvestil in dokazov. V tem primeru mora plačilni nalog vsebovati tudi opis dejanskega stanja, v katerem se navede kratek opis dejanja kršitelja, povzetek izjave kršitelja in prič ter ugotovitve pooblaščen oseb prekrškovnega organa, ki je vodila postopek o prekršku. Ugotavljamo, da policisti pri izpolnjevanju teh plačilnih nalogov v vseh primerih ne sledijo določbam ZP-1. Tako smo ob obravnavi posameznih primerov ugotovili, da izdani plačilni nalog policije vsebuje le povzetek izjave priče in kršitelja, ne vsebuje pa opisa dejanja kršitve, zlasti ne ugotovitve pooblaščen oseb. Na te pomanjkljivosti smo opozorili MNZ, ki je naše ugotovitve potrdilo in sprejelo ustrezne ukrepe (glej primer št. 57).

• Obvestilo o prekršku

Kadar kršitelju plačilnega naloga ni mogoče vročiti takoj na kraju prekrška, se mu plačilni nalog praviloma vroči po pošti. Če okoliščine to omogočajo, se kršitelju na kraju prekrška pusti obvestilo o prekršku, ki vsebuje kraj in čas storitve ter pravno opredelitev prekrška. Pravnega sredstva zoper obvestilo o prekršku ni, kršitelj mora počakati na vročitev plačilnega naloga. Zoper plačilni nalog pa lahko v osmih dneh od prejema plačilnega naloga vloži zahtevo za sodno varstvo.

Obvestilo o prekršku Mestnega redarstva Mestne občine Ljubljana vsebuje tudi navodilo za ravnanje, in sicer, da lahko kršitelj plača globo v polovičnem znesku po priloženi položnici ali »počakate na izdajo plačilnega naloga, kar sledi v kratkem.« Poleg tega vsebuje tudi opozorilo, da »na to obvestilo o prekršku po zakonu ni ugovora.« Navodilo ni v nasprotju z zakonom, vendar glede na odzive pobudnikov ugotavljamo, da je vsaj nejasno, če ne tudi zavajajoče. Pobudniki namreč ta obvestila štejejo že za odločbe in se zato zoper njih prehitro poslužujejo pravnih sredstev ali se pritožujejo, da jim je odvzeto pravno sredstvo. Prav bi bilo, da bi navodilo vsebovalo tudi pojasnilo o tem, da se lahko (polovična) globa plača še po prejemu plačilnega naloga oziroma da se lahko zoper njega ugovarja.

• Uklonilni zapor

Storilca prekrška, ki deloma ali v celoti ne plača globe v določenem roku, se k plačilu prisili tako, da se določi uklonilni zapor; o tem odloči sodišče. Storilec lahko do začetka izvrševanja uklonilnega zapora sodišču predlaga, da se plačilo globe nadomesti z opravo določene naloge v splošno korist ali v korist samoupravne lokalne skupnosti. Sodišče pri odločanju o predlogu upošteva vse okoliščine zadeve ter premoženjsko stanje in možnosti storilca za plačilo globe. Po vročitvi poziva za nastop izvrševanja uklonilnega zapora pa je mogoče tak predlog podati le še v treh dneh po njegovi vročitvi. Prav bi bilo, da bi bili storilci prekrškov dovolj natančno seznanjeni z možnostjo opravljanja določne naloge v splošno korist ali v korist samoupravne lokalne skupnosti. Opažamo, da to seznanjanje pogosto ni prilagojeno sposobnostim in potrebam vseh kršiteljev, saj ti dostikrat ne razumejo bistva, namena niti pomena te možnosti. Če bi kršitelji to možnost razumeli in sprejeli, izvajanje uklonilnih zaporov ne bi moglo bistveno poslabšati kakovosti njihovega življenja, s svojim delom v skupnosti pa bi namesto stroškov (ki jih prinaša bivanje v zavodu za prestajanje kazni zapora) dejansko prispevali k izboljšanju življenja v skupnosti. Res je tudi, da tudi lokalne skupnosti to možnost premalo poznajo, zato je seznam primernih del v splošno korist še skromen.

V letu 2007 se je občutno povečalo število storilcev prekrškov, ki so prestajali uklonilni zapor. Tako jih je bilo v zavodih za prestajanje več kot 1000, leto poprej pa 388. Sodišče določi uklonilni zapor še pred prisilno izterjavo globe. Po določbi 20. člena ZP-1 pride do prisilne izterjave namreč šele, če storilec globe ne plača niti po prenehanju uklonilnega zapora. Ob obravnavi pobud smo se srečali tudi s primeri, ko bi bila prisilna izterjava globe lahko uspešna (npr. storilec

Takšna neusklajenost pravnih predpisov ni v skladu z zakonodajalčevim namenom in je zato v neskladju z načelom konsistentnosti kot enim izmed načel pravne države iz 2. člena Ustave.

Ugotavljamo, da seznanjanje z možnostjo opravljanja določne naloge v splošno korist pogosto ni prilagojeno sposobnostim in potrebam vseh kršiteljev, saj ti dostikrat ne razumejo bistva, namena niti pomena te možnosti.

2

prekrška je bil zaposlen in je prejemal plačo), vendar je bil storilcu zaradi neplačila globe določen uklonilni zapor. Izvrševanje uklonilnih zaporov je v takšnih primerih povezano z nepotrebnimi visokimi stroški, ne gre tudi prezreti, da je dodatno breme za zavode za prestajanje kazenskih sankcij, ki so že tako ali tako prezasedeni.

• Kumuliranje uklonilnih zaporov

Ugotovili smo neenotno prakso sodišč pri pozivanju na izvršitev uklonilnih zaporov, ki je bila tudi v nasprotju s predpisi.

Iz posameznih obravnavanih primerov storilcev prekrškov iz ZPKZ Maribor smo ugotovili, da je prišlo do kumuliranja uklonilnih zaporov, to je prestajanja novega uklonilnega zapora takoj po izteku prejšnjega, v primerih ko je zavod zoper isto osebo prejel hkrati dva ali več nalogov za izvršitev uklonilnega zapora. Ugotovili smo tudi neenotno prakso sodišč pri pozivanju na izvršitev uklonilnih zaporov, ki je bila tudi v nasprotju s predpisi.

Zaradi razjasnitve okoliščin posameznih prestajanj uklonilnih zaporov smo se obrnili na UIKS. Ta nas je seznanila, da je glede izpostavljenе problematike že 11. 4. in 4. 7. 2007 zaprosila Ministrstvo za pravosodje za tolmačenje predpisov o prekrških oziroma za podrobno navodilo o ravnanju zavodov, ki izvršujejo uklonilni zapor, v primerih, ko je zavod zoper isto osebo dobil hkrati dva ali več nalogov za izvršitev uklonilnega zapora, vendar ministrstvo doslej še ni zavzelo stališča oziroma ni izdalo zaprosenega navodila. Pri tem UIKS opozarja na težave, če bi bilo treba osebe, zoper katere je sodišče odredilo izvršitev več odločb o izvršitvi uklonilnega zapora zaporedoma, po izvršitvi ene odločbe vsakokrat izpustiti na prostost, saj je skoraj verjetno, da bi moralo sodišče vsakokrat odrediti prisilno privedbo zaradi izvršitve uklonilnega zapora, kar seveda pomeni dodatno delo za sodišče, policijo in ne nazadnje tudi za zavod, v katerem se uklonilni zapor izvršuje. Ne gre tudi spregledati, da se s tem osebi, zoper katero je bila odrejena prisilna privedba, naloži dodatno finančno breme, saj mora po predpisih vsakokrat plačati stroške prisilne privedbe na prestajanje uklonilnega zapora.

V posredovanju pri Ministrstvu za pravosodje smo opozorili, da se prestajanje uklonilnega zapora lahko začne le z zglastivjo osebe v zavodu ali s privedbo, ki jo lahko odredi le sodišče. Tako ni podlage za kumuliranje uklonilnega zapora pri posameznem storilcu, ko mu je določenih več takih prisilnih ukrepov za izvršitev neplačanih denarnih kazni. Ministrstvo za pravosodje smo zaprosili za stališče glede izpostavljenе problematike in katere ukrepe, vključno z morebitnimi spremembami predpisov, za poenotenje prakse na tem področju je/bo sprejelo.

Ministrstvo za pravosodje je v odgovoru poudarilo, da je treba pri določanju in izvrševanju uklonilnega zapora vedno slediti temeljnemu namenu, ki je privedel do njegove uzakonitve. Uklonilni zapor namreč ni sankcija in se ne izreka avtomatično ob ugotovitvi, da globa ni plačana, temveč ga sodišče izreka samo takrat, kadar je mogoče pričakovati, da bo dosegel svoj namen, to je prisilitev storilca k plačilu globe. Zaradi tega je po mnenju Ministrstva za pravosodje nepravilno določati uklonilni zapor osebam, ki plačila globe ne zmorejo, saj s tem uklonilni zapor izgubi svoj namen in se nekako sprevrže v sankcijo. Prav tako neprimerno je tudi t. i. veriženje uklonilnih zaporov, ko sodišče hkrati ali v krajšem časovnem obdobju istemu storilcu izda več pozivov na prestajanje uklonilnega zapora, zaradi česar le-ta v zavodu za prestajanje kazni zapora ostane več kot 30 dni, kar je zakonska zgornja meja za posamezni uklonilni zapor. Po drugi strani posameznemu plačilno sposobnemu storilcu prekrškov ni nujno nesmiselno določiti več uklonilnih zaporov za neplačane globe, argument proti čemur gotovo ne morejo biti morebitni stroški privedbe, saj le-ti nastanejo po izključni krivdi osebe, ki se privede na prestajanje uklonilnega zapora. Seveda tudi v teh primerih ne sme priti do veriženja uklonilnih zaporov. Ministrstvo je menilo, da neuspešno izveden uklonilni zapor lahko pomeni pomembno okoliščino, ki naj jo sodišče upošteva pri vnovični določitvi takega zapora, saj zoper odrejanje večkratnih uklonilnih zaporov kroničnim neplačnikom glob govori tudi stroški, ki jih te osebe pomenijo za davkoplačevalce, to odrejanje pa pripomore

Po mnenju Ministrstva za pravosodje je nepravilno določati uklonilni zapor osebam, ki plačila globe ne zmorejo, saj s tem uklonilni zapor izgubi svoj namen in se nekako sprevrže v sankcijo.

tudi k prezasedenosti zavodov za prestajanje kazni zapora in posledično negativno vpliva na pravice vseh tam nastanjenih oseb.

Ministrstvo za pravosodje je vse to upoštevalo pri pripravi sprememb zakonodaje glede prekrškov. Tako so bile z novelo ZP-1 (ZP-1E, Uradni list RS, št. 17/08) predvidene še dodatne varovalke, ki bodo preprečevale prestajanje uklonilnega zapora plačilno nesposobnih oseb, hkrati pa je bila uvedena tudi sprememba, ki bo preprečevala, da bi v prihodnosti prihajalo do veriženja uklonilnih zaporov. V skladu z novelo lahko poleg ugovora, ki ga storilec prekrška vložiti ob izdaji sklepa o določitvi uklonilnega zapora, tudi direktor zavoda za prestajanje kazni zapora, če okoliščine na strani storilca kažejo na to, da izvršitev uklonilnega zapora ne bi bila v skladu z njegovim namenom, sodišču predlaga, naj se uklonilni zapor ne izvrši in se globa izterja. V zvezi z zaporednimi uklonilnimi zapori pa spremenjeni 202. člen ZP-1 določa, da sodišče izda poziv na prestajanje uklonilnega zapora šele potem, ko ugotovi, da je bil storilec odpuščen iz uklonilnega zapora, določenega s prej izdanim sklepom o določitvi uklonilnega zapora.

Po zagotovitvi Ministrstva za pravosodje te spremembe jamčijo, da se v prihodnje ne bo več določalo uklonilnih zaporov plačilno nesposobnim osebam, predvsem pa bodo preprečile, da bi se znova dogajalo, ko bi posamezniki v uklonilnem zaporu preživeli več kot 30 dni hkrati.

• Obveščanje pridržane osebe o odvzemu prostosti

Z odločbo številka U-I-34/05-9 z dne 21. 6. 2007 je Ustavno sodišče RS v postopku za oceno ustavnosti, začetem na Varuhovo zahtevo, odločilo, da 3. stavek tretjega odstavka 110. člena ZP-1 ni v neskladju z Ustavo RS. Gre za določbo, ki zahteva, da mora biti obdolženec s pisnim sklepom obveščen o razlogih za odvzem prostosti (še), če pridržanje traja več kot tri ure. Ustavno sodišče RS je ugotovilo, da izpodbijana določba ZP-1 ureja enega možnih primerov pridržanja storilca prekrška. Gre za izjemen primer, ko sme storilca, zalotnega pri prekršku, ob izpolnjenih pogojih iz prvega in drugega odstavka 110 člena ZP-1 pridržati policist. Pridržani mora biti ob tem takoj seznanjen z vsebino razlogov za odvzem prostosti, njihova pisna opredelitev pa je lahko odložena za krajši čas. Ustavno sodišče RS je presodilo, da izpodbijana odločba zadosti ustavni zahtevi iz 19. člena Ustave RS, da je vsakomur, ki mu je odvzeta prostost, v čim krajšem času pisno sporočeno, zakaj mu je bila prostost odvzeta.

2.4.3 BREZPLAČNA PRAVNA POMOČ

V letu 2007 smo obravnavali le nekaj tovrstnih pobud, vendar te niso izpostavljale pomembnejših vprašanj. Pobudniki pa so izpostavili težjo dostopnost do brezplačne pravne pomoči.

2.4.4 DRŽAVNO TOŽILSTVO

Pobude, ki so se nanašale na delo državnega tožilstva, so najpogosteje izražale nezadovoljstvo oškodovancev z zavrnjenjem ovadb. Pobudnikom smo zato pojasnjevali, da o ovadbi odloči pristojni tožilec. Pri tem je vsak državni tožilec zavezan, da skrbno prouči trditve ovadbe, okoliščine, dejstva in dokaze, na katerih temelji. O svoji odločitvi, da ni podlage za kazenski pregon, državni tožilec obvesti oškodovanca in ga pouči, da lahko sam začne pregon. To pomeni tudi korektiv za morebitne napake tega državnega organa. Institut subsidiarne obtožbe je namreč korektiv zoper monopol in morebitna nepravilna stališča državnega tožilca pri presoji vprašanja, ali so podani razlogi za kazenski pregon.

Državni tožilec je po legalitetnem načelu zavezan začeti kazenski pregon, če je podan

2

utemeljen sum, da je določena oseba storila kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti. Hkrati je državnemu tožilcu v 51. členu ZKP dano pooblastilo, da med potekom kazenskega postopka samostojno razpolaga z obtožbo in lahko z umikom obtožbe odstopi od kazenskega pregona. O tem, ali bo vztrajal pri kazenskem pregonu ali ne, odloča na podlagi svoje presoje dejanskih in pravnih vprašanj. V skladu z legalitetnim načelom je tako državni tožilec zavezan umakniti obtožbo, če presodi, da za nadaljevanje postopka ni zakonskih pogojev.

Nekaj pobud se je nanašalo tudi na zamude pri delu državnih tožilcev.

Nekaj pobud se je nanašalo tudi na zamude pri delu državnih tožilcev. V teh primerih smo s poizvedbami pri vodjih državnih tožilstev ugotavljali, ali ni prišlo do neutemeljeno dolgega reševanja zadeve. Državni tožilci morajo namreč svoje delo v posamezni zadevi opraviti praviloma v 90 dneh od prejema zadeve na državno tožilstvo, rok pa se lahko izjemoma, zaradi obsežnosti ali posebne zahtevnosti zaradi dejanskih ali pravnih vprašanj v zadevah iz pristojnosti okrožnih sodišč, podaljša na šest mesecev. O kazenski ovadbi oškodovanca v (zadevah) skrajšanem postopku mora tožilec odločiti v 30 dneh.

Ne gre spregledati tudi opozoril posameznih pobudnikov, da so obtožni akt zastopali različni državni tožilci. Take organizacije dela pobudniki niso ocenjevali kot prispevek k učinkovitemu pregonu storilca kaznivega dejanja.

• Predlogi tožilstvom za oceno morebitne storitve kaznivega dejanja

Preganje storilcev kaznivih dejanj je dolžnost državnega tožilca. V primerih, ki so kazali na možno storitev kaznivega dejanja, smo okrožnim državnim tožilstvom predlagali, naj jih presodijo z vidika morebitne storitve kaznivega dejanja. Vsi državni organi, tako tudi Varuh, morajo namreč naznaniti kazniva dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali če kako drugače zvedo zanje. Vsa okrožna državna tožilstva so naše predloge obravnavala in nas seznanila s svojimi ugotovitvami in sprejetimi ukrepi (glej primer št. 40).

• Poenotenje državnotožilske prakse v skladu s KZ

Varuh človekovih pravic RS je bil v zvezi z obravnavo pobude seznanjen z odgovorom Vrhovnega državnega tožilstva RS z dne 22. 5. 2007, številka: Tu 8/2007-79 SJP (TP), ki vsebuje tudi pojasnilo, da storilec odvzema mladoletne osebe ne more biti tisti izmed roditeljev, ki mu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo z izvršljivo sodno odločbo, in da težav pri izvedbi stikov otrok (dodeljenih materam) z očetom ni mogoče pravno opredeliti kot kaznivo dejanje po 200. členu KZ. Pobudnik je pri tem opozoril, da takšno stališče tožilstva pomeni neenako obravnavo obeh roditeljev in je tudi v nasprotju s siceršnjo prakso okrožnih državnih tožilstev.

Presodili smo, da je bilo opozorilo pobudnika umestno. Kaznivo dejanje odvzema mladoletne osebe po prvem odstavku 200. člena KZ stori, kdor protipravno odvzame mladoletno osebo roditelju, posvojitelju, skrbniku, zavodu ali osebi, ki ji je zaupana, ali jo zadržuje in preprečuje, da bi jo imel tisti, ki ima pravico do nje, ali kdor zlonamerno onemogoča, da bi se uresničila izvršljiva odločba glede mladoletne osebe. Kaznivo dejanje po tem členu lahko stori vsakdo, torej tudi roditelj, če uresniči vsaj eno izmed oblik izvršitvenega dejanja, ki je določeno alternativno (odvzem, zadrževanje, onemogočenje izvrševanja odločbe). Tako je lahko storilec tega kaznivega dejanja tudi roditelj, ki mu je otrok zaupan v vzgojo in varstvo, a v času določenih osebnih stikov otroka ne izroči drugemu roditelju, ki ima pravico do osebnih stikov.

Različna tolmačenja pravnih predpisov in na tej podlagi tudi njihova različna uporaba pri posameznikih upravičeno zbuja nezaupanje v pravno državo in pomisleke o diskriminatorni

Različna tolmačenja pravnih predpisov upravičeno zbuja pomisleke o diskriminatorni obravnavi storilcev kaznivih dejanj glede na spol.

obravnavi storilcev kaznivih dejanj glede na spol. Zato smo v posredovanju pri generalni državni tožilki zaprosili, naj se Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije opredeli do navedenega problema in v okviru pristojnosti poskrbi za enotno uporabo zakona oziroma izenačevanje politike pregona.

Vrhovno državno tožilstvo RS se je za dano opozorilo zahvalilo. Sporočilo je, da je problematiko skrbno proučilo in ugotovilo, da dejansko prihaja do različnih tolmačenj določbe prvega odstavka 200. člena KZ, zlasti v primerih, ko gre za obravnavo zadev, ki se nanašajo na ravnanja roditelja, ki mu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo z izvršljivo sodno odločbo. Zaradi poenotenja državnotožilske prakse bo zato v okviru svojih pristojnosti okrožna državna tožilstva pozvala, naj bodo pri obravnavi kaznivih dejanj po 200. členu KZ na to še posebej pozorni.

Prepričani smo, da bo spremenjena oziroma poenotena praksa državnega tožilstva na tem področju pomembno prispevala k uresničevanju otrokovih pravic in enaki obravnavi obeh staršev.

• Obvestila tožilstva z napako

KZ v 71. členu določa, da se proti mladoletni osebi, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bila stara 14 let, ne smejo uporabiti kazenske sankcije. Otroka, mlajšega od 14 let, ki je osumljen storitve kaznivega dejanja, ne obravnava kazensko sodišče, ampak center za socialno delo kot organ socialnega skrbstva. Izhodišče za obravnavanje mladoletnika zaradi storitve kaznivega dejanja namreč ni njegova kazenska odgovornost, temveč potreba za njegovo prevzgojo, da bi tako preprečili vnovična kazniva dejanja.

V enem izmed obravnavanih primerov smo se seznanili z **dopisom Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani z dne 2. 7. 2007, številka 1699/07 SB/KL**, ki je bil naslovljen Centru za socialno delo Logatec. V dopisu je bil na dveh mestih zapis, da so obravnavani otroci storili kaznivo dejanje nasilništva po prvem odstavku 299. člena KZ (»/.../ storili kaznivo dejanje nasilništva po 1. odstavku 299. člena Kazenskega zakonika; /.../ storile kaznivo dejanje nasilništva po 1. odstavku 299 člena KZ /.../«). Tako zapisano besedilo ni ugotovitev, da so otroci zgolj osumljeni storitve kaznivega dejanja, saj jih obvestilo tožilstva obravnava kot storilce kaznivega dejanja, ker otrokom očita, da so storili kaznivo dejanje. Takšni so bili tudi očitki staršev otrok, ki so se obrnili na Varuha.

Obvestilo tožilstva smo presodili kot nepravilno in brez pravne podlage. Otrok, ki še niso bili stari 14 let, je v tem primeru zaradi suma storitve kaznivega dejanja obravnavala le policija (pozneje še center za socialno delo), ne kazensko sodišče, ki bi edino lahko ugotavljalo, ali so očitano dejanje res storile osumljene osebe, in njihovo kazensko odgovornost. Tudi za njihov primer mora torej veljati domneva nedolžnosti, saj vsakdo, kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo. Načelo domneve nedolžnosti morajo spoštovati vsi državni organi, ki sodelujejo v kazenskem postopku, tudi tožilstvo. Otroci zato ne morejo biti obravnavani kot storilci in krivi, temveč jih mora tudi tožilstvo obravnavati le kot domnevne oziroma osumljene storilce kaznivega dejanja.

Okrožno državno tožilstvo v Ljubljani je pojasnilo, da je na podlagi uradnih zaznamkov, priloženih poročilu policije, ugotovilo, da je nedvomno podana utemeljenost suma storitve kaznivega dejanja. Zato je postopalo v skladu z 71. členom KZ in 452. členom ZKP. Tudi sicer vsebujejo obvestila Okrožnega državnega tožilstva centrom za socialno delo, ko gre za osebe, ki ob storitvi kaznivega dejanja še niso bile stare 14 let, le opis kaznivega dejanja in ugotovitev, da **so ga osumljeni otroci**, ki kazensko niso odgovorni, ter napotilo pristojnim centrom, naj ukrepajo s svojimi pooblastili. Vendar je tožilstvo ugotovilo tudi, da ta obvestila centrom za socialno delo nimajo enake vsebine. Zagotovilo je, da bodo ta obvestila v prihodnje vsebovala le ugotovitev, da je storitev kaznivega dejanja osumljen otrok, ki ni kazensko odgovoren.

Vrhovno državno tožilstvo je na zahtevo Varuha ugotovilo, da se dejansko različno tolmačijo določbe prvega odstavka 200. člena KZ, zlasti v primerih, ko gre za obravnavo zadev, nanašajočih se na ravnanja roditelja, ki mu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo z izvršljivo sodno odločbo.

Obvestilo tožilstva smo presodili kot nepravilno in brez pravne podlage.

2.4.5 NOTARIAT

Varuh tudi v letu 2007 ni prejel pobud, ki bi dale utemeljeno podlago za sklepanje o poslovanju notarjev v nasprotju s predpisi.

2.4.6 ODVETNIŠTVO

Tudi v letu 2007 smo prejeli več pobud, povezanih z delom odvetnikov. V njih so pobudniki zatrjevali nestrokovno delo odvetnikov, pomanjkanje sodelovanja odvetnika s stranko in (ne) preglednost pooblastilnega razmerja, zlasti v primerih, ko jim ni uspelo v sodnem postopku (odvetnik ne pride na narok, pristop nadomestne osebe, ne da bi bila o tem stranka predhodno seznanjena). Pobude so odvetnikom očitale zamudo rokov za vložitev pravnih sredstev, neopravljeno storitev, ki jim je bila zaupana, neredke so bile tudi pritožbe, povezane s plačilom odvetnikovega dela, npr. ni bilo izdano potrdilo o plačilu, ni bil izstavljen obračun storitev ali pa obračunu očitajo neupravičeno zaračunane storitve v nasprotju z odvetniško tarifo. Zlasti to po Varuhovem mnenju zbuja skrb in ne more biti v ponos odvetnikom. Nekaj pobud je izpostavilo pomanjkanje skrbnosti pri delu odvetnikov, ki stranke zastopajo na podlagi odločbe o brezplačni pravni pomoči. Številne pobude pa Odvetniški zbornici Slovenije oziroma njenim disciplinskim organom očitajo počasnost, nezainteresiranost in neučinkovitost pri obravnavanju predlogov strank za uvedbo disciplinskega postopka zoper odvetnika.

- **Ravnanje odvetnika pri zastopanju**

Zaveza odvetnika je, da pri zastopanju ravna vestno, pošteno, skrbno in po načelih odvetniške poklicne etike. Vselej mora ravnati korektno in zakonito, tudi na besedni ravni, tako mora tudi do nasprotne stranke obdržati primeren odnos. Grožnje, žalitve, laži niso primerne za doseg interesa zastopane stranke in pomenijo kršitev etičnega ravnanja odvetnikov. Disciplinski organi zbornice bi morali te prijave obravnavati z vso skrbnostjo, tako pa nas je presenetil suhoparen odgovor Odvetniške zbornice Slovenije pobudniku, ki se je pritožil zaradi ravnanja odvetnice nasprotne stranke z zatrjevanjem, da je z njim žaljivo govorila. Od Odvetniške zbornice Slovenije je prejel le pojasnilo, da bo moral vložiti zasebno kazensko tožbo, če meni, da ga je odvetnica razžalila.

- **Odvetništvo kot del pravosodja**

Odvetništvo je kot del pravosodja samostojna in neodvisna služba ter prispeva svoj delež k pravilnemu in zakonitemu delovanju pravosodnega sistema. Odvetniki oziroma odvetnice ga opravljajo kot svoboden poklic, ti tako pravno svetujejo, zastopajo in zagovarjajo stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavljajo listine in zastopajo stranke v njihovih pravnih razmerjih. Čeprav so pri svojem delu samostojni in neodvisni, to ne pomeni, da ga lahko opravljajo neodgovorno. Ena njihovih najpomembnejših lastnosti je, da so vredni zaupanja. Stranka, ki se na odvetnika oziroma odvetnico obrne po pomoč, utemeljeno pričakuje strokovno storitev po pravih stroke.

Odvetnik je za kršitev dolžnosti pri opravljanju odvetniškega poklica odgovoren odškodninsko in disciplinsko, lahko pa tudi kazensko, zato mora biti prizadeti osebi zagotovljena učinkovita pritožbena pot. Pobudniki večkrat opozarjajo, da ne morejo dobiti pomoči odvetnika, ki bi jih zastopal v sodnem postopku, zlasti ko se nezadovoljni z dosedanjim zastopanjem odločijo, da za zastopanje pooblastijo drugega odvetnika. V praksi je le malo primerov, da bi stranke vložile civilno tožbo zoper odvetnika, saj na nezadovoljstvo z njegovim delom najpogosteje opozorijo

Pobudniki večkrat opozarjajo, da ne morejo dobiti pomoči odvetnika, ki bi jih zastopal v sodnem postopku, zlasti ko se nezadovoljni z dosedanjim zastopanjem odločijo, da za zastopanje pooblastijo drugega odvetnika.

s prijavo oziroma predlogom odvetniški zbornici za uvedbo disciplinskega postopka.

Ob tem smo prepričani, da bi se marsikateri nepotrební nesorazum med odvetnikom in stranko preprečil, če bi odvetniki zastopanje opravljali tako, da bi bilo stranki z ustreznimi informacijami kar najbolj omogočeno razumevanje in potek postopka ter sploh sodno odločanje. To bi pomenilo tudi manj pritožb na Odvetniško zbornico Slovenije, posredno pa tudi na Varuha.

Disciplinski tožilec je disciplinski organ zbornice, ki zahteva uvedbo disciplinskega postopka in zastopa obtožbo pred disciplinsko komisijo in disciplinskim sodiščem. Ugotavljamo pa primere, ko prizadeta stranka, ki je podala prijavo odvetniški zbornici za uvedbo disciplinskega postopka zoper konkretnega odvetnika, ne dobi odločitve disciplinskega tožilca ali disciplinske komisije, temveč le odgovor npr. glavnega tajnika zbornice s pojasnilom, da v ravnanju odvetnika ni zaznani elementov disciplinske kršitve. Tajnik zbornice ni eden izmed (disciplinskih) organov, ki so (izključno) pristojni za odločanje o disciplinski odgovornosti odvetnika. Zato bi morala biti vsaka prijava, brez izjeme, predana disciplinskemu tožilcu ali njegovemu namestniku, da bi o njej tudi odločil. Tajnik zbornice bi lahko kvečjemu v primeru nejasne ali nepopolne vloge prijavitelja povabil, naj jo dopolni. Neprimernost takšnega postopanja se je pokazala tudi ob obravnavanju pobude, v kateri je na podlagi prijave, ki jo je prijavitelj laično naslovil »prijava kaznivega dejanja« v. d. tajnice odvetniške zbornice pobudniku (delno netočno) pojasnila, da lahko prijavo kaznivega dejanja vložijo bodisi »pri policiji bodisi pri javnem tožilstvu, ki je pristojno za uvedbo kazenskega postopka« (primer štev. 55).

- **Obravnavanje pritožb nad odvetniki**

Odvetništva ni mogoče uvrstiti med državne organe, odvetniki tudi ne morejo biti nosilci javnih pooblastil, zato obravnavanje pritožb v zvezi z njihovim delom ni v Varuhovi pristojnosti. Nadzor nad delom odvetnikov Varuh opravlja posredno, z nadzorom nad ravnanjem Odvetniške zbornice Slovenije, v delu, v katerem zbornica opravlja javna pooblastila. S tem želi uveljavljati zunanji nadzor disciplinskih organov, ki so sestavljeni le iz vrst odvetnikov. Odvetniška zbornica Slovenije nam je v letu 2005 posredovala mnenje Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, izdelano 17. 6. 2004, ki se sklicuje na Zakon o odvetništvu in Varuhu odreka pravico do vpogleda v disciplinski spis, razen ko gre za postopek pred disciplinskim sodiščem v zvezi s hujšimi kršitvami dolžnosti pri opravljanju odvetniškega poklica. Glede na to stališče je Ministrstvo za pravosodje pojasnilo, da je po veljavnem Zakonu o odvetništvu izključno organom zbornice prepuščena odločitev o intenzivnosti sodelovanja z Varuhom.

Varuh vsa leta svojega delovanja opozarja na neučinkovitost dela disciplinskih organov Odvetniške zbornice Slovenije in pri tem izpostavlja, da o pritožbah zoper odvetnike odločajo le odvetniki sami. Zlasti Odvetniška zbornica Slovenije se premalo ukvarja z (ne)učinkovitostjo disciplinskih organov. Tako smo že v več letnih poročilih zapisali, da bo treba zagotoviti drugačen pristop disciplinskih komisij, da se zagotovi hitro, učinkovito in objektivno odločanje, ali pa njihovo sestavo tako spremeniti, da bo zavarovan javni interes v skladu s pomenom, ki ga ima odvetništvo v pravni in demokratični državi, če zbornica in odvetniki tega niso sposobni ali nočejo zagotoviti. Ob svoji neučinkovitosti disciplinski organi Odvetniške zbornice Slovenije namreč ne dajejo vtisa neodvisnosti in pristranskosti pri odločanju.

- **Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o odvetništvu**

Ministrstvo za pravosodje nam je v začetku leta 2008 posredovalo Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o odvetništvu (ZOdv-B) ter dalo le nekaj dni za posredovanje pripomb pred njegovo obravnavo na Vladi RS. Ob tem se je postavilo vprašanje, ali bo predlog

Varuh vsa leta svojega delovanja opozarja na neučinkovitost dela disciplinskih organov Odvetniške zbornice Slovenije in pri tem izpostavlja, da o pritožbah zoper odvetnike odločajo le odvetniki sami.

2

zakona sploh deležen kakšne javne razprave, saj ga kot predpis, ki je v pripravi, nismo zasledili niti na spletnih straneh Ministrstva za pravosodje niti Ministrstva za javno upravo. To je v nasprotju z zahtevami glede nujnosti sodelovanja strokovne in druge zainteresirane javnosti pri sprejemanju predpisov, ki smo jih predstavili tudi v poročilu za leto 2006 Državnemu zboru. To stališče je podprla tudi Vlada RS v svojem odzivnem poročilu, ko je navedla, »da se zaveda velikega pomena, ki ga ima sodelovanje državljanov v postopkih sprejemanja predpisov« ter da »aktivna vključitev državljanov v najzgodnejši fazi priprave predpisov prispeva k večji kakovosti sprejetih odločitev in boljši uveljavitvi le-teh« (mnenje Vlade RS k 12. rednemu letnemu poročilu Varuha človekovih pravic RS za leto 2006, stran 5). Vključevanje javnosti v postopek sprejemanja predpisov so ob obravnavi tega letnega poročila podprli tudi poslanci Državnega zbora RS iz različnih poslanskih skupin. Ni mogoče zanikati, da Zakon o odvetništvu poleg odvetnikov zadeva tudi širok krog državljanov, zato smo pričakovali, da bo v skladu s priporočili Vlade RS omogočena ustrezna – širša – razprava o tem predlogu zakona. Ta vključuje tudi primeren čas za razpravo, poziv zainteresirani javnosti in strokovnim združenjem k sodelovanju ter zagotovitev dialoga oziroma odgovorov na posredovane pripombe.

Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o odvetništvu je vseboval spremembe določil o disciplinski odgovornosti odvetnikov, odvetniških pripravnikov in kandidatov, ki so predvidevale vključevanje Varuha v postopek imenovanja članov oziroma predstavnikov disciplinskih organov. Predvidel je tudi možnost uvedbe disciplinskega postopka na predlog Varuha, ki lahko tudi vložijo pritožbo zoper odločitve disciplinskih komisij.

Varuh človekovih pravic je posebna ustavna institucija (institucija sui generis), ki ne spada v izvršilno, sodno niti zakonodajno vejo oblasti.

Pozdravljamo spremembe, ki naj zagotovijo večjo nepristranskost in učinkovitost dela disciplinskih organov, tudi s poudarjeno vlogo strank. Prav je tudi, da se disciplinska odgovornost, ker gre za urejanje pravic in obveznosti, v celoti ureja z zakonom. Vendar smo predlaganim spremembam nasprotovali, saj ne upoštevajo Varuhove ustavne vloge, kot jo opredeljuje 159. člen Ustave RS. Ustavna funkcija Varuha človekovih pravic RS je varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin posameznikov v razmerju do državnih organov, organov lokalne skupnosti in nosilcev javnih pooblastil. Varuh je posebna ustavna institucija (institucija sui generis), ki ne sodi v izvršilno, sodno niti zakonodajno vejo oblasti. Predlagane rešitve, ki se nanašajo na Varuha, presegajo ustavni okvir njegovega delovanja, saj ni mogoče z zakonom razširiti obsega njegovega delovanja na organe ali posameznike, ki niso zajeti v 159. členu Ustave RS. Odvetništvo kot del pravosodja je samostojna in neodvisna služba. Ker odvetniki ne morejo biti nosilci javnih pooblastil, vključevanje Varuha v obravnavanje njihove disciplinske odgovornosti ne more biti v njegovi pristojnosti. Presodili smo še, da predlagana pravna ureditev disciplinske odgovornosti odvetnikov posega v Varuhovo neodvisnost in nepristranskost, saj naj bi bil udeležen pri odločanju organov, ki jih v skladu s svojo ustavno vlogo lahko tudi nadzira. Pri tem ni pomembna sama nepristranskost, ampak tudi videz le-te. Varuh zato ne more in ne sme sodelovati v postopkih, ki bi jih pozneje lahko obravnaval na podlagi vloženih pobud prizadetih državljanov. V vseh pravnih postopkih je sodelovanje pri odločanju na nižji stopnji izločitveni razlog, saj utemeljeno zbuja dvom o objektivnosti, ki je pri Varuhu še posebej pomembna. Zato smo Ministrstvu za pravosodje predlagali, naj predlog zakona popravi in o novem predlogu zagotovi ustrezno razpravo.

• Dogovarjanje o višini plačila za odvetnikovo delo

Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o odvetništvu predvideva, da se odvetniška tarifa določi z zakonom, ki ureja le minimalne nagrade odvetnikov, pri čemer se stranka in odvetnik vedno lahko dogovorita za drugačno plačilo, ob upoštevanju zahtevnosti primera in drugih okoliščin. Dogovarjanje o višini plačila za odvetnikovo delo ni vedno dogovarjanje enakopravnih. Stranka, ki išče pomoč odvetnika kot pravnega strokovnjaka, je običajno v stiski in nemočna. Razmerje med stranko in odvetnikom že po naravi stvari ne more biti enakopravno,

saj je stranka kot prava neuka in pomoči potrebna podrejena in v odvisnem položaju. V takem položaju odvetnik lahko določa pogoje, pod katerimi je pripravljen prevzeti zastopstvo. Zato dogovor o višini plačila ni nujno vedno posledica volje prizadetega posameznika kot pooblastitelja. Menimo, da bi morale biti nagrade prav iz tega razloga omejene tudi v najvišjem razponu.

• Pravica do obrambe s pomočjo zagovornika

Pravica do pravne pomoči zagovornika je določena kot temeljna ustavna pravica vsakogar, ki mu je odvzeta prostost ali je obdolžen kaznivega dejanja. Pravica do obrambe s pomočjo zagovornika je ključen element pravice do poštenega sojenja. Kazenski postopek je namreč pošten le, če je strankama zagotovljena enakost orožij. Ker je obdolženec v primerjavi z državnim tožilcem praviloma šibkejša stranka, se mu za učinkovito obrambo zagotovi pomoč zagovornika. Obdolženec sme imeti zagovornika ves čas, ko teče kazenski postopek. Le v primerih obvezne obrambe, ki jih določa Zakon o kazenskem postopku (ZKP), sodišče obdolžencu zagovornika postavi po uradni dolžnosti, če si ga ne priskrbi sam. Zakonodajalec očitno šteje, da v določenih primerih obdolženec mora imeti zagovornika ne glede na morebitno njegovo drugačno voljo.

ZKP v petem odstavku 70. člena določa, da se za zagovornika v primerih obvezne obrambe lahko postavi samo odvetnik, torej oseba, ki ima pravico do opravljanja odvetniškega poklica po določbah Zakona o odvetništvu. Zakon tako izključuje možnost, da bi sodišče za zagovornika postavilo odvetniškega kandidata ali pripravnika ali morda celo drugo prava večšo osebo (primer števil. 21).

Pogosto se srečujemo s pritožbami, da po uradni dolžnosti postavljeni zagovornik naloge, ki mu je zaupana na stroške države, ne opravlja dovolj skrbno. Pravica opravljati odvetniški poklic se pridobi z vpisom v imenik odvetnikov oziroma odvetnic. S tem vpisom se potrdi, da je oseba strokovno usposobljena tudi za izvajanje pravice obdolženca, da se brani z zagovornikom. Če postavljeni zagovornik ne opravlja v redu svoje dolžnosti, lahko to pomeni tudi kršitev obdolženčeve pravice do obrambe in s tem kršitev določb ZKP. Zato pobudnike opozarjamo na določbo četrtega odstavka 72. člena ZKP, ki določa, da sme predsednik sodišča na zahtevo obdolženca ali z njegovo privolitvijo razrešiti postavljenega zagovornika, ki ne opravlja v redu svoje dolžnosti. Namesto razrešenega zagovornika mu postavi drugega. O razrešitvi zagovornika se obvesti Odvetniška zbornica, ki lahko odloči tudi o drugih ukrepih zoper razrešenega odvetnika v skladu s svojimi pooblastili.

PRIMERI

38. Pol leta odločanja o ugovoru ni hitro postopanje sodišča

Pobudnica je vložila ugovor zoper sklep o izvršbi Okrajnega sodišča v Sežani, opr. št. I 2006/00425 z dne 13. 12. 2006. Okrajno sodišče nam je pojasnilo, da je bilo o ugovoru odločeno 19. 6. 2007, torej več kot pol leta po vložitvi pravnega sredstva. Sodišče je kot razlog za pozno odločitev navedlo obremenjenost z velikim številom manj izvršilnih zadev, reševanje sodnih zaostankov in obravnavanje več pravnih področij posameznega sodnika.

Varuh že več let opozarja na nerazumno dolge sodne postopke, ki so ne le kršitev posameznikove ustavne pravice do sojenja v razumnem roku, temveč lahko pri posamezniku tudi povzročijo oziroma močno podaljšajo socialno stisko. Okrajno sodišče je za odločitev o ugovoru v izvršilnem postopku potrebovalo pol leta. Zakon o izvršbi in zavarovanju v 11. členu določa, da mora sodišče v postopku izvršbe in zavarovanja postopati hitro. Pobudnici smo zato pojasnili,

2

da tako dolgotrajnega čakanja na odločitev o pravnem sredstvu ne moremo šteti kot sojenje v razumnem roku, do katerega ji daje pravico Ustava Republike Slovenije. **6.0-19/2007**

39. Pojasnilo o zamudi šele po posredovanju Varuha človekovih pravic RS

Pobudnik je zoper sklep Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani z dne 28. 10. 2004, opr. št. Kt (o) 4125/04-HD-2-tz, vložil pritožbo, ker se ni strinjal z odvzemom predmetov. V pobudi Varuhu človekovih pravic RS je zatrjeval, da je odločitev o pritožbi prejel šele 30. 8. 2006, in to brez pojasnitve razlogov za zamudo.

Na Varuhovo poizvedbo je tožilstvo pojasnilo, da je obvestilo o odločitvi zunajobravnavnega senata Okrožnega sodišča v Ljubljani »izostalo«, ker je okrožna državna tožilka, ki ji je bila zadeva dodeljena v delo, zmotno menila, da je pobudniku sklep, s katerim je bila njegova pritožba zavrnjena kot neutemeljena, posredovalo Okrožno sodišče v Ljubljani.

Ugotovili smo, da je šlo za napako pri poslovanju Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani. Pritožba pobudnika je bila namreč obravnavana že 6. 12. 2004 in spis posredovan okrožnemu državnemu tožilstvu 17. 12. 2004, ko bi pobudnik moral tudi biti obveščeni o sprejeti odločitvi. Očitno pa je pobudnik pojasnilo o tem prejel šele potem, ko je opozoril, da s pritožbeno odločitvijo še ni bil seznanjen in tudi šele po Varuhovem posredovanju. **6.2-26/2006**

40. Brez zlorabe osebnih podatkov

V okviru obravnave širših vprašanj, pomembnih za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za pravno varnost, smo obravnavali primer članka, v katerem je bil podroben opis bolezenskega stanja dveh javnih osebnosti.

Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic. Po 38. členu ustave je zagotovljeno tudi varstvo osebnih podatkov in hkrati prepovedana uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zloraba osebnih podatkov pomeni kaznivo dejanje po 154. členu Kazenskega zakonika, neupravičena izdaja poklicne skrivnosti pa kaznivo dejanje po 153. členu Kazenskega zakonika.

Preganjanje storilcev kaznivih dejanj je dolžnost državnega tožilca. Okrožnemu državnemu tožilstvu Ljubljani smo zato predlagali, naj izpostavljeno pisanje presodi s stališča morebitnega kaznivega dejanja po 153., 154. ali katerem drugem členu Kazenskega zakonika. Tožilstvo je po proučitvi poročila policije in preostale dokumentacije sporočilo, da ni ugotovilo, da bi bil podan sum storitve kaznivega dejanja zlorabe osebnih podatkov po 154. členu Kazenskega zakonika ali kateregakoli drugega po uradni dolžnosti pregonljivega kaznivega dejanja. **6.2-25/2006**

41. Zadovoljstvo pritožnika s pritožbeno odločitvijo

Pobudnik je v pritožbi na postopek policije navajal, da se je zaradi fizičnega napada in groženj nanj obrnil za pomoč na policijsko postajo (PP) Novo mesto. Pričakoval je, da bo policija sprejela njegov predlog za pregon zoper napadalca, zgodilo pa se je ravno nasprotno, saj je policija sprejela predlog za pregon od napadalca in zoper pobudnika vložila ovadbi.

Pravilo subsidiarnosti zavezuje prizadeto osebo, da se s pritožbo zoper delo policista najprej obrne na Ministrstvo za notranje zadeve ali Policijo. Varuh človekovih pravic RS v sodelovanju

s pobudniki spremlja postopek in odločanje pri reševanju pritožbe zlasti v primerih, ko pomiritveni postopek ni uspešen. Tako je ravnal tudi v tem primeru in pobudnika pozval, naj ga seznanj z odločitvijo o njegovi pritožbi.

Pobudnik se je Varuhu zahvalil za dana pojasnila o poteku pritožbenega postopka in ga z zadovoljstvom seznanil s pritožbeno odločitvijo. Senat za pritožbe je namreč njegovo pritožbo v tem delu ocenil kot utemeljeno. Ugotovil je, da policist pritožnika, ki je prvi prišel na policijsko postajo in prijavil fizični napad, ni seznanil z možnostjo podaje predloga za pregon za kaznivo dejanje ogrožanja varnosti. Tega ni storil niti drugi policist, ki je opravil njegovo zaslišanje, čeprav mu je pritožnik prav tako povedal, da ga je drugi udeleženec fizično napadel in mu grozil.

Pobudnik je bil s pritožbeno odločitvijo zadovoljen, saj je potrdila nepravilnosti v ravnanju policije, na katere je opozoril s pritožbo. Razlogov za Varuhovo posredovanje v tem primeru tako ni bilo, odločitev pritožbenega senata pa opozarja na dolžnost policije po skrbnem postopanju v vsakem primeru, ki ga obravnava. **6.2-9/2007**

42. Pregled zaseženih predmetov z zamudo

Pobudnik je zaprosil za posredovanje Varuha človekovih pravic RS zaradi vrnitve zasežene dokumentacije ob hišni preiskavi. Sam je pred tem policijo že večkrat zaprosil za vrnitev najnujnejše opreme za poslovanje družbe, vendar neuspešno.

Po poizvedbi je Ministrstvo za notranje zadeve sporočilo, da se je pregled zaseženih predmetov že začel, odločitev o postopanju s temi predmeti pa bo po pregledu sprejel Sektor kriminalistične policije Policijske uprave Ljubljana v soglasju z Okrožnim državnim tožilstvom v Ljubljani, ki je usmerjalo predkazenski postopek v tej zadevi.

Naše posredovanje v tem primeru smo šteli za utemeljeno, saj je policija očitno šele po našem posredovanju začela pregledovati zasežene predmete (po več kot mesecu dni od opravljenega zasega). Ti predmeti se vrnejo takoj, če ni razloga, da bi se morali vzeti oziroma če niso dokazilo v kazenskem postopku. Zakon o kazenskem postopku v 217. členu namreč določa, da se zaseženi predmeti vrnejo takoj, če državni tožilec spozna, da ni razloga za kazenski pregon in kakšnega drugega zakonskega razloga, da bi se morali vzeti. **6.2-4/2007**

43. Dolgotrajnost odločanja o pritožbi v priporni zadevi

Pobudnik, ki je bil v priporu, nas je seznanil, da je zoper sodbo v kazenski zadevi Okrajnega sodišča v Celju, pod opr. št. K 509/06, vložil pritožbo. Čeprav je od vložitve pritožbe do tedaj, ko se je obrnil na Varuha človekovih pravic RS, minilo že več kot šest mesecev, mu ni bilo znano, da bi višje sodišče o pritožbi že odločilo.

Obrnili smo se na okrajno sodišče, kjer smo izvedeli, da je pritožbo 30. 4. 2007 posredovalo v odločitev višjemu sodišču, odločbo sodišča druge stopnje pa je prejelo 8. 10. 2007. Ker je višje sodišče v času naše poizvedbe o pritožbi že odločilo, ni bilo potrebe za naše nadaljnje ukrepanje.

Pobudo smo presodili kot utemeljeno, saj je bil zaradi nepravočasnega pritožbenega odločanja v priporni kazenski zadevi kršen zakon. Po drugem odstavku 396. člena Zakona o kazenskem postopku mora namreč sodišče druge stopnje svojo odločbo s spisi sodišču prve stopnje poslati najpozneje v treh mesecih od dneva, ko jih je od njega prejelo, če je obdolženec v priporu. **6.3-42/2007**

44. Po pomoč k Varuhu v zadnjem hipu pred napovedano deložacijo

Pobudnica se je na Varuha človekovih pravic RS obrnila zaradi napovedane (in v končni posledici tudi izvršene) deložacije iz stanovanja v lasti Javnega stanovanjskega sklada Mestne občine Ljubljana (JSSMOL) kot upnika v izvršilnem postopku. Navedla je, da je poplačala vse terjatve do upnika, zaradi česar je menila, da deložacije ne bi smelo biti.

Ker le iz podatkov, ki nam jih je posredovala pobudnica, ni bilo mogoče popolnoma ugotoviti dejanskega stanja, smo zadevo preverili pri JSSMOL. Ugotovili smo, da je izvršilni postopek zoper pobudnico tekkel na podlagi pravnomočne sodne odločbe iz leta 2006, saj pobudnica že v preteklosti kot najemnica neprofitnega stanovanja ni plačevala najemnine in je bil zoper njo zato sprožen postopek zaradi odpovedi najemne pogodbe.

Neplačevanje najemnine je krivdni razlog, po katerem lahko najemodajalec odpove najemno pogodbo. Najemniku neprofitnega stanovanja ni mogoče odpovedati najemne pogodbe, če zaradi izjemnih okoliščin, v katerih se je znašel sam in osebe, ki poleg njega uporabljajo stanovanje, in jih ni mogel predvideti oziroma nanje ni mogel in ne more vplivati, ni zmožni poravnati najemnine in drugih stroškov, ki se plačujejo poleg najemnine v celoti, ter je najpozneje v 30 dneh po nastanku okoliščin sprožil postopek za uveljavljanje subvencionirane najemnine in postopek za uveljavljanje izredne pomoči pri uporabi stanovanja in v tem roku o tem obvestil lastnika stanovanja. Ugotovili smo, da pobudnica sama ni nikoli sprožila postopka za uveljavljanje subvencionirane najemnine.

Težko je razumeti, zakaj se je pobudnica (ki pa ni edina) za pomoč obrnila na Varuha tik pred deložacijo. Vendar smo ob ugotovljenem dejanskem stanju pobudnici lahko le predlagali, da pri JSSMOL vloži zahtevo za dodelitev bivalne enote, saj Varuh nima pristojnosti za nudenje takšne pomoči, kot jo je pobudnica pričakovala (ustavitev deložacije). Pobudnica nas je seznanila, da je vložila zahtevo za dodelitev bivalne enote, o kateri bo odločila Komisija za dodeljevanje bivalnih enot socialno ogroženim osebam pri JSSMOL. **6.4-278/2007**

45. Koliko generacij bo še čakalo na dostop do hiše?

Pobudnikov oče je leta 1991 vložil predlog za določitev nujne poti, saj mu je sestra zaprla edini dostop do novozgrajene hiše. Hišo je pozneje za reševanje stanovanjske stiske podaril pobudniku. Brez dostopa je bila nepremičnina zanj povsem nekoristna in se je še naprej z družino stiskal pri ženinih starših. S propadanjem hiše so se krhali tudi medosebni odnosi. Prvostopenjsko sodišče je o predlogu odločilo v devetih mesecih, vendar je Višje sodišče v Ljubljani sklep razveljavilo in zadevo vrnilo v novo sojenje.

Obrnili smo se na Okrajno sodišče v Domžalah, ki nam je pojasnilo, da so razlogi za dolgotrajnost tega sodnega postopka pod opr. št. N 46/92 predvsem kadrovske težave sodišča. Hkrati nam je zagotovilo, da bo obravnavo zadeve nadaljevalo takoj po prejemu dopolnitve izvedenskega mnenja. Svojega zagotovila se je držalo, saj nas je pobudnik seznanil, da je prejel sklep sodišča o določitvi nujne poti. Sklep je prejel konec leta 2007, torej skoraj sedemnajst let po vložitvi predloga. Ker se je nasprotna stranka pritožila, bo pobudnik moral na odločitev sodišča o dostopu do hiše še nekaj časa čakati.

Pobudnika smo z odgovorom sodišča seznanili in poudarili, da je tudi Varuhovo posredovanje očitno pripomoglo k hitrejšemu končanju sodnega postopka na sodišču prve stopnje. **6.4-53/2007**

46. Bo treba na razdelitev nepremičnine čakati še enajst let?

Pobudnica se je na Varuha človekovih pravic RS obrnila zaradi dolgotrajnega nepravdnega postopka na Okrajnem sodišču v Ljubljani, opr. št. N 382/96. Navedla je, da je zaradi enajst let trajajočega sodnega postopka, ki (še) ni rešil spora, uničeno njeno in sinovo zdravje. Vrstijo se namreč šikaniranja in ustrahovanja solastnikov nepremičnine, ki jo sodišče že tako dolga leta »deli«.

Pobudnica je vložila nadzorstveno pritožbo, ki jo je podpredsednik okrajnega sodišča zavrnil (opr. št. Su Np 155/2007). Ta je ugotovil, da se zadeva obravnava »kontinuirano in v okviru objektivnih, tako kadrovskih kot prostorskih zmožnosti«. Očitke za dolgotrajnost sodnega postopka je naslovil tudi strankam, saj niso bili začeti sodni postopki, v katerih bi se obravnavala sporna razmerja med strankami nepravdnega postopka, ravno tako pobudnica (še) ni založila predujma za izvedenca, ki ga je sama predlagala.

Pobudnici smo pojasnili, da je njena neaktivnost lahko tudi v njeno škodo. Po pregledu dokumentacije je bilo res mogoče ugotoviti, da se je postopek podaljšal tudi zaradi neaktivnosti strank in poznih vlog. Takšno ravnanje strank lahko tudi ob skrbnem postopanju sodišča postopek podaljša za nekaj mesecev. V tem sodnem postopku pa je od vložitve predloga minilo že enajst let. Zato smo razumeli stisko pobudnice in jezo, ker je sodišče pri tako dolgotrajni zadevi v odgovoru na nadzorstveno pritožbo poudarilo, da »zadeva ni prednostna«. Pravilno je ugotavljala, da je bila v njenem primeru kršena ustavna pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.

Sodišče se je sklicevalo na »kadrovske in prostorske zmožnosti«. Pri tem gre za sistemski problem in odgovornosti zato ni mogoče prenesti le na konkretno sodišče in sodnika, ki mu je zadeva dodeljena v obravnavanje. Varuh meni, da h kakovosti sodnega odločanja pomembno prispevata tudi hitrost in učinkovitost sodnega odločanja. **6.4-202/2007**

47. Ko sodišče naredi napako ...

Pobudnica je prepričana, da je Višje sodišče v Ljubljani ravnalo napačno, ko je njeno pritožbo s sklepom opr. št. IV Cp 2564/2007 z dne 17. 5. 2007 zavrglo kot prepozno. Priložila je potrdilo, da je pritožbo poslala zadnji dan roka priporočeno po pošti.

Vpogledali smo v sodni spis in ugotovili, da je rok za pritožbo zoper sodbo in sklep Okrožnega sodišča v Ljubljani, opr. št. P 3082/2005, potekel 1. 2. 2007. Na kuverti, s katero je bila pritožba poslana sodišču 1. 2. 2007, je bila oznaka RR 95217 098 5 SI, kar je oznaka za priporočeno pošto.

Ugotovili smo, da je višje sodišče napačno sklenilo, da iz dohodne stampiljke prvostopenjskega sodišča na pritožbi in iz priložene pisemske ovojnice izhaja, da je pobudnica pritožbo oddala na pošti 1. 2. 2007 z navadno pošiljko in je tako za en dan zamudila rok za pritožbo. Odgovor pobudnici smo v vednost poslali tudi višjemu sodišču. V njem smo zapisali, da je višje sodišče s premalo skrbnim vpogledom v predloženo dokumentacijo naredilo napako, ko je pravočasno oddano pošiljko štelo kot prepozno. Ko je pritožbo zavrglo iz formalnih razlogov, je dejansko onemogočilo vsebinsko odločanje o vloženem pravnem sredstvu. S tem je bila kršena ustavna pravica pobudnice do pravnega sredstva iz 25. člena Ustave Republike Slovenije.

Višje sodišče je v odgovoru priznalo napako. Hkrati je navedlo, da se zaveda, da so pravne možnosti za odpravo napake izčrpane, in Varuhu predlagalo, naj vloži ustavno pritožbo. Ker je bila pobudnici kršena njena ustavna pravica, je Varuh tako tudi ravnal. **6.4-91/2007**

48. Tudi o izrednem pravnem sredstvu mora biti odločeno v razumnem roku

Pobudnik je 2. 10. 1999 na Okrajno sodišče v Kopru v zadevi opr. št. P 172/97 vložil predlog za obnovo postopka. Sedem let in pol pozneje o predlogu še ni bilo odločeno.

Opravili smo poizvedbo na okrajnem sodišču. Iz odgovora je izhajalo, da je sodnica o predlogu odločila 22. 6. 2007, in sicer ga je zavrgla iz formalnih razlogov. Sodišče je namreč ugotovilo, da pobudnik v predlogu ni izkazal obstoja katerega izmed obnovitvenih razlogov. Glede na pojasnilo sodišča pobudnik ni navedel, za katera nova dejstva je izvedel, oziroma ni predložil dokazov, ki jih ni mogel uveljavljati pred pravnomočnim končanjem postopka.

Sodišče je o predlogu za obnovo postopka odločilo šele po posredovanju Varuha človekovih pravic RS, in sicer skoraj osem let po vložitvi izrednega pravnega sredstva. Dolgotrajno odločanje o izrednem pravem sredstvu je še toliko bolj nerazumljivo, ker glede na sklep sodišča niso bili izpolnjeni niti formalni pogoji za njegovo vložitev. Če država v konkretnem primeru stranki ponudi možnost (izrednega) pravnega sredstva, mora tudi poskrbeti, da je ob odločanju o pravem sredstvu posamezniku zagotovljena odločitev v razumnem roku. **6.4-125/2007**

49. Ko izvedenec rok za izdelavo mnenja prekorači za skoraj leto dni

Pobudnica je leta 2003 na Okrožno sodišče v Celju vložila odškodninsko tožbo, ki se obravnava pod opr. št. P 660/2003. Opozarja, da je k dolgotrajnosti sodnega postopka veliko pripomogel tudi izvedenec, ki je za izdelavo mnenja potreboval eno leto.

Sodišče nam je pojasnilo, da je bil 11. 3. 2005 postavljen izvedenec medicinske stroke, določen mu je bil rok 30 dni za izdelavo mnenja. Sodišče je 12. 10. 2005 in 9. 1. 2006 pisno urgiralo zaradi prekoračitve roka, mnenje pa prejelo 27. 3. 2006. Izvedenec je torej, kot ugotavlja sodišče v odgovoru Varuhu človekovih pravic RS, zadevo »zaradi počasnega dela zavlekel za celo leto dni«. Vendar sodišče ob tem meni, da nima učinkovitih sredstev za discipliniranje izvedencev.

S stališčem sodišča se nismo strinjali, o čemer smo pobudnico tudi seznanili. Sodišče namreč lahko o prekoračitvi roka seznaniti Ministrstvo za pravosodje (MP), ki na takšni podlagi začne postopek za razrešitev sodnega izvedenca oziroma cenilca. Da se izvedenci ne držijo vedno postavljenega roka, kaže tudi podatek MP, ki je že nekaj izvedencev razrešilo zaradi zamude pri izdelavi izvedenskega mnenja. **6.4-273/2007**

50. Vračilo preplačila iz naslova nadomestila preživnine

Pobudnica z dvema mladoletnima otrokoma se je znašla v hudi materialni stiski, ker mora Jamstvenemu in preživninskemu skladu Republike Slovenije vrniti preplačilo iz naslova nadomestila preživnine za oba otroka. Preplačilo je nastalo kot posledica sodne odločbe, ki je znižala višino preživnine pod višino, ki jo je izplačeval sklad. Glede na to, da je sodišče o zahtevi preživninskega zavezanca za znižanje preživnine odločalo skoraj dve leti, je višina preplačila dosegla skoraj 2000 EUR.

Glede na to, da ima pobudnica zelo nizko plačo in ne prejema nadomestila preživnine niti od sklada niti od očeta otrok in mora še poravnati dolg, ne vidi možnosti preživetja. Trdi, da je sklad zaprosila za odpis dolga ali vsaj za pobot, vendar so ji odobrili le obročno odplačevanje. Navaja, da se je ob tem znašla tudi v hudi osebni stiski. Ne more namreč razumeti, kako je lahko sodišče ugodilo zahtevku očeta otrok, ki ni nikoli plačeval preživnine, in mu znižalo preživnino pod že tako nizko vsoto, ki jo je prejela od sklada. Tako mora zdaj ona, ki je že

doslej nenehno v materialni stiski, še vračati sredstva, ki so tudi zaradi dolgotrajnosti odločanja dosegla višino, ki je nikakor ne more plačati.

V odgovoru na naš predlog, da znova proučijo zadevo v smeri odpisa dolga ali vsaj pobota terjatve, je sklad lahko omogočil le pobot terjatve (311. člen Obligacijskega zakonika) tako, da se dolg pobota z nadomestilom preživnine, ki bi ga sicer prejela od sklada, dokler dolg ne bo poravnal.

Po našem posredovanju so tako pobudnici ponudili vsaj možnost pobota terjatve. Menimo, da bi morali zakonsko ureditev spremeniti in omogočiti odpis dolga v primerih, ko dolg ni nastal iz krivdnih razlogov stranke in bi vračilo sredstev lahko ogrozilo življenjske razmere, potrebne za otrokov razvoj. Hkrati se ob tem primeru postavlja tudi vprašanje, na podlagi katerih meril sodišče, ki mora ob odločanju slediti koristim otroka, določa višino preživnine na način kot v tem primeru. **6.4-246/2007**

51. Tudi nasvet šteje

Pobudnik je zaprosil za pomoč Varuha, ker se ni strinjal s sklepom Okrajnega sodišča v Litiji, opr. št. EPVD 1/2007 z dne 18. 1. 2007, s katerim je bilo izrečeno prenehanje veljavnosti vozniškega dovoljenja.

V odprtih sodnih postopkih naša pristojnost ni podana, zato na tej podlagi v tem primeru nismo mogli posredovati. Pobudnika smo le opozorili na možnost vložitve pritožbe, ki je redno pravno sredstvo. Pobudnik je naše opozorilo upošteval in zoper sklep sodišča vložil pritožbo, kljub pojasnilu, ki ga je pred tem prejel od odvetnika, da pritožba ne bo uspešna. Za dano opozorilo se je pobudnik pozneje zahvalil, saj mu je s pritožbo uspelo in je obdržal vozniško dovoljenje. **6.6-11/2007**

52. Popravljanje merskih enot v obrazcu zapisnika o preizkusu alkoholiziranosti

Pri obravnavanju pobud smo se srečali s popravljanjem merskih enot v obrazcu zapisnika o preizkusu alkoholiziranosti. Na obrazcu je bila prečrtana merska enota gram alkohola na kilogram krvi in nad njo napisan miligram alkohola na liter izdihanega zraka. V dveh primerih, ki sta se nanašala na zapisnika, sestavljena v letu 2005, sta pobudnika celo zatrjevala, da je bila merska enota spremenjena šele potem, ko sta zapisnik podpisala.

Ker obrazec zapisnika ni bil sestavljen na način, ki ne bi zahteval popravljanja merskih enot, je bila njegova dokazna vrednost zmanjšana. V obeh postopkih je moralo sodišče pri presoji upoštevati tudi izjave obdolženca in uradne osebe o tem, kdaj je bil zapisnik popravljen. Potem, ko je zapisnik podpisan, se namreč v njem ne sme nič dodati in spremeniti. Dopolnitev že sklenjenega zapisnika se zapiše v dodatku. V enem izmed omenjenih primerov zapisnik tudi ni bil sestavljen v skladu z Zakonom o upravnem postopku, saj prečrtano mesto ni bilo overjeno s podpisom uradne osebe.

Ministrstvo za notranje zadeve smo že opozorili, da bi moral biti obrazec zapisnika prilagojen postopku, ki ga policist izvaja tako, da ne zahteva nobenega popravljanja. Ministrstvo je pojasnilo, da je prišlo v aprilu 2005 pri preizkusih alkoholiziranosti do enotne uporabe merske enote mg/l (miligram alkohola v litru izdihanega zraka). Ker je bilo v tem času v uporabi še veliko že natisnjenih obrazcev zapisnika o preizkusu alkoholiziranosti z mersko enoto g/kg (gram alkohola na kilogram krvi), so policisti mersko enoto na njem ročno spreminjali. Od druge polovice leta 2006 pa se na območju celotne države uporabljajo le novi obrazci. Prav je,

da so državni organi pri svojem delu »varčni«, vendar to ni ustrezno v primerih, ki bi lahko vplivali na zmanjšanje zaupanja državljanov v postopke. **6.6-53/2007**

53. Zaradi napake sodišče odločalo o že razsojeni stvari

Pobudnik je Varuha človekovih pravic RS opozoril na sklep Upravnega sodišča RS, ki je v zadevi U 1426/99 z dne 3. 11. 1999 sklenilo, da ni stvarno pristojno za reševanje upravnega spora in da se po pravnomočnosti sklepa zadeva odstopi Vrhovnemu sodišču RS – 3. točka sklepa. Pobudnik je navedel, da je upravno sodišče spis vrhovnemu sodišču odstopilo šele 16. 9. 2003, torej skoraj štiri leta po izdaji sklepa.

Opravili smo poizvedbi na upravnem in vrhovnem sodišču ter vpogledali v spis opr. št. U 1426/99 (zdaj U 1454/2006). Iz vseh pridobljenih podatkov smo razbrali, da je bil spis na podlagi pritožbe tožeče stranke zoper 1. točko sklepa vrhovnemu sodišču predložen že 10. 2. 2000. Vrhovno sodišče je po prejemu spisa leta 2000 začelo odločati tudi na podlagi 3. točke sklepa sodišča prve stopnje in s sklepom opr. št. U 4/2000 sprejelo pristojnost glede tožbe proti toženima strankama in tožbo 15. 3. 2000 zavrglo.

Ko se je spis vrnil na upravno sodišče, ga je to znova odstopilo vrhovnemu sodišču v »pristojno obravnavo« po 3. točki izreka sklepa z dne 3. 11. 1999. Ob tem ni jasno, ali je spregledalo, da je vrhovno sodišče v tem delu že odločilo, ali pa o sklepu vrhovnega sodišča opr. št. U 4/2000 z dne 15. 3. 2000 ni bilo obveščeno. Nedvomno pa je vrhovno sodišče po prejemu spisa spregledalo, da mu je bil predložen spis za odločanje o že razsojeni stvari. Zadeva je bila predložena senatu za spore o pristojnosti, ki je 6. 6. 2006 s sklepom opr. št. I Upr 9/2005 odločil, da je za odločanje v tej zadevi stvarno pristojno upravno sodišče. Torej je vrhovno sodišče odločilo drugače kot leta 2000, ko je pristojnost sprejelo in odločilo o tožbi. Upravno sodišče je 22. 11. 2006 s sklepom opr. št. U 1454/2006 tožbo zavrglo, saj je bilo o stvari že razsojeno.

Pobudnikov očitek o dolgotrajnosti postopka ni bil utemeljen, saj je vrhovno sodišče o tožbenem zahtevku odločilo v manj kot pol leta po vložitvi tožbe. Na to smo pobudnika opozorili. Iz odgovora upravnega sodišča z dne 2. 11. 2006 izhaja, da se napake pri poslovanju zaveda, saj je navedlo, da je bil spis »verjetno pomotoma« znova odstopljen vrhovnemu sodišču. Ravno zaradi napake pri poslovanju s sodnim spisom je vrhovno sodišče znova odločalo o pristojnosti. Nedopustno je, da je prišlo do zmede pri poslovanju s spisom, še toliko bolj, ker je to imelo za posledico vnovično, drugačno odločitev vrhovnega sodišča o pristojnosti. Vendar, kot je poudarilo upravno sodišče v sklepu opr. št. U 1454/2006 z dne 22. 11. 2006, takšna napaka ne spremeni tega, da je bilo o tožbi v tem delu pravnomočno odločeno že leta 2000 in da stranki ne more dati pravice do vnovičnega sodnega varstva. **6.7-9/2006**

54. Ali je osebna zamera lahko podlaga, da odvetnik stranki zaračuna fotokopije?

Pobudnica je postavila vprašanje, kdaj lahko odvetnik stranki po končanem zastopanju zaračuna stroške fotokopiranja spisa.

Zakon o odvetništvu v 14. členu določa, da mora odvetnik po prenehanju zastopanja stranki izročiti njene listine in spise v izvorniku. Če odvetnikovo delo in stroški zastopanja niso plačani, ima odvetnik pravico na strankine stroške zase izdelati prepise listin, ki so potrebni za ugotovitev plačila njegovega dela in stroškov. Odvetnik je pobudnico seznanil, da bo spise prejela šele, ko jih bo fotokopiral. Hkrati jo opozarja, da stroške, 9 tedanjih tolarjev na stran, nosi sama, spise pa bo začel fotokopirati šele, ko bo pobudnica pisno potrdila, da prevzema stroške fotokopiranja. Odvetnik fotokopiranje spisov utemeljuje z »izgubo zaupanja« v stranko in jo obvešča, da »dodatnih stroškov z njo ne namerava več imeti«.

Iz pisma pobudnice smo lahko razbrali, da je odvetnik prejel plačilo za svoje delo. Ta pa v pismu pobudnici fotokopiranja spisov ne utemeljuje zaradi neplačanih računov, temveč zaradi »izgube zaupanja«, torej na osebni zameri do stranke. Pobudnico smo seznanili, da to ne more biti podlaga, da bi odvetnik spis fotokopiral na njene stroške. Naknadno nas je pobudnica seznanila z dopisom Odvetniške zbornice Slovenije, da je presojo pravilnosti obračunavanja odvetniških storitev posredovala komisiji za odvetniško tarifo. Kako je komisija odločila, nas pobudnica (še) ni seznanila. **6.8-2/2007**

55. Prijavo je treba skrbno prebrati

Pobudnik nas je seznanil z dogovorom, ki sta ga podpisala z odvetnikom. V dogovoru je odvetnik priznal napako pri zastopanju stranke in se zavezal opraviti določene aktivnosti zanjo. Ker dogovorjenega ni izpolnil, se je pobudnik obrnil na Odvetniško zbornico Slovenije s pismom, ki ga je poimenoval kot »prijava kaznivega dejanja odvetnika«.

Obrnili smo se na odvetniško zbornico, ki nam je sporočila, da je pobudnika poučila, kam in kako lahko vloži prijavo kaznivega dejanja odvetnika. Disciplinskega postopka zoper odvetnika ni uvedla, razlog je bil v dogovoru, sklenjenem med pobudnikom in odvetnikom.

Ugotovili smo, da odvetniška zbornica prijave pobudnika ni dovolj skrbno proučila. Čeprav je bilo pismo res naslovljeno kot prijava kaznivega dejanja, je pobudnik v njem najbolj opozarjal na nepravilnosti pri delu odvetnika. Tako je v prijavi navedel, da je odvetnik »pozabil« vložiti tožbo, da ni izdal računov in potrdil o prejetih plačilih in da so bila njegova pojasnila pomanjkljiva. Gre torej za očitke, ki bi bili lahko predvsem predmet presoje odvetnikove disciplinske odgovornosti. Sklicevanje zbornice na dogovor med pobudnikom in odvetnikom bi bilo sicer utemeljeno, če bi se stranki dogovora držali. Vendar ni bilo tako. Dogajanje po sklenitvi dogovora bolj kaže, da je bil to le nadaljnji element v ravnanju odvetnika proti stranki, ki se čuti oškodovano.

Odvetniški zbornici smo zato posredovali mnenje, da sklenitev dogovora sama po sebi še ne more biti razlog, da se ne začne postopek ugotavljanja disciplinske odgovornosti odvetnika. Ravno nasprotno, še bolj bi bilo nujno ukrepanje zbornice, saj odnos odvetnika lahko kaže na napako pri zastopanju in na neprimerne nadaljnje ukrepe za odpravo škodljivih (tudi premoženjskih) posledic, ki so nastale pobudniku.

Odvetniška zbornica nas je seznanila, da je bila prijava pobudnika odstopljena namestniku disciplinskega tožilca, ki lahko poda zahtevo za uvedbo disciplinskega postopka. **6.8-6/2006**

2.5 Policijski postopki

V letu 2007 smo obravnavali 116 pobud, ki zadevajo policijske postopke, in nadaljevali obiske policijskih postaj. Tako smo obiskali Policijski oddelek Gornji Petrovci, Policijsko postajo Rogaška Slatina, Policijsko postajo Ruše in Policijski oddelek Bled. O vsakem obisku smo poročilo o ugotovljenem stanju s predlogi za odpravo pomanjkljivosti poslali obiskani policijski postaji in Ministrstvu za notranje zadeve, ki se je odzivalo na naše ugotovitve in priporočila.

Ne gre spregledati, da je bila v letu 2007 sprejeta Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2007–2011, ki jo je Državni zbor RS sprejel na seji 24. aprila 2007. Resolucija opredeljuje ključna področja varnosti in poudarja pomen preventivnih dejavnosti. Seveda je prav, da policija s svojimi aktivnostmi zasleduje cilj, da ljudje zaupajo policiji kot instituciji in se počutijo varni v svojem okolju.

Največ pobud se je tudi tokrat nanašalo na postopke policistov pri opravljanju nalog v cestnem prometu, uporabo policijskih pooblastil, nekaj pobudnikov je izpostavilo nezakonito oziroma nepravilno uporabo prisilnih sredstev, večja pa se število pobud glede opustitve dolžnostnega ukrepanja policistov.

Dolžnost policije je preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov. Policija je zavezana ukrepati, kadar gre za nalogo iz njene pristojnosti. Policisti se morajo pogosto odločati hitro in celo ob nepopolni ugotovitvi dejanskega stanja, kar vse otežuje presojo o tem, katero pooblastilo je dopustno uporabiti. Neizkušenost, prehitra odločitev za uporabo policijskega pooblastila, napačna izbira ukrepa lahko kaj hitro pomenijo kršitev načela sorazmernosti ali prekoračitev policijskih pooblastil, zato je nujen tudi učinkovit nadzor nad policijo in izvrševanjem njenih pooblastil. Varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin terja učinkovito policijo, pri tem pa je treba vselej upoštevati sorazmernost kot eno temeljnih načel prava in varstva človekovih pravic. Kakršnakoli omejitev človekovih pravic je dopustna le v tistem obsegu, ki je nujen za dosego namena, zaradi katerega se pravica omejuje.

Policisti morajo pri svojem delu upoštevati pravice in svoboščine, zagotovljene z ustavo, zakoni in drugimi predpisi. Temu nasprotno ravnanje je lahko tudi razlog za vložitev pritožbe po 28. členu Zakona o policiji. Če namreč posameznik meni, da so bile s policistovim dejanjem ali opustitvijo dejanja kršene njegove pravice ali svoboščine, se lahko v 30 dneh od trenutka, ko je izvedel za kršitev, pritoži na Ministrstvo za notranje zadeve ali Policijo. Ta pritožbena pot je brezplačna in jo posameznik lahko začne poleg drugih, bolj formalnih (sodnih) postopkov.

Na to pritožbeno možnost pobudnike redno opozarjamo. Pobudo zaradi nezakonitega ali nekorektnega ravnanja policista je mogoče v vsakem konkretnem primeru nasloviti tudi na Varuha človekovih pravic RS. Vendar tudi glede pritožb zoper delo policistov velja pravilo podrejenosti, torej da se prizadeta oseba praviloma najprej sama obrne na pritožbeni organ znotraj sistema, kjer je do zatrjevanje nepravilnosti prišlo. Šele če ta pritožbena pot ne izpolni pričakovani pritožnika, pride v poštev pobuda, naslovljena na Varuha, ki lahko nadzira, ne more pa nadomestiti pritožbenih poti, ki so predvidene znotraj sistema. Kljub temu smo tudi v letu 2007 neposredno obravnavali vse pobude, ki so se nanašale na nepravilnosti v delu policije in za katere smo presodili, da so to narekovala okoliščine posameznega primera.

2.5.1 ODLOČANJE O PRITOŽBENIH NAVEDBAH

Cilj pritožbenega postopka na podlagi 28. člena Zakona o policiji je odločiti o pritožbenih navedbah na podlagi pravnega in popolno ugotovljenega dejanskega stanja konkretnega postopka policista/-ov. Pravilnost pritožbene odločitve je odvisna predvsem od korektno speljanega predhodnega (pomiritvenega) postopka reševanja pritožbe, ki ga določa Pravilnik o reševanju pritožb.

Ni dolžnost pritožnika, da dokazuje utemeljenost svojih navedb. Vsako pritožbo, podano zoper policista, mora najprej obravnavati in preveriti vsa dejstva v zvezi z njo vodja organizacijske enote policije, v kateri dela policist, na katerega se pritožba nanaša, ali od njega pooblaščenici policist. Dolžnost razjasnitve vseh vprašanj in dilem glede na obravnavano pritožbo je tako na vodji organizacijske enote oziroma na osebi, ki jo določa Pravilnik o reševanju pritožb. Pravilnik zavezuje tudi pooblaščenca ministra za notranje zadeve, ki se mu pritožbena zadeva dodeli v reševanje, da mora temeljito proučiti zadevo iz predhodnega postopka. Če presodi, da je treba za razjasnitev posameznih dejstev in dokazov zbrati še dodatne dokaze oziroma izvesti še dodatne aktivnosti za razjasnitev dejanskega stanja, lahko od vodje organizacijske enote zahteva izvedbo dodatnih ukrepov. Ko je treba ponoviti posamezne postopke ali celoten postopek preverjanja pritožbe, pooblaščenec ministra za notranje zadeve predlaga vodji pristojne notranje organizacijske enote ministrstva, da ta določi poročevalca, ki poskrbi za preveritev pritožbe in pripravo poročila za obravnavo na senatu. Pooblaščenec ministra za notranje zadeve oziroma vodja senata lahko od poročevalca zahteva tudi izvedbo dodatnih ukrepov za razjasnitev dejstev o pritožbi oziroma dopolnitev poročila. Pravilnik o reševanju pritožb torej normativno določa več možnih ukrepov za ugotovitev dejanskega stanja, ki je podlaga za odločitev o pritožbi. Dokazno breme, da se ukrene vse potrebno za razjasnitev pritožbenih očitkov, je namreč na Policiji oziroma Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ), to je na strani države.

V enem izmed obravnavanih primerov je pobudnik na vloženo pritožbo na postopek kriminalistov Policijske uprave Celje prejel odgovor Sektorja za pritožbe MNZ z dne 28. 6. 2007, šifra 230-2/2007/7 (143-12). Z odgovorom se ni strinjal. Izpostavljal je zlasti netočnosti v izjavah kriminalistov, da naj bi bil pri pogovorih z otroki, ki so jih opravili kriminalisti v okviru zbiranja obvestil v predkazenskem postopku, navzoč oče otrok. Vztrajal je pri tem, da so bili pogovori opravljeni brez navzočnosti katerega izmed staršev. Navedbe v tem delu je potrdil tudi oče otrok, ki je zatrjeval, da na teh pogovorih ni bil navzoč.

Iz dokumentacije pritožbenega postopka, s katero smo se seznanili, smo ugotovili, da je bil v tej zvezi že opravljen pogovor z očetom otrok, vendar je bila njegova izjava zapisana le v obliki uradnega zaznamka. Glede na zatrjevane netočnosti v izjavah kriminalistov smo MNZ predlagali, naj se z očetom otrok opravi ponovni pogovor, da se ugotovijo vse okoliščine glede njegove navzočnosti pri pogovorih, in nato znova prouči pritožba v tem delu oziroma dodatno preveri strokovnost in zakonitost postopka kriminalistov glede njegove izjave. Predlagali smo še, da se o pogovoru z njim pripravi zapis, ki naj ga tudi podpiše in tako sam potrdi njegovo vsebino.

Ministrstvo je sporočilo, da je bil med reševanjem pritožbenega postopka z očetom otrok opravljen temeljit pogovor, v katerem je jasno povedal, da ni bil navzoč pri pogovorih, temveč jih je spremljal skozi okenska stekla. Neposredno je bil navzoč le pri delu pogovora med kriminalistko in hčerko. V pogovoru je še povedal, da ga je kriminalist seznanil, kaj sta povedala druga dva otroka, in da so bili kriminalisti z njim in otroki korektni. Ministrstvo je zato menilo, da ponovni pogovor s pričo – očetom otrok ni potreben. Pojasnilo je še, da so člani senata v pritožbenem postopku ugotovili, da si izjave pritožnikov, prič in kriminalistov nasprotujejo. Kljub temu so glede na razpoložljivo dokumentacijo soglasno odločili, da je pritožbeni očitek v tem delu neutemeljen. Pri tem je ministrstvo pripomnilo, da je rešitev pritožbe v senatu dokončna, pritožbeni postopek pa je z odločitvijo senata končan.

Odločitev senata v tej zadevi ni bila takšna, da bi kazala na skrbno in vsestransko pritožbeno obravnavanje. Kljub očitno jasni izjavi očeta otrok, da ni bil navzoč pri pogovorih z otroki, je senat (le) na podlagi zbrane dokumentacije (med to je bil tudi uradni zaznamek o pogovoru z očetom otrok) s sklicevanjem na izjave kriminalistov, da je bil na pogovorih navzoč oče, ugotovil, da so kriminalisti naloge izvajali v skladu z veljavno zakonodajo in pravili stroke, ter odločil, da je pritožbeni očitek v tem delu neutemeljen. Senat je odločitev sprejel kljub temu,

Dokazno breme, da se ukrene vse potrebno za razjasnitev pritožbenih očitkov, je namreč na Policiji oziroma Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ), to je na strani države.

Odločitev senata v tej zadevi ni bila takšna, da bi kazala na skrbno in vsestransko pritožbeno obravnavanje.

Veča se število pobud glede opustitve dolžnostnega ukrepanja policistov.

Če posameznik meni, da so bile s policistovim dejanjem ali opustitvijo dejanja kršene njegove pravice ali svoboščine, se lahko v 30 dneh od trenutka, ko je izvedel za kršitev, pritoži na Ministrstvo za notranje zadeve ali Policijo.

Pobudo zaradi nezakonitega ali nekorektnega ravnanja policista je mogoče v vsakem konkretnem primeru nasloviti tudi na Varuha človekovih pravic RS.

2

Sprejem poštene in zaupanja vredne odločitve o utemeljenosti pritožbe je v rokah pritožbenega senata, še zlasti ker pritožbeni postopek ne določa pravnega sredstva zoper odločitev o vloženi pritožbi.

da so bile trditve pobudnika (ki jih je z nedvomno izjavo potrdil tudi oče otrok) in zatrjevanje delavcev policije v odločilnih dejstvih različni.

Glede na očitno različne izjave kriminalistov in priče, spominske vrzeli uslužbenke zavoda, kjer je bil opravljen pogovor z otroki, neopremljenost uradnih znanjkov o zbranih obvestilih od otrok s podatkom o času začetka in konca pogovora in tudi druge okoliščine zadeve smo presodili, da je odločitev senata v tej zadevi prehitra, zlasti pa brez opore v zbrani dokumentaciji. Glede na ugotovljeno dejansko stanje obravnavane pritožbe bi moral senat oziroma pooblaščenec ministra za notranje zadeve po našem mnenju sprejeti dodatne ukrepe za ugotovitev vseh okoliščin ravnanja kriminalistov. Odločitev senata tudi ni bila utemeljena z jasnimi razlogi in je bila brez prepričljivih pojasnil v dejanskem, strokovnem in pravnem pogledu glede na očitano nedoslednost v postopku kriminalistov. Pri tem želimo poudariti, da je sprejem poštene in zaupanja vredne odločitve o utemeljenosti pritožbe v rokah pritožbenega senata, še zlasti ker pritožbeni postopek ne določa pravnega sredstva zoper odločitev o vloženi pritožbi.

Pritožbena odločitev v tej zadevi torej ni bila takšna, da bi uživala Varuhovo zaupanje. Vendar je bil postopek reševanja pritožbe na ministrstvu končan s posredovanjem odgovora pobudniku na pritožbo, zato ni bilo podlage za naše nadaljnje ukrepanje.

2.5.2 ZA SISTEMSKI PRISTOP K ŽE REŠENIM PRITOŽBAM

Pritožbeni postopek, predpisan v 28. členu Zakona o policiji, se na senatu konča z odločitvijo o utemeljenosti pritožbe. Odločitev o pritožbi senata je dokončna. Če je senat odločil, da je pritožba utemeljena, to nedvomno pomeni, da je v pritožbi obravnavano ravnanje policista ocenil kot nepravilno oziroma nezakonito. Takšna odločitev terja od Policije oziroma MNZ tudi druge ukrepe, na primer sprožitve disciplinskega postopka, vložitev ovadbe, dodatna izpolnjevanja in usposabljanja. Poleg tega so ugotovitve iz obravnavanih pritožb lahko odlično vodilo za izboljšanje policijskega dela, ugotavljanje in odpravo vzrokov za pritožbe.

Ugotavljamo pomanjkanje sistemskega pristopa k že rešenim pritožbam. Kot primer navajamo pritožbo, ki jo je senat presodil kot utemeljeno, iz odgovora Ministrstva za notranje zadeve pa niso bili razvidni ukrepi, ki so bili sprejeti po končani obravnavi te pritožbe.

Vendar ugotavljamo pomanjkanje sistemskega pristopa k že rešenim pritožbam. Kot primer navajamo pritožbo, ki jo je senat presodil kot utemeljeno. Ugotovil je, da ni mogoče slediti navedbam policistov, da se je pobudnik na PP Ljubljana Vič oglasil le zato, da bi povedal, da v prometni nesreči ni dobil poškodb in da ne želi, da se zadeva sploh obravnava. Nepravilnost, ki je ni bilo mogoče spregledati, je bila tudi v tem, da dežurni policist na PP Ljubljana Vič njegovega obiska sploh ni (pisno) evidentiral, obiska tudi ni evidentirala policistka, ki je z njim opravila pogovor. Posledica nepravilnosti v delu policistov PP Ljubljana Vič je bila odklonitev zavarovalnice odškodninskega zahtevka pobudnika, tudi s sklicevanjem na dopis PP Ljubljana Vič, da se dogodka na policiji nihče ne spomni. Kljub temu iz odgovora Ministrstva za notranje zadeve niso bili razvidni ukrepi, ki so bili sprejeti po končani obravnavi te pritožbe. Zato smo zahtevali dopolnitev odgovora s sporočilom ukrepov policije oziroma Ministrstva za notranje zadeve, ki so bili morda sprejeti na podlagi presoje o utemeljenosti pritožbe. V primeru ugotovljene nepravilnosti v postopanju državnega organa v razmerju do prizadetega posameznika je na mestu tudi opravičilo. Zato smo predlagali, naj se policija pobudniku pisno opraviči za storjene napake. Hkrati smo zahtevali še pojasnilo o tem, ali so bili morda sprejeti kakšni drugi ukrepi, da podobnih primerov v prihodnje ne bi več bilo. Ministrstvo smo še opozorili, da bi bilo prav, da PP Ljubljana Vič (oziroma policija) samoiniciativno dopolni poročilo zavarovalnici, saj je bilo netočno in zavajajoče poročilo policije podlaga za zavrnitev zavarovalnice odškodninskega zahtevka pobudnika. Po tem našem predlogu je PP Ljubljana Vič znova proučila primer pobudnika in o ugotovitvah z novimi dejstvi seznanila zavarovalnico in pobudnika in se mu za napake opravičila. Z namenom, da v prihodnje podobnih nepravilnosti ne bi več bilo, je PP Ljubljana Vič ta primer obravnavala v okviru izobraževanja na delovnem sestanku. Očitno so bili navedeni ukrepi sprejeti šele na podlagi našega posredovanja, in ne kot posledica sistemskega pristopa na podlagi sprejete odločitve o utemeljenosti pritožbe.

2.5.3 NEODVISNA PREISKAVA V PRIMERU ZATRJEVANJA MUČENJA, NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽUJOČEGA RAVNANJA

S spremembami in dopolnitvami Zakona o državnem tožilstvu in Zakona o kazenskem postopku je bil znotraj skupine državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala pri Vrhovnem državnem tožilstvu RS v letu 2007 ustanovljen specializirani oddelek, ki preganja izključno storilce kaznivih dejanj iz policije in drugih podobnih represivnih organov, ki so uradne osebe. Oddelek je bil ustanovljen kot odgovor na odločbo Ustavnega sodišča RS z dne 6. julija 2006, s katero je bila ugotovljena kršitev pravice do učinkovitega varstva pravic iz četrtega odstavka 15. člena Ustave RS v zvezi s 13. členom Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Je tudi odgovor na odločitev Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu, ki je v zadevi Matko prav tako odločilo, da je Republika Slovenija prekršila pravice iz 3. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ker ni izvedla celovite in učinkovite preiskave glede pritožnikovega očitka, da je policija z njim grdo ravnala.

Oddelek je začel delovati v začetku novembra 2007. Ali bo tudi upravičil pričakovanja, da bo učinkovito in neodvisno oziroma nepristransko odkrival in preganjal storilce kaznivih dejanj, ki so jih osumljeni policisti in druge osebe s policijskimi pooblastili, bo pokazal šele čas.

2.5.4 POLICIJA BREZ POOBLASTILA ZA ZASEG MOTORNEGA VOZILA

Ob obravnavanju pobude, ko je policija zasegla osebno vozilo pobudnika, je MNZ pojasnilo, da je policist PP Ravne na Koroškem zasegel osebni avtomobil zaradi ugotovitve, da je večkratni kršitelj cestnoprometnih predpisov zaradi vožnje motornega vozila brez veljavnega vozniškega dovoljenja (kršitev določbe šestega odstavka 138. člena v zvezi s tretjo alinejo prvega odstavka istega člena ZVCP-1). Policija je štela, da je bil zaseg vozila v tem primeru nujen zaradi ponavljanja najhujših kršitev cestnoprometnih predpisov, saj z drugimi ukrepi ni bilo mogoče doseči spoštovanja pravno zavezujočih norm. Zoper pobudnika je policija po zasegu vozila podala obdolžilni predlog s predlogom za odvzem zaseženega motornega vozila (sodišče je odredbo o zasegu nato izdalo po več kot mesecu dni od zasega). Policija je presodila, da so bili podani pogoji za zaseg vozila, in se je pri tem sklicevala na določbo 123. člena ZP-1 v povezavi s prvim in drugim odstavkom 25. člena ZP-1.

Po določbi 123. člena ZP-1 se smejo predmeti, ki se vzamejo po prvem in drugem odstavku 25. člena tega zakona, zaseči še pred izdajo sodbe o prekršku. Zaseg z odredbo odredi sodnik, ki vodi postopek o prekršku. Tretji odstavek 123. člena ZP-1 pa določa, da se lahko s predpisi, ki določajo prekrške, pooblasti uradne osebe prekrškovnih organov, da smejo zaseči predmete iz prvega in drugega odstavka 25. člena tega zakona, kadar uradno zvedo za prekršek. Ti organi morajo zasežene predmete takoj oddati sodišču, ki je pristojno za postopek o prekršku, sodišče pa mora zasežene predmete takoj sprejeti, če ni v predpisu o prekršku drugače določeno. To določbo ZP-1 je mogoče razumeti tudi tako, da lahko uradne osebe prekrškovnih organov zasežejo predmete le, če imajo takšno (posebno) pooblastilo v predpisu, ki določa prekrške. Ob upoštevanju te razlage bi morala imeti policija kot prekrškovni organ pooblastilo za zaseg predmetov, če gre za kršitve cestnoprometnih predpisov (npr. zaradi vožnje brez veljavnega vozniškega dovoljenja) v ZVCP-1, vendar zakon takega pooblastila ne vsebuje.

Takšnemu razumevanju določb ZP-1 je pritrdilo tudi Ministrstvo za pravosodje, ki je še pripomnilo, da je zaseg predmetov, kot ga ureja 123. člen ZP-1, procesni ukrep, ki ne pomeni sankcije ali drugega represivnega ukrepa. Zaseg predmetov je v ZP-1 umeščen v podpoglavje 8. Dokazovanje, poleg tega pa šesti odstavek 123. člena ZP-1 določa, da lahko sodišče na ugovor prizadetega ali po uradni dolžnosti odredi vrnitev zaseženih predmetov glede na okoliščine zadeve lastniku ali tistemu, ki so mu bili zaseženi, razen če je odvzem predmetov po zakonu obvezen. Vrnitev

2

predmetov je tako mogoča tudi pred izdajo sodbe o prekršku, zato namen zasega predmetov ne more biti le olajšanje izvrševanja morebitne izrečene stranske sankcije odvzema predmetov, ampak omogoča izvedbo dokaznega postopka za storjeni prekršek. Zato se po mnenju Ministrstva za pravosodje tudi ni mogoče strinjati z mnenjem policije, da je bil v konkretnem primeru ukrep zasega osebnega avtomobila nujen zaradi ponavljanja najhujših kršitev, saj z drugimi ukrepi ni bilo mogoče doseči spoštovanja pravno zavezujočih norm. Po mnenju Ministrstva za pravosodje bi moral zakon, ki določa prekrške, za primer povratništva predpisati strožjo sankcijo, ki je npr. v obveznem odvzemu predmetov, pri čemer bi bilo treba jasno ločiti med povratništvom in nadaljevanjem prekrškov.

Z mnenjem Ministrstva za pravosodje, da mora biti v zakonu, ki določa prekrške (torej v ZVCP-1), predpisana stranska sankcija obveznega odvzema predmetov za primere povratništva ali tudi primere nadaljevanja prekrška soglaša tudi Ministrstvo za promet. To v Zakonu o varnosti cestnega prometa ni urejeno, zato se na podlagi drugega odstavka 123. člena ZP-1 zaseg odredi z odredbo sodnika, ki vodi postopek o prekršku. Ker je za te prekrške vedno pristojno sodišče, ki obravnava prekršek v rednem sodnem postopku, je treba pridobiti odredbo v skladu z drugim odstavkom 123. člena ZP-1.

MNZ je o teh Varuhovih ugotovitvah že seznanilo (svoje) prekrškovne organe, jih opozorilo na pravilnost izvajanja postopkov, ko ni neposrednega pooblastila za zaseg predmetov v materialnem predpisu.

Ministrstvo za promet, ki je pristojno za cestni promet, je v pripravi predloga sprememb in dopolnitev ZVCP-1 uvedlo tudi možnost odvzema motornega vozila, s katerim je bil storilec zaloten pri storitvi hujšega prekrška, ki ga lahko ob izpolnjenih pogojih opravi tudi policist. Šele s to dopolnitvijo ZVCP-1 bo imela pooblastilo za zaseg predmetov tudi policija. V obravnavanem primeru torej niso bili izpolnjeni pogoji za policijski zaseg vozila, saj bi lahko to odredil le sodnik, ki vodi postopek o prekršku.

MNZ je o teh Varuhovih ugotovitvah že seznanilo (svoje) prekrškovne organe, jih opozorilo na pravilnost izvajanja postopkov in obveznost predhodne pridobitve odredbe za zaseg vozila oziroma drugih predmetov po 123. členu v povezavi s 25. členom ZP-1, ko ni neposrednega pooblastila za zaseg predmetov v materialnem predpisu.

2.5.5 POGOJEVANJE ZDRAVNIŠKE POMOČI PRIDRŽANI OSEBI Z NUJNOSTJO PRIMERA

Kot napačno smo presodili ravnanje policista, ki je pridržani osebi pojasnil, da ima za čas pridržanja možnost zdravniške pomoči samo za nujne zdravstvene zadeve.

Pridržana oseba ima pravico do zdravniške pomoči (ne samo nujne) in obveznost policije je, da jo pridržani osebi tudi zagotovi. Vsako željo za zdravnika je torej treba sporočiti zdravstvenemu osebju, saj lahko le to presodi nujnost in obseg zdravniškega posega, ker policisti za to niso usposobljeni. Policisti morajo tako dosledno vsako željo pridržane osebe za zdravnika v vsakem primeru, ko se oseba sklicuje na zdravstvene težave in zahteva zdravniško pomoč (ne samo nujno), sporočiti zdravstvenemu osebju, to pa mora vsak primer skrbno obravnavati. Zato smo kot napačno presodili ravnanje policista, ki je pridržani osebi pojasnil, **da ima za čas pridržanja možnost zdravniške pomoči samo za nujne zdravstvene zadeve, in jo vprašal o vzroku težav.** Ker pridržana oseba tega ni želela povedati in pomoči ni več zahtevala, je policija presodila, da potrebe po (nujni) zdravniški pomoči ni bilo.

Ministrstvo za notranje zadeve je potrdilo, da imajo pridržane osebe pravico do zdravniške pomoči (ne samo nujne), in kot neustrezno ocenilo pojasnilo policista pridržani osebi. Pripomnilo je, da policist s tem ni pogojeval zagotavljanja zdravstvene pomoči, temveč je pridržanemu sam odklonil zdravstveno pomoč. Opozorilo je, da določbe Pravilnika o policijskih pooblastilih, ki urejajo zagotavljanje zdravniške pomoči, niti interno navodilo policije Usmeritve za izvajanje policijskih pridržanj ne pogojujejo zagotavljanja te pomoči z nujnostjo primera. Ministrstvo je zagotovilo, da bo Generalna policijska uprava na izvajanje teh določb opozorila vse policiste, tako da podobnih primerov ne bi več bilo.

2.5.6 BREZ PRAVNE PODLAGE V PRIMERU ROMSKE DRUŽINE STROJAN

Na podlagi pobude članov romske družine Strojani o policijskem omejevanju njihovega gibanja smo v januarju 2007 obiskali Policijsko upravo Postojna. Ob tem smo se seznanili s posameznimi zapisi dnevnika dogodkov Operativno komunikacijskega centra Policijske uprave (OKC PU) Postojna, ki se nanašajo na čas bivanja družine Strojani v Postojni. Začudila nas je vsebina dnevnika dogodkov OKC PU Postojna za 5. 12. 2006 in še za nekatere druge dni, zlasti pa njena podrobnost (v tem je zapis odstopal od običajnih zapisov dnevnikov dogodkov OKC). Omogočala je tudi sklepanje, da so bili posamezni pripadniki družine Strojani v času bivanja v Postojni več dni nadzorovani oziroma se jih je spremljalo in omejevalo v gibanju. Zapis na nekaterih mestih je bilo mogoče razumeti tudi kot uporabo posebnih metod in sredstev, kot sta npr. prikrito opazovanje in evidentiranje, oziroma da so bila uporabljena policijska pooblastila zunaj zakona. Na naša vprašanja je v osebnem pogovoru direktor PU Postojna pojasnil, da policija zoper člane družine Strojani, ki so bivali v Postojni, ni uporabljala prikritih ukrepov, metod, sredstev ali kakršnihkoli drugih varnostno preventivnih ali preiskovalnih policijskih pooblastil in ukrepov.

Varuh človekovih pravic zagovarja uporabo policijskih pooblastil, ki naj zagotovijo učinkovito izvrševanje nalog, zaupanih policiji v demokratični pravni državi. Vsaka omejitev človekovih pravic pa je dopustna le v obsegu in pod pogoji, ki jih določa zakon. Učinkovitost policije mora biti v skladu z ustavno zagotovljenim spoštovanjem človekovih pravic in svoboščin, saj se lahko sicer uporaba policijskih pooblastil spremeni v grobo in sistematično kršenje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Posebne metode in sredstva ali katerekoli posamezne prikrite preiskovalne ukrepe in omejitve gibanja je mogoče uporabiti le pod pogoji, ki jih določa zakon. Tako smo generalni državni tožilci predlagali, naj pristojno državno tožilstvo vpogleda v dokumentacijo PU Postojna, ki se nanaša na čas bivanja družine Strojani v Postojni, ter ravnanje policije glede spremljanja in nadziranja družine Strojani in omejevanja njihovega gibanja presodi z vidika morebitne storitve kaznivega dejanja.

Vrhovno državno tožilstvo RS je sporočilo, da ni ugotovilo razlogov za sum, da bi policija nezakonito izvajala prikrite ukrepe ali kako drugače kršila človekove pravice. Mnenje tožilstva, da ni podan razlog za sum storitve kaznivega dejanja, smo sprejeli. Nismo pa se strinjali s presojo tožilstva, da policija ni v ničemer kršila človekovih pravic. Menimo namreč, da policija za izvedene aktivnosti v tem primeru, to je za izvajanje usmerjenega, osredotočenega in dalj časa trajajočega opazovanja, spremljanja, nadzorovanja in evidentiranja posameznih članov družine Strojani, ni imela pravne podlage v predpisih. Naše mnenje so ne nazadnje potrdila tudi mnenja (kazenskopravne) stroke, ki so se pojavila v javnosti. Komisija za preprečevanje korupcije je sprejela načelno mnenje št. 75, v katerem je zapisala, da posredovanje neresničnih informacij Varuhu od uradnih oseb v policiji, ki lahko onemogoči učinkovito preiskavo suma nepravilnega ravnanja policije, ustreza definiciji korupcije, določeni v tretji alineji 2. člena Zakona o preprečevanju korupcije.

Menimo, da policija za izvedene aktivnosti v tem primeru ni imela pravne podlage v predpisih. Naše mnenje so potrdila tudi mnenja (kazenskopravne) stroke, ki so se pojavila v javnosti.

2.5.7 OMEJEVANJE SVOBODE GIBANJA V OKOLICI ROMSKEGA TABORA

Sredstva javnega obveščanja so septembra 2007 znova izpostavljala ukrepanje policije po preselitvi dela družine Strojani iz lokacije začasnega bivališča. Varuh človekovih pravic RS je v vednost prejel tudi ovadbo pooblaščenca prizadetih članov družine Strojani zoper neznane policiste PP Grosuplje zaradi kaznivega dejanja kršitve enakopravnosti po tretjem in prvem odstavku 141. člena Kazenskega zakonika.

MNZ je pojasnilo, da je policija na podlagi dogodkov iz preteklosti presodila, da se je varnost po preselitvi dela družine Strojani na delu območja Dolenjske poslabšala. V skladu s prvim in tretjim odstavkom 3. člena ZPol je začela izvajati ukrepe z namenom varovanja življenja, osebne

2

varnosti ljudi ter premoženja in vzdrževanja javnega reda. Policija je aktivno izvajala tudi v skupnost usmerjeno policijsko dejavnost s ciljem zagotavljanja stabilnih varnostnih razmer in spoštovanja človekovih pravic in svoboščin. Na določenih točkah je izvajala naloge z večjim številom policistov s patroljiranjem in opazovanjem v oblikah patroljne in opazovalne službe. V primerih, ko so aktualne varnostne razmere narekivale dodatne ukrepe za zagotavljanje varnosti ljudi in premoženja na tem območju, in z drugimi policijskimi pooblastili (kot npr. opozarjanje, ukazovanje, ugotavljanje identitete ipd.) ni bilo mogoče zagotoviti varnosti ljudi in premoženja, se je po pojasnilih MNZ za nujni čas izvajalo tudi policijsko pooblastilo iz 39. člena ZPol.

MNZ je tako potrdilo, da so policisti določenim članom družine Strojani nekajkrat dejansko prepovedali dostop na območje romskega tabora, ker so po presoji policije s svojo navzočnostjo na območju vplivali na poslabšanje varnostnih razmer in povzročili nevarnost za svoje življenje in premoženje ter za življenje in premoženje drugih. Ko so bile varnostne razmere ugodne in so razmere to dopuščale, policija za člane družine ni izvajala prepovedi dostopa do družinske parcele. Policisti so po 39. členu ZPol večkrat prepovedali dostop na območje tudi skupinam krajanov, ki so izvajali neprijavljene protestne shode, izkazovali namen kršenja javnega reda in miru, ogrožanja varnosti ljudi in premoženja ter pozivali k obračunu.

Eno izmed pooblastil policije je tudi ukrepanje po 39. členu ZPol, na podlagi katerega smejo policisti ob izpolnjenih pogojih izprazniti območje ali objekt, prepovedati dostop, ga pregledovati in omejiti gibanje v njegovi neposredni bližini. Zaradi zagotavljanja varnosti članov družine Strojani je policija tako lahko prepovedala dostop in omejila gibanje na tem območju le ob izpolnjenih pogojih iz 39. člena ZPol. Sporno pa je, ali zgolj navzočnost posameznika (brez očitka kakršnegakoli prepovedanega ravnanja) na določenem območju, na kar se je skliceval odgovor ministrstva, zadostuje, da je policija uporabila ukrepe iz 39. člena ZPol. Še zlasti je vprašljiva uporaba tega ukrepa zoper določenega posameznika s sklicevanjem na njegovo varnost.

Prav je, da je bilo to pooblastilo uporabljeno selektivno in se je tako območje omejenega gibanja na podlagi 39. člena Zakona o policiji vzpostavilo le v primeru poslabšanja varnostnih razmer. Vendar je očitno, da je policija v ta namen na t. i. kontrolnih točkah ustavljala vozila in ugotavljala identiteto oseb, ki na tem območju niso bile dnevno navzoče. Identiteto oseb lahko policisti ugotavljajo le iz razlogov, ki jih taksativno določa 35. člen ZPol. V vseh primerih ugotavljanja identitete oseb, ki na (tem) območju niso bile dnevno navzoče, bi morali biti izpolnjeni zakonsko določeni razlogi, saj bi ugotavljanje identitete v nasprotju s temi razlogi ali z drugimi nameni pomenilo nezakonito delovanje policije.

Kontrolne točke oziroma kontrolna mesta območja selektivno omejenega dostopa, navzočnost večjega števila policistov na teh točkah, zaustavitev oseb, ugotavljanje identitete oseb po merilu, da na tem območju »niso dnevno prisotne« in način ugotavljanja identitete kažejo na to, da je policija tudi, ko ni šlo za izvajanje pooblastil iz 39. člena ZPol, omejevala svobodo gibanja v okolici romskega tabora v Dečji vasi pri Ambrusu, za kar v zakonu ni podlage. Pri tem Varuh ni ugotovil, da bi bili ukrepi policije kakorkoli diskriminatorni oziroma da bi policija s svojimi ukrepi kršila načelo enakega obravnavanja.

2.5.8 OBISKI POLICIJSKIH POSTAJ

• Obisk Policijskega oddelka Gornji Petrovci

Pri pregledu listinske dokumentacije posameznih primerov pridržanj nismo ugotovili večjih nepravilnosti. Smo pa v enem primeru ugotovili pomanjkljivo izpolnjen obrazec sklepa o pridržanju, saj rubrika s časom vročitve sklepa ni bila izpolnjena. Ker gre za pomemben podatek, ki ne nazadnje omogoča preizkus pravočasnosti vročitve sklepa o pridržanju, smo predlagali

večjo pozornost pri dokumentiranju vseh okoliščin pridržanja.

MNZ je pojasnilo, da je v tem primeru že pomočnik komandirja med internim nadzorom ugotovil, da policist ni izpolnil rubrike, ko je bil pridržani osebi vročen sklep o pridržanju, in na pomanjkljivo izpolnjen sklep ustno opozoril policista. Kljub temu je Policijska uprava Murska Sobota o ugotovljenih nepravilnostih pri izpolnjevanju dokumentacije o pridržanju seznanila vse policijske enote in jih opozorila na dosledno spoštovanje predpisov in usmeritev, ki se nanašajo na pridržanje oseb.

V drugem primeru smo ugotovili, da uradni zaznamek o pridržanju ene izmed pridržanih oseb nima prav nobenega podatka, ki se nanaša na zagotavljanje prehrane, čeprav je bila ta oseba na Policijskem oddelku Gornji Petrovci v pridržanju (zaradi zbiranja obvestil po določbah ZKP) več kot 12 ur. Osebi, ki je pridržana več kot 12 ur, mora biti zagotovljena ustrezna prehrana. Zato smo opozorili, da mora uradni zaznamek za vsak primer pridržane osebe vsebovati tudi podatke o tem, ali in kdaj je bila pridržani osebi ponujena hrana.

MNZ je potrdilo, da so policisti v tem primeru pomanjkljivo izpolnili uradni zaznamek o pridržanju, saj so pridržani osebi ponudili prehrano, vendar jo je ta zavrnila. Te okoliščine policist, ki je izpolnil uradni zaznamek, ni vpisal v rubriko, kamor se evidentira oskrba pridržane osebe s prehrano.

• Obisk Policijske postaje Rogaška Slatina

PP Rogaška Slatina ima en prostor za pridržanje, ki se uporablja za krajše pridržanje (do 12 ur). Prostor je opremljen z vso potrebno opremo (lesenim ležiščem, straniščem, prezračevanjem z ventilatorjem, govorno napravo). Slabost prostora pa je, da nima naravne svetlobe, saj le-te zaradi lege prostora ni mogoče zagotoviti.

Pri pregledu naključno izbranih primerov smo ugotovili, da v enem izmed pregledanih spisov ni bilo uradnega zaznamka o pridržanju (ta je bil pridobljen po našem obisku). Čeprav je izpis iz računalniškega seznama pridržanih oseb mogoče pridobiti na podlagi dveh meril, in sicer po enoti obravnave (seznam vsebuje vse osebe, za katere je določena policijska enota odredila pridržanje v izbranem obdobju) in po kraju pridržanja (seznam vsebuje vse osebe, katerih pridržanje se je izvajalo na določeni policijski enoti v izbranem obdobju), smo ob obisku dobili le seznam, ki je temeljil na merilu enote obravnave (ta ni vseboval štirih oseb, ki so bile na PP Rogaška Slatina pridržane iz drugih enot).

PP Rogaška Slatina je v času našega obiska delo opravljala še v prostorih stanovanjskega bloka. Prostori policijske postaje so bili za vodenje postopkov ter delo policistov in policistk neustreznosti (garderobne omarice smo npr. opazili tudi v hodniku, ki vodi do prostora za pridržanje, kar je sicer lahko oteževalo spremljanje pridržanih oseb do samega prostora za pridržanje). Zato smo pozdravili skorajšnjo selitev policijske postaje v novo zgradbo, ki naj bi zagotavljala boljše pogoje za pridržanje oseb in za delo policistov.

• Obisk Policijske postaje Ruše

PP Ruše ima dva prostora za pridržanje, ki se uporabljata za krajša pridržanja (do 12 ur). Prostora sta v kletnih prostorih in izpolnjujeta standarde za pridržanje po ene osebe v vsakem prostoru. Prostora sta opremljena z vso potrebno opremo. Pregled naključno izbranih primerov ni pokazal napak pri vodenju evidence in dokumentacije pridržanih oseb.

2

Pregled naključno izbranih primerov pridržanj ni pokazal napak pri vodenju evidence in dokumentacije pridržanih oseb.

- *Obisk Policijskega oddelka Bled*

Policijski oddelek (PO) Bled ima dva prostora za pridržanje, od tega je en prostor (večji) namenjen za pridržanje do dveh oseb, drugi (manjši) pa za pridržanje ene osebe. Prostora se uporabljata za krajša pridržanja (do 12 ur) in sta urejena in opremljena tako, da v celoti izpolnjujeta zahtevane standarde. Pregled naključno izbranih primerov pridržanj ni pokazal napak pri vodenju evidence in dokumentacije pridržanih oseb.

Ob obisku smo opozorili na potrebo po sanaciji popisanega zidu v večjem prostoru za pridržanje. V manjšem prostoru pa smo opazili poškodovana tla. Ker je to lahko nevarno za pridržano osebo in tudi za policiste, smo predlagali, da se tla ustrezno popravijo. PO Bled je zagotovil, da je napake, ugotovljene ob obisku, že odpravil in saniral.

2.5.9 ZASEBNO VAROVANJE

V letu 2007 smo prejeli le nekaj pobud, ki so izpostavljale uporabo ukrepov varnostnikov. Seveda na tej podlagi še ni mogoče sklepati, da ni bilo tovrstnih nezakonitih posegov v človekove pravice in temeljne svoboščine.

Zasebno varovanje je varovanje ljudi in premoženja, ki ga kot pridobitno dejavnost opravljajo gospodarski subjekti, ki izpolnjujejo pogoje v Zakonu o zasebnem varovanju. Gre za občutljivo dejavnost, ki jo ureja in nadzoruje država s svojimi organi. Zato mora biti to področje nujno urejeno določno in nedvoumno, zagotovljena morata biti tudi učinkovit nadzor in ukrepanje v primeru nepravilnosti. Pravica opravljati dejavnost zasebnega varovanja se pridobi z licenco, varnostnik pa je oseba, ki je zaposlena pri imetniku licence in neposredno opravlja naloge zasebnega varovanja.

Uporaba ukrepov varnostnika mora biti sorazmerna zakonitemu cilju njihove uporabe. Pri izvedbi ukrepov nihče ne sme biti podvržen mučenju, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju. Varnostnik sme ukrepati samo na način, določen z zakonom, da z najmanjšimi škodljivimi posledicami doseže izvršitev naloge. Če je glede na okoliščine dopustno uporabiti več ukrepov, mora najprej uporabiti tistega, ki osebi najmanj škoduje. Uporabo ukrepa mora varnostnik prenehati takoj, ko prenehajo razlogi, zaradi katerih je bil uporabljen, ali ob ugotovitvi, da naloge tako ne bo mogel opraviti.

2.5.10 UČINKOVIT NADZOR NAD IZVAJANJEM VARNOSTNE DEJAVNOSTI

Varnostniki smejo pri opravljanju nalog zasebnega varovanja uporabiti tudi silo. Vsaka uporaba prisilnih ukrepov, tudi fizične sile, pomeni poseg v ustavno zagotovljene človekove pravice, zato je nujno, da so varnostniki za svoje naloge ustrezno usposobljeni. Zagotovljen mora biti tudi učinkovit nadzor nad izvajanjem njihovih ukrepov oziroma zasebno varnostno dejavnostjo, ki ima pravico uporabiti tudi silo. Nadzor mora obsegati zakonitost, pravilnost in strokovnost opravljanja dejavnosti zasebnega varovanja, s posebnim poudarkom na ukrepih, s katerimi se posega v telesno in duševno celovitost posameznika ali se mu omejuje gibanje oziroma celo prostost. Država, ki podeli mandat za uporabo sile za opravljanje dejavnosti, od katere je odvisna splošna varnost ljudi in premoženja, mora imeti tudi učinkovite mehanizme za hitro ukrepanje, če pride do kršitve.

Varnostnik, ki osebi omeji gibanje, uporabi sredstva za vklepanje, uporabi fizično silo ali strelno orožje, mora o tem takoj obvestiti policijsko postajo, na območju katere so bili ukrepi oziroma strelno orožje uporabljeni. Poleg tega zakon zavezuje imetnika licence, da najpozneje v 24 urah od uporabe teh ukrepov o tem pisno obvestiti policijsko postajo, na območju katere

so bili ukrepi uporabljeni. Policiji je tako zaupana pomembna vloga pri nadzoru nad izvajanjem zakona, ki ureja dejavnost zasebnega varovanja. Policija je zavezana, da ukrepa v skladu s svojimi pristojnostmi in pooblastili, če ugotovi kršitev. Pasivnost policije in neukrepanje zoper varnostnike, ki delujejo zunaj zakona, pri prizadetih osebah in sploh v javnosti ne zbujajo zaupanja, da država zagotavlja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Inšpekcijski nadzor nad izvajanjem zasebnega varovanja opravlja inšpektorat, ki deluje v okviru Ministrstva za notranje zadeve. Da je lahko učinkovit pri svojem nadzoru, mora imeti zagotovljene pogoje za delo, vključno z zadostnim številom inšpektorjev, ki opravljajo inšpekcijski nadzor.

Inšpektorat za nadzor nad izvajanjem zasebnega varovanja mora imeti zagotovljene pogoje za delo, vključno z zadostnim številom inšpektorjev.

2.5.11 ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O ZASEBNEM VAROVANJU

Pomanjkljivosti pri izvajanju nadzorstva nad izvajanjem nalog zasebnega varovanja, zlasti pa različna tolmačenja zakona glede možnosti začasnega odvzema licence, so (znova) izbruhnile na plan v primeru dogodka pred ljubljanskim lokalom. Ob tem dogodku je tudi Vlada RS ugotovila, da je zakonska urejenost zasebnega varovanja pomanjkljiva in neustrezna, kar zahteva takojšnje ukrepanje oziroma spremembe zakona. Na tej podlagi je predlagala sprejetje Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zasebnem varovanju, ki ga je Državni zbor RS sprejel na seji 29. 10. 2007. S spremembami in dopolnitvami zakona so med drugim zaostreni pogoji za pridobitev licence, določene pa je urejen tudi nadzor nad izvajanjem zasebnega varovanja, ki ima namen doseči učinkovito in takojšnje ukrepanje zoper kršitelje. V interesu zagotavljanja večje varnosti ljudi tako zakon določa strožje in natančnejše pogoje za pridobitev licence za opravljanje dejavnosti zasebnega varovanja, natančneje opredeljuje pogoje za odvzem licence, inšpekcijskemu organu je dano pooblastilo za začasno zapečatenje prostorov, kjer poteka prireditev brez ustreznega varovanja, uvaja se tudi odgovornost naročnika varnostne storitve. Zakon izrecno določa, da lahko MNZ začasno odvzame licenco, če je imetnik licence v zadnjem letu enkrat ali večkrat kršil določene kršitve iz zakona in standarde varovanja ter postopki niso pravnomočno končani.

Samo spremembe in dopolnitve zakonodaje niso dovolj, da ne bi bilo nepravilnosti, nujno je tudi njeno dosledno izvajanje. Zato bomo pri svojem delu še naprej spremljali zlasti izvajanje nadzora države na tem področju, da ne bi bilo razhajanja med normativnim in dejanskim stanjem v praksi.

PRIMERI

56. Policisti morajo poskrbeti tudi za premoženje pridržane osebe

Na podlagi časopisnega članka, ki je izpostavljal nepravilnosti v postopanju policistov Policijske postaje (PP) Gornja Radgona, smo zahtevali poročilo Ministrstva za notranje zadeve (MNZ).

MNZ je pojasnilo, da sta policista PP Gornja Radgona opazila voznico kolesa, ki je z načinom vožnje kazala znake nezanesljivega ravnanja. Policista sta jo ustavila in ji odredila preizkus alkoholiziranosti, ki ga je odklonila. Zaradi nevarnosti, da bo kršitev nadaljevala, ji je policist odredil pridržanje do stremnitve. Preden sta jo odpeljala v prostore za pridržanje, sta njeno nezaklenjeno kolo postavila na mesto, kjer občani puščajo kolesa. Po poteku pridržanja je bilo ob pomoči policije kolo nepoškodovano najdeno na mestu, kjer je bilo puščeno in ji je bilo tudi vrnjeno.

Naloga policije je tudi varovanje premoženja ljudi. Ob odreditvi pridržanja mora policist tako

poskrbeti tudi za nujne ukrepe za varnost premoženja pridržane osebe. V tej povezavi smo zato pozdravili sporočilo MNZ, da sta bila policista opozorjena na neustrezno zavarovanje kolesa. **6.1-29/2007**

57. Plačilna naloga policije brez zakonite podlage

Pobudnika sta v pritožbi Varuhu izpostavila nepravilnosti pri izdaji plačilnih nalogov Policijske postaje (PP) Lenart zaradi kršitve določb Zakona o varstvu javnega reda in miru.

Po našem posredovanju je Ministrstvo za notranje zadeve ugotovilo, da plačilna naloga PP Lenart nista bila izdana po določbah 57. člena Zakona o prekrških (ZP-1). Policista PP Lenart namreč nista osebno zaznala kršitve, ki se je očitala pobudnikoma ali jo ugotovila z uporabo ustreznih tehničnih sredstev ali naprav. Zato bi morala ravnati v skladu z drugim odstavkom 55. člena ZP-1 in kršitelja najprej pisno obvestiti o prekršku ter ju poučiti, da se pisno izjasni o dejstvih oziroma okoliščinah prekrška. Nepravilno je ravnal tudi prekrškovni organ PP Lenart, ki v postopku preverjanja zahtev za sodno varstvo zoper izdana plačilna naloga ni ugotovil, da sta zahtevi utemeljeni, in bi zato moral plačilna naloga odpraviti.

Pooblaščenca oseba prekrškovnega organa lahko plačilni nalog izda le, če sama neposredno zazna (ali ugotovi z uporabo ustreznih tehničnih sredstev ali naprav) storitev prekrška in storilca. Ne zadostuje torej, da za prekršek izve iz pripovedovanja prič oziroma iz morebitnih prijav, razen v primeru izdaje posebnega primera plačilnega naloga po 57.a členu ZP-1. Plačilni nalog je torej mogoče izdati le v primeru izpolnjenih zakonskih pogojev, sicer gre za kršitev določb ZP-1, med drugim lahko tudi za kršitev pravice stranke do zaslišanja. S temi ugotovitvami smo seznanili pobudnika. Ker sta bili njuni zahtevi za sodno varstvo s celotno dokumentacijo že odstopljeni v obravnavo Okrajnemu sodišču v Lenartu, ni bilo podlage za naše nadaljnje posredovanje. **6.1-19/2007**

58. Netočnosti v odgovoru MNZ na poizvedbe varuha

Obravnavali smo pobudo posameznika, ki se je pritoževal nad postopkom policistov glede očitanih prekrškov. Glede na izpostavljene očitke smo zahtevali pojasnilo Ministrstva za notranje zadeve. Po proučitvi prejetega odgovora ministrstva nismo ugotovili nepravilnosti, kar bi bila lahko podlaga za naše nadaljnje ukrepanje. O tem smo pobudnika obvestili in mu hkrati sporočili pojasnila ministrstva na njegove pritožbene navedbe. Pobudnik z odgovorom ni bil zadovoljen in je opozoril na netočnosti v ugotovitvah policije. Zato smo od ministrstva zahtevali dodatna pojasnila.

Na podlagi dodatnih pojasnil ministrstva smo ugotovili, da je bil odgovor ministrstva, na podlagi katerega je temeljil naš odgovor pobudniku, v nekaterih delih netočen oziroma pomanjkljiv. Tako ni držalo prvotno sporočilo ministrstva, da sta bila pobudniku po pošti poslana fotografija storjenega prekrška in obvestilo, da se lahko v roku petih dni od prejema obvestila izjavi o dejstvih in okoliščinah prekrška, ker jih sicer v postopku ne bo mogel več uveljavljati. Dopis Postaje prometne policije Maribor, ki ga je pobudnik prejel, je bilo namreč le obvestilo o ugotovljeni kršitvi Zakona o varnosti cestnega prometa, poziv, naj se posreduje podatke o imetniku pravice uporabe vozila oziroma vozniku vozila v času prekrška, in opozorilo, da bo v skladu s prvim odstavkom 233. člena Zakona o varnosti cestnega prometa kaznovan imetnik pravice uporabe vozila oziroma odgovorna oseba, če ti podatki ne bodo posredovani. To obvestilo je vsebovalo tudi napačen datum, ko naj bi bil storjen očitani prekršek.

Očitno pri pripravi odgovora na Varuhovo poizvedbo ministrstvo ni ravnalo dovolj skrbno. To je bil tudi upravičen razlog za nezadovoljstvo pobudnika in je terjalo naše dodatno posredovanje. **6.1-73/2007**

2.6 Upravne zadeve

2.6.1 DRŽAVLJANSTVO

Število pobud je v primerjavi z letom prej ostalo nespremenjeno. Tudi vsebina prejetih pobud ostaja podobna lanskoletnim. Predvsem pobudniki iz republik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije, ki so bili rojeni v Sloveniji in so v njej tudi živeli, po letu 1991 oziroma 1992 pa so se iz nje izselili, so želeli informacije o možnostih in pogojih za pridobitev slovenskega državljanstva. Pri tem so pogosto neupravičeno sklepali, da so zaradi rojstva v Sloveniji in življenja v njej upravičeni do pridobitve slovenskega državljanstva pod ugodnejšimi pogoji. V teh primerih smo pobudnike seznanili s pogoji, ki jih morajo izpolnjevati za pridobitev slovenskega državljanstva, in jim pojasnili, da Varuh človekovih pravic Republike Slovenije nima pristojnosti za spregled pogojev, ki so z zakonom določeni za pridobitev posamezne pravice ali ureditev določenega pravnega razmerja. Tako morajo tudi oni izpolnjevati prav vse pogoje za pridobitev državljanstva Republike Slovenije.

Pobudniki iz nekdanje SFRJ so neupravičeno sklepali, da so zaradi rojstva v Sloveniji in življenja v njej upravičeni do pridobitve slovenskega državljanstva pod ugodnejšimi pogoji.

Tudi v tem letu so se, resda precej manj kot v preteklih letih, na Varuha obračali pobudniki zaradi dolgotrajnosti postopka pridobitve slovenskega državljanstva. V enem primeru se pobudnik ni pravočasno odzival na pozive Ministrstva za notranje zadeve (MNZ), naj svojo prošnjo dopolni z ustreznimi dokazili, posredoval je tudi napačna dokazila, zaradi česar se je ugotovitveni postopek zavlekel. V drugem primeru je moralo MNZ zaradi uvedenega kazenskega postopka prekiniti postopek sprejema v slovensko državljanstvo do pravnomočne odločitve v kazenskem postopku. Obravnava teh pobud je pokazala, da so bili razlogi za dolgotrajnost postopka predvsem na strani pobudnikov, v tretjem primeru, ki je podrobneje opisan med izbranimi primeri, pa je bil razlog za dolgotrajnost postopka na strani MNZ. Ugotovili smo, da MNZ v ponovnem postopku (po tem, ko je bila prva negativna odločba v upravnem sporu odpravljena) o prošnji ni odločilo v zakonskem roku oziroma po četrtem odstavku 64. člena Zakona o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 105/06). V še enem primeru pa so bili razlogi za dolgotrajnost postopka na strani pobudnika in MNZ. Od vložitve prošnje je bil pobudnik večkrat pozvan, naj vlogo dopolni, vsakokrat z drugimi dokazili. Pobudnik je vlogo dopolnjeval, vendar ne dosledno v postavljenih rokih. V okviru obravnave te pobude smo MNZ opozorili, da bi bilo po načelu ekonomičnosti postopka vendarle smiselno, da uradna oseba, ki vodi postopek, ob preverjanju ustreznosti predloženih dokazil pregleda vsa ta dokazila in stranko pozove, da vlogo dopolni s tistimi dokazili, ki so še potrebna, ter pri tem upošteva tudi časovni okvir, v katerem bodo sicer ustrezna dokazila (ki izkazujejo dejansko stanje) postala neustrezna.

Na Varuha so se pobudniki obračali tudi s pričakovanjem, da jim bo pomagal pri spregledu izpolnjevanja pogoja zagotovljenega trajnega vira preživljanja, določenega za pridobitev državljanstva. Na težave pri dokazovanju izpolnjevanja tega pogoja smo opozarjali v prejšnjih letnih poročilih, zato je bil dobrodošel sprejem Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (ZDRS-D). O njegovih učinkih v praksi bo pokazal čas. Od novosti, ki jih prinaša novela, izpostavljamo (le) pogoj zagotovljenih sredstev za preživljanje. Po formulaciji ZDRS-D so to sredstva, ki osebi, ki prosi za sprejem v državljanstvo, in osebam, ki jih mora preživljati, zagotavljajo materialno in socialno varnost (4. točka prvega odstavka 10. člena ZDRS-D). Po prejšnji ureditvi se je po praksi upravnih organov štel, da je imela oseba, ki je prosila za sprejem v slovensko državljanstvo, zagotovljeno materialno in socialno varnost (le), če je imela denarna sredstva, ki se izplačujejo na podlagi pridobljenih pravic, varovanih z zakonom (plača, pokojnina, preživnina; takšna praksa je bila uveljavljena na podlagi *sodbe Upravnega sodišča Republike Slovenije, I Up 106/2002 z dne 25. 5. 2005*) v višini zajamčene plače, kar je pomenilo nekoliko višji znesek, kot ga določa sprememba zakona. ZDRS-D namreč določa, da je znesek, ki zagotavlja materialno in socialno varnost, znesek v višini osnovnega minimalnega dohodka, določenega s predpisi o socialni varnosti, kar je v marcu 2008 pomenilo 212, 97 EUR.

2

Ob teh spremembah je bila sredi leta sprejeta tudi Uredba o merilih in okoliščinah ugotavljanja pogojev pridobitve državljanstva Republike Slovenije v postopku naturalizacije (Uradni. list RS, št. 51/07). Merila te uredbe o tem, kdaj je izpolnjen pogoj iz 4. točke prvega odstavka 10. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (ZDRS), v primerjavi z merili, ki jih je določala stara uredba (Uredba o merilih za ugotavljanje izpolnjevanja določenih pogojev za pridobitev državljanstva Republike Slovenije z naturalizacijo, Uradni. list RS, št. 47/94) so precej bolj konkretizirana in jasno določena. Tako je zagotovljena enaka obravnava vseh prosilcev za sprejem v državljanstvo in ni nevarnosti, da bi bilo posamično merilo lahko prepuščeno kakršnikoli drugačni razlagi organa, ki ta merila uporablja. Meril je tudi več, upoštevajo pa se tudi nekatera sredstva, ki se v preteklosti niso štela kot zagotovljen trajni vir za prežvljanje, oziroma sredstva, ki zagotavljajo materialno in socialno varnost (otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo). Zgolj za ponazoritev naj navedemo, da je stara uredba določala le štiri merila za ugotavljanje izpolnjevanja pogoja zagotovljenih sredstev za prežvljanje, nova pa jih (taksativno) določa dvanajst. To pomeni, da imajo osebe, ki prosijo za državljanstvo, tudi več možnosti za dokazovanje o izpolnitvi pogoja iz 4. točke prvega odstavka 10. člena ZDRS.

2.6.2 Tujci

Tudi število teh prejetih pobud je ostalo na ravni lanskega leta. Kakšnih posebnih premikov, zlasti v zakonodaji, razen tistih, ki jih izpostavljamo v nadaljevanju, ni bilo. Tudi vsebina prejetih pobud ostaja podobna vsebini pobud, ki so jih pobudniki naslavljali na Varuha človekovih pravic Republike Slovenije v preteklih letih.

Tako so se na nas obračali pobudniki, ki so nekoč živeli v Sloveniji, a so se iz nje izselili, največkrat že nekaj let pred osamosvojitvijo ali tik po njej, zlasti v katero izmed nekdanjih republik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Zdaj bi se želeli v Slovenijo vrniti, zato so želeli pridobiti informacije o možnostih za ureditev svojega statusa pod ugodnejšimi pogoji. Njihova pričakovanja v zvezi s tem so bila oprta zlasti na to, da so v preteklosti prebivali v Sloveniji ali so bili v njej rojeni. Pobudnikom smo posredovali pojasnila o možnostih za pridobitev katerega izmed dovoljenj za prebivanje in jih seznanili s pogoji, ki jih za to določa zakon.

Dva pobudnika sta se na Varuha obrnila zaradi zavrnitve prošnje za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje za tujca, družinskega člana slovenskega državljanja. Prošnja je bila zavrnjena zaradi neizpolnjevanja z zakonom določenih pogojev (zaradi obstoja nevarnosti za javni red in varnost države in zato, ker je tujec v Slovenijo vstopil nezakonito). V obeh primerih pobudnikoma s pritožbo zoper odločbo prvostopenjskega organa ni uspelo. Pojasnili smo jima, da Varuh ne more vplivati na vsebino odločanja drugih organov niti spreminjati njihovih odločitev. Ustrezna pojasnila smo posredovali tudi pobudnikom, ki so se na Varuha obrnili z vprašanji o možnostih in pogojih za pridobitev vizuma za vstop v državo in zaradi nestrinjanja z zavrnitvijo izdaje navedenega vizuma. V štirih primerih je bila obravnava pobud, ki so bile, razen ene, Varuhu posredovane po elektronski pošti, ustavljena zaradi nesodelovanja pobudnikov, saj ti po pozivu za dopolnitev pobude tega niso storili.

V letu 2007 smo spremljali tudi sprejetje **Zakona o mednarodni zaščiti** (Ur. list RS, št. III/07). Ta uvaja bolj restriktiven azilni sistem z nižjimi standardi, ožji je tudi obseg pravnih sredstev, ki so na voljo prosilcem za azil, brezplačna pravna pomoč pa je omejena le na postopke pred upravnim in vrhovnim sodiščem. Položaj prosilcev za azil poslabšujejo tudi spremembe, ki jih prinašata uskladitev in poenotenje pravnega reda v Republiki Slovenijo. Ugotavljamo, da se ob poudarjanju preprečevanja zlorab instituta azila in samega azilnega postopka uvajajo tudi ukrepi, ki naj odvrnejo morebitne prosilce, da bi sploh

Položaj prosilcev za azil poslabšujejo tudi spremembe, ki jih prinašata uskladitev in poenotenje pravnega reda v Evropski uniji.

prišli v državo in vložili prošnjo za azil. Glavni cilj novega zakona ne bi smel biti le uskladitev slovenske azilne zakonodaje s tovrstno pravno ureditvijo drugih držav članic Evropske unije, saj so evropski standardi v azilnih zadevah nižji od mednarodnih standardov, ki jih mora zagotavljati Republika Slovenija kot podpisnica Ženevske konvencije in Newyorškega protokola. Varuhovo stališče do zaščite prosilcev za azil ter varstva njihovih pravic in svoboščin smo objavili na svojih spletnih straneh. Na obisku v Azilnem domu v Ljubljani smo preverili razmere v zaprtem delu tega azilnega doma in ravnanje s prosilci.

Tudi v tokratnem poročilu omenjamo dogajanja v zvezi z reševanjem **problematike izbrisanih**. Vlada Republike Slovenije je v oktobru 2007 potrdila Predlog ustavnega zakona o dopolnitvi ustavnega Zakona za izvedbo temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in tako znova obudila javno razpravo o rešitvi problema izbrisanih. Predlagani ustavni zakon že v izhodišču negira obe odločbi Ustavnega sodišča RS (U-I-284/94 z dne 4. 2. 1999 in U-I-246/02-28 z dne 3. 4. 2003). Izhaja namreč iz ugotovitve, da bi morali posamezniki zaprositi za stalno prebivališče po tistih predpisih, ki so veljali za tujce. Odločitev za rešitev vprašanja izbrisanih z ustavnim zakonom kaže namen, da bi se tako obšli odločbi Ustavnega sodišča, ki se nanašajo na izbrisane. Problematičnost predloga ustavnega zakona se kaže tudi v tem, da se z njim dopolnjuje 13. člen ustavnega Zakona za izvedbo temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki je kot ustavno materijo urejal le prehodni status državljanov SFRJ brez slovenskega državljanstva do 26. 2. 1992. Ko se je to prehodno obdobje končalo, je za te osebe začel veljati Zakon o tujcih (Ur. list RS, št. 1/91-I, 44/97, 50/98 – odločba US in 14/99 – odločba US), torej običajna zakonodaja. Poleg tega predlog določa vrsto dodatnih pogojev (predhodno že vložena prošnja za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje), da bi se izbrisanim vrnilo to, kar jim je bilo nezakonito odvzeto, s čimer bi za nazaj pokrili neustavnost in nezakonitost ravnanja državnih organov ob osamosvojitvi slovenske države. Predlog zakona nalaga izbrisanim obveznost, da bi morali po izteku rokov za pridobitev državljanstva zaprositi za dovoljenje za stalno prebivanje, čeprav tega nista določila niti Ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije niti Zakon o tujcih. Zato ravnanja izbrisanih ni mogoče sankcionirati za nazaj; sankcija za njihovo ravnanje bi morala biti predpisana in določena vnaprej, ravnanje, ki se sankcionira, pa ugotovljeno v predpisanem postopku. Predlog ustavnega zakona izključuje tudi pravico do odškodnine za materialno in nematerialno škodo ter določa, da tisti, ki bodo veljavno pridobili pravico do stalnega prebivanja, ne morejo pridobiti pravic ali ugodnosti, do katerih so upravičene osebe s stalnim prebivališčem oziroma z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji, za obdobje od izbrisa do izdaje dovoljenja za stalno prebivanje. Ta določba je v nasprotju s 46. členom Zakona o ustavnem sodišču (ZUstS-UPB1 – uradno prečiščeno besedilo, Ur. list RS, št. 64/07), po katerem lahko vsakdo, ki so mu na podlagi odpravljenega podzakonskega predpisa oziroma splošnega akta, izdanega za izvrševanje javnih pooblastil, nastale škodljive posledice, zahteva njihovo odpravo. Če so posledice nastale s posamičnim aktom, sprejetim na podlagi odpravljenega predpisa oziroma splošnega akta, izdanega za izvrševanje javnih pooblastil, imajo upravičenci pravico zahtevati spremembo ali odpravo posamičnega akta pri organu, ki je odločil na prvi stopnji. Če tako ni mogoče odpraviti posledic, lahko upravičena oseba zahteva odškodnino pred sodiščem. Zato je izključitev pravice do odškodnine v nasprotju tudi s 26. členom Ustave Republike Slovenije, po katerem ima vsakdo pravico do povračila škode, povzročene s protipravnim ravnanjem izvajalcev državne oblasti. Za izbrisane je tako predvidena povsem drugačna obravnava, kot velja za druge osebe v Sloveniji, in se jih tako brez utemeljenega razloga postavlja v neenak položaj.

Besedilo zakona, ki ga je določila Vlada RS, kaže, da očitno ne gre za iskanje načina, kako urediti in izvršiti odločbo Ustavnega sodišča RS, temveč kako je ne bi. Predlagani zakon naši državi zagotovo ne bo v ponos. Ugotovljene protiustavnosti in nezakonitosti bi morale biti čim prej odpravljene na način, ki bo vzdržal, ne samo presojo pri Ustavnem sodišču, ampak tudi Evropskega sodišča za človekove pravice.

Predlagani ustavni zakon že v izhodišču negira obe odločbi Ustavnega sodišča RS (U-I-284/94 z dne 4. 2. 1999 in U-I-246/02-28 z dne 3. 4. 2003).

Besedilo zakona, ki ga je določila Vlada RS, kaže, da očitno ne gre za iskanje načina, kako urediti in izvršiti odločbo Ustavnega sodišča RS, temveč kako je ne bi.

2.6.3 DENACIONALIZACIJA

Število teh pobud v zadnjih treh letih ostaja nespremenjeno. Tako smo v letu 2005 obravnavali 21 pobud, v letu 2006 18 pobud in v letu 2007 19 pobud. Žal smo tudi v tem pri obravnavi zadev naleteli na primere, ki še sploh niso bili obravnavani. Pobudniki so se na Varuha obračali zaradi dolgotrajnosti denacionalizacijskih postopkov in nestrinjanja z odločitvami državnih ter drugih organov. Izražali so nezadovoljstvo v zvezi z dodeljevanjem nadomestnih zemljišč.

Kljub prizadevanjem vlade, ministrstev in upravnih enot (UE), sprejetim ukrepom za pospešitev denacionalizacije in načrtom prvostopenjskih organov, da na dan 31. 12. 2007 na prvi stopnji ne bo več nerešenih zadev, je bilo pri enainvajsetem spremljanju realizacije ugotovljeno, da je skupaj **nerešenih še 1.371 denacionalizacijskih postopkov**. Dejansko je na prvi stopnji nerešenih še: na UE 685 zadev, na Ministrstvu za kulturo (MK) 87 zadev in na Ministrstvu za okolje in prostor (MOP) še tri zadeve. *V pritožbi je na drugi stopnji 105 zadev, od tega 51 nerešenih zadev na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP), 48 nerešenih zadev na MOP in 6 nerešenih zadev na Ministrstvu za gospodarstvo.* Na upravnem oziroma vrhovnem sodišču pa je še 491 zadev.

Klub vsem sprejetim ukrepom končanje denacionalizacije ne poteka po načrtih, saj noben izmed prvostopenjskih organov ni izpolnil načrtov, enako velja tudi za organe, ki odločajo o pritožbah.

Klub vsem sprejetim ukrepom končanje denacionalizacije ne poteka po načrtih, saj noben izmed prvostopenjskih organov ni izpolnil načrtov, enako velja tudi za organe, ki odločajo o pritožbah. Po sklepih vlade bi morali pritožbeni organi o vseh pritožbah odločiti v roku dveh mesecev, kar se v praksi v celoti ne uresničuje. Na dan 31. 12. 2007 je bilo namreč kar 32 pritožb starejših kot dva meseca. Dvomimo tudi o tem (o tem smo se prepričali na MKGP), ali vsi pritožbeni organi uresničujejo sklep Vlade, da morajo kot pritožbeni organi vsebinsko odločiti o zadevah in jih le izjemoma vračati prvostopenjskim organom.

Po Varuhovem mnenju ni opravičila za tako dolgo trajanje denacionalizacije. Ukrepi in načrti so brez vsakega smisla, če se ne upoštevajo. Če so neučinkoviti, je treba spremeniti strategijo pospešitve denacionalizacije. Vlada se je odločila za to možnost in v državnozborski postopek predlagala sprejem Zakona o zaključku postopka vračanja podržavljenega premoženja. Vzroki za sprejem tega zakona naj bi bili nesprejemljiva dolgotrajnost postopkov denacionalizacije, kar ogroža ustavno pravico do sodnega varstva, nekatera nerešena vprašanja, ki so se zastavila v postopkih vračanja podržavljenega premoženja po zakonih o denacionalizaciji in o izvrševanju kazenskih sankcij in za katere brez zakonske ureditve ni mogoče zagotoviti enotnega obravnavanja v posameznih postopkih oziroma vsebinsko enakega odločanja, zagotovitev uspešnosti postopkov vračanja in vpis lastninske pravice na vrnjenem premoženju. Državni zbor je zakon sprejel, državni svet pa je nanj izglasoval veto.

Dvomimo, da bo poseben zakon pripomogel h končanju denacionalizacije. Še več, obstaja nevarnost, da bodo organi odločali pod časovnim pritiskom (v zakonsko določenem roku) in s tem povzročili nove krivice. V zvezi s tem se odpira tudi možnost novih postopkov, ki bi lahko izvirali iz takšnih na hitro sprejetih odločb.

2.6.4 DAVKI IN CARINE

Število pobud se je v letu 2007 glede na leto 2006 povečalo za približno devet odstotkov, menimo, da pripad zadev kaže splošno stanje v družbi. Mnogo pobudnikov se je namreč obračalo na Varuha človekovih pravic Republike Slovenije v upanju, da jim bo lahko pomagal rešiti se finančne stiske in doseči morebitni odpis davka ali vsaj obročno odplačilo davčnega dolga.

Pobudniki so opisovali hude socialne stiske družin in posameznikov zaradi nastalih davčnih dolgov, ki so se zaradi obresti še povečali. Ob tem se je Varuhu odprlo vprašanje

morebitne veljave Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju v delu, ki ureja osebni stečaj, tudi za tovrstne primere.

Več pobudnikov je izrazilo nezadovoljstvo in nestrinjanje s pogoji, ki jih za odpis in obročno odplačevanje določa Pravilnik o izvajanju Zakona o davčnem postopku. Menili so, da bi se morali ob ugotavljanju možnosti za morebitni odpis in obročno odplačilo dolga upoštevati dejanski prejemki posameznika in tako tudi obremenitve plače. S temi predlogi pobudnikov se Varuh ne strinja, čeprav ne more zaobiti tega, da so tudi ti predlogi izraz socialnega položaja pobudnikov in splošnega stanja v razslojeni družbi.

Tudi v letu 2007 smo se srečali s primeri hujših kršitev in nespoštovanja zakonskih rokov za odločanje o pritožbi. Teh primerov je zlasti precej zaradi dolgotrajnosti pritožbenih postopkov glede dohodnine. V enem primeru nas je pobudnik seznanil, da je zoper odločbo o dohodnini za leto 2006 4. 7. 2007 vložil pritožbo. Po odgovoru Davčnega urada Republike Slovenije (Durs) v novembru je odločitev o pritožbi pričakovati v roku šestih mesecev, torej več kot devet mesecev po pritožbi. Opravičila Dursa, da zaradi velikega števila pritožb zoper odločbe o dohodnini in kadrovskih problemov ni možno spoštovanje instruktorskega roka dveh mesecev za izdajo odločbe o pritožbi, ne moremo sprejeti, saj smo na te težave opozarjali že v preteklih letnih poročilih.

Na Varuha se je s svojim problemom obrnil pobudnik, slovenski državljan, ki živi v Sloveniji in prejema hrvaško pokojnino. Na Hrvaškem mu je bila z odločbo priznana določena stopnja invalidnosti. Ko je kupalno vozilo v Sloveniji, je bil tako oproščen plačila letnega povračila za uporabo cest. Durs pa mu ni priznal pravice do oprostitve davka na motorna vozila, saj bi morala biti invalidnost za tovrstno oprostitve določena z odločbo slovenskega organa (tako v Zakonu o davku na motorna vozila). Ker nas to ni prepričalo, smo o veljavnosti hrvaške odločbe o invalidnosti v Sloveniji povprašali na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). Prejeli smo dve različni tolmačenji, na koncu je pretehtalo stališče MDDSZ, da med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško ni skladnosti predpisov glede stopnje invalidnosti oziroma telesne okvare in da tako vsaka država postopke ugotavljanja upravičenosti do dajatev iz naslova invalidnosti presoja sama po svojih nacionalnih predpisih (primer št. 74).

Menimo, da bi bilo treba uskladiti predpise, ki za invalide določajo pravico do oprostitve plačila davka na motorna vozila in ki določajo pravico do oprostitve plačila letnega povračila za uporabo cest. Namen oprostitve je jasen: z njimi naj se invalidom omogoči lažji nakup motornih vozil in tako olajša življenje.

Obravnavali smo tudi pobude, ko se posamezniki niso strinjali z višino odmerjene dohodnine. Posebno zanimivi sta bili pobudi, ko je Generalni davčni urad (GDU) po nadzorstveni pravici odločbo o odmeri dohodnine za leto 2005 razveljavil in odločil tako, da je bila novo odmerjena dohodnina višja za 653,97 €, v drugem primeru pa za 618,02 €. Najbolj bode v oči to, da je napake ugotovilo Računsko sodišče Republike Slovenije (RS), ki je revidentu naložilo, naj napako odpravi. Tako je v posledici tega GDU v prvem primeru odločil, da je prvostopenjski organ napačno uporabil Zakon o dohodnini. Pri odmeri dohodnine naj olajšava za vzdrževane družinske člane ne bi bila pravilno priznana, saj pri odmeri niso bila upoštevana lastna sredstva vzdrževanega družinskega člana. Pobudnici sta se pritožili zoper odločbo GDU; postopek še ni končan. Varuh meni, da niso bili izpolnjeni pogoji za odpravo po nadzorstveni pravici. GDU je napako, ki jo je ugotovilo RS, popravil, kot je opisano, pri čemer se je skliceval na očitno prekršitev materialnega prava. Ob tem ni zanemarljivo, da je bila z novo odločbo pobudnicama odmerjena za skoraj 100 odstotkov višja dohodnina.

Prejeli smo tudi pobudo, ko je Ministrstvo za finance (MF) v odločbi, s katero je zavrnilo pritožbo zoper odločbo pristojnega davčnega organa, v odločbo napačno zapisalo pouk o pravnem

Menimo, da bi bilo treba uskladiti predpise, ki za invalide določajo pravico do oprostitve plačila davka na motorna vozila in določajo pravico do oprostitve plačila letnega povračila za uporabo cest.

2

sredstvu, in sicer: Zoper to odločbo ni pritožbe, niti ni dovoljeno sprožiti upravnega spora. Ker nas je pobudnica o tem seznanila le po telefonu, odločbe pa nismo imeli, smo ji pojasnili, kakšen je pravilen pouk o pravnem sredstvu. Predlagali smo, naj pobudnica o tem opozori MF. To je po pobudničinem opozorilu napako popravilo in o tem izdalo sklep o popravku. Pravilen pouk se je glasil: Zoper to odločbo v upravnem sporu ni dovoljena pritožba, niti ni dovoljeno sprožiti upravnega spora. Upravni spor je mogoč zoper prvostopno odločbo z vložitvijo tožbe pri Upravnem sodišču Republike Slovenije, Fajfarjeva 33, Ljubljana v roku 30 dni po prejemu te odločbe. Tožba se vložijo neposredno pisno pri navedenem sodišču ali pošlje po pošti. Tožbi je treba poleg odločbe, ki se izpodbija, v izvorniku, prepisu ali kopiji priložiti tudi prepis ali kopijo tožbe in prilog za toženca, če je kdo prizadet z upravnim aktom. Pravilno, vendar za večino težko razumljivo.

2.6.5 PREMOŽENJSKOPRAVNE ZADEVE

V letu 2007 smo prejeli povsem enako število tovrstnih pobud kot leto poprej, in sicer 18; tudi vsebina pobud se ni dosti razlikovala. Veliko zadev je bilo starejšega datuma, v tem okviru kaže omeniti mnoge pripombe posameznikov na opravljene geodetske meritve in vpise v zemljiško knjigo. Ker je šlo v teh primerih velikokrat časovno za zelo odmaknjene zadeve, ki so tudi že pravnomočne, Varuh človekovih pravic republike Slovenije večkrat kljub evidentnim nepravilnostim ni mogel več pomagati. Prejeli smo tudi pritožbo v zadevi, ki je bila stara že več kot 30 let in je bilo zaradi tega dejansko stanje težko in tudi zelo zamudno ugotavljati.

Več občanov se je pritožilo zoper ravnanje občine, ko se te upirajo plačilu odškodnine za posege na nepremičnini v zasebni lasti z opravičilom, da za to nimajo proračunskih sredstev. Obravnavali smo tudi primer, ko po zasebnem zemljišču poteka cesta, ki jo uporablja več občanov in gre dejansko za t. i. javno cesto, a občina noče odmeriti zemljišča. Reševali smo še primer, ko je pobudnik trdil, da občina ne sodeluje dovolj aktivno pri reševanju dovoza do hiše prek občinske poti.

Tudi v tem letu smo ne glede na določila Uredbe o upravnem poslovanju, ki določajo, da morajo organi na vsako pisanje odgovoriti v 15 dneh, prejeli pritožbe, ko posamezni organi, največkrat občine, niso pravočasno odgovarjali na prejete dopise. Po našem posredovanju so pobudniki v večini primerov prejeli odgovore.

Kar nekaj pobud se je nanašalo na željo, da bi se Varuh aktivno vključil v vsebinsko rešitev zadeve. Posamezniki so prosili, naj posredujemo pri urejanju premoženjskopравnih razmerij s sosedi. Vse prejete pobude smo skrbno proučili. Zaradi nejasnega dejanskega stanja smo za pojasnila zaprosili državne organe ali občine. S posredovanjem, pravnimi nasveti in pojasnili smo poskušali pomagati doseči poravnano in mirno rešitev sporov. Varuh meni, da bi lahko precej tovrstnih sporov rešili z mediacijo, zato pobudnike tudi seznanjamo s to možnostjo.

2.6.6 DRUGE UPRAVNE ZADEVE

Na področju žrtev vojnega nasilja, vojnih veteranov, mirnodobnih vojaških invalidov in prisilnih mobilizirancev v nemško vojsko se število pobud, kot smo ugotavljali že v prejšnjih letih, zmanjšuje. V letu 2006 smo obravnavali 19 pobud, v letu 2007 pa sedem, vsebina pobud ostaja podobna. Tudi v preteklem letu so se na Varuha človekovih pravic Republike Slovenije obračali pobudniki zaradi nezmožnosti uveljaviti status vojnega veterana zaradi neizpolnjevanja pogojev, ki jih določa Zakon za priznanje tega statusa. En pobudnik se je na nas obrnil zaradi težav pri uveljavljanju statusa žrtve vojnega nasilja in dolgotrajnosti postopka za uveljavitev tega statusa, drugi pobudnik pa zaradi težav pri uveljavljanju statusa vojaškega mirnodobnega invalida. V obeh primerih je bila zadeva vrnjena v ponovno odločanje upravnim enoti in glede na časovne

okolščine reševanja obeh zadev ni bilo podlage za Varuhovo posredovanje za pospešitev reševanja obeh zadev. Ugotavljamo, da postopki za priznanje statusa in pravic po t. i. vojnih zakonih pogosto tečejo prepočasi. Eden izmed razlogov za to je prav gotovo njihova zahtevnost, saj je zaradi časovne oddaljenosti ugotavljanje relevantnih dejstev pogosto težavno.

Tudi lani smo obravnavali problematiko prisilno mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko. Ti so bili po večletnih prizadevanjih uvrščeni v Zakon o žrtvah vojnega nasilja (ZZVN), nimajo pa pravice do mesečne rente. Zato so njihova prizadevanja usmerjena v čimprejšnji sprejem novele ZZVN (ZZVN-J), ki bi jim to pravico priznal. Z novelo naj bi se uresničila tudi odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-266/04-105 z dne 9. novembra 2006. Z njo je Ustavno sodišče ugotovilo, da je ZZVN v neskladju z Ustavo Republike Slovenije, ker status žrtve priznava le civilnim osebam, ki so bile izpostavljene nasilnim dejanjem okupatorja, ne pa tudi tistim, ki so bili izpostavljeni nasilnim dejanjem partizanskih enot. Gre za materijo, katere urejanje terja širše, predvsem politično soglasje. Žal zaradi pomanjkanja širšega soglasja Državni zbor Republike Slovenije neskladja še ni odpravil in tako ostaja neuresničena še ena izmed odločb Ustavnega sodišča RS.

Število pobud na področju **poprave krivic** je bilo približno enako kot leta 2006. Ena pobudnica se je na Varuha obrnila zaradi nestrinjanja z višino odškodnine za tri statuse, ki ji gredo na podlagi treh odločb, izdanih na podlagi Zakona o popravni krivic (status svojca po vojni pobite osebe in status politične zapornice) in *Zakona o posebnih pravicah žrtev v vojni za Slovenijo 1994 (status svojca žrtve vojne za Slovenijo 1991)*. Menila je, da je upravičena do izplačila celotne odškodnine za vsak status posebej, in ne le v enotni, splošni višini 2.000.000,00 (nekdanjih) tolarjev, ki ji jo je priznala Slovenska odškodninska družba. Ne gre prezreti, da gre v tem in podobnih primerih za zakonsko popravilo krivic, pri čemer ima zakonodajalec glede določitve načina, vsebine in obsega upravičenj ter glede postopka za uveljavljanje teh upravičenj zelo široko polje prostega odločanja. V tem obsegu je zakonodajalec pristojen tudi za določitev višine odškodnine za posamezne škodne primere in določitev celotnega gmotnega obsega povrnjene škode.

Med izbranimi primeri je podrobneje opisan tudi primer pobudnika, ki se je na Varuha obrnil zaradi utemeljene bojazni, da se bo postopek za določitev višine odškodnine, ki gre upravičencu na podlagi priznanega statusa po Zakonu o popravni krivic, časovno zavlekel v nedoločen čas v prihodnosti. Napredka pri reševanju vprašanja **povrnitve materialne vojne škode** tudi v letu 2007 ni bilo. Še več, ugotavljamo, da tudi priporočilo Državnega zbora Republike Slovenije (DZ) v zvezi z obravnavo te problematike, sprejeto ob obravnavi 11. rednega letnega poročila Varuha človekovih pravic za leto 2005, še ni uresničeno, saj se Vlada Republike Slovenije še ni opredelila glede plačila odškodnine za škodo, ki jo je med drugo svetovno vojno povzročil okupator. Vse kaže, da tudi na tem področju očitno ni dovolj ustrezne volje in poguma, da se to poglavje slovenske zgodovine končno sklene. Smiselno enako priporočilo je vključeno tudi v priporočilo DZ ob obravnavanju 12. rednega letnega poročila Varuha človekovih pravic za leto 2006. Po Varuhovem mnenju je neodgovorno in krivično, da država ne poskrbi tudi za plačilo te škode, ki so jo utrpeli izgnanci, materialni oškodovanci, vojni ujetniki in prisilno mobilizirani v nemško vojsko med drugo svetovno vojno.

2.6.7 DRUŽBENE DEJAVNOSTI

Število pobud je bilo enako lanskem; po vsebini pa ne moremo reči, da je katera problematika posebej izstopala.

V letu 2007 je bilo v vzgoji in izobraževanju sprejetih mnogo predpisov. Varuh človekovih pravic Republike Slovenije se je odzval na predlagano spremembo Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja. Besedilo 40. člena predloga zakona, ki dopolnjuje 107.a člen zakona,

Ugotavljamo, da postopki za priznanje statusa in pravic po t. i. vojnih zakonih pogosto tečejo prepočasi.

Posamezni organi, največkrat občine, niso pravočasno odgovarjali na prejete dopise.

Po našem posredovanju so pobudniki v večini primerov prejeli odgovore.

2

je po našem mnenju sporno v vidika posegov v ustavni pravici do zasebnosti in do varstva osebnih podatkov. Predlagana dopolnitev bi lahko povzročila razkritje osebnih podatkov tako žrtev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost – otrok, mladostnikov in drugih udeležencev v sodnem postopku – kot tudi obsojencev. Poleg tega bi bila uresničitev namena predlagane spremembe omejena v vsakem primeru, če bi storilec kaznivega dejanja zamenjal delodajalca. Zato smo Ministrstvu za šolstvo in šport (MŠŠ) predlagali, naj nameravano spremembo 107. člena zakona prouči in spremeni tako, da z uporabo ne bo nastajala kršitev človekovih pravic. MŠŠ je zagotovilo, da bo Varuhovo mnenje upoštevalo.

MŠŠ smo še poslali Varuhove pripombe in predloge na Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah. Pogrešali smo informacije o tem, kateri Varuhovi predlogi so bili upoštevani in kateri ne, ter argumente za zavrnitev. Na neodzivnost ministrstva glede predlaganih pripomb opozarjamo tudi v primerih sprejemanja drugih zakonov.

S področja vrtcev smo v letu 2007 prejeli manj pritožb v zvezi z odločbami o višini plačila za program predšolske vzgoje kot leto prej. Vsebina pritožb je kazala nezadovoljstvo samostojnih kulturnih ustvarjalcev ob določitvi plačilnega razreda ob vpisu otrok v vrtec. Pobudniki so zatrjevali, da so kot samostojni ustvarjalci na področju kulture v precej slabšem položaju kot drugi zaposleni, saj naj bi se pri odločanju o višini plačila napačno razlagala določba 6. člena Pravilnika o plačilih staršev za programe v vrtcih, in sicer tako, da se v dohodek samostojnih kulturnih ustvarjalcev prišteje znesek bruto zavarovalne osnove, od katere se za te osebe iz državnega proračuna plačujejo prispevki za socialno varstvo.

Iz pobude izhaja, da je problem povračilo stroškov prevoza predšolskega otroka s posebnimi potrebami v razvojni oddelk vrtca v drugem kraju. V odločbi o usmeritvi otroka v prilagojeni program za predšolske otroke pravica do povračila stroškov vsakodnevnega prevoza ni določena, saj zanjo ni zakonske podlage. Odločba bi to pravico lahko določala le ob pogoju, da bi bil otrok usmerjen v zavod za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (in bi tam lahko tudi bival). V primerih, ko se starši za oddajo otroka v zavod oziroma rejniško družino ne odločijo, sredstva za dnevni prevoz zagotavlja država namesto financiranja namestitev otroka v zavodu ali rejniški družini.

Iz pobude aktiva učiteljev glasbene vzgoje je izhajal problem prenavljanja učnih programov za predšolsko vzgojo. Škoda, da sprejetja programov niso nekoliko odložili, kot je to predlagal eden izmed članov strokovnega sveta na seji 14. decembra lani. Tudi po Varuhovem mnenju bi s tem dobili možnost za temeljitejšo razpravo o posameznih vsebinah in s tem za izmenjavo stališč, mnenj in predlogov, zagotovo bi tako prišli do boljših rešitev. Prav gotovo pa bi se zmanjšal delež tistih, ki menijo, da so sprejeti programi slabi, pripravljeni nestrokovno in da so bili pri prenovi namerno izpuščeni. Odpadle bi tudi žolčne polemike v medijih, ki navadno še bolj razburijo javnost. Člani Strokovnega sveta za poklicno in strokovno izobraževanje se s predlogom za odlog niso strinjali.

Pri **osnovnošolskem izobraževanju** je več pobud vsebovalo kritiko odnosov in načina komunikacije učiteljev z učenci in starši. Starši so se pritoževali, da so nekateri učitelji v komunikaciji nestrpni, nekorektni in žaljivi. Želeli so nasvet, kakšne poti imajo na voljo. Večino tovrstnih pobud smo končali s pojasnili. Precej več pobud se je nanašalo na problematiko nasilja med vrstniki. Več o tem smo zapisali v poglavju 2.14 *Varstvo otrokovih pravic*.

Obravnavali smo tudi pobude, povezane s šolskim redom v **srednjih šolah**, s hišnim redom mladinskega centra, obravnavali smo pritožbe zaradi načina izrekanja in vrste vzgojnih ukrepov, obravnavali smo problem opravljanja mature bolnega dijaka, problematiko t. i. krsta dijakov prvih letnikov, ukvarjali smo se z merili za vpis na Akademijo za glasbo, radio, film in televizijo. Največ pritožb je vsebovalo problem zaklepanja srednjih šol. V hišnem redu šole je zapisana

prepoved zapuščanja šole med odmori. Ponekod je organizirana varnostna služba, ki dijakom izhoda tudi fizično preprečuje. Očitno je, da je to problem za šole, zato Varuh meni, da bi moralo biti omejevanje izhodov iz šole urejeno z zakonom za vse enako, pri čemer se pravica do izhodov ne bi smela omejiti na splošno, ampak le v posamičnih primerih na podlagi zakonsko določenih pogojev. Pri zaklepanju šol v času navzočnosti dijakov pa opozarjamo tudi na problem požarne varnosti. V zvezi z opravljanjem mature je problem, ker Zakon o maturi ne predvideva opravljanja enega izpita v dveh delih, torej v dveh izpitnih rokih, kadar je dijak opravil pisni del izpita, ustrege pa se zaradi bolezni ni mogel udeležiti. V primerjavi z letom 2006 smo v letu 2007 prejeli več pritožb, povezanih s t. i. krstom prvošolcev. Varuhu je pobudo poslala meščanka, ki je celotno prireditve ene izmed gimnazij opazovala na mestnem trgu, kjer se je dogodek odvijal. Prepričana je, da je dogajanje za dijake prvih letnikov poniževalno, nasilniško, neprimerno in nedostojno. Takšno ravnanje z mladoletniki pomeni kršenje njihovih pravic, predvsem pravice do dostojanstva. S podobnimi pomisleki se je na Varuha obrnilo več dijakov, ki so navajali, da krst poteka v času pouka in da pri tem ne smejo manjkati. Če pa manjkajo (in celo, če prinesejo opravičilo), po prihodu v šolo z njimi še prav posebno poniževalno (lahko bi šlo tudi za trpinčenje) obračunajo četrtošolci, ki ne dovolijo, da bi kdo manjkal pri tako pomembni zadevi, kot je krst. Ljudje imamo »o primernosti in nedostojnosti« različna mnenja. Komentarje dogodka na gimnaziji in komentarje na odziv opazovalke na krst smo lahko spremljali na spletnih straneh. Nekateri izmed njih niso kazali ravno kulturne ravni piščočih. Kaže, da se nasilno vedenje in ravnanje v naši družbi čedalje bolj razrašča. Skrb zbujajoče je, da se poskuša nasilje prikriti in njegove posledice minimalizirati, posamezne nasilne dogodke v šolah skupaj s komentarji pa si je mogoče ogledati na svetovnem spletu, kar se nam zdi nesprejemljivo.

Varuhovo stališče je, da bi morali ravnatelji v prihodnje posvečati krstu prvošolcev več pozornosti, na kar bi jih lahko z okrožnico opozorilo MŠŠ. Menimo, da bi se bilo treba z dijaki pogovoriti o scenariju, prvošolce pa pripraviti na to, kaj jih čaka. Nobena šolska prireditve ne bi smela potekati tako, da je dogajanje lahko sporno ali da prizadene kogarkoli od udeležencev, obiskovalcev ali naključno mimoidočih.

Pritožbe s področja **višjega in visokega šolstva** so vsebovale probleme študentov zaradi ukinitve dvopredmetnih študijskih programov, ki so se izvajali v povezavi z dvema fakultetama. Varuhu je pisala študentka, da zaradi ukinitve programa na eni izmed fakultet ne more ponavljati drugega letnika, saj v enem programu ni opravila vseh obveznosti. Ima možnost ponovnega vpisa v prvi letnik ali nadaljevati študij le v študijskem programu, v katerem je obveznost opravila. Tovrstni problemi izvirajo v glavnem iz reforme visokošolskega študija, ki se je začela izvajati po letu 2003. Menimo, da bi moral Zakon o visokem šolstvu pravico do izobraževanja in dokončanja študija pod enakimi pogoji omogočiti vsem študentom, in ne samo tistim, ki redno napredujejo. Vsi drugi lahko to pravico izkoristijo v novih študijskih programih, ki pa niso nujno enaki kot prejšnji študijski programi.

Obravnavali smo pobudo v zvezi z dostopnostjo informacij glede pogojev za vpis kandidata s posebnimi potrebami v visokošolski zavod. Kandidat s posebnimi potrebami se lahko ne glede na doseženo število točk izjemoma uvrsti na seznam sprejetih, če izpolnjuje splošne pogoje za vpis v študijski program. Kandidati s posebnimi potrebami, ki se v izbirnem postopku ne uvrstijo v enega izmed želenih študijskih programov, se lahko na seznam naknadno sprejetih uvrstijo le, če izpolnjujejo splošne pogoje za vpis in dosežejo najmanj 85 odstotkov minimuma točk, potrebnih za uvrstitev. To omejitev je Univerza v Ljubljani sprejela v posebnih pravilih 10. januarja 2007.

Pomislekom pobudnika glede spreminjanja pravil le kratek čas pred vpisom lahko pritrdimo. Problem od začetka leta ni bil urejen v ustreznem predpisu, zato je spreminjanje kadarkoli sicer mogoče, pri čemer se postavlja vprašanje pravičnosti. Zato pri konkretnem primeru letos ni bil nepomemben vidik obveščeni potencialnih kandidatov s statusom. Z novimi

Pobudnica je Varuha seznanila o neprimernem krstu prvošolcev in dogajanje ocenila kot poniževalno, nasilniško, neprimerno in nedostojno.

Varuh meni, da takšno ravnanje z mladoletniki lahko pomeni kršenje njihovih pravic, predvsem pravice do dostojanstva.

Menimo, da bi moral Zakon o visokem šolstvu pravico do izobraževanja in dokončanja študija pod enakimi pogoji omogočiti vsem študentom, in ne samo tistim, ki redno napredujejo.

Največ pritožb je vsebovalo problem zaklepanja srednjih šol.

Varuh meni, da bi moralo biti omejevanje izhodov iz šole urejeno z zakonom za vse enako, pri čemer se pravica do izhodov ne bi smela omejiti na splošno, ampak le v posamičnih primerih na podlagi zakonsko določenih pogojev.

2

pravili vpisa v visokošolske programe je MŠŠ obveščalo svetovalne delavce v srednjih šolah konec januarja leta 2007. Očitno nekateri svetovalni delavci nove informacije niso pravočasno prenesli na dijake oziroma bodoče študente in je bila zato slaba volja še toliko bolj utemeljena.

Več kot v preteklih letih je bilo v letu 2007 pobud, ki jih je Varuh prejel zaradi **šikaniranja**. Študenti so navajali primere diskriminatornega in neprimerne odnosa posameznega profesorja do študenta. Menimo, da vodstvo posamezne institucije premalo resno obravnava takšne pritožbe. Po Varuhovem posredovanju so težave v odnosih med profesorji in študenti obravnavali bolj zavzeto in odgovorno ter po zagotovilih vodstev fakultet dosegli tudi sprejemljive dogovore.

Varuh meni, da ni učinkovitega pravnega sredstva za zaščito pravic posameznika, kadar je njegova kandidatura zavrnjena.

Pobud zaposlenih v vzgojno-izobraževalnih ustanovah je bilo približno toliko kot leta 2006. Med pritožbami zaposlenih so izstopale težave zaposlenih na fakultetah, ki so želeli pridobiti naziv docent. Ugotovili smo, da gre za zelo dolgotrajne postopke, ki lahko trajajo več let, pri čemer k razpletu prispevajo tudi nejasne določbe v Merilih za volitve v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. Varuh meni, da ni učinkovitega pravnega sredstva za zaščito pravic posameznika, kadar je njegova kandidatura zavrnjena. Zato smo se odločili, da bomo na Ustavnem sodišču Republike Slovenije vložili zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti predpisov, ki to onemogočajo.

Več pritožb se je nanašalo na problem trpinčenja na delovnem mestu (mobbinga). Pobudniki se največkrat ne želijo izpostavljati in zatrjujejo, da se bojijo za zaposlitev. Obravnavali smo tudi primere, ko so se posamezniki zaradi šikaniranja in psihičnega nasilja vodilnih nad zaposlenimi pritožili na organe šole ter šolsko in delovno inšpekcijo. Inšpekcija pogosto ne ugotovi nespornega mobbinga nad zaposlenimi, kar trpinčene osebe dodatno prizadene, saj ne vidijo načinov, kako bi se rešile iz takšnega položaja.

Varuh ugotavlja, da se število pobud s področja trpinčenja in šikaniranja na delovnem mestu povečuje, ne samo v vzgoji in izobraževanju, temveč v celotnem javnem sektorju.

Varuh ugotavlja, da se število pobud s področja mobbinga in šikaniranja na delovnem mestu povečuje, ne samo v vzgoji in izobraževanju, temveč v celotnem javnem sektorju, dobili pa smo tudi tovrstne pobude iz zasebnega sektorja. Glede na to in z upoštevanjem, da so ti pojavi z vidika raziskovanja razmeroma novi, bo Varuh posebno pozornost namenil usposabljanju zaposlenih, ki to tematiko obravnavajo.

S področja **kulture** smo obravnavali pobudo v zvezi z zagotavljanjem finančnih sredstev občine za delovanje krajevne knjižnice. Po našem posredovanju so predstavniki občine in knjižnice le našli skupni jezik, občina je zagotovila manjkajoča sredstva.

V sklop kulture sodi tudi problem kulturno-umetniškega društva, ki ga zveza kulturnih društev ne sprejme med svoje člane. Razlog naj bi bil v domnevno pomanjkljivo izdelanem programu dejavnosti kulturnega društva. Po poizvedovanju smo ugotovili tudi slabo komunikacijo in osebne zamere med vodstvom zveze, predstavniki občine in posameznimi člani kulturno-umetniškega društva. Društvu smo svetovali, naj izpolni vse formalne pogoje za vključitev v zvezo in poskuša doseči sporazum z vodstvom. Vsekakor je treba omeniti problem nadzora nad delovanjem društev. Društvo je civilnopravna oseba zasebnega prava in Varuh ima v zvezi z društvu dejansko omejene pristojnosti. Nadzor nad ustanovitvijo, akti društev izvaja Ministrstvo za notranje zadeve. Finančno poslovanje društev je v pristojnosti davčne službe. Kdo pa nadzira probleme, kot je nastal v kulturno-umetniškem društvu? Ali imajo člani društva na voljo samo dolgotrajno sodno pot? Na problematiko nadzora nad delovanjem opozarjamo tudi pri društvih, ki so ustanovljena z namenom pomoči bolnim ali invalidnim osebam.

Prejeli smo tudi pritožbo, ko pobudnik tudi po letu dni zaposlitve v knjižnici še vedno ni prejel pogodbe o zaposlitvi. Vodstvu knjižnice je očital neprimeren odnos do zaposlenih in težavne delovne razmere. Pojasnili smo mu pravne možnosti rešitve primera.

Ena pobuda je vsebovala problem s področja športa. Pritožba se je nanašala na velikansko odškodnino, ki bi jo morali plačati starši mladoletnika zaradi prestopa v drug športni (rokometni) klub. Tudi v tem primeru smo glede na svoje pristojnosti pobudniku svetovali, kam naj se s problemom obrne, da ga bo lahko rešil.

PRIMERI

59. Priznanje statusa žrtve vojnega nasilja

Pobudnica nas je zaprosila, naj pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) preverimo, zakaj rešujejo njeno vlogo za priznanje statusa žrtve vojnega nasilja že pet let. Iz dokumentacije je bilo razvidno, da je upravna enota zahtevek pobudnice že obravnavala in mu ni ugodila; pobudnica se je pritožila na MDDSZ, ki pa je pritožbo zavrnilo. Ker ni bilo jasno, kaj je pravzaprav problem, smo se obrnili na MDDSZ, ki je pojasnilo, da je zadeva pri njih končana, kljub temu pa jim pobudnica še piše.

Pobudnici smo pojasnili, da o zadevah, kot je njena, pristojni upravni organi vodijo postopek v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku (ZUP-UPB2, Uradni list RS, št. 24/2006, Uradno prečiščeno besedilo). Če z odločitvami upravnih organov stranka ni zadovoljna, ima na voljo še sodno varstvo (upravni spor). Pobudnico smo tudi povabili, da se lahko na nas še obrne, če ji zadeva ne bi bila razumljiva. **o.2 - 3/2007**

60. Postopek se lahko precej zavleče

Pobudnik se je na Varuha človekovih pravic RS obrnil s prošnjo za pospešitev postopka izdaje odločbe o višini odškodnine, ki gre njegovi soprogi na podlagi priznanega statusa svojca po vojni ubitih starših in statusa nekdanje politične zapornice. K sklepu Komisije za izvajanje Zakona o popravni krivic, s katerim ji je bil priznan ta status, je bilo priloženo tudi pojasnilo o nadaljnjem postopanju glede njegove izvršitve. Iz pojasnila je med drugim izhajalo tudi, da se lahko postopek posredovanja sklepa Slovenski odškodninski družbi d.d. (Sod) »časovno precej zavleče«.

Na podlagi poizvedbe smo prejeli odgovor komisije s pojasnilom, da so sklepi komisije v pisni obliki posredovani Sodu v 30 dneh po podpisu. Strokovna služba komisije po dogovoru med Ministrstvom za pravosodje in Sodom pripravi podatke o upravičencih do odškodnine tudi v elektronski obliki po navodilih Soda. Podatki v elektronski obliki so lahko vneseni v program Soda (še)le) tedaj, ko komisija prejme povratnice o prejemu sklepov, zaradi česar lahko pride do časovnega zamika (po informacijah, ki smo jih prejeli po telefonski poizvedbi, je lahko ta tudi do šest mesecev). Kot je pojasnila komisija, je časovni zamik odvisen tudi od števila delavk, ki vnašajo podatke po programu Soda. Pripravljene podatke v elektronski obliki enkrat mesečno pri komisiji prevzame pristojni delavec Soda, ki nato izvaja sklepe komisije.

Za dodatna pojasnila smo se obrnili še na Sod. Pojasnili so, da je o višini odškodnine, ki je šla soprogi pobudnika na podlagi priznanega statusa, že odločeno in ji bo odločba vročena v roku 14 dni. Glede na dejansko stanje, kot je izhajalo iz pobude, je pobudnika utemeljeno skrbelo, da bo postopek za določitev višine odškodnine trajal dlje, kot bi bilo razumno in potrebno. Na podlagi informacij, ki smo jih prejeli po opravljenih poizvedbah, smo presodili, da je ta bojazen odveč. Ne glede na to, ravnanja komisije ni mogoče šteti kot primerno, posebej še ob upoštevanju, da so postopki za priznanje statusa dolgotrajni. Obvestilo, kakršno je bilo posredovano soprogi pobudnika, je upravičeno zbuvalo dvom, da se bo postopek dejansko zavlekel v nedoločen čas. Zato bi bilo prav, da bi bilo v takšnih primerih strankam posredovano določnejše pojasnilo o časovnih okoliščinah obravnavanja njihovih zadev. **o.2-6/2007**

61. Vračanje podržavljenega premoženja v Srbiji

Na Varuha človekovih pravic RS se je glede vračanja podržavljenega premoženja v Srbiji obrnila pobudnica, katere starši so bili v času Jugoslavije lastniki dveh nepremičnin v Beogradu. Nepremičnini sta bili pozneje nacionalizirani in danes je ena v zasebni, druga v državni lasti. Ta se prodaja, zato je pobudnica v Srbiji že najela odvetnika, saj se boji, da bo nepremičnina prodana, preden bo sprejet zakon o denacionalizaciji. Želela je izvedeti, kako lahko zaščiti svoje interese in kako ji pri tem lahko pomaga naša država. Pomoč je iskala na Ministrstvu za zunanje zadeve (MZZ), vendar njihovega odgovora ni prejela.

Opravili smo poizvedbo na omenjenem ministrstvu in jih pozvali, naj pobudnici odgovorijo, nam pa odgovor pošljejo v vednost. MZZ se je nemudoma odzvalo in se povezalo z Veleposlaništvom Republike Slovenije v Beogradu. Direktorat za mednarodno pravo in zaščito interesov, ki deluje v okviru MZZ, nam je poslal odgovor, v katerem je pojasnil, da je Veleposlaništvo RS v Beogradu opravilo pogovor s predstavnikom ministrstva, ki je v Srbiji pristojno za vračanje podržavljenega premoženja. Pridobili so informacije, da je bil osnutek zakona o denacionalizaciji že pripravljen, vendar ga je nova vlada v maju 2007 umaknila iz postopka. Po mnenju pomočnika ministra za finance Republike Srbije ni mogoče predvideti, kakšen osnutek tega zakona bo pripravilo ministrstvo v novi sestavi. Prav tako ni mogoče predvideti, kdaj bo zakon pripravljen in uvrščen v zakonodajni postopek. MZZ je v odgovoru zapisalo še, da so ugotovili, da veljavna zakonodaja v Srbiji bodočim denacionalizacijskim upravičencem ne omogoča pravnih mehanizmov, ki bi zagotavljali zaščito njihovih prihodnjih interesov na premoženju, predmetu vračila. Zagotovili so, da bodo sprejetje zakona o vračanju podržavljenega premoženja v Srbiji še naprej spremljali in pobudnico (in tudi nas) o tem obveščali. Kot smo lahko izvedeli iz informacij, ki so bile konec decembra 2007 javno objavljene na spletnih straneh pristojnega srbskega ministrstva (<http://www.mfin.sr.gov.yu/news-srl/1342/>), se bo sprejetje zakona o denacionalizaciji začelo v prvi polovici leta 2008. 0.4-17/2007

62. Zaposlitev v šoli za določen čas

Pobudnik se je obrnil na nas zaradi pogodbe o zaposlitvi. V začetku novembra 2006 je bil sprejet na delovno mesto učitelja športne vzgoje za določen čas zaradi nadomeščanja za čas porodniškega dopusta ter nato še dopusta za nego in varstvo otroka učiteljice, ki je poučevala do tedaj. Vendar je v podpis prejel pogodbo o zaposlitvi le do 22. junija, saj so potem počitnice. Po informacijah pobudnika naj bi bilo delovno mesto za nadomeščanje za določen čas od 1. septembra do vrnitve delavke na delovno mesto znova razpisano. Ravnatelj naj bi pojasnil, da tako zahteva Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ).

O njegovih navedbah smo poizvedovali na MŠŠ. Pristojni so pojasnili, da so v začetku leta 2006 vsem vzgojno-izobraževalnim javnim zavodom poslali okrožnico o zaposlovanju v šolstvu. Ravnatelje šol so opozorili, da morajo v primerih daljših odsotnosti prerazporediti učno oziroma delovno obveznost med druge zaposlene. Če z notranjo prerazporeditvijo ali drugačno organizacijo dela ni mogoče zagotoviti nemotenega vzgojno-izobraževalnega procesa, si mora ravnatelj za objavo prostega delovnega mesta v skladu z zakonom pridobiti soglasje ministra. V primeru porodniške odsotnosti šola na podlagi obrazloženega predloga pridobi soglasje, ki se praviloma glasi do vrnitve odsotne delavke na delo.

Poudarili so, da v primerih, ko gre za odsotnost v zadnjih mesecih pouka (april, maj, junij), MŠŠ izda soglasje le za čas pouka – do 30. junija. Po njihovih navedbah se namreč v naslednjem šolskem letu delovna obveznost lahko razporedi med že zaposlene. Šola ima tako možnost, da sama opredeli datum, do katerega potrebuje nadomestno zaposlitev (lahko tudi na primer do sredine junija) in MŠŠ izda soglasje do datuma, ki ga določi šola.

Zaposlovanje v šolah le za deset mesecev (glede na dvomesečne počitnice) pomeni, da tako zaposleni po izteku roka niso upravičeni do nadomestila za čas brezposelnosti, imajo krajši dopust in nižji regres. Poleg tega nastopi dodatna težava ob večkratnih tovrstnih zaposlitvah, saj jim ob vsakoletnih dvomesečnih prekinitvah ne tečeta niti delovna niti pokojninska doba. 0.5-61/2007

63. Spor med sosedi pri uporabi občinske poti

Pobudnik nas je prosil, naj posredujemo pri občini, ker sosed ovira dovoz po občinski poti, ki je pomembna za vse stanovalce ulice. Iz pojasnil občine je bilo razvidno, da si občina že dalj časa prizadeva, da bi rešila problematiko. Problem je, ker pot še ni odmerjena; o tem teče postopek na sodišču. Po prejemu našega dopisa je občina sklicala sestanek vseh udeležencev v sporu. Sprejeti so bili dogovori, te je sosed, ki zapira pot, pozneje pisno preklical. Iz poizvedb pri občini je bilo razvidno, da si zelo prizadeva, da bi čim prej rešila spor, kar smo sporočili tudi pobudniku. Svetovali smo mu, naj sodeluje z občino. 5.0-10/2007

64. Nerazumljivost in velikost črk v odločbah davčnih organov

Zaradi nečitljivosti odločbe davčnega organa o odmeri nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča je državljanka naslovila pritožbo na Vlado RS in jo v vednost poslala tudi Varuhu človekovih pravic RS. Pobudnica je navajala, da se iz odločbe težko razbere datum, pošiljatelja in da je povsem nečitljiv prav tisti del odločbe, v katerem se naslovniku nalaga določene obveznosti. Po njenem prepričanju je tak dopis izraz nespoštovanja države do davkopllačevalca.

Pritožbo pobudnice smo proučili in ugotovili, da davčni organi v odločbah res uporabljajo izrazito majhne črke. Primerjali smo jih z velikostjo črk v računalniškem programu Microsoft Word in ugotovili, da so črke manjše od pisave velikosti št. 8. Odločbe davčnih organov so ene najpogostejših, s katerimi se srečujejo tudi številne slabovidne osebe, ki utegnejo imeti pri branju resne težave, zato smo Ministrstvo za finance, Davčno upravo RS (Durs), ki jim je bila pritožba odstopljena, prosili naj pojasnijo, na podlagi česa se odločajo za velikost črk in kako v odločbah zagotavljajo jasnost, razumljivost in čitljivost.

Durs nam je v odgovoru pojasnil, da so lahko odločbe o odmeri nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča po vsebini in obsežnosti različne, kar otežuje izdelavo vzorca odločbe in samo tiskanje, vendar kljub temu tudi sami menijo, da bi bilo ustreznejše, če bi bila pisava v odločbah večja in s tem zavezancem prijaznejša. Zagotovili so, da nameravajo znane težave rešiti ob izvedbi stalne grafične podobe upravnih aktov, izdanih v davčnih postopkih. Roki za uresničitev namer še niso dokončno predvideni zaradi obsežnosti zadane naloge in zagotovitve finančnih sredstev. Če jim sprememb ne bo uspelo izpeljati v prvi tretjini leta 2008, jih bo mogoče izvesti šele pri izdaji odločb za leto 2009. Pobudnico smo seznanili z odgovorom pristojnih državnih organov. Obljuba Dursa se nam zdi pomembna, saj obeta državljanom prijazne spremembe in je zato vredna omembe v letnem poročilu. Pričakujemo, da bo Durs obljubo v letu 2008 izpolnil. 5.0-9/2007

65. Dolgotrajnost postopka za sprejem v državljanstvo

Pobudnica se je marca 2007 na Varuha človekovih pravic RS obrnila zaradi dolgotrajnosti postopka za sprejem v državljanstvo na podlagi 19. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. list RS, št. 96/02). Pobudi je priložila sodbo Upravnega sodišča RS, s katero je bila odpravljena negativna odločba Ministrstva za notranje zadeve (MNZ). Čeprav je sodba Upravnega sodišča postala pravnomočna 3. 11. 2006, MNZ v ponovnem postopku še ni odločilo.

2

V odgovoru na poizvedbo nas je MNZ seznanilo, da je upravno sodišče v decembru 2006 ministrstvu odstopilo vse upravne spise, ki se nanašajo na zadevo pobudnice. V skladu z napolnilom sodišča je ministrstvo zaradi ugotovitve vseh dejstev, pomembnih za izdajo pravilne in zakonite odločbe, znova proučilo vse dokaze, zbrane v upravnem spisu.

Naše posredovanje je postopek sprejema pobudnice v slovensko državljanstvo pospešilo, saj je MNZ v zelo kratkem času po tem, ko smo se obrnili na njih, zaradi razjasnitve vseh okoliščin določilo tudi datum zaslišanja pobudnice. Pobuda je bila tudi utemeljena, saj MNZ v ponovnem postopku ni odločilo v zakonskem roku, to je v 30 dneh od dneva, ko je dobilo pravnomočno sodbo, oziroma v roku, ki ga določa sodišče (četrti odstavek 64. člena Zakona o upravnem sporu). 5.1-7/2007

66. Nič več avtomatičnega prenehanja državljanstva Bosne in Hercegovine ob sprejemu v slovensko državljanstvo

Pobudnica je Varuha človekovih pravic RS seznanila, da mora kot državljanica Bosne in Hercegovine (BiH) predložiti odpust iz dosedanjega državljanstva, kar v preteklosti ni bilo potrebno. Za pojasnilo smo se obrnili na Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ). To je pojasnilo, da je glede na 17. člen Zakona o državljanstvu BiH, ki določa, da se državljanstvo BiH izgubi avtomatično v primeru prostovoljne pridobitve tujega državljanstva, državljanom BiH omogočalo pridobitev slovenskega državljanstva brez predložitve dokazila o odpustu iz dosedanjega državljanstva. V decembru 2006 pa je Ministrstvo za zunanje zadeve BiH opozorilo slovensko MNZ, da nimajo centralnega registra državljanstva, zaradi česar ne morejo izvajati omenjenega 17. člena. Predlagalo je, naj pristojni slovenski organ pred izdajo odločbe o sprejemu v slovensko državljanstvo državljanom BiH naloži, da v določenem roku predložijo tudi odločbo o odpustu iz državljanstva BiH. MNZ je temu predlogu sledilo in je začelo vsem prosilcem – državljanom BiH ob pogoju, da so izpolnjeni tudi vsi drugi zakonski pogoji, izdajati zagotovila, da bodo sprejeti v slovensko državljanstvo, če bodo v roku dveh let po vročitvi zagotovila predložili dokaz, da so odpuščeni iz državljanstva BiH in če bodo ob predložitvi tega dokaza še vedno izpolnjevali pogoje iz 6. in 8. točke prvega odstavka 10. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (ZDRS-UPB2), to je, da niso bili pravnomočno obsojeni na nepogojno zaporno kazen, daljšo od treh mesecev, ali da jim ni bila izrečena pogojna obsodba na zaporno kazen s preizkusno dobo, daljšo od enega leta, in da njihov sprejem v državljanstvo Republike Slovenije ne pomeni nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države.

Razlogi za zahtevo po predložitvi dokaza o odpustu iz dosedanjega državljanstva in spremembo prakse MNZ v primeru tistih prosilcev za sprejem v slovensko državljanstvo, ki so državljanice BiH, so bili posledica navodila Ministrstva za zunanje zadeve BiH oziroma tega, da zaradi neizvajanja 17. člena Zakona o državljanstvu BiH državljanice BiH s sprejemom v slovensko državljanstvo dejansko ne izgubijo dosedanjega državljanstva, temveč ga ohranijo. Zaradi tega določbe 17. člena Zakona o državljanstvu BiH same po sebi ni bilo mogoče že vnaprej šteti za dokaz o izpolnjevanju pogoja iz 2. točke prvega odstavka 10. člena ZDRS-UPB-2, to je, da ima oseba odpust iz dosedanjega državljanstva ali da izkaže, da ga bo dobila, če bo sprejeta v slovensko državljanstvo. To bi bilo mogoče le, če bi se določba 17. člena Zakona o državljanstvu BiH v praksi tudi dejansko izvajala.

Te informacije smo posredovali pobudnici in jo seznanili, da edina možnost za spregled odpusta, ki je predvidena v zakonu, velja za zakonice slovenskih državljanov, ki imajo možnost vložiti posebno prošnjo za spregled odpusta iz dosedanjega državljanstva. V praksi je uspešnost takšnih prošenj majhna, saj gre za posebno izjemo in pride v poštev le v tistih primerih, ki jih ZDRS-UPB-2 taksativno določa. 5.1-9/2007

67. Državljanstvo NSK

Na Varuha človekovih pravic RS sta se obrnila pobudnika kot državljan virtualne države NSK (Neue Slowenische Kunst), ki sta prek spletnih strani pridobila tudi virtualni potni list te države, misleč, da je s tem njun status izenačen z državljanstvom Republike Slovenije. Pojasnili smo jima, katere pogoje morata izpolnjevati za pridobitev slovenskega državljanstva in da potni list države NSK ne izkazuje slovenskega državljanstva, z njim pa tudi ni mogoč zakonit prehod državnih meja. 0.4-54/2007, 5.1-13/2007

68. Izgon družinskega člana slovenskega državljanca iz Slovenije

Pobudnik nas je seznanil, da mora njegova žena, državljanica Bosne in Hercegovine, zapustiti Slovenijo, ker v njej živi nezakonito. Sam je zanj kot slovenski državljan vložil prošnjo za podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje družinskemu članu slovenskega državljanca, vendar o njej pristojna upravna enota (UE) še ni odločila. Policist pristojne policijske postaje (PP) ga je seznanil, da bo iz države prisilno odstranjena, če ozemlja Slovenije ne bo zapustila prostovoljno.

UE nas je seznanila, da je bilo ženi pobudnika izdano dovoljenje za začasno prebivanje z veljavnostjo do 4. 9. 2006, vendar za podaljšanje dovoljenja ni zaprosila pravočasno, to je pred njegovim pretekom. Prošnjo za izdajo dovoljenja za prebivanje na podlagi 93. člena Zakona o tujcih (ZTuj-1-UPB3-uradno prečiščeno besedilo, Ur. list RS, št. 107/06), ki jo je pobudnik poslal po pošti, pa je UE prejela 3. 1. 2007 in je postopek še v teku.

Pristojna PP je pojasnila, da je 18. 1. 2007 na zaprosilo UE zgolj preverjala, ali žena pobudnika dejansko prebiva na naslovu, kjer je imela prijavljeno začasno prebivališče, saj ji je prijava tega z iztekom veljavnosti dovoljenja za začasno prebivanje na tem naslovu prenehala. Ugotovljeno je bilo, da žena pobudnika od tedaj, ko ji je prenehalo veljati dovoljenje za začasno prebivanje, ne živi več v Sloveniji.

Ugotovili smo, da so navedbe pobudnika nepopolne, v neskladju s pojasnili, ki smo jih prejeli na podlagi opravljene poizvedbe in celo neresnične, saj žena pobudnika v Sloveniji dejansko ni živela, zaradi česar zoper njo tudi ni bilo mogoče uvesti postopka prisilne odstranitve iz države. 5.2-1/2007

69. Dovoljenje za stalno prebivanje državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji

Pobudnik je Varuha človekovih pravic RS seznanil, da o njegovi prošnji za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje, vloženi že v maju 2003, na podlagi Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (ZUSDDD) Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) še vedno ni odločilo. Ob obravnavi pobude v letu 2006 smo v juliju istega leta prejeli zagotovilo MNZ, da bo o prošnji pobudnika odločeno v dveh mesecih, torej najpozneje v začetku oktobra 2006. V odgovoru na vnovično poizvedbo je MNZ navedlo, da je bil pobudnik v začetku novembra 2006 zaslišan kot stranka. Ker je moralo pridobiti tudi izjave njegovih družinskih članov glede zatrjevanih družinskih vezi, ki pobudnika vežejo na Republiko Slovenijo, je 27. 11. 2006 za pravno pomoč zaprosilo pristojno upravno enoto. Ta je 9. 1. 2007 opravila zaslišanje družinskih članov pobudnika, ministrstvo pa je zapisnike o njihovem zaslišanju prejelo 15. 1. 2007. V odgovoru, ki smo ga prejeli v marcu 2007, nas je MNZ tudi seznanilo, da je o prošnji pobudnika že odločilo.

Ne moremo z gotovostjo trditi, da je bilo naše vnovično posredovanje razlog za to, da je MNZ

2

v postopku končno odločilo, saj nas ni seznanilo, kdaj je izdalo odločbo o pobudnikovi prošnji. Naše posredovanje je morda vendarle prispevalo k temu, da se je postopek vsaj nekoliko premaknil in tako približal sprejemu končne odločitve. Upošteva čas, ki je pretekel od vložitve prošnje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje po ZUSDDD in do odločitve o njej, je bila pobuda utemeljena, saj je MNZ prekršilo pravilo o reševanju zadev v zakonskih rokih. **5.2-8/2007**

70. Časopisni članek: Izbrisan v Sloveniji, umorjen v Bosni

Varuh človekovih pravic RS je na lastno pobudo začel postopek v zvezi s tragično zgodbo državljana ene izmed republik nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije in nekdanjega prebivalca Slovenije (prizadeti), opisano v časopisnem članku *Izbrisan v Sloveniji, umorjen v Bosni*, objavljenem v Dnevniku 9. 10. 2007.

Prizadeti je bil na začasnem delu v Avstriji, od koder se je vrnil v Slovenijo, da bi podaljšal veljavnost potnega lista. Tri dni po prihodu v Slovenijo, 2. 9. 1992, ga je ustavila policijska patrulja zaradi kontrole dokumentov. Tedaj sta mu bila brez pojasnila odvzeta (veljavna) osebna izkaznica in vozniško dovoljenje. Naslednjega dne, 3. 9. 1992, naj bi bil napoten čez slovensko hrvaško mejo.

Na podlagi opravljene poizvedbe je Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) pojasnilo, da je imel prizadeti v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče od leta 1984. Stalno prebivališče je odjavil 14. 9. 1988, ko se je odselil v Bosno in Hercegovino. V Sloveniji je v septembru 1989 prijavil začasno prebivališče, ki ga je imel do 26. 6. 1991. Ker do 26. 2. 1992 ni imel prijavljenega stalnega prebivališča glede na 13. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča RS, št. U-I-246/02 z dne 3. 4. 2003, ne sodi v krog t. i. izbrisanih, v zvezi s katerimi je Ustavno sodišče ugotovilo neskladnost Zakona o tujcih (ZTuj) in Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji z Ustavo RS. MNZ je pojasnilo, da je ZTuj, ki je veljal do 14. 8. 1999, v prvem odstavku 28. člena določal, da lahko tujca, ki ne zapusti ozemlja Republike Slovenije v roku, ki mu ga je določil pristojni organ, in tujca, ki prebiva v Republiki Sloveniji dlje, kot dopušča 13. člen tega zakona, ali dlje, kot mu je z odločbo dovoljeno začasno prebivanje, pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve privede do državne meje ali diplomatsko konzularnega predstavništva države, katere državljan je, in ga napoti čez državno mejo ali izroči predstavnikom tuje države.

Podatki iz časopisnih člankov in druge razpoložljive dokumentacije kažejo, da je bil prizadeti zaradi nezakonitega prebivanja obravnavan pri tedanjem celjskem sodniku za prekrške. V postopku o prekršku mu je bila izrečena denarna kazen, ne pa tudi varstveni ukrep odstranitve tujca iz države (27. člen ZTuj). Odločba sodnika za prekrške je postala pravnomočna 12. 9. 1992. Če so ti podatki resnični, potem za izgon prizadetega iz Slovenije, čeprav ne sodi v krog t. i. izbrisanih, ni bilo pravne podlage in je bil izgon nezakonit. Glede na tedaj veljavno ureditev bi bil izgon mogoč le v primeru obstoja enega izmed pogojev iz 28. člena ZTuj. Izgon pa je bil, glede na to, da je bila v času izгона na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini vojna, tudi v popolnem nasprotju z načelom nevračanja (non-refoulement). Z odločitvijo Varuha o začetku postopka na lastno pobudo smo seznanili tudi sestro prizadetega in jo povabili k sodelovanju pri obravnavi pobude. Tragična usoda brata pa je očitno pustila takšne posledice, da se na naše povabilo ni odzvala. **5.2-28/2007**

71. Dolgotrajno reševanje pritožb v denacionalizacijskih zadevah

Pobudnik je Varuha človekovih pravic RS zaprosil za pomoč zaradi dolgotrajnosti denacionalizacijskega postopka. Pritožil se je zoper odločbi Upravne Enote Ljubljane, Izpostave Moste - Polje (UE) z dne 21. 2. 2005 in 27. 6. 2006, vendar tako Ministrstvo za okolje in

prostor (MOP) kot Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) zatrjujeta, da pritožb nimata v pristojnem odločanju.

Ugotovili smo, da je MOP zadevi 10. 11. 2006 odstopilo v pristojno odločanje MKGP. Na podlagi našega posredovanja je MKGP znova preverilo zadevo in izkazalo se je, da je bilo o pritožbi zoper odločbo z dne 27. 6. 2006 odločeno z odločbo z dne 21. 11. 2006. Odločba žal ni bila poslana prvostopenjskemu organu, temveč je bila pomotoma, skupaj s spisno dokumentacijo, poslana na MOP (ki je dokumentacijo potreboval v zvezi z upravnim sporom, ki je bil sprožen zoper odločbo MOP), tako da odločba dejansko ni bila izdana (bila je le napisana). MKGP je nemudoma pridobilo dokumentacijo, že napisani odločbi spremenilo datum in jo poslalo prvostopenjskemu organu. Prvostopenjski organ je odločbo vročil pobudniku.

Na podlagi našega posredovanja je MKGP ugotovilo še, da o pritožbi zoper odločbo z dne 21. 2. 2005 še ni bilo odločeno, ker so jo spregledali. Predlagali smo, da o pritožbi nemudoma odločijo. MKGP je takoj pridobilo dokumentacijo z Upravnega sodišča RS, kjer je bila spisna dokumentacija v zvezi z upravnim sporom zoper odločbo MOP. V nekaj dneh je ministrstvo odločilo o vloženih pritožbi.

Iz predložene dokumentacije smo ugotovili tudi, da je UE pritožbo, ki jo je pobudnik 14. 3. 2005 vložil zoper denacionalizacijsko odločbo z dne 21. 2. 2005, 25. 5. 2006 odstopilo v pristojno odločanje MOP. Od UE smo zahtevali pojasnila o razlogih, zaradi katerih je bila pritožba odstopljena v pristojno reševanje šele po enem letu. UE je pojasnila, da je takrat vodila postopek zunanja pogodbeni sodelavka, ki ji je pogodba potekla v decembru 2005 in ki je očitno iz malomarnosti spregledala vloženo pritožbo. Ker je bil očitno pomanjkljiv tudi nadzor nad njenim pogodbenim delom, zunanje sodelavke na to napako tudi odgovorni na UE niso opozorili. UE napako pripisujejo temu, da je imela UE v tistem času glede na število uradnikov, ki so vodili denacionalizacijske postopke, še nesorazmerno veliko nerešenih denacionalizacijskih zahtevkov. Po pojasnilu UE je tudi zaradi preprečitve takšnih napak Upravna enota Ljubljana 2. 3. 2006 na eni sami lokaciji združila vse denacionalizacijske postopke, ki so jih dotlej vodile izpostave. UE je v pojasnilih zapisala, da jim je za storjeno napako iskreno žal. Varuhovo posredovanje je bilo uspešno, saj je bilo na podlagi naših posredovanj odločeno o vloženih pritožbah in so bile pojasnjene okoliščine za zamudo pri odstopu vloženih pritožb. **5.3-7/2007**

72. Stiska pobudnice zaradi odvzema zemljišča za avtocesto

Pobudnica nas je prosila, da ji pomagamo, kako naprej. Pojasnila je, da živi sama na kmetiji z veliko zemljišča, ki ga zaradi starosti in bolezni ne more več obdelovati. Vse premoženje bi prodala, a nima kupca, ker je preko njenega zemljišča speljana avtocesta. Z gradnjo avtoceste po njenem zemljišču se pobudnica ni strinjala, potem pa je popustila, ker je pričakovala, da bo investitor odkupil vse zemljišče, ki ga ima. Ker tega ni hotel, saj bi s tem kršil predpise, ni privolila v pogodbo o odkupu zemljišč. Po Zakonu o urejanju prostora (ZUreP-1, Uradni list RS, št. 110/2002, pop. 1/2003) je bil uveden razlastitveni postopek; odvzete so ji bile določene parcele, glede določitve višine odškodnine pa teče postopek na sodišču. Strokovno pomoč ji je ves čas nudil odvetnik. Iz dokumentacije je bilo razvidno, da ni bilo nepravilnosti v zvezi z odvzemanjem parcel, kar smo povedali pobudnici. Pojasnili smo ji tudi, da se bo morala sama odločiti, kaj je zdaj zanjo najboljša. **5.4-9/2007**

73. Oviran dostop do hiše

Pobudnika sta nam sporočila, da sta sosedu zaprla občinsko pot, po kateri imata dostop do hiše. Sosedu sta to naredila, ker naj bi bil del poti v njuni, in ne v občinski lasti. Pobudnika sta menila, da so jima kršene človekove pravice, saj nimata dostopa do svoje hiše.

2

Zadevo smo preverili pri občini. Dobili smo obrazložitev, da je omenjena pot po Odloku o kategorizaciji cest v občini kategorizirana javna pot v dolžini 250 m, kamor spada tudi pot sosedov, ki trdita da je del poti njun. Pot po navedeni parceli ni odmerjena, ker niso urejena lastninskopravna razmerja. Odlok je v neskladju z ustavo, kar je ugotovilo Ustavno sodišče, saj je javna pot kategorizirana na zemljišču, na katerem občina ni pridobila lastnine s pravnim poslom, zato ga bo treba odpraviti v delu, ki se nanaša na kategorizacijo javne poti, ki ne poteka po zemljišču v občinski lasti. Občina bo predlagala občinskemu svetu, da se odlok spremeni, in sicer tako, da bo kategorizacija poti v delih, ki potekajo po nepremičninah v zasebni lasti, odpravljena. Za rešitev problematike bo treba izvesti še druge postopke.

Ker je bilo iz dokumentacije razvidno, da si je občina vse od nastanka problematike prizadevala, da bi se zadeva rešila na način, ki bi bil sprejemljiv za vse, pobudnika pa sta se že obračala po pomoč na občino, smo jima svetovali, naj spremljata dogajanje na občini in se vključita v postopke, kjer se lahko. Sicer pa imata možnost sodnega varstva. **5. 4-10/2007.**

74. (Ne)upravičenost do vračila davka na motorna vozila

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnil pobudnik – slovenski državljan, ki živi v Sloveniji in prejema hrvaško pokojnino. Zaradi posledic otroške paralize je pred časom postal težak invalid, njegovo gibanje je omejeno na uporabo bergel. Zaradi vse hujših težav je bil predlagan v postopek za oceno invalidnosti. Dne 18. 1. 2005 mu je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Podružna služba Zagreb izdal odločbo o priznanju 80-odstotne telesne okvare. Ko je konec leta 2006 kupil osebno vozilo citroën 3, je ob registraciji uveljavljal oprostitev plačila letnega povračila za uporabo cest. Ministrstvo za promet mu je z odločbo 5. 12. 2006 priznalo pravico do oprostitve takse. Uveljavljal je tudi pravico do oprostitve davka na motorna vozila, davčni urad pa je njegovo vlogo zavrnil. Svojo odločitev je oprl na določbo tretjega odstavka 5. člena Zakona o davku na motorna vozila (ZDMV), ki določa, da se oprostitev davka od motornih vozil uveljavlja z odločbo Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Zoper odločitev se pobudnik ni pritožil.

Na podlagi pobude smo opravili več poizvedb na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), Direktoratu za invalide (Direktorat) in na Ministrstvu za finance, Davčni upravi Republike Slovenije in Generalnem davčnem uradu (GDU). Njihova mnenja so bila različna. Direktorat je pojasnil, da bi bilo treba v zadevi upoštevati 31. člen Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško, ratificiran z Zakonom o ratifikaciji sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško. Glede na to bi bilo treba določbe ZDMV razlagati širše in upoštevati odločbo Hrvatskega zavoda za mirovinsko osiguranje tudi v postopku vračila davka na motorna vozila. Po pojasnilu GDU, glede na to, da je določilo ZDMV v petem odstavku jasno in nedvoumno, ko navaja, da se oprostitev lahko uveljavi le na podlagi odločbe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, in ne na podlagi odločbe kateregakoli drugega primerljivega zavoda, zahtevku pobudnika ni ugodeno. Davčni urad pojasnjuje, da je bil pobudnik seznanjen z možnostjo, da si ob predložitvi ustreznega zahtevka lahko pridobi odločbo zavoda. V odločbi bi na podlagi predloženih izvidov in potrdil zdravnikov zavod ugotavljal le stopnjo invalidnosti, medtem ko se o invalidnini ne bi odločalo, ker to prejema že na Hrvaškem. Predpisi in pogoji za ugotavljanje invalidnosti med Slovenijo in Hrvaško se razlikujejo, zato je Zavod na Jesenicah pojasnil, da ni nujno, da bi pobudnik tudi po slovenskih predpisih pridobil odločbo o 80-odstotni telesni okvari. GDU nas je seznanil, da do izdaje odločbe davčne uprave pri zavodu pobudnik ni vložil prošnje za pridobitev odločbe in tudi ni pridobil takšne odločbe, na podlagi katere bi mu davčna uprava lahko vrnila DMV. V zvezi s sporazumom poudarjajo, da se ta nanaša na uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ureja pa tudi zdravstveno zavarovanje, zavarovanje za primer

brezposelnosti in nadomestilo plače za čas porodniškega dopusta. V okviru tega sporazuma se v Republiki Sloveniji lahko uveljavijo pravice do raznih pokojnin, do varstvenega dodatka in do dodatka za pomoč in postrežbo. Sporazum se torej uporablja za druge namene, kot so davčni in ne ureja obdavčitve med Slovenijo in Hrvaško. S stališčem GDU glede izvajanja 3. točke 5. člena ZDMV smo soglašali, v zvezi z 31. členom sporazuma, ki ureja priznavanje izvršljivih odločb, pa smo GDU opozorili, da bi bilo treba po našem mnenju določbe 3. točke prvega odstavka, prve alineje drugega odstavka in tretjega odstavka 5. člena ZDMV razlagati širše in odločbo Hrvatskega zavoda za mirovinsko osiguranje priznati tudi v postopku vračila davka na motorna vozila. Pri tem smo GDU opozorili tudi na mnenje Direktorata. Opozorili smo jih, da po našem mnenju njihova (GDU) razlaga uporabe mednarodnega sporazuma ni v skladu z načeli pravne države, saj po nepotrebnem zahteva odločbo zavoda o zadevi, v kateri je na podlagi sporazuma odločitev tujega nosilca zavarovanja priznana kot domača. Torej bi moral naš organ odločiti o že odločenem in izvršljivem pravnem zahtevku le zato, ker je v davčnem predpisu kot pravna podlaga za odločitev davčnega organa izrecno določena le odločba zavoda. Takšna razlaga našega prava ne spoštuje mednarodno sprejetih obveznosti, ki so na podlagi ustavne določbe nadrejene domačemu pravu. Seveda je z vidika nomotehniko razumljiva dikcija, uporabljena v ZDMV, ni pa sprejemljiva ozka (dobesedna) razlaga, saj posameznike, ki so na socialnem področju enakopravni, dejansko v posledicah diskriminira na drugem področju. Ob tem smo poudarili, da je Ministrstvo za promet v konkretnem primeru in ob enaki normativni dikciji v 5. členu Uredbe o določitvi letnih povračil za uporabo cest, ki jih plačujejo uporabniki cest za cestna vozila in priklopna vozila (Ur. list RS, št. 48/98), pobudnika oprostilo plačila letnega povračila, ne da bi zahtevalo (vnovično) odločitev zavoda o že rešenem predhodnem vprašanju. Iz tega je mogoče sklepati, da državni organi neenotno uporabljajo pravne predpise, kar nikakor ni v skladu z načeli pravne države. Predlagali smo, da GDU prouči stališče MDDSZ in naše stališče.

GDU se je za pomoč v obravnavani zadevi obrnil na MDDSZ, glede na to, da po 3. točki Zakona o ratifikaciji sporazuma za izvajanje le-tega skrbi to ministrstvo. Služba za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve pri MDDSZ je pojasnila, da se člen 31 sporazuma nanaša le na odločbe v zvezi z neplačevanjem prispevkov ali drugih terjatev iz socialnega zavarovanja in na zahteve za vračilo neupravičeno prejetih dajatev. Ni pa mogoče tega člena razlagati tako, da bi odločbo pristojnega hrvaškega nosilca o priznanju telesne okvare šteli za odločbo, ki jo je treba v skladu z 31. členom sporazuma priznati v Republiki Sloveniji. Ministrstvo navaja še, da se v primeru ugotavljanja telesne okvare v vsaki od pogodbenic tega sporazuma uporabljajo državni predpisi, za katere pa ni nujno, da določajo enaka merila za priznanje stopnje telesne okvare, sam sporazum pa ne vsebuje posebnih določb glede tega področja.

Glede na to, da je MDDSZ glede istega vprašanja podalo dve različni mnenji, smo od MDDSZ pridobili pojasnilo in odgovor, katero pravno mnenje je pravilno in veljavno. Prejeli smo odgovor (z opravičilom), da po uskladitvi mnenj med Direktoratom in Službo za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve velja kot pravilno mnenje, ki ga je podala Služba za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve. Znova so poudarili, da med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško ni skladnosti predpisov glede stopnje invalidnosti oziroma telesne okvare. Citirani 31. člen sporazuma pa je omejen le na medsebojno priznavanje odločb o neplačevanju prispevkov in vračilu neupravičeno prejetih dajatev. Skladno z določbami sporazuma vsaka država postopke ugotavljanja upravičenosti do dajatev iz naslova invalidnosti presoja po svojih državnih predpisih.

Na podlagi naših posredovanj je MDDSZ natančno proučilo in sprejelo poenoteno in argumentirano stališče glede tolmačenja 31. člena sporazuma. Žal to ni pomenilo ugodne rešitve za pobudnika, pomembno pa je za odločanje tako v tem kot v vseh drugih tovrstnih primerih. Spremljali smo tudi potek postopka, v katerem je pobudnik uveljavljal oprostitev davka na motorna vozila, in posredovali v zvezi z reševanjem vloženi izrednih pravnih sredstev. Ministrstvo za

finace je z odločbo z dne 27. 11. 2007 zahtevo za razveljavitev odločbe Dursa z dne 7. 2. 2007 po nadzorstveni pravici zavrnilo. Z odločbo z dne 27. 11. 2007 pa je zavrnilo pritožbo zoper sklep Dursa z dne 22. 6. 2007, s katerim je bila obnova postopka zavržena. 5-5-6/2007

75. Vpis v razvid novinarjev za dve leti nazaj

Pobudnica se je obrnila na Varuha človekovih pravic RS zaradi domnevnega nepravilnega ravnanja Ministrstva za kulturo (MK) v zvezi z vpisom v razvid samostojnih novinarjev, posledično pa tudi pristojnega davčnega urada (DU). MK je z odločbo št. 006-715/2002 z dne 23. 7. 2003 ugotovilo, da je pobudnica od 26. 5. 2001 vpisana v razvid samostojnih novinarjev. Pobudnica navaja, da je bila z zamikom dveh let obveščena o vpisu v razvid samostojnih novinarjev na podlagi Zakona o medijih (Ur. list RS, št. 35/01) in Uredbe o postopku in podrobnejših merilih za pridobitev statusa samostojnega novinarja in za vodenje razvida kot javne knjige. Z dejanskimi posledicami vpisa pa se je seznanila, ko je v oktobru 2003 prejela poziv DU, da se mora glede na odločbo MK z dne 23. 7. 2003 vpisati v davčni register. Kdor začne opravljati dejavnost, mora namreč v osmih dneh o tem obvestiti za odmero pristojni davčni organ. V nasprotnem primeru se zavezanec kaznuje z denarno kaznijo za prekršek v zvezi z opravljanjem dejavnosti, iz katere ima dohodek, od katere se plačuje davek. Pobudnica je še v istem mesecu zaprosila za izbris iz razvida samostojnih novinarjev. Pobudnici je po odločbi MK z dne 22. 10. 2003 prenehal status samostojne novinarki in se je z dnem 17. 10. 2003 izpisala iz razvida samostojnih novinarjev. DU je v novembru 2007 izdal pobudnici ugotovitveno odločbo, s katero ugotavlja, da pobudnica ni obračunala in plačala prispevkov za socialno varnost za obdobje od 1. 1. 2002 do 17. 10. 2003. Dolg v višini 3.947,41 EUR mora poravnati v 30 dneh od prejema odločbe. Pobudnica se je zoper odločbo pritožila.

MK smo zaprosili, naj nas seznanijo z razlogi, zaradi katerih je bila odločba izdana z zamikom dveh let. Zanimalo nas je še, kako je pobudnica izgubila pravico do plačila prispevkov iz proračuna (iz obrazložitve odločbe MK z dne 23. 7. 2003 to namreč ne izhaja), ali je bila o tem seznanjena, če je bila, kako in kdaj. 5-5-54 / 2007

76. Izbris iz registra stalnega prebivalstva

Pobudnik nas je seznanil, da je bil brisan iz registra stalnega prebivalstva, a ne ve, kdo je za to odgovoren in tudi ne ve točnega razloga za izbris. Prosil nas je, ali bi lahko izvedeli, kaj se zahteva, da bi obdržal stalno prebivališče. Zadevo smo preverili pri upravni enoti, ki je odločala o zadevi. Pojasnila nam je, da je vodila upravni postopek ugotovitve dejanskega prebivališča pobudnika. Ugotovila je, da dejansko ne prebiva na naslovu, kjer ima prijavljeno stalno prebivališče, zato po Zakonu o prijavi prebivališča (ZPPreb-UPB1, Uradni list RS, št. 59/2006) ni podlage, da bi imel tam še naprej prijavljeno stalno prebivališče.

Pobudniku smo sporočili, da upravna enota ni naredila nepravilnosti, da je ravnala po Zakonu o prijavi prebivališča, in mu predlagali, naj skuša urediti prijavo stalnega prebivališča na naslovu, kjer dejansko prebiva. 5-7-13/2007

77. Odškodnina za škodo, povzročeno na lastnini pobudnikov

Pobudnika sta nas prosila za takojšnjo pomoč, ker sta utrpela škodo na nepremičnini. Povzročitelji škode jima niso bili pripravljeni povrniti pravične odškodnine, zato sta se obrnila na sodišče, kjer postopek predolgo poteka. Pobudnikoma smo pojasnili, da o zadevah, ki so na sodišču, odloča sodišče. Glede na Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega

odlašanja (ZVPSBNO, Uradni list RS, št. 49/2006) smo ju seznanili s pravnimi sredstvi, ki jih imata na sodišču, če jima je kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja. Z uporabo teh pravnih sredstev se namreč po Varuhovih ugotovitvah v mnogih primerih sodni postopki pospešijo. 5-7-25/2007

78. Kršenje Sporazuma o ureditvi midsosedske ograje

Pobudnika sta nas seznanila, da sta leta 2003 s sosedi sklenila Sporazum o ureditvi midsosedske ograje, ki pa se ga sosede ne držijo. Prosila sta nas, da jima pomagamo, da bi se zadeva uredila. Pojasnili smo jima, da problematika, ki sta jo navedla, spada v zasebno sfero, ki ni v pristojnosti Varuha, zato v zadevo ne moremo posegati. Svetovali smo jima, da še poskušata z rešitvijo problemov po mirni poti, sicer pa imata še sodno pot, kot je to določeno v sporazumu iz leta 2003. 5-7-59/2007

79. Nedokončan inšpekcijski postopek

Pobudnica je kritizirala gradbeno inšpekcijo, ki naj bi zavlačevala dokončanje inšpekcijskega postopka glede nezakonito postavljenega objekta. Zadevo smo preverili pri Inšpektoratu RS za okolje in prostor in dobili pojasnilo, da je inšpekcijska odločba glede rušenja objekta pravnomočna. Je pa investitorica vložila zahtevo za odlog prisilne izvršbe odločbe urbanistične inšpekcije, kar ji je omogočil 11. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list RS, št. 18/93 in 47/93).

Na podlagi tega zakona je občina sprejela prostorske ureditvene pogoje, po katerih je objekt predviden za legalizacijo. Investitorica je nato zaprosila za izdajo lokacijskega dovoljenja za legalizacijo objekta, ta postopek pa ni pravnomočno končan, ker je v reševanju na Vrhovnem sodišču.

Pobudnici smo pojasnili, da je inšpekcija postopala v skladu z zakonodajo, inšpekcijski postopek še ni končan, ker inšpekcija čaka na odločitev Vrhovnega sodišča glede lokacijskega dovoljenja za legalizacijo objekta. 5-7-14/2007.

80. Ustavitev izvršbe zaradi spremenjene zakonodaje

Pobudnik se je obrnil na Varuha človekovih pravic RS, ker meni, da bi moral Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor (IRSOP) poskrbeti za izvršitev odločbe urbanističnega inšpektorja z dne 15. 9. 2000, s katero je investitorju naložil odstranitev gospodarskega objekta 10,5 m x 8,4 m x 3,5 m, zaključenega z dvokapno streho.

Zaradi razjasnitve okoliščin obravnavane zadeve smo opravili poizvedbo na IRSOP. Dne 1. 1. 2003 je začel veljati novi Zakon o graditvi objektov (ZGO-1), ki je v 3. in 8. členu postavil nova pravila glede enostavnih objektov, ki za svojo postavitve ne potrebujejo gradbenega dovoljenja. Na podlagi teh členov je bil sprejet Pravilnik o vrstah zahtevnih, manj zahtevnih in enostavnih objektov, o pogojih za gradnjo objektov brez gradbenega dovoljenja in o vrstah del, ki so v zvezi z objekti in pripadajočimi zemljišči. V tretjem odstavku 3. člena ZGO-1 je določeno, da za enostavni objekt ni potrebno gradbeno dovoljenje, če investitor pred začetkom gradnje pridobi lokacijsko informacijo, iz katere izhaja, da je takšna gradnja v skladu z izvedbenim prostorskim aktom in če so njegova velikost, način gradnje in rabe ter odmik od meje sosednjih zemljišč v skladu s predpisom (to je pravilnikom) iz drugega odstavka 8. člena tega zakona. Po pojasnilu IRSOP je investitor pridobil lokacijsko informacijo, iz katere izhaja, da je na podlagi določb planskih in izvedbenih aktov obravnavani objekt mogoče postaviti. Obravnavani objekt je v naravi skedenj, ki se v skladu s 15. točko prvega odstavka 8. člena pravilnika uvršča med pomožne kmetijsko

2

gozdarske objekte, za katere zadostuje pridobitev lokacijske informacije. Objekt izpolnjuje vse pogoje, navedene v 19. in 20. členu pravilnika, ki določata temeljne pogoje za gradnjo enostavnega objekta brez gradbenega dovoljenja in zahteve glede načina gradnje in odmika od sosednjih zemljišč, razen pogoja odmika od sosednjega zemljišča, ki je v naravi manjši od 1,5 m, kot bi najmanj moral biti po 3. alineji 1. točke prvega odstavka 20. člena pravilnika.

Vendar je v četrtem odstavku 33. člena pravilnika določeno, da se šteje, da pomožni objekt, ki je bil zgrajen pred 1. 1. 2003 brez odločbe o dovolitvi priglašeni del oziroma pred 14. 7. 1990 in začetek njegove gradnje ni bil priglašen, izpolnjuje pogoje glede največje velikosti, načina gradnje in rabe ter pogoje glede njihovega odmika od sosednjih zemljišč po določbah tega pravilnika, če stoji znotraj gradbene parcele, ki pripada objektu, zgrajenim na podlagi gradbenega dovoljenja, ali na javni površini, če ima enake ali manjše dimenzije, kot jih določa ta pravilnik, in če ima njegov lastnik za zemljišče, na katerem stoji takšen objekt, lastninsko ali kakšno drugo stvarno oziroma obligacijsko pravico, ki mu omogoča gradnjo na takšnem zemljišču.

Po pojasnilu IRSOP je bil obravnavani objekt brez odločbe o priglasitvi del zgrajen pred 1. 1. 2003. Stoji znotraj gradbene parcele, ki pripada objektu, zgrajenem na podlagi gradbenega dovoljenja. Ima manjše dimenzije, kot jih določa pravilnik. Njegov lastnik ima na zemljišču, na katerem objekt stoji, obligacijsko pravico, ki mu omogoča gradnjo na tem zemljišču. Tako se na podlagi četrtega odstavka 33. člena pravilnika šteje, da izpolnjuje pogoje glede odmika od sosednjega zemljišča, določene s tem pravilnikom (čeprav je odmik v naravi manjši od 1,5 m). IRSOP ugotavlja, da objekt tako izpolnjuje vse pogoje po novem ZGO-1, da za postavitev ni treba pridobiti gradbenega dovoljenja, zadostuje pridobitev lokacijske informacije, ki jo je investitor tudi pridobil. IRSOP je s sklepom 17. 8. 2004 ustavil upravno izvršbo, dovoljeno s sklepom o dovolitvi izvršbe z dne 29. 5. 2003, ter odpravil sklep o dovolitvi izvršbe in dotlej opravljena izvršilna dejanja. Pobudnikova pričakovanja so bila torej neutemeljena, IRSOP je postopal v skladu z veljavno ureditvijo. 5.7-85/2006

81. O pritožbi odloženo po dveh letih in pol

Pobudnik se je na Varuha človekovih pravic RS obrnil že v letu 2006 zaradi dolgotrajnosti reševanja pritožbe, ki jo je vložil zoper odločbo upravne enote z dne 24. 6. 2004, saj Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) o pritožbi še ni odločilo. Po zagotovitvi, ki nam ga je posredovalo MDDSZ na podlagi opravljene poizvedbe, naj bi bila pritožba pobudnika predvidoma rešena v juniju 2006. Pobudnik nas je po dobrem mesecu in pol seznanil, da o pritožbi še ni odločeno.

MDDSZ je na poizvedbo odgovorilo z zamudo in šele po tem, ko smo za odgovor večkrat posredovali, nazadnje 8. 1. 2007. Pojasnilo je, da je o pritožbi odločilo z odločbo z dne 10. 1. 2007. Pobuda je bila utemeljena, saj je MDDSZ prekršilo rok, ki ga Zakon o splošnem upravnem postopku določa za izdajo odločbe o pritožbi. Zamuda oziroma prekoračitev tega roka v zakonu ni sankcionirana, saj gre za instrukcijski rok. Vendar pa odločanje v instrukcijskih rokih, ki so določeni z zakonom, ne pomeni le zakonitega dela upravnega organa, temveč spoštovanje pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave. 5.7-28/2006

82. Javni jamstveni in preživninski sklad RS »odločil« o vlogi za odlog plačila dolga z dopisom

Pobudnik je kot preživninski zavezanec Javnemu jamstvenemu in preživninskemu skladu RS (JJPS) posredoval vlogo za odlog plačila dolga. JJPS je njegovo zahtevo zavrnil brez odločbe, z dopisom in z obrazložitvijo, da »v predmetni upravni zadevi že teče izvršilni postopek, na pravila katerega je upnik zakonsko vezan«.

V okviru te pobude smo opravili poizvedbo pri JJPS. Z odgovorom se iz razlogov, navedenih v nadaljevanju in s katerimi smo seznanili tudi JJPS, nismo mogli strinjati. Predvsem ni videti utemeljenega razloga za to, da JJPS o zavrnitvi zahteve za odlog plačila preživninske terjatve ne odloči z upravnim aktom. Razlog za to ni in ne more biti sodni izvršilni postopek za izjavo preživninske terjatve, saj sodišče lahko tudi na predlog upnika (torej tudi JJPS) izvršbo popolnoma ali deloma odloži. Da lahko JJPS odloča o zahtevi za odlog plačila preživninske terjatve tudi tedaj, ko je že v teku izvršilni postopek, kaže tudi umestitev določbe 28.a člena Zakona o Javnem jamstvenem in preživninskem skladu (ZJSRS-UPB2) med tiste določbe zakona, ki urejajo prehod terjatev.

ZJSRS-UPB2 v 23. členu (izrecno) določa, da se v postopku odločanja o pravicah po tem zakonu uporabljajo določbe Zakona o splošnem upravnem postopku, če s tem zakonom (to je z ZJSRS) ni drugače določeno. To velja tudi za postopek odločanja o odlogu plačila preživninske terjatve, saj zanj ZJSRS ne določa drugače oziroma (izrecno) ne določa, da se Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP-UPB2) v tem postopku ne uporablja. Če upravni organ ne odloči v predpisanem roku, ima stranka v upravnem postopku na voljo pritožbo zaradi molka upravnega organa prve stopnje (četrti odstavek 222. člena ZUP-UPB2) in tožbo v upravnem sporu (28. člen Zakona o upravnem sporu), če upravni akt ni bil izdan v predpisanem roku. S tem je stranki zagotovljeno pravno varstvo, ki pa samo po sebi ne pripelje do končne odločitve, temveč celoten postopek praviloma le še podaljša. S stališča pravne države, dobrega upravljanja javnih zadev, predvsem pa s stališča strank v postopku praksa JJPS, kakršna je v obravnavanem primeru, ni sprejemljiva. Neodločanje oziroma odločanje državnih organov zunaj zakonskih rokov pomeni kršitev človekovih pravic. JJPS smo zato predlagali, naj v vseh primerih, ko je vložena zahteva za odlog plačila preživninske terjatve, o zahtevi odloči v skladu z določbami ZJSRS-UPB2 in ZUP-UPB2, to je z odločbo. Sklad je našemu predlogu sledil in ga v celoti upošteval. 5.7-7/2007

83. Vegetarijanska prehrana za otroka v vrtcu

Mati triletnega otroka nas je zaprosila za pomoč pri zagotovitvi polnovrednih vegetarijanskih obrokov v vrtcu. Prepričana je, da bi javni vrtec moral upoštevati želje in zahteve staršev pri pripravi obrokov hrane. Menimo, da način oziroma vrsta prehrane ni človekova pravica, ki bi jo bilo mogoče uveljavljati po sodni poti, temveč njegova prosta izbira, ki jo morajo vsi drugi spoštovati tako, da ga ne silijo v nekaj, kar osebno zavrača. Ni pa dolžnost vrtec in šol zagotavljati posebno prehrano posameznikom glede na njihove želje, prepričanje in podobne osebne okoliščine. Njihova dolžnost je omejena na spoštovanje posameznikovih odločitev in njegove pravice do izbire in do drugačnosti. Šele v primeru, da bi v vrtcu ali šoli zahtevali določeno ravnanje (prehranjevanje), ki bi bilo v nasprotju s posameznikovo nazorsko, versko ali drugačno opredelitvijo, bi takšno ravnanje lahko pomenilo kršenje človekovih pravic. Sicer pa v zakonodaji ni ovir za pripravljanje različne hrane. Vendar bi bilo treba pri tem dopolniti kadrovske standarde in normative, saj vrtece in šole pri upoštevanju želja staršev po pripravi posebnih obrokov omejujejo tako kadrovske, materialne kot finančne pogoje dela, določeni s predpisi. Zato je najbrž razumljivo, da pri pripravi hrane strogo upoštevajo smernice in navodila Ministrstva za šolstvo in šport, ki vsebujejo le minimalno rezervo (v kadrovske in materialnem smislu), zgolj za pripravljanje posebnih diet za manjše število otrok zaradi zdravstvenih težav.

Vrtcu smo sporočili stališče Varuha človekovih pravic. Sporočili smo še, da prilagoditev prehrane – vsaj povečanje nemesnega dela obroka – ne bi smela biti problem. Priporočili smo, da v duhu dobrega sodelovanja z vsemi starši in spoštovanja pravice do izbire posameznika obroke hrane za otroka (in vse druge otroke, katerih starši imajo morda podobne želje!) ustrezno prilagodi. Na naša priporočila se je odzval tudi vrtec. Ravnateljica nas je obvestila, da prehrano pripravljajo skladno s smernicami zdravega prehranjevanja v vzgojno-izobraževalnih usta-

novah ter da lahko otrokom dnevno zagotavljajo tudi brezmesni obrok. Že do zdaj so zaradi popestritve življenja in dela v vrtcu imeli prehrano organizirano tako, da otroci enkrat tedensko lahko izberejo med brezmesnim in mesnim jedilnikom. Vendar za problem pobudnikov do tedaj niso niti vedeli, saj se starši niso najprej obrnili nanje. Zato bi bilo vsekakor primerno, da bi bili starši že ob vpisu otroka v vrtec seznanjeni z vsemi možnostmi prilagoditve prehrane posebnim potrebam otroka. 5.8-38/2007

84. Opravljanje mature

Zdravnik specialist je varuhinji človekovih pravic poslal pobudo, v kateri je opisal težave mladostnika, ki ga zdravi. Dijak je v spomladanskem roku opravil pisni del maturitetnih izpitov, ustnega dela pa se zaradi bolezni ni mogel udeležiti. Državna komisija za splošno maturo (DKSM) se je odločila, da mora mladostnik ponovno opravljati tudi pisni del maturitetnih izpitov, saj predpisi ne predvidevajo in ne rešujejo take primera.

Predsednik DKSM je v odgovoru pojasnil, da je v izvedbi splošne mature na voljo kar nekaj mehanizmov, ki po Zakonu o maturi (ZMat) in Pravilniku o maturi posamezniku omogočajo uspešno opraviti splošno maturo, če se znajde v posebnih okoliščinah in ob opravičljivih razlogih. Takšni mehanizmi so možnost opravljanja posameznega maturitetnega predmeta v naslednjem izpitnem roku, kar pomeni opravljanje mature v dveh delih po načelu spomladi en predmet, jeseni pa drugega. Mogoč je tudi izračun nadomestne ocene za manjkajoči del izpita. Vendar zakon ne predvideva deljenega opravljanja enega izpita v dveh delih, torej v dveh izpitnih rokih. Kljub temu predsednik meni, da dijak ni izkoristil vseh možnosti. Lahko bi opravljal celoten izpit v jesenskem roku in bi se mu priznal, kot da ga je opravljal spomladi in bi imel tudi pri vpisu v nadaljnje izobraževanje enake možnosti kot kandidati, ki so opravili maturo v celoti v spomladanskem roku. Lahko bi izkoristil možnost izračuna nadomestne ocene za manjkajoči del izpita na jesenskem izpitnem roku. Poudaril je še, da DKSM pri svojih odločitvah in sklepih ob obravnavanju izjemnih primerov posameznika ravna v skladu s pravnimi normami, a za pravice kandidatov ravna vedno v njihovo dobro, še posebej če ugotovi, da so določbe ZMat nedorečene. Predsednik DKSM se je strinjal z Varuhovim predlogom, da je čas za ponovni razmislek o rešitvah izjemnih primerov in razmer, v katerih se znajdejo mladi ne po svoji krivdi. Najbrž se je težko vživeti v stisko nekoga, ki je zbolel v času, ko se mu to nikakor ne bi smelo zgoditi. Nenavadno je, da odrasli, ko zbolijo, lahko vzamejo bolniški dopust, službene obveznosti jih počakajo ali pa se prerazporedijo na druge zaposlene, mladi pa si tega ne smejo privoščiti brez izrazito negativnih posledic. 5.8-31/2007

2.7 Okolje in prostor

Na področju okolja in prostora se je število prejetih zadev v letu 2007 povečalo za dobrih 13 odstotkov glede na leto 2006. Menimo, da je povečanje pripada zadev posledica večje tovrstne ozaveščenosti ljudi. Posamezniki se vse bolj zavedajo svoje pravice živeti v zdravem in mirnem življenjskem okolju, skladne temu so bile prejete zadeve. Pisalo nam je več skupin občanov, organiziranih v civilnih iniciativah, ki so nas opozarjali na težave v svojem lokalnem okolju. Pobudniki so se na nas obračali zaradi smradu dejavnosti in sežiganja odpadkov, onesnaževanja zraka, prekomernega in motečega hrupa iz najrazličnejših virov: s strelišč, prireditvev v gostinskih lokalih, cerkvenih zvonov ali zaradi glasnega motenja sosedov. Tako je Varuh človekovih pravic prejel veliko pobud kot posledic medsosedskih sporov zaradi motečih izpustov: hrupa in smradu.

Obravnavali smo pobudo, v kateri so se pobudniki pritoževali zaradi bližine pasjega azila. Precej je bilo tudi pobud, izvirajočih iz nestrinjanja z gradnjami sosedov: nasprotovanje gradnji baznih postaj za mobilno telefonijo in nepriznanje pravice do sodelovanja bližnjih sosedov v postopku izdaje gradbenega dovoljenja pri tovrstnih posegih. Tudi v letu 2007 smo prejeli precej pripomb in pritožb posameznikov glede nestrinjanja s prostorskimi akti ter veljavno in predlagano prostorsko ureditvijo. Opazili smo, da je kar nekaj pobudnikov menilo, da lahko Varuh aktivno posega in sodeluje v postopkih sprejemanja planskih aktov – take zadeve smo rešili s pojasnili in pravnimi mnenji. Seveda pa bi bilo treba vse stopnje sprejemanja planskih dokumentov še bolj odpreti za širšo zainteresirano javnost. Tako kot opozarjamo na nujnost sodelovanja javnosti v procesih sprejetja zakonov in drugih predpisov na ravni države, je treba ustrezno pozornost nameniti tudi preglednosti in odprtosti za sprejemanje mnenj, pobud in predlogov posameznikov ter civilne družbe ob sprejetju občinskih aktov. Poudarjamo: ne le na deklarativni ravni!

2.7.1 SMRAD

Prejeli smo nekaj pobud v zvezi z motečim smradom, katerega vzroki so bili zelo različni. Pri obravnavanju teh pobud smo ugotovili, da je zakonodaja nedorečena. Takoj bi bilo treba sprejeti predpis, ki bi določal obveznost ugotavljanja izpustov tudi za t. i. manjše reje. Pravilnik o prvih meritvah in obratovalnem monitoringu izpusta snovi v zrak iz nepremičninskih virov onesnaževanja ter pogojev za njegovo izvajanje določa le postopek ugotavljanja izpustov za obrate intenzivne reje perutnine in prašičereje za prašiče pitance in plemenske svinje. Gre za tiste farme, zavezane za pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja za naprave, ki lahko povzročajo onesnaževanje okolja večjega obsega (IPPC). Za druge reje in obrate ni obveznega merjenja izpustov, kar v praksi povzroča precej težav, o čemer so nas pobudniki pogosto seznanjali.

Tudi sicer je bil smrad, ki prihaja iz sosedovega kokošnjaka, hleva ali njive, pogosta vsebina prejetih pobud. Vendar gre pri teh razmerjih velikokrat za medsosedske spore, za civilnopravna razmerja. V takih primerih smo pobudnike napotili na sodno pot, če pač ni bil izkazan javni interes za morebitno ukrepanje inšpekcijskih služb.

2.7.2 PRAVNI INTERES ZA VSTOP V POSTOPEK ODLOČANJA O POSEGU V OKOLJE

Iz prejetih pobud lahko razberemo, da se javnost, organizirana v številne oblike civilnih iniciativ, in posamezniki zelo zavedajo svoje pravice živeti v zdravem življenjskem okolju. Prav zaradi tega je opazen interes javnosti in posameznikov po čim večji seznanjenosti s problematiko in okoliščinami, ki zadevajo širše življenjsko in bivanjsko okolje.

Ne samo to: javnost ima pravico in tudi želi sodelovati v postopkih sprejetja politik, strategij, programov in načrtov, ki se nanašajo na varstvo okolja, in v postopkih izdajanja upravnih aktov, ki se

Na področju okolja in prostora se je število obravnavanih zadev v letu 2007 povečalo za skoraj 11 odstotkov.

Vse stopnje sprejemanja planskih dokumentov bi bilo treba še bolj odpreti za širšo zainteresirano javnost.

Javnost, organizirana v številne oblike civilnih iniciativ, in posamezniki se zelo zavedajo svoje pravice živeti v zdravem življenjskem okolju.

2

Po Aarhuski konvenciji imajo nevladne organizacije, ki spodbujajo varstvo okolja, zadosten interes, da kot stranski udeleženci sodelujejo v postopkih odločanja o posegih v okolje.

nanašajo na posege v okolje. O možnosti sodelovanja javnosti v postopkih odločanja, ki vplivajo na okolje, govori tudi Aarhuska konvencija. Po tej konvenciji imajo nevladne organizacije, ki spodbujajo varstvo okolja, zadosten interes, da kot stranski udeleženci sodelujejo v postopkih odločanja o posegih v okolje. Vendar so v Zakonu o varstvu okolja (ZVO-1) predpisani strogi pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da organizacija lahko pridobi status nevladne okoljske organizacije, ki ji omogoča, da sodeluje v postopkih odločanja o posegih v okolje. V nekaterih postopkih (npr. dovoljenje po 82. členu ZVO-1) pa lahko kot stranski udeleženec sodeluje prav vsak, ki v zvezi s tem izkaže pravni interes. Tu se pogosto zatakne, saj je presoja pravnega interesa in določanje strank v postopkih odločanja o posegih v okolje zelo zahtevno vprašanje. Za vsako posamezno zadevo posebej zahteva veliko znanja, upoštevanja in tehtanja strokovnih argumentov.

To dokazuje tudi primer Društva za opazovanje ptic Slovenija (DOPPS), ki je v letu 2004 podalo vlogo za priznanje statusa stranskega udeleženca v postopku izdaje okoljevarstvenega soglasja za vetrne elektrarne Volovja reber. Trajalo je tri leta, da si je DOPPS priboril položaj v postopku. Agencija Republike Slovenije za okolje (ARSO) je DOPPS-u trikrat s sklepom zavrnila pravico sodelovanja v postopku. Vse tri sklepe je Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) razveljavilo. Resda v šele v drugem primeru, in to po nedvoumnom navodilu sodbe Upravnega sodišča Republike Slovenije.

2.7.3 PRAVICA DOSTOPA DO OKOLJSKIH PODATKOV

Po 3. členu ZVO-1 se med okoljske podatke štejejo katerekoli informacije v pisni, vizualni, zvočni, elektronski ali drugi materialni obliki, ki se nanašajo na okolje. Javnost takšnih podatkov ZVO-1 opredeljuje v 13. členu med drugimi temeljnimi načeli. Tako je pravica dostopa do okoljskih podatkov posebej opredeljena. Posebej so določeni tudi postopki sodelovanja javnosti pri sprejetju pomembnih okoljskih odločitev. To pomeni, da so okoljski podatki vedno javni in jih ni mogoče določiti kot poslovne ali kakšne druge skrivnosti, ki bi bile po Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ) izjeme od pravice do dostopa. Tudi Aarhuska konvencija opredeljuje okoljske informacije in zavezuje vse organe izvršilne veje oblasti ter fizične in pravne osebe, ki imajo javna pooblastila in opravljajo javnopravne naloge, razen organov sodne in zakonodajne veje. Po tej konvenciji se zahteva za pridobitev okoljske informacije lahko zavrne le, kadar organ zahtevane informacije nima, kadar je zahtev ek očitno nerazumen ali posplošen in kadar se nanaša na nedokončane ali interne dokumente. ZDIJZ kot temeljni zakon za uresničevanje dostopa do informacij javnega značaja omogoča dostop do okoljskih informacij. Prosilca lahko vložijo zahtevo za pridobitev take informacije pri kateremkoli organu, ki ima po njegovem mnenju iskano informacijo. V primeru molka ali zavrnitve zahteve za dostop se lahko posameznik pritoži Informacijskemu pooblaščenca Republike Slovenije (IP). Določene okoljske informacije so dostopne tudi na ARSO, kamor morajo zavezanci na podlagi izsledkov opravljenih občasnih meritev do 31. marca tekočega leta poslati letno poročilo o izpustih snovi za preteklo leto. Podatke o letni količini teh snovi ARSO objavi na spletni strani za vsakega onesnaževalca (podjetje), vendar iz teh podatkov ni razvidno, ali so izpusti določenega podjetja v skladu z zakonsko predpisanimi mejami. To izhaja iz poročil o občasnih meritvah, ki pa niso javno objavljena. Glede na to se torej posamezniki, okoljska društva in nevladne organizacije srečajo s problemom, kadar želijo pridobiti okoljske podatke, ki jih ARSO nima, gospodarska – zasebna družba pa teh podatkov ne želi razkriti in posredovati. IP nima pristojnosti do zasebnega sektorja in v takšnih primerih nima pravne podlage za posredovanje. Na posvetu Okolje in človekove pravice (več o tem pišemo v poglavju 3.1.3) je bil tako oblikovan predlog, naj se vzpostavi pristojnost IP tudi v primeru dostopa do okoljskih informacij iz zasebnega sektorja. Naj v zvezi s tem omenimo še prakso zasebnega podjetja iz Trbovelj. Lafarge Cement, d. d., Trbovlje je zaradi razjasnitve okoliščin v obravnavani zadevi povabil Varuha, naj si ogleda celotno proizvodnjo, način izvajanja in izsledke meritev ter obdelavo podatkov. Podjetje je Varuhu še ponudilo, naj določi svojo odgovorno osebo, ki ji bo v vsakem

trenutku omogočen dostop do nadzorne sobe v podjetju. To bi pomenilo, da bo Varuh določil izvedenca, ki bi lahko kadarkoli vpogledal v meritve. Varuh to ponudbo še proučuje.

2.7.4 IZVAJANJE IN PREVERJANJE KAKOVOSTI TRAJNIH MERITEV ZRAKA (MONITORING)

Izvajanje monitoringov je predpisano v ZVO-1, in sicer v sklopu o spremljanju stanja okolja. V 101. členu zakona je določeno, da monitoring izvaja le pooblaščenec. Podzakonski predpisi podrobno opredeljujejo pogoje za pridobitev pooblastila, eden izmed njih je tudi ustrezna akreditacija. Naj pri tem omenimo posebno problematiko izvajanja trajnih meritev v vseh segmentih, posebej še na področju zraka. Iz obravnavanja prejetih pobud lahko sklenemo, da so tovrstni predpisi pomanjkljivi. Po navedbah ARSO nihče v Sloveniji in iz tujine ni zaprosil za pridobitev pooblastila za izvajanje trajnih meritev, nihče tudi nima akreditacije za to področje. Tako so torej zavezanci za trajne meritve pred vprašanjem, kje naj dobijo pooblastila. Očitno je, da predpisi o pridobitvi pooblastila za trajne meritve niso ustrezni in jih je treba spremeniti. Za trajne meritve je treba zagotoviti kalibrirano opremo, ki jo je treba na predpisan način namestiti na vir meritve. Zagotoviti se mora, da se izsledki meritev ustrezno evidentirajo, upošteva se pri tem ustrezne protokole in zahteve.

ARSO tako prejme enkrat na leto ob istem datumu na tisoče poročil o monitoringih, analiza teh poročil pa poteka zelo različno. Tam, kjer je že dalj časa uvedena informacijska podpora in prejema poročila v digitalni obliki, nadzor teče po načinu navzkrižnega preverjanja podatkov in pregleda posamičnih poročil s poudarkom na onesnaževalcih. Na področju zraka, kjer so predpisi novejši in tudi ni daljše tradicije meritev, je ARSO, kot nam pojasnjuje, v začetni stopnji uvajanja informacijske podpore in pridobivanja digitalne oblike poročil. Nadzor meritev se izvaja naključno in tudi v primeru dvoma o konkretnih postopkih merjenja. Poročila se podrobneje pregledajo v okviru izdaje okoljevarstvenega dovoljenja, torej ko gre za izdajo obratovalnega dovoljenja za naprave, ki lahko povzročajo večje onesnaževanje. ARSO sistem nadgrajuje. Menimo, da bi ustrezna kadrovska okrepitev, poleg omenjene nujne spremembe predpisov (že leta 2005 je ARSO MOP opozoril na pomanjkljivo ureditev), pripomogla k učinkovitejšemu nadzoru in delu na tem področju. Varuh je ARSO in MOP poslal svoje videnje nujnih sprememb ZVO-1 zlasti z vidika uresničevanja pravice do zdravega in čistega življenjskega okolja. MOP se je do Varuhovih pripomb in predlogov opredelilo, vendar z večino ni soglašalo.

Varuh je ARSO in MOP poslal svoje videnje nujnih sprememb ZVO-1 zlasti z vidika uresničevanja pravice do zdravega in čistega življenjskega okolja. MOP se je do Varuhovih pripomb in predlogov opredelilo, vendar z večino ni soglašalo.

2.7.5 INŠPEKCIJSKI POSTOPKI

Pobudniki so se na Varuha obračali zaradi neodgovarjanja Inšpektorata Republike Slovenije za okolje in prostor (IRSOP). Izražali so nezadovoljstvo zaradi neukrepanja IRSOP in imeli pripombe na njegovo delo. Na podlagi prejetih pobud na splošno težko sodimo o učinkovitosti dela IRSOP, je pa res, da se število pobud zaradi neodgovarjanja IRSOP zmanjšuje.

Tako smo ugotovili, da se sodelovanje z Varuhom izboljšuje: IRSOP in ARSO večinoma odgovarjata na naša zaprosila, medtem ko MOP ne (primer Tisa, d. d., Kamnik, ko se MOP več mesecev ni odzvalo na Varuhove poizvedbe). Ugotavljamo pa pomanjkljivo komunikacijo in neusklajenost delovanja IRSOP in ARSO.

Prejeli smo tudi nekaj pobud glede dolgotrajnosti inšpekcijskih postopkov. Utemeljenost teh navajanj potrjuje tudi tole: V Letnem poročilu Varuha človekovih pravic za leto 2006 smo v poglavju Primeri predstavili zadevo 7.2-30/2006: Šotor, ki od leta 2004 služi za skladiščenje. Zadeva v času priprave poročila še ni bila končana. IRSOP se do takrat še ni opredelil do Varuhovega predloga po vnovični proučitvi zadeve. Stališče IRSOP je bilo, da gradbeni inšpektor nima podlage za ukrepanje. Razlog naj bi bil, da je investitor za postavitev šotora pridobil lokacijsko

2

informacijo in da šotor za skladiščenje izpolnjuje vse pogoje, ki jih določa Pravilnik o vrstah zahtevnih, manj zahtevnih in enostavnih objektov, pogojih za gradnjo enostavnih objektov, za gradnjo objektov brez gradbenega dovoljenja in o vrstah del, ki so v zvezi z objekti in pripadajočimi zemljišči. Po našem mnenju bi moral biti začasni objekt, namenjen skladiščenju, glede na določbe pravilnika že odstranjen. Rok, ki ga določa pravilnik za odstranitev tovrstnih začasnih objektov, je dve leti po pridobitvi lokacijske informacije. Objekt je bil zgrajen na podlagi lokacijske informacije z dne 7. 2. 2004. IRSOP je zadevo znova proučil, sprejel naše mnenje in 24. 5. 2007 investitorju izdal odločbo, po kateri mora takoj ustaviti gradnjo in jo v 60 dneh odstraniti; inšpekcijski zavezanec je 16. 8. 2007 odstranil gradnjo. Varuhovo ukrepanje je bilo uspešno.

Inšpektorat
Republike Slovenije
za okolje in prostor
ima premalo
zaposlenih in ne
spoštuje vseh
procesnih rokov.

Pri obravnavanju pobud smo ugotovili, da ima IRSOP kadrovske težave. Po njihovem mnenju v gradbeni inšpekciji zaradi premajhnega števila zaposlenih vsega dela ne morejo opraviti ažurno. Že prijav domnevnih nezakonitosti ali nepravilnosti je preveč, da bi se lahko na vse odzvali. Tako tudi ne spoštujejo vseh procesnih rokov. Po pojasnilu IRSOP zaradi premalo zaposlenih tudi ni omogočeno zadovoljivo opravljanje nadzora, ki zajema vse, od nadzora ustreznosti gradbenih proizvodov, ki se vgrajujejo v objekte, do uporabe in vzdrževanja objektov. Ker se ti problemi pojavljajo na IRSOP in ARSO, bi moral po Varuhovem mnenju minister za okolje in prostor sprejeti ukrepe za izboljšanje tega stanja.

Problem so še vedno neizvršene inšpekcijske odločbe. Ker je smisel ravno v izvršitvi teh odločb, je treba uporabiti vsa pravna sredstva, ki so temu namenjena. Po Zakonu o splošnem upravnem postopku (ZUP) je mogoče posameznika, ki mora po odločbi nekaj storiti, dopustiti ali opustiti, a tega ne želi, k temu prisiliti denarno. Namen takega prisiljevanja je v izvršitvi odločbe in ne le v izreku in morebitnem plačilu denarnega prisiljevanja. Če izrečena denarna kazen ni plačana, je treba postopek nadaljevati z višjim zneskom prisiljevanja in tudi izvršbo te denarne kazni. Priporočamo, da IRSOP vzpostavi ustrezne evidence o tem, koliko teh denarnih kazni je bilo izrečenih in koliko izterjanih, ter pripravi analizo te oblike izvršbe. (primer št. 86)

Pri obravnavanju pobud s področja dela inšpekcij smo naleteli na problematiko vknjižbe zaznamb po 159. členu Zakona o graditvi objektov (ZGO-1), ko inšpekcijski zavezanec ni ista oseba kot zemljiškoknjižni lastnik. Po tem členu ZGO-1 mora pristojni gradbeni inšpektor sodišču nemudoma poslati odločbo, s katero se uvede inšpekcijski ukrep po določbah 152. do vključno 155. člena ZGO-1. Sodišče pa mora po uradni dolžnosti v zemljiško knjigo vpisati zaznambo v odločbi vsebovanih odredb in prepovedi ter ugotovljenih bremen po določbah ZGO-1. Zaznambe se izbrišejo iz zemljiške knjige na predlog pristojnega gradbenega inšpektorja ali na predlog inšpekcijskega zavezanca, če predlogu predloži potrdilo pristojnega gradbenega inšpektorja o izvršeni odločbi ali pravnomočno gradbeno dovoljenje.

Vendar gradbeni inšpektorji vseh določb in predlogov zaznamb v zemljiški knjigi ne pošiljajo sodišču. Tega ne naredijo v primerih, ko zavezanec po inšpekcijski odločbi ni ista oseba kot zemljiškoknjižni lastnik. Po pojasnilih IRSOP sodišče namreč v takih primerih zavrne vpis zaznambe. To dokazuje tudi sklep Višjega sodišča v Celju, opr. št. Cp 565/2005, to je potrdilo sklep sodišča prve stopnje in odredilo izbris zaznambe zavrnitve vpisa. Iz obrazložitve sklepa izhaja, da o vpisih v zemljiško knjigo odloča zemljiškoknjižno sodišče po postopkih in pravilih, kot to določa člen 120/1 Zakona o zemljiški knjigi (ZZK-1). Glede odločanja o vpisih v zemljiško knjigo, o katerih odloča zemljiškoknjižno sodišče po uradni dolžnosti, zakon temu sodišču nalaga, da v zvezi z odločitvijo preveri tako obstoj določenih procesnih predpostavk kot materialnopravnih pogojev, ki jih v ZZK-1 opredeljuje 148. člen. Po tem členu je vpis v zemljiško knjigo dovoljen le proti osebi, v korist katere je vknjižena oziroma predznanomovana pravica, glede katere se bo opravil vpis, če odločba državnega organa, na podlagi katere se o vpisu odloča po uradni dolžnosti, učinkuje proti tej osebi. Ureditev v 159. členu ZGO-1 v tovrstnih primerih ni učinkovita in posledično dopušča zlorabe, kot je prodaja nedovoljene ali neskladne gradnje. IRSOP je vprašanje rešil po svoje. Tako takšnih odločb, kjer se inšpekcijski

ukrep nanaša na osebo, v korist katere v zemljiški knjigi ni vknjižena ali predznanomovana pravica, ne pošilja sodišču. Varuh meni, da je treba spremeniti že določbo 159. člena ZGO-1 in tako poskrbeti za njeno izvajanje v tovrstnih primerih. S sprejetjem Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o graditvi objektov (ZGO-1B) so po Varuhovem mnenju ustvarjene boljše možnosti za dovoljene posege v prostor in odpravljene mnoge administrativne ovire. Menimo, da bo tudi delovanje inšpekcijskih služb olajšano. Spremembe so v mnogo čem sledile tudi Varuhovim predlogom in priporočilom.

Ureditev v 159. členu ZGO-1 v tovrstnih primerih ni učinkovita in posledično dopušča zlorabe, kot je prodaja nedovoljene ali neskladne gradnje.

PRIMERI

85. Nejasna pristojnost za izvršbo upravne odločbe

Pobudnica se je obrnila na Varuha človekovih pravic RS zaradi neukrepanja inšpektorja glede sosedove gradnje opornega zidu in lesenega pomožnega objekta. Gradbeni inšpektor je za oporni zid uvedel inšpekcijski postopek, za gradnjo lesenega objekta pa izdal sklep o ustavitvi postopka. Investitor je pridobil pravnomočno dovoljenje za gradnjo zidanice na zemljišču parc. št. 2269/3 k. o. Ždinja vas. V 15. točki izreka gradbenega dovoljenja je upravni organ odredil, da se lesena lopa na severnem delu zemljišča s parc. št. 2271 k. o. Ždinja vas v sklopu zunanje ureditve poruši. Upravni organ ni določil roka za rušitev objekta, zunanja ureditev pa bo morala biti izvedena v skladu z gradbenim dovoljenjem pred izdajo uporabnega dovoljenja. Gradbeni inšpektor z ozirom na to, da je upravni organ ob izdaji gradbenega dovoljenja že odločil o obravnavanem objektu, torej pravnomočno odločil o tej isti stvari, nima zakonske podlage za vnovično odločanje in izdajo inšpekcijske odločbe.

V obravnavani zadevi gre torej za izvršitev gradbenega dovoljenja. Za njegovo izvršitev je pristojna upravna enota, ki je dovoljenje izdala. Glede na to, da rok za izvršitev v gradbenem dovoljenju ni določen, je to postalo izvršljivo v 15 dneh od dneva, ko je bilo izdano. Upravni enoti bomo predlagali, da v upravni izvršbi poskrbi za izvršitev obveznosti iz gradbenega dovoljenja. Zadeva je še v obravnavi. 0.5-101/2007

86. Zaradi neizterjave denarne kazni namen denarnega prisiljevanja ni dosežen

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila pobudnica zaradi nezadovoljstva z delom Inšpektorata RS za okolje in prostor (IRSOP) v zvezi z gradnjama v neposredni bližini njenega doma. Pobudnica je menila, da bi IRSOP moral ukrepati v zvezi z gradnjo stanovanjskega objekta dvojčka, a kljub njenim številnim urgencam tega ni storil. Glede enostanovanjskega objekta, ki ga je investitor spremenil v tristanovanjske enote, pa poteka inšpekcijski postopek, vendar po mnenju pobudnice ukrepanje IRSOP ni bilo ustrezno, postopek in ukrep pa je zaradi zavlačevanja neučinkovit.

Iz opravljenih poizvedb na IRSOP izhaja, da v zadevi gradnje stanovanjskega objekta dvojčka ni podlage za ukrepanje gradbenega inšpektorja. Ta je ugotovil, da se objekt gradi v skladu z gradbenim dovoljenjem z dne 23. 2. 2006. Z gradnjo pomožnih objektov ob tej stanovanjski hiši, ki jih je investitor gradil na podlagi pridobljene lokacijske informacije (terase, oporni zid, balkoni), je 28. 12. 2006 pridobil še gradbeno dovoljenje. To je postalo pravnomočno, objekt pa je zgrajen po veljavnih dovoljenjih.

V zvezi z gradnjo stanovanjske hiše je bila investitorju 16. 11. 2005 izdana odločba, s katero mu je bilo naloženo, da mora takoj po vročitvi odločbe ustaviti gradnjo/adaptacijo stanovanjske hiše, ki se izvaja v nasprotju z gradbenim dovoljenjem z dne 11. 11. 1992. Ustavitev gradnje velja, dokler si zavezanec ne pridobi spremenjenega gradbenega dovoljenja. Za objekt veljajo tudi prepovedi vpisa sprememb v zemljiško knjigo, uporaba objekta, prometa z njim

ali zemljišča pod njim in sklepanje drugih pravnih poslov. Po 159. členu Zakona o graditvi objektov (ZGO-1, Ur. list RS, št. 102/04, 126/07) mora pristojni gradbeni inšpektor odločbo nemudoma poslati pristojnemu sodišču, to pa po uradni dolžnosti v zemljiško knjigo vpiše zaznambo v njej vsebovanih odredb in prepovedi ter ugotovljenih bremen po določbah ZGO-1. Ker v obravnavani zadevi inšpekcijski zavezanec in zemljiškoknjižni lastnik ni ista oseba in bi prepovedi kratile pravice lastnika nepremičnine, pristojni gradbeni inšpektor odločbe ni posredoval pristojnemu sodišču.

Odločba je postala izvršljiva 6. 12. 2005. Odločbo je v zvezi z vloženo pritožbo potrdilo tudi MOP z odločbo z dne 17. 5. 2006. Sklep o dovolitvi izvršbe je bil izdan 6. 2. 2007, torej dobro leto po tem, ko je inšpekcijska odločba postala izvršljiva. Sklep v zvezi z vloženo pritožbo je bil odpravljen z odločbo MOP z dne 25. 5. 2007, zadeva pa vrnjena v vnovično odločanje. Dne 4. 7. 2007 je prvostopenjski organ v vnovičnem postopku izdal nov sklep o dovolitvi izvršbe, s katerim je bila dovoljena izvršba inšpekcijske odločbe v delu, ki se nanaša na prepoved uporabe objekta, zagrožena pa je bila tudi denarna kazen, če takoj po vročitvi sklepa ne bo prenehal uporabljati objekta. V zvezi z vloženo pritožbo je MOP z odločbo z dne 11. 9. 2007 potrdilo sklep o dovolitvi izvršbe z dne 4. 7. 2007. Dne 23. 10. 2007 je gradbeni inšpektor izdal sklep, s katerim je inšpekcijskemu zavezancu izrekel denarno kazen, ki je bila zagrožena s sklepom z dne 4. 7. 2007, in mu zagrozil z novo denarno kaznijo, če bi objekt še naprej uporabljal.

Pobudnica se je na Varuha obrnila v maju 2007. Postopek smo spremljali in s posredovanji na MOP in IRSOP dosegli, da je bilo o pravnih sredstvih odločeno v predpisanih rokih. Pri obravnavi pobude smo ugotovili, da denarna kazen zaradi nespoštovanja inšpekcijske odločbe glede uporabe objekta, izrečena s sklepom 23. 10. 2007, ni bila v roku poravnana niti ni bila izterjana. Zoper sklep z dne 23. 10. 2007 je bila vložena pritožba, o kateri pa še ni bilo odločeno. Iz tega razloga denarna kazen, kot pojasnjuje IRSOP, še ni poravnana.

Glede na to, da zavezanec kazni ni poravnal v odrejenem roku, pritožba pa ne zadrži izvršbe, smo IRSOP predlagali, da izrečeno kazen izterja in nas o nadaljevanju postopka seznanji, saj je le tako lahko dosežen namen instituta denarnega prisiljevanja. Odgovor še pričakujemo. **7.0-8/2007**

87. Dolgotrajnost inšpekcijskega postopka

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnil pobudnik zaradi dolgotrajnosti inšpekcijskega postopka v zvezi z betonskim podpornim zidom dolžine 70 m in višine od 1,5 do 2,0 m, ki ga gradi Stanovanjska zadruga. Zid na parcelni meji s pobudnikom je pozneje nadgradil še sosed. Pobudnik nas je med drugim seznanil z odločbo Inšpektorata RS za okolje in prostor (IRSOP) z dne 22. 11. 2000, s katero je bilo investitorju Stanovanjski zadrugi naloženo, da mora zaprositi za lokacijsko dovoljenje v enem mesecu po prejemu odločbe. Po tej odločbi mora investitor sanacijo posega v prostor opraviti 90 dni po prejemu pravnomočnega lokacijskega dovoljenja, sicer bo to opravilo pooblaščen podjetje na njegove stroške.

V maju 2007 smo zahtevali, da nam IRSOP v 20 dneh posreduje pojasnila glede inšpekcijskih postopkov v zvezi z obravnavno gradnjo. Ker odgovora nismo prejeli, smo v avgustu opravili vpogled v inšpekcijska spisa. Pri pregledu spisa glede gradnje podpornege zidu smo ugotovili, da je odločba z dne 22. 11. 2000 postala izvršljiva 25. 12. 2000. Investitor je 29. 12. 2000, pet dni po preteku roka za izpolnitev obveznosti, na Upravno enoto (UE) vložil nepopolno vlogo za izdajo lokacijskega dovoljenja za legalizacijo podpornege zidu. Investitor kljub pozivom za dopolnitev vloge tega ni storil, zato je UE 25. 7. 2003 vlogo kot nepopolno zavrgla. Gradbeni inšpektor je z dopisom z dne 14. 5. 2007 inšpekcijskega zavezanca opozoril na izpolnitev obveznosti po odločbi št. 356-02-05-178/2000 z dne 22. 11. 2000. S tem obvestilom je bil zavezanec določen nov rok, 15. 7. 2007 za izpolnitev obveznosti po odločbi z dne 22. 11. 2000.

V zvezi z nezakonito nadzidanim podpornim zidom je IRSOP z odločbo z dne 17. 8. 1998 investitorju naložil, naj na svoje stroške sanira poseg v prostor (ki ga je izvedel tako, da je zid nadgradil) in ga odstrani v 30 dneh po prejemu odločbe. Odločba v drugi točki določa, da mora investitor za ustrezno upravno dovoljenje za sanacijo posega zaprositi po prejemu odločbe, sanacijo pa izvesti v 30 dneh po prejemu pravnomočnega dovoljenja. MOP je v zvezi z vloženo pritožbo z odločbo z dne 13. 1. 1999 drugo točko odločbe z dne 17. 8. 1998 odpravilo, v preostalem pa pritožbo zavrnilo. Upravno sodišče RS je s sodbo z dne 14. 12. 2001 tožbi investitorja ugodilo in odločbo MOP z dne 13. 1. 1999 odpravilo in zadevo vrnilo v vnovični postopek. Vrhovno sodišče RS je s sklepom z dne 8. 4. 2004 investitorjevo pritožbo zoper sodbo upravnega sodišča zavrglo.

MOP je v zvezi s sodbo Upravnega sodišča z dne 14. 12. 2001 z odločbo z dne 10. 5. 2007 odpravilo odločbo IRSOP z dne 17. 8. 1998 in zadevo vrnilo prvostopenjskemu organu v vnovični postopek. Na podlagi ugotovitev smo od IRSOP zahtevali dodatna pojasnila in predlagali, naj organ prve stopnje v vnovičnem postopku glede nezakonito nadzidanega podpornege zidu čim prej odloči. Glede gradnje podpornege zidu je gradbeni inšpektor investitorju Stanovanjski zadrugi 18. 12. 2007 izdal sklep o dovolitvi izvršbe inšpekcijske odločbe z dne 22. 11. 2000. Investitorju nezakonito nadzidanega podpornege zidu pa je gradbeni inšpektor 23. 8. 2007 v vnovičnem postopku izdal novo odločbo. Varuhovo posredovanje je bilo uspešno. **7.0-9/2007**

88. Smrad iz sosedovega kokošnjaka

Pobudnika sta zaprosila za pomoč, ker je sosed na bregu nad njuno spalnico postavil kokošnjak, iz katerega močno smrdi. Obrnila sta se že na veterinarsko inšpekcijo, ki pa ni ukrepala, ker ni šlo za vprašanje zaščite živali, za kar je pristojna. Pobudnikoma smo pojasnili pravni vidik zadeve, da morajo lastniki nepremičnin svojo lastninsko pravico izvrševati tako, da se medsebojno ne vznemirjajo in si ne povzročajo škode. Lastnik nepremičnine mora pri uporabi le-te opuščati dejanja in odpraviti vzroke, ki izvirajo iz njegove nepremičnine in otežujejo uporabo drugih nepremičnin čez mero, ki je glede na naravo in namen nepremičnine ter krajevne razmere običajna, ali povzročajo znatnejšo škodo. Vsakdo lahko od drugega zahteva, da odstrani vir nevarnosti, od katerega grozi njemu ali nedoločnemu številu oseb večja škoda, ter da se vzdrži dejavnosti, iz katere izvira vznemirjanje ali škodna nevarnost, če nastanka vznemirjenja ali škode ni mogoče preprečiti z ustreznimi ukrepi. Zahtevke iz tega naslova je treba nasloviti na pristojno sodišče. V izključni pristojnosti sodišča je, da odloči o strankinem zahtevku; mu ugoditi ali ga zavrne.

Pobudnikoma smo svetovali, naj se s sosedom poskušata pogovoriti in tako težavo s smradom rešiti po mirni poti. Če se bosta odločila za sodno varstvo, naj se za pomoč obrneta na strokovno osebo oziroma odvetnika. **7.1-19/2007**

89. Neusklajeno delo inšpekcij

Pobudnik se je obrnil na Varuha človekovih pravic RS zaradi hrupa, ki ga povzroča streljanje na glinaste golobe na strelišču v bližini njegove hiše, ta je v upravljanju strelskega društva. Obrnil se je na policijo, vendar so mu pojasnili, da za zadevo niso pristojni.

Inšpektorat za okolje in prostor RS (IRSOP), inšpektor za okolje je pobudniku v zvezi s podano prijavo pojasnil, da so meritve ravni hrupa strelskega društva izvedene po določilih Pravidnika o prvih meritvah in obratovalnem monitoringu hrupa za vire hrupa ter pogojih za njegovo izvajanje. Te ne izkazujejo presežanja vrednosti zakonskih normativov in končnih ravni hrupa ter zakonskih normativov obremenitve celotnega območja s hrupom. Meritve ravni hrupa iz vira hrupa se morajo opravljati v okviru obratovalnega monitoringa vsako tretje

2

koledarsko leto. Strelsko društvo si mora pridobiti okoljevarstveno dovoljenje do 31. 12. 2009. V tem dovoljenju bodo predpisani tudi pogoji obratovanja oziroma delovanja vira hrupa. V veljavni zakonodaji ni določil, ki bi opredeljevala urnik obratovanja ali delovanja vira hrupa.

V zvezi s tem smo pobudnika opozorili, da lahko kot stranski udeleženec v postopku izdaje okoljevarstvenega dovoljenja nastopi vsak, kdor izkaže svoj pravni interes po določilih Zakona o splošnem upravnem postopku. Za razjasnitev okoliščin v tej zadevi smo opravili poizvedbo na Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ). Zaposili smo ga, naj nas seznani, ali je bilo strelskemu društvu izdano dovoljenje za opravljanje dejavnosti na podlagi 51. člena Zakona o orožju (Ur. list RS, št. 23/2005 - uradno prečiščeno besedilo - ZORO-I-UPB-I). MNZ nas je seznani, da strelsko društvo ministrstva ni zaprosilo za izdajo dovoljenja za opravljanje dejavnosti na podlagi 51. člena ZORO-I-UPB-I. Glede na to pojasnilo, smo Inšpektoratu Republike Slovenije za notranje zadeve (IRSNZ) predlagali, naj zadevo preveri v skladu s svojimi pristojnostmi. IRSNZ nas je po opravljenem nenapovedanem inšpekcijskem nadzoru pri strelskem društvu seznani, da ni bil potrjen sum, da bi zavezanec opravljal dejavnost civilnega strelišča, ampak je bilo ugotovljeno, da izvaja streljanja samo v okviru strelskega društva oziroma tekmovalnih sistemov Strelske zveze Slovenije. Za to dejavnost pa ne potrebuje dovoljenja MNZ po 51. členu ZORO-I-UPB-I, saj mu jo dovoljuje njegov statut z naslovom Pravila strelskega društva, ki velja od 4. 3. 2005 in ga je 11. 4. 2005 potrdila pristojna upravna enota.

Glede zakonitosti postavitve izstrelišča za glinaste golobe pa smo prejeli odgovor IRSOP, da je gradbeni inšpektor investitorju strelskemu društvu v septembru 2007 izdal odločbo zaradi nezakonite gradnje, kot je določeno v Zakonu o graditvi objektov (Ur. list RS, št. 102/04, 126/07). Varuhovo posredovanje je bilo uspešno, saj je očitno, da so po teh posredovanjih zadevo v okviru svojih pristojnosti preverili MNZ, IRSNZ in IRSOP. Ta je v zvezi z ugotovljenimi nepravilnostmi tudi ukrepal. Razumljivo je, da ima vsak od teh inšpektoratov svoje pristojnosti, težko pa je razumeti, da se še vedno dogaja, da se dejavnost opravlja v objektu brez dovoljenja za gradnjo. 7.1-13/2005

90. Po štirinajstih letih odločeno o pritožbi

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila pobudnica zaradi domnevno neupravičeno odvzetega in zamenjanega kmetijskega zemljišča v komasacijskem in melioracijskem postopku. Seznani nas je z odločbo Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) z dne 23. 5. 2007, s katero je bila zavrnjena njena pritožba zoper odločbo Občine Domžale, Sekretariata za družbeno planiranje in razvoj z dne 12. 3. 1993, z odločbo MKGP pa je bil zavrnjen predlog za izdajo začasne odredbe.

V poizvedbi na MKGP smo zahtevali, naj nas seznani s kronološkim potekom pritožbenega postopka od dneva vložitve pritožbe 9. 4. 1993 do odločitve o pritožbi 23. 5. 2007 z datumom vložitve predloga za izdajo začasne odredbe in kronološkim potekom obravnave vložene predloga od vložitve do 23. 5. 2007. Zahtevali smo tudi pojasnila zvezi z ogledom, ki je bil opravljen med pritožbenim postopkom 25. 7. 2001. Drugostopenjski organ v obrazložitvi odločbe namreč ugotavlja, da geodetska opravila tega ogleda nimajo pravne veljave (ogled je namreč namesto pooblaščenice geodetske organizacije opravil drugostopenjski organ z izvedenci). Pobudnica je do sprejete odločitve leta 2007 živela v prepričanju, da imajo ta dejanja pravno veljavo, saj so bile ugotovitve ogleda njej v prid oziroma so kazale na ugodno rešitev pritožbe. Zahtevali smo tudi pojasnila glede okoliščin odločanja o predlogu za izdajo začasne odredbe.

MKGP nam je odgovorilo, da so 9. 3. 1999 prejeli zahtevo pooblaščenca pobudnice za izdajo odločbe o pritožbi zoper odločbo Občine z dne 9.4.1993. MKGP je z dopisom z dne 12. 9. 2000 pozvalo Upravno enoto Domžale (UE), naj ga seznani z morebitno pritožbo v tej

zadevi. UE je 25. 9. 2000 drugostopenjskemu organu odstopila celoten prvostopenjski spis, iz katerega je bilo razvidno, da o pritožbi ni odločeno. V postopku na prvi stopnji je bilo izdelano izvedeniško mnenje z dne 14. 5. 1995, v katerem je izvedenec podal mnenje, da je pritožba pobudnice neutemeljena. Drugostopenjski organ je 24. 5. 2001 in 25. 7. 2001 v navzočnosti izvedencev kmetijske in geodetske stroke ter komasacijskih udeležencev opravil ogled na parceli, ki je predmet komasacijskega postopka. Dne 30. 7. 2001 je sprejel prvi predlog za izdajo začasne odredbe. Med pritožbenim postopkom na drugi stopnji je pooblaščenec poslal več urgenc za izdajo odločbe o pritožbi in začasne odredbe.

MKGP je pojasnilo, da je zaradi stalnih kadrovske težave na področju komasacije to pritožbo reševalo več oseb, ki pa so prej zapustile ministrstvo, kot jim je pritožbo uspelo rešiti. V letu 2007 je zadevo prevzel novo zaposleni. MKGP je dodatno pojasnilo, da je »šlo v predhodnih postopkih za poizkus rešitve pritožbe na način, da se pritožbi ugodi, kar ni nič spornega«. Glede neveljavne »razparcelacije« pa MKGP ugotavlja, da dejansko nima posledic, saj je po preverjanju v zemljiškem katastru zemljišče ostalo v prvotni obliki in ni bilo deljeno. Pričakujemo odgovor Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 7.2-20/2007

91. Hrup obvoznice

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnil pobudnik v zvezi s problematiko hrupa, ki ga povzroča zahodna obvoznica v Mariboru. Čeprav se je večkrat obrnil na Inšpektorat RS za okolje in prostor (IRSOP), se stanje ni spremenilo.

V odgovoru na poizvedbo nas je IRSOP seznani, da je upravljavec predmetne obvoznice Direkcija za ceste zagotovil izvedbo meritev hrupa, ki na nekaterih mernih mestih izkazuje preseganje mejnih vrednosti. Preseganje teh vrednosti je bilo ugotovljeno tudi na območju, kjer živi pobudnik. V nadaljevanju je IRSOP še pojasnil, da mora po določilih 9. člena Uredbe o ocenjevanju hrupa v okolju (Ur. list RS, št. 121/04) vlada sprejeti operativni program varstva pred hrupom. Glede na določila 19. člena Uredbe o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolje (Ur. list RS, št. 105/05) v povezavi z 9. členom Uredbe o ocenjevanju hrupa v okolje je rok za izdelavo operativnih programov varstva pred hrupom 18. 6. 2013. Ugotavljajo, da glede na to, inšpektor za okolje nima pravne podlage za izrekanje ukrepov.

Ta pojasnila nam niso zadoščala, zato smo opravili vnovično poizvedbo. IRSOP nas je v odgovoru seznani, da je inšpekcija za okolje in naravo, glede na to, da ni dobila nobene prijave v zvezi s hrupom, ki ga povzroča zahodna obvoznica v Mariboru, opravila inšpekcijski pregled šele po prejetju dopisa Varuha človekovih pravic RS. Na pregledu so bile predložene meritve, iz katerih izhaja, da je raven hrupa prekoračena. Ugotovili so, da so prizadeti objekti varovani s pasivno protihrupno zaščito (zamenjava oken) le na cestni strani fasade. Raven hrupa v prostorih še ni bila izmerjena, zato bo inšpektor za okolje odredil izvedbo teh meritev, rezultati pa bodo podlaga za morebitni nadaljnji postopek. V postopku gradbene inšpekcije pa je bilo ugotovljeno, da je investitor za uporabo obravnavanega odseka avtoceste v letu 2004 pridobil uporabno dovoljenje, gradbeni inšpektor tako nima razlogov za uvedbo postopka. Varuhovo posredovanje je bilo uspešno, saj je inšpektor šele na podlagi našega posredovanja zadevo preveril. Ugotovitveni postopek inšpekcije za okolje in naravo še poteka. 7.2- 8/2007

2.8 Gospodarske javne službe

Na področju gospodarskih javnih služb smo v letu 2007 obravnavali 52,9 odstotka več pobud kot leta 2006. Največje povečanje smo ugotovili na področjih komunikacije in komunalno gospodarstvo, in sicer za 100 oziroma 70,5 odstotka. Število pobud na področju energetike in prometa je ostalo na ravni leta 2006.

2.8.1 KOMUNIKACIJE

Nekaj pobudnikov je želelo Varuhovo posredovanje, ker Ministrstvo za kulturo o pritožbah zoper odločitve o RTV-prispevku ni odločilo v zakonskem roku. Ministrstvo za kulturo se je na Varuhove poizvedbe odzvalo šele s posredovanjem vlade in Ministrstva za javno upravo.

Pri komunikacijah so se pobudniki na Varuha človekovih pravic RS največ obračali v zvezi s plačilom prispevka za opravljanje radijske in televizijske dejavnosti (RTV). Radioteleviziji Slovenija (RTVS) so očitali neutemeljeno zaračunavanje RTV-prispevka, bremenitev za plačilo prispevka osebe, ki biva v tujini, in težave pri ugotavljanju poplačila dolga do RTVS iz naslova neplačanega prispevka. Kar nekaj posameznikov pa je želelo Varuhovo posredovanje, ker Ministrstvo za kulturo (MK) o pritožbah zoper odločitve o RTV-prispevku ni odločilo v zakonskem roku. MK se je na Varuhove poizvedbe odzvalo šele s posredovanjem vlade in Ministrstva za javno upravo (MJU). Dolgotrajnost reševanje pritožb so utemeljevali z zakonskimi spremembami v letu 1999 in kadrovskimi težavami. Zaostanke bodo odpravili v tekočem letu.

Več vprašanj pobudnikov se je nanašalo tudi na zatrjevano prisluškovanje. Domnevali smo, da je vzrok povečanja tovrstnih pobud medijsko izpostavljena afera SOVA. Operaterji komunikacijskih storitev so na našo poizvedbo odgovorili, da se posamezniki v tej zvezi redko obrnejo na njihove službe in da dvomi o prisluškovanju izvirajo predvsem iz tehničnih napak. Povedali so še, da na morebitne pritožbe odgovorijo in hkrati pojasnijo ukrepe za zagotavljanje informacijske varnosti in zasebnosti. Obravnavali smo tudi nekaj pobud glede vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje, težave pri vročanju oziroma sprejemanju poštnih pošiljk in sporno višino stroškov telefonskih pogovorov.

2.8.2 KOMUNALNO GOSPODARSTVO

Ugotovili smo, da je zakonodaja na področju pokopališke in pogrebne dejavnosti neustrezna, saj dopušča samostojno in zaradi tega tudi dokaj neenotno ureditev po posameznih občinah.

S področja komunalnega gospodarstva naj izpostavimo predvsem pokopališko in pogrebno dejavnost. Reševali smo težave svojcev v zvezi z družinskimi grobovi in pobude za rešitev spornih razmerij med najemniki in lastniki grobov. Ugotovili smo, da je zakonodaja na tem področju neustrezna, saj dopušča samostojno in zaradi tega tudi dokaj neenotno ureditev po posameznih občinah. V cilju doseči enakost vseh svojcev umrlih smo Ministrstvu za okolje in prostor (MOP) poslali svoje mnenje, priporočila in ugotovitve v smeri uskladitve nove ureditve z načinom življenja in družbeno ureditvijo. Z enotno ureditvijo te dejavnosti bi bilo poskrbljeno tudi za spoštovanje pokojnikov. Po nekajkratnih zaprosilih smo prejeli odgovor MOP, in sicer, da je bilo z MJU dogovorjeno in usklajeno, da novi zakon o pokopališki in pogrebni dejavnosti pripravi Ministrstvo za gospodarstvo (MG), MOP pa pri tem sodeluje. Morebitnih nadaljnjih rešitev v zvezi s to problematiko nam na naša zaprosila nista poslala niti MOP niti MG.

2.8.3 OSKRBA S PITNO VODO

Že v poročilih o Varuhovem delu v preteklih letih smo opozarjali na problematiko oskrbe s pitno vodo. To področje je ostalo v letu 2007 nerešeno. Čeprav morajo občine po 149. členu Zakona o varstvu okolja zagotavljati oskrbo s pitno vodo v okviru obvezne občinske gospodarske javne službe, tej zakonski diktaciji ne sledijo podzakonski predpisi. Med drugim pravilnik o oskrbi s pitno vodo namreč opredeljuje tista območja v občini, kjer morajo te zagotavljati oskrbo s pitno vodo iz izvajanjem storitev javne službe, in območja, kjer je oskrba s pitno

vodo prepuščena posameznikom. Pravilnik ob tem predvideva večletno prehodno obdobje, v katerem morajo občine izpolniti vse pogoje, merila in zahteve glede oskrbe s pitno vodo v gospodarski javni službi. Glede na to in prejete pobude je vprašanje oskrbe s pitno vodo še vedno aktualno. Kar nekaj posameznikov se je namreč pritoževalo nad težavami ob želeni priključitvi nepremičnine na vodovodno omrežje. Nekaj pobudnikov je imelo pripombe na način zaračunavanje stroškov porabljene vode. Prejeli smo pobudo, ko naj bi solastniki ne poravnali vodarine po skupnem števcu, ampak je bil obremenjen le imetnik števca. Nekdo je želel pojasniti, kako se sploh obračunavajo stroški porabe vode v večstanovanjskih hišah in ali je mogoče imeti samostojni števec. Enega izmed pobudnikov je zanimalo, zakaj se samo uporabnikom v večstanovanjskih hišah voda obračunava mesečno, medtem ko se uporabnikom v enostanovanjskih hišah voda obračunava na dva meseca. Nekemu pobudniku pa je komunalno podjetje prekinilo dobavo vode zaradi neplačanih računov. Večina izmed tovrstnih pobud se je končala z našimi pojasnili.

Vprašanje oskrbe s pitno vodo je še vedno aktualno.

2.8.4 ENERGETIKA

V energetiki smo obravnavali pobudo za pomoč v zvezi z nameravano ustavitvijo dobave električne energije zaradi neplačila iz socialne stiske, prejeli smo pobudi, nanašajoči se na izvajanje dimnikarske službe, v katerih so pobudniki izražali nezadovoljstvo z delom dimnikarjev in zatrjevali neustavnost predpisov, ki to področje urejajo.

2.8.5 PROMET

Pri prometu smo največ vprašanj prejeli v zvezi s spremembo prometnega režima v mestni občini Ljubljana (MOL). Večina je izrazila nestrinjanje z novo prometno ureditvijo oziroma zaprtjem dela mesta. Nekateri izmed njih so navajali kršitve, ki so se posledično zgodile: onemogočen jim je bil dostop in ustavljanje pred njihovim domom, nekaterim kljub temu, da so imeli za to izdano dovoljenje. Drugi z nameravano spremembo prometnega režima niso bili dovolj seznanjeni, oviran je bil prihod zdravnika in drugih nujnih služb, za promet je bila zaprta ulica, kjer se nič ni delalo, in podobno. Ugotovili smo, da je MOL izvajala vzdrževalna dela in je zaradi tega za promet zaprla del ožjega mesta. Za vzdrževanje in zaporo prometa so bili izdani ustrezni pravni akti. Pravice posameznikov niso bile bistveno kršene, je pa nekoliko sporen nujen obseg zapore mesta zaradi izvajanja vzdrževalnih del. V tem smislu so bila namreč izdana dovoljenja za zaporo cest. Varuh se ni odločil za preverjanje, ali je MOL dejansko za promet zaprla samo tisti del mesta, katerega zaprtje je bilo nujno za izvajanje vzdrževalnih del. Dokazovanje z izvedenci bi bilo predrago in tudi ne bi imelo nobenega pomena, saj je Mestni svet MOL s sprejetim odlokom trajno spremenil prometni režim v mestnem jedru, in sicer tako, da ga je zaprl za promet.

Nekaj pobud se je nanašalo na status in lastništvo cest in na nujno uskladitev katastrskega in zemljiškoknjižnega stanja. Omenimo primer, ko je posameznik še vedno lastnik zemljišča, ki pa je v naravi cesta v javni rabi. Tako je posameznik oviral druge uporabnike pri uporabi javne ceste, saj je bil še vedno zemljiškoknjižni lastnik zemljišča, po katerem poteka cesta. Prejeli smo tudi pobudo v zvezi s hrupom, ki ga povzroča avtocesta, in pobude invalidov o prejemu obvestila redarjev zaradi ustavljanja in parkiranja na označenih parkirnih mestih za invalide. Nekateri izmed pritožb in pobud so bile utemeljene, večina pa je terjala naše pravno mnenje in pojasnilo. Podobno kot na drugih področjih Varuhovega dela tudi tu ugotavljamo, da se iz leta v leto povečuje število pobud, ki so izraz težkega socialnega položaja, materialne stiske in revščine.

PRIMERI

92. Zaplet z žarama, poslanima iz ZDA brez spremne dokumentacije

Pobudnica je Varuha človekovih pravic RS prosila za pomoč, da bi dobila dokumentacijo, s katero bi lahko prevzela žari pokojnega brata in njegove žene na domači pošti. Žari so dediči iz ZDA poslali po pošti brez dokumentacije, ki je potrebna za pogreb v Sloveniji. Odvetnik je pobudnici svetoval, naj žari ne prevzame brez spremnih dokumentov; pošta pa je že napovedovala, da pošiljke ne bo mogla več dolgo zadrževati. Brat pobudnice, ki se je izselil v ZDA, je v oporoki izrazil željo, da bi bil pokopan v družinski grobnici v Škofji Loki. Pobudnica oporoke ni imela, stika z dediči in izvršiteljem oporoke v ZDA pa ji kljub dolgotrajnim prizadevanjem ni uspelo vzpostaviti. Obrnila se je na generalnega konzula Konzulata Republike Slovenije v Clevelandu. Posredoval ji je telefonsko številko dedinje, vendar niti ona niti sorodniki v ZDA niso mogli dobiti naslova osebe, ki je skrbela za izvršitev oporoke. Pobudnica je od Varuha predvsem želela, da bi posredoval na Ministrstvu za zunanje zadeve (MZZ) in bi ta prek konzularne službe skušal vzpostaviti stik z izvršiteljem oporoke v ZDA oziroma poskrbel za dokumentacijo, ki jo potrebuje za prevzem žar in pokop v Sloveniji.

Pobudnici smo pojasnili Varuhove pristojnosti in izrazili dvom, da bi moral konzulat v ZDA priskrbeti zahtevane podatke oziroma vplivati na državljanko ZDA glede izvršitve oporoke. Ne glede na to smo navezali stik s konzularnim oddelkom MZZ, jih seznanili s težavo pobudnice in predlagali, naj storijo vse, kar je v njihovi moči, da bi pridobila ustrezne stike in dokumente, s katerimi bi lahko uresničila pokojnikovo željo.

Pobudnica nam je pozneje povedala, da je bilo naše posredovanje pri konzularni službi MZZ uspešno. S posredovanjem konzularne službe je dobila izvod oporoke in izpiske iz matičnih knjig od dedičev v ZDA, ki so omogočili izpolnitev oporočne želje pobudničinega brata in njegove žene, da bi bila pokopana v domačem kraju. Za uspešno posredovanje se je pobudnica zahvalila nam in konzularni službi MZZ. **8.0-1/2007**

93. Pravice svojcev na družinskem grobu

Obravnavali smo nekaj pobud v zvezi s pokopališko in pogrebno dejavnostjo, predvsem v razmerju svojcev do groba oziroma njegovega najemnika. V večini primerov je šlo za spore med člani družine po krvi. Obpravnavali smo tudi zadevo, ko je bil najemnik groba, v katerem so pokopani le pravni predniki pobudnice, njen svak; najemno razmerje pa naj bi nanj prešlo po pokojni sestri pobudnice. Pobudničin svak naj bi pravico do najema groba prodajal tretjim osebam. V drugem primeru pa so bili upepeljeni ostanki umrlega brata enega izmed zakoncev pokopani v grobu, ki ni bil v njunem najemu. Grob se je prenašal na nove najemnike, ki z zakoncema in pokojnim niso bili v sorodstvenem razmerju. Po naročilu zadnje najemnice groba je podjetje Žale upepeljene ostanke pokojnika brez vednosti in soglasja zakoncev iz groba preneslo in raztrosilo na prostor za raztros pepela.

Po Zakonu o pokopališki in pogrebni dejavnosti ter o urejanju pokopališč (ZPPDUP) ima načeloma pravico do najema groba tisti, ki je poravnal stroške pokopa. Drugo urejajo, v skladu z zakonom, akti komunalnih oziroma krajevnih skupnosti. Ob primerjavi nekaterih tovrstnih občinskih aktov smo ugotovili, da so si načeloma enotni glede najemnika v eni osebi. Drugim družinskim članom pokojnih z redkimi izjemami ne zagotavljajo nikakršnih pravic glede groba. V zvezi s tem odloki tudi ne predpisujejo postopkov v primeru morebitnih nesoglasij med svojci glede družinskih grobov. Sodna praksa pa jim varstvo odklanja, saj niso stranke najemnega razmerja. V primeru naše prve pobudnice bo torej njen družinski

grob formalnopravno lahko prešel v roke povsem tujih oseb, če ne bo privolila v pogoje, ki jih postavlja njen svak (plačilo določenega zneska).

Po zakonodaji sodi reševanje te problematike v izključno pristojnost posamezne občine, ob upoštevanju zakonske usmeritve, predvsem ZPPDUP. Država novega zakona še ni sprejela, čeprav bi ga po Zakonu o gospodarskih javnih službah (ZGJS) iz leta 1993 že morala, saj je bil ZPPDUP med drugim sprejet še v času prejšnjega sistema družbenoekonomske ureditve. Tako njegove posamezne določbe ne ustrezajo sistemski in pravni ureditvi. Menimo še, da je treba pokopališko in pogrebno dejavnost prilagoditi prevladujoči civilizacijski ravni odnosa do mrtvih, ki velja tudi glede na razvoj osebnostnih pravic. Prepričani smo, da se problematika ne more reševati ločeno po posameznih občinah, saj zaradi javnopravnega interesa, ki se izkazuje v odnosu do umrlih, terja njeno normativno ureditev na zakonski ravni. Le s tem bo svojcem omogočen enakopraven način izražanja spoštovanja do pokojnih prednikov na ozemlju celotne države.

Ministrstvu za okolje in prostor (MOP) smo posredovali svoje ugotovitve in mnenje. Po nekajkratnih pozivih nam je pojasnilo, da je bilo v aprilu 2007 na Ministrstvu za javno upravo (MJU) dogovorjeno, da mora Ministrstvo za gospodarstvo (MG) nemudoma pristopiti k pripravi zakona o pokopališki in pogrebni dejavnosti, MOP pa pri pripravi sodeluje. Vsebinskih odgovorov nam MOP ni podalo. Na naše naknadno zaprosilo se doslej še ni odzvalo niti MG. **8.1-2/2007, 8.1-13/2007**

94. Različni obračuni porabljene pitne vode

V Mestni občini Murska Sobota (MOMS) se je porabljena pitna voda obračunavala različno za porabnike v večstanovanjskih (enomesečno) in enostanovanjskih stavbah (dvomesečno). Razlog za različno obravnavanje naj bi bil predvsem v stroških odčitavanja naprav za merjenje porabljene pitne vode, saj se ta obračunava po dejanski porabi, in ne pavšalno. MOMS in podjetje Komunala Murska Sobota predlogom pobudnice po mesečnem obračunu porabljene pitne vode tudi za porabnike v enostanovanjskih stavbah nista ugodila, zato je pobudo naslovi-la Varuhu človekovih pravic RS.

Lahko smo se strinjali s pojasnilom Komunale, da je vsakomesečni oziroma dvomesečni odčitek odjemnih mest tudi tehnično bolj utemeljen od obračunavanja pavšalov za porabljeno pitno vodo. Le sklicevanje na stroške odčitavanja merilnih mest pa nas ni prepričalo o upravičenosti različnega obravnavanja porabnikov. Med drugim lahko namreč to storijo porabniki sami in odčitek sporočijo za to pristojni osebi, kakor je tudi predlagala pobudnica in je urejeno v nekaterih drugih občinah.

MOMS in Komunali smo posredovali svoje ugotovitve in ju zaprosili, naj nam pojasnita zadržke, ki preprečujejo, da bi ugodili podanim predlogom pobudnice, in jih tudi pravno utemeljita. Komunala nam je odgovorila, da so s pobudnico že pred prejemom našega dopisa sklenili pogodbo o dobavi pite vode. V skladu s pogodbo je pobudnici kot porabnici v enostanovanjski stavbi porabljena pitna voda obračunana mesečno, upravljavcu vodovoda pa do določenega dne v mesecu sama sporoči odčitek merilnega mesta. **8.1-19/2007**

95. Dolgotrajnost odločanja o pritožbah glede RTV-prispevka

Prejeli smo več pobud glede dolgotrajnosti odločanja Ministrstva za kulturo (MK) o pritožbah glede prispevka za opravljanje radijske in televizijske dejavnosti (RTV-prispevek). Tako MK kljub pobudnikovim večkratnim pozivom še ni odločilo o njegovi pred približno letom dni vloženi pritožbi zoper odločbo Radiotelevizije Slovenija (RTVS) o zavrnitvi njegovega zahtevka

2

za oprostitev plačila RTV-prispevka oziroma se ni odzivalo na njegove dopise. Drugi pobudnik je konec leta 2001 vložil pritožbo zoper odločbo RTVS, s katero mu je bila naložena obveznost plačila RTV-prispevka za določeno obdobje. RTVS je njegovo pritožbo po več kot letu dni odstopila MK, ki je o pritožbi odločilo šele v nekaj manj kot štirih letih od njenega prejema. V drugem primeru je MK za rešitev pritožbe potrebovalo skoraj pet let, ob tem pa še ni odločilo o pritožbah pobudnice zoper odločbi RTVS o obveznosti plačila RTV-prispevka za leti 2003 in 2004.

MK se je na naše zaprosilo za pojasnila in vnovični poziv k le-temu odzvalo šele po posredovanju kabineta predsednika Vlade RS oziroma Ministrstva za javno upravo (MJU), na katera smo se morali obrniti zaradi neodzivanja MK. To nam je med drugim pojasnilo, da so zaostanki le v pritožbenih postopkih glede RTV-prispevka. Zaostanki so začeli nastajati po spremembi zakonodaje konec leta 1999 v zvezi s pravno domnevo, da ima sprejemnik vsaka pravna ali fizična oseba, ki je registrirana kot odjemalec oziroma plačnik električne energije v javnem električnem omrežju. Zaradi omejenih kadrovskih pogojev je bilo do decembra 2006 reševanje tovrstnih pritožb v pristojnosti le enega javnega uslužbenca, povprečni mesečni pripad pa je približno 100 in več pritožb na mesec. MK je še navedlo, da se je na tem področju kadrovske prilagodilo razmeram in intenzivno odpravlja zaostanke. Naše očitke glede odstopanja od vrstnega reda obravnavanja pritožb je zavrnilo s pojasnilom, da jih rešujeta dve kadrovske ekipe. Ena rešuje starejše odločbe po vrstnem redu datuma prejema, druga pa rešuje pritožbe, ki so na MK prispеле v tekočem letu. Navedlo je še, da je v letu 2007 večinoma odpravilo zaostanke pri reševanju pritožb zoper odločbe o RTV-prispevku. Zaostanke bo povsem odpravilo v letu 2008.

Vse pobude smo šteli za utemeljene. MK nam je sicer navedlo okoliščine in težave, s katerimi se srečuje pri reševanju pritožb glede RTV-prispevka, vendar smo menili, da te niso opravičljive z vidika varstva človekovih pravic, predvsem pravice do odločanja v razumnem roku. Vlada RS, katere član je tudi minister za kulturo, mora to pravico zagotavljati in tudi prilagajati razmere nastalim okoliščinam, ki povzročajo oziroma bi lahko povzročile njene kršitve. Pozitivno smo sprejeli vladni program odprave zaostankov in upamo, da ga bo MK spoštovalo, kot je to tudi samo zagotovilo. 8.0-3/2006, 8.2-9/2007, 8.0-3/2007, 8.2-25/2007, 8.2-26/2007

96. Odziv operaterjev na prepovedano prisluškovanje, kot so zatrjevali uporabniki

Na Varuha človekovih pravic RS se predvsem po telefonu obračajo posamezniki, ki zatrjujejo, da se jim prisluškuje oziroma se jih nadzira pri uporabi komunikacijskih storitev. Število klicev se običajno poveča ob medijski izpostavitvi tovrstne problematike, kot npr. v znanem primeru afere SOVA. V večini primerov se izkaže, da so se posamezniki obrnili na naš naslov, še preden so pri pristojnih organih pridobili informacije ali sprožili ustrezne postopke. Svetovali smo jim, kje naj svoje pravice predhodno uveljavljajo. Pobude, ki izpolnjujejo zakonsko predpisane pogoje za našo obravnavo, pa se praviloma izkažejo za neutemeljene.

Zadevo smo želeli preveriti tudi na načelni ravni, predvsem pri operaterjih elektronskih komunikacijskih storitev. Zato smo konec julija 2007 največje izmed teh zaprosili za pojasnilo, kako se odzivajo na vloge oziroma pripombe uporabnikov v zvezi s prepovedanim nadzorom nad komunikacijami. Na podlagi prejetih odgovorov smo ugotovili, da se posamezniki s tovrstnimi dvomi le redko obračajo neposredno na operaterje komunikacijskih storitev, razen v primeru enega operaterja pisnih vlog ni. Svoje dvome o prepovedanem nadzoru posamezniki v telefonskih klicih utemeljujejo predvsem na motnjah v komunikacijskih zvezah (šumi, škrtanje, prekinjanje ipd.). Nadzorovali naj bi se telefonski pogovori, kratka telefonska sporočila (SMS), elektronska pošta in računalniki. Glede oseb, ki naj bi izvajale nadzor nad njimi, ni mogoče najti skupnega imenovalca, saj je krog teh zelo raznolik (država, detektivi, nekdanji partner, sorodniki, delodajalec, operater itd.).

Operaterji utemeljenih vlog niso prejeli; pojasnjujejo pa, da gre predvsem za tehnične motnje. Posameznikom tako podajo tehnična pojasnila in jih napotijo na odpravo napak. Hkrati jim pojasnijo tudi tehnične ukrepe, s katerimi zagotavljajo informacijsko varnost in zaščito ter pravne podlage za zakonit nadzor nad komunikacijami. 8.2-22/2007

97. Pomanjkljivo pravno znanje občinske uprave glede statusa ceste

Lastnika zemljišča naj bi pobudnikoma onemogočala izvrševanje služnostne pravice dostopa in dovoza do njunega domovanja. Pobudnika sta menila, da bi moralo biti zemljišče v občinski lasti. Občina Šentilj je sicer določene postopke v smeri pridobitve obravnavanega zemljišča v občinsko last že izvedla, vendar neuspešno. Pobudnika sta ji očitala dolgotrajnost in malomarno vodenje postopkov ob prenosu sporne ceste v občinsko last oziroma njeno nezainteresiranost, da bi se to tudi zgodilo.

Občina Šentilj nam je na naše zaprosilo pojasnila, da gre v zadevi predvsem za medsosedske spore, na katere sprememba statusa in lastništva ceste ne bo vplivala. Kljub nekaterim že neuspešno izvedenim postopkom za prevzem sporne ceste v občinsko last, je Občina Šentilj ugotovila, da javna korist za uvedbo razlastitvenega postopka ni izkazana. Zato je končala reševanje te zadeve.

Menili smo, da vse okoliščine primera izkazujejo dokaj visoko stopnjo verjetnosti, da bi morala Občina Šentilj obravnavano cesto prevzeti v svojo last. Njeno uradno sklicevanje na javno pot oziroma javno cesto, sklenitev pogodbe z lastnico sporne ceste o njenem brezplačnem prenosu na Občino, razlastitveni postopek in šestletno ukvarjanje z zadevo je to le dodatno potrjevalo. Vendar Občina Šentilj za prevzem ceste ni znala najti prave pravne podlage, kar smo šteli za nedopustno. Pritrdili smo očitkom pobudnikov o dolgotrajnosti in malomarnem vodenju občinskih postopkov ob prenosu sporne ceste v občinsko last. Občinsko spreminjanje mnenj glede svojih obveznosti po prevzemu zadeve je le dodatno utrdilo naše mnenje. V letu 2004 je Občina Šentilj prvič končala obravnavo zadeve. Enako je storila v letu 2007, saj naj bi izčrpala vsa sredstva, ki so ji bila na voljo, ob tem naj tudi ne bi bil izkazan javni interes.

Občini Šentilj smo predlagali, naj zadevo znova prouči in ob upoštevanju vseh dejstev in okoliščin primera ter na podlagi pravilno in popolno ugotovljenega dejanskega in pravnega stanja sprejme odločitev in jo tudi pravno pravilno utemelji. Ob upoštevanju vseh pravno relevantnih dejstev (npr. merila za kategorizacijo cest, že obstoječa cesta, planskih aktov) pa se lahko tudi izkaže, da je bila njena odločitev o končanju reševanja zadeve pravilna, vendar na podlagi drugih pravnih podlag. Občina Šentilj naših ugotovitev, mnenja in predloga ni sprejela, njeni razlogi so bili neprepričljivi, pravno zgrešeni in v medsebojnih nasprotjih, zato smo jo med drugim obvestili, da vztrajamo pri svojih predhodnih ugotovitvah, mnenju in predlogu. Občina Šentilj se na to ni več odzvala. 8.4-7/2007

2

Mlade družine in socialno šibkejšee osebe imajo zelo slabe možnosti za rešitev stanovanjskega vprašanja.

2.9 Stanovanjske zadeve

V letu 2007 smo na tem področju prejeli povsem enako število pobud kot leta 2006. Na problematiko, odprta vprašanja in nejasnosti pri izvajanju zakonodaje opozarjamo že nekaj let. Kljub temu ostaja stanje nespremenjeno, saj je država reševanje stanovanjskih vprašanj skoraj v celoti prepustila trgu in delovanju njegovih zakonitosti. Mlade družine in socialno šibkejšee osebe imajo zelo slabe možnosti za rešitev stanovanjskega vprašanja. Pri tem naj bi jim skladno z zakonodajo pomagale občine, ki pa se pri izvajanju stanovanjskih nalog sklicujejo na nedorečenost zakonodaje in na premajhna finančna sredstva.

V Zakonu o lokalni samoupravi (ZLS) je pristojnost občine jasna. Ta se ustanovi za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev, pri čemer je posebej opredeljena dolžnost ustvarjanja pogojev za gradnjo stanovanj in skrb za povečanje najemnega socialnega sklada stanovanj. Posebej podrobno so pristojnosti občine na stanovanjskem področju opredeljene v 154. členu Stanovanjskega zakona (SZ). Aktivna vloga občine pri iskanju stanovanjskih rešitev za njene občane bi morala biti v zakonu jasno in nedvoumno opredeljena. Tako pa je položaj mladih družin precej brezupen, prepuščene so stihijskemu delovanju trga in občin ter morebitni pomoči sorodnikov. K brezupnosti tovrstnih primerov še dodatno pripomore nedorečena zakonodaja, na kar je Varuh v svojih poročilih že opozarjal. Stanovanjsko vprašanje mladih, starejših in brezposelnih oseb je zagotovo tudi problem države in je velikokrat povezano s problemi preživetja.

Mnogo pobud in prošenj smo prejeli od posameznikov, ki so pričakovali, da jim bo Varuh pomagal pri iskanju stanovanja oziroma kakršnihkoli bivanjskih prostorov. Pobude so velikokrat izzvenele kot nadvse obupane. Pri tem je posebno pomenljivo, da so pobudniki izražali veliko nezadovoljstvo s tistimi organi, ki bi jim morali v stanovanjskih in tudi siceršnjih socialnih stiskah najbolj pomagati. Na Varuha so se obrnili kot na zadnjo možnost za rešitev svojega življenjskega vprašanja. S pojasnili, posredovanji in predlogi po ne samo zakonitem, ampak posebej še pravičnem obravnavanju posameznikov smo skušali vplivati na organe in institucije ter s tem pomagati ljudem v stiski.

2.9.1 RAZPIS ZA DODELITEV NEPROFITNIH STANOVANJ

Na Varuha se je obrnilo več pobudnikov, katerih probleme bi lahko uvrstili v širši sklop neprofitnih najemnih stanovanj. V predpisih je določeno, da bi morale občine enkrat na leto objaviti razpis za dodelitev neprofitnih stanovanj (med letoma 1992 in 1996 je ta obveza veljala za t. i. socialna stanovanja). Tako se dogaja, da razpisov tudi po več let ni, pri čemer posamezniki vnaprej niti ne vedo, kdaj bo objavljen morebitni razpis. Prav zato, ker je država stanovanjsko oskrbo skoraj v celoti prepustila občinam, ob tem pa ni uvedla morebitnih mehanizmov za spodbujanje reševanja stanovanjske problematike, so priložnosti za izboljšanje stanovanjskih razmer posameznikov zelo omejene.

Varuh vidi dejansko pomoč pri rešitvi stanovanjskih težav v uzakonjenem obveznem razpisu občin za dodeljevanje neprofitnih stanovanj brez varščine in lastne udeležbe enkrat na leto.

Opazili smo, da so nekatere občine neprofitna stanovanja oddajale na različnih razpisih, ločeno po kategorijah prosilcev, in da so v posameznem razpisu objavile, da sta plačili lastne udeležbe in varščine prednosti pri pridobitvi stanovanja. S tem občine niso spoštovale SZ, ki pravi, da lahko morebitno plačilo lastne udeležbe in varščine najemodajalec predpiše za največ polovico stanovanj, ki so predmet posameznega razpisa. Nespoštovanje tega določila jasno dokazuje, da so občine manj zainteresirane za dodeljevanje stanovanj socialno šibkim, torej tistim, ki ne zmorejo plačila lastne udeležbe ali morebitne varščine. Varuh vidi dejansko pomoč pri rešitvi stanovanjskih težav v uzakonjenem obveznem razpisu občin za dodeljevanje neprofitnih stanovanj (nekdanjih t. i. socialnih stanovanj) brez varščine in lastne udeležbe enkrat na leto, pri čemer naj bo tudi po novem določeno, da lahko najemodajalec največ za polovico stanovanj posameznega razpisa predpiše lastno udeležbo oziroma plačilo varščine.

Pobudniki so se pritoževali tudi zoper določilo 7. člena Pravilnika o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem. Ta člen namreč pravi, da na razpisu za dodelitev neprofitnih stanovanj ne morejo sodelovati tisti, ki jim je bilo v času uveljavitve SZ v letu 1991 družbeno stanovanje že dodeljeno in so po sklepu sodišča stanovanjsko pravico izgubili, ter tisti, ki jim je bila najemna pogodba, sklenjena po letu 1991, po sklepu sodišča odpovedana iz krivdnih razlogov. Razlog za sodno izgubo stanovanjske pravice ali odpoved najemnega razmerja so lahko bili tudi finančni razlogi imetnika stanovanjske pravice oziroma najemnika. Iz tega bi sledil sklep, da država tistim, ki so morebiti enkrat že bili v denarni stiski, ni pripravljena več pomagati in jim samo zaradi tega vnaprej odreka pravico sodelovati na razpisu za pridobitev neprofitnih stanovanj. Varuh meni, da ta člen pravilnika ni pravičen in prav zato velikokrat stanovanjske težave poveča, namesto da bi jih reševal. Svoje pripombe smo naslovili na Ministrstvo za okolje in prostor (MOP).

2.9.2 ISKANJE STANOVANJSKIH REŠITEV ZA SOCIALNO NAJBOLJ OGROŽENE – BIVALNE ENOTE

Precej pobud smo prejeli od posameznikov, ki so se zaradi težkega socialnega položaja in spleta najrazličnejših naključij znašli na cesti, brez strehe nad glavo. Poskušali smo jim pomagati in ob tem ugotovili, da se v praksi precej slabo uresničuje ustavno načelo, da je Slovenija socialna država. V SZ ni namreč izrecno predpisana obveznost kogarkoli, da zagotavlja določeno število bivalnih enot za tiste posameznike, ki nimajo drugih možnosti za rešitev svojega stanovanjskega problema. To vsekakor ni dobra rešitev, saj so bivalne enote namenjene reševanju potreb stanovanjsko ogroženih ljudi in njihovo število glede na pobude Varuhu v naši državi narašča. Prav zato in zaradi primarne naloge občine, da poskrbi za svoje prebivalce, bi morala biti po Varuhovem mnenju v zakonu jasno opredeljena obveznost občine o razpolaganju z bivalnimi enotami. Tako pa se dogaja, da občine pravzaprav nimajo bivalnih enot, če pa jih imajo, so vse zasedene in drugi upravičenci tudi več let čakajo nanje. Menimo, da je treba ljudem v stiski pomagati takoj, temu so bivalne enote tudi namenjene. V socialni državi se ne bi smelo dogajati, da posameznike izselijo iz stanovanj dobesedno na cesto, za take primere bi morale biti na voljo bivalne enote. V smislu doseganja tega cilja bomo MOP predlagali spremembe zakonodaje glede občinske obveznosti zagotavljanja bivalnih enot.

V praksi se precej slabo uresničuje ustavno načelo, da je Slovenija socialna država.

2.9.3 SUBVENCIONIRANJE NAJEMNIN

Glede subvencioniranja najemnin se na Varuha obračajo tudi pobudniki, ki prebivajo v tržnih stanovanjih. Zatrjevali so neenakopravnost v razmerju do najemnikov v neprofitnih stanovanjih, ki so ob izpolnjevanju dohodkovnih pogojev upravičeni do subvencioniranja najemnin. Najemnikom tržnih stanovanj pa občina lahko dodeli subvencijo ob dodatnem pogoju, če je to v skladu z občinskim stanovanjskim programom. Tako je subvencioniranje najemnin v tržnih stanovanjih v celoti prepuščeno volji in proračunskim zmožnostim posamezne občine. Na problematiko subvencioniranja najemnin smo opozorili že v letnem poročilu za leto 2005. Znova poudarjamo, da mora država po ustavi ustvarjati možnosti, da si državljani pridobijo primerno stanovanje. Prav zaradi tega bi morala breme odgovornosti za pomoč tistim najemnikom, ki ne zmorejo plačati stroškov v najemnih stanovanjih, nositi država. Predvsem pa se mora zakonodaja tako spremeniti, da ne bo razlik med najemniki v neprofitnih oziroma tržnih stanovanjih. Subvencioniranje najemnin mora biti vezano na najemnika in njegov socialni položaj, in ne na status stanovanja, kot velja zdaj.

2.9.4 DRUGA STANOVANJSKA VPRAŠANJA

Nekaj pobud smo prejeli tudi od najemnikov v denacionaliziranih stanovanjih. Ti so omenjali težave pri odkupu in vzdrževanju najemnega stanovanja v postopku denacionalizacije. Imeli

so tudi pripombe na petletni rok iz 173. člena SZ. To določilo namreč najemnikom v vrnjenih stanovanjih priznava določene pravice, ki jih lahko uveljavljajo v petih letih po uveljavitvi SZ oziroma pravnomočnosti odločbe o denacionalizaciji. Etažni lastniki so se pritoževali zaradi upravljanja večstanovanjskih stavb. Pripombe so imeli na razpolaganje z rezervnim skladom.

Večina pobud glede stanovanjskih zadev je terjala naša pojasnila in napotke. V posameznih primerih smo dejansko in pravno stanje ter izvedeni postopek ocenili po dodatnih poizvedbah. Na nujnosti sprememb SZ pa opozarjamo že več let. Iz prejetih pobud in pripomb v letu 2007 sklepamo, da država tudi v tem letu ni pokazala zadostne skrbnosti in pripravljenosti za povečanje stanovanjske blaginje v državi. Čeprav je Varuh že v preteklih poročilih opozarjal na stanovanjsko stisko, na nujne ukrepe na tem področju, mnogo sprememb SZ je predlagalo tudi Združenje najemnikov Slovenije, se MOP prepočasi odziva na težave in nejasnosti pri izvajanju SZ. Mnogi problemi bi odpadli tudi, če bi bila denacionalizacija že končana.

PRIMERI

98. Zagotavljanje bivalnih enot – odgovornost občine?

Pobudnico so s hčerko, sinom in nečakom sodno izselili iz stanovanja v graščini Črnelo v vasi Turnše, začasno zatočišče so si našli kar na stopnišču graščine. V svoji stanovanjski stiski se je pobudnica neuspešno obrnila tudi na Občino Domžale. Ta nam je na naše zaprosilo pojasnila, da nima bivalnih enot. Za izjemno dodelitev neprofitnega stanovanja pobudnica ne izpolnjuje predpisanih pogojev. Javni razpis za dodelitev neprofitnih stanovanj v najem pa bi bil, po navedbah občine, objavljen konec leta 2007.

Občini Domžale smo posredovali svoje mnenje, da mora v svojem stanovanjskem fondu imeti tudi bivalne enote za začasno reševanje stanovanjskih potreb socialno ogroženih. Pomanjkanje bivalnih enot v občini je po Varuhovem mnenju nesprejemljivo. V Ustavi RS je zapisano, da je Slovenija socialna država, in tako bi moralo biti tudi na stanovanjskem področju. V obravnavani zadevi bi to med drugim pomenilo, da bi lahko Občina Domžale takoj vsaj začasno rešila stanovanjske težave pobudnice in drugih, če bi bili seveda za dodelitev bivalnih enot izpolnjeni pogoji. Tako pa se reševanje njihovih stanovanjskih težav prelaga na neko prihodnje dejstvo (uspeh na javnem razpisu), ki še ne pomeni nujno njihove rešitve.

Občina Domžale se z našim stališčem ni strinjala. Menila je, da je k zagotavljanju bivalnih enot ne zavezuje noben pravni predpis. Kljub temu vodi svojo socialno politiko na stanovanjskem področju korektno in pravično do vseh občanov, ki nimajo urejenega stanovanjskega vprašanja in so zato socialno ogroženi. Vsak primer rešujejo individualno. Tako so storili tudi v primeru pobudnice, ki so ji v vmesnem času že dodelili manjše stanovanje. Vendar ne na podlagi Stanovanjskega zakona, temveč na podlagi Uredbe o stvarnem premoženju države, pokrajin in občin. 9.0-17/2007

99. Neprimerno upravljanje stanovanjskega fonda Občine Škofja Loka

Ob koncu leta 2004 in v začetku leta 2005 smo obravnavali pobudo občanke občine Škofja Loka glede reševanja njenih bivalnih razmer. Takrat smo med drugim ugotovili, da Občina Škofja Loka pristojnosti načrtovanja, pregleda in obvladovanja stanovanjskega področja ne izvaja dovolj strokovno. Med drugim so bila občinska stanovanja dodeljena predvsem po postopkih, ki ne predvidevajo javnega razpisa. V letu 2007 smo Občino Škofja Loka znova zaprosili za pojasnila v zvezi z upravljanjem njihovega stanovanjskega fonda.

Občina nam je šele na naš vnovični poziv podala zelo pomanjkljiv odgovor. Odgovorila tudi ni naše vprašanje, koliko stanovanj je bilo v vmesnem času oddanih in po katerih postopkih. Kljub temu smo lahko med drugim ugotovili, da se je v vmesnem času njihov stanovanjski fond celo zmanjšal, od tega za osemnajst neprofitnih stanovanj. Od zadnjega javnega razpisa za oddajo neprofitnih stanovanj je minilo že pet let. Naslednji javni razpis še ni bil predviden, čeprav nam je Občina Škofja Loka v letu 2005 zagotovila, da je javni razpis predviden za leto 2006.

Menili smo, da Občina Škofja Loka tako pomembnemu vprašanju, kot je zagotavljanje bivalnih razmer njenim občanom, predvsem socialno šibkejšim, ne namenja ustrezne pozornosti. To je v nasprotju s predpisi, ki urejajo to področje in s stanovanjskim programom Občine Škofja Loka. Iz ravnanja občine se kaže njen dejanski odnos do zagotavljanja temeljnih elementarnih potreb občanom, ki si tega zaradi socialnih težav brez pomoči širše družbene skupnosti ne morejo privoščiti.

Zaradi nepreglednosti stanovanjske problematike se pojavlja precejšen dvom o pravilnosti vodenja postopkov oddaje neprofitnih občinskih stanovanj v najem. Svoje ugotovitve in mnenja smo posredovali županu Občine Škofja Loka in v vednost Ministrstvom za okolje in prostor ter za javno upravo. Naslovniki se na naša mnenja niso odzvali. 9.1-75/2004

100. Centri za socialno delo prelagajo svojo odgovornost

Center za socialno delo (CSD) Ljubljana Moste - Polje nam je v primeru reševanja socialnih in bivalnih razmer družine večkrat v vednost dostavil vloge, naslovljene na pristojne organe. V drugem primeru je Varuha človekovih pravic RS neposredno zaprosil za posredovanje glede priključitve nepremičnine, v kateri bivajo, na električno in vodovodno omrežje. V tretjem primeru je CSD Celje zaprosil za nasvet glede reševanja primera sestre in brata, ki naj bi med drugim živela izolirano od zunanjega sveta v zanju neprimernem in nevarnem objektu, zane-marjala skrb za lastne nepremičnine in zavračala vsakršno pomoč.

CSD Ljubljana Moste - Polje smo pojasnili, da sodi reševanje socialnih stisk posameznikov na individualni ravni predvsem v njihovo delovno področje. V tej smeri morajo socialno prizade-tim osebam ponuditi vso potrebno pomoč in njihove težave učinkovito reševati, med drugim v sodelovanju s pristojnimi organi, vlogami, uvedbo postopkov ipd., za kar so tudi strokovno usposobljeni. Zato smo vloge CSD Ljubljana Moste - Polje šteli tudi kot poskus prelaganja njihove odgovornosti na naslovnike, tudi na Varuha. Mnenje smo v vednost dostavili Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ).

CSD Celje pa smo pojasnili, da jim Varuh glede na zakonska pooblastila ne more dajati smernic oziroma napotkov za morebitno ukrepanje. Odločitev v zadevi je stvar njihove strokovne presoje, pri tem pa morajo spoštovati človekove pravice in svoboščine. 9.1-37/2007, 8.1-24/2007, 9.0-9/2007

101. Iskanje odgovornega v zvezi z romsko družino Strojan.

Glede problematike romske družine Strojan smo Občino Ivančna Gorica z dopisom z dne 3. 11. 2006 zaprosili za pojasnila, kako imajo v občini urejeno oziroma rešujejo romsko problematiko, predvsem ureditev njihovih bivališč in oskrbo z vso potrebno infrastrukturo, ter kakšni so predvideni tovrstni načrti in aktivnosti. Odgovor naj bi med drugim vseboval pojasnila na načelni ravni, za posamezna romska naselja in konkretno za družino Strojan, temu pa morala Občina Ivančna Gorica priložiti še akte, ki jih je sprejela pri reševanju problematike. Občina nam je podala zgolj delna in načelna pojasnila glede družine Strojan, zato smo jih z dopisom z dne 29. 11. 2006 znova zaprosili za odgovor. Na poziv se niso odzvali.

Z dopisom z dne 4. 12. 2006 smo v zadevi številka 10.1-12/2006 župana Občine Ivančna Gorica tudi opozorili, da Ustava Republike Slovenije v prvem odstavku 32. člena vsakomur zagotavlja, da »se prosto giblje in si izbira prebivališče«. V skladu z drugim odstavkom tega člena se ta pravica lahko omeji le z zakonom in iz razlogov, ki jih navaja ta ustavna določba. Ugotovili smo, da so sklepi občinskega sveta Občine Ivančna Gorica z dne 14. 11. 2006 v delu, ko se navaja, da se »lokacija več ne more iskati na območju občine Ivančna Gorica« in da mora vladna komisija »najti ustrezno in celovito rešitev na območju države«, v nasprotju z ustavo in zakoni, ki urejajo pravico do izbire prebivališča. Župana Občine Ivančna Gorica smo pozvali, naj zadrži izvajanje odločitve občinskega sveta, in mu predlagali, naj ta o njej znova odloči ter o nezakonnosti opozori pristojno ministrstvo. Župan se na naš dopis ni odzval.

Po splošno znanih dejstvih naj bi ustavno sporne sklepe sprejele tudi nekatere druge občine oziroma njihove ožje organizacijske enote. Tako smo v decembru Občine Grosuplje, Ig, Škofljica in Kočevje, Krajevni skupnosti Ambrus in Želumlje ter Četrtno skupnost Sostro Mestne občine Ljubljana zaprosili, naj nam dostavijo sprejete sklepe. Občina Grosuplje nam je odgovorila, da sklepa ni sprejela. Krajevni skupnosti Ambrus in Želumlje ter Četrtna skupnost Sostro Mestne občine Ljubljana pa se niso odzvali našemu zaprosilu.

V januarju 2007 smo se odzvali na prejete sklepe. Občini Ig smo posredovali mnenje, da je sklep občinskega sveta v nasprotju z ustavo in zakoni, ki urejajo prepoved diskriminacije, pravice do enakosti in pravice do izbire prebivališča v delu, ki določa da »zaradi vodovarstvenega območja in Nature 2000 v občini Ig ni primerne lokacije za postavitve kakršnegakoli romskega naselja.« Občini Škofljica smo posredovali mnenje, da je sklep občinskega sveta v nasprotju z ustavo in zakoni, ki urejajo pravico do izbire prebivališča v delu, ki določa, da Občina Škofljica »nasprotuje naselitvi družine Strojani na območju občine«. Občini Kočevje smo posredovali mnenje, da so sklepi občinskega sveta v nasprotju z ustavo in zakoni, ki urejajo prepoved diskriminacije, pravice do enakosti in pravice do izbire prebivališča v delu, ki določa: »Občinski svet Občine Kočevje nasprotuje preselitvi romske družine Strojani na območje občine Kočevje.« Hkrati smo župane teh občin pozvali, naj zadržijo izvajanje odločitev občinskih svetov in jim predlagajo, da o njih znova odločijo, o nezakonnosti odločitev občinskih svetov pa opozorijo pristojno ministrstvo.

Na naša mnenja se je odzvala le Občina Kočevje. Njen občinski svet je 5. 3. 2007 sprejel spremembe spornega sklepa. Menimo, da s temi ugotovljene protiuustavnosti in nezakonnosti niso bile odpravljene. Izrecno nasprotovanje priselitvi družine Strojani je bilo le nadomeščeno z blažjo obliko: »Občina Kočevje je dovolj obremenjena z reševanjem romske problematike v obstoječih romskih naseljih na svojem ozemlju, zato ne more reševati še romske problematike občine Ivančna Gorica, ne začasno ne trajno.«

Na spornost obravnavanih sklepov smo z dopisoma z dne 30. 11. 2006 opozorili tudi Ministrstvo za javno upravo (MJU) in Službo Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Kot organa, ki izvajata nadzor nad zakonitostjo dela organov občin, smo ju zaprosili, da nas obvestita o njihnih ugotovitvah oziroma morebitnih ukrepih glede spornih sklepov. MJU je z dopisom z dne 13. 12. 2006 zadevo odstopilo v pristojno reševanje in nadaljnjo obravnavo Uradu za narodnosti pri Vladi Republike Slovenije, ker se sklepi nanašajo na romsko skupnost. Ta je kot nepristojni organ zadevo odstopil v pristojno reševanje Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) ter za okolje in prostor (MOP). MNZ je pojasnilo, da policija kot organ predkazenskega postopka ne more ocenjevati zakonitosti sklepov občinskih svetov, temveč le ugotavlja, ali so v konkretnem primeru podani elementi uradno pregonljivih kaznivih dejanj, teh pa niso ugotovili. MOP je šele po vnovičnem pozivu pojasnilo, da v obravnavani zadevi ni podana njegova pristojnost. Menilo je, da zadeva sodi v pristojnost MNZ, saj se nanaša na ukrepe v zvezi z zagotovitvijo javnega reda in miru.

Urad za lokalno samoupravo in regionalno politiko pri Službi Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko nam je med drugim pojasnil, da sklepi občinskega sveta Občine Ivančna Gorica ne morejo biti podlaga za izvedbo z zakonom določenih ukrepov nadzora nad zakonitostjo dela občinskih organov iz pristojnosti resornih ministrstev, ker v konkretnem primeru občinski svet ni sprejel splošnega ali posamičnega pravnega akta s pravnimi posledicami. Prav tako niso podani zakonski pogoji za predčasno razpustitev občinskega sveta.

Dne 27. 9. 2007 se je varuhinja človekovih pravic v okviru zunanjega poslovanja sestala še z županom Občine Ivančna Gorica Jernejem Lampretom. Ta je med drugim pojasnil, da je sporne sklepe občinski svet sprejel pod pritiskom in da se zaveda njihove protiuustavnosti in nezakonnosti. Zaradi takratnih razmer in odnosa Varuha do njihovih težav se na Varuhovo mnenje ni odzval in nam tudi ni posredoval zaprosenega pojasnila, se je pa zavezal to storiti. Dne 10. 10. 2007 smo od Občine Ivančna Gorica prejeli zagotovljeni odgovor, v katerem znova niso bila podana zaprosena pojasnila. V odgovoru se je Občina Ivančna Gorica omejila le na septembrsko (2007) izdano občinsko odločbo, v skladu s katero romski družini Strojani med drugim prepovedujejo kampirati na njihovem zemljišču.

Ker v tej zadevi obstaja očiten spor o pristojnosti presojanja zakonitosti poslovanja dela javnega sektorja, kamor spadajo občine, smo za pojasnilo zaprosili MJU. Prejeli smo odgovor, da bi moralo v primeru odločbe, ki Strojanim prepoveduje kampiranje na lastnem zemljišču, o njeni odpravi in razveljavitvi po nadzorstveni pravici presojeti MOP, drugi sklepi Občine Ivančna Gorica pa nimajo narave konkretne upravne odločitve niti nimajo splošnih učinkov, jih zato ni mogoče izpodbijati niti v postopku presoje ustavnosti in zakonitosti pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije.

Varuh je MOP seznanil z mnenjem MJU. MOP je na to pojasnilo, da bo vztrajalo pri predhodnem končanju pritožbenega postopka v zvezi z izdano občinsko odločbo. Celoten spis je kljub večkratnim urgencam MOP še vedno na Občini Ivančna Gorica. Zadevi tako v kratkem ni videti konca. **9.1-59/2006**

102. Težave najemnikov stanovanja v postopku denacionalizacije

Pobudnika sta Občini Žužemberk očitala, da ni pristopila k sklenitvi prodajnih pogodb po pogojih Stanovanjskega zakona iz leta 1991, čeprav naj bi bil denacionalizacijski postopek glede stanovanjsko-poslovne stavbe v delu, ki se nanaša na stavbo s funkcionalnim zemljiščem, že končan. Denacionalizacijski upravičenec naj ne bi bil upravičen do vračila v naravi, temveč le do odškodnine v obveznicah Slovenske odškodninske družbe (Sod). Občini Žužemberk sta tudi očitala dolgotrajnost (ne)izvrševanja odločb Inšpektorata Republike Slovenije za energetiko in rudarstvo (IRSER) in Stanovanjske inšpekcije pri Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in prostor (SI IRSOP), ki sta ji naložila popravilo oziroma zamenjavo oken in elektroinstalacije. Občina Žužemberk naj tudi ne bi uskladila najemnih pogodb, ki naj bi bile v nasprotju z dejanskim stanjem oziroma predpisi.

Občina Žužemberk se ni jasno opredelila do zadržkov, ki naj bi preprečevali prodajo posameznih delov stanovanjsko-poslovne stavbe. Sklicevala se je le na že pred časom podani mnenji dveh odvetnikov, ki sta odprodajo posameznih delov stavbe odsvetovala. Občina Žužemberk med drugim ni pojasnila, kako na ti mnenji vplivata dve pozneje izdani denacionalizacijski odločbi, oziroma se ni opredelila do že pred časom podanih pojasnil Oddelka za okolje in prostor pri Upravnih enotah (UE) Novo mesto, da ni ovir za pristop k sklenitvi stanovanjskih pogodb. Tudi ni podala opravičljivega razloga za očitano dolgotrajnost izvrševanja inšpekcijskih odločb. Odločba IRSER je bila izvršena šele po več kot letu dni, medtem ko odločba SI IRSOP v istem obdobju še ni bila izvršena. Svojo odgovornost je Občina Žužemberk preložila na izvajalce in predvsem na upravnika ter hkrati solastnika obravnavane stavbe. Številni pozivi upravnika k izvedbi del Občine Žužemberk niso odvezali njene obveznosti v zvezi z vzdrževanjem stavbe.

2

Menili smo, da je prelaganje odgovornosti Občine Žužemberk na tretje osebe le neprimeren poizkus opravičevanja svoje nedejavnosti pri reševanju nastalih težav, vse v škodo pobudnikov oziroma njenih najemnikov. Smiselno enako je veljalo glede uskladitve najemnih pogodb.

Občini Žužemberk smo posredovali svoje ugotovitve in mnenja. Glede prodaje posameznih delov stanovanjsko-poslovne stavbe smo ji predlagali, naj zadevo znova prouči in ob upoštevanju vseh novih dejstev in okoliščin primera ter na podlagi pravilno in popolno ugotovljenega dejanskega in pravnega stanja sprejme odločitev in jo tudi pravno utemelji. Ravnanje Občine v zvezi z inšpekcijskimi odločbami in usklajevanjem najemnih pogodb smo označili za nedopustno in neodgovorno. Predlagali smo ji, naj še neizvršene obveznosti iz teh naslovov nemudoma izvrši. Opozorili smo jo še na njeno neodgovorno in nestrokovno ravnanje ter odnos do naše institucije, ki se je izkazoval tudi v njenem posredovanju preobširne dokumentacije k odgovoru. Menili smo, da bi morala Občina Žužemberk na naša vprašanja jasno odgovoriti, vsebino dokumentacije le povzeti in svoje navedbe podkrepiti le s potrebnimi listinski dokazi. Tako pa je tudi v tem primeru svojo dolžnost in odgovornost prenesla na drugega. Občina Žužemberk se v postavljenem roku ni odzvala. **9.2-1/2006**

2.10 Delovna razmerja

Število pobud s področja delovnih razmerij se je v primerjavi s preteklimi leti povečalo za skoraj 18 odstotkov; v letu 2007 smo obravnavali 86 pobud, leto prej pa 73. Glede kršitev ne bi mogli reči, da so bile drugačne kot prejšnja leta. Opažamo, da razmere v delovnih okoljih za zaposlene niso najbolj prijazne in spodbudne. Negotovost za ohranitev dela je vse večja, kar se kaže tudi v pobudah, saj je veliko anonimnih pobud, v katerih pobudniki izražajo strah, da bi zanje izvedel njihov delodajalec. Ob obravnavi poročila Varuha človekovih pravic RS za leto 2006 v Državnem zboru Republike Slovenije je državni zbor med drugim sprejel priporočili, na podlagi katerih naj Vlada Republike Slovenije oziroma pristojna ministrstva s svojimi ukrepi spodbujajo delodajalce za večje spoštovanje delovnopravne zakonodaje in zagotovijo pogoje za učinkovitejšo delo in ukrepanje inšpekcij dela. Vlada Republike Slovenije je pozval, naj zagotovi, da bodo delodajalci izpolnjevali svoje obveznosti za plačilo prispevkov pri njih zaposlenih delavcev in da bo njihovo neplačevanje takoj sankcionirano. To je uredil ZDavP-2, in sicer v 21. členu, ki določa, da davčni organ vsaki fizični osebi na njeno zahtevo razkrije podatke o prispevkih za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, za obvezno zdravstveno zavarovanje, za zaposlovanje oziroma za starševsko varstvo, ki jih je zanj plačal oziroma jih mora plačati njegov delodajalec ali druga oseba. Zakon velja od 1. 1. 2007, vendar v tem delu velja prehodna določba 407. člena, po kateri se to začne uporabljati najpozneje s 1. 7. 2008.

V tem poročilu ne navajamo problematike, ki smo jo podrobneje predstavili v Poročilu Varuha človekovih pravic RS za leto 2006 in prejšnjih letnih poročilih, čeprav smo jo obravnavali tudi v letu 2007. Pobudniki so navajali neplačevanje opravljenega dela, nadur, sklepanje civilnih pogodb namesto pogodb o zaposlitvi, aktualen je mobbing oziroma trpinčenje na delovnem mestu. V svojih pobudah so navajali še, da jih delodajalci na različne načine diskriminirajo (po spolu, po starosti ...). Na novo pa smo v letu 2007 obravnavali problematiko glede premajhne zaščite sindikalne svobode, ki se je kazala kot prevelika možnost vmešavanja delodajalca v delo sindikata. Več pobud se je nanašalo na detektivski nadzor nad pobudniki v zvezi z njihovim delovnim razmerjem. Šlo je za spremljanje zaposlenih v času bolniškega staleža. Sporen je bil predvsem način izvajanja nadzora, pri katerem so bile prekoračene pristojnosti detektivov. Pobudnike smo napotili na Detektivsko zbornico in Inšpektorat za notranje zadeve pri Ministrstvu za notranje zadeve. Obravnavali smo pobudo, v kateri so zaposleni na Slovenskih železnicah, Centralne delavnice Ljubljana, prek predsednika sindikata vložili pobudo zaradi azbesta v delovnem okolju (v prostorih delavniških dvoran in v lokomotivah). Pri Inšpektoratu RS za delo smo opravili poizvedbo z vidika varnosti in zdravja pri delu. Inšpektorat je pri delodajalcu opravil nadzor, z vsemi meritvami še nismo seznanjeni, nepravilnosti pa še niso bile ugotovljene.

2.10.1 PSIHIČNO NASILJE NA DELOVNEM MESTU

Varuha človekovih pravic RS že nekaj let prejema in obravnava pobude posameznikov, ki se nanašajo na psihično nasilje na delovnem mestu (mobbing). O tem smo kritično pisali že v Letnem poročilu Varuha človekovih pravic RS za leto 2004. Menimo, da pojavnost mobbinga narašča, zato smo v odgovorih pobudnikom večkrat posebej opozorili na nedopustnost takšnega ravnanja. V odgovorih smo pojasnjevali Varuhove pristojnosti, ki so po Zakonu o varuhu človekovih pravic (ZVarCP) omejene na obravnavanje zadev glede kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih storijo državni organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil. Kadar gre za delodajalce, ki imajo status gospodarske družbe, Varuh nima pristojnosti, zato jim v razmerju do njihovega delodajalca ne moremo neposredno pomagati. Seznanili smo jih, da je 28. 11. 2007 začel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 103/2007). Ta je prinesel novi 6.a člen, ki določa prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu. Nadlegovanje je vsako neželeno vedenje, povezano s katerokoli osebno okoliščino, z učinkom ali namenom prizade- ti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje. Spolno in drugo nadlegovanje iz prejšnjega stavka se po določbah tega zakona šteje za

Veliko je anonimnih pobud, v katerih pobudniki izražajo strah, da bi zanje izvedel njihov delodajalec.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih je prinesel novi 6.a člen, ki določa prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu.

2

diskriminacijo. Prepovedano je trpinčenje na delovnem mestu (mobbing); tako trpinčenje je vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom. V odgovoru smo pobudnike seznanili, da mora delodajalec po 45. členu Zakona o delovnih razmerjih (ZDR) zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu. Če delavec v primeru spora navaja dejstva, ki upravičujejo domnevo, da je delodajalec ravnal v nasprotju s prvim in drugim odstavkom 45. člena ZDR, je dokazno breme na strani delodajalca. V primeru nezagotavljanja varstva pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali trpinčenjem v skladu s prvim in drugim odstavkom navedenega člena, je delodajalec delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava. Če delavec meni, da delodajalec ne izpolnjuje obveznosti iz delovnega razmerja ali krši katero od njegovih pravic iz delovnega razmerja, ima po 204. členu ZDR pravico pisno zahtevati, naj delodajalec kršitev odpravi oziroma svoje obveznosti izpolni. Če delodajalec v nadaljnjem roku osmih delovnih dni po vročeni pisni zahtevi delavca ne izpolni svoje obveznosti iz delovnega razmerja oziroma ne odpravi kršitve, ima delavec dve možnosti: v roku 30 dni od poteka roka za izpolnitev obveznosti oziroma odpravo kršitev delodajalca lahko zahteva sodno varstvo pred pristojnim delovnim sodiščem, lahko pa po 228. členu ZDR predlaga posredovanje inšpektorja za delo v sporu. Ta lahko v sporu posreduje, če se s tem strinja delodajalec, z namenom, da se spor reši sporazumno. Delavec lahko po postopku, določenem v ZDR, poda tudi izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi, če mu delodajalec ni zagotavljal enake obravnave po 6. členu tega zakona ter če delodajalec ni zagotovil varstva pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali trpinčenjem na delovnem mestu po 45. členu tega zakona.

Pobudnike smo seznanili, da se lahko obrnejo na pristojno enoto Inšpektorata RS za delo, ta lahko v okviru svojih pooblastil pri delodajalcu opravi inšpekcijski pregled in v primeru ugotovljenih nepravilnosti zoper njega sprejme ukrepe. Ponuja tudi strokovno pomoč v zvezi z uresničevanjem zakonov in drugih predpisov, kolektivnih pogodb ter splošnih aktov iz svoje pristojnosti. Po drugem odstavku 16. člena Zakona o inšpekcijskem nadzoru mora inšpektor varovati tajnost vira prijave in drugih informacij, na podlagi katerih opravlja inšpekcijski nadzor. Pobudnike smo še pozvali, naj nas seznanijo, če menijo, da inšpekcija svojega dela ni opravila korektno, saj v takem primeru presodimo, ali so izpolnjene predpostavke za Varuhovo posredovanje pri inšpektoratu.

2.10.2 SODELOVANJE Z INŠPEKTORATOM RS ZA DELO

Ob obravnavi ene izmed pobud smo naleteli na **težave pri sodelovanju z Inšpektoratom Republike Slovenije za delo**. Varuh človekovih pravic RS je pobudo obravnaval že dalj časa, prvič smo se na Inšpektorat RS za delo (IRSD) z dopisom obrnili 22. 6. 2007. Prejeli smo odgovor, v katerem so nam pojasnili, da je bil pri delodajalcu opravljen inšpekcijski pregled in da bodo po natančnejši proučitvi zadeve ukrepali v skladu s pooblastili, o čemer nas bodo naknadno obvestili. Dodatnega obvestila nismo prejeli, zato smo glavnemu inšpektorju RS za delo posredovali dopis, v katerem smo spraševali, ali je postopek inšpekcijskega nadzora zoper delodajalca že končan. Če postopek še poteka, nas je zanimal njegov kronološki potek od 23. 7. 2007. Prosili smo še, naj nam pošljejo fotokopije vseh morebitnih izdanih upravnih aktov. Pri tem smo se sklicevali na 6. in 7. člen Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP), in ne na 24. člen Zakona o inšpekcijskem nadzoru (ZIN-UPB1), na podlagi katerega nam je IRSD odgovoril v dopisu z dne 23. 7. 2007 ter na podlagi katerega nam je že večkrat prej odgovarjal, čeprav smo ga na to enkrat prej v drugi zadevi že opozorili. Pravna podlaga za posredovanje podatkov in informacij, ki jih od državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil zahteva Varuh, je 6. člen, pri predlogih, mnenjih, kritikah in

priporočilih pa tudi 7. člen ZVarCP. Inšpektorat nas je v dopisu, v katerem nam je odgovoril na podlagi 24. člena ZIN-UPB1 v povezavi s 6. členom ZVarCP (kar še ni prava pravna podlaga), obvestil o kronološkem poteku postopka in navedel, da so 24. 7. 2007 delodajalcu izdali ureditveno odločbo, ki je bila v pritožbenem postopku v enem delu odpravljena. Kopij obeh odločb nam niso predložili, čeprav smo to izrecno zahtevali. Zaradi tega smo se obrnili neposredno na ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in ji ob sklicevanju na 6. in 7. člen ZVarCP predlagali, naj se poveže z Inšpektoratom RS za delo in zagotovi, da bo sodelovanje v prihodnje teklo korektno. Zanimalo nas je tudi njeno videnje omenjenega problema. Poudarili smo, da še vedno pričakujemo, da nam inšpektorat posreduje kopije vseh izdanih upravnih aktov v navedeni zadevi. Ministrstvo nas je seznanilo o opravljenem pogovoru z IRSD, IRSD nam je zatem poslal dokumente in se opravičil.

• Pogoji dela na Inšpektoratu RS za delo

Varuh človekovih pravic RS želi opozoriti na še eden, zelo pomemben del izvajanja nadzora nad spoštovanjem pravic iz delovnega razmerja, to je na pogoje dela inšpektoratov za delo.

Ugotavljamo, da se Inšpektorat RS za delo srečuje s številnimi problemi, ki zavirajo, včasih celo onemogočajo učinkovitost njihovega dela. Resorno MDDSZ zato opozarjamo na očitno nezadostno število inšpektorjev. Po naših podatkih jih je bilo maja 2008 na vseh treh področjih nadzora zaposlenih 82. Število inšpektorjev ne omogoča izvajanja učinkovitega nadzora nad 160.700 subjekti nadzora, poleg tega pa morajo opravljati še vrsto dodatnih, vendar nič manj pomembnih nalog (v zvezi s predsedovanjem EU, na področju varnosti in zdravja pri delu – preizkusi znanja koordinatorjev za varnost in zdravje, delo v inšpekciji za nadzor nacionalnih kvalifikacij, posredovanje v sporu, soglasja, dajanje strokovne pomoči delavcem in delodajalcem, izvajanje dejavnosti socialne inšpekcije in opravljanje del kot prekrškovni organ – 40 odstotkov delovnega časa, če naštejemo le nekatere naloge). Opozarjamo tudi na nezadostne materialne pogoje za njihovo delo (sredstva za naložbe, za delo na terenu, službena vozila, posodobitev informacijskega sistema, delovnih prostorov itd.). Težava je tudi starostna sestava zaposlenih, saj je 40 inšpektorjev starih nad 50 let, nekateri imajo tudi status invalida.

Resornemu ministrstvu zato predlagamo, naj natančno prouči možnost dodatnih zaposlitev inšpektorjev, saj omejevanje oziroma zmanjševanje zaposlitev v javnem sektorju ne sme in ne more biti na račun manjše učinkovitosti organov, ki izvajajo nadzor. Takšno ravnanje ne zagotavlja zadostne pravne varnosti zaposlenih ter onemogoča odkrivanje in preprečevanje številnih kršitev pravic delavcev tako v javnem kot zasebnem sektorju. Predlagamo, da proučijo tudi materialne pogoje za delo Inšpektorata RS za delo.

Opozarjamo še na okoliščino, s katero smo se seznanili šele pred kratkim: odločbe in sklepe, v katerih inšpektorat meni, da v celoti ravna v skladu s svojimi pristojnostmi (npr. ugotavljanje elementov obstoja delovnega razmerja, nezakonnost pogodbe o zaposlitvi), organ druge stopnje (MDDSZ) praviloma razveljavi, in to z obrazložitvijo, da takšne odločitve niso v pristojnosti inšpektorata, ampak so stvar sodnega postopka. Varuh ocenjuje takšno ravnanje ministrstva kot neustrezno.

2.10.3 ZAPOSLOVANJE NOVINARJEV

Obravnavali smo odprto pismo, ki ga je Varuhu posredovala iniciativna skupina Sekcije samostojnih in svobodnih novinarjev Sindikata novinarjev Slovenije »Ko je svoboda tragična posledica nesvobodne izbire«, v katerem so želeli javnost seznaniti s položajem prisilnih in navidezno svobodnih novinarjev, ki so dejansko v delovnem razmerju, vendar nimajo sklenjenih

Ministrstvo nas je seznanilo o opravljenem pogovoru z IRSD, IRSD nam je zatem poslal dokumente in se opravičil.

Ugotavljamo, da se Inšpektorat RS za delo srečuje s številnimi problemi, ki zavirajo, včasih celo onemogočajo učinkovitost njihovega dela.

Ob isti zakonodaji imata inšpektorat in resorno ministrstvo neenotno mnenje glede pristojnosti.

2

Sekcija samostojnih in svobodnih novinarjev Sindikata novinarjev Slovenije nas je seznanila s težavnim položajem prisilnih in navideznih svobodnih novinarjev, ki so dejansko v delovnem razmerju, vendar nimajo sklenjenih pogodb o zaposlitvi in delajo kot svobodni novinarji za nizke honorarje brez socialne varnosti, ki jo prinaša redno delovno razmerje

Vsak delavec, ki je upravičen do letnega dopusta, ima tudi pravico do regresa za letni dopust, torej tudi delavec, ki iz invalidskega zavarovanja uveljavi pravico do poklicne rehabilitacije

pogodb o zaposlitvi in delajo kot svobodni novinarji za nizke honorarje brez socialne varnosti, ki jo prinaša redno delovno razmerje. V odgovoru smo izrazili Varuhovo podporo pri prizadevanjih sindikata. Žal je vse večji trend sklepanja civilnih pogodb namesto pogodb o zaposlitvi opazen v celotnem zasebnem sektorju, ne le v novinarstvu. Iz tega razloga se dopustnost sklepanja civilnih pogodb povsod po Evropi omejuje. ZDR-A je prinesel nekaj sprememb tudi pri opravljanju dela prek pogodb civilnega prava. Drugi odstavek 11. člena ZDR se je spremenil tako, da se v primeru, če obstajajo elementi delovnega razmerja v skladu s 4., v povezavi z 20. oziroma 52. členom tega zakona, delo ne sme opravljati na podlagi pogodbe civilnega prava, razen v primerih, ki jih določa zakon. Inšpektor za delo bo delodajalca, tj. pravno osebo, samostojnega podjetnika posameznika oziroma posameznika, ki samostojno opravlja dejavnost, po novem kaznoval z globo od 3.000 do 20.000 EUR, če bo delavec pri njem opravljal delo na podlagi pogodbe civilnega prava v nasprotju z drugim odstavkom 11. člena ZDR. Pobudnikom smo svetovali, naj se po uveljavitvi ZDR-A s konkretnimi primeri prizadetih svobodnih novinarjev obrnejo na Inšpektorat RS za delo, sami novinarji pa naj prek pristojnih delovnih sodišč uveljavljajo ugotovitev obstoja delovnega razmerja.

2.10.4 PRAVICE V ČASU POKLICNE REHABILITACIJE

Ob obravnavi pobude smo se srečali z vprašanjem, **ali ima delavec, ki iz invalidskega zavarovanja uveljavi pravico do poklicne rehabilitacije, pravico do regresa za letni dopust** po predpisih o delovnih razmerjih ali pravico do letnega dodatka po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. ZPIZS je z odločbo zavrnil zahtevek za izplačilo letnega dodatka. Za tolmačenje smo prosili MDDSZ, ki je pojasnilo, da delavec med poklicno rehabilitacijo ostane v delovnem razmerju pri svojem delodajalcu, kar izhaja med drugim tudi iz formulacije 200. člena ZDR, po katerem mora delodajalec zagotoviti poklicno rehabilitacijo. Po 4. členu ZDR mora v času delovnega razmerja vsaka izmed pogodbenih strank izvrševati dogovorjene ter predpisane pravice in obveznosti. Okoliščine, ki utemeljujejo izjemno obravnavo glede na povzeto določbo ZDR, ko torej pogodbene in druge pravice in obveznosti iz delovnega razmerja, ki so neposredno vezane na opravljanje dela, mirujejo (suspenz pogodbe o zaposlitvi), so navedene v 51. členu ZDR. Med njimi ni navedbe poklicne rehabilitacije. Nadaljnja možnost je, da dodatno okoliščino kot podlago suspenza pogodbe o zaposlitvi določi poseben zakon. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki bi bil v primeru poklicne rehabilitacije merodajen za uzakonitev takšne ureditve, pa določila o mirovanju pravic med poklicno rehabilitacijo ne vsebuje. V skladu z delovnopravno zakonodajo ima vsak delavec, ki je upravičen do letnega dopusta, tudi pravico do regresa za letni dopust. Iz te torej izhaja, da mora delodajalec delavcu izplačati regres.

2.10.5 KRITERIJI ZA PODELITEV KONCESIJE ZA OPRAVLJANJE JAVNE SLUŽBE

Ob obravnavi pobude smo se srečali s primernostjo meril za podelitev koncesije za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom na državni ravni, določenih v Uredbi o koncesiji za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom (Uradni list RS, št. 103/2006). Osmi člen Uredbe določa, da mora imeti koncesionar za čas trajanja izvajanja koncesije v rednem delovnem razmerju za polni delovni čas zaposlene najmanj tri svetovalce z univerzitetno izobrazbo pravne smeri in najmanj dvema letoma delovnih izkušenj. Prijavitelj na razpis, ki je v postopku izbire koncesionarja zbral največ točk, je prijavi priložil izjavo o nameri izpolnjevanja kadrovskih pogojev. Navedel je, da bodo sklenili pogodbe o zaposlitvi s tremi poimensko imenovanimi eminentnimi pravniki in na tej podlagi pridobil 70 točk, od skupnih 96,95. Dejansko pogodbe o zaposlitvi s temi kandidati niso bile sklenjene. Dva dneva pred podpisom koncesijske pogodbe so sklenili pogodbe o zaposlitvi s tremi mladimi pravnici, ki so bile prijavitelje na Zavodu RS za zaposlovanje in so izpolnjevale pogoj dveletnih delovnih izkušenj. Drugouvrščeni na razpisu je iz naslova 8. člena Uredbe prejel le slabih 10 točk, saj je prijavi priložil le

namero, da bo sklenil pogodbe o zaposlitvi s pravniki, ki bodo izpolnjevali pogoje iz razpisa. Če bi prijavi priložil imena kandidatov, s katerimi namerava skleniti pogodbe o zaposlitvi, čeprav dejansko ne bi imel namena zaposliti teh pravnikov in bi pozneje zaposlil druge, bi v razpisnem postopku zbral največ točk in tako podpisal koncesijsko pogodbo. Tretjeouvrščeni kandidat je po izdaji odločbe o podelitvi koncesije združenju vložil zahtevo za obnovo postopka izbire koncesionarja in upravni spor. Na podlagi tega je prvouvrščeni kandidat, ki je že podpisal koncesijsko pogodbo, le teden dni po podpisu od te odstopil. Tretjeouvrščeni kandidat je zato umaknil vsa vložena pravna sredstva in podpisal koncesijsko pogodbo (drugouvrščeni kandidat se je temu odrekel).

Vrednotenje meril za podelitev koncesije je bilo po našem mnenju sporno. Namera, da bodo sklenjene pogodbe o zaposlitvi, še ne pomeni, da bodo tudi dejansko sklenjene, zato se zdi tako vrednotenje tega merila sporno, saj omogoča (celo nesankcionirane) zlorabe. Presodili smo, da bi bilo treba v prihodnje v podobnih primerih merila oblikovati drugače, obravnave pobude pa nismo nadaljevali, saj je v času obravnave eden izmed državnih organov sprožil postopek, ki bo po pravnomočni odločitvi vplival tudi na oblikovanje meril v prihodnje (*primer štev. 105*).

2.10.6 DELAVCI V DRŽAVNIH ORGANIH

V letu 2007 smo obravnavali 73 tovrstnih pobud, leto prej 46, kar pomeni 58,7-odstotno povečanje v primerjavi z letom 2006. Obravnavali smo številne pritožbe pobudnikov zaradi mobbinga oziroma trpinčenja na delovnem mestu (v Kliničnem centru, Bolnišnici Murska Sobota, na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, na Upravni enoti Sežana, v pravosodju, policiji, SOVI, Glasbeni šoli Kranj itd.), težav v zvezi z napredovanjem, več pobud zaposlenih v razvojnih ambulantah zdravstvenih domov, predvsem Zdravstvenega doma Ljubljana, zaradi ukinitve dela letnega dopusta iz naslova psihičnih obremenitev za nevrofizioterapevte in medicinske sestre, obravnavali smo še nezadovoljstvo uslužbencev pošte z delovnimi razmerami in odnosom vodilnih delavcev do njih, nezadovoljstvo zaposlenih v Slovenskem narodnem gledališču Maribor zaradi načina sklepanja pogodb o zaposlitvi za določen čas, položaj ravnateljice glasbene šole po odločitvi ministrstva o prenehanju funkcije zaradi neizpolnjevanja pogojev, nezmožnost zaposlitve v policiji zaradi uveljavljanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti, dolgotrajno odločanje Ministrstva za šolstvo in šport o predlogu za opravljanje strokovnega izpita, težave pri odrejanju in izplačevanju nadurnega dela ter druge pravice iz delovnega razmerja.

Prejeli smo tudi več prošenj za Varuhovo posredovanje pri **premestitvah policistov na delo bližje domačemu kraju**. Opravili smo poizvedbo pri Ministrstvu za notranje zadeve. Iz pojasnila pristojnih izhaja, da zaradi kadrovske problematike na posameznih policijskih upravah (PU), pravzaprav ni mogoče premeščanje na željo uslužbencev, temveč le na podlagi delovnih potreb. Vloge za premestitev naj bi obravnavali individualno in pri odločitvi upoštevali delovno dobo v policiji, oddaljenost od doma, zakonski stan oziroma družino, stanovanjske razmere, mnenje sindikata, delovno oceno in socialne razmere. Vendar na posameznih PU s še posebej perečo kadrovsko problematiko policiste premeščajo le izjemoma, pri čemer je glavni razlog socialni položaj prosilca. Edina izjema od tega pravila so policisti, ki sami najdejo zamenjavo zase in so zato lahko premeščeni prej. Ugotavljamo, da delovne razmere do zaposlenih niso ravno prijazne in tudi ne v skladu z delovnopravno zakonodajo glede pravic oziroma obveznega zagotavljanja počitka. Visoki stroški za povračila stroškov prevoza na delo pa tudi niso v skladu z načelom dobrega upravljanja. (*primer štev. 110*)

Kot smo že navedli, je več pobudnikov v svojih pobudah zatrjevalo **mobbing in diskriminacijo na delovnem mestu**. Obravnavali smo pobudo, v kateri je pobudnica, sekretarka na

V letu 2007 smo obravnavali 73 pobud delavcev v državnih organih, kar pomeni 58,7-odstotno povečanje v primerjavi z letom 2006.

2

Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), zatrjevala mobbing in diskriminacijo na delovnem mestu.

Prejeli smo več pobud zaposlenih v razvojnih ambulantah zdravstvenih domov zaradi spornega določila 5. točke 36. člena Kolektivne pogodbe za dejavnost zdravstva in socialnega varstva in 5. točke 47. člena Kolektivne pogodbe za zaposlene v zdravstveni negi, ki določata, da se delavcu glede na psihične obremenitve letni dopust poveča za intenzivno delo v polnem delovnem času z duševno motenimi oz. duševno prizadetimi osebami v bolnišnicah, posebnih socialnovarstvenih zavodih, socialnovarstvenih zavodih za usposabljanje in varstveno-delovnih centrih, ne pa tudi v razvojnih ambulantah zdravstvenih domov. Zaposleni v razvojnih ambulantah zdravstvenih domov so zbrali podpise in Ministrstvu za zdravje, Sindikatu za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije in Sindikatu delavcev v zdravstveni negi posredovali predloge za dopolnitev Kolektivne pogodbe za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije in Kolektivne pogodbe za zaposlene v zdravstveni negi.

Problematiko smo skrbno proučili, vendar nismo videli možnosti za posredovanje. Merila za letni dopust so določena v obeh kolektivnih pogodbah. Kolektivne pogodbe sklepajo predstavniki delavcev in delodajalcev na podlagi pogajanj. Varuh na vsebino in tolmačenje kolektivne pogodbe ne more vplivati, spremenijo in dopolnijo jo lahko le podpisniki sami s podpisom aneksa h kolektivni pogodbi. Pobudnikom smo svetovali, naj se za pridobitev strokovne podpore obrnejo na Republiški strokovni kolegij za psihiatrijo. Predlagali smo še, naj se obrnejo na odbora za razlago Kolektivne pogodbe za dejavnost zdravstva in socialnega varstva Slovenije in Kolektivne pogodbe za zaposlene v zdravstveni negi ter zaprosijo za razlago spornega določila obeh kolektivnih pogodb. Morda bi se odbor, njegova mnenja so za podpisnike pogodbe zavezujoča, strinjal z njimi in omenjeni člen razlagal širše, prizadetim v prid.

Varuh na vsebino in tolmačenje kolektivne pogodbe ne more vplivati, spremenijo in dopolnijo jo lahko le podpisniki sami s podpisom aneksa h kolektivni pogodbi.

Zaradi uveljavljanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti je nemogoče skleniti delovno razmerje za opravljanje nalog v policiji. MNZ našega mnenja v zvezi s tem ni upoštevalo.

Obravnavali smo pobudo, v kateri je pobudnik navajal, da je 67. člen Zakona o policiji (ZPol-UPB6) diskriminatoren, saj je zaradi uveljavljanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti nemogoče skleniti delovno razmerje za opravljanje nalog v policiji. Omenjeni člen ZPol-UPB6 med drugim določa, da delovno razmerje za opravljanje nalog v policiji lahko sklene oseba, ki ni uveljavljala oziroma ne uveljavlja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti. Postopek uveljavljanja pravice do ugovora vesti je določen v Zakonu o vojaški dolžnosti (ZVojD-UPB1). Njegov 46. člen določa, da se državljani lahko odpove pravici do ugovora vesti, s tem znova postane vojaški obveznik, ne more pa znova uveljavljati pravice do ugovora vesti.

Zakon o obrambi (ZObr-UPB1) v 88. členu določa posebne pogoje za sklenitev pogodbe o zaposlitvi za delavce na obrambnem področju. Tako med drugim določa, da lahko vojaško službo poklicno opravlja le državljani, ki je odslužil vojaški rok (velja le za moške). Kdor ni odslužil vojaškega roka, mora v skladu s pogodbo o zaposlitvi opraviti predhodno temeljno vojaško strokovno usposabljanje v trajanju najmanj treh mesecev, če ta zakon ne določa drugače. Kdor ne opravi uspešno temeljnega vojaško strokovnega usposabljanja, se mu pogodba o zaposlitvi prekine. Pogodbo o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske lahko sklene državljani, ki med drugim nima priznane pravice oziroma ni v postopku priznanja pravice do ugovora vesti (torej tudi, če je to pravico uveljavljal in se ji pozneje odpovedal). Iz zakonodaje izhaja, da se državljani, ki je uveljavljal ugovor vesti, a se je pozneje ugovoru odpovedal, lahko zaposli na obrambnem področju, lahko postane poklicni vojak ali pogodbeni rezervist, ne more pa se zaposliti v policiji, zato smo se obrnili na Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ). Menili smo, da bi lahko – glede na pogoje za sklenitev pogodbe o zaposlitvi oziroma pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske – določbo 67. člena ZPol-UPB6 razlagali širše, tako da bi delovno razmerje v policiji lahko sklenil tudi državljani, ki je pravico do ugovora vesti uveljavljal in se ji pozneje odpovedal (vsaj, če civilnega služenja vojaškega roka ni opravil). MNZ našega mnenja ni upoštevalo, meni, da je določba tako natančna, da ne dopušča širšega ali drugačnega tolmačenja. Navedlo je še, da bo Varuhov predlog temeljiteje proučilo ob pripravi naslednjih sprememb ZPol-UPB6 (glej primera štev. 107).

Obravnavali smo pobude, ki jih je Varuh že v letu 2006 in v drugi polovici leta 2007 naslovil Sindikatu vojske, obrambe in zaščite (SVOZ). Predstavnike sindikata smo sprejeli tudi na osebni pogovor, na katerem so navajali, da se v vojski pojavljajo številni problemi, ki se nanašajo predvsem na problematične odnose v vojaških formacijah, na kršitve pravic iz delovno-pravne zakonodaje, na problematiko spolnega nadlegovanja, šikaniranja in ponavljajočih se kršitev pravice do človekovega dostojanstva dveh pripadnic stalne sestave Slovenske vojske, na diskriminatoren odnos do nekaterih vojakinj, probleme, povezane z nejasnimi potmi uveljavljanja pravic vojakov, opozarjali so na številne probleme, ki nastajajo v t. i. liniji vodenja in poveljevanja. SVOZ je na te probleme opozarjal že dalj časa, vendar pozitivnih sprememb ni zaznal. S posebnim pismom se je že v letu 2006 obrnil tudi na ministra za obrambo, o dogajanjih je obveščal tudi prejšnjega in zdajšnjega načelnika Generalštaba Slovenske vojske.

Na svoja opozorila iz leta 2006 niso prejeli odgovora niti od ministra niti od načelnika Generalštaba SV, zato smo ministra za obrambo zaprosili za informacijo o razlogih, zaradi katerih SVOZ odgovora na svoje zaprosilo ni prejel. Zanimalo nas je še, ali so bili v zvezi z opozorili sindikata sproženi kakšni postopki oziroma ali je minister naložil odgovornim, naj navedbe sindikata ustrezno preverijo, ter kakšne so bile v tem primeru ugotovitve in morebitni ukrepi. Prejeli smo zahtevano poročilo, iz katerega je sledilo, da se je minister za obrambo odločil raziskati dejansko stanje v posameznih enotah Slovenske vojske in navedbe SVOZ temeljito preveriti. Ministru smo predlagali, naj nas seznani z morebitnimi dodatnimi ugotovitvami in ukrepi, saj nam je bilo znano, da celotno problematiko ministrstvo še preiskuje. Znano nam je bilo, da problematiko domnevnega spolnega nadlegovanja, šikaniranja in ponavljajočih se kršitev pravice do človekovega dostojanstva dveh pripadnic stalne sestave Slovenske vojske obravnava tudi zagovornica enakih možnosti, zato smo predlagali, naj nas seznani z ugotovitvami in morebitnimi ukrepi. Po prejemu odgovora zagovornice enakih možnosti, ki je presodila, da Slovenska vojska kot delodajalec ni zagotovila varstva pred spolnim nadlegovanjem na delovnem mestu, smo se po proučitvi vseh podatkov, s katerimi smo razpolagali, pridružili mnenju zagovornice enakih možnosti in se strinjali s priporočili, ki jih je posredovala Slovenski vojski. Ministru za obrambo smo predlagali, naj nas seznani s sprejetimi ukrepi in aktivnostmi, ki bodo v prihodnje v Slovenski vojski preprečevali tovrstno ravnanje. Ministra smo še zaprosili, naj nam pošlje v vednost izjavo o ničelni toleranci in ukaz o ravnanju pripadnikov slovenske vojske. Ministrstvo nas je seznanilo s pglavitnimi ukrepi in aktivnostmi, ki jih je izvedlo za zagotavljanje enakih možnosti v Slovenski vojski že v preteklosti in tistimi, ki se šele uvajajo. Varuh pozdravlja vse ukrepe, ki jih je oziroma jih še bo sprejela Slovenska vojska, da bi zaščitila svoje pripadnike pred nezaželenim ravnanjem, in to tako glede spolnega nadlegovanja kot vseh drugih oblik šikaniranja, ki jih je v pobudah Varuhu navajal SVOZ.

Varuh je spremljal reševanje problematike zaposlovanja v Slovenski vojski in druge problematike, ki jo je v svoji pobudi navajal SVOZ, nanašala pa se je na ponavljajoče se nepravilnosti, ki naj bi se dogajale v nekaterih vojašnicah. Očitki so se nanašali predvsem na polkovnika, ki naj bi sam kršil pravice in neustrezno ravnal ter prikrival nedopustno ravnanje podrejenih, predvsem častnikov, in mnoge primere spolnega nadlegovanja v zdravstveni službi ter v vojašnicah Vrhnika in Kranj. Zaradi teh nepravilnosti naj bi mnogi pripadniki iskali psihiatrično zdravniško pomoč, eden naj bi poskušal priti celo do orožja. Varuh je na ministra za obrambo naslovil poizvedbo in zaprosil za pojasnilo, ali navedbe kažejo dejansko stanje v obeh vojašnicah oziroma v zdravstveni službi, kako so bile preverjene, kakšne so ugotovitve in ali so bili v zvezi z ugotovitvami sprejeti kakšni ukrepi. Posebej nas je zanimalo, ali je bilo preverjeno tudi ravnanje polkovnika, na katerega se je pobuda nanašala in za katera ravnanja naj bi v navedem primeru šlo. Želeli smo še pojasnilo, ali držijo trditve, da ni bil uveden ali sprejet noben ukrep, kljub sprotnemu seznanjanju z domnevnimi nepravilnostmi oziroma kaznivimi dejanji.

Konec leta 2007 je varuhinja človekovih pravic z ministrom za obrambo opravila osebni pogovor, v katerem je minister varuhinjo seznanil s težavami, s katerimi se srečujejo pri zaposlovanju,

Sindikat vojske, obrambe in zaščite poroča o kršitvah pravic iz delovno-pravne zakonodaje in drugih problemih zaposlenih v Slovenski vojski.

Ministrstvo za obrambo nas je seznanilo s pglavitnimi ukrepi in aktivnostmi, ki jih je izvedlo za zagotavljanje enakih možnosti v Slovenski vojski.

2

upoštevanju ničelne tolerance do spolnega oziroma vseh drugih oblik nasilja, šikaniranja ipd. V Slovenski vojski je zaposlenih 7.000 ljudi, sistem želijo senzibilizirati in vsakega vojaka oz. poveljujočega ozavestiti glede pomena korektnosti v odnosih. Velik poudarek dajejo načinu poveljevanja in vodenja. V februarju 2008 smo prejeli obširno poročilo ministrstva za obrambo, v katerem pojasnjuje ukrepanje in upoštevanje ničelne tolerance do nezaželenih ravnanj. Menimo, da se je odzivnost odgovornih ob podobnih dogodkih v Slovenski vojski izboljšala.

2.10.7 BREZPOSELNOST

V letu 2007 smo zaznali upad števila pobud, ki jih na nas naslavljajo brezposelne osebe (približno 40-odstoten upad). Upamo, da lahko to pripisemo boljšemu delu ZRSZ, deloma pa tudi manjšemu številu brezposelnih oseb. Kljub temu še vedno izražamo dvom glede dejanskega števila brezposelnih oseb, saj vemo, da je več evidenc (iskalci zaposlitve, nezaposeljive osebe, težje zaposeljive osebe, osebe, ki se šolajo po 53.a členu zakona ...). Tako ne moremo biti zadovoljni s stanjem zaposlenosti v družbi, saj nismo povsem prepričani, da podatki o stopnji registrirane brezposelnosti dejansko zajemajo vse nezaposlene posameznike, ki so tudi iskalci zaposlitve. Še vedno domnevamo, da vodenje brezposelnih oseb v več evidencah, ki se po našem vedenju na koncu ne seštevajo, zamegljuje dejansko sliko in kaže bolj optimistično stanje ter manjšo stopnjo brezposelnosti, kot ta dejansko je.

Zato brezposelnost ostaja eden izmed pomembnih ustvarjalcev revščine, osebnih stisk posameznikov in njihovih družin, kar se posledično pokaže v vrsti težav in se lahko konča v delni ali popolni socialni izključenosti. Vemo, da ne gre le za materialne stiske, ampak se ljudje počutijo nepravilno ogoljufane in potisnjene na rob družbe, v kateri in za katero so prej ustvarjali in delali. To, da je zaposlitev in z njo povezana socialna varnost ena temeljnih pravic za delo sposobnega človeka, Varuh človekovih pravic opozarja že vsa leta svojega obstoja. Žal drugih pristojnosti ali celo možnosti vpliva na spremembe tega stanja Varuh nima.

Manj je tudi pritožb v zvezi s črtanjem brezposelnih oseb iz evidence, zato sklepamo, da je zavod upošteval naše pripombe in poteka zdaj postopek črtanja iz evidenc z nekoliko več posluha za individualne človeške usode. Posebej je treba opozoriti, da smo od skupno 28 s tega področja prejeli kar sedem pobud študentov in udeležencev izobraževanja odraslih v zvezi z izbrisom iz evidence brezposelnih oseb, ki jo je sprožil Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB-F). Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB-UPB1) v četrti alineji 16. člena določa, da se po tem zakonu šteje za brezposelno osebo oseba, ki ni upokojenec, študent, dijak, vajenec, udeleženec izobraževanja odraslih, mlajši od 26 let, ali udeleženec izobraževanja prek zavoda (na podlagi 53.b člena tega zakona) ter udeleženec programa usposabljanja na delovnem mestu na podlagi programov ukrepov aktivne politike zaposlovanja iz 50. člena tega zakona. Po prvem odstavku 65. člena Zakona o visokem šolstvu (ZViS-UPB3) je študent oseba, ki se vpiše na visokošolski zavod na podlagi razpisa za vpis in se izobražuje po dodiplomskem ali podiplomskem študijskem programu. Pri tem zakon ne loči med rednimi in izrednimi študenti.

Ugotavljali smo, da so bili izredni študenti pred uveljavitvijo ZZZPB-F lahko vpisani v evidenco brezposelnih oseb, čeprav je 16. člen ZZZPB že pred tem izključeval status študenta in brezposelne osebe. Vendar so svetovalci zaposlitve očitno imeli navodila, da so izredne študente pustili v evidenci, še celo svetovali so jim študij in jih pri tem spodbujali, obljubljali plačilo šolanja, zdaj pa so ostali brez šolnine in statusa brezposelne osebe.

Primeri iz pobud (glej primer štev. 112) kažejo na to, da država iniciativnih posameznikov, ki aktivno iščejo boljše zaposlitvene možnosti, pri tem ne podpira. Še več, sili jih v delo prek študentskih servisov, čeprav želijo najti redno zaposlitev in s tem povečati socialno varnost zase in

v nekaterih naših primerih tudi za svoje bližnje. Ugotavljamo, da ureditev za iskalce zaposlitve ni spodbujevalna. Iskalci zaposlitve, ki doma čakajo na zaposlitev, so nagrajeni z vodenjem v evidenci brezposelnih oseb, pomočjo zavoda pri iskanju zaposlitve in vsemi ugodnostmi, ki iz tega sledijo, tudi denarno socialno pomočjo. Iskalci zaposlitve, ki pa si želijo sami izboljšati svoje možnosti in se odločijo za šolanje (ter se po navadi pri tem še močno zadolžijo), pa so kaznovani z izbrisom iz evidence brezposelnih oseb. Seveda je delo prek študentskega servisa ena izmed rešitev, vendar gre večinoma za ne tako mlade osebe, ki si želijo stalno zaposlitev in so zaradi nepomoči zavoda pri iskanju le-te omejene ter zaradi nemožnosti pridobitve raznih subvencij tudi manj zanimive za potencialne delodajalce. Tako se tudi umetno zmanjšuje število vpisanih v evidenco brezposelnih oseb, ki jo vodi ZRSZ. Tako se ustvarja vtis, da število brezposelnih pada, čeprav dejansko ostaja isto.

S temi navedbami smo se obrnili na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in želeli, da se do njih opredelijo. Zanimalo nas je, zakaj je ZRSZ do uveljavitve ZZZPB-F izredne študente vodil v evidenci brezposelnih oseb in ali obstaja možnost, da bi 16. člen ZZZPB-UPB1 razlagali tako, da bi mejo 26 let razširili tudi na študente. MDDSZ je v odgovoru navajalo, da so prejeli več pisnih in telefonskih vlog oz. pripomb študentov in udeležencev izobraževanja odraslih, ki jih je ZRSZ po uveljavitvi ZZZPB-F izbrisal iz evidence brezposelnih oseb. Po preučitvi posameznih primerov so ugotovili, da je bilo trajanje študija oziroma izobraževanja teh oseb dolgotrajno in v večini primerov nedokončano in da so bile te osebe prejemniki denarne socialne pomoči po predpisih o socialnem varstvu na podlagi izpolnjevanja t. i. cenzusa in vpisa v evidenco brezposelnih oseb. Vpis v evidenco brezposelnih oseb pa je pomenil, da te osebe aktivno rešujejo svoj socialni položaj in s tem izpolnijo pogoj (poleg cenzusa) za pridobitev pravice do denarne socialne pomoči. Ob tem navajajo, da se poznejše dejansko stanje v celoti ni moglo preverjati in je velikokrat odstopalo od stanja ob vpisu v evidenco brezposelnih oseb in ob pridobitvi pravice do denarne socialne pomoči.

Na podlagi tega in da oseba, ki je vpisana v evidenco brezposelnih oseb in je hkrati študent ali dijak oziroma udeleženec izobraževanja odraslih, ne more izpolnjevati obveznosti, ki jih mora kot brezposelna oseba sprejeti s podpisom zaposlitvenega načrta (da je na razpolago za zaposlitev), MDDSZ meni, da je določba 16. člena ZZZPB-UPB1 glede izbrisa študentov in dijakov iz evidence brezposelnih oseb utemeljena in da ni razlogov za kakršnokoli spremembo te določbe. Dijaki, študenti in udeleženci izobraževanja odraslih namreč lahko svoj socialni položaj izboljšujejo tudi z opravljanjem začasnih in občasnih del prek študentskih servisov. Menijo tudi, da brisanje študentov in dijakov iz evidence brezposelnih oseb ne pomeni fiktivnega zmanjšanja števila brezposelnih oseb, temveč le dosledno izvajanje določbe zakona, ki se iz MDDSZ neznanih razlogov do uveljavitve ZZZPB-F ni izvajala, določbe 16. člena ZZZPB-UPB1 pa ni mogoče razlagati tako, da bi se starost 26 let razširila tudi na študente, ker za to ni podlage ne v ZZZPB-UPB1 ne v ZViS-UPB3, ki opredeljuje status študenta.

Pri ZRSZ smo raziskali še, zakaj se brisanje študentov in dijakov iz evidence brezposelnih oseb do uveljavitve ZZZPB-F ni izvajalo. Pojasnili so nam, da so imeli interno navodilo iz leta 2001, v katerem je šlo za odstopanja od zakonske ureditve v korist izrednim študentom, saj so se ti v primeru neuveljavljanja pravic, ki jih prinaša status študenta, lahko vodili v evidenci brezposelnih oseb in koristili pravice ter bili zavezani izpolnjevati obveznosti, ki po zakonu zavzujejo brezposelne osebe. Vendar so bile pozneje med preverjanji ugotovljene številne zlorabe, ki jim je zavod ob uvedbi novele ZZZPB-F z doslednim izvajanjem zakona naredil konec, kar je posledično vplivalo tudi na tiste primere, ko evidentirane osebe dejansko pravic iz naslova statusa študenta niso koristile oziroma jim je bila svetovana vključitev v izobraževanje s ciljem sofinanciranja programa v obliki vključitve v izobraževanje po 53.b členu ZZZPB-UPB1. Ta ureditev se nam ne zdi pravična, vendar se MDDSZ in ZRSZ žal z nami nista strinjala.

Iskalci zaposlitve, ki si želijo sami izboljšati svoje možnosti in se odločijo za šolanje (ter se po navadi pri tem še močno zadolžijo), so »kaznovani« z izbrisom iz evidence brezposelnih oseb.

Ta ureditev se nam ne zdi pravična, vendar se MDDSZ in ZRSZ žal z nami nista strinjala.

2

Člani Društva psihologov so bili prepričani, da se njihovih argumentov, s katerimi nasprotujejo predvidenim rešitvam v Zakonu o štipendiranju, ne obravnava primerno in da se ne upoštevajo.

Mlada mamica študentka je morala zaradi zamude pri diplomi (ki jo je opravila) vrniti štipendijo v celoti, skupaj z obrestmi. Pobudo opisujemo kot primer administrativnega odločanja brez poslušanja za mlade družine.

2.10.8 ŠTIPENDIRANJE

S področja **štipendiranja** smo znova prejeli nekaj več pobud. Njihova vsebina se je nanašala na kritike Pravilnika o štipendiranju zaradi določenega cenzusa prihodkov na družinskega člana, ki je po mnenju pobudnikov previsok. Še posebej nerazumljiva se posameznikom zdi odločitev, da se pravica do republiške štipendije zavrne zaradi presejanja cenzusa le za nekaj deset evrov. Nekaj pobudnikov je varuhinji sporočilo svoje nasprotovanje temu, kaj se šteje v prihodek družine (na primer preživnina).

Več kritičnih pripomb nam je glede priprave in sprejemanja novega Zakona o štipendiranju sporočilo Društvo psihologov Slovenije. Člani društva so bili prepričani, da se njihovih argumentov, s katerimi nasprotujejo predvidenim rešitvam, ne obravnava primerno in da se ne upoštevajo. Največ kritik je povzročila odprava psihološkega testiranja kandidatov za Zoisove štipendije. Ker Varuh ne more posegati v strokovna in vsebinska vprašanja s kateregakoli področja, smo pobudnike z njihovimi pripombami napotili na ustrezne strokovne organe in pripravljavce zakona.

Pobudnica se je Varuha pritožila zoper odločitev Komisije za študijske pomoči, ki je zavrnila njeno prošnjo za podaljšanje mirovanja obveznosti iz pogodbe o štipendiranju, sklenjene med pobudnico in Ministrstvom za šolstvo in šport (MŠŠ). Ker ni pravočasno izpolnila obveznosti iz pogodbe, saj je zaradi materinstva diplomirala nekaj mesecev pozneje, kot je bilo določeno v pogodbi, je morala štipendijo vrniti v celoti, skupaj z obrestmi (glej primer šte. 113).

PRIMERI

103. Neodzivanje Inšpektorata RS za delo

Pobudnik je v pobudi z dne 3. 8. 2007 navajal, da je 19. 3. 2007 na Inšpektorat RS za delo (IRSD) naslovil dopis, v katerem je opisal psihično nasilje, s katerim se je srečeval pri prejšnjem delodajalcu, in prosil, da se mu prisluhne. Odgovora IRSD ni prejel. IRSD smo predlagali, naj prijavo pobudnika obravnavajo v skladu s svojimi pristojnostmi in mu na dopis odgovorijo, nas pa z odgovorom seznanijo. IRSD nam je 30. 8. 2007 v vednost posredoval odgovor pobudniku. Opravičili so se mu za pozen odgovor in mu korektno odgovorili. Varuhov posredovanje v tem primeru smo ocenili kot utemeljeno, saj je IRSD precej prekoračil razumni rok za odgovor. 4.1-36/2007

104. Kršitve pravic iz delovnega razmerja v varnostni službi

Varnostnik, zaposlen v eni izmed varnostnih služb, je v pobudi navajal, da skoraj vsak mesec opravi čez 200 delovnih ur, v zadnjih šestih dneh je opravil 63 delovnih ur, počitka pa je imel zelo malo. Delodajalec je na njegovo vprašanje, ali se zavedajo, da kršijo zakonodajo, cinično odgovoril, da je zakon zato, da se krši. Navajal je še kršitve na področju letnega dopusta in plačila za delo. Pobudnik je prosil, naj varujemo njegove osebne podatke, saj se je bal težav z delodajalcem. IRSD smo predlagali, naj pri delodajalcu opravi inšpekcijski nadzor in navedbe pobudnika preveri. Pri tem nismo razkrili osebnih podatkov pobudnika.

IRSD je v inšpekcijskem nadzoru ugotovil, da delavci opravljajo nadurno delo v nasprotju z določbami Zakona o delovnih razmerjih (ZDR). Na podlagi proučitve evidenc opravljenih ur za obdobje maj 2007–oktober 2007 je pristojni inšpektor ugotovil, da so delavci v tem obdobju opravili več nadur, kot to določa tretji odstavek 143. člena ZDR. Delodajalec tudi ni upošteval dnevne

časovne omejitve pri nadurnem delu. V zvezi s počitki je bilo ugotovljeno, da nekaterim delavcem ni bil zagotovljen počitek med zaporednima dnevnoma, saj je bilo ugotovljeno, da je bil pri nekaterih delavcih zagotovljen le osemurni počitek. Inšpektor je še ugotovil, da družba nima izdelanega rasporeda delovnega časa in da delo načrtujejo za posamezne delavce vsak mesec sproti.

IRSD je še ugotovil, da delodajalec delavcem izplačuje plačo vsaj v višini zakonsko določene minimalne plače; pri tem pa dodal, da je za spore v zvezi s plačo, ki je višja od minimalne plače, izključno pristojno delovno sodišče. V zvezi z določitvijo letnega dopusta pa inšpektor za delo ni ugotovil kršitev delovnopravne zakonodaje. Ker je inšpektor za delo pri nadzoru ugotovil nepravilnosti v zvezi s spoštovanjem določb 143. člena ZDR – nadurno delo, 147. člena ZDR – razporeditev delovnega časa in 155. člena ZDR – počitek med zaporednima delovnima dnevnoma, je bila družbi izdana ureditvena odločba in skladno z določbami Zakona o prekrških zoper pravno in odgovorno osebo uveden postopek o prekršku. Pobudo in naše posredovanje smo ocenili kot utemeljeno, saj je delodajalec očitno kršil pravice delavcev. Ukrepanje IRSD je bilo korektno. 4.1 - 58 / 2007

105. Izguba zaposlitve zaradi neprimernih kriterijev za podelitev koncesije za izvajanje javne službe svetovanja potrošnikom na državni ravni

Pobudnica je 12. 3. 2007 z Združenjem za zaščito potrošnikov Slovenije sklenila pogodbo o zaposlitvi za delo na področju svetovanja potrošnikom. Združenje je sočasno zaposlilo njo in še dve pravnici ter s tem izpolnilo pogoje za podpis koncesijske pogodbe za opravljanje javne službe svetovanja potrošnikom na državni ravni. Pogodba je bila podpisana 14. 3. 2007, že 20. 3. 2007 pa je združenje od pogodbe odstopilo po »podrobnejši analizi pogojev za opravljanje javne službe, obstoječih in prihodnje utemeljeno pričakovanih kadrovskega zmogljivosti ter še posebej zaradi finančne (ne)zmogljivosti združenja«. Vlada RS je 12. 4. 2007 izdala odločbo o odvzemu koncesije. Odločba je bila združenju vročena 17. 4. 2007, že 19. 4. 2007 pa je bila pobudnici vročena odpoved pogodbe o zaposlitvi.

Pobudnici glede na naše pristojnosti nismo mogli pomagati drugače, kot da smo jo napotili na sodno pot. Ob obravnavi pobude pa se je postavilo vprašanje primernosti meril za podelitev koncesije, o čemer več pišemo na strani 166. 4.1-13/2007

106. Mobbing in diskriminacija na delovnem mestu

Pobudnica, sekretarka na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), je zatrjevala mobbing in diskriminacijo na delovnem mestu. Vzrok naj bi bila njena starost (55 let) in srb-ska narodnost. Bila je osebna svetovalka nekdanjima ministroma, namestnica direktorja direktorata, velikokrat je opravljala naloge direktorja. S prihodom ministra Drobniča, predvsem pa novega direktorja direktorata, so se zadeve drastično spremenile. Ostala je brez prejšnjega dela, brez vseh odgovornih in ustvarjalnih delovnih nalog, ni bila več vključena v aktualne zadeve, dodeljevane so ji bile začetniške naloge. V letu 2006 je napredovala v nazivu, vendar je količnik ostal nespremenjen. Januarja 2007 je izpolnila pogoje za napredovanje v plačni razred, zbrala je več kot 1000 točk, vendar mora za napredovanje predlog dati vodja, tj. direktor direktorata, ki pa predloga (niti negativnega) ni želel dati. Za leto 2006 je ostala neocenjena. Pripravljen naj bi bil sklep o njeni prerazporeditvi na nižje delovno mesto v drugi direktorat, pripravljala naj bi se nova sistemizacija. Pobudnica je kritizirala kadrovanje na MDDSZ in navajala, da naj bi bili vsi na novo zaposleni v direktoratu (56 odstotkov vseh zaposlenih) mladi, ne starejši od 30 let in da so prihajali iz podmladka NSi ali SDS. Menila je, da gre za sistematično kadrovske čistko.

Tudi po imenovanju nove ministrice se zadeve niso spremenile. Pobudnica je menila, da se ministrica problema niti ne zaveda, zato jo je prosila za pogovor, da bi ji pojasnila svojo plat

2

zgodbe. Tega pogovora ni bilo, zato pa je bila napotena na pogovor z generalnim sekretarjem MDDSZ, ki jo je zelo na hitro odpravil. Ni želela tožiti, ampak se je o rešitvi spora želela dogovoriti. Bila je na pogovoru pri državnem sekretarju na MJU in glavnem inšpektorju za delo na IRSD. Oba sta ji obljubila posredovanje pri ministrici.

O zadevi je varuhinja človekovih pravic opravila pogovor z ministrico in ugotovila, da je ta zelo podrobno seznanjena z vsemi postopki, zapleti in očitki v zadevi. Poudarila je, da si MDDSZ ne more dovoliti kršenja pravic iz delovnega razmerja, zato želi zadevo razčistiti. S tem namenom so vse gradivo v zvezi s primerom posredovali Ministrstvu za javno upravo, Direktoratu za organizacijo in kadre, ki naj bi o zadevi podalo objektivno oceno vseh postopkov in ugotovilo morebitne napake. Ministrica je zagotovila, da bo po prejemu odgovora MJU ukrepala skladno z v njem navedenimi ugotovitvami.

Pobudnici smo pojasnili, da pričakujemo, da bodo morebitne odkrite nepravilnosti popravljene. Glede na navedeno nismo videli podlage za nadaljnjo obravnavo pobude, saj nas je pobudnica pozneje obvestila, da pričakuje, da se bodo zadeve uredile in da zaradi tega ne potrebuje več našega posredovanja. V času pisanja tega poročila se je pobudnica znova obrnila na Varuha in nas seznanila, da inšpektorica za sistem javnih uslužbencev pri Ministrstvu za javno upravo ob vpogledu v dokumentacijo v njeni zadevi ni ugotovila nepravilnosti. Seznanila nas je, da se je v svoji zadevi zato 7. 1. 2008 obrnila po pomoč na Vlado Republike Slovenije. **4.3 - 12 / 2007**

107. Nezmožnost zaposlitve v policiji zaradi uveljavljanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti

Pobudnik je podal vlogo za sklenitev delovnega razmerja v policiji. Kljub uspešno opravljenim predhodnim preizkusom in izpolnjevanju vseh drugih pogojev podpisa pogodbe o zaposlitvi ni bilo zaradi priznanja pravice do ugovora vesti vojaški dolžnosti v letu 2002, čeprav civilnega služenja vojaškega roka ni opravil in je vložil vlogo za odpoved pravic.

Ker iz zakonodaje (podrobneje o tem pišemo v poglavju 2.10.2) izhaja, da se državljan, ki je uveljavljal ugovor vesti, a se je pozneje ugovoru odpovedal, lahko zaposli na obrambnem področju, lahko postane poklicni vojak ali pogodbeni rezervist, ne more pa se zaposliti v policiji, smo se obrnili na Ministrstvo za notranje zadeve. Menili smo, da bi lahko – glede na pogoje za sklenitev pogodbe o zaposlitvi oziroma pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi Slovenske vojske – določbo 67. člena Zakona o policiji razlagali širše, tako da bi delovno razmerje v Policiji lahko sklenil tudi državljan, ki je pravico do ugovora vesti uveljavljal in se ji pozneje odpovedal (vsaj, če civilnega služenja vojaškega roka ni opravil). MNZ našega predloga ni upoštevalo. Menilo je, da je določba tako natančna, da ne dopušča širšega ali drugačnega tolmačenja. Dopis so končali z navedbo, da bodo naš predlog zato temeljiteje proučili ob pripravi naslednjih sprememb Zakona o policiji. **4.3-16/2007**

108. Nesoglasja med vodstvom in zaposlenimi znotraj Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana

Varuhu človekovih pravic RS so pobudo naslovili zdravniki enega izmed oddelkov Univerzitetnega kliničnega centra Ljubljana (UKC Lj) zaradi neurejenih razmer z vodstvom UKC Lj in poslovno direktorico Kirurške službe. Navajali so nevzdržne, predvsem organizacijske razmere, zaradi katerih zdravniki odhajajo iz UKC Lj na istovrstne oddelke drugih ustanov. Pobudniki so večkrat prosili za srečanje z generalno direktorico, ki pa ga kljub drugačnim obljubam nikoli ni bilo. Namesto korektnega sodelovanja in izboljšanja razmer so bili na kolegiju deležni zmerjanja od direktorice Kirurške službe. Zoper dogodek so generalni direktorici posredovali pritožbo, na katero se ta po dveh mesecih ni odzvala.

Generalno direktorico UKC Lj smo povprašali za stališče do teh razmer. Če pritožba ni bila

obravnavana, smo predlagali, da to storijo v skladu s svojimi pristojnostmi in zdravnikom ustrezno odgovorijo oziroma se z njimi sestanejo. Generalna direktorica je v odgovoru trdila, da je v zvezi s pritožbo ukrepala že na dan njenega prejema. Ugotovila je, da je poslovna direktorica Kirurške klinike res poročala o možnostih racionalizacije, morda je šla v komunikacijskem tonu s premajhno občutljivostjo do zaposlenih vendarle nekoliko predaleč. Vzrok njene reakcije je preobremenjenost, ki jo rešujejo s prerazporeditvijo kadra. Zagotovila je, da je direktorica Kirurške klinike vestna in natančna delavka, ki odgovorno opravlja svoje delo. Navedla je še, da se je o pritožbi konstruktivno pogovorila s sindikalnim predstavnikom. Vodstvo je tudi obiskalo oddelke in se pogovorilo o njihovem videnju problemov. Dopis je sklenila z navedbo, da gre za notranje upravljanje problemov, s katerimi se vsakodnevno srečujejo in jih tudi sprotno rešujejo. Izrazila je mnenje, da je treba take probleme reševati v zavodu UKC Lj.

Z odgovorom UKC Lj nismo bili zadovoljni. Prizadeti zdravniki so zavrnilo trditev vodstva, da naj bi bili seznanjeni z ukrepanjem v zvezi s pritožbo, tudi pogovori s sindikalnim predstavnikom naj ne bi bili konstruktivni. Obvestili so nas še, da je bil obisk vodstva UKC Lj v oddelku organiziran šele na podlagi naše poizvedbe, in sicer zelo nekorektno, saj so bili o obisku obveščeni le dvajset minut prej, zaradi česar se ga vodstvo oddelka zaradi predhodnih obveznosti ni moglo udeležiti, izrecna prošnja vodje oddelka za preložitev sestanka pa je bila zavrnjena. Na UKC Lj smo naslovili še en dopis. Izrazili smo prepričanje, da ni opravičila za neustrezno komunikacijo vodstva s svojimi zaposlenimi, pri kateri so bile prestopljene meje človeškega dostojanstva. Ostro smo zavrnilo mnenje, da je treba take probleme reševati le v zavodu UKC Lj. Pojasnili smo 6., 7. in 26. člen Zakona o varuhu človekovih pravic in vztrajali, naj nam vodstvo UKC Lj posreduje stališče do navedenih razmer ter pojasni, kako nameravajo zagotoviti, da do tega je prihodnje ne bo prihajalo.

Generalna direktorica nas je obvestila, da se je takoj po prejemu našega drugega pisma udeležila jutranjega raporta na oddelku. Poslovna direktorica Kirurške klinike je bila odsotna, zato je bil sprejet sklep, da bo povabljen na enega izmed naslednjih jutranjih sestankov, da spor na medsebojni ravni končno rešijo. Kmalu nato so nam posredovali še zapisnik z jutranjega sestanka, iz katerega izhaja, da sta obe strani po uspešnem pogovoru sklenili, da je zadeva končana. **4.3-47/2007**

109. Dolgotrajen postopek odločanja o predlogu za opravljanje strokovnega izpita

Pobudnik se je 1. 9. 1993 zaposlil na delovnem mestu učitelja tehnične vzgoje v osnovni šoli. Dne 22. 11. 1995 je na Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ) vložil prijavo k strokovnemu izpitu. MŠŠ je njegovo vlogo zavrnilo z dopisom, rekoč, da ne izpolnjuje pogoja izobrazbe. Z odločbo so o tem odločili šele 14. 11. 2000 po dolgotrajnem vztrajanju šole in odvetnice pobudnika. Pobudnik je zoper odločbo MŠŠ sprožil upravni spor, v katerem mu je uspelo. Upravno sodišče je s sodbo z dne 8. 4. 2003 (pravnomočna je postala 21. 5. 2003) postopek vrnilo v vnovično odločanje na MŠŠ in ministrstvu naložilo, na kateri pravni podlagi naj odloči o zahtevku (ugotovljeno je bilo, da ima pravico opravljati strokovni izpit).

MŠŠ navodilom ni sledilo in je z odločbo z dne 18. 8. 2003 (zamujen je bil tudi 30-dnevni rok za izdajo odločbe) znova zavrnilo pobudnikov predlog. Tudi zoper to odločbo je bil sprožen upravni spor, ki je bil prav tako rešen v korist pobudnika. Upravno sodišče je v sodbi z dne 13. 1. 2004 zapisalo, da MŠŠ ni upoštevalo navodil upravnega sodišča iz prve sodbe, in postopek znova vrnilo v ponovno odločanje na MŠŠ. MŠŠ je vložilo predlog za revizijo, ki jo je Vrhovno sodišče s sklepom z dne 11. 4. 2007 zavrglo kot nedovoljeno. MŠŠ bi moralo kljub vloženim reviziji v ponovnem postopku odločiti v 30 dneh po vročitvi sodbe Upravnega sodišča z dne 13. 1. 2004, vendar je bila odločba izdana šele 10. 7. 2007. Predlog za opravljanje strokovnega izpita so znova zavrnilo. Vztrajajo, da pobudnik ne izpolnjuje izobrazbenih pogojev za učitelja tehnične vzgoje v osnovni šoli, čeprav iz sodb Upravnega sodišča sledi drugače.

2

Znova poteka upravni spor. Pobudnikov odvetnik je zoper odločbo ministrstva z dne 10. 7. 2007 vložil tožbo, v kateri je sodišču predlagal, naj ugotovi, da je »odločba tožene stranke neutemeljena in nezakonita in se v celoti razveljavi ter odpravi. Tožena stranka je dolžna izdati odločbo, s katero dovoli tožeči stranki opravljanje strokovnega izpita na podlagi prijave k strokovnemu izpitu z dne 22. 11. 1995, v roku 8 dni pod izvršbo, v kolikor v tem roku tožena stranka ne bo izdala odločbe, jo nadomesti ta sodba.«

Pobudnik je zdaj že leto dni upokojen; 13 let učiteljevanja je bil zaradi neopravljenega strokovnega izpita prikrajšan pri plači oziroma napredovanjih ter pri zmanjšani delovni obveznosti v zadnjih dveh letih pred upokojitvijo. Tudi če bi bilo njegovemu predlogu za opravljanje strokovnega izpita zdaj ugodeno, ga ne bi mogel več opravljati, saj ni več v delovnem razmerju v šoli in je že upokojen.

Pobudnika smo seznanili s prvim odstavkom 65. člena Zakona o upravnem sporu (ZUS-I), ki določa, da sme sodišče upravni akt odpraviti in s sodbo odločiti o stvari, če narava stvari to dopušča in če dajejo podatki postopka za to zanesljivo podlago ali če je na glavni obravnavi samo ugotovilo dejansko stanje, med drugim še zlasti, če izda pristojni organ potem, ko je bil upravni akt odpravljen, nov upravni akt, ki je v nasprotju s pravnim mnenjem sodišča ali z njegovimi stališči, ki se nanašajo na postopek. Sodišče odloči po prvem odstavku tega člena, kadar je s tožbo zahtevana odločitev o pravici, obveznosti ali pravni koristi, če so izpolnjeni pogoji iz prvega odstavka 7. člena ZUS-I, ki določa, da v upravnem sporu sodišče v mejah tožbenega zahtevka odloči o pravici, obveznosti ali pravni koristi posameznika ali pravne osebe, če zakon tako določa ali če je zaradi narave pravice oziroma varstva ustavne pravice to potrebno. Predlagali smo mu, naj se z odvetnikom pogovori o morebitnem preoblikovanju tožbenega zahtevka v smeri, da Upravno sodišče z možnostjo, ki jo daje prvi odstavek 65. člena ZUS-I, samo odloči o zadevi.

Menimo, da ves postopek v zvezi z odobritvijo prijave k strokovnemu izpitu teče absolutno predolgo. Zato smo pobudniku predlagali, naj v primeru, če bo zadeva zanj ugodno rešena in bo njegovemu predlogu za opravljanje strokovnega izpita ugodeno ali če bo njegov predlog zavrnjen iz razloga, ker dejansko strokovnega izpita ne more več opravljati, saj ni več v delovnem razmerju v šoli in je že upokojen, zoper Republiko Slovenijo vložiti odškodninski zahtev. Opozorili smo ga na 14. člen Zakona o državnem pravobranilstvu, ki določa predhodni postopek pri državnem pravobranilstvu z namenom, da se sporno razmerje reši pred uvedbo pravnega ali drugega postopka. Opozorili smo še na pravna sredstva, ki jih za primere dolgotrajnega sojenja ureja Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, če bi sodni postopek tekel prepočasi, drugih možnosti za Varuhovo posredovanje pa v tej fazi postopka žal nismo našli. 4.3-36/2007

110. Premestitev policista bližje domu

Na varuhinjo človekovih pravic se je obrnil policist s prošnjo, da posreduje pri njegovi premestitvi na delovno mesto, ki bi bilo bližje njegovemu domu. Navajal je, da je bil leta 1999 dodeljen policijski upravi (PU), ki je zelo oddaljena od njegovega doma. Že leta 2002, ko se je poročil, je prosil za premestitev, pozneje je to storil še večkrat, vendar mu ni nikoli uspelo. Dnevno se vozi na delo z osebnim avtomobilom 260 km daleč v eno smer. Za prevoz na delo vsak dan porabi šest ur. Vožnja je zelo naporna, vsakodnevno je izpostavljen nevarnostim cestnega prometa. Navaja, da v policijski upravi obstaja nekakšen prednostni seznam za premestitve drugam. Po njegovih informacijah pa so bili nekateri policisti, ki so bili na seznam uvrščeni pozneje, že premeščeni, kar pomeni, da se vrstni red čakajočih ne spoštuje. Obrnil se je na Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ), a brez uspeha.

O pobudnikovih navedbah in njegovih možnostih za premestitev smo poizvedovali na MNZ in na omenjeni PU. Pristojni so pojasnili, da zaradi kadrovske problematike na posameznih PU pravzaprav ni več mogoče premeščanje na željo uslužbencev, temveč le na podlagi delovnih potreb. Zagotovili so, da vloge za premestitev obravnavajo individualno in pri odločitvi upoštevajo delovno dobo v policiji, oddaljenost od doma, zakonski stan oziroma družino, stanovanjske razmere, mnenje sindikata delovno oceno in socialne razmere. Prav iz omenjen PU naj bi zadnja leta premeščali le izjemoma, pri čemer je bil glavni razlog socialni položaj prosilca. Edina izjema od tega pravila so bili policisti, ki so sami našli zamenjavo zase in so bili zato lahko premeščeni prej. Poudarjajo, da je pobudnik le eden izmed številnih prosilcev za premestitev. V konkretni PU naj bi bilo evidentiranih kar 70 prošenj.

S posredovanjem nam ni uspelo. Menimo, da so zneski za povrnitev stroškov prevozov na delovno mesto zaradi izjemno dolgih relacij zelo visoki. Poleg tega najmanj šest ur trajajoča vožnja dnevno za zaposlenega ni lahka, toliko bolj, če opravlja še precej stresno delo policista. Ugotavljamo, da delovne razmere do zaposlenih niso prijazne in tudi ne v skladu z delovnopravno zakonodajo glede pravic oziroma obveznega zagotavljanja počitka. Visoki stroški za povračila stroškov prevoza na delo pa tudi niso v skladu z načelom dobrega upravljanja. 4.3-54/2007

111. Odpis dolga iz naslova preveč izplačanih sredstev iz naslova brezposelnosti

Zavod RS za zaposlovanje, Območna služba Ljubljana, je 17. 5. 2006 od pobudnika zahteval vračilo dne 30. 6. 2005 izplačanih sredstev iz naslova brezposelnosti za čas od 16. 1. do 13. 10. 2004. Pobudnik se je obrnil na Varuha človekovih pravic RS, saj je bil prepričan, da je znesek prejel upravičeno, in ni razumel, zakaj ga mora vrniti. Šlo je za enkratno izplačilo denarnega nadomestila, o katerem naj bi se pogovarjal s svetovalko zaposlitve in do katerega naj bi bil po njegovem upravičen, ker je v času prejemanja denarnega nadomestila dopolnil starost 55 let.

Opravili smo poizvedbo pri ZRSZ. Zanimalo nas je, zakaj so bila pobudniku sredstva izplačana, če mu v resnici niso pripadala, oziroma iz katerega razloga jih zahtevajo nazaj. Predlagali smo tudi, da to pojasnijo tudi pobudniku. Naknadno smo se na ZRSZ, OS Ljubljana, tudi osebno oglasili in vpogledali v spis, saj smo želeli razjasniti določene nejasnosti iz odgovora ZRSZ. ZRSZ je navajal, da je bila pobudniku najprej priznana pravica do denarnega nadomestila med brezposelnostjo za čas od 1. 4. 2003 do 30. 9. 2004. Pozneje je bilo v zvezi s pravico izdanih več odločb. Pri vnosu ene izmed odločb se je zaradi začetniških težav z novo aplikacijo socialne varnosti aktivirala odločba, ki je bila spremenjena po pritožbi. Računalnik je tako za izplačilo zajel tudi obdobje, ki ga ne bi smel. Na kontrolnih seznamih pred potrditvijo obračuna dvojno nakazilo ni bilo evidentirano. Znesek denarnega nadomestila za to obdobje je bil tako izplačan brez pravne podlage in posebnega naloga.

Razlogi za nastanek preplačila in njegova višina naj bi bili pobudniku pojasnjeni ustno, odgovore pa mu je ZRSZ pošiljal tudi v pisni obliki. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti naknadnega podaljšanja izplačevanja pravice zaradi dopolnjene starosti 55 let v času izplačevanja pravice ne ureja. Pogoji za priznanje pravice se ugotavljajo ob prenehanju delovnega razmerja in naknadno dosežena starost ne vpliva na že odmerjeno pravico. Prav tako ZRSZ, čeprav je izvedel zaslišanje svetovalke zaposlitve in pregledal podatke v uradnih evidencah, nima dokazil, da bi pobudnik enkratno izplačilo podaljšanega denarnega nadomestila sploh uveljavljal.

Pobudnik je vračilo dolga zavračal tudi zaradi finančne stiske. ZRSZ lahko odpiše terjatev zaradi socialne ogroženosti le na podlagi mnenja oz. priporočila centra za socialno delo, zato je bil pobudnik napoten na pristojni CSD. Iz prvega potrdila CSD je bilo razvidno, da mnenja oz. priporočila o socialni ogroženosti pobudnik ne more pridobiti, ker družina pri njih ni bila

2

obravnavana. Zaradi podrobnejšega pojasnila se je ZRSZ znova obrnil na omenjeni CSD in v telefonskem pogovoru dobil pojasnilo, da glede na redne mesečne dohodke družinskih članov ni pričakovati, da bi bilo tako mnenje lahko izdano. Zato je ZRSZ menil, da je pobudnik neupravičeno, brez pravne podlage, prejel dolgovani znesek in ga mora zato vrniti.

Ob obisku na ZRSZ, OS Ljubljana, smo ugotovili, da je pobudnik sporni znesek dejansko prejel neupravičeno, po čigavi krivdi se je to zgodilo, pa v tej fazi ni bilo mogoče ugotoviti. Izvedeli smo, da je CSD naknadno, po vnovičnem posredovanju ZRSZ, izdal mnenje, v katerem je predlagal delni odpis dolga, saj so ugotovili, da bi vračilo dolga ogrozilo preživljanje družine. Zato se je OS Ljubljana odločila, da bo predlagala odpis dolga. Komisija za odpis terjatev je 10. 10. 2007 predlog potrdila. Potrjeni predlog za odpis terjatve bo obravnaval Svet zavoda ob sprejemu zaključnega računa za leto 2007, ki običajno v ta namen zaseda v začetku leta. Ostaja vprašanje, kdo je dejansko kriv za neupravičeno izplačilo, vsekakor pa menimo, da je šlo v tem primeru za negospodarno ravnanje z javnimi sredstvi. Sporno je tudi, da je ZRSZ vračilo sredstev zahteval šele po preteku skoraj leta dni od izplačila. **4.2-13/2007**

112. Izbris iz evidence brezposelnih oseb zaradi študija

V času vložitve pobude je bil pobudnik izredni študent drugega letnika Fakultete za policijsko-varnostne vede. Leto pred tem, v času, ko je bil prijavljen v evidenci brezposelnih oseb, se je z vednostjo in privoljenjem svoje svetovalke za zaposlitev vpisal na fakulteto. V primeru uspešnega prehoda iz prvega v drugi letnik naj bi mu šolnino za drugi letnik plačal Zavod RS za zaposlovanje. Vendar je namesto plačila šolnine prejel odločbo Območne službe Maribor, s katero je bil izbrisan iz evidence brezposelnih oseb. Zoper odločbo je vložil pritožbo, ki je bila zavrnjena. Živi v ločenem gospodinjstvu z mamo, ki je tudi brezposelna. Oče mu ne plačuje preživnine.

Opravili smo dve poizvedbi pri ZRSZ in še poizvedbo pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. Ugotovili smo, da je bil izbris iz evidence brezposelnih oseb opravljen v skladu z zakonodajo, s katero pa se Varuh človekovih pravic ne strinja. Podrobneje o tem pišemo pod 2.10.7. Pobudniku pa smo lahko svetovali le, da v skladu s predpisi zaprosi za republiško štipendijo. **4.2-2/2007**

113. Vračilo štipendije

Varuhu človekovih pravic RS se je pritožila pobudnica, ki je bila prepričana, da je odločitev Komisije za študijske pomoči, ki je zavrnila njeno prošnjo za podaljšanje mirovanja obveznosti iz pogodbe o štipendiranju, sklenjene med pobudnico in Ministrstvom za šolstvo in šport (MŠŠ), krivična. Pobudnica namreč ni pravočasno izpolnila obveznosti iz pogodbe, saj je zaradi materinstva diplomirala nekaj mesecev pozneje, kot je bilo določeno v pogodbi.

MŠŠ smo prosili za pojasnilo razlogov za dolgotrajno odločanje (devet mesecev) o vlogi za podaljšanje časa za mirovanje obveznosti iz pogodbe in za razloge za sprejeto odločitev, da pobudnica štipendijo v celoti vrne skupaj z obrestmi. Sočasno smo predlagali, naj komisija znova pretehta svojo odločitev, saj je pobudnica navsezadnje dosegla cilj. Zaradi materinstva je diplomirala nekaj mesecev pozneje, kar po našem mnenju ne vpliva na namen, zaradi katerega se študijske pomoči dodeljujejo, to je zaposlitev ustrezno izobraženega strokovnega delavca v vrtcih in šolah, ki izvajajo javno službo. Menimo, da bi drugačna odločitev, naklonjena prošilki, ki se je poleg študija odločila tudi za materinstvo, bila skladna z načelom pravičnosti, za katero se zavzema tudi Varuh. Poleg tega bi bila odločitev v njeno korist prijazna do obeh majhnih otrok. Skladna bi bila s prizadevanji naše države oziroma oblasti, da se poveča rodnost in da se mladim družinam zagotovijo pogoji, da se bodo za več otrok lažje odločile v obdobju, ki je za otrokovo rojstvo optimalno glede na starost partnerjev.

Kljub našemu posredovanju je MŠŠ vztrajalo v svoji odločitvi. Razlog za dolgotrajno odločanje so upravičevali s številnimi obravnavanji prošnje za vnovično mirovanje štipendije, saj so njene razloge skrbno tehtali in skušali poiskati zanjo ugodno rešitev. Na koncu so ugotovili, da predpisi ne omogočajo drugačne odločitve od sprejete. Po njihovem mnenju bi bila drugačna odločitev v nasprotju s predpisi in bi pomenila negospodarno in neupravičeno ravnanje z javnimi sredstvi. Žal nam s prizadevanji po spregledu obveznosti povrnitve štipendije ni uspelo. Pobudnica je morala vrniti štipendijo skupaj z obrestmi, določeno pa je bilo obročno odplačevanje. Poleg vračila precejšnjih finančnih sredstev je bila prikrajšana še za možnost opravljanja pripravništva, ki bi ji ga omogočilo MŠŠ v skladu s štipendijsko pogodbo. **4.4-5/2007**

2

2.11 Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Nespoštovanje rokov za odločitev v upravnih zadevi je še vedno aktualno.

Upravne odločbe, s katerimi se zavrnejo zahtevki za priznanje določene pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, niso dovolj obrazložene.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije je z dokončnimi odločbami zavrnil zahtevke za priznanje pravice do izplačila dela vdovske pokojnine vsem vdovam, katerih možje so bili upokojeni po posebnih predpisih o vojaških zavarovanih.

Na področju pokojninskega zavarovanja smo v letu 2007 obravnavali 98 pobud, kar v primerjavi z letom poprej pomeni 32,4-odstotno povečanje (v letu 2006 smo obravnavali 74 pobud). Na področju invalidskega zavarovanja smo v tem letu obravnavali 77 pobud, v letu 2006 pa 63, kar pomeni 22,2-odstotno povečanje. V letu 2007 smo se ukvarjali s podobnimi primeri kot prejšnja leta. Še vedno je treba opozoriti na nikoli končano zgodbo o **nespoštovanju rokov za odločitev v upravnih zadevi, tudi v primerih**, ko je po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju določen šestmesečni rok za odločitev. Gre za odločitve o pravicah, o katerih je mogoče odločiti le na podlagi izvedenskega mnenja oziroma v primeru odločanja o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja z mednarodnimi sporazumi. Ugotavljamo še, da upravne odločbe, s katerimi se zavrnejo zahtevki za priznanje določene pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, niso dovolj obrazložene. Obrazložitev je nejasna zlasti v tistem delu, ki se nanaša na ugotovljeno dejansko stanje in dokaze, na katero je to oprto, in razloge, ki glede na ugotovljeno dejansko stanje narekujejo izrek odločbe, kot je izdana. Le navajanje pravnih podlag, na katerih temelji odločitev, je zato v teh primerih za stranko nerazumljivo. Posledica tega je zlasti ta, da stranka odločbe ne more preskusiti oziroma ne ve, na kaj naj opre pritožbo, zato pomeni tako pomanjkljiva odločba kršitev pravice do uporabe pravnih sredstev.

V poročilu Varuha človekovih pravic RS za leto 2006 smo opozorili na posledice novele Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, sprejete v juliju 2005, in sicer v delu, ki se je nanašal na ureditev pogojev za priznanje pravice do izplačila dela vdovske pokojnine, ki so se kazale predvsem v množičnosti vložitev novih zahtevkov (24 tisoč) in s tem podaljšanjem rokov za odločitev o posamičnem zahtevku. V letu 2007 je Varuh obravnaval več pobud, ki so se nanašale na vsebino te spremembe. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZS) je z dokončnimi odločbami zavrnil zahtevke za priznanje pravice do izplačila dela vdovske pokojnine vsem vdovam, katerih možje so bili upokojeni po posebnih predpisih o vojaških zavarovanih. Pri tem je zavod izhajal iz določbe četrtega odstavka 123. člena ZPIZ-1. Varuh teh pobud ni mogel obravnavati vsebinsko, je pa posameznim pobudnicam predlagal sodno varstvo pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Iz dostopnih informacij je tudi razvidno, da je več prizadetih pobudnic vložilo pobudo za oceno ustavnosti tega določila ZPIZ-1 na Ustavno sodišče Republike Slovenije.

Že po februarjski uskladitvi pokojnin, posebej pa še po novembrski, je Varuh obravnaval več pobud z isto vsebino. **Pobudniki so zatrjevali neenako obravnavo v zvezi z uveljavljanjem določenih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja**, saj se njim, uživalcem posameznih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, te pravice niso povečale (uskladile) tako, kot so se pokojnine in druge dajatve. Gre zlasti za pravico do varstvenega dodatka, do zagotovljene vdovske pokojnine in do nadomestila iz invalidskega zavarovanja na podlagi predpisov, ki so se uporabljali do 31. 12. 2002. V letu 2007 so se na podlagi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in skladno s sklepom sveta ZPIZS pokojnine uskladile dvakrat, februarja in novembra, obakrat od 1. 1. 2007. Prvič je bil delež povečanja 3,2 oziroma 3,8 odstotka (pokojnine, uveljavljene po 1. 1. 2006), v novembru pa dva odstotka. Do 1. 1. 2007 je ZPIZ-1 urejal, da se enako kot pokojnine usklajujejo tudi druge dajatve po zakonu. Oktobra 2006 je Državni zbor sprejel Zakon o usklajevanju transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji (ZUTPG); zakon je začel veljati 1. januarja 2007.

Na podlagi ZUTPG je ministrica za delo, družino in socialne zadeve 15. 1. 2007 v Uradnem listu RS št. 5/2007 objavila Sklep o usklajenih višinah transferjev, ki so določeni v nominalnih zneskih, ter o odstotku uskladitve drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji v letu 2007. Po tem sklepu se zneski za varstveni dodatek, dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnine za telesno okvaro, nadomestila iz invalidskega zavarovanja uživalcev

pravic na podlagi preostale delovne zmožnosti, uveljavljeni po predpisih, ki so se uporabljali do 31. 12. 2002, letni dodatek, dodatki k pokojninam, priznani po Zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ, in preživnine po Zakonu o preživninskem varstvu kmetom, niso uskladili oziroma spremenili. To je, kot razberemo iz pobud, ki jih je obravnaval Varuh, povzročilo nezadovoljstvo. Pobudniki so navajali ogorčenje in prizadetost, ker se je zdelo, da usklajevanja niso deležni predvsem tisti z nižjimi pokojninami, tako nizkimi, da izpolnjujejo pogoje za varstveni dodatek.

Z vidika pristojnosti je Varuh lahko pobudnikom le pojasnjeval pravne podlage, po katerih je zavod nakazoval dajatve, ki jih po zakonu mora izplačevati. Ob obravnavi pobud je bilo razvidno, da pobudniki niso bili seznanjeni z novo zakonsko ureditvijo, zato smo jih z njo seznanili. Varuh je bil uspešen s predlogom, da je ZPIZS zagotovil nekoliko večjo obveščeno upravičencev do dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v zvezi z usklajevanjem pokojnin in drugih dajatev. Menili smo, da bi moral zavod vsaj v prvem letu veljavnosti nove ureditve uskladitve dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja več pozornosti nameniti obveščanju upravičencev, pri čemer poudarjamo zlasti primerno obliko le-tega. Ni mogoče zanikati, da so bile vse relevantne informacije o obravnavani problematiki objavljene na spletnih straneh zavoda, vendar je vprašanje, ali je ta oblika obveščanja dostopna večini upravičencev do dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Menimo, da ne, zato smo zavodu predlagali, da do naslednje uskladitve prouči, kako bo zagotovil pravočasno, pravilno in racionalno obveščanje upravičencev do dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja o spremenjenih zneskih posameznih dajatev oziroma o tem, zakaj se zneski določenih dajatev ne spreminjajo.

Zavod je Varuhov predlog upošteval že pri novembrski uskladitvi pokojnin, ko je posamezne upravičence do dajatev, ki se zaradi uveljavitve ZUTPG niso uskladile na način kot pokojnine, obvestil o razlogih, zaradi katerih se te niso uskladile, in sicer na obvestilih o nakazilu pokojnine.

Varuh je začel obravnavati pobudo, ker je pobudnica zatrjevala, da ZPIZS še ni odločil o pritožbi, ki jo je vložila zoper odločbo prvostopenjskega organa, s katero je bil zavržen njen zahtevek za priznanje pravice do odpravnine, čeprav je že potekel z zakonom določen rok za odločitev o pritožbi. Ko smo začeli njene navedbe in listine proučevati zaradi seznanitve z dejanskim stanjem, smo ugotovili, da je bil upravni postopek voden zelo pomanjkljivo, še bolj **pomanjkljive pa so bile v postopku izdane odločbe**. Varuh res ni pristojen za nadzor posameznega upravnega postopka niti ne more presojati zakonitosti izdanih odločb, vendar mora biti pozoren na nepravilno ravnanje organa, če tako ravnanje lahko pomeni za posameznika kršitev njegovih pravic. O pomanjkljivo vodenem postopku smo obvestili ZPIZS. Pobudnica je skupaj z otrokoma prejela vdovsko oziroma družinsko pokojnino. Ker je en otrok končal šolanje, drugi pa dopolnil 26 let starosti, je ZPIZS izdal odločbo, da jima preneha pravica do družinske pokojnine, pobudnici pa pravica do vdovske pokojnine. V izdani odločbi zavod ni pojasnil, katerih pogojev pobudnica ne izpolnjuje, da ji ne pripada vdovska pokojnina. Zoper tako pomanjkljivo odločbo se niti ni mogoče pritožiti, zato smo menili, da je bila pobudnici kršena pravica do pritožbe. Pozneje je pobudnica vložila nov zahtevek za priznanje vdovske pokojnine oziroma podrejeno zahtevke za priznanje pravice do odpravnine. O zahtevku za priznanje vdovske pokojnine najprej sploh ni bilo odločeno, postopek v zvezi s priznanjem pravice do odpravnine pa ni bil pravilen. Hkrati smo grajali dopis območne enote ZPIZS, ki ga je poslala drugostopenjskemu organu; v njem je bilo navedeno, da je pritožbo vložil mož pobudnice, ki je umrl leta 2002.

V zvezi s tem nas je **zanimalo, kako bo ZPIZS ukrepal, da tako pomanjkljivih odločb in slabo vodenega upravnega postopka ne bi več bilo**. ZPIZS je v odgovoru najprej pojasnil, kako poteka pritožbeni postopek, ki ga je začela pobudnica zoper odločbi prvostopenjskega organa, in nas obvestil, da je bilo o pritožbah pobudnice med tem že odločeno. Glede vprašanja, kako bo ZPIZS ukrepal, da se v prihodnje izogne slabo vodenim upravnim postopkom in slabo

Varuh je bil uspešen s predlogom, da je ZPIZS zagotovil nekoliko večjo obveščeno upravičencev do dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v zvezi z usklajevanjem pokojnin.

Varuh mora biti pozoren na nepravilno ravnanje organa, če tako ravnanje lahko pomeni za posameznika kršitev njegovih pravic.

2

Zanimalo nas je, kako bo ZPIZS ukrepal, da tako pomanjkljivih odločb in slabo vodenega upravnega postopka ne bi več bilo.

sestavljenim upravnim odločbam, pa je zagotovil, da je bil na območni enoti ZPIZS, kjer je ta postopek potekal, sprejet sklep, da morajo poleg strokovnih delavcev, ki vodijo postopke, za pravilnost odločb in dopisov, izdanih v posameznih upravnih postopkih, poskrbeti tudi kontrolorji in vodje oddelkov, ki skrbijo za opozarjanje na napake oziroma pravilnost upravnih postopkov. Sprejeto je bilo še, da je treba pri izdaji negativnih odločb nameniti več pozornosti pravilnemu izreku odločbe in v obrazložitvi razumljivo, strokovno in z ustreznimi členi ZPIZ-1 obrazložiti razloge za odločitev o zavrnitvi pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V novembru 2007, ko je bil v Ljubljani posvet vseh vodij pokojninskih in invalidskih oddelkov območnih enot ZPIZS, so bili vodje znova opozorjeni na dosledno uporabo zakonskih predpisov in na pravilnost vodenja upravnega postopka, je še zagotovil ZPIZS.

PRIMERI

114. Štiri leta za vnovično odločitev prvostopenjskega organa

Iz pobudnikovih navedb in listin, ki jih je poslal Varuhu človekovih pravic RS, je bilo razvidno, da je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZS) pobudniku že leta 2003 izdal odločbo, s katero je ugodil njegovi pritožbi in odločil, da se zadeva vrne v vnovično odločanje prvostopenjskemu organu. Vse do vložitve pobude v letu 2007 pobudniku ni bila izdana nova odločba prvostopenjskega organa.

Zanimalo nas je, zakaj ZPIZS ni izdal nove prvostopenjske odločbe, zato smo zavodu predlagali, naj nas obvesti o razlogih za tako ravnanje. ZPIZS je Varuha obvestil, da je bil pobudnik na podlagi izvedenskega mnenja invalidske komisije razvrščen v I. kategorijo invalidnosti, vendar mu odločba ni bila izdana, ker še ni dokončno razčiščeno vprašanje njegove pokojninske in zavarovalne dobe. Za priznanje invalidske pokojnine je moral namreč pobudnik izpolnjevati pogoj 1/3 delovne dobe (obdobje od dopolnjenega 20. leta starosti do nastanka invalidnosti), krite s pokojninsko dobo. Pobudnik je delal v Nemčiji in Franciji, nekaj časa je preživel v zaporu Dob, zato je bilo ugotavljanje pokojninske in zavarovalne dobe zamudno. Kljub temu Varuh meni, da je skoraj štiri leta le predolga doba za takšno ugotavljanje. ZPIZS ni pojasnil razlogov za tako dolgotrajen postopek, razen tega, da je bilo treba ugotoviti dejansko pokojninsko in zavarovalno dobo. Pozneje smo ugotovili, da je pobudnik že sam (leta 2002) v pritožbenem postopku priložil dokazila o zaposlitvah in da je nemški nosilec socialnega zavarovanja že septembra 2004 sporočil trajanje njegove zavarovalne dobe v Nemčiji.

Menimo, da ni bilo upravičenih razlogov za tako dolgotrajen postopek na ZPIZS, zato smo pobudniku pojasnili, da odgovornosti zaposlenih na zavodu ne bomo ugotavljali, da pa bomo na njegovo neprimerno ravnanje opozorili v poročilu za leto 2007, ki ga Varuh posreduje v obravnavo Državnemu zboru. Taka kritika ravnanja posameznega državnega organa praviloma pripomore, da se v prihodnje kaj takega ne zgodi več. 3.1-37/2007

115. Ko se spis namesto z izdajo odločbe, konča z arhiviranjem

Delovno in socialno sodišče v Ljubljani, oddelek v Kranju je s sodbo opr. št. Ps 968/2003 z dne 31. 5. 2005 odpravilo odločbi Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZS) št. P 3025122 z dne 9. 5. 2003 in ZPIZS, Območne enote Kranj št. 03 3025122 z dne 23. 12. 2002. Toženi stranki je naložilo, da v 60 dneh izda novo odločbo. Ker pobudnik tudi po letu in pol po pravnomočnosti sodbe ni prejel nove odločbe, je na ZPIZS večkrat urgiral za spoštovanje sodbe sodišča ter izdajo nove odločbe o telesni okvari in priznanju pravice do invalidnine.

Ugotovili smo, da je bil rok za izdajo odločbe občutno prekoračen, zato smo se obrnili na ZPIZS. Pojasnili so nam, da se je zgodila napaka uslužbenca ZPIZS-a, ki je po prejemu upravnega spisa s sodišča tega arhiviral in ni izdal odločbe. Ko je ZPIZS prejel urgenco pobudnika, so napako ugotovili, spis aktivirali in ga predložili v obravnavo invalidski komisiji. Zavod smo opozorili na nesprejemljivost take napake. Kritika je bila še toliko bolj utemeljena, ker to ni bil prvi primer, ko smo ugotovili, da ZPIZS ni izvršil pravnomočne sodbe in izdal nove odločbe v roku, ki ga je sodišče postavilo. 0.5-27/2007

116. Vodenje upravnega postopka v korist zavarovanca

Pobudnik je bil v Švici invalidsko upokojen, nakar je leta 2006 še na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZS) vložil zahtevek za priznanje invalidske pokojnine. Na podlagi izvedenskega mnenja invalidske komisije pri pobudniku ni bila ugotovljena invalidnost. Zavod o tem ni izdal odločbe (zavrnitev zahtevka), ampak je pobudnika obvestil o vsebini izvedenskega mnenja in ga hkrati pozval, naj spremeni zahtevek in namesto invalidske pokojnine uveljavlja pravico do sorazmernega dela starostne pokojnine. Pobudnik je dal pobudo zato, ker zavod ni odločil o zahtevku za priznanje pravice do invalidske pokojnine.

To, da zavod ni izdal odločbe, s katero bi odločil o zahtevku pobudnika za priznanje pravic iz invalidskega zavarovanja, čeprav bi bila ta v tem primeru negativna, smo ocenili za neupoštevanje Zakona o splošnem upravnem postopku. S takim ravnanjem zavoda je bila po našem mnenju kršena pravica pobudnika do uporabe pravnih sredstev zoper upravno odločbo. Zato smo na ZPIZS opravili poizvedbo o razlogih, zaradi katerih ni bila izdana odločba. Pojasnilo ZPIZS je bilo zanimivo in je temeljilo na njegovi dolgoletni praksi v podobnih primerih. Sprememba zahtevka še pred izdajo (negativne) odločbe o prvotnem zahtevku bi pobudniku omogočala uveljavitev pravice do sorazmernega dela starostne pokojnine od prvega dne v naslednjem mesecu po vložitvi zahtevka in še za največ šest mesecev nazaj, če je izpolnjeval pogoje za uveljavitev te pravice; pobudnik jih je izpolnjeval. ZPIZS v vseh takih primerih ravna na opisan način, ker meni, da je tako ravnanje v korist zavarovancev.

Varuha človekovih pravic RS odgovor ZPIZS ni povsem prepričal, vendar ni mogoče zanikati, da je ravnanje zavoda v delu, ki se nanaša na začetek pridobitve pravice iz pokojninskega zavarovanja, vsekakor v korist zavarovanca, zato v tem primeru Varuh ni ukrepal. 3.2-64/2007

117. Upravni spis na sodišču ovira za odločanje v novem upravnem postopku

Pobudnik je zatrjeval, da mu Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZS) krši več z ustavo določenih pravic, ker ne odloči o njegovem zahtevku za priznanje novih pravic iz invalidskega zavarovanja, ki ga je vložil 12. 1. 2007. ZPIZS je pobudniku pojasnil, da o novem zahtevku ne more odločiti, ker je upravni spis na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije.

Varuh človekovih pravic RS je že v letnem poročilu za leto 1997 (str. 69 in 203), ki ga je posredoval v obravnavo Državnemu zboru, grajal dotedanjo prakso ZPIZS, ki ni odločal o novih zahtevkih oziroma predlogih za priznanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ker ni imel upravnega spisa, ki ga je moral zaradi socialnega spora predložiti pristojnemu sodišču. ZPIZS je za nekaj časa to prakso spremenil, kar sklepamo tudi na podlagi tega, da Varuh ni prejemal niti obravnaval pobud s tovrstno vsebino. V letu 2007 pa se je število pobud z obravnavano vsebino povečalo, zato smo na ZPIZS opravili več poizvedb o razlogih za tako ravnanje v posamičnih pobudah. V vseh primerih je ZPIZS sledil Varuhovemu stališču, da mora o zahtevku za uveljavitev pravice odločiti v zakonskem roku, ker odsotnost upravnega spisa ne more biti razlog, da o zahtevku ne odloči.

2

Tudi v opisanem primeru je po Varuhovem posredovanju pridobil spis, odločil o novem zahtevku, nato pa spis vrnil sodišču, ker sodni postopek še ni bil končan.

Pobudnik je še predlagal, naj Varuh začne postopek zoper odgovorno osebo ZPIZS, saj gre v obravnavanem primeru za očitno zlorabo oblasti. Tega predloga Varuh ni upošteval in ni začel postopka zoper odgovorno osebo ZPIZS zaradi očitane očitne zlorabe oblasti v konkretnem primeru, ker to lahko stori pobudnik sam. Varuhovo ukrepanje je subsidiarno, vsak pobudnik mora najprej sam sprožiti ustrezne postopke. **3.2-32/2005**

118. Učinkovanje pravnomočne sodbe

Pobudnica je na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Območna enota Maribor (ZPIZS OE Maribor), uveljavljala pravico do nadomestila za čas čakanja na zaposlitev na drugem ustreznem delu, kar je izhajalo iz pravnomočne sodbe Višjega delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani. Zavod je zahtevek zavrnil, ker se pobudnica naj ne bi prijavila na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZZ) v 30 dneh od pravnomočnosti sodbe. Pri tem je ZPIZS štel, da je sodba začela učinkovati z dnem pravnomočnosti, torej s 14. 6. 2006, ko je bila sodba izdana.

Pobudnica se je na ZRSZZ prijavila 19. 7. 2006, ZPIZ pa je štel, da je rok, v katerem bi se morala prijaviti na ZRSZZ, potekel. Nesporno je bilo ugotovljeno, da je bila sodba vročena odvetnici pobudnice 3. 7. 2006. Po mnenju Varuha človekovih pravic RS se je pobudnica na ZRSZZ prijavila pravočasno, saj od vročitve pravnomočne sodbe (3. 7. 2006) do prijave na ZRSZZ (19. 7. 2006) ni poteklo 30 dni. Pri tem je Varuh izhajal iz določila drugega odstavka 320. člena Zakona o pravnem postopku, ki določa, da ima sodba nasproti strankam učinek šele od dneva, ko jim je bila vročena. To stališče smo posredovali ZPIZS in predlagali, naj pojasni, na katero pravno normo je oprl odločitev v tem primeru. Tako iz odgovora ZPIZS kot iz odločbe o pritožbi, ki jo je ZPIZS izdal pobudnici, je razvidno, da je ZPIZS odločitev oprl na določbo prvega odstavka 319. člena Zakona o pravnem postopku, po katerem postane sodba pravnomočna, ko se ne more več izpodbijati s pritožbo. ZPIZS še pojasnjuje, da je za sodno odločbo vendarle bistveno, da je pravnomočna tedaj, ko je ni več mogoče izpodbijati. Nastop pravnomočnosti, kadar stranka sodbe ne more več izpodbijati z rednim pravnim sredstvom, torej ne more biti odvisen od vročitve sodne odločbe stranki, čeprav ima sodba nasproti strankam učinek šele od dneva, ko jim je vročena. Vročitev sodbe stranki je pomembna tedaj, ko ima stranka pravico vložiti redno pravno sredstvo, je še nadalje pojasnil zavod.

Varuh se v tem primeru ne more strinjati s tako razlago, kajti pravnomočna sodba je stranki nalagala, da v določenem času opravi neko dejanje (prijava na Zavodu RS za zaposlovanje); za to obveznost stranka ne more vedeti, če ji sodba ni vročena. Posledica opustitve dolžnega ravnanja, določenega s sodbo, bi torej za pobudnico lahko nastala šele potem, ko je bila s tem seznanjena in ko je izvedela za rok, ki ji je bil s sodbo določen, da to opravi. Ne nazadnje bi bila mogoče tudi, da bi bila sodba vročena po roku, ki je bil v sodbi določen pobudnici za prijavo na ZRSZZ.

V tej fazi Varuh ni mogel vplivati na spremembo dokončne upravne odločbe, s katero je ZPIZS pobudnici zavrnil pravico iz invalidskega zavarovanja. Pobudnico je napotil na vložitev tožbe na Delovno in socialno sodišče v Ljubljani. **3.2-15/2007**

2.12 Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

V javnosti je odmevalo mnogo tem s področja uveljavljanja in kršenja pravic s področja zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenega varstva, vendar se to ni pokazalo v povečanju števila tovrstnih pobud. Razlog je morda tudi v tem, da pacienti vse bolj poznajo pritožbene poti in jih tudi uveljavljajo najprej tam, kjer je kršitev nastala. Velika pričakovanja pacientov in njihovih sorodnikov sta na področju zdravstvenega varstva vzbujala tudi predlagana zakona o pacientovih pravicah in o duševnem zdravju, ki pa v državnem zboru nista bila sprejeta do konca leta. Domnevamo, da je marsikdo čakal z reševanjem svojega problema v pričakovanju nove ureditve, ki naj bi bila preprostejša in pacientom prijaznejša.

Varuh človekovih pravic RS se je aktivno vključil v obravnavo obeh zakonov, pri čemer je sodeloval s predlagatelji in pozneje v zakonodajnem postopku v razpravi v delovnih telesih državnega zbora. Varuh nima možnosti oblikovati in vlagati amandmajev k zakonskim predlogom, zato je še toliko pomembnejše, da lahko svoje pripombe in predloge sporoči predlagateljem oziroma pripravljavcem zakonskega osnutka, še preden je ta poslan v zakonodajni postopek. Menimo, da so se način usklajevanja in razprave o posameznih pomislekih v zvezi s predlaganimi rešitvami v zakonu o pacientovih pravicah dobro izkazale, še zlasti, ker je bilo treba že vloženi predlog zakona v celoti spremeniti.

2.12.1 ZAKON O PACIENTOVH PRAVICAH

Varuh je pogosto opozarjal, da pravice na področju zdravstva niso dovolj natančno urejene in da ni enotno ter pregledno urejen postopek njihovega uveljavljanja. Ta vprašanja naj bi rešil novi zakon o pacientovih pravicah, ki je bil v javni razpravi in zakonodajnem postopku temeljito spremenjen in obravnavan. Eno glavnih vprašanj oziroma pomislekov javnosti, zlasti pa nekaterih nevladnih organizacij k predlaganim rešitvam v zakonu je bilo vprašanje oblike zastopanja pacientov v postopkih uveljavljanja njihovih pravic. Ob tem je bil zelo široko podprt predlog, da bi ustanovili posebnega varuha bolnikovih pravic, ki bi nadziral te postopke, nudil pravno pomoč in zastopal paciente v postopkih pred pritožbenimi organi in sodišči. Glede na to, da bi posebni varuh, ki ga omogoča tudi ustava, lahko podvojil oziroma zapletel nekatere postopke, smo se tej problematiki posvetili poglobljeno in oblikovali ter javno objavili tudi svoje stališče, s katerim smo seznanili tudi državni zbor. Predvidevamo, da se bo vprašanje zastopnikov pacientov znova pojavilo ob začetku uporabe zakona, v nadaljevanju pa povzemamo ključne dele svojega stališča.

Analiza pobud s področja zdravstva pri Varuhu pokaže, da gre le v osamljenih primerih za velike napake pri zdravljenju in malomarno zdravljenje, ki se sicer obravnavajo v kazenskih in civilnih sodnih postopkih. Večinoma obravnavamo zadeve, ki bi jih zdravstveno osebje lahko preprečilo ali nemudoma rešilo z ustreznjšim odnosom do bolnika, ki si v svoji stiski želi predvsem čim več informacij. Po našem mnenju bi bilo mogoče velik del nezadovoljstva s sistemom zdravstvenega varstva odpraviti v okviru zakonske in organizacijske ureditve.

Predlogi za ustanovitev posebnega varuha za bolnikove pravice vsekakor izražajo realne potrebe po učinkovitejših mehanizmih varstva pravic bolnikov, ki pritožbenih poti v zdravstvu ne poznajo ali jih ocenjujejo za neučinkovite. Vendar vzpostavitev novega nadzornega organa še ne more biti jamstvo, da bodo pravice varovane dosledneje in učinkoviteje, še zlasti, če te niso dovolj opredeljene. Ustava opredeljuje pristojnost Varuha človekovih pravic RS le v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil, kar pomeni, da Varuh ne more posredovati v razmerjih med fizičnimi osebami oziroma med pravnimi osebami in posamezniki, če pravne osebe ne opravljajo oblastnih nalog. Zato bi težko utemeljevali odločitev, da bi posebni varuh, ki je vendarle v nekakšnem podrejenem položaju do splošnega Varuha, imel več pooblastil in bi lahko posegal tudi v civilnopravna razmerja.

Večinoma obravnavamo zadeve, ki bi jih zdravstveno osebje lahko preprečilo ali nemudoma rešilo z ustreznjšim odnosom do bolnika, ki si v svoji stiski želi predvsem čim več informacij.

2

Načelno je posredovanje Varuha subsidiarno, kar pomeni, da mora posameznik najprej sam izkoristiti možne pritožbene poti in se šele na koncu obrniti na Varuha. To je tudi v skladu z vlogo in pristojnostjo Varuha, saj se ne sme vmešavati v odprte postopke, predlagati svojih rešitev in s tem vplivati na vsebino odločitev pristojnih organov. Če bi prevzel takšno vlogo, bi s svojimi odločitvami nadomestil odločitev drugih organov oziroma neobjektivno vplival na odločanje.

Za vse kršitve, ki lahko nastanejo pri uveljavljanju posameznih bolnikovih pravic, zadošča, da zakon čim bolj natančno določi njihovo vsebino, določi ustrezne pritožbene poti in bolniku omogoči, da svoje pravice uveljavi znotraj zdravstvenega sistema in ravni, ki mu bo čim bližje.

Pomembno je poudariti, da je v zdravstvu večina kršitev na ravni izvajalcev zdravstvenih storitev, in ne na ravni izvršilne oblasti. Zato mora biti ta zainteresirana za odkrivanje in preprečevanje nepravilnosti pri izvajanju zdravstvenih storitev, ki vplivajo na kakovost storitev, (ne)zadovoljstvo uporabnikov in obseg porabe tovrstnih javnih sredstev. Za tak nadzor pa ni potreben poseben varuh, temveč lahko te naloge opravljajo državni organi. Za vse kršitve, ki lahko nastanejo pri uveljavljanju posameznih bolnikovih pravic, zadošča, da zakon čim bolj natančno določi njihovo vsebino, določi ustrezne pritožbene poti in bolniku omogoči, da svoje pravice uveljavi znotraj zdravstvenega sistema in ravni, ki mu bo čim bližje.

V vseh primerih mora biti bolniku na voljo tudi sodna pot, saj določenih nesporazumov in sporov ni mogoče rešiti z mediacijo, poravnavo ipd. Bolnikova odločitev naj bo, ali se bo odločil za zamudno in drago sodno uveljavljanje svoje pravice ali pa bo po razmeroma preprostem postopku in brez odvečnih stroškov poskušal uveljaviti svojo pravico brez posredovanja sodišča.

Glede na navedeno ureditev bi bilo vprašljivo razširiti pristojnost Varuha na razmerja med posamezniki in drugimi civilnopravnimi osebami: v tem primeru se postavljajo številna dodatna vprašanja. Če bi Varuh imel pooblastila v razmerju do posameznikov ali drugih civilnih subjektov – najmanj kar bi potreboval za uspešno delo, bi bila pristojnost pridobiti od njih določene informacije –, bi se postavilo vprašanje ustavne podlage za takšna pooblastila. V tem primeru bi Varuh nastopal kot državni organ v razmerju do civilnopravnih subjektov, zato bi nastopilo vprašanje ustavnih pooblastil za takšno ravnanje in mehanizmov varstva pravic teh subjektov, ki bi lahko bili prizadeti. Ustava ne omogoča posegov v pravice posameznika brez ustavne in zakonske podlage ter brez sodnega varstva.

Za inštitut Varuha je značilno, da ni redni pritožbeni organ in ne nadomešča drugih državnih organov in pritožbenih poti. Ukrepa, kadar redne pritožbene poti ni ali ni dovolj učinkovita.

Za inštitut Varuha je značilno, da ni redni pritožbeni organ in ne nadomešča drugih državnih organov in pritožbenih poti. Ukrepa, kadar redne pritožbene poti ni ali ni dovolj učinkovita.

Zastopnik pacientovih pravic, ki ga uveljavlja zakon, se bo lahko na podlagi zakonskega pooblastila vključeval v postopke in zastopal posameznike pri uveljavljanju njihovih pravic.

Presodili smo, da zastopnik pacientovih pravic, ki ga uveljavlja zakon, ustreza vsem tem zahtevam, saj se bo lahko na podlagi zakonskega pooblastila vključeval v postopke in zastopal posameznike pri uveljavljanju njihovih pravic, česar posebni varuh ne bi smel iz ustavnopravnih razlogov. Poleg tega zakon ureja pritožbene poti, ki so ključne za pravno varnost posameznikov, saj bodo vnaprej vedeli, kam in s kakšnim zahtevkom se lahko obrnejo in kdaj lahko pričakujejo odločitev o domnevni kršitvi pravic. Če tudi predvideni pritožbeni organi ne bodo odločali v skladu z zakonom, bo posameznik še vedno imel možnost pobude Varuhu človekovih pravic RS, ki bo v okviru svojih pristojnosti nadziral tudi delo zastopnika pacientovih pravic.

2.12.2 ZAKON O DUŠEVNEM ZDRAVJU

Priprava zakona se še vedno preveč zapleta, predlagane rešitve pa se spreminjajo z vsakim novim delovnim osnutkom. Strokovna javnost in civilna družba sta svoje predloge že predstavili in jih medsebojno očitno ne moreta uskladiti, zato bi moralo pa našem

mnenju Ministrstvo za zdravje postati dejanski nosilec priprave zakonskega osnutka in se v tem okviru argumentirano zavzeti za določene kompromisne rešitve, ki bodo vsaj minimalno zadovoljile pričakovanja različnih javnosti. Pričakujemo, da bo novi zakon uredil zlasti odprta vprašanja zdravljenja brez soglasja pacienta in s tem tudi uresničil eno izmed odločb ustavnega sodišča, ki že več let niso izvršene in izkazujejo odnos izvršilne veje oblasti do pravne države.

2.12.3 ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE – DOLGOTRAJNI POSTOPKI

Gotovo je, da nekateri problemi ne bodo rešeni z nobeno spremembo zakona; vsaj tako bi lahko rekli za dolgotrajnost postopkov odločanja o pravicah iz obveznega zdravstvenega zavarovanja pred imenovanim zdravnikom in zdravstveno komisijo. O dolgotrajnosti teh postopkov poročamo skoraj v vsakem letnem poročilu, a se stvari ne premaknejo na boljše. Gre za postopek, ki je pravno dobro urejen, vendar se v praksi ta ureditev ne upošteva.

2.12.4 ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE – ČAKALNE DOBE

Posebej opozarjamo na več istovrstnih pobud, v katerih so pobudnice zatrjevale, da so že bile naročene na operativni poseg, a je bil ta odpovedan s pojasnilom, da Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) ni zagotovil sredstev za ta poseg. Zaradi števila pobud in ker so bile vse pobudnice naročene na operativni poseg v isti bolnišnici, smo utemeljeno pomislili na kršitev pravic bolnic, ki jo je izvajala bolnišnica.

Po opravljenih poizvedbah v bolnišnici in pri ZZZS je bilo ugotovljeno, da je bilo v Splošnem dogovoru za leto 2007 za bolnišnico dogovorjenih 60 tovrstnih operativnih posegov, 40 pa jih je bilo predvidenih v drugem zdravstvenem zavodu. V bolnišnici so dogovorjene posege opravili dokaj hitro, zato so ZZZS zaprosili za dodaten program, ki ga drugi zdravstveni zavod ni opravil. V teh prizadevanjih bolnišnici ni uspelo. Na vprašanje Varuha, zakaj je bolnišnica naročila za poseg več bolnikov, kot je bilo načrtovanih in za plačilo priznanih operacij, nismo prejeli jasnega odgovora oziroma je bolnišnica vztrajala, da je naročila na operativni poseg samo toliko bolnikov, kot je bilo »dogovorno planiranih teh operativnih posegov«. Iz ene izmed listin, ki smo jih pregledali, pa je bilo razvidno, da je bilo 28. 3. 2007 v tej bolnišnici na čakalni listi 80 bolnikov, do takrat pa je bilo za leto 2007 opravljenih že 25 posegov, bolnišnica pa je imela za celotno leto 2007 priznanih 60 operacij. Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja v 251. členu določajo, da ima zavarovana oseba pravico izvedeti ob prihodu k izvajalcu, kolikšna je čakalna doba za storitev, ki jo potrebuje, oziroma kdaj bo storitev lahko opravljena. Če ji drugi izvajalec v skladu s pravili omogoča storitev v krajšem času, je to utemeljen razlog, da uveljavi storitev pri njem. Varuh meni, da bolnišnica ni v celoti ravnala v skladu z omenjenim določilom, ker pobudnicam ni posredovala realnih čakalnih dob za storitev, opustila pa je tudi napotitev pobudnic v drug zdravstveni zavod.

Bolnišnica ni v celoti ravnala po Pravilih obveznega zdravstvenega zavarovanja, ker pobudnicam ni posredovala realnih čakalnih dob za storitev, opustila pa je tudi napotitev pobudnic v drug zdravstveni zavod.

PRIMERI

119. Plačilo stroškov za zdravstveno storitev kljub sklenjeni pogodbi o dodatnem zavarovanju za potovanje v tujino

Pobudnica je zatrjevala nepravilno ravnanje zavarovalnice, ki ni plačala stroškov za zdravstveno storitev, ki jo je potrebovala v bolnišnici v Tuniziji. Pobudnica je bila v tej državi na dopustu, v

2

okviru aranžmaja turistične agencije. V ceno turistične storitve je bilo vključeno tudi dodatno zdravstveno zavarovanje, ki ga je agencija sklenila z zavarovalnico. Po sprejetju na kliniko in pred odpustom s klinike se je pobudnica po telefonu pogovarjala s predstavnico zavarovalnice, ki je uredila vse potrebno za njen odpust s klinike in ki ni ugovarjala obveznosti zavarovalnice glede kritja stroškov. Pozneje je zavarovalnica spremenila stališče in stroškov ni poravnala.

Varuh ni imel vseh relevantnih podatkov, ki bi omogočali presojo pravilnosti ravnanja zavarovalnice, zato ji je predlagal, naj Varuha obvesti o razlogih, zaradi katerih ne krije stroškov zdravstvene storitve za pobudnico. Šele iz odgovora zavarovalnice je bilo jasno, da je bila med turistično organizacijo, ki je organizirala potovanje, in zavarovalnico sklenjena pogodba za zdravstveno zavarovanje z medicinsko asistenco na potovanjih v tujini za območje Evrope. Pogodba pa je bila sklenjena po Splošnih pogojih za zdravstveno zavarovanje z medicinsko asistenco na potovanjih v tujini. Predmet zavarovalne pogodbe je kritje stroškov nujnih zdravstvenih storitev v tujini, medicinske asistencije (telefonska pomoč pri organizaciji pomoči zavarovancu) in drugih storitev v skladu s splošnimi pogoji, določenimi pod omenjeno oznako. V 10. točki 12. člena teh pogojev so natančno določene izključitve iz zavarovanja, to so primeri, ko je izključeno jamstvo zavarovalnice; med drugim so naštet tudi stroški, ki so nastali zaradi posledice nosečnosti, komplikacij ob nosečnosti, prekinitve nosečnosti in poroda. V tem primeru je šlo prav za enega izmed izključitvenih primerov – spontano prekinitve nosečnosti (za nosečnost na začetku potovanja sploh ni vedela) –, zato je bila zavarovalnica upravičena do zavrnitve stroškov zdravljenja v tujini. Ker ta ob sprejemu pobudnice v bolnišnico ni vedela za vzrok za nastanek stroškov, je bilo prvotno zagotovljeno, da bo zavarovalnica prevzela nastale stroške.

Preverili smo vsebino navedenih Splošnih pogojev in ugotovili, da je zavarovalnica ravnala v skladu z njimi. Zato v tem delu nismo videli možnosti za ukrepanje proti zavarovalnici. Smo pa pobudnici posredovali mnenje, da bi jo morala pred potovanjem v tujino potovalna agencija, ki je organizirala potovanje, natančno obvestiti o obsegu zdravstvenega zavarovanja po sklenjeni pogodbi o zavarovanju in jo napotiti še na morebitno dodatno zavarovanje za primere, ki niso zajeti v pogodbi pri zavarovalnici, ki take primere zavaruje. Predlagali smo ji, da skuša problem plačila stroškov zdravstvenih storitev v tujini reševati predvsem s potovalno agencijo. **3.3-6/2007**

120. Obvezno zdravstveno zavarovanje družinskega člana, ki ima status absolventa

Pobudnica je zatrjevala, da je Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS), Območna enota Novo mesto noče vključiti v obvezno zdravstveno zavarovanje na podlagi 22. člena Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, torej kot družinskega člana. Iz podatkov, ki jih je pobudnica posredovala, je bilo razbrati, da je imela v času vložitve prijave v zavarovanje absolventski status. ZZZS smo predlagali, naj nas obvesti o razlogih, zaradi katerih pobudnice ne vključi v obvezno zdravstveno zavarovanje na podlagi zavarovanja družinskega člana.

ZZZS nas je v odgovoru obvestil, da je pobudnico že zavaroval kot družinskega člana. Da je ni zavaroval takoj po vložitvi prijave v zavarovanje, pa je pojasnil s tem, da je moral dlje časa preverjati status pobudnice, saj je bila pobudnica pred pridobitvijo statusa absolventke zavarovana na podlagi sklenjene pogodbe o zaposlitvi za določen čas. **3.3-16/2007**

121. Cepljenje proti gripi za vse kronične bolnike?

Eden izmed pobudnikov je zatrjeval, da se določeni kategoriji kroničnih bolnikov dogajajo krivice tudi ob cepljenju proti gripi. Navaja, da so plačila preventivnega cepljenja proti gripi opro-

šeni kronični bolniki v starosti do 18 let in od 65 let, ne pa tudi bolniki zunaj teh starostnih obdobj. Nekateri kronični bolniki naj bi bili oškodovani, predvsem pa so neenako obravnavani.

Pri obravnavi pobude smo izhajali iz tega, da oprostitev plačila preventivnega cepljenja kroničnih bolnikov do 18. leta starosti in od 65. leta starosti ni neposredna pravica iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Izhaja iz programa preprečevanja obolevnosti (program imunoprofilakse in kemoprofilakse), ki ga na podlagi Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju sprejme Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS), in po katerem ta iz sredstev obveznega zavarovanja zagotavlja brezplačno cepljenje le kroničnim bolnikom v navedeni starosti. Kljub temu nas je zanimalo, zakaj ZZZS v program preprečevanja obolevnosti za gripo ne vključi vseh kroničnih bolnikov, ne glede na starost, ali so za to strokovni razlogi ali gre le za vprašanje zagotavljanja zadostnih sredstev, nas je še zanimalo. Namreč, če ne gre zgolj za strokovne podlage, je utemeljen pomislek Varuha človekovih pravic RS, da ni zagotovljena enaka obravnava kroničnih bolnikov, ne glede na starost, kadar gre za preventivno cepljenje proti gripi.

Odgovor ZZZS je bil pričakovan, namreč da bi tudi zdravstvena stroka želela brezplačno cepiti proti gripi vse kronične bolnike, vendar zaradi omejenosti sredstev to ni mogoče. Za prihodnost pa zdravstvena stroka pričakuje, da bo zagotovljenih vsaj toliko sredstev, da bi poleg zagotavljanja veljavnega obsega brezplačnega cepljenja proti gripi omogočila še brezplačno cepljenje proti gripi za določen izbor kroničnih bolezni. Ta prizadevanja bo Varuh podpiral. **3.3-25/2007**

122. Izvršitev odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije po treh letih?

V Letnem poročilu 2002 je Varuh človekovih pravic RS obširno poročal o posledicah novele Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (uveljavljena z 22. 12. 2001), med drugim tudi v delu, ko se je novela nanašala na povračilo pogrebnine in posmrtnine. Z novelo zakona je bil izveden poseg v obseg teh pravic, spremembe so močno odmevale v javnosti, Varuh pa je ministra za zdravje zaprosil za poročilo o razlogih za tak poseg. Ministrstvo je že kmalu samo ugotovilo, da v tem delu spremembe zakona ne bodo vzdržale, zato je bil zakon junija 2002 znova spremenjen.

Dne 11. 7. 2002 se je torej uveljavila novela zakona, ki je pravici do pogrebnine in do posmrtnine uredila tako, kot sta bili urejeni do 22. 12. 2001. Ni pa novela zakona določala, da se zakon v tem delu uporablja tudi za nazaj, torej od 22. 12. 2001 do 11. 7. 2002. Med 22. 12. 2001 in 11. 7. 2002 je namreč veljal zakon, ki je določal, da ob smrti zavarovane osebe pogrebnina pripada osebi, ki je poskrbela za pogreb, če ni bil dohodek umrle zavarovane osebe v koledarskem letu pred letom smrti višji od 150 odstotkov minimalne plače v Republiki Sloveniji za isto obdobje. Tudi izplačilo posmrtnine (enkratna denarna pomoč družinskemu članu zavarovanca, ki ga je preživel do svoje smrti) je bilo v noveli zakona urejeno tako, da je bilo odvisno (uveljavitev in odmera) od dohodka umrlega zavarovanca v koledarskem letu pred letom smrti. Ta ureditev iz julija 2002 je bila v presoji Ustavnega sodišča Republike Slovenije. To je z odločbo U-I-69/03 dne 20. 10. 2005 odločilo, da je »zakon v neskladju z ustavo, ker ne ureja odprave posledic določb petega odstavka 37. člena in tretjega odstavka 38. člena, uveljavljenih z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Uradni list RS, št. 99/01).« Ustavno sodišče je še odločilo, da mora Državni zbor ugotovljeno neskladje odpraviti v šestih mesecih od objave te odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije. Odločba je bila objavljena v Uradnem listu RS, št. 100/2005 10. 11. 2005, vendar je Državni zbor do konca leta 2007 ni izvršil.

Ena izmed pobudnic postopka za oceno ustavnosti je Varuha seznanila, da Državni zbor ni uresničil odločbe Ustavnega sodišča niti po preteku dveh let od objave odločbe. Zato smo na

Ministrstvo za zdravje naslovili poizvedbo, zakaj še ni pripravilo predloga zakona, ki bi po vsebi ni pomenil izvršitev ustavne odločbe. Šele v začetku leta 2008 je ministrstvo Varuha obvestilo, da bo verjetno še v januarju 2008 usklajen predlog novele zakona posredovalo Vladi Republike Slovenije v sprejem. Iz besedila Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ-K), objavljenega na spletni strani Ministrstva za zdravje, je razbrati, da 38. člen predloga zakona ureja to problematiko. 3.3-48/2007

2.13 Socialno varstvo

Varuh človekovih pravic RS posveča varovanju človekovih pravic na področju socialnega varstva posebno pozornost. Kot vsa leta doslej so pobudniki tudi v letu 2007 zelo pogosto navajali hude materialne stiske in strah za preživetje. Na to smo v poročilih večkrat opozarjali, poudarjali smo nedorečenost nekaterih predpisov, ki urejajo to področje, zahtevali odpravo pomanjkljivosti v posameznih postopkih, dosledno spoštovanje in poznavanje predpisov, včasih smo tudi opozarjali na srečanje uporabnikov z manj prijaznimi strokovnimi delavci.

V Ustavi RS je zapisano, da je Slovenija pravna in socialna država, ki državljanom zagotavlja enakost pred zakonom, prepoveduje diskriminacijo, zagotavlja pravico do socialne varnosti in varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Tako mora z ustrezno politiko na področju davkov, zaposlovanja in dela, zdravstva, vzgoje in šolstva, družinske in stanovanjske politike in drugih področjih ustvarjati pogoje za preprečitev nastanka socialnih problemov. Širše gledano je torej dobra socialna politika temelj preventivne dejavnosti v socialnem varstvu in tako ključni element pri varovanju človekovih pravic v neki družbi.

Prav pomanjkanje prizadevanj zagotoviti vsem ljudem čim bolj enake možnosti in pogoje za njihov osebni razvoj Varuh ocenjuje kot kršitev človekovih pravic. Razslojevanje družbe, v kateri manjši del prebivalstva izredno hitro bogati, vedno večji del pa drsi v revščino oziroma je na njenem robu, prinaša v družbo negativne posledice. Treba je namreč poudariti, da smo bili priča hitremu spreminjanju statusov mnogih posameznikov in skupin, na katerega nis(m)o bili pripravljene (npr. izguba zaposlitve). Ta sprememba statusa večkrat, žal, tudi ni kratkotrajna, kar drži zlasti za tako imenovane težje zaposljive ljudi (starejši, bolni, invalidi, manj izobraženi, tudi ženske). Če so v takih družinah še otroci, so razmere še toliko bolj alarmantne.

Zato ni odveč opozoriti še na eno pomembnejših dejavnosti, to je socialno preventivo. Čeprav verjetno nismo seznanjeni z vsemi aktivnostmi, ki jih izvajajo država in lokalne skupnosti, posamezniki ali civilna družba z namenom preprečevati nastanek stisk in težav posameznikov, družin ali skupin, lahko z gotovostjo zapišemo, da je teh aktivnosti premalo. Predlagamo, da kot država in kot posamezniki socialni preventivi namenimo čim večjo pozornost, saj je bolje in lažje preprečevati kot odpravljati mnoge, pogosto skoraj nepopravljive posledice. Preventivne aktivnosti (ne le socialne) so še zlasti pomembne pri pridobivanju in ohranjanju delovnih mest, kar je v času intenzivnega staranja delovne sile ključno za vsako družbo. Pomembno je torej mladim zagotavljati pogoje za začetek aktivnega življenja ter ustvarjati pogoje in spodbujati starejše k čim daljšemu aktivnemu življenju.

2.13.1 SOCIALNI PREJEMKI IN POMOČI

Pobudniki, ki se obračajo na Varuha, največkrat opozarjajo na izredno slabe materialne razmere, v katerih morajo (pre)živeti. Varuh nima možnosti, da bi lahko pobudnikom konkretno pomagal. Omejeni smo le na poizvedovanje o posameznikovih težavah in dejanskem stanju pri pristojnih centrih za socialno delo, uradih za delo, upravnih enotah in občinah. Čeprav sta huda materialna in pogosto tudi osebna stiska pobudnikov največkrat posledica dolgotrajne brezposelnosti, se število pobud s to problematiko iz leta v leto povečuje. Tudi v letu 2007 so zaznali izjemno veliko rast v primerjavi z letom poprej, vsebina pobud, ki se nanašajo na socialno varstvo, pa se ni spremenila. Vedno več je torej pobud, v katerih se pojavljajo stiska, revščina, bolezen, nemoč, razočaranje in obup. Posebej zbuja skrb, da ljudje izgubljajo upanje in zaupanje in ne vidijo realnih možnosti za izhod iz nastalih razmer. Menimo, da se s povečevanjem družbenega razslojevanja večja skupina revnih in pomoči potrebnih ljudi.

V družbi se namreč vse bolj kaže prepričanje, da posameznik, ki ni sam sposoben poskrbeti zase in za svoje družinske člane, za družbo ni pomemben. To vodi v vse bolj negativističen in diskriminatoren pristop do ljudi, ki sami ne znajo, ne zmorejo, ali samo v nekem

Opažamo vse bolj negativističen in diskriminatoren pristop do ljudi, ki ne znajo ali ne zmorejo poskrbeti sami zase.

2

Pobudniki se pritožujejo nad domnevno neprijaznim odnosom strokovnih delavcev centrov za socialno delo, zlasti tistih, ki sprejemajo vloge za dodelitev denarnih socialnih pomoči.

trenutku ne zmorejo poskrbeti sami zase. Pri premagovanju težav, na katere naletijo, jih zato spremlja vedno večja brezbrzižnost, ki postaja v družbi vedno bolj sprejemljiv način obnašanja do ljudi v stiski. Morda prav zato opažamo, da se ljudje pritožujejo nad domnevno neprijaznim odnosom strokovnih delavcev centrov za socialno delo (CSD), zlasti tistih, ki sprejemajo vloge za dodelitev denarnih socialnih pomoči. Preveč je arbitrarnih in površnih ocen v smislu »saj niste tako ogroženi«. Zato marsikateri prosilec vloge sploh ne odda, čeprav bi bil do pomoči upravičen. Takšno ravnanje je nedopustno in zbuja upravičeno skrb za razvoj družbe, v kateri se ljudje presojujejo glede na svoje sposobnosti preživeti v krutih razmerah tržno liberalnega kapitalizma.

Ugotavljamo, da višina denarne socialne pomoči ne zadošča za preživetje, kaj šele za dostojno življenje za čas, ko so posamezniki brez zaposlitve (v letu 2007 le 205,57 EUR na odraslo osebo). Če traja brezposelnost daljši čas, se problem še stopnjuje. Že v lanskem poročilu smo zapisali, da to še zlasti velja za samske osebe, ki imajo pogosto tudi zdravstvene težave. Izstopajo tudi eno- ali dvostarševske družine s šolajočimi se otroki, ki jim ne zmorejo zagotoviti takih pogojev, da se med šolanjem ne bi čutili zapostavljeni in bi imeli enake možnosti. Več je tudi družin, ki imajo nezaposlene otroke, ki niso vključeni v redno šolanje, jih pa starši vzdružujejo, čeprav zanje ne morejo uveljavljati denarnih pomoči. Stanje materialne ogroženosti je še vedno zelo povezano z brezposelnostjo enega, dveh ali celo več družinskih članov.

Resen problem so tudi vedno višje neprofitne najemnine in drugi obratovalni stroški. Družine niso upravičene do subvencij zaradi preseganja cenzusa, prihodki pa so tako majhni, da stroškov ne zmorejo poravnati. Sledi deložacija kot neizprosna posledica neplačevanja. Da vse to stisko še pogloblja, ni treba posebej poudarjati.

Problem je tudi uveljavljanje pravice do izredne denarne socialne pomoči. Največkrat je ta pomoč posamezniku odobrena dvakrat na leto. Le malo je primerov, ko je bila dodeljena za določeno obdobje, čeprav zakon o socialnem varstvu to omogoča. Posebno ogrožena skupina so tisti posamezniki oziroma njihove družine, ki le za nekaj evrov presegajo mejo za pridobitev določene denarne pomoči. Ti se s svojo usodo še zelo težko sprijaznijo in občutijo zavrnitev pravice kot veliko krivico.

Prepričani smo, da je nujno oblikovati bolj objektivna merila za dodeljevanje socialnih pomoči, predvsem pa **znova proučiti tako imenovani prag revščine in merila za njegovo ugotavljanje**. Mnenje in predloge utemeljujemo s številnimi obravnavanimi primeri, o nekaterih morda najbolj tipičnih lahko preberete v nadaljevanju. Materialne stiske, ki vsaj mejijo na revščino, se pojavljajo tudi na drugih področjih, ki jih obravnava Varuh, in tako zasledimo revščino šele ob obravnavi drugih težav. Menimo, da se je problem slabšega materialnega stanja pokazal pri vsaj več kot polovici vseh obravnavanih pobud.

2.13.2 SOCIALNO VARSTVENE STORITVE

V letošnjem poročilu želimo nekoliko več pozornosti posvetiti izvajanju in opozarjanju na pomemben del pomoči ljudem v stiski, ki ga omogočajo predvsem strokovni delavci centrov za socialno delo (CSD) in drugih socialnovarstvenih zavodov, to je socialnovarstvenim storitvam. Te so prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini, institucionalno varstvo, vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji in pomoč delavcem v podjetjih. Gre za posebno pomembno področje socialnega varstva, ki praviloma obravnava ranljive skupine ljudi in posameznike, ki se v določenem trenutku svoje življenjske poti znajdejo v položaju, ko postanejo uporabniki socialnovarstvenih storitev ali dajatev.

• Prva socialna pomoč

Varuh človekovih pravic RS v svojih poročilih ugotavlja, da je mnogokrat uspešno varovanje človekovih pravic odvisno prav od dobre oziroma kakovostne **prve socialne pomoči**. Pri človeku, ki se poln strahov in negotovosti zateče po pomoč, moramo znati prepoznati in opredeliti njegovo stisko in težavo, mu pojasniti možnosti, ki jih ima za reševanje le-te, in razjasniti postopke in obveznosti, ki bodo pri reševanju nastali. Zato je izrednega pomena, da ima tisti, ki nudi prvo socialno pomoč, veliko znanja in uporabnih informacij. Če posameznika ne seznanimo z vsemi možnostmi in pravicami, ki jih zagotavlja država, lahko to pomeni, da so ljudem, ki so se znašli v težavi, kršene človekove pravice.

Srečujemo se s pobudami, ko pobudniki navajajo, da so se npr. oglasili na nekem CSD, kjer jim niso vedeli svetovati, kam naj se obrnejo po pomoč, v primeru, ko sami niso imeli pristojnosti za reševanje njihove težave. Dobijo tudi premalo informacij o vseh potrebnih listinah. Pobudniki včasih poročajo, da naletijo na neprijaznega, naveličanega uslužbenca.

• Osebna pomoč

Enako pomembna je **storitev osebne pomoči**, ki omogoča posamezniku svetovanje, urejanje in vodenje, vse z namenom ohranjanja in izboljševanja njegove socialnih zmožnosti. Večkrat se pokaže, da imajo strokovni delavci CSD preveč dela z različnimi oblikami administriranja (ki jim ga nalaga država) in zato premalo časa za poglobljeno delo z uporabniki storitev. V pomanjkanju časa se lahko zgodi, da se premalo upoštevat vsak posameznik in specifičnost njegovih okoliščin. Ugotavljamo, da CSD premalo izkoriščajo možnosti, ki jim jo nudi ZZZDR, in vse premalokrat uporabijo institut skrbnika za poseben primer. Ko gre pri posamezniku za potrebo po varstvu pravic in njegovih koristi in je bolan, njegovo zdravstveno stanje pa ni takšno, da bi mu bilo treba odvzeti poslovno sposobnost, bi mu morali čim prej omogočiti pomoč skrbnika za poseben primer (glej primer štev. 131).

• Pomoč družini

Storitev pomoč družini se v današnjem času kaže kot vedno bolj potrebna. Strokovno svetovanje pri urejanju družinskih odnosov, skrbi za otroke in usposabljanju družine (tudi ob razvezi in po njej) za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju, je med socialnovarstvenimi storitvami morda še vedno ena šibkejših točk. Varovanje posameznikovih človekovih pravic se zaradi včasih neustreznega ravnanja, dolgotrajnosti postopkov, strahu strokovnih delavcev (in sodnikov) pred sprejemanjem pomembnih odločitev, morda zaradi premajhne opore pri nadrejenih (upajmo, da ne zaradi neznanja) pokaže kot pomanjkljivost. Takšne razmere je treba preseči zlasti, ko se varovanje pravic nanaša na otroke, invalide, bolne, stare, včasih tudi ženske, saj ti najpogosteje potrebujejo posebno oporo.

To lahko ponazorimo z večkrat predolgim postopkom pri odločanju o stikih med starši in otroki (kar je od nedavno v izključni pristojnosti sodišč), prepozno odločitvijo za odvzem otrok staršem, ki več let ne izpolnjujejo zahtev po ustrezni negi in skrbi za svoje otroke, včasih se prepozno povežejo z drugimi institucijami, ko gre npr. za zlorabljenega otroka ali ko gre za osebo, ki ima očitno težavo z duševnim zdravjem, morda z odvisnostjo od alkohola. Premalo je medresorskega sodelovanja, kadar gre za problem, ki spada v pristojnost več resorjev.

Ugotavljamo, da se **storitev pomoč na domu** razvija v pravo smer. Z vidika varovanja pravic posameznika je prav, da lahko vsak, čeprav star, bolan ali podobno, čim daljši čas ostane v svojem domačem okolju, če si seveda to želi. Oblike pomoči, ki lahko nadomestijo institucionalno

2

varstvo, so za mnoge edina zares dobra rešitev. Zato pozivamo odgovorne, državo in lokalne skupnosti, da sodelujejo pri zagotavljanju pogojev za čim širšo mrežo ustreznih in usposobljenih izvajalcev pomoči na domu, spodbujajo razvoj prostovoljnega sektorja in dobrodelnosti. Le povezanost stroke in civilne družbe lahko zagotavlja dobro oskrbo in pomoč na domu osebam, ki želijo ostati doma. To pomoč bilo treba čim več uporabnikom ponuditi brezplačno (kar se na žalost skoraj več ne dogaja) oziroma plačilo ustrezno in pravično porazdeliti. Do plačila vseh tistih zdravstvenih in drugih storitev, katerih plačilo je zagotovljeno uporabnikom institucionalnega varstva, bi morali biti upravičeni tudi uporabniki storitve socialne pomoči na domu.

Bolni in starejši velikokrat sami niso sposobni uveljavljati pravice do pomoči na domu (morda niti ne vedo zanjo).

Vse večkrat tudi ugotavljamo, da je še veliko bolnih in starejših, ki so gotovo upravičeni do pomoči na domu, a je niso deležni, ker je sami niso sposobni uveljavljati (morda niti ne vedo zanjo) ali nimajo svojcev, ki bi namesto njih zaprosili za takšno pomoč. Večkrat se obrnejo na Varuha, ki potem posreduje in šele tedaj se pristojni odločijo in si življenjske razmere takšne osebe tudi ogledajo. Skoraj brez izjeme je po našem posredovanju pomoč na domu takšni osebi tudi organizirana (glej primere števil 127, 128, 132 in druge).

Neinstitucionalne oblike skrbi za starejše in pomoči na domu bi morale biti bolj razvite in predvsem bolj dostopne.

Po drugi strani moramo opozoriti na stiske pri tistih družinah, ki za bolne in onemogle svojce (večinoma starejše osebe, tudi že dementne, inkontinentne, nepokretne) skrbijo doma. Neinstitucionalne oblike skrbi za starejše in pomoči na domu bi morale biti bolj razvite in predvsem bolj dostopne. To ponazarja primer, ko nam je CSD pojasnil, da vedo, da je uporabnik upravičen do pomoči na domu, a imajo v oskrbi toliko uporabnikov, da zaprosene pomoči trenutno ne morejo nuditi. Ponudili mu jo bodo takoj, ko bo to mogoče oziroma ko se bo število uporabnikov nekoliko zmanjšalo. Pobudnici so tako le predlagali, naj začasno pomoč poišče pri negovalkah, ki zasebno nudijo pomoč, in ji pri tem tudi pomagali. Zaradi velikega števila tovrstnih vlog je CSD že več mesecev na novo sklepal dogovore o pomoči na domu le s tistimi, ki so sami in nimajo svojcev, ki bi jim lahko pomagali. Imeli so pet oskrbovalk za 65 uporabnikov, tako da ni mogoče izvajati določb Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, ki za neposredno izvajanje storitve na domu določa na izvajalca le pet upravičencev! CSD je začel pogovore z županom, vendar dogovori še niso sklenjeni.

Kaj se je zgodilo s predlogom zakona o dolgotrajni negi in oskrbi?

Ne moremo tudi mimo kritike obeh pristojnih ministrstev (MDDSZ in MZ) ob tem, da je v neznanem predalu obležal **predlog zakona o dolgotrajni negi in oskrbi**, ki bi prav gotovo lahko ponudil ustrezne rešitve na zaradi staranja prebivalstva vedno bolj aktualnem področju.

Socialni servis spada med storitve pomoč družini. Tudi storitev **socialni servis** se razvija, vendar menimo, da pomoč še ni dosegla tistih razsežnosti, da bi bila dostopna prav vsem uporabnikom in bi s tem zagotavljala vključitev v vsakdanje življenje vseh tistih oseb, ki to nujno potrebujejo. Ta vključitev je namreč temeljna pravica posameznika, predvsem v smislu ohranjanja njegovega dostojanstva in preprečevanja socialne izključenosti, posledice katere so za posameznika in družbo največkrat nepredvidljive.

• Institucionalno varstvo

Je ena izmed pomembnih oblik varovanja človekovih pravic v primeru, ko posameznik zaradi starosti, bolezni ali drugih okoliščin ne zmore več samostojnega življenja, v družini pa mu ni mogoče zagotoviti bivanja, prehrane, varovanja, nege in oskrbe. Namestitev take osebe v ustreznih zavod, dom, drugo družino ali druge organizirane oblike pomoči je nujna. **Problemom institucionalnega varstva odraslih oseb, varstvu otrok in mladoletnikov ter varstvu otrok in mladoletnikov z zmerjo, težjo ali težko motnjo v razvoju smo zato namenili posebna poglavja.**

Čeprav ne gre za pravo institucionalno varstvo, je s stališča varovanja človekovih pravic izrednega pomena tudi širitev mreže varnih hiš, materinskih domov, sprejemališč, kriznih centrov, svetovalnic,

stanovanjskih skupin, centrov za neodvisno življenje invalidov in hendikepiranih in drugih organizacij, vse v smislu pomoči osebam, ki se znajdejo v razmerah, da potrebujejo to varstvo.

• Vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji

Storitev **Vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji** je pri nas kot oblika pomoči posamezniku in tudi njegovim družinskim članom ena najbolj razvitih pomoči. Varovanje pravic teh oseb država zagotavlja posebej skrbno in lahko rečemo, da skoraj ni primerov, na podlagi katerih bi lahko ugotavljali kršenje njihovih pravic. Ker se ti uporabniki iz razumljivih razlogov praviloma ne obračajo na nas, Varuh pogosto na lastno pobudo obiskuje centre, ki to dejavnost izvajajo. Ob teh obiskih ugotavljamo, da so centri večinoma lepo urejeni, dovolj prostorni in da v njih deluje osebje, ki pozna svoje delo.

V zadnjem letu smo se srečali s problemom pomanjkanja zmogljivosti za vključevanje v varstveno-delovne centre; to je očitno v gorenjski regiji (glej primer števil 138). Iz odgovora, ki smo ga na poizvedbo prejeli od VDC Kranj, povzemamo, da srednjeročni program socialnega varstva do leta 2010 predvideva 35-odstotno vključenost odraslih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v socialnovarstveno storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji. Ta delež vključenosti je v občinah spodnje gorenjske regije že dosežen. Varovanci na čakalni listi ne morejo biti sprejeti v VDC, dokler ta od MDDSZ ne dobi soglasja za sprejem. Varovanci s težjo in težko motnjo v duševnem in telesnem razvoju v varstveno skupino VDC ne morejo biti sprejeti, dokler niso zagotovljeni prostorski, tehnični in kadrovske pogoji za ustanovitev varstvene skupine v enotah VDC Kranj. Kaj pa se dogaja s preostalimi 65 odstotki? Je zanje dovolj dobro poskrbljeno in ali so deležni nezadostne in neustrezne druge neinstitucionalne oblike obravnave? Zdi se, da ne. Kako torej omogočiti tem ljudem, da ostanejo v domačem okolju, vendar ne le na bremenih družine (npr. matere so tako rekoč prisiljene biti družinske pomočnice)? Kako naj se aktivno vključujejo v družbeno življenje in delovno okolje ter opravljajo koristno, vendar svojim zmožnostim primerno delo? Opozarjamo na določbo 52. člena Ustave RS, da imajo osebe s tovrstnimi težavami pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi.

• Pomoč delavcem v podjetjih, zavodih in drugih delodajalcih

Že v letnem poročilu za leto 2004 smo zapisali, da povsem pozabljamo na **pomoč delavcem v podjetjih, zavodih in pri drugih delodajalcih**, saj se zdi, da te oblike socialnovarstvene storitve skoraj ni več, čeprav se je država obvezala k prizadevanjem, da se ta storitev razvije in spet uveljavi. Ugotavljamo, da delodajalci nimajo strokovnih delavcev, ki bi zaposlenim ponudili svetovanje in pomoč pri reševanju težav, ki jih imajo v zvezi z delom in odnosi v delovni sredini, ob prenehanju delovnega razmerja, ki bi jim pomagali pri uveljavljanju pravic iz zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, otroškega in družinskega varstva ipd. Ponekod so to vlogo kot nujno zlo prevzele kadrovske službe, vendar večina teh delavcev ni posebej usposobljena za tovrstno pomoč zaposlenim. Parola socialo iz podjetij se že kot bumerang vrača in kaže posledice na vseh področjih življenja. Družbo stane mnogo več, kot bi delodajalce stali usposobljeni strokovnjaki, ki bi pomoč delavcem izvajali tam, kjer problemi nastajajo, torej v delovnem okolju. Ob očitnem povečanju tako imenovanega **mobbinga** oziroma psihičnega nasilja in trpinčenja na delovnem mestu bi bil tak strokovnjak v delovnem okolju zagotovo lahko izredno koristen.

2.13.3 VAROVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC STAREJŠIH

Varuh se prav zaradi zavedanja o staranju prebivalstva in posledično večanju števila oseb, ki zaradi starosti, bolezni ali drugih okoliščin postajajo odvisni od institucij in posameznikov, vse bolj

35-odstotno vključenost odraslih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v socialnovarstveno storitev vodenja, varstva in zaposlitve pod posebnimi pogoji so v občinah spodnje gorenjske regije že dosegli. Varovanci na čakalni listi ne morejo biti sprejeti v VDC, dokler ta od MDDSZ ne dobi soglasja za sprejem.

Ugotavljamo, da delodajalci nimajo strokovnih delavcev, ki bi zaposlenim ponudili svetovanje in pomoč pri reševanju težav, ki jih imajo v zvezi z delom in odnosi v delovni sredini, ob prenehanju delovnega razmerja in ob drugih težavah, povezanih z delovnim razmerjem.

2

posveča varovanju pravic starejših ljudi, naj gre za varovanje pravic iz delovnega razmerja ali za pravice, ki jih morajo starejši uživati v pokoju. Poleg rednega dela na pobudah, ki jih na nas naslavljajo starejši, in že utečenega rednega letnega nadzora institucij, ki izvajajo socialnovarstvene storitve, smo se v dogajanja v naši družbi vključili tudi drugače. Začeli smo aktivno sodelovati pri opozarjanju družbe na probleme, ki nastajajo kot posledica staranja prebivalstva, in iskati možnosti za celovitejšo varovanje pravic starejših oseb v naši družbi. Zavedamo se, da so v zahodni družbi, ki jo ženejo predvsem gospodarstvo in koristi, starejši pogosto obravnavani kot breme, in ne kot korist skupnosti. Nanje ne gledamo več kot na koristne in produktivne ljudi, ampak kot tveganje za sistem socialnega varstva in dejavnik, ki povzroča rast stroškov zdravstvenih in socialnih storitev. Zdi se, da dlje ko ljudje živijo, večja je politična težnja za zmanjševanje njihovih ugodnosti in storitev. To razmišljanje vsekakor ogroža etične vrednote, solidarnost, odgovornost in povezanost družbe.

Danes so starejši pogosto neupravičeno potisnjeni iz družbenega dogajanja. Izkušnje kažejo, da so njihove pravice z vidika sodelovanja v družbi in upoštevanja njihovih izkušenj prepogosto spregledane, in to v njihovo škodo in škodo družbe. Vemo, kako zelo so lahko starejši koristni in potrebni mlajši generaciji, in to ne samo zaradi varstva vnukov. Še kako aktivno lahko sodelujejo pri oblikovanju družbene realnosti in nam vsem ponudijo v razmislek spoznanja in vedenja iz svojih bogatih življenjskih izkušenj. Žalostni so primeri starejših oseb (v starosti petdeset in še nekaj let) s tridesetimi in več leti delovne dobe, ki so zadnja leta brez zaposlitve kljub lastnim naporom za vnovično zaposlitev in prizadevanjem uradov za delo. Ugotavljamo, da so ljudje največkrat postavljeni na rob preživetja iz razlogov, na katere niso mogli vplivati. Merila za dodeljevanje denarne socialne pomoči so enaka tako za mlade kot starejše, kar je lahko krivično, saj so ti ljudje tri četrtine delovne dobe energijo vlagali v delo in razvoj podjetja, ki je šlo v stečaj.

Kot socialna država, zdrava družba, predstavniki stroke ali kot tisti, ki varujemo človekove pravice, želimo in moramo narediti več za kakovostno staranje prebivalstva. Ne gre samo za zagotovitev pokojnine, nujni so programi za samostojne ljudi v tretjem življenjskem obdobju. Z aktivnim sodelovanjem na številnih posvetih želimo opozoriti na problem starejših v naši družbi. Želimo jih seznaniti z njihovimi pravicami in jim približati načine za njihovo uveljavljanje. Pomembna naloga je tudi promocija pravic starejših. Pogrešamo večje vključevanje medijev, ki morajo v družbi spodbujati zavedanje o starosti, o pravicah starejših in o možnostih za zadovoljevanje potreb in koriščenje pravic.

Država in politika morata v odločitve, ki zadevajo starejše, aktivno vključevati svoje predstavnike. V pogovorih z njimi (npr. z Zvezo društev upokojencev Slovenije ali Skupnostjo socialnih zavodov Slovenije) se je pokazalo, da želijo aktivno sodelovati pri projektih, strategijah, zakonih, ki zadevajo starejše, in ne samo tedaj. Aktivno želijo sodelovati, pomagati in dati svoj prispevek k ustvarjanju lepše prihodnosti za vse tri generacije. Želijo biti obveščeni, se izobraževati in imeti ustrezna pooblastila za odločanje. Ne želijo biti tolikokrat kritizirana družbena skupina, za katero velja stereotip, da samo jemlje in nič ne daje.

2.13.4 INSTITUCIONALNO VARSTVO ODRASLIH OSEB

Število pobud, ki se nanašajo na institucionalno varstvo starejših, se povečuje. Čeprav absolutne številke (še) niso zelo visoke, se je število pobud povečalo za 150 odstotkov. Temeljni problem ostaja dostopnost storitve institucionalnega varstva, saj podatki kažejo, da zmogljivosti še zdaleč ne zadoščajo potrebam. Po nekaterih podatkih čaka na sprejem v domove približno 14.000 starejših, glede na demografske trende pa bo potreba po tovrstnih storitvah še naprej strmo naraščala. Čeprav podpiramo temeljno zamisel, po kateri naj bi starejši čim dalj časa živel v domačem okolju (seveda ob ustreznih oblikah pomoči), mora država zagotavljati zadostno število postelj v domovih za starejše. Dolge čakalne vrste v domovih za upokojence so zato z vidika varovanja človekovih pravic nesprejemljive (glej primer štev. 134).

Skrbi nas tudi anonimnost nekaterih pobud, ko gre za domnevne nepravilnosti v institucionalnem varstvu. Sprašujemo se, ali se uporabniki institucionalnega varstva bojijo pritoževati na glas in zakaj. Da bi se prepričali o okoliščinah vsakega takšnega primera in da bi preverili, kako živijo stanovanjci domov za starejše ali stanovanjci drugih socialnovarstvenih zavodov, Varuh človekovih pravic RS vsako leto obišče nekaj javnih zavodov in domov. Naše ugotovitve so slej ko prej podobne. Domovi so večinoma primerno urejeni, nekateri že potrebni vsaj delne obnove, vendar še ustrezajo standardom. Stanovanjci se zdijo zadovoljni in primerno oskrbovani. Vodenje je dovolj strokovno, zaposleni se večinoma ne pritožujejo. Problem se kaže v pomanjkanju zadostnega števila medicinskega in drugega osebja (tudi javnih delavcev), kar je posledica veljavnih, vendar očitno prenizkih normativov. Kakovost in količina storitev, ki bi jih lahko bili stanovanjci doma deležni s povečanjem števila zaposlenih, bi zagotavljali višjo raven varovanja in zagotavljanja človekovih pravic. Problem, na katerega opozarja Varuh, so torej neustrezni normativi. To velja tako za normative glede števila zaposlenih kot za normative, ki jih Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) priznava za izvajanje zdravstvenih storitev v javnih socialnovarstvenih zavodih, ki poleg socialne oskrbe in socialnega varstva opravljajo tudi zdravstveno oskrbo in nego.

• Obiski domov in socialno varstvenih zavodov

- Center slepih in slabovidnih v Škofji Loki

Ob obisku Centra slepih in slabovidnih in starejših v Škofji Loki (CSS) so nam pojasnili, da ZZZS za zdravstveno nego od 1. 7. 2007 priznava (po napornih usklajevanjih s Skupnostjo socialnih zavodov Slovenije) na stanovalca dnevno le 13,73 EUR, medtem ko imajo bolnišnice odobren znesek 95,06 EUR na dan. Razlika je verjetno nujna, vprašljivo pa je, ali mora biti tolikšna. Nezadovoljni smo bili tudi ob za človeka ponižujočem podatku, da je ZZZS s sklepom normiral porabo inkontinenčnih pripomočkov za stanovalce, in sicer tri plenice dnevno (od tega je ena nočna) ali tri vložke dnevno in ene mrežaste hlačke mesečno. Za večino stanovalcev, ki uporabljajo te pripomočke, je to premalo. Da stanovanjci niso premočeni od urina in blata, zdravstveno osebje v CSS plenice menjava večkrat (glede na potrebe). Te morajo kupiti in dostaviti svojci stanovalcev, in to na lastne stroške. Tako ZZZS krije le stroške nabave odobrenega števila pripomočkov. Poudarjamo, da problem ni v dobavi, kakovosti in plačilu, ampak v neživljenjskem in prenizkem normativu. CSS še pojasnjuje, da mora s sredstvi 13,73 EUR na dan za stanovalca, ki potrebuje zdravstveno nego, samostojno pokriti stroške osebnih dohodkov zaposlenih v zdravstveni negi in vse materialne stroške. Ker se v CSS zavedajo, da je treba stanovalcu zagotoviti dostojanstvo, človeka vredno življenje in nuditi pričakovano zdravstveno nego, sami nabavljajo sodobnejši sanitetni material oziroma osnovne pripomočke za nego (obloge, preveze, tampone, zaščitna mazila, rokavice), kar jim seveda povzroča veliko večje stroške. Problem so tudi stroški za uporabo ortopedskih pripomočkov (bergel, hodulj, blazin proti preležaninam, invalidskih vozičkov ipd.). Stanovalec v domači oskrbi si lahko namreč od ZZZS izposodi vse te ortopedске pripomočke, ob nastanitvi v zavod pa jih mora vrniti in tako ostane torej brez ortopedskih pripomočkov. Zavod mora, če želi ohranjati stanovalce v aktivnem stanju, z dostojno, človeka vredno zdravstveno nego, nabaviti pripomočke z lastnimi sredstvi. V CSS so si pomagali tako, da so v zadnjih letih dodatna sredstva pridobili s humanitarnimi akcijami, donacijami in drugimi viri ter nabavili večje število ortopedskih pripomočkov. Vseh stroškov pa kljub temu ne zmorejo. Posledica tega, da imajo stanovanjci CSS v zavodu zagotavljenе vse zdravstvene usluge, kakovostno zdravstveno nego z usposobljenim s strokovnim kadrom, da uporabljajo sodobne sanitetne materiale in ortopedске pripomočke vseh vrst je, da zavod izkazuje negativno stanje na področju zdravstva in si mora sredstva pridobivati s tržnimi dejavnostmi, humanitarnimi akcijami, s prošnjami po donatorstvih. Varuh se pridružuje mnenju, da so ustrezni standardi zdravstvenih, sanitetnih, ortopedskih in drugih pripomočkov nujni sestavni del dobre nege in oskrbe, ki jih mora stanovalcem javnih zavodov zagotavljati država. Ni npr. sprejemljivo, da

Varuh človekovih pravic RS vsako leto obišče nekaj javnih zavodov in domov.

Varuh se pridružuje mnenju, da so ustrezni standardi zdravstvenih, sanitetnih, ortopedskih in drugih pripomočkov nujni sestavni del dobre nege in oskrbe, ki jih mora tudi stanovalcem javnih zavodov zagotavljati država.

V pogovorih s starejšimi se je pokazalo, da želijo aktivno sodelovati pri projektih, strategijah in zakonih, ki zadevajo starejše.

Temeljni problem ostaja dostopnost storitve institucionalnega varstva, saj podatki kažejo, da zmogljivosti ne zadoščajo potrebam.

2

morajo posameznemu stanovalcu zadostovati tri plenice na dan (od tega ena nočna), saj takšni normativi zagotovo ne zagotavljajo čistoče, zdravja in higiene vsem tistim, ki te pripomočke potrebujejo. Gre za **kršenje pravice do dostojanstva**, do nujne nege in higiene. Že večkrat smo namreč zapisali, da varčevanje pri zagotavljanju normalnih standardov zdravstvenih uslug in pripomočkov za stanovalce javnih zavodov ni sprejemljivo. Zahtevali smo, da se odgovorni do zapisanih problemov opredelijo in v dodatnih pogajanjih s pristojnimi dorečejo nove standarde, ki bodo ljudem (zaposlenim in stanovalcem) v javnih zavodih bolj prijazni in bodo varovali njihove pravice in dostojanstvo. Pričakovali smo, da bodo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvo za zdravje (seveda tudi Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije), skupaj s Skupnostjo socialnih zavodov Slovenije, znova začeli pogajanja in našli rešitev za ustrežnejšo in pravičnejšo ureditev teh vprašanj.

Odgovori, ki smo jih prejeli, niso zadovoljivi. ZZZS nam v poročilu podaja oceno zatečenega stanja s sklicevanjem na Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja, ki določajo seznam pripomočkov, ki so zavarovancem zagotovljeni v okviru zdravstvenega varstva. Glede normiranja uporabe inkontinenčnih pripomočkov menijo, da je inkontinenca bolj socialni in ekonomski kot pa zdravstveni problem, saj pripomočki omogočajo boljšo vključenost oseb v socialnem okolju. Navajajo, da se zato v večini držav EU pripomočki v smislu plenice, podlog in predlog ne zagotavljajo iz zdravstvene blagajne, posamezniki jih morajo kriti iz lastnih sredstev ali na podlagi predpisov o dolgotrajni negi (žal je tudi ta zakon pri nas šele v nastajanju). Varuhovo mnenje je drugačno in tako smo prepričani, da se morajo znova začeti pogajanja med izvajalci in tistimi, ki zagotavljajo sredstva za izvajanje storitev v javnih zavodih (ZZZS, MDDSZ...). Bolj morajo biti spoštovane potrebe in pravice uporabnikov, torej stanovalcev javnih zavodov. Varuhova prizadevanja bodo še naprej usmerjena v njihovo zagotavljanje. Spremljali bomo razmere, opozarjali na nepravilnosti in zahtevali njihovo odpravo.

V zvezi z inkontinentnimi pripomočki opozarjamo še na težave pri njihovem odvozu. Skupnost socialnih zavodov Slovenije nas je seznanilo z odločitvijo Ministrstva za okolje in prostor, ki je v klasifikacijskem seznamu odpadkov iz zdravstva določilo, da v to kategorijo sodijo tudi mavčni povoji, oblačila za enkratno uporabo in inkontinentni pripomočki (plenice). Za te odpadke je treba zagotoviti poseben odvoz, ki ga lahko opravlja le podjetje s koncesijo, zagotovljen mora biti poseben zabojnik z možnostjo zaklepanja. Ta ureditev naj bi za dom z 200 stanovalci na letni ravni zahtevala strošek približno 77.000 EUR, zato so že 26. 3. 2007 poslali MDDSZ dopis, v katerem so prosili za spremembo uredbe, saj domovi nimajo sredstev za njeno izpolnitev. Po naših informacijah odgovora še niso prejeli, kar je nedopustno (glej primer števil 136).

• *Dom upokojevcev Franc Salamon Trbovlje*

Poleg že navedenih problemov, se nam je ob obisku **Doma upokojevcev Franc Salamon v Trbovljah** odprl še dodaten problem, ki kaže na način dela s tistimi osebami, ki jim je treba zaradi narave bolezni (demence) omejiti gibanje. Zaposleni v domu so negotovi, saj odločitve, da dementnim stanovalcem omejijo gibanje, nimajo pokrite s sklepom sodišča. Zakon o nepravdnem postopku (ZNP) v 74. členu določa, da v postopku pridržanja sodišče brez odlašanja, najpozneje pa v treh dneh po prejemu obvestila o pridržanju, obišče pridržano osebo v zdravstveni organizaciji in jo zasliši, razen če bi zaslišanje škodilo njenemu zdravljenju ali če glede na njeno zdravstveno stanje to ni mogoče. Na podlagi 76. člena ZNP pa je sodišče zavezano v 30 dneh po prejemu obvestila o pridržanju odločiti, ali se pridržana oseba še nadalje pridržuje v zdravstveni organizaciji ali se odpusti. Zavedamo se, da v primeru namestitve v dom upokojevcev ne gre za klasično pridržanje, v bistvu tudi ne gre za zdravstveno ustanovo, niti ni temeljna naloga doma zdravljenje, vendar razumemo stiske odgovornih. Osebam v zaklenjenih oddelkih je namreč zaradi zagotovitve njihove varnosti omejeno gibanje in s tem osebna

svoboda. Zato kaže razmisliti, kako bi lahko najbolje rešili problem, na katerega opozarjamo in ki lahko pomeni tudi kršenje človekovih pravic oziroma dopušča možnost zlorabe.

Ugotovitve smo poslali Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve in prejeli njihov odgovor, da ministrstvo posveča posebno pozornost standardom in normativom, zato pripravljajo spremembe Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, s katerimi se bodo izboljšali tudi kadrovske pogoji v varovanih oddelkih. V zvezi z našim opozorilom glede varovanja starejših oseb z demenco pa so pojasnili, da se bo stanje izboljšalo z uveljavitvijo Zakona o duševnem zdravju. Po naših podatkih nobena od teh možnosti še ni pripravljena oz. v taki fazi, da bi prinašala rešitve problemov, na katere je opozoril Varuh (glej primer števil 135).

• *Dom upokojevcev Tabor Poljane*

Ob obisku **Doma upokojevcev Tabor - Poljane, Ljubljana Center**, smo ugotovili, da so zaradi spremenjene strukture stanovalcev (starejši, več boleznih, več nege, več demence) normativi in standardi prenizki. Močno se povečuje število prošelj za sprejem, zato je čakalna doba dolga. Število precej presega zmoglosti doma in se še povečuje. V letu 2006 je bilo na novo vloženih 1.014 prošelj, v letu 2007 pa do 12. decembra že 899 novih prošelj, od tega za negovalni ali varovani del 333. V začetku leta 2007 je dom poslal poizvedbo o aktualnosti prošelj vsem prosilcem za sprejem v dom, na podlagi katere je bilo na dan 12. 12. 2007 v evidenci 1.988 prošelj, od tega bi bilo takojšnjo domsko oskrbo na negovalnem ali varovanem delu potrebovalo 59 žensk in 45 moških. Tudi zato, kot smo lahko razumeli, dom ne vodi posebnega seznama čakajočih za sprejem neposredno iz bolnišnice, kot to določa Navodilo o zagotavljanju zdravstvene in socialnovarstvene obravnave v primerih odpusta iz bolnišnic ter v primerih, ko upravičenec živi doma, ki sta ga izdala ministra za zdravje in za delo, družino in socialne zadeve. Takšno ravnanje ocenjujemo za neprimerno. Problem, ki ga vodstvo posebej izpostavlja, je tudi pri njih obveščanje sodišča o pridržanih oseb – njihovih stanovalcev na varovanem oddelku. Ob tem so nam pojasnili, da so sodišču v letu 2006 posredovali seznam stanovalcev, ki bivajo na varovanem oddelku, kot je bilo naročeno v inšpekcijskem zapisniku rednega inšpekcijskega nadzora Inšpektorata RS za delo z dne 22. 2. 2006. V odgovor so prejeli dopis Okrajnega sodišča v Ljubljani opr. št.: R 158/06 z dne 1. 3. 2006, ki je navedlo, »da po oceni sodišča ne gre za postopek o pridržanju oseb v psihiatričnih zdravstvenih organizacijah po določbah Zakona o nepravdnem postopku. Po določbah 70–81 člena ZNP sodišče namreč odloča o pridržanju oseb v psihiatričnih zdravstvenih organizacijah ali v drugih organizacijah ali oddelkih organizacij, ki so namenjeni psihiatričnim bolnikom v zaprtem oddelku, ki so pridržani brez svoje privolitve, za kar pa v obravnavanih primerih ne gre«.

Na problem smo že opozorili in nanj opozarjamo še enkrat. Nesporno je namreč, da so v domu nameščene osebe na varovanem (zaprtim) oddelku tudi brez svoje privolitve, zato odgovor sodišča lahko razumemo predvsem tako, da dementne osebe niso psihiatrični bolniki, kar ne drži, saj mednarodna klasifikacija bolezni MKB-10 demence uvršča med organske, vključno simptomatske duševne motnje. Zaradi zavračanja sodišča, da bi odločilo o pridržanju takšnega stanovalca na varovanem oddelku, dom v teh primerih obvešča center za socialno delo, ki upravičencu do institucionalnega varstva postavi skrbnika, ki nato v njegovem imenu podpiše soglasje k namestitvi. Ob tem pripominjamo, da so skrbniki pogosto bližnji sorodniki in bi lahko šlo v določenih primerih za nasprotje interesov, zato je nedvomno nujna posebna pozornost centrov za socialno delo v postopku postavitve skrbnika. Menimo tudi, da bi v primeru, če se sodišče ne bi neutemeljeno izogibalo svoje zakonske dolžnosti, dom imel podlago za pridržanje v sodni odločbi in mu tako ne bi bilo treba izvajati opisane »postopka«.

Menimo, da je dom ravnal pravilno, ko je skladno z določbami ZNP sodišče obvestil o tistih namestitvah na varovani oddelki, kjer stanovalec zaradi zdravstvenega stanja svojega soglasja ni mogel podati ali je tako namestitev celo zavrnil, zaradi njegovega zdravstvenega stanja pa

Okrajno sodišče v Ljubljani meni, da v primerih omejitve gibanja v domovih za starejše ne gre za postopek o pridržanju oseb v psihiatričnih zdravstvenih organizacijah.

V zvezi z inkontinentnimi pripomočki opozarjamo tudi na težave pri njihovem odvozu.

Zaposleni v domu so negotovi, saj odločitve, da dementnim stanovalcem omejijo gibanje, nimajo pokrite s sklepom sodišča.

je bila nujna. Ne nazadnje se tudi dogaja, kot so nam povedali ob obisku, da nekateri svojci zahtevajo, da se stanovalci varujejo le s povečanim nadzorom, ne da bi se jim omejilo gibanje, kar je seveda nemogoče. Ker svojec pridržanju stanovalca nasprotuje, o njem pa ni odločilo sodišče, dom za pridržanje nima pravne podlage.

- *Obisk socialno varstvenega zavoda Dutovlje*

O obisku **Socialno varstvenega zavoda Dutovlje** več pišemo v delu, ki se nanaša na omejitve osebnih svobod. V tem delu naj zato le zapišemo, da z zadovoljstvom ugotavljamo, da se prostori postopoma le prenavljajo. Prenovljen je že negovalni oddelek, ki ga nameravajo seliti v pritličje, da bodo stanovalcem na vozičkih omogočili lažji dostop na dvorišče. Oddelek so prenovili iz lastnih sredstev; poudarjajo, da čutijo pomanjkanje zunanje podpore. Izginili naj bi npr. s seznama za načrtovane naložbe pri MDDSZ. Žal je del, ki še ni prenovljen, opremljen s starejšim pohištvo, v nekaterih sobah so tudi štiri ali pet postelj, kar stanovalcem ne omogoča zasebnosti. Stanovalci se lahko odločijo za ročna dela, slikarsko delavnico, kooperantsko delo, na razpolago imajo računalnik z dostopom do svetovnega spleta. Delo v delavnicah je denarno nagrajeno; ob tem se strinjamo z odločitvijo zavoda, da denarno nagrado prejmejo tudi tisti stanovalci, ki ne opravljajo kooperantskega dela ali ne izdelujejo izdelkov za prodajo, so pa pri svojem delu vztrajni. Varuh predlaga, naj čim prej uredijo prostore zavoda tako, da bodo vsi ustrezali standardom in zagotavljali zasebnost stanovalcev. Podpiramo tudi odpiranje dislociranih enot (stanovanjske skupnosti) za vse tiste stanovalce, ki so sposobni za samostojnejše življenje. Prav tako predlagamo, da se pri nameščanju stanovalcev po oddelkih upošteva teža in vrsta njihove invalidnosti oziroma specifičnost njihovih potreb. (glej primer števil 36).

- *Socialno varstveni zavod Prizma Ponikve*

Obisk Posebnega socialno varstvenega zavoda **Prizma Ponikve** je pokazal, da se še ni začela gradnja novih bivalnih prostorov zavoda, ki jo je MDDSZ napovedalo že za leto 2004, ko smo ob tedanjem obisku Varuha opozorili na neustreznost in dotrajanost prostorov. Res so med tem obnovili kanalizacijo, električne in strojne instalacije ter del objektov zavoda, vendar smo kljub temu menili, da bivalni pogoji še ne ustrezajo specifičnim potrebam stanovalcev. MDDSZ nam je tokrat pojasnilo, da bodo dela začeli v letu 2008 in da so za obnovo že namenjena določena proračunska sredstva. Upamo, da se bodo obljube ustanovitelja tokrat uresničile. Zavod nas je seznanil tudi s težavami, ki jih imajo ob sprejemu Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (glej primer števil 139).

- *Socialno varstveni zavod Dom Lukavci*

Obisk socialno varstvenega zavoda **Dom Lukavci** pa izpostavljamo kot primer dobre prakse. Zavod deluje v lepih in prijetno urejenih prostorih. Varuh nima kritičnih pripomb, saj so stanovalci dobro oskrbovani, za uresničevanje njihovih pravic je dobro poskrbljeno, vodenje zavoda je na visoki strokovni ravni. Pozdravljamo tudi odločitve, da v neposredni bližini zavoda odprejo nove prostore za oskrbo oseb z demenco, kjer bo mogoče namestiti 22 stanovalcev. V domu je poskrbljeno tudi za zaposlene, saj je neposredno delo s stanovalci v zavodu gotovo težko in stresno. Zato so zaposlenim omogočeni kroženje po oddelkih, intervizija in supervizija, izobraževanja, strokovne ekskurzije in rekreacija. Ob obisku smo tudi tokrat, tako kot ob obisku pred dvema letoma, dobili vtis, da so zaposleni predani svojemu delu in da je vzdušje v zavodu sproščeno in prijazno. Stanovalci iz različnih oddelkov, s katerimi smo se pogovarjali, niso imeli nobenih pripomb ne nad oskrbo ne nad zaposlenimi. Skratka primer dobre prakse.

2.13.5 POMANJKANJE NEGOVALNIH BOLNIŠNIC

Velik problem je tudi pomanjkanje tako imenovanih negovalnih bolnišnic oziroma negovalnih oddelkov v bolnišnicah. Ugotavljamo, da se bolnišnice zelo pogosto izogibajo ravnanju po **Navodilu o zagotavljanju zdravstvene in socialnovarstvene obravnave** v primerih odpusta iz bolnišnic in v primerih, ko upravičenci živijo doma in poskušajo odpuščati tudi bolnike, pri katerih je potrebna, ni pa še urejena neposredna premostitev v institucionalno varstvo. Na svojce pritiskajo z odpustom, čeprav svojci za bolnika ne morejo ustrezno poskrbeti. Varuh meni, da bi država morala zagotoviti zadostno število tovrstnih oddelkov in da bolnišnice dosledno spoštujejo to navodilo.

Za ponazoritev navajamo primer, ko je Psihiatrična klinika Ljubljana opozorila na 67-letnega bolnika, katerega zdravljenje je bilo končano, bolnikove svojce pa so o tem pisno obvestili. Ti se na obvestilo niso odzvali, svojca so prenehali obiskovati. Ker je postopek, s katerim je svojce mogoče prisiliti, da poskrbijo za sorodnika, dolgotrajen, je treba najti način, s katerim bi se podobni primeri vsaj začasno rešili.

2.13.6 NESPOŠTOVANJE ODLOČBE USTAVNEGA SODIŠČA RS IN VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC RS

Znova moramo o opozoriti tudi na nespoštovanje odločbe Ustavnega sodišča RS (U-I-192/05-29 z dne 15. 12. 2005), ki je odločilo, da so kadrovske normativne za varuhinje, določene v tabeli 1, ki je sestavni del prvega odstavka točke i) 7. člena Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (Uradni list RS, št. 52/95, 2/98, 19/99, 28/99 – popr., 127/03, 125/04 in 60/05), v delu, ki se nanaša na varstvo odraslih oseb z motnjami v duševnem zdravju, s težavami v duševnem razvoju, s senzornimi motnjami in z motnjami v gibanju, razvrščenih v podskupine 2 do 5, v neskladju z ustavo. Pristojnemu ministrstvu (MDDSZ) je Ustavno sodišče naložilo, naj ugotovljeno neskladnost z ustavo odpravi v roku treh mesecev od objave v Uradnem listu RS.

MDDSZ smo na njihovo dolžnost že večkrat opozorili. Iz njihovega odgovora januarja 2008 pa izhaja, da strokovna komisija za pripravo Pravilnika o spremembah Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev vlagala napore za pripravo novega pravilnika, vendar zaradi zahtevnosti problematike dela še ni končala. Ravnanje MDDSZ ocenjujemo kot povsem nesprejemljivo. Tudi neodgovarjanje na zahteve Varuha lahko pomeni oviranje njegovega dela, neizpolnjevanje odločitev Ustavnega sodišča RS pa kršenje človekovih pravic.

2.13.7 REVŠČINA

Narašča število pobud, v katerih posamezniki zatrjujejo hude stiske in materialno pomanjkanje, iz njihovih navedb pa utemeljeno sklepamo, da živijo v razmerah, ki so značilne za revščino. Posebno nas skrbi večanje števila tistih, ki delajo in so kljub temu revni, saj njihovi prihodki ne zadoščajo za človeka vredno življenje (glej primere števil 125, 126, 128, 129 in druge). Problem so tudi upokojeanci, ki jim pokojnina, skupaj z varstvenim dodatkom, ne zagotavlja mirne starosti. Ker so pristojnosti Varuha v smeri preprečevanja tega pojava omejene le na opozarjanje države in politike, da mora vsakemu posamezniku zagotoviti človeka vredne pogoje življenja, pripravljamo v maju 2008 posvet Revščina in človekove pravice, v katerem bomo opozorili na ta pojav in skupaj s strokovnjaki, pristojnimi institucijami, politikami in drugimi skušali iskati in najti poti za izboljšanje stanja, ki globoko prizadene dostojanstvo posameznika in njegove družine ter ustvarja neštete druge odklonske pojave in ravnanja pri posameznikih in v družbi. Ugotovitve in predloge bomo predstavili v poročilu za leto 2008.

Bolnišnice se pogosto izogibajo ravnanju po Navodilu o zagotavljanju zdravstvene in socialnovarstvene obravnave v primerih odpusta iz bolnišnic in na svojce pritiskajo z odpustom.

2.13.8 NASILJE

Spremljamo naraščanje nasilja v celotnem družbenem življenju. Ni odveč poudariti, da moramo kot družba sprejeti dogovor o ničelni toleranci do nasilja. Takšno stališče Varuh sprejema kot edino možno, zato smo temu pojavu že v preteklih letih posvečali posebno pozornost. Pozdravljamo sprejem Zakona o preprečevanju nasilja v družini, čeprav v vseh segmentih ni sledil našim priporočilom. So pa pisci zakona upoštevali naš predlog in skrb za posebno varstvo otrok razširili tudi na starejše osebe, invalide in osebe, ki zaradi osebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase. Na naš predlog so tudi pravico do zagovornika razširili na vse žrtve nasilja v družini in sprejeli naše pripombe glede stanovanjskega varstva v primeru nasilja ob razvezi in glede mnenja centra za socialno delo za priznanje pravice do brezplačne pravne pomoči. Predlagamo, da pristojni ministri čim prej zagotovijo pripravo podzakonskih aktov in protokolov, potrebnih za izvajanje določb zakona.

Primeri, ki jih v zvezi z nasiljem obravnava Varuh, vse prevečkrat kažejo na prepozno odzivanje pristojnih institucij, ki bi morale ukrepati ali na nasilje vsaj opozoriti drugo pristojno institucijo. Nerazumljiva je tudi brezbržnost sorodnikov, prijateljev, sosedov, občanov, ki za nasilje vedo, a tega ne sporočijo pristojnim in s tem škodujejo žrtvam, ki so večkrat brez moči, volje in energije, da bi si pomagale same (*glej primer št. 123*).

Nasilje se ne pojavlja le v družinah. Pogosto je v šoli, kot nasilje med vrstniki, nasilje starejših šolajočih se nad mlajšimi, nasilje učiteljev nad učenci, dijaki in študenti (ne gre le za fizično, temveč tudi za druge oblike nasilja) in tudi nasilje učencev nad učitelji. Nasilje se pojavlja na delovnem mestu, pogosto poimenovan kot mobbing, nasilje opažamo na cestah, v institucijah, ki skrbijo za različne vrste stanovalcev ali uporabnikov, nasilni so lahko policisti ali drugi ljudje v poklicih, v katerih je pogostnost osebnih stikov velika. Nasilje se dogaja na športnih igriščih in na krajih, kjer naj bi se ljudje zabavali. Postaja del našega vsakdana, zato ga je treba opredeliti in storiti vse, da ga prepoznamo in se mu upremo. Posebej moramo zavarovati tiste najbolj ranljive, kot so otroci, starejši, invalidi, bolni, pa tudi ženske in moški, ko se znajdejo v vlogi žrtve.

V družbi moramo doseči soglasje o tem, kaj nasilje pravzaprav je. Ali lahko govorimo o nasilju samo takrat, ko ga zaznamo kot fizično, spolno, psihično in ekonomsko nasilje, ko govorimo o zlorabi, zanemarjanju, trpinčenju in podobnih pojavih, ali lahko vprašanje razširimo in je nasilje lahko tudi diskriminacija, revščina, socialna izključenost, ali ko mnogim članom družbe ne omogočimo enakih možnosti in priložnosti za aktivnost in vplivnost v družbi? Zamisliti se moramo nad tem, da se skuša nasilje pogosto na vse načine prikriti, njegove posledice pa minimalizirati. Spopasti se moramo s povzročitelji nasilja – ne gre le za fizične osebe, ampak vse tiste okoliščine, ki pri posamezniku ali določeni skupini ljudi lahko sprožajo nasilno vedenje.

2.13.9 DRUŽINSKI POMOČNIK IN PROBLEMI, KI SO JIH V LETU 2007 PRINESLE SPREMEMBE
ZAKONA O SOCIALNEM VARSTVU

Po uveljavitvi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialnem varstvu je Varuh človekovih pravic RS prejel več pobud, ki so se nanašale na status družinskega pomočnika. Pobudniki, večinoma družinski pomočniki, menijo, da se je s spremembo načina financiranja družinskega pomočnika položaj upravičencev do družinskega pomočnika precej poslabšal. Menijo tudi, da so pravice, ki izhajajo iz statusa družinskega pomočnika, preveč omejene. Tako npr. niso v klasičnem delovnem razmerju, ne pripada jim letni dopust, regres ipd., čeprav opravljajo svoje delo 24 ur na dan. Menijo, da njihovo delo ni dovolj cenjeno. Poleg tega opozarjajo, da ne morejo prenehati opravljati naloge družinskega pomočnika, čeprav bi morda to želeli, saj invalidna oseba nujno potrebuje pomoč, v institucionalno varstvo pa se ne more vključiti, saj so zmogljivosti zasedene, čakalni seznam pa dolgi. V zvezi z novo ureditvijo pravic invalidne

osebe oziroma načina financiranja družinskega pomočnika je Ustavno sodišče RS s sklepom U-I-150/05-19 zavrnilo pobudo prizadetih za začetek postopka za oceno ustavnosti 18.a in 18.i člena ZSV. Odločitev Ustavnega sodišča RS je obvezujoča tudi za Varuha.

2.13.10 IGRALNIŠTVO

V zvezi s širitvijo igralništva v Sloveniji smo pri Varuhu človekovih pravic RS izoblikovali naslednje ugotovitve in mnenje:

I. Ugotovitve

- Igralništvo je gospodarska dejavnost in pomeni uresničevanje svobodne gospodarske pobude, ki jo zagotavlja ustava, država pa lahko glede na ocenjene posledice predpiše različne omejitve in pogoje za opravljanje te dejavnosti.
- Igralništvo je dejavnost, ki posameznikom omogoča, da se vključijo v določene oblike iger na srečo. Igranja iger na srečo (hazardiranja) ne moremo opredeliti kot človekove pravice, ki jih varuje Ustava Republike Slovenije in Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
- Dokazano je, da določen delež oseb, ki se udeležuje iger na srečo, razvije duševno motnjo, t. i. patološko hazardiranje. Ta motnja je po določenih značilnostih podobna boleznim odvisnosti in močno prizadene duševno, ekonomsko in socialno blagostanje igralca in njegove družine. Pogosto patološki hazarder z igranjem iger na srečo zapravi vse svoje imetje in ustvari dolgove tudi svojim potomcem. Z raziskavami so ugotovili, da omogočanje iger na srečo v določeni populaciji nujno privede do rasti števila oseb, ki so patološki hazarderji. Ugotovili so še, da se v kratkem času po uvedbi igralniške dejavnosti v določeni regiji močno povečajo stroški družin, namenjeni igralniški dejavnosti (do 10 odstotkov). V Združenih državah Amerike in Kanadi so ugotovili, da revnejši igrajo več. Velika avstralska študija je dokazala močno povezavo med hazardiranjem in duševnimi motnjami, kot so depresija, zloraba psihoaktivnih snovi in s stresom povezane motnje. S hazardiranjem je povezano tudi število samomorov.
- Igralništvo ima velik vpliv na družine, iz katerih prihajajo hazarderji. Večja dostopnost do zakonitih oblik igralništva ima za posledico večjo prevalenco (ugotovljeno število) patološkega hazardiranja pri tistih, ki so že ogroženi zaradi družinskih dejavnikov. Torej bodo tej motnji bolj izpostavljeni tisti posamezniki, ki živijo skupaj z družinskimi člani, obolelimi za depresijo, anksiozno motnjo, alkoholizmom in antisocialno osebnostno motnjo.
- Igralništvo močno vpliva predvsem na otroke, ki sami niso sposobni oceniti resničnega učinka igranja iger na srečo. Težave povzroča tudi njihovim staršem in učiteljem, ki (vsaj v Sloveniji) niso usposobljeni, da bi mladino lahko obvarovali pred nevarnostmi iger na srečo.
- V Sloveniji ni bila opravljena nobena raziskava, na podlagi katere bi bilo mogoče oceniti ogroženost prebivalstva z igrami na srečo.
- V Sloveniji nimamo nobene zdravstvene ali druge ustanove, ki bi nudila strokovno pomoč patološkim hazarderjem in njihovim bližnjim.
- V Sloveniji ne poteka noben preventivni program, ki bi zmanjševal škodo patološkega hazardiranja.
- Javnosti niso bile predstavljene celovite analize o vplivih širitve igralniške dejavnosti v Sloveniji. Poleg gospodarskih potrebujemo tudi analize o vplivu na okolje, na zdravstveno in socialno stanje prebivalstva, ki živi (in bo živelo) v neposredni bližini igralnic. Prav tako je treba analizirati

vpliv igralništva na rast kriminalitete, o čemer poročajo vse tovrstne raziskave iz tujine.

10. Lokalne skupnosti in prebivalstva se gradnja mega zabavišnega centra najbolj dotika, saj bodo v najbolj okusili prednosti in pasti igralništva kot družbenega in sociološkega pojava. Ob splošnem dobičkonosnem in zaposlitvenem namenu gradnje igralnic je nujno treba upoštevati tudi posameznika kot človeka ter v tem okviru tudi njegove pravice do zdravega in mirnega življenjskega okolja.

II. Stališče Varuha človekovih pravic RS do širitve igralništva

Varuhinja človekovih pravic opozarja, da je širitev igralniške dejavnosti v Sloveniji brez resnih ekonomskih, okoljskih, socioloških, psiholoških in epidemioloških raziskav zelo tvegano početje, ki lahko ogrozi človekove pravice velikega števila prebivalcev. S širitvijo igralništva so lahko ogrožene naslednje človekove pravice lokalnega prebivalstva: pravica do zdravega življenjskega okolja, do svobode in varnosti, do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, do sodelovanja v javnih zadevah. Širitev igralništva pomeni nevarnost tudi za uresničevanje posameznih otrokovih pravic.

Nujno bi bilo, da se do širitve igralništva jasno in nedvoumno izreče tudi država oziroma njeni organi (tudi državni zbor) in s tem prevzame odgovornost za vse pričakovane posledice. Pri svojem stališču naj upošteva tudi mnenje lokalnih skupnosti in javno objavljenih raziskav o vplivu širitve igralništva. Varuhinja verjame in upa, da bodo odgovorni proučili vse vidike, tako pozitivne kot negativne, ki jih ta veliki projekt prinaša s seboj. Verjame tudi, da bodo upoštevali pomisleke strokovne javnosti, civilne družbe in tistih, ki živijo na območju, kjer naj bi se dejavnost odvijala. V nasprotnem primeru bo njena dolžnost, da na možne kršitve človekovih pravic javno opozori še enkrat (glej primer štev. 124).

2.13.11 BREZDOMSTVO

Varuh človekovih pravic RS znova opozarja tudi naraščajoč pojav brezdomstva. Že v Letnem poročilu 2005 smo zapisali, da postaja brezdomstvo v Sloveniji resen družbeni problem, ki ga je treba bolj sistematično obravnavati in poiskati primerne rešitve. Zapisali smo, da so tudi brezdomci del nas, del družbene realnosti in imajo pravico do varovanja svojih osnovnih življenjskih pravic in človeškega dostojanstva. Ponavljamo, da je zato nujna usklajena akcija države, regije in občine, da v svojem okolju skupaj soustvarijo pogoje za preprečevanje in odpravljanje pojava brezdomstva ali vsaj olajšajo življenje tistim, ki drugače ne morejo živeti. Pozdravljamo vsak ukrep, dejavnost in projekt, ki pomeni korak v to smer. V letu 2007 je tudi Varuh podprl projekt Svetovno prvenstvo v nogometu za brezdomce, ki ga uspešno izvedel Zavod 69 (Zavod za razvoj in promocijo športa). Želimo si, da bi bilo takšnih in podobnih projektov čim več.

2.13.12 OSEBNE TEŽAVE

Problematika pobud, ki jih obravnavamo kot osebne težave, se je v letu 2007 glede na leto 2006 povečala za 100 odstotkov, 40 odstotkov pobudnikov s svojimi težavami se je na nas obrnilo prvič, drugi pa so se v isti zadevi ali drugih zadevah v preteklosti na nas že obračali. Problematika teh pobud večinoma ne sodi v Varuhovo pristojnost, saj pobudniki z duševno motnjo ali duševno boleznijo, zaradi katere se čutijo preganjani, zasledovani, nadzirani, zastrupljeni ipd, od Varuha pričakujejo, da preganjanje prepove, zasledovanje prekličje, razišče, kdo jih zastruplja ipd.

Njihova doživljanja in navedbe praviloma nimajo podlage v resničnosti, zato tudi tisto, kar sami prepoznavajo kot kršitev pravic, ni dejanska kršitev. Kljub temu smo tudi te pobude obravnavali z vso skrbnostjo. Predvsem smo v pritožbah iskali vsebine, ki bi morebiti nakazovale, da so jih državni organi in službe, na katere so se predhodno obračali, obravnavali manj skrbno ali celo diskriminatorno prav zaradi težav, ki jih imajo v duševnem zdravju, ali zato, ker njihovih težav ne prepoznajo. Kljub praviloma ponavljajočim se pritožbam teh pobudnikov na posamezne državne organe in službe, najpogosteje na policijo, tožilstvo in centre za socialno delo, posebnih nepravilnosti pri njihovi obravnavi nismo ugotovili, vsaj ne takih, ki bi pomembno vplivale na uresničevanje njihovih pravic.

Pobudnikom, ki so se v svoji stiski obrnili najprej na Varuha, smo pojasnili utečene pritožbene poti, ki jih imajo na voljo, če menijo, da so bile kršene njihove pravice, večji poudarek pa smo namenili usmerjanju na pristojne centre za socialno delo, predlagali smo jim tudi, naj svoje počutje ali razmišljanje zaupajo zdravnikom. Naše predloge pa so praviloma odklonili z navedbo, da jih preganjajo tudi te službe (glej primer štev. 140).

Ob očitnem naraščanju števila pobud pobudnikov s težavami v duševnem zdravju se nam poraja vprašanje, ali gre v naši družbi za naraščanje tovrstnih težav ali pa se osebe s temi težavami na Varuha le pogosteje obračajo. Nimamo statističnih podatkov, vendar se bojimo, da nove, za človeka manj varne in manj prijazne razmere v naši družbi ustvarjajo pogostejše stresne razmere, ki jih vedno več ljudi ne zmore v zadostni meri kompenzirati. Morda zato narašča število t. i. reaktivnih psihoz, depresivnih in anksioznih stanj, ki posameznike pripeljejo v razmere, iz katerih ne znajo ali ne morejo. Upanje za pomoč, s katerim se pobudniki s tovrstnimi obračajo na Varuha, pa se seveda pokaže kot neuresničljivo.

Znova, tako kot vsa pretekla leta, opozarjamo na nujnost sprejetja Zakona o duševnem zdravju, ki bi urejal pomembna vprašanja oseb s tovrstnimi težavami. V kritiki se pridružujemo svojcem teh oseb, ki se sprašujejo, kaj je narobe s to družbo oziroma politiko, ki v 14 letih ne zmore toliko moči in volje, da bi ustrezen in prepotreben zakon pripravila, ga po ustreznih razpravi med stroko in zainteresirano javnostjo dopolnila in sprejela.

PRIMERI

123. O nasilju v družini mnogokrat vsi predolgo molčimo

Pobudnica pretresljivo opisuje možovo dolgoletno nasilje nad njo in otroki. Iskala naj bi pomoč, ki pa jo je dobila le v Društvu za nenasilno komunikacijo v Mariboru. Čeprav je policijo večkrat zaprosila za pomoč, naj ta ne bi ukrepala ustrežno. Zaradi nasilja je pred letom in pol zbežala k hčerki, ki stanuje v neposredni bližini in kjer je ostala.

Zahtevali smo poročilo Centra za socialno delo Maribor (CSD), saj smo predvidevali, da gospo in težave njene družine (moževo oziroma očetovo nasilje) poznajo. Poročilo CSD pa nas je presenetilo, saj so navajali, da se gospa nanje še ni obrnila. Zato so takoj po prejemu naše zahteve za poročilo v okviru prve socialne pomoči vzpostavili stik z gospo in ji predstavili možne oblike pomoči, ki jih lahko ponudijo. Iz poročila še sledi, da se je gospa že razvezala, še vedno živi pri hčerki in varuje vnukinjo. Psihično se je po preživetih travmah nekoliko opomogla. Nerešen problem ostaja delitev skupnega premoženja, zato so ji ponudili možnost mediacije. Povezali so se že z Zavodom PIP, kjer ji bodo nudili brezplačno pravno pomoč.

Navedbe pobudnice so se nas posebej dotaknile. Ne samo zato, ker je gospa prek 30 let živela v

2

skupnosti, v kateri so bili vsi družinski člani žrtve nasilnega moža in očeta, ampak tudi zato, ker ob tem ni našla nikogar, ki bi ji pomagal. Negativno nas je presenetila tudi okoliščina, da se institucije zgamejo zelo pozno, mnogokrat šele na opozorilo Varuha. Dogodkov za nazaj nismo raziskovali, vendar bi bilo zanimivo izvedeti, kako je v preteklosti ukrepala policija in zakaj niso vsaj oni (če že ne zdravniki, šola, soseska) o nasilju v družini obvestili CSD, tožilstvo itd. S tem primerom želimo opozoriti tudi na dolžnost vsakega izmed nas, da pristojne institucije opozori na vsako nasilje, za katerega izve, in da je skrajni čas, da bi za nasilje veljala ničelna toleranca. 3.0-3/2007

124. Igralništvo in dileme, ki jih prinaša

Prejeli smo pobudo koordinacijske skupine proti širitvi igralništva. Na varuhinjo človekovih pravic so se obrnili kot predstojnico institucije, ki varuje človekove pravice, in kot na strokovnjakinjo s področja bolezni odvisnosti ter jo zaprosili, da se javno opredeli do širitve igralništva. Varuhinja človekovih pravic se je do igralništva že javno opredelila, vendar mediji njenih izjav niso povzeli v dovolj velikem obsegu, da bi to mnenje postalo splošno dostopno.

Zato smo pobudniku poslali stališče Varuha človekovih pravic RS in varuhinje osebno (glej vsebinski del v poglavju 2.13.10) do problema ne dovolj pretehtane odločitve o širitvi igralništva in to objavili na spletni strani Varuha človekovih pravic RS (<http://www.varuh-rs.si>), to smo posredovali tudi novinarjem oziroma medijem na novinarski konferenci varuhinje človekovih pravic. 3.0-16/2007, 0.6-11/2007

125. Pravica do denarne socialne pomoči

Pobudnica se je obrnila na Varuha človekovih pravic RS, ko je prejela odločbo Centra za socialno delo Trbovlje (CSD), s katero je ta zavrnil njeno vlogo za dodelitev denarne socialne pomoči. Vloga je bila zavrnjena, ker je CSD med člane družine všteval le tri družinske člane, ne pa tudi moža, saj je presodil, da ga po določbi 24. člena Zakona o socialnem varstvu ni mogoče šteti med družinske člane, upravičene do denarne socialne pomoči, ker »/.../ vztraja v dejavnosti, ki negativno posluje«. Gospa je pojasnila, da je mož samostojni podjetnik, ki vlaga veliko naporov, da bi podjetje postavil na noge, in ni sam kriv, če dejavnost trenutno ne prinaša dohodka. Če bi mu (bo) s sanacijo uspelo, bi to za štiričlansko družino z avtističnim otrokom pomenilo trajno rešitev vprašanja socialne varnosti. Zoper odločbo se je pritožila na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ).

Ker še ni potekel zakonski rok za rešitev pritožbe, smo organu druge stopnje lahko le predlagali, da pritožbo še posebej skrbno prouči tudi z vidika prizadevanj moža, ki skuša rešiti svoje podjetje. Gre za aktivno reševanje eksistenčnega vprašanja, kar bi morali podpirati. Njegova dejavnost res trenutno ni prinašala dohodkov, vendar je obstajala velika stopnja verjetnosti (ali vsaj možnosti), da se bo to v prihodnosti zgodilo. Veliko lažje bi morda bilo, če bi mož ustavil dejavnost in se kot brezposelna oseba prijavil na zavodu za zaposlovanje in bil všteti med družinske člane. MDDSZ smo predlagali, naj nam odgovor na pritožbo (odločbo MDDSZ) pošlje v vednost. Odgovorili so nam, da bodo o pritožbi odločali takoj, ko bodo od Davčne uprave RS prejeli zahtevane podatke. Odločbo smo po urgenci v vednost prejeli šele čez nekaj mesecev. Odločitev organa prve stopnje je bila potrjena, v obrazložitvi odločbe druge stopnje pa je bila znova navedena prav okoliščina, ki smo jo kritizirali, namreč da bi moral mož dejavnost, ki ne prinaša dohodkov, opustiti in se kot brezposelna oseba prijaviti na zavodu za zaposlovanje. Po mnenju organa druge stopnje bi namreč s tem izpolnil pogoj, da si materialno stanje izboljša sam. Zaradi vztrajanja v dejavnosti, ki ne prinaša dohodka, do denarne socialne pomoči ni upravičen. Pobudnica se za uveljavljanje pravice po sodni poti žal ni odločila. Z odločitvijo MDDSZ se ne moremo strinjati. Prepričani smo namreč, da prav vztrajanje v

dejavnosti pomeni iskanje možnosti, da si posameznik materialno stanje izboljša sam (kar se v konkretnem primeru tudi dejansko dogaja). Varuhovo stališče smo sporočili tudi MDDSZ, vendar se pri odločanju o pritožbi nanj niso oprli. Zato smo se odločili, da bomo v letnem poročilu opozorili na mnogokrat neustrezen pristop države pri reševanju tovrstnih problemov. Denarna socialna pomoč je namenjena premostitvi materialne stiske in zato kljub minimalni višini (328,91 EUR za tričlansko družino) nujna. Po našem mnenju je šlo v konkretnem primeru za iskanje razlogov, da se pravice ne prizna, in s tem za varčevanje pri porabi proračunskih sredstev na najbolj socialno ogroženih prebivalcih. To pa je s stališča varovanja človekovih pravic povsem nesprejemljivo. 3.5-2/2007.

126. Nujnost takojšnjega ukrepanja

Pri Varuhu človekovih pravic RS se je osebno oglašil pobudnik in dežurnemu svetovalcu opisal izredno hudo materialno stisko. Ugotovili smo, da je bila z odločbo Centra za socialno delo Moste - Polje (CSD) pobudniku priznana denarna socialna pomoč, ki pa bi zapadla v izplačilo šele čez 21 dni. Gospod in njegova družina so bili popolnoma brez finančnih sredstev in niso mogli počakati do izplačila. Gospod je bil tudi zelo bolan. Pobudo smo takoj začeli obravnavati, pobudnik je podpisal zapisnik, fotokopirali pa smo tudi nekatere dokumente, ki jih je imel s seboj. Poklicali smo strokovnega delavca CSD, ki je potrdil, da je gospod res v hudi stiski, zato mu je tudi dal napotnico za Rdeči križ. Ugotovili smo, da je gospod prejel paket RK, vendar njegove vsebine kot hud sladkorni bolnik sploh ne sme zaužiti (2 kg sladkorja, 2 kg moke, 2 l olja idr.), strokovni delavec pa tega naj ne bi vedel. Predlagali smo, naj CSD skladno z določbo 34. člena Zakona o socialnem varstvu gospodu takoj odobri izredno denarno pomoč in jo takoj tudi izplača po blagajniškem prejemku ali z naročilnico za trgovino, da si bo lahko sam izbral izdelke, primerne za diabetike. Dogovorili smo se, da bo naš predlog izveden še isti dan, kar se je tudi zgodilo. Brez našega posredovanja bi gospodova stiska ostala nerešena. Naša zahteva v prihodnje je, da mora biti delo državnih organov dostopno vsakomur, strokovno celovito in organizirano tako, da do podobnih primerov ne bo prihajalo. 3.5-12/2007

127. Malomarnost, brezbriznost ali kaj tretjega?

Varuh človekovih pravic RS je na svojo pobudo začel postopek, ki se nanaša na prispevek v oddaji Preverjeno (POP TV). Ob gledanju izbranega prispevka smo se zgrozili, saj je prikazoval popolno neučinkovitost dela Centra za socialno delo Murska Sobota (CSD). Gospod, pri katerem gre očitno za osebo s posebnimi potrebami, je živel v povsem neprimernem prostoru (kleti), brez osebnih dokumentov, zdravstvenega varstva in zavarovanja, denarne pomoči ipd. Preživel je le zaradi pomoči prijaznih sosedov.

Od CSD smo zahtevali, da takoj obiščejo gospoda na njegovem domu oz. kraju, kjer biva, in ukrepajo v okviru svojih pooblastil. Popolnoma nedopustno je, da v konkretnem primeru gospodu niso zagotovili ustrezne pomoči, da bi si uredil dokumente, primerno bivanje, trajno denarno socialno pomoč (po predhodnem ugotavljanju trajne nezmožnosti za delo) ipd. Menili smo, da ni v skladu s poklicno etiko in stroko, da od osebe, ki ima podobne težave kot gospod, zahtevajo, da si sam ureja vprašanja svoje eksistence, saj je očitno, da potrebuje pri tem pomoč, verjetno tudi v obliki skrbništva (vsaj za poseben primer). Na našo zahtevo je CSD ukrepal (izredna denarna pomoč in redna denarna pomoč v funkcionalni obliki, topel obrok hrane, pranje perila, predlog za odzvezno opravilne sposobnosti, dogovor z županom za sanacijo skoraj podrte hiške, dogovor z RK glede najnujnejše opreme ...), vendar je nedopustno, da se to ni zgodilo že prej. CSD mora spremljati življenje ljudi, ki sami ne zmorejo ustrezno poskrbeti zase. Podatke lahko pridobijo tudi z delom na terenu in v povezavi s patronažno službo. Če izve za podatke o neustreznih pogojih življenja nekega posameznika, mora to dis-

kretno preveriti. V konkretnem primeru so podatke o gospodu imeli, vendar so nanj kar malo pozabili. Prav bi bilo, da bi se zoper odgovorno osebo uvedel disciplinski postopek. 3.5-9/2007

128. Učinkovita pomoč samohranilki upokojenki

Pobudnica je upokojenka v ločitvenem postopku in ima mladoletno hčer, ki se še šola. Prejema nizko pokojnino, prihodki ne zadoščajo za človeka vredno življenje dveh oseb. S hčerko bi se morali preseliti, vendar imata težave pri dodelitvi neprofitnega stanovanja v najem. Gospa se glede stanovanja dogovarja s Stanovanjskim skladom Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Njeno izredno slabo materialno stanje se kaže tudi v psihosomatskih težavah.

Opravili smo poizvedbo na Centru za socialno delo Lendava (CSD) in jim predlagali, naj proučijo možnost za dodelitev izredne denarne socialne pomoči za daljše časovno obdobje. Presodili smo, da bi bila gospa verjetno upravičena do neprofitnega stanovanja, zato smo centru tudi predlagali, naj napišejo priporočilo in ga pošljejo Stanovanjskemu skladu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. CSD je upošteval naše mnenje in predloge. Zadeve so se uredile zelo hitro. Gospa je že v istem mesecu podpisala pogodbo za dodelitev neprofitnega stanovanja v najem, CSD pa ji je odobril izredno denarno socialno pomoč. Seznanili so jo z možnostjo uveljavljanja pravice do subvencioniranja najemnine in z načinom uveljavljanja pravice do varstvenega dodatka k pokojnini. Gospo so pozvali, da se v primeru, ko bo potrebovala svetovalno ali kakšno drugo pomoč, vedno obrne na CSD. Zadovoljni smo bili, da se življenjske okoliščine gospe in njene hčerke – študentke izboljšujejo in da smo k temu pripomogli tudi mi. Zaželeli smo jima, da bi v novem stanovanju zaživel srečnejše in mirnejše življenje. 3.5-17/2007

129. Materialna stiska kot posledica bolezni

Pobudnica se je zatekla k Varuhu človekovih pravic RS po pomoč in nasvet, kako naj preživi s 369 EUR invalidske pokojnine in 5 EUR evri varstvenega dodatka. Živi skupaj s sinom, dijakom zadnjega letnika srednje šole, ki prejema republiško štipendijo. Od nekdanjega moža prejema zanj skromno preživnino. Po osemnajstih letih dela kot medicinska sestra je zbolela in postala delovna invalidka I. kategorije. Ko je bila še zaposlena, je ob delu dokončala visoko šolo za socialno delo, a za poselitve v tem poklicu ni dobila.

Center za socialno delo, kjer smo poizvedovali o možnostih za pomoč, nam je sporočil, da so z družinskimi razmerami pobudnice dobro seznanjeni. Je materialno ogrožena oseba, vendar kljub skromnim prihodkom skupaj s prihodki sina (preživnino in štipendijo) presega višino minimalnega dohodka, ki pomeni mejo za uveljavitev pravice do redne denarne socialne pomoči po Zakonu o socialnem varstvu. Navajajo, da so ji od leta 2005 večkrat odobrili izredno denarno socialno pomoč. Vendar več kot toliko ne morejo storiti. Žal pobudnici tudi Varuh ne more pomagati tako, kot je pričakovala. Denarne pomoči so nizke, predpisi višino pomoči omejujejo na zneske, ki jih že prejema. Ti predpisi veljajo za vse ljudi v stiski in so za vse enaki. Upoštevati jih morajo organi, ki pomoči dodeljujejo, obvezujoči pa so tudi za Varuha. Pobudnici smo svetovali, naj se obrne še na občino, kjer morda priznavajo občasne občinske denarne pomoči za določen namen, in na organizaciji Rdeči križ in Slovensko Karitas. Poleg tega naj sin v šoli uveljavi subvencionirano šolsko prehrano in subvencijo za učbenike, če tega še ni storil. Varuh se zavzema za ponovno proučitev tako imenovanega praga revščine in meril za njegovo ugotavljanje. Oblikovati bi bilo treba tudi takšna merila za dodeljevanje socialnih pomoči, ki bodo učinkovita tudi za ljudi, katerih prihodki so na meji za dodelitev. 3.5-59/2007

130. Neupravičeno ustavljen dodatek za enostarševsko družino

Pobudnica se je obrnila na Varuha človekovih pravic RS (Varuh), ker je CSD Velenje zavrnil njeno vlogo za dodelitev denarne socialne pomoči, do katere je bila do tedaj upravičena. Iz odločbe je izhajalo, da do denarne pomoči pobudnica in njen sin nista upravičena, vendar je bila odločba izredno slabo obrazložena. Zato smo od CSD zahtevali pojasnilo.

Po našem posredovanju je CSD zadevo znova proučil. Pojasnili so, da so vlogo pobudnice zavrnil skladno z določbo spremenjenega 29. člena Zakona o socialnem varstvu, ki določa, da se pri ugotavljanju upravičenosti do denarne socialne pomoči ne upoštevajo otroci in pastorki iz tretje alineje 26. člena zakona, ki prejemajo preživnino ali družinsko pokojnino, višjo od minimalnega dohodka, ki bi jim pripadal, če ne bi imeli drugih dohodkov. Ob tem so še ugotovili, da je v odločbi prišlo do tehnične napake pri vnosu podatkov in je sistem ISCS v celoti zavrnil vlogo za dodelitev DSP, čeprav je bila pobudnica še vedno upravičena do dodatka za enostarševsko družino v višini 61,67 EUR na mesec. Napako so popravili in pobudnica prejema omenjeni dodatek. Zaradi zavrnitve vloge pobudnica ni bila finančno prikrajšana, ker so ji za manjkajoča sredstva dodelili izredno denarno socialno pomoč. 3.5-47/2007

131. Nekateri potrebujejo oporo pri uresničitvi nujnih življenjskih odločitev

Pobudnik nam je opisal svoje življenje in potarnal, da zaradi težav v psihičnem zdravju ne more izpeljati nujnih postopkov, ki jih od njega terjajo v preteklosti sprejete obveznosti oziroma ne more sam speljati zahtevnega pravnega posla. Pred časom je prodal svoje stanovanje, iz katerega se mora izseliti do junija 2007. V tem času mora najti novo stanovanje, garsonjero ali manjše enosobno stanovanje; stanovanje želi kupiti na območju Viča ali Bežigrada. Težave ima tudi v stikih z nepremičninskimi agencijami, zato nujno potrebuje pomoč. Želi si, da bi mu pomagal Center za socialno delo Vič Rudnik, saj njegovo življenjsko zgodbo dobro poznajo.

Glede na vse okoliščine smo predlagali Centru za socialno delo (CSD), da razmislijo o možnosti, da bi v smislu splošne klavzule 211. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih gospodu postavili skrbnika za poseben primer. Pri gospodu gre za potrebo po varstvu pravic in koristi posameznika, ki je sicer težko bolan, njegovo stanje pa ni takšno, da bi mu bilo treba odvzeti poslovno sposobnost. Z gospodom smo se že pogovarjali po telefonu in zagotovil nam je, da bi se strinjal s postavitvijo skrbnika za poseben primer (za nakup stanovanja). Predlagali smo, da CSD sprejeme takšno odločitev, da bo do junija 2007 skupaj s pobudnikom našel primerno stanovanje, mu pomagal pri nakupu (pobudnik ima dovolj denarja) in poskrbel za njegovo preselitev. CSD nam je odgovoril, da so skupaj s pobudnikom takoj začeli izvajati potrebne aktivnosti in nas v začetku julija seznanil z okoliščino, da je pravni posel uspešno speljan. Gospod se je že preselil v manjše stanovanje, aktivnosti, potrebne za njegovo nadaljnje vključevanje v življenje, pa bodo teklo naprej. 3.6-12/2007

132. Socialna in osebna stiska sokrajanke

Na Varuha človekovih pravic RS so se s prošnjo za pomoč obrnili krajanji zaselka v občini Cerkevnik. Napisali so, da jim ni vseeno, kaj se dogaja z njihovo sosedo, ki živi v skrajno bednih razmerah. Leta 2007 jo je zapustil še zadnji družinski član prej petčlanske družine. Družinski člani so se odselili zaradi njene odvisnosti od alkohola. V hlevu je ostala živina, ki je slabo oskrbovana, pridelek s polja so ji pomagali pospraviti sosedje, saj ga sama ni zmogla. Tudi od drugih sorodnikov (dveh bratov) ji nihče ne pomaga. Ostala je čisto sama, zapuščen, pozabljen, brez prihodkov, nezmožna za delo, brez hrane, bolna in brez urejenega zdravstvenega zavarovanja. Takoj smo se povezali s pristojnim centrom za socialno delo (CSD), ki se je tudi hitro odzval.

2

Strokovna služba CSD je opravila obisk na domu, izkazalo se je, da so navedbe sosedov utemeljene. Ugotovljeno je bilo, da ženska svojih težav ne vidi in jih ne prizna. Kljub temu so se dogovorili, da bodo težave reševali skupaj z njo in njenimi ožjimi sorodniki, s katerimi so navezali stik. Ponudili so ji vse oblike strokovne pomoči. Z občino so se dogovorili o začasnem pokrivanju stroškov osnovnega zdravstvenega zavarovanja, dodelili so ji tudi izredno denarno socialno pomoč. Zagotovili so, da bo strokovna služba redno opravljala obiske na domu in jo pripravila do tega, da obiše zdravnika. Vendar CSD ne more izpolniti pričakovanih sosedov, da bi jo lahko prisilno vključili v zdravljenje odvisnosti. Pristojne službe so se hitro in primerno odzvale, vendar žal šele po posredovanju Varuha. Menimo, da bi morale biti strokovne službe lokalne skupnosti in pristojnega CSD in patronažne službe bolj seznanjene z razmerami v njihovem okolju in prej zaznati stisko posameznikov in njihovih družin, saj je pravočasnost ukrepanja pogosto odločilnega pomena. 3.6-26/2007

133. Stanovanjska in socialna stiska mladega dekleta

Ob poslovanju Varuha človekovih pravic RS zunaj sedeža je na pogovor prišlo tudi 25-letno dekle romskega rodu. Povedala je, da živi v podstrešnih prostorih stanovanjskega bloka, brez elektrike in vode. V istem bloku, v občinskem stanovanju živi tudi njena mama, ki pa ji ne dovoli, da bi živela z njo. Zaradi svojega načina bivanja ima pobudnica zdravstvene težave, težave s sosedmi in policijo. Neurejene bivalne razmere in njihove posledice jo ovirajo tudi pri iskanju zaposlitve, čeprav ima poklic in si želi delati. Po pripovedovanju je bilo v družini tudi v preteklosti nasilje in slabo ravnanje z otroki. Po pomoč se je že obrnila na center za socialno delo in občino, celo medijem je predstavila svojo zgodbo, vendar se stvari niso spremenile. O razmerah in možni pomoči pobudnici smo povprašali center za socialno delo, mestno občino in zavod za zaposlovanje. Ker nam je župan občine zaupal, da je občina za namen bivanja brezdomcev kupila hišo, smo ga vprašali še, kdaj bo zavetišče predvidoma odprto. Državni organi so nam v svojih odgovorih potrdili, da pobudnico poznajo in se strinjajo, da pogoji, v katerih živi, niso primerni za bivanje. Navedli so, da je pobudnica pri reševanju svojih težav kljub težkim razmeram zelo aktivna, da jo pri tem podpirajo in ji v okviru svojih pristojnosti pomagajo. Zavod za zaposlovanje nam je poslal podrobno poročilo o njenem aktivnem iskanju zaposlitve in navedel, da so pobudnici predlagali vključitev v postopek ocene invalidnosti. O rezultatih in dogovorih glede nadaljnjih aktivnosti z namenom vključitve na trg dela, nas bodo po koncu postopka obvestili. Javni stanovanjski sklad mestne občine in center za socialno delo pa sta nam zagotovila, da bo zavetišče za brezdomce odprto v roku enega meseca in da je pobudnica že na seznamu tistih, ki se bodo lahko vanj takoj vselili.

Presodili smo, da pristojni organi pobudnici že nudijo vso razpoložljivo pomoč, kljub temu pa smo na centru za socialno delo po enem mesecu preverili, ali je zavetišče odprlo svoja vrata. Z veseljem smo ugotovili, da je zavetišče v predvidenem roku zaživelo in da je bila pobudnica med prvimi, ki so se v njem naselili. Bivanje v zavetišču pomeni začasno rešitev stanovanjske stiske, a pobudnici, ki je že dokazala, da si resnično prizadeva za ureditev življenjskega vprašanja, pomeni tudi spodbudo pri iskanju zaposlitve. Ta je tudi možnost za samostojno življenje zunaj zavetišča. Glede na to, da postopek ocene invalidnosti na Zavodu za zaposlovanje še ni končan, bomo primer v tem delu spremljali še naprej. 3.6-22/2007

134. V domovih za starejše je premalo prostora

Prejeli smo obupano pismo hčerke, katere mati je bila po zlomu kolka in zaradi popuščenja delovanja vitalnih organov že mesec dni hospitalizirana v bolnišnici. Za samostojno življenje nikakor ni bila sposobna, svojci je zaradi zaposlenosti in teže njene prizadetosti niso bili sposobni negovati sami, namestitve v institucionalno varstvo ni bila mogoča

(prezasedenost domov). Bolnišnica je želela gospo odpustiti v domačo nego. Svojci so se povsem obupani obrnili na Varuha.

Varuh nima možnosti posredovanja pri nameščanju posameznikov v institucionalno varstvo. S posredovanjem bi celo kršil pravice drugih čakajočih in posegal v vrstni red, ki ga institucija mora vzpostaviti. Lahko pa smo pobudnico obvestili o možnostih, ki jih ima, in na katere jo očitno ni nihče opozoril. Tako smo pobudnico seznanili z določbami Navodil o zagotavljanju zdravstvene in socialnovarstvene obravnave v primerih odpusta iz bolnišnic ter v primerih, ko upravičenec živi doma. Med drugim smo jo opozorili na pravico do t.i. podaljšanega bolnišničnega zdravljenja v bolnišnici, ki ima to dejavnost opredeljeno v ustanovitvenem aktu oziroma je zanjo ustrezno registrirana. Pojasnili smo ji tudi, da bolnika, ki mu zdravstveno stanje ne omogoča samostojnega življenja niti z zagotovljeno zdravstveno in socialno obravnavo na domu, iz bolnišnice ni mogoče odpustiti, če zanj ni urejena neposredna premostitev v institucionalno varstvo. Pri iskanju ustrezne namestitve svojcu pomagata tudi pristojna služba bolnišnice in krajevno pristojni CSD. Pobudnica se je takoj obrnila na pristojne službe in začela uveljavljati pravice, ki jih v podobnih primerih zagotavljajo predpisi. Za pomoč nam je bila zelo hvaležna. Varuh pa v tem primeru izreka kritiko pristojnim institucijam in osebam, ki bi svojce v podobnih primerih lahko razbremenili, jih opremili s podatki o možnostih, ki jih imajo, in ponudili pomoč pri koriščenju njihovih pravic. 3.7-2/2007

Primerov, ki opisujejo izjemne socialne oziroma finančne stiske posameznikov in njihovih družin je še veliko, zato smo njihovo vsebino, kritiko in predloge zapisali v splošnem – vsebinskem delu poročila.

135. Obisk Doma upokoencev v Trbovljah

Varuh človekovih pravic RS je 29. 3. 2007 obiskal Dom upokoencev Franc Salamon v Trbovljah. Direktorica nam je predstavila organiziranost in način dela v domu, pozneje smo si ga tudi ogledali. Preverili smo tudi navedbe v pritožbi vnuka ene izmed stanovalk doma, ki so se nanašale na domnevno nestrokovno in neustrezno nego njegove babice. Pregledali smo spis, se pogovorili z domsko zdravnico. Ugotovili smo, da je pritožnik po pogovoru z direktorico, zdravnico in drugim medicinskim oz. negovalnim osebjem uvidel, da je bila njegova babica deležna potrebne medicinske obravnave, bila dobro oskrbljena in negovana. Zato je od pritožbe odstopil. Ker drugih tovrstnih pritožb glede dela ali odnosov v domu nismo prejeli, smo ta del ugotavljanja morebitnih kršitev pravic končali. Ob ogledu smo ugotavljali tudi ustreznost pogojev bivanja za vse stanovalce in posebno pozornost posvetili negovalnemu oddelku in oddelku, kjer je stanovalcem omejeno gibanje.

Varuh ugotavlja, da je dom primerno urejen, deloma potreben obnove, vendar ustreza standardom. Stanovalci se zdijo zadovoljni in primerno oskrbovani. Vodenje je strokovno ustrezno, zaposleni nimajo večjih pritožb. Problem se kaže v pomanjkanju zadostnega števila medicinskega in drugega osebja (tudi delavcev iz javnih del), kar je posledica veljavnih, vendar očitno preniklih normativov. Kakovost in količina storitev, ki bi jih lahko bili stanovalci doma deležni s povečanjem števila zaposlenih, bi zagotavljali višjo raven varovanja in zagotavljanja človekovih pravic.

Poseben problem je način dela s tistimi osebami, ki jim je treba zaradi narave bolezni omejiti gibanje. Zaposleni v domu so negotovi, saj odločitve, da dementnim stanovalcem omejijo gibanje, nimajo pokrite s sklepom sodišča. Zakon o nepravdnem postopku (ZNP) v 74. členu določa, da v postopku pridrzanja sodišče brez odlašanja, najpozneje pa v treh dneh po prejemu obvestila o pridrzanju, obiše pridržano osebo v zdravstveni organizaciji in jo zasliši, razen če bi zaslišanje škodilo njenemu zdravljenju ali če glede na njeno zdravstveno stanje to ni mogoče. Na podlagi 76. člena ZNP pa je sodišče zavezano v 30 dneh po prejemu obvestila o pridrzanju odločiti, ali se pridržana oseba še nadalje pridržuje v zdravstveni organizaciji ali se

2

odpusti. Zavedamo se, da v primeru namestitve v dom upokojencev ne gre za klasično pridržanje, tudi ne gre za zdravstveno ustanovo, niti ni osnovna naloga doma zdravljenje, vendar razumemo stiske odgovornih. Osebam v zaklenjenih oddelkih je namreč zaradi zagotovitve njihove varnosti omejeno gibanje in s tem osebna svoboda. Zato kaže razmisliti, kako bi lahko najbolje rešili problem, na katerega opozarjamo in ki lahko pomeni tudi kršenje človekovih pravic oziroma dopušča možnost zlorabe. Ugotovitve Varuha človekovih pravic RS smo posredovali Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve in prejeli njihov odgovor, da ministrstvo posveča posebno pozornost standardom in normativom, zato pripravljajo spremembe Pravilnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev, s katerimi se bodo izboljšali tudi kadrovske pogoji v varovanih oddelkih. V zvezi z našim opozorilom glede varovanja starejših oseb z demenco pa so pojasnili, da se bo stanje izboljšalo z uveljavitvijo Zakona o duševnem zdravju. Med nastajanjem tega poročila nobena od zapisanih možnosti še ni pripravljena oz. v taki fazi, da bi prinašala rešitve problemov, na katere je opozoril Varuh. **3.7-4/2007**

136. Obisk Centra za slepe in slabovidne Škofja Loka

Varuh človekovih pravic RS je 12. 7. 2007 na podlagi anonimne pobude, ki naj bi kazala na nekatere nepravilnosti, obiskal Center slepih, slabovidnih in starejših Škofja Loka (CSS). Po pogovorih z odgovornimi, ogledu centra in pogovorih z nekaterimi stanovalci smo sprejeli naslednje mnenje in ugotovitve.

CSS je kljub potrebni sanaciji nekaterih prostorov (kar že deloma poteka oz. je v načrtu) lepo urejen in prijeten. Za stanovalce je dobro poskrbljeno, videti so lepo oskrbovani in zadovoljni. Prav tako nismo ugotovili, da bi bile zaposlenim kršene pravice iz delovnega razmerja, saj se ob obisku in pogovorih niso potrdile navedbe iz anonimne pobude. Menimo, da se odgovorni zavedajo svojih obveznosti in pristojnosti in jih v okviru možnega tudi izpolnjujejo. Poseben problem, na katerega opozarja Varuh že v vsebinskem delu, so neustrezni normativi. To velja tako za normative glede števila zaposlenih kot za normative, ki jih Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) priznava za izvajanje zdravstvenih storitev v javnih socialnovarstvenih zavodih, ki poleg socialne oskrbe in socialnega varstva opravljajo tudi zdravstveno oskrbo in nego. V vsebinskem delu opozarjamo tudi na za človeka ponižujočo okoliščino, da je ZZZS s sklepom normiral porabo inkontinentnih pripomočkov za stanovalce, opozarjamo na razlikovanje pri zagotavljanju ortopedskih pripomočkov (bergle, hodulje, blazine proti preležaninam, invalidski vozički) in sanitetnega materiala oziroma osnovnih pripomočkov za nego (zaščitna mazila, rokavice) med osebami, ki živijo doma, in tistimi, ki stanujejo v domu.

To CSS seveda povzroča veliko večje stroške. Pomagajo si tako, da so z aktivnostmi v zadnjih letih pridobili dodatna sredstva, in to s humanitarnimi akcijami, donacijami in drugimi viri ter nabavili večje število ortopedskih pripomočkov. Vseh stroškov pa kljub temu ne zmorejo. Pristojnim smo poslali ugotovitve in predloge Varuha in pričakovali zagotovilo, da bodo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za zdravje (seveda tudi Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije), s Skupnostjo socialnih zavodov Slovenije znova začeli pogajanja in našli rešitev za ustreznejšo in pravičnejšo ureditev teh vprašanj.

Odgovori, ki smo jih prejeli, niso optimistični. Zato bodo prizadevanja Varuha še naprej usmerjena v spremljanje razmer na področju institucionalnega varstva, opozarjanje na nepravilnosti in zahtevo za čimprejšnji dogovor glede mogočih rešitev in izboljšav. **3.7-8/2007**

137. Delavka doma počitka udarila oskrbovanko

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnil sin, tudi skrbnik oskrbovanke v enem izmed domov upokojencev. Navajal je, da je njegovo mamo pretepla delavka v domu. Direktorica

doma, ki ga je z dogodkom seznanila, naj bi mu obljubila, da bo delavka še isti dan suspendirana z delovnega mesta, dva meseca pozneje pa je izvedel, da je bila na bolniški, za tem pa začela redno hoditi v službo. Pobudnik je bil zgrožen, iz pisma je bilo mogoče razbrati predvsem njegov strah, da bi se podoben dogodek lahko ponovil.

V odgovoru na poizvedbo je dom upokojencev potrdil incident. Delavka je stanovalko med obojestranskim besednim napadanjem in prerivanjem udarila. O dogodku so takoj obvestili pobudnika, se mu opravičili in mu dejali, da bodo storili vse, da delavka ne bo več delala na oddelku. Njeno dejanje so obsodili in menili, da delavec, ki se ne vzdrži takih dejanj, ne more opravljati dela z ljudmi. Predlagali so ji sporazumno odpoved pogodbe o zaposlitvi, za kar pa se ni odločila, v postopku redne odpovedi pa je bila storjena procesna napaka, ker je pred redno odpovedjo niso pisno pozvali in ji omogočili zagovora. Zato so – ko so prejeli poziv za odgovor pred tožbo njenega odvetnika – njen tožbeni zahtevek pripoznali in jo pozvali nazaj na delo. Znova je začela delati na svojem delovnem mestu, vendar je bila, ko se je pobudnik pritožil, premeščena v pralnico, tako da ni več prihajala v stik s pobudnikovo mamo, s katero je imela konflikt. V pralnici naj bi delala, dokler ne bodo našli pravne poti za odpust.

Vsakršno fizično ali psihično nasilje zaposlenih nad uporabniki storitev institucionalnega varstva je nedopustno, ne glede na to, kako zahtevno in težko je lahko njihovo delo. Za tako delo so se namreč odločili, prav pa je, da jim delodajalec omogoča izobraževanja in usposabljanja, kjer lahko pridobijo dodatna znanja in izboljšajo svoje veščine za delo z ljudmi. **3.7-14/2007**

138. Dolgotrajno čakanje na sprejem v varstveno-delovni center

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila mama 23-letnega sina, ki že šest let čaka na sprejem v Varstveno delovni center (VDC) Kranj. Med drugim je navedla, da ima sin več resnih zdravstvenih težav in da je zaradi okvare vida že od svojega rojstva 100-odstotni invalid. V domačem okolju ima zato omejene možnosti za socialne stike s sovrstniki, prikrajsan pa je tudi za druge dejavnosti, ki bi mu jih lahko nudili v VDC.

V zvezi z dolgotrajnim čakanjem na sprejem v institucionalno varstvo smo opravili poizvedbo v VDC Kranj. Iz prejetega odgovora je razvidno, da so s primerom dobro seznanjeni, saj je bil varovanec pri njih že pred petimi leti na poskusni praksi. V času trajanja prakse so ugotovili, da mu zaradi posebnih potreb, ki jih ima, ne morejo zagotoviti kakovostnega izvajanja storitve, saj nimajo ustreznih tehničnih, prostorskih in kadrovske pogojev za tako zahtevne primere. Pojasnili so, da naj bi po zagotovilih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ustrezne pogoje pridobili v letu 2008 z izvedbo druge faze prenove nekdanje srednje šole za slepe in slabovidne v Škofji Loki. S tem bodo vzpostavljeni pogoji za ustanovitev varstvene skupine, v katero bodo lahko sprejeli tudi sina pobudnice, ki je na prvem mestu čakajočih za sprejem v to skupino. VDC Kranj je izrazil mnenje, da je vključitev tega varovanca strokovno in človeško nedvomno nujna. S tem smo soglašali tudi mi. Glede na pojasnila, ki nam jih je posredoval VDC, pričakujemo, da bodo že v letu 2008 vzpostavljeni pogoji za varstveno skupino. **3.7-23/2007**

139. Pravica do kajenja v socialno varstvenih zavodih

Ob našem obisku Posebnega socialno varstvenega zavoda (PSVZ) Prizma Ponikve je zavod izpostavil problem kajenja stanovalcev in absurdnost razmer po sprejemu Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o omejevanju uporabe tobaknih izdelkov (ZOUTI-C, Ur. list RS, št. 60/2007). Do tedaj je bilo kajenje v zavodu dovoljeno le v posebej za to določenih prostorih – kadilnicah, zdaj pa so jim »moralo dovoliti« kajenje v sobah. Ker je ena izmed stavb zavoda stara in v zgornjem delu še lesena, so se bali požara; še posebej nevarno bi bilo to ponoči. Če

bi kdo od stanovalcev zaspal s cigareto v postelji, sta za ukrepanje in pomoč v celotnem domu namreč takrat navzoči le dve osebi (negovalec in medicinska sestra).

Zakon o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (ZOUTI) je pred spremembo v 15. členu določal, da je prepovedano kajenje v javnih prostorih, razen v delih, ki so posebej označeni in ločeni od prostorov, namenjenih nekadilcem. Zdaj je v 16. členu določena izjema od splošne prepovedi kajenja v zaprtih javnih in delovnih prostorih. Zavod je spremenjeno ureditev izvedel iz alineje, ki v domovih za ostarele ter zaporih dopušča kajenje v prostorih, ki niso namenjeni skupni rabi, kadar v njih bivajo samo kadilci. Glede na to, da je struktura stanovalcev v zavodu precej drugačna od strukture oseb v domovih za ostarele, saj so v zavodu predvsem osebe z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju, osebe z zmerno motnjo v duševnem razvoju, odrasle osebe z več motnjami in osebe s težjo ali težko obliko gibalne oviranosti ali senzorne motnje, smo menili, da bi zavod lahko kvečjemu uporabil tretjo alinejo drugega odstavka 16. člena zakona. Ta določa, da je kajenje dovoljeno v posebej za kadilce določenih prostorih v psihiatričnih bolnišnicah in drugih izvajalcih zdravstvene obravnave duševnih bolnikov. S tem bi zavod obdržal do zdaj veljavno prakso glede prostorov, kjer je dovoljeno kaditi, kar bi bilo ne le skladno z zakonom, temveč po našem mnenju tudi najprimernejše z vidika požarne varnosti in posledično varnosti stanovalcev. Zavod je z Varuhovim predlogom soglašal, saj se mu je zdel precej bolj ustrezen in življenjski, ter sporočil, da bo na svojega ustanovitelja naslovil prošnjo, da mu dovoli uporabo tretje alineje 2. odstavka 16. člena ZOUTI. 3.7-16/2007

140. Pobudnica s težavami v duševnem zdravju

Na Varuha človekovih pravic RS se je obrnila pobudnica, ki je nejasno navajala, da ji nekdo grozi, prisluškuje in sledi. Glede tega naj bi se menda že obračala na policijo, Varuha pa je prosila za pomoč. Za pojasnitev njenih navedb smo zaprosili pristojno policijsko postajo Cerknica. Zanimalo nas je, ali se je pobudnica že obračala nanje in če, kakšne so bile njihove ugotovitve.

Iz odgovora je bilo razvidno, da se je pobudnica nanje večkrat pisno obrnila. Policija se je na njene prijave in pisanja ustrezno odzvala, pri čemer ni ugotovila znakov kaznivega dejanja neupravičenega snemanja, prisluškovanja in zasledovanja. V zvezi s tem je policija na Okrožno državno tožilstvo v Ljubljani dvakrat poslala poročilo. Na podlagi pobudničnih pisanj je tudi obvestila Center za socialno delo Cerknica, ki je z njo opravil pogovor. Ugotovljeno je bilo, da dogodki, kot jih je opisala pobudnica, nimajo podlage v realnosti, da pobudnica kaže očitne znake duševne motnje in da se je tudi že zdravila v psihiatrični bolnišnici. Njene težave v duševnem zdravju je potrdil tudi zdravnik. Zaradi številnih okoliščin, ki so kazale, da gre v njenem primeru za duševno bolezen (in zaradi drugih okoliščin primera), se je Center za socialno delo odločil, da bo na podlagi poročila, ki ga bo posredovala policija, na pristojno sodišče podal predlog za uvedbo postopka za delni odvzem poslovne sposobnosti zaradi duševne bolezni.

Po prejetem odgovoru policije smo pobudnici sporočili, da nismo ugotovili nepravilnosti pri delu državnih organov, ki bi bile podlaga za Varuhovo nadaljnje posredovanje. Pojasnili smo, da se je policija na njene prijave in pisanja ustrezno odzivala, pri čemer ni ugotovila znakov kaznivega dejanja neupravičenega snemanja, prisluškovanja in zasledovanja ter da je bilo na tožilstvo v zadevi dvakrat poslano poročilo.

Na Varuha se večkrat obrnejo pobudniki s podobnimi težavami. V opisanem in podobnih primerih je glede na okoliščine primera ravnanje policije primerno, saj je o svojih ugotovitvah obvestila krajevno pristojni center za socialno delo, ki bo pobudnici lahko pomagal oziroma ukrepal v skladu s svojimi pooblastili. 0.3-39/2007

2.14 Varstvo otrokovih pravic

Tudi v letu 2007 se je povečevalo število pobud s področja otrokovih pravic (73 novih pobud več kot leta 2006). Razlog za 44-odstotno povečanje števila pobud je verjetno tudi v povečani tovrstni promocijski aktivnosti. V okviru možnosti se namreč udeležujemo vseh okroglih miz, delavnic, seminarjev in posvetov o problematiki otrokovih pravic, pri čemer poskušamo povsod tudi aktivno sodelovati in predstaviti Varuhovo vlogo pri reševanju posameznih širših vprašanj. Ta del naših aktivnosti je večinoma namenjen odraslim, zato smo še naprej obiskovali šole, kjer lahko v neposrednem stiku z mladimi ugotovimo njihove potrebe, interese in razne kršitve njihovih pravic. Na porast tovrstnih pobud je verjetno vplivalo tudi to, da je bilo varstvo otrokovih pravic opredeljeno kot prednostna naloga varuhinje človekovih pravic, ki je bila objavljena v večini medijev, med ljudmi pa tudi zelo dobro sprejeta.

Na področju otrokovih pravic lahko problematiko razdelimo na štiri glavna področja:

- družinska razmerja,
- zdravstveno in socialno varstvo ter vzgoja in izobraževanje,
- nasilje,
- uresničevanje posebnih potreb.

2.14.1 DRUŽINSKA RAZMERJA

V zvezi z družinskimi razmerji otrok smo se tudi v letu 2007 ukvarjali z nekaj primeri, ki dokazujejo, da država ne uresničuje Konvencije o otrokovih pravicah (KOP) na otrokom prijazen način. Postopki pred sodišči o dodelitvi otrok v vzgojo se vlečejo tudi več kot sedem let, sodniki pa s svojo popustljivostjo strankam glede procesnih zahtevkov odlagajo meritorno odločitev, zahtevajo tudi tretjega ali celo četrtega izvedenca, ki naj odgovori na enaka vprašanja, in podobno. Izvedenci običajno svojega dela ne opravijo v določenem roku, posamezne stranke ne sodelujejo z njimi, kadar menijo, da to ni v njihovo korist. Posledica je dolgotrajen postopek, v katerem je izdana začasna odredba o stikih otroka s starši, ki pa ne odpravlja otrokove negotovosti, komu bo dodeljen in kje bo njegov dom. Skrajni čas je, da spremenimo zakonodajo, ki omogoča zlorabe postopka in omejuje sodnika pri učinkovitem vodenju postopka. Z namenom, da bi pripravili kar najboljše predloge sprememb, pripravljamo analizo nekaterih sodnih postopkov, kar nam bo pomagalo pri odločanju, kje začeti spremembe.

Družinski zakonik, ki naj bi uveljavil nekatere ključne novosti na področju otrokovih pravic in zagotovil, da bodo o njih odločala sodišča, je vlada iz (javno) neznanih razlogov umaknila iz nadaljnega postopka, čeprav naj bi že bil usklajen med posameznimi ministrstvi in s strokovno javnostjo. Nedopustno je, da pripravo takšnega zakonskega projekta, ki poleg visoke ravni strokovnosti zahteva tudi izredno občutljivo medsektorsko uskladitev, zaustavijo pomisleki glede finančnih posledic, ki naj bi jih nova ureditev imela na področju pravosodja. Ministrstvo, ki obljublja povrnitev materialne škode oškodovancem med drugo svetovno vojno v skupni višini 600 milijonov EUR, je imelo moč zadržati sprejem družinskega zakonika zaradi 4 milijonov EUR njegovih finančnih posledic.

Tudi v letu 2007 smo se ukvarjali s podobno problematiko, kot smo jo opisovali v letnih poročilih za pretekla leta. Iz obravnavanih pobud lahko presodimo, da je zadovoljstvo ljudi z delom centrov za socialno delo vedno manjše, zato so tudi javne kritike njihovega dela vse pogostejše in glasnejše. Seveda ni mogoče podpreti splošne slabe ocene strokovnih delavcev centrov za socialno delo, vendar posamezni primeri njihovega slabega dela med ljudmi zbujejo občutke, da so le birokratski servis, ki ne ponuja ustreznih pomoči tistim, ki jo potrebujejo. Menimo, da bi morala pri tem več narediti Socialna zbornica, predvsem glede izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev, pristojno ministrstvo pa na področju odločanja centrov za socialno delo. Predvsem pa bo treba posebno pozornost nameniti usposabljanju strokovnih delavcev za

Država ne uresničuje Konvencije o otrokovih pravicah na otrokom prijazen način.

Dolgotrajni postopek, v katerem je izdana začasna odredba o stikih otroka s starši, ne odpravlja otrokove negotovosti, komu bo dodeljen in kje bo njegov dom.

Družinski zakonik, ki naj bi uveljavil nekatere ključne novosti na področju otrokovih pravic in zagotovil, da bodo o njih odločala sodišča, je vlada iz (javno) neznanih razlogov umaknila iz nadaljnega postopka, čeprav naj bi že bil usklajen med posameznimi ministrstvi in s strokovno javnostjo.

2

Strokovni delavci centrov za socialno delo se pri obravnavi posameznih primerov prehitro zatečejo v varno okolje predpisov in posameznikom ne priznajo statusa stranke v postopku, kar jih tudi formalno odveže od nadaljnje komunikacije s temi posamezniki. Rezultat takšnega (zakonitega) pristopa so pogosto konflikti, nerazumevanje in spori, ki bi se jim z ustrežnejšo komunikacijo lahko v celoti izognili. Strokovni delavci centrov za socialno delo bi morali biti usposobljeni, da tudi zunaj formalnih postopkov poskušajo umiriti preveč čustvene odzive, predvsem pa razumeti ljudi, ki formalno niso nosilci pravic, so pa kako drugače povezani z zadevo, o kateri odloča CSD. Takšno neprimerno ravnanje enega izmed CSD opisujemo med primeri (glej primer 149).

komuniciranje z uporabniki njihovih storitev. Strokovni delavci se pri obravnavi posameznih primerov prehitro zatečejo v varno okolje predpisov in posameznikom ne priznajo statusa stranke v postopku, kar jih tudi formalno odveže od nadaljnje komunikacije s temi posamezniki. Rezultat takšnega (zakonitega) pristopa so pogosto konflikti, nerazumevanje in spori, ki bi se jim z ustrežnejšo komunikacijo lahko v celoti izognili. Strokovni delavci centrov za socialno delo bi morali biti usposobljeni, da tudi zunaj formalnih postopkov poskušajo umiriti preveč čustvene odzive, predvsem pa razumeti ljudi, ki formalno niso nosilci pravic, so pa kako drugače povezani z zadevo, o kateri odloča CSD. Takšno neprimerno ravnanje enega izmed CSD opisujemo med primeri (glej primer 149).

2.14.2 ZDRAVSTVENO VARSTVO OTROK

• Spremljanje otrok v bolnišnicah

Že večkrat smo opozorili na problem spremljanja otrok, ki so sprejeti na zdravljenje v bolnišnicah. Nekatere izmed teh ne zagotavljajo možnosti, da bi eden izmed staršev spremljal otroka, ki je zaradi spremembe okolja in njemu neznanih postopkov prestrašen in ločen od njegovih najbližjih. Menimo, da bi moralo postati spremljanje otroka obvezni standard oziroma otrokova pravica, zato tudi želimo, da se čim prej začnejo uresničevati določbe zakona o pacientovih pravicah, ki spremstvo staršev opredeljuje kot otrokovo pravico (8. člen zakona).

• Logopedška dejavnost v materinem jeziku

Opozorjeni smo bili tudi na problematiko zagotavljanja logopedške dejavnosti za otroke na narodnostno mešanem območju v njihovem maternem jeziku. Otroci madžarske in italijanske narodnosti imajo pravico do logopedskih storitev, ki bi jih morali izvajati logopedi z znanjem njihovega maternega jezika. V konkretnem primeru je po našem posredovanju zdravstveni dom zaposlil logopedinjo z znanjem madžarščine in problematiko rešil. Vendar smo bili opozorjeni, da ustrezno izobraženih in usposobljenih logopedov primanjkuje, zato bi morali odgovorni tej problematiki posvetiti več pozornosti. Zavedamo se, da rešitve ni mogoče najti v kratkem času.

• Obvezno cepljenje otrok

Nevladna organizacija in pobudnica sta nas opozorili na odprta vprašanja v zvezi z obveznim cepljenjem otrok. Cepljenje naj bi namreč bilo poseg v njihovo zasebnost in ogrožalo pravico do zdravstvenega varstva, zato smo bili pozvani, naj ocenimo predlagani zakon o nalezljivih boleznih, ki je bil tudi v javni razpravi, vendar še ni bil poslan v zakonodajni postopek. Ustavnost zakona o nalezljivih boleznih, ki določa obvezna cepljenja, je v letu 2004 ocenjevalo tudi Ustavno sodišče in ugotovilo, da obveznost ni v nasprotju z ustavo, saj obvezno cepljenje ne krši otrokovih pravic. Državnemu zboru je naložilo, da mora v enem letu od objave odločbe z zakonom določiti postopek in pravice prizadetih v zvezi z ugotavljanjem obstoja upravičenih razlogov za opustitev obveznega cepljenja in odškodninsko odgovornost države za škodo, ki jo zaradi obveznega cepljenja utrpri posameznik.

Iz besedila predloga zakona izhaja, da je ministrstvo pri pripravi gradiva ustrezno upoštevalo odločbo Ustavnega sodišča. Pripravlavec zakona ni opustil načela obveznega cepljenja za določene nalezljive bolezni, dopustil pa je možnost njegove opustitve iz zdravstvenih in osebnih razlogov. Kot pomembno novost smo ocenili predlagano rešitev, da se v primeru opustitve cepljenja iz osebnih razlogov ne zahteva nikakršnega utemeljevanja in presoje razlogov, temveč se zahteva le določena obličnost, ki bo lahko preprečila morebitne nesorazume ali spore, če se bodo pozneje izkazale negativne posledice opustitve ali se bo zastavilo vprašanje primernosti starševske skrbi.

Predlagatelj je določil tudi objektivno odškodninsko odgovornost države, če se bodo izkazale negativne posledice cepljenja, pri čemer je izkoristil možnost, da določi pavšalno višino odškodnine kot povračila materialne škode. Po zadnjih informacijah je priprava predloga zakona o nalezljivih boleznih ustavljena in se bo predvidoma nadaljevala šele jeseni ali v začetku prihodnjega leta. Vsekakor bomo v okviru naših nalog spremljali nadaljnje delo pri pripravi zakona.

V zvezi s problematiko obveznih cepljenj je zanimiva tudi pobuda Inštituta za javno zdravje, ki nas je opozoril na sporno dejavnost nevladne organizacije. Ta je organizirala več delavnic, na katerih je udeležence prepričevala o nevarnosti obveznega cepljenja otrok in se zavzemala za njegovo odpravo, kar naj bi po mnenju pobudnika ogrožalo otrokove pravice. Varuhu so omenjene dejavnosti nevladne organizacije in njihova stališča znani, pri čemer menimo, da njihovo delovanje po svoji vsebini ne krši otrokovih pravic niti pravic drugih posameznikov. Ustava vsakomur zagotavlja svobodo izražanja misli, govora in javnega nastopanja, zato tudi spodbujanje k spremembam zakonodaje in svetovanje, kako izigrati zakonsko ureditev, še ni kaznivo ravnanje, ki bi ga morala država s svojimi organi preganjati. Takšna dejavnost društva je del demokratične ureditve, ki lahko pripomore k izboljšavi posameznih normativnih rešitev in spodbuja strokovna razmišljanja ter argumentacijo. Zato menimo, da se morajo pristojni državni organi na takšna razmišljanja odzvati predvsem s strokovnimi argumenti in ustreznimi podatki, s katerimi morajo seznaniti širšo javnost. Inštitutu smo se zahvalili za skrb in obvestilo, pri čemer smo jih opozorili, da bi v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje tudi sami lahko pomembno prispevali k večji ozaveščenosti prebivalcev glede pomembnosti obveznih cepljenj.

2.14.3 SOCIALNO VARSTVO OTROK

• Plačilo prispevkov za socialno varnost

Opozorjeni smo bili na uresničevanje pravic, ki izhajajo iz Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih: pravice do dodatka za nego otroka, do plačila prispevkov za socialno varnost in do starševskega dodatka.

V zvezi z dodatkom za nego otroka so pobudniki predvsem kritizirali delovanje strokovnih zdravniških komisij, ki izdelajo strokovno mnenje le na podlagi zdravstvene dokumentacije otroka, kar se zdi pobudnikom sporno. Prepričani so, da bi pravico lahko uveljavili, če bi zdravniki otroka pregledali, saj bi ga le tako lahko objektivno ocenili.

Pravico staršev do plačila prispevkov za socialno varnost je zakonodajalec povezal s pravico do delnega plačila za izgubljeni dohodek, saj gre za podobne posledice. V obeh primerih so plačani prispevki za pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje, s tem pa je eden izmed staršev invalidsko in zdravstveno zavarovan, teče mu tudi pokojninska doba. Predlagamo, da se prouči možnost, ki bo pravičnejša za starše, katerih otroci približno 180 dni v letu preživijo v zavodu za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje otrok s posebnimi potrebami. Specialne institucije so različne in nimajo več klasičnega institucionalnega varstva, v katerega so bili otroci vključeni (skoraj) vse dni v letu. Otroci v vzgojno-izobraževalnih zavodih ne dobijo obleke, obutve, šolskih potrebščin, za to morajo poskrbeti starši sami. Otroci so tudi napoteni domov v času bolezni, starši jih morajo spremljati k raznim specialistom, kar vse pomeni, da se ni mogoče strinjati s trditvijo, da gre za celodnevno brezplačno oskrbo.

Pri uveljavljanju pravice do starševskega dodatka je pogoj slovensko državljanstvo, zato je taka ureditev sprožila pritožbo pobudnice, ki je hrvaška državljanica. Pobudnici smo pojasnili, da Slovenija in Hrvaška tega področja nista uredili niti v medsebojnem sporazumu, ki ga je Republika Slovenija sprejela v svoj pravni red z Zakonom o ratifikaciji sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško. Ta v 18. členu določa le nadomestilo

Tudi dejavnost društva, ki se zavzema za odpravo obveznega cepljenja, je del demokratične ureditve, ki lahko pripomore k izboljšavi posameznih normativnih rešitev in spodbuja strokovna razmišljanja ter argumentacijo.

Pobudniki so kritizirali delovanje strokovnih zdravniških komisij, ki izdelajo strokovno mnenje le na podlagi zdravstvene dokumentacije otroka, kar se zdi pobudnikom sporno.

plače za čas porodniškega dopusta, kakršnihkoli drugih pravic iz naslova starševskega varstva pa ne. Pobudnico smo opozorili na možnost, da začne postopek pri Ustavnem sodišču.

2.14.4 NASILJE

Pobud s problematiko nasilja med vrstniki je bilo več kot prejšnja leta. A glede na to, da nimamo relevantnih podatkov, koliko je sploh nasilja v šolah, ne bi mogli reči, da nasilje narašča. Varuh si prizadeva, da bi skupaj z Ministrstvom za šolstvo in šport pripravili metodologijo za spremljanje nasilnega vedenja v šolah. Na podlagi obravnavanih pobud smo zaznali problem, da so nasilna dejanja pogosto reakcije učencev s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki kljub strokovni pomoči niso kos pretežno storilnostno naravnani šoli in njenim zahtevam. Opažamo, da je v šolah tudi vse več učencev s težavami v prilagajanju in s pomanjkljivimi socialnimi izkušnjami. Tudi ti otroci svojo nemoč pogosto izražajo agresivno. Obravnavali smo nekaj primerov, ko so se starši drugih otrok uprli in zahtevali od šole, naj določenega otroka izloči iz razreda. V svoji zahtevi jim je vselej uspelo. Menimo, da bi obravnavanje takih primerov zahtevalo predvsem kakovostno in usklajeno sodelovanje raznih institucij (centra za socialno delo, šole, zdravstvenega dispanzerja, svetovalnega centra ...).

V srednjih šolah se je medvrstniško nasilje delno preselilo na medmrežje, kjer si je mogoče ogledati razne nasilne dogodke in komentarje drugih mladostnikov. Nekatere komentarje lahko označimo za primere sovražnega govora, nestrpnosti, spodbujanja k nasilju in sovraštvu na narodnostni podlagi.

2.14.5 OTROCI MANJŠIN IN OGROŽENIH SKUPIN

Problematika izobraževanja romskih otrok se ureja prepočasi. Velika ovira pri tem je pomanjkanje vrtcev v njihovem okolju, kamor bi starši otroke dejansko tudi vključevali, primanjkuje ustrezno izobraženih in usposobljenih romskih pomočnikov, problem je tudi v sistemizaciji tega delovnega mesta.

Med ogroženimi skupinami otrok smo obravnavali problem pouličnega igranja in prosjačenja otrok – tujcev, česar prejšnja leta v tako velikem obsegu nismo zasledili. Povezali smo se s centri za socialno delo na območju Ljubljane in policijo. Policija je ugotovila, da gre za tujce, ki so se na poti v Italijo za krajši čas ustavili tudi v Ljubljani. Otroci so bili skupaj s starši in so se trudili igrati na harmoniko, da bi nekaj zaslužili za nadaljnjo pot. Policija je v primeru igranja in beračenja mladoletnih deklic (starih osem in dvanajst let) v centru mesta ukrepala v skladu s pristojnostmi, medtem ko policija na območju Viča ni ugotovila kršitev, na podlagi katerih bi lahko ukrepala. Po njihovem poizvedovanju so se otroci (in odrasli) že naslednji dan umaknili. Ostaja vprašanje, ali za osebe v stiski, ki bežijo za boljše preživetje, res ni mogoče storiti nič drugega, kot da se jih prežene in se problem preseli drugam. Menimo, da v sistemu manjka mreža organizacij, ki bi bile sposobne učinkovito, hitro in konkretno ukrepati v smislu pomoči takim osebam (še posebej družinam z otroki), ki se v Sloveniji ustavijo le za krajši čas in so na poti drugam. Ker gre za širšo problematiko Evropske unije, bo treba tudi z naše strani predlagati ustrezne ukrepe za zmanjšanje beračenja otrok v njim tujih okoljih.

2.14.6 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Pobud s tega področja je bilo več kot v preteklih letih. Vsebina se je nanašala na postopke usmerjanja, saj se je v letu 2007 spremenil Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP), ki je vodenje postopkov usmerjanja na prvi stopnji in delovanje komisij za usmerjanje prenesel na Zavod RS za šolstvo. Prišlo je do zamika

pri organizaciji novih komisij, ki so začele delovati šele v drugi polovici leta. Zaradi tega so bili nekateri otroci (predvsem tisti, ki so zamenjali šolo, in dolgotrajno bolni otroci) nekaj časa prikrajšani za ustrezno strokovno obravnavo. Težave so bile tudi pri uresničevanju drugih pravic: do izobrazbe, do najvišje ravni zdravstvenih standardov in storitev oziroma zdravstvene rehabilitacije, do enakega (nediskriminatornega) obravnavanja in pravice, ki izhajajo iz predpisov, saj se v posameznih primerih veljavni predpisi razlagajo v škodo prizadetih otrok.

Znova smo se ukvarjali s pravico do brezplačnega prevoza otrok, ki so z odločbo o usmeritvi usmerjeni v posebni program vzgoje in izobraževanja, ki pa se izvaja v socialno-varstvenem zavodu. Iz problema izhaja, da je vrsta javnega zavoda razlog za to, da šoloobvezni otroci nimajo pravice do brezplačnega prevoza. Na to opozarjamo že od leta 2003. Zakon o osnovni šoli ne omejuje pravice z vrsto zavoda, v katerem se otroci izobražujejo. Tudi ZUOPP v svojih določilih ne pogojuje pravic, ki izhajajo iz tega in drugih predpisov za vzgojo in izobraževanje, z vrsto zavoda, ki izvaja določen vzgojno-izobraževalni program. Upravna razdelitev resorjev med različna ministrstva in druge državne organe ne bi smela imeti za posledico neenakega obravnavanja glede na to okoliščino, ki z vsebino pravice nima nikakršne povezave. Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno za vsakogar, zato ni mogoče sprejeti stališča, da pri uresničevanju obveznosti in seveda tudi te pravice pripadajo le učencem, ki se izobražujejo v šolskem zavodu. Učenci so v program usmerjeni z odločbo državnega organa in ne obiskujejo socialnega zavoda po svoji volji ali volji zakonitih zastopnikov. To, da določen zavod po klasifikaciji ne spada med vzgojno-izobraževalne, ampak med socialno-varstvene, ne bi smelo vplivati na pravico učencev do brezplačnega prevoza. Odločitev, da določene programe izvajajo tudi drugi zavodi, in ne le vzgojno-izobraževalni, je sprejela država, zato ne bi smela različno obravnavati otrok, ki so na podlagi njene odločitve usmerjeni v programe, za katere je pristojno drugo ministrstvo.

Odgovori pristojnih ministrstev ne kažejo pripravljenosti rešiti problem, ki je za starše otrok z zmerno in težko motnjo v duševnem razvoju zelo pereč. Stališče Ministrstva za šolstvo in šport je, da je problem nekako že rešen, saj je po 82. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja brezplačen dnevni prevoz v pristojnosti lokalne skupnosti oziroma bi ga lahko rešilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), ki naj dopolni Zakon o socialnem varstvu tako, da bo vključeval tudi pravico do brezplačnega prevoza otrok. MDDSZ prav tako trmasto vztraja pri svojem, da je v določbah o vsebini odločbe o usmeritvi neupravičeno nerešeno vprašanje brezplačnega prevoza za tiste otroke, ki te pravice nimajo izrecno zapisane v odločbi.

Varuhovo stališče je pri tem jasno in nedvoumno: gre za neenako obravnavo otrok, kar je v nasprotju s 14. členom Ustave. Menimo, da pravic ni mogoče določiti v podzakonskih predpisih, saj je to v nasprotju s 87. členom Ustave Republike Slovenije, zato je takšno sprenevedanje neprimerno.

Najpogosteje izraženi vsebinski problemi v zvezi s problematiko otrok s posebnimi potrebami so bili:

- *Ni zagotovljena celovita in sistemsko urejena zgodnja obravnava vseh skupin otrok s posebnimi potrebami. Slepoto in gluhoto otroka medicina odkrije že kmalu po rojstvu. Vendar je družina s slepim ali gluhim otrokom do vključitve otroka v vrtec, če se starši za to odločijo, prepuščena sama sebi. Otrok v najzgodnejšem obdobju tako ni nikjer sistematično specialpedagoško obravnavan, ampak le po medicinski plati.*
- *Pravično zagotavljanje obsega dodatne strokovne pomoči glede na heterogeno populacijo v posamezni skupini (slepi – slabovidni, gluhi – naglušni). Zaradi togih določil v predpisih znotraj posamezne skupine otrokom ni mogoče določiti različnega števila ur dodatne strokovne pomoči, ki bi jo individualno potrebovali. Podobno je pri določanju medicinskotehničnih pripomočkov, saj strogo postavljeni standardi posamezniku ne omogočajo pridobiti najučinkovitejšega pripomočka, temveč le standardnega.*

Vrsta javnega zavoda razlog za to, da šoloobvezni otroci nimajo pravice do brezplačnega prevoza. Na to opozarjamo že od leta 2003.

Varuhovo stališče je pri tem jasno in nedvoumno: gre za neenako obravnavo otrok, kar je v nasprotju s 14. členom Ustave.

2

- Zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje in s tem povezano ustrezno financiranje dodatnih storitev (na primer tolmača za gluhe) oziroma opreme.
- Problematika učbenikov, ki zadeva predvsem slepe in slabovidne, gluhe in naglušne ter otroke z lažjimi motnjami v duševnem razvoju.
- Pravica do sodelovanja učencev in dijakov v vseh delih učno-vzgojnega procesa. Marsikdaj se vodstvo šole odloči, da otrok s posebnimi potrebami ne more na primer na ekskurzijo, na športni dan, da ne bo sodeloval pri pouku športne vzgoje.
- Izobraževanje strokovnega kadra, ki je najbolj pereče na področju tiflopedagogike. Program specialnega izobraževanja razpisuje Pedagoška fakulteta v Ljubljani zelo redko, saj se nanj prijavi razmeroma malo kandidatov. Tako je ustrezno strokovno usposobljenih tiflopedagogov v Sloveniji (pre)malo.
- Ob inkluzivnem izobraževanju pravica nekaterih otrok do spremljevalca in dodatnega učitelja oziroma koordinatorja. Predpisi določajo spremljevalca najtežje gibalno oviranim, ki otroku lahko ponuja le fizično pomoč, ne pa tudi slepim in slepo-gluhim. Vprašanje dodatnega učitelja koordinatorja ni rešeno. Prav tako se v praksi ne uresničuje pravica do tolmača gluhim otrokom, čeprav je bil v Sloveniji konec leta 2002 sprejet Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki določa pravico gluhih oseb uporabljati slovenski znakovni jezik, pravico gluhih do obveščanja v njim prilagojenih tehnikah ter obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača.

Predpisi določajo spremljevalca najtežje gibalno oviranim, ki otroku lahko ponuja le fizično pomoč, ne pa tudi slepim in slepo-gluhim.

Menimo, da bi bilo treba v zvezi s problematiko otrok s posebnimi potrebami vsestransko uveljavljati princip t. i. razumnih prilagoditev – po izboru oseb z invalidnostjo v uradnih odnosih, po našem mnenju torej tudi v vzgoji in izobraževanju.

2.14.7 MEDIJSKO POROČANJE KOT KRŠITEV OTROKOVIH PRAVIC

V letu 2007 je zelo naraslo število kršitev otrokovih pravic, ki so jih storili novinarji in uredniki medijev z objavo osebnih podatkov otrok in podatkov, ki jih lahko dodatno stigmatizirajo. Nepravilnosti smo prijavljali Novinarskemu častnem razsodišču, vendar ugotavljamo, da njegove ugotovitve večinoma ne dosežejo namena, zato pozdravljamo predlagane spremembe kazenske zakonodaje, ki bo tovrstne kršitve ustrezneje sankcionirala. Več o tem pišemo v poglavju 2.1 / Ustavne pravice.

2.14.8 UPRAVLJANJE OTROKOVEGA PREMOŽENJA

Tudi v letu 2007 smo obravnavali nekaj pobud staršev, ki se srečujejo s težavami pri upravljanju otrokovega premoženja. Opozorjeni smo bili na problematiko nadzora države nad razpolaganjem z otrokovim premoženjem, dragim kolkovanjem vlog za transakcije denarja na otrokovem računu, ki jih rešuje center za socialno delo, in dolgotrajnostjo teh postopkov.

Varuh se je s problemom delovanja centrov za socialno delo pri razpolaganju z otrokovim premoženjem že v preteklih letih večkrat srečal predvsem pri razpolaganju staršev z lastniškim certifikatom otroka in opozoril na neustrezno ureditev. Določba zakona, da je ob odsvojitvi ali obremenitvi stvari iz premoženja otroka potrebna privolitvev centra za socialno delo, je po našem mnenju pomanjkljiva in bi morala natančneje določati, da je takšna privolitvev centra potrebna ob odsvojitvi stvari večje vrednosti oziroma kdaj odsvojitvev ni mogoča, ker bi bila s takšnim dejanjem ogrožena otrokova socialna varnost. Varuh zato pozdravlja odločitev, ki je bila predvidena v predlogu Družinskega zakonika.

V zvezi z isto tematiko se je na nas obrnil tudi pobudnik, ki je menil, da bi morala država

bolje ščititi otrokovo premoženje. Pobudnik je certifikat mladoletne hčerke naložil v vrednostne papirje oziroma delnice delniške družbe. Večinski lastnik se je odločil, da malim delničarjem vrednost dosedanjih delnic izplača v denarju, s čimer se pobudnik ni strinjal in zatrjeval, da je ravnanje gospodarske družbe v nasprotju s koristmi otroka. Zanimalo ga je, ali tovrstno dejanje pomeni kršenje otrokovih pravic.

Pobudnika smo opozorili na pomembno razliko med potrebno privolitvijo centra za socialno delo ob odsvojitvi ali obremenitvi stvari iz otrokovega premoženja in vzporejanje le-tega z ravnanjem gospodarske družbe. Ravnanje gospodarskih družb namreč ureja civilno pravo, kjer je ključnega pomena premoženjsko razmerje, ne glede na starost lastnika delnic. Pravna ureditev gospodarskih družb predpostavlja, da so njihovi lastniki poslovno sposobni, zato zaščito posameznikov, ki so omejeni ali brez poslovne sposobnosti, prepušča drugi zakonodaji, še zlasti družinski. Pri primerjavi obeh ureditev je treba upoštevati, da urejata različna pravna stanja, in ni mogoče pričakovati, da bi pravo gospodarskih družb posebej varovalo tudi otrokove koristi. Pobudniku smo pojasnili, da je to prepuščeno družinski zakonodaji, zato po našem mnenju pravice otrok niso kršene.

2.14.9 PROJEKT ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA

Projekt zagovornika otrok in mladostnikov je bil predstavljen že v našem letnem poročilu za leto 2006, podrobneje pa ga opisujemo v poglavju 3 / Projekti.

PRIMERI

141. Nastanitev otrok v Centru za tujce

Na dan prevzema nalog varuhinje človekovih pravic se je na sedežu Varuha nenapovedan oglasil zastopnik družine, ki je bila iz azilnega doma v Ljubljani premeščena v Center za tujce v Postojni. Pobudnik je zatrjeval, da so prostori centra popolnoma neprimerni za bivanje otrok in od varuhinje zahteval, naj nemudoma posreduje in od policije oziroma drugih državnih organov zahteva, naj družino premestijo v azilni dom v Ljubljani. Zastopnik je svoje zahteve utemeljeval z odločitvama Ustavnega sodišča v podobnih primerih in zahteval, da se njihova vsebina uveljavi tudi v primeru, za katerega je posredoval.

V skladu s prakso Varuha smo pred odločitvijo želeli pridobiti čim več informacij, ki bi nam omogočile objektivno oceno problematike, zato tudi nismo mogli delovati v skladu s pobudnikovimi pričakovanji. Varuh od vseh oblastnih organov pričakuje in zahteva spoštovanje predpisov in postopanje ter ukrepanje v okviru njihovih zakonskih pooblastil, zato se mora tudi sam pri svojem delu ravnati po teh načelih. Izjemoma se Varuh pri svojih posredovanjih lahko sklicuje tudi na načela pravičnosti in dobrega upravljanja, vendar ga tudi ta izjema ne odvezuje od dolžnosti, da poskuša objektivno ugotoviti dejansko stanje in na tej podlagi tudi ravnati, in tudi ne od dolžnosti spoštovati pravni red.

Presodili smo, da v primeru nastanitve družine z otroki v Centru za tujce v Postojni ne gre le za pravno vprašanje spoštovanja odločb Ustavnega sodišča oziroma uporabe njihovih konkretnih odločitev tudi v drugih podobnih primerih, ampak predvsem za oceno primernosti prostorov in drugih pogojev za bivanje v okviru človekovih in posebej otrokovih pravic. V zadevah, na katere se je skliceval pobudnik, je Ustavno sodišče Republike Slovenije v začasnih sklepih v obrazložitvi ugotovilo, da bivanje v Centru za tujce ni prilagojeno daljšemu bivanju, predvsem pa ne omogoča daljše nastanitve otrok, tako da bi se kar

najbolj upoštevale koristi otrok. Pri tem je izhajalo iz ugotovitve, da se tujcem omeji gibanje na prostore Centra za tujce in v skladu s hišnim redom tudi na njegovo okolico, nastanitev pa je omejena na največ šest mesecev. Izhajajoč iz zahteve prvega odstavka 3. člena Konvencije ZN o otrokovih pravicah, da morajo biti otrokove koristi glavno vodilo in da se namen nastanitve lahko doseže tudi z milejšimi ukrepi, je Ustavno sodišče mladoletnike do dokončne odločitve premestilo iz Centra v Postojni v Azilni dom v Ljubljani. V konkretnem primeru je Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) odločitve Ustavnega sodišča tudi uresničilo, ni pa jih želelo sprejeti kot pravilo ravnanja v vseh poznejših podobnih primerih, saj bi bilo takšno ravnanje po njihovem mnenju v nasprotju z zakonom.

Ob pregledu sklepov Ustavnega sodišča smo ugotovili, da ni ocenjevalo vseh pogojev za bivanje v centru, temveč je svojo odločitev oprlo predvsem na omejenost trajanja nastanitve v centru in omejenost gibanja. Zato smo se želeli prepričati o vseh drugih pogojih bivanja, ki so prav tako pomembni za otrokovo dobrobit, predvsem za pravico do zdravstvenega varstva in šolanja. Ob obisku v centru je bilo ugotovljeno, da je vsem tujcem zagotovljena zdravstvena oskrba, tudi storitve zdravnikov specialistov, in socialnovarstvene storitve, ki jih zagotavljajo v centru zaposlene socialne delavke in nevladne organizacije. Presodili smo, da center zagotavlja ustrezno zdravstveno varstvo in primerno dostopnost zdravstvenih storitev vsem tujcem, ki jih potrebujejo. Center zagotavlja otrokom tudi pravico do šolanja, saj v sodelovanju z osnovno šolo v Postojni zagotavlja vključitev v primerno stopnjo izobraževanja, pri čemer je praviloma problem le ustrezno znanje slovenskega jezika. Večji problem je nezainteresiranost staršev za vključevanje otrok v izobraževanje in to, da je bivanje v centru časovno omejeno. Zato tudi pravica do šolanja otrokom tujcev po našem mnenju v centru ni omejena ali kršena, problem je bolj primernost menjave šolskega okoliša oziroma šole med šolanjem. Pri tem je treba pripomniti, da tudi bivanje v azilnem domu samo po sebi še ne zagotavlja, da bi posamezen otrok normalno končal šolsko leto.

Glede prehrane otrok in njihovih staršev se je varuhinja osebno prepričala, da so jedilniki primerni in zagotavljajo primeren razvoj otrok, pri čemer imajo starši v centru tudi možnost, da sami pripravijo tople napitke, medtem ko kuhanje v sobah zaradi varnosti ni dovoljeno. Tudi iz odgovorov mater otrok na posebno vprašanje o primernosti prehrane ni bilo mogoče ugotoviti nezadovoljstva ali pripomb. Na obisku smo še ugotovili, da so prostori centra čisti in urejeni, problem pa je kajenje odraslih v prostorih, kjer se zadržujejo tudi otroci. Na neprimernost kajenja v skupnih prostorih bi moralo vodstvo centra večkrat opozoriti odrasle, morda pa kajenje v teh prostorih tudi prepovedati. Otroci imajo zunaj prostorov centra na voljo igrala, znotraj centra pa tudi igrišče. Center staršem zagotavlja stalne dovolilnice za izhod iz centra, kar jim omogoča, da odpeljejo svoje otroke na sprehod po okolici. Žal starši to možnost le redko izkoristijo.

Ob ogledu smo ugotovili, da so glede na namen nastanitve v centru možnosti gibanja omejene, zato so vsa okna zamrežena, kar zares ni najbolj primerno okolje za življenje in normalen razvoj otrok, vendar pa je mogoče negativen vtis precej ublažiti z izhodi, igrami na prostem, obiski v mestu in podobno. Tudi bivanje v azilnem domu ni povsem brez omejitev in fizičnih ograj. V največjem interesu otroka bi bilo vsekakor bivanje v prostorih, kjer takšnih fizičnih ovir ni. Zato smo opozorili, da Zakon o tujcih v 59. členu tujcem daje možnost, da zaprosijo za bivanje zunaj centra. Po podatkih, ki smo jih zbrali, so takšna zaprosila redka, saj tujci običajno nimajo zadostnih sredstev za takšno nastanitev. Na podlagi vsega tega smo presodili, da zakonodajne rešitve ne povzročajo sistemskih kršitev pravic tujcev in njihovih otrok.

Glede na navedene ugotovitve menimo, da ni dejanskih razlogov za pavšalno oceno, da nastanitev otrok v Centru za tujce krši njihove pravice, zagotovljene s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah. Menimo tudi, da nastanitev v azilnem domu ni in ne more biti edina alternativa nastanitvi tujcev v centru, saj so še druge zakonske možnosti. Poleg tega je azilni dom namenjen le prosilcem za azil, ne pa tudi drugim kategorijam tujcev. Zato je treba po našem mnenju odločitve Ustavnega sodišča, ki v nasprotju z zakonom o tujcih zahtevajo nastanitev v azilnem

domu, uporabiti le v konkretnih primerih, ne pa takšne nezakonite, čeprav z odločitvijo Ustavnega sodišča zahtevane prakse, razširiti tudi na vse druge podobne primere. Odločitev Ustavnega sodišča v konkretnem primeru po našem mnenju ne more imeti avtomatično enakih posledic kot odločitev o ustavnosti zakona in odločitev o izvršitvi takšne odločbe, temveč je treba v vsakem posameznem primeru ugotoviti, ali bi nastanitev v Centru za tujce pomenila kršitev otrokovih pravic. V nasprotnem primeru bi namreč konkretna odločitev Ustavnega sodišča dejansko pomenila tudi spremembo Zakona o tujcih glede namena bivanja v azilnem domu, kar prav gotovo ni bil in tudi ne bi smel biti njen namen. Ustavno sodišče ima po zakonu možnost ob odločanju o konkretni ustavni pritožbi odločiti tudi o ustavnosti predpisa, na katerem temelji izpodbijana odločitev, česar pa ni storilo. Vsekakor ob tem podpiramo vsa prizadevanja, da se zagotovijo dodatne prostorske zmogljivosti, ki bi tujcem omogočile začasno nastanitev zunaj prostorov državnih organov in z njihovim minimalnim nadzorom, ki je potreben iz varnostnih razlogov. Na takšne potrebe in možnosti so opozorile tudi nevladne organizacije, ki v okviru svojih dejavnosti sodelujejo s centrom in azilnim domom. **II.O-7/2007**

142. Spremljanje otroka na zdravljenju

Pobudnica nas je seznanila z dogodki na pediatričnem oddelku bolnišnice, kjer je ves čas tridnevnega bivanja poslušala neutruđen jok majhnega otroka, ki je bil v bolnišnici sam. Bolniške sestre so ga sprva skušale potolažiti, a otrok se je umiril le za kratek čas, ko mu je od utrujenosti uspelo zaspati. Jokal je tudi ponoči. Pobudnica je presodila, da se zdravstveno osebje ni odzvalo ustrezno, saj so njihovi odzivi na otroški jok postajali vse strožji. Dogodek jo je močno pretresel, zato je želela, da Varuh opozori na pravice otroke, ki so v bolnišnici brez spremstva staršev oziroma bližnjih oseb.

Bolnišnico smo prosili za mnenje o njihovem videnju konkretnega dogodka in za stališče v zvezi z bivanjem majhnih otrok pri njih. Želeli smo ugotoviti, kako je urejeno bivanje in morebitne težave, ki jih imajo z namestitvijo enega izmed staršev oziroma otroku bližnje osebe. Predstojnica oddelka za pediatrijo je pritrdila, da je včasih na zdravljenje sprejet otrok sam, brez spremstva katerega izmed staršev. V konkretnem primeru se otrokova mati ni odločila za bivanje z dojenčkom zaradi večje oddaljenosti bolnišnice od njenega doma, zaradi finančnih razlogov in zato, ker ima doma še enega majhnega otroka (starega tri leta). Sicer po njenih zagotovilih v bolnišnici spodbujajo sobivanje staršev z otroki in redko se zgodi, da je dojenček hospitaliziran brez spremstva. Zadnji čas želijo biti svojci navzoči tudi pri večjih otrocih (šolarjih), še posebej, če gre za občutljivega otroka. Zato si bolnišnica tudi z drugimi ukrepi prizadeva blažiti stiske bolnih otrok: skrajšuje čas hospitalizacije s takojšnjo diagnostiko in čimhitrejšim začetkom zdravljenja, prizadevanji za priznavanje bolniškega staleža enemu izmed staršev, znižanjem prispevka staršev za stroške bivanja v bolnišnici, prošnjami bolnišnični upravi za oprostitev plačila za bivanje enega izmed staršev, prerazporeditvijo vzgojiteljice oziroma dijaka ali študenta na praksi k otroku, ki je sam.

Na podlagi zbranih informacij smo presodili, da si v bolnišnici prizadevajo razumeti stiske otrok, ki so na zdravljenju sami, in jim pomagajo, kolikor je mogoče. Vendar pa bivanje enega izmed staršev ob bolnem otroku ni sistemsko urejeno. Zato bolnišnice težave rešujejo vsaka po svoje. Najpogostejša ovira za spremstvo staršev je (pre)skromno gmotno stanje v družini in problem priznavanja bolniške odsotnosti zaradi spremljanja otroka na zdravljenju. V nekaterih bolnišnicah je večji problem prostorska stiska. Kljub vsemu menimo, da mora postati spremljanje otroka obvezni standard oziroma otrokova pravica. Pričakujemo, da bodo v prihodnjem letu uveljavljene določbe zakona o pacientovih pravicah, ki je bil sprejet januarja 2008 in posebej določa pravico otrok do spremstva »v času stacionarne in druge zdravstvene oskrbe«. **II.O-27/2007**

143. Plačilo prispevkov za socialno varnost

Pobudnica ima štiri otroke, med njimi je eden s posebnimi potrebami in obiskuje šolo s prilagojenim programom. Med tednom v zavodu za usposabljanje otrok s posebnimi potrebami tudi prebiva, vikende in počitnice pa preživlja doma. Čeprav je skoraj polovico dni v koledarskem letu v domači oskrbi, ji je bila zavrnjena možnost, da uveljavi pravico do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva. Na odločbo Centra za socialno delo (CSD) se je pritožila, a je bila tudi pritožba rešena negativno. Prepričana je, da je določba predpisa, ki ne priznava starševske skrbi, ko so otroci v šolskih dneh koledarskega leta v institucionalni oskrbi, neživljenjska in nesmiselna. Še posebej nelogična se ji zdi, ker pri uveljavitvi pravice do dodatka za veliko družino štejejo vse otroke kot družinske člane, prav tako se otrok, ki je v institucionalni oskrbi, upošteva kot družinski član tudi pri uveljavitvi pravice do otroškega dodatka.

Možnost za plačilo prispevkov enemu izmed staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih in več otrok, je prinesla najnovejša sprememba Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP) leta 2006. Ta možnost pomeni določeno ugodnost za družine s štirimi in več otroki in ima tudi določene finančne posledice za državo. V času postopka sprejemanja omenjene dopolnitve ZSDP je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) kot predlagatelj predlog zagovarjalo s tem, da se skuša vzpostaviti primerljiv finančni in socialni status družin z več otroki, pri čemer naj bi bil kriterij upravičenosti do plačila prispevkov enak, kot je pri pravici do otroškega dodatka. Tako na podlagi 69. člena ZSDP eden izmed staršev ne more uveljaviti otroškega dodatka za otroka, ki je zaradi zdravljenja, vzgoje, šolanja ali usposabljanja v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo v trajanju več kot 30 dni. Vendar v nadaljevanju ta člen kljub temu dopušča možnost uveljavitve otroškega dodatka, če se dokaže, da tudi v tem času kljub brezplačni celodnevni oskrbi starši materialno skrbijo za otroka. V tem primeru CSD lahko prizna pravico do otroškega dodatka za dobo od treh do šestih mesecev na leto, kar je odvisno od števila dni, ki jih je otrok preživel v družini v zadnjem letu pred vložitvijo vloge.

MDDSZ smo predlagali, da s ciljem poenotenja prouči možnosti za dopolnitev 49.a člena ZSDP-UPB2 tako, kot je to pri pravici do otroškega dodatka, če se v predpisu zasleduje cilj poenotenja meril za uveljavljanje posameznih pravic. Po stališču MDDSZ pravice do plačila prispevkov za socialno varnost ni mogoče primerjati s pravico do otroškega dodatka, saj je otroški dodatek le dopolnilni denarni prejemek družine. Pravico do plačila prispevkov je treba primerjati s pravico do delnega plačila za izgubljeni dohodek, saj ima pravica do plačila prispevkov v primeru štirih ali več otrok z vidika zagotavljanja socialne varnosti podobne posledice kot pravica do delnega plačila za izgubljeni dohodek. Pri primerjavi teh dveh pravic pa so pogoji za uveljavitev podobni oziroma veljajo pri obeh enake omejitve.

Vprašanje je, ali je določba v zakonu pravična, a dokler se ne spremeni, jo je treba spoštovati. Predlagamo, da pristojni proučijo možnost, ki bo pravičnejša za starše, katerih otroci približno 180 dni v letu preživijo v zavodu za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje otrok s posebnimi potrebami. Specialne institucije so različne in večina jih nima več klasičnega institucionalnega varstva, v katerega so bili otroci vključeni vse dni v letu. Otroci v vzgojno-izobraževalnih zavodih ne dobijo obleke, obutve, šolskih potrebščin, za kar morajo poskrbeti starši sami. Otroci so tudi napoteni domov v času bolezni, starši jih morajo spremljati k raznim specialistom, kar vse pomeni, da se ni mogoče strinjati s trditvijo, da gre za celodnevno brezplačno oskrbo. **11.0-13/2007**

144. Obravnavanje otrok in mladostnikov s težjimi vedenjskimi in duševnimi motnjami

Tako iz obravnavanja posameznih pobud kot tudi iz ugotavljanja razmer ob obiskih v vzgojnih in drugih zavodih je razvidno, da še ni možnosti ustrezne namestitve otrok in mladostnikov, ki imajo poleg drugih težav tudi duševne motnje in potrebujejo multidisciplinarno obravnavo.

Kot smo že opozarjali v lanskem letnem poročilu, še vedno ostaja le pri normativni ureditvi Ministrstva za šolstvo in šport, ki je določilo nižji normativ (največ štiri otroke) in takšno vzgojno skupino že oblikovalo v Vzgojnem zavodu Planina pri Rakeku. Še vedno ni zagotovljena kadrovska podpora (sodelovanja konziliarnega psihiatra in ustrezno usposobljene medicinske sestre), k čemur se je Ministrstvo za zdravje zavezalo že leta 2004. Zato smo na problem in njihovo zavezo opozorili Ministrstvo za zdravje ter želeli informacijo, kdaj predvidevajo zagotovitev nujne kadrovske podpore kot sistemske ureditve tega področja.

Ministrstvo za zdravje nam je posredovalo stališče Razširjenega strokovnega kolegija za psihiatrijo, da bi morala biti otrokom z duševnimi motnjami zagotovljena strokovna, torej psihiatrična pomoč, ki naj bi bila zagotovljena po regionalnem načelu in naj bi jo izvajal specialist otroške in mladostniške psihiatrije s timom, ki vključuje kliničnega psihologa, pedagoga, socialnega delavca in druge strokovnjake. Pri tem opozarjajo na pomanjkljivosti in vrzeli v mreži službe za otroško in mladostniško psihiatrijo, saj ne zadošča potrebam niti normativom nikjer po državi. Menijo, da bi glede ustrezne ureditve pomoči otrokom in mladostnikom z duševnimi motnjami v vzgojnih zavodih morali sodelovati zlasti pedopsihiatrična služba, Ministrstvo za zdravje ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Ob tem Ministrstvo za zdravje pojasnjuje, da je bila na njihovo pobudo ustanovljena medresorska komisija za potrebe otrok s posebnimi potrebami, sestavljena iz predstavnikov ministrstev za zdravje, šolstvo in šport ter delo, družino in socialne zadeve. Glede predstavljene problematike je komisija uskladila stališča in sklenila, da se v pogajanjih o sredstvih za financiranje zdravstvenih storitev zagotovijo sredstva za pedopsihiatra v VIZ Veržej in VZ Planina.

Ministrstvo za zdravje zagotavlja, da bo kot kratkoročno rešitev zagotovilo sredstva za financiranje pedopsihiatrov, kot dolgoročno rešitev pa bo v okviru medresorske skupine v sodelovanju s psihiatrično in pedagoško stroko zagotovilo konceptualni, strokovni in finančni okvir timskega dela pri obravnavi otrok in mladostnikov s težjimi vedenjskimi in duševnimi motnjami. **11.0-6/2007**

145. Prešolanje otrok v primeru nestrinjanja enega od staršev

Ob začetku šolskega leta 2007/2008 se je na Varuha človekovih pravic RS obrnilo nekaj ogorčenih staršev s trditvijo, da ob prešolanju otrok šole ukrepajo samovoljno. Za ponazoritev predstavljamo le en primer: Mati dveh mladoletnih deklic se je konec avgusta odločila, da bo hčerki prešolala v kraj, kamor se je začasno preselila. Oče, ki je to le slutil, je na to opozoril matično šolo in zaprosil, da oba starša povabijo na pogovor. Ker na matični šoli dogovor med staršema ni bil mogoč, je bilo dogovorjeno, da se v korist otrok počaka na odločitev sodišča o začasni odredbi. Čeprav je bila seznanjena s tem dogovorom, je šola sledila želji matere.

Preseneča nas, da institucije, ki jim mora biti korist otroka poglavito vodilo v vseh aktivnostih v zvezi z otroki, samovoljno in s sklicevanjem na napačno interpretacijo zakonskih in podzakonskih aktov prekoračijo svoja pooblastila in se ob tem še celo sklicujejo, da ukrepajo v korist otrok. Takšno ravnanje nikakor ni v korist otrok, saj povzroča le zmedenost in podpira možnost manipuliranja z njimi. Zato smo na problem opozorili Ministrstvo za šolstvo in šport in predlagali, da preprečijo nadaljnje samovoljno ukrepanje nekaterih šol. Ministrstvo za šolstvo in šport v odgovoru navaja, da Zakon o osnovni šoli izhaja iz predpostavke, da gre pri vpisu oziroma prepisu otroka v osnovno šolo za soglasno odločitev staršev, zato se morata glede izdaje soglasja obe šoli posvetovati. Predpisi s področja osnovnošolskega izobraževanja šol ne zavezujejo, da bi morale v postopku vpisa oziroma prepisa preveriti, ali sta starša sporazumna. Vendar pa mora šola v primeru, ko je opozorjena, da eden izmed staršev izraža nestrinjanje glede vpisa oziroma prepisa otroka, izhajati iz določil Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki določa (113. člen), da starša roditeljsko pravico izvršujeta sporazumno v skladu z otrokovo koristjo. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo. Zato ministrstvo v praksi šole opozarja na ta

2

zakonska določila. Iz vsakodnevnih vprašanj, ki jih prejemajo na ministrstvu, sklepajo, da so šole kljub temu dostikrat v dilemi, kako izvesti določene formalne postopke, kadar ni soglasja razvezanih staršev. V teh primerih jih napotijo na pristojni center za socialno delo.

Iz tega izhaja, da je treba v novem družinskem zakoniku čim bolj natančno določiti, kako se uresničuje skrb za otroka v primerih, kadar starša ne živita več skupaj in nista soglasna glede otrokovih koristi, saj odločanja o tem ni mogoče prepuščati strokovnim delavcem posamezne osnovne šole. **II.O-43/2007**

146. Pomoč deklici z zagovornikom

Pobudnik nas je zaprosil za postavitev zagovornika osemletni hčerki. Dvomil je o objektivnosti centra za socialno delo, ki sodeluje v postopku glede vzgoje in varstva otroka ter o stikih po razvezi zakonske zveze. Ker je bil seznanjen s projektom Zagovornik – Glas otroka, je želel, da je ob pogovoru otroka s predstavnikoma centra za socialno delo navzoč tudi zagovornik otroka.

Pojasnili smo mu, da je postavitev zagovornika v tem primeru mogoča, saj je pristojni center vključen v projekt, vendar je v tako kratkem času mogoče le ob soglasju staršev. Koordinatorica pri Varuhu človekovih pravic RS se je povezala s koordinatorico na centru za socialno delo, ki je s predlogom seznanila mater deklice. Mati je soglašala s postavitvijo zagovornika hčerki; deklica in starši so zagovornico dobro sprejeli. Zagovornica se je z deklico še nekajkrat srečala, kar je ugodno vplivalo na otroka in razbremenitev napetosti med staršema. **II.O-62/2007**

147. Koristi otroka in šestletno odločanje o zaupanju otroka

Pobudnik je že v letu 2003 opozoril na ogroženost njegovih dveh mladoletnih otrok in na dolgotrajnost postopka odločanja o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo in o stikih zaradi nesodelovanja matere (odklanjala je vsako sodelovanje s CSD, šolo, sodnim izvedencem, s sodiščem ...). Tožbo za razvezo zakonske zveze in odločitev o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok je podal na sodišče že v juniju 2001. Njegovo trditev o ogroženosti otrok pri materi je v poročilu sodišču v decembru 2001 podprl tudi center za socialno delo in opozoril na nujnost prednostne obravnave (primer je delno opisan že v Letnem poročilu Varuha za leto 2004).

Prvostopenjsko sodišče je v zadevi odločalo kar štirikrat. Prvič je bila prvostopenjska sodba razveljavljena, drugič je bila potrjena, obe sodbi pa je Vrhovno sodišče RS razveljavilo in zadevo vrnilo v vnovično sojenje sodišču prve stopnje. Tretjič je bila sodba prvostopenjskega sodišča vrnjena v vnovično sojenje sodišču prve stopnje, ki je tako razsojalo še četrtič in razsodilo, da se deklica zaupa v vzgojo in varstvo očetu. Sodna odločba je postala pravnomočna konec novembra 2007. V tem času je bilo pridobljenih kar pet izvedenskih mnenj. Eno izvedensko mnenje je bilo pridobljeno v kazenskem postopku, saj so bile v tem času podane številne kazenske ovadbe. V vsem tem času so bila tako izvedenska mnenja kot mnenja centra za socialno delo enotna v tem, da je deklica pri materi ogrožena in je nujno hitro ukrepanje, ker so zaradi materine indoktrinacije otroka že nastale negativne posledice za njen razvoj. Hkrati smo na sodišče naslovili številne urgence tako oče, center za socialno delo kot Varuh.

Od leta 2003 smo opravili številne poizvedbe, pošiljali urgence na sodišča, na problem opozarjali v letnem poročilu in tudi z aktivnim sodelovanjem na medinstitucionalnih sestankih centra za socialno delo, podpirali mnenje centra, naj sodišče nujno o zadevi kar najhitreje odloči in tako zavaruje pravice in koristi deklice ali ji vsaj omogoči ustrezno strokovno pomoč. Žal ni bilo ustreznega odziva. Dolgotrajen proces na sodišču, neizpeljani ločitveni proces, ki je potekal prek otrok (starejši otrok je v tem času postal polnoleten), nesodelovanje matere z

izvedenci, centrom za socialno delo in šolo, preprečitev vsakršnih stikov z očetom (tudi pod nadzorom CSD), preprečevanje strokovne pomoči deklici, izoliranost družine in patološko ravnanje matere so na deklico vplivali izredno neugodno. Deklica nima realnega pogleda na razmere (indoktrinacija matere – t. i. PAS-sindrom), očeta odločno odklanja in grozi s samomorom. Nujno potrebuje strokovno pomoč, česar ji mati ne omogoča. Ob tem, da morajo biti koristi otroka poglavitno vodilo pri odločanju, se v predstavljenem primeru postavlja vprašanje, koliko lahko še govorimo o koristi deklice. Menimo, da v tem primeru lahko govorimo le o grobem kršenju njenih pravic in koristi, saj bodo posledice verjetno nepopravljive. Predstavljeni primer zato nedvoumno opozarja, da pravna ureditev ni ustrezna in so družinska sodišča z ustrezno usposobljenimi sodniki več kot nujna. **II.I-3/2007**

148. Zaskrbljenost umirajoče matere

Nevladna organizacija nas je zaprosila za pomoč pri rešitvi skrbi umirajoče matere glede ustrezne skrbi za petletnega sina po njeni smrti. Iz pobude izhaja, da gospa izraža bojazen, da za sina po njeni smrti ne bo ustrezno poskrbljeno. Otrok je namreč od rojstva živel pri njej, vlogo njene negovalke pa je prevzela njena mama. Oče je otroka obiskoval enkrat tedensko za kratek čas. Skrbi jo, da bi po njeni smrti oče odpeljal otroka, kar naj bi ji tudi zagrozil. Meni, da bo že njena smrt zelo travmatična za otroka in zato želi zagotovilo, da bo določeno obdobje še živel pri babici in imel postopno povečane stike z očetom. Za pomoč naj bi zaprosila center za socialno delo, vendar je seznanjena le s tem, da so opravili pogovor z očetom. Prosi za posredovanje, ker se zaveda, da nima več veliko časa.

Center za socialno delo je po našem posredovanju sklical timski sestanek za ureditev skrbništva za otroka. Žal je mati otroka umrla že na dan našega posredovanja. Seznanjeni smo bili, da jo je naše sporočilo umirilo. Center je na tiskem sestanku sprejel sklepe, da bo vlogo skrbnice prevzela babica, da je treba pomagati k vzpostavljanju bolj kompetentne starševske vloge očeta in graditvi boljših odnosov med očetom in babico. Oče je v vnovičnem pogovoru pogoje sprejel in se ob sodelovanju centra z babico dogovoril o poteku stikov z otrokom. Sprejel je tudi predlog nevladne organizacije, da mu pomagajo v novih razmerah. **II.I-59/2007**

149. Namestitev sirot brez staršev v rejniško družino

V nekaterih medijih so bile objavljene različne informacije o namestitvi dveh mladoletnih otrok, sirot brez staršev, v rejniško družino. Poleg kritike ravnanja centra za socialno delo (CSD) so bili v medijih objavljeni tudi osebni podatki, ki so omogočili prepoznavo obeh otrok, kritično pa je bilo obravnavano tudi Varuhovo neukrepanje. Na Varuha se je obrnila tudi tako imenovana civilna iniciativa, ki je opozarjala, da je CSD z namestitvijo kršil otrokove pravice, še posebej so kritizirali odvzem otrok, ki ga je CSD izvedel ob pomoči policije.

S problematiko namestitve dveh mladoletnikov v rejniško družino smo bili seznanjeni že v avgustu in presodili, da so dotedanji postopki centra potekali v skladu z zakonodajo in v korist otrok. Odločba o namestitvi otrok je bila že pravnomočna, zato je imel center pravico in dolžnost uresničiti njeno vsebino. Ker želimo v vsakem primeru, ki ga obravnavamo, pridobiti kar največ informacij vseh vpletenih, smo takoj po obvestilu obiskali osnovno šolo, ki sta jo obiskovala oba mladoletnika, policijsko postajo in CSD. Pri tem seveda nismo želeli ocenjevati primernosti strokovnih postopkov, saj za to nismo pristojni, želeli pa smo presoditi, ali so bile v postopku, ko sta bila otroka odpeljana iz šole, morebiti kršene njune pravice ali storjene posamezne nepravilnosti. V osnovni šoli smo se pogovorili z namestnikom ravnatelja in strokovnimi delavci, ki so kakorkoli sodelovali v postopku, na policijski postaji smo govorili s komandirjem in kriminalistom, na CSD pa z direktorico in dvema strokovnima delavkama.

Zaradi izjemne medijske pozornosti smo na konferenci za medije javnost seznanili s svojimi mnenji in ugotovitvami:

- a) Po našem mnenju v ravnanju delavcev šole ni bilo nepravilnosti, saj so poskrbeli, da sta se otroka brez težav umaknila od pouka ter s tem delavcem CSD in policiji omogočili, da opravijo svoje, z zakonom določene naloge. Delavci šole so bili namreč dobro seznanjeni z razmerami in dotedanjimi postopki CSD, niso pa poznali razlogov za konkretni postopek, do česar tudi niso upravičeni.
- b) CSD je policijsko postajo (PP) obvestil o sumu ogroženosti otrok, ki so jo ocenili na podlagi pridobljenih opozoril. Policija je to obvestilo obravnavala kot sum storitve kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja po prvem odstavku 201. člena Kazenskega zakonika.

Zaradi zbiranja obvestil je policist (v civilu) z vodjem policijskega okoliša (v uniformi) obiskal tudi osnovno šolo. Skupaj s policistoma so na šolo prišle še tri delavke CSD. Policija je ravnatelj šole seznanila s svojo nalogo, da mora zbrati obvestila od otrok in morebitno potrebo glede pregleda otrok pri zdravniku. Da se prepreči travmatiziranje otrok in zagotovi primernejši prostor za pogovor z otrokoma, je policija predlagala, naj se otroka v ta namen odpeljeta v drug primernejši prostor. Ravnatelj je zato predlagala, naj otroka v svojo pisarno povabi šolska psihologinja, da ju bodo socialne delavke seznanile s predvidenimi ukrepi. Otroka so iz šole v svoj avtomobil pospremile delavke CSD in ju odpeljale. Policista nista neposredno komunicirala z otrokoma, temveč sta se nekaj časa le zadržala na hodniku in šolo zapustila po odhodu delavk CSD. Vsi udeleženci pogovorov so potrdili, da se otroka nista upirala odhodu. Pogovor z otrokoma je policija (pooblaščenim kriminalist iz Ljubljane) nato opravila v kriznem centru za otroke ob navzočnosti delavcev CSD. Po opravljenem pogovoru se je postopek policije tudi končal.

Po določbah Zakona o kazenskem postopku morajo policisti, če so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, ukreniti vse potrebno, da se izsledijo storilec kaznivega dejanja, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz, in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnili biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka. Da bi izvršili to nalogo, smejo policisti zahtevati potrebna obvestila od oseb, po tretjem odstavku 148. člena Zakona o kazenskem postopku lahko policija v ta namen osebe vabi tudi k sebi. Zaradi vabljenja oseba ne sme imeti nepotrebnih težav pri opravljanju svojega rednega dela. V postopkih z otroki ali mladoletniki mora policist ravnati še zlasti obzirno. Upoštevati mora njihovo osebnost, občutljivost in morebitne druge lastnosti, ki jih je mogoče opaziti. Zaradi ocene policije, da so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, je bila policija zavezana ukreniti vse potrebno glede obravnavanega kaznivega dejanja. Prav je tudi, da je, upoštevajoč občutljivost primera, vabljenje opravila s pomočjo šole in CSD in da je bil pogovor opravljen zunaj šole in policije. Na podlagi opravljenih pogovorov lahko sklenemo, da policija z otrokoma ni imela stika v šoli, jih tudi ni odpeljala iz šole in je z njima opravila le pogovor zaradi zbiranja obvestil zaradi suma kaznivega dejanja, v katerem sta nastopala kot oškodovanca. Pogovor je opravil za takšna dejanja posebej usposobljen kriminalist v civilni obleki. V postopkih policije nismo ugotovili nepravilnosti, saj je le izvajala svoja pooblastila ob pogojih, določenih v zakonu, in na način, ki ga določajo zakon in predpisi, ki določajo policijska pooblastila.

- c) CSD je že imel od sredine septembra 2007 pravnomočno in izvršljivo odločbo o namestitvi otrok, ki pa ni bila izvršena, saj je želel na ta poseg otroka in družino, v kateri sta prebivala, ustrezno pripraviti. V ta namen sta se z otrokoma strokovno redno tedensko

ukvarjali dve terapeutki, ki sta o svojem delu in ciljnih predhodno seznanili tudi vodstvo šole. CSD je pridobil več informacij, ki so po njihovem mnenju nakazovale sum, da je zdrav razvoj otrok ogrožen, zato je v skladu s svojo zakonsko pristojnostjo obvestil policijo, da zadevo razišče. Ker je bil v okviru tega postopka CSD omogočen neoviran dostop do otrok, se je odločil, da odločbo o namestitvi izvrši na otrokom prijaznejši način, saj bi imela izvršitev upravne odločbe po zakonu o upravnem postopku (ob pomoči policije) gotovo veliko hujše posledice za otroka. Menimo, da je bila odločitev CSD v skladu s 3. členom Konvencije, ki zahteva odločitev v otrokovem interesu.

Delavci šole so se Varuhovim predstavnikom pritožili, da jih CSD ni obveščal o nadaljnji usodi otrok, saj so priporočeno pisno obvestilo prejeli šele v ponedeljek, medtem ko naj bi v petek zaman iskali informacije na CSD. Predstavniki CSD so zatrjeli, da so v petek zjutraj govorili s predstavnico šole po telefonu, pisno obvestilo pa so poslali enako kot v vseh podobnih postopkih. Ker gre za različno navajanje dejanskega stanja, se Varuh ne more opredeliti glede pomanjkljivega obveščanja, vendar pa se glede na odzive krajanov nagiba k sklepu, da so bili na šoli vendarle seznanjeni z dogodki. Ob tem poudarjamo, da tudi morebitno neobveščanje šole ne bi pomenilo kršitve postopka, lahko pa bi takšen odnos ocenili kot neprimeren. Zaradi različnih odmevov v javnosti smo posebej poudarili, da CSD v tem postopku ni odvezel otrok, saj družina, v kateri sta prebivala, ni imela nikakršnega pravnega naslova (skrbnik, zastopnik, rejnik, posvojitelj), da bi otroka zadrževala pri sebi in je bila tudi seznanjena ter soglašala z namero, da bosta otroka nameščena v drugo družino z namenom posvojitve.

Razumeli smo zaskrbljenost sosedov in krajanov za usodo obeh otrok, zato smo CSD priporočili, naj jih primerno seznanijo, kako je poskrbljeno za njuno dobrobit. V okviru svojih nalog primer še naprej spremljamo, pri čemer smo CSD opozorili še na nekatera vprašanja, ki po našem mnenju niso bila pravočasno rešena. V dosedanjih postopkih nismo ugotovili kršitev, ki bi jih storili državni organi, ampak kršitve otrokovih pravic do zasebnosti, ki so jih zagrešili mediji z nepooblaščenimi objavami osebnih podatkov. Pravica javnosti do obveščeniosti ne sme prevladati nad pravico otroka do zasebnosti. S tem smo seznanili Novinarsko častno razsodišče in odgovorne urednike posameznih medijev, ki so takšne podatke objavili. Presodili smo še, da imajo sporne objave osebnih podatkov mladoletnikov tudi znake kaznivih dejanj ali prekrškov, zato smo tem obvestili državno tožilstvo. Glede na to, da smo v letnih poročilih že večkrat ugotovili, da zakonodaja ne sankcionira ustrezno kršitev zasebnosti mladoletnikov v medijih, predlagamo, naj se zakon o medijih ustrezno dopolni. **11.3-26/2007**

150. Kolizija interesov v postopku posvojitve

Mladoletna otroka sta bila zaradi smrti staršev z odločbo centra za socialno delo nameščena v družino z namenom posvojitve. Pobuda je obširnejša, vendar bomo v tem primeru izpostavili le del, ki je opozarjal na nezadostno varovanje pravic in koristi otrok v postopku posvojitve. Center za socialno delo je bil z odločbo določen za skrbnika obeh otrok, hkrati pa je v upravnem postopku odločal o njuni posvojitvi, zato smo opozorili na navzkrižje interesov. Predlagali smo, naj otrokoma postavijo skrbnika za poseben primer, ki bo v času do posvojitve zastopal njune interese tako, da bo sodeloval v zadevah, ki ju zadevajo, ju seznanjal z informacijami in posredoval njuni mnenji in stališči. Center za socialno delo je naše mnenje upošteval in otrokoma za poseben primer postavil svetovalnega delavca šole, ki jo otroka obiskujeta in sta imela z njim že doslej zelo dobre odnose. Njegova naloga bo končana s pravnomočno odločbo o posvojitvi oziroma s prenehanjem razlogov za njegovo postavitve.

Tako iz predstavljenega primera kot iz obravnavanja drugih pobud je razvidno pogosto

neupoštevanje otroka kot subjekta pravic. Menimo, da bi morali v vseh primerih, ko starši ne morejo ali ne zmorejo ustrezno zastopati interesov otroka, otroku pomagati z ustreznim zastopanjem. K temu nas obvezujejo Konvencija o otrokovih pravicah, Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic in domača zakonodaja. Zato je treba zastopanje otroka zakonsko urediti tako, kot je bilo predvideno v osnutku novega družinskega zakonika. V ta namen poteka tudi projekt Zagovornik – Glas otroka, ki bo končan v tem letu. **11.3-28/2007**

151. Vrnitev k babici

Pobudnica se je obrnila na Varuha človekovih pravic RS s prošnjo po posredovanju, da center za socialno delo ne namesti njene vnukinje v rejništvo. Navaja, da se deklica ni vrnila z letnih počitnic pri stricu, ker naj bi na predlog centra tam tudi ostala z namenom namestitve v rejništvo. Trdi, da želi domov in ji zato ne dovolijo niti stikov z njo. Zanj je doslej skrbela ona, ker je bila njena hči (mami deklince) odvisna od droge, deklincin oče je lani umrl. Pritožuje se, da center ne upošteva njene mnenja in je ne seznanja o ničemer. Trdi, da je mami deklince dala soglasje za njeno namestitev v rejništvo zato, ker naj bi ji bilo pojasnjeno, da ona (babica) ne more skrbeti zanjo, ker ima že 60 let. V času našega posredovanja na centru za socialno delo je mami pripeljala deklince domov z utemeljitvijo, da jo je center zavedel, da njena mami zaradi starosti ne more prevzeti skrbi zanjo. Vztrajala je, da ostane pri babici, čeprav je center še nadalje vztrajal pri namestitvi deklince v rejništvo.

V pogovorih s pobudnico, ki se je pogosto obračala na naš naslov, smo jo usmerjali v aktivnejše sodelovanje s centrom, seznanili z možnostjo pridobitve izvedenskega mnenja in mnenja šole, še zlasti pa smo jo usmerjali v podporo deklincini materi, da bi se vključila v zdravljenje odvisnosti. Poizvedovali smo tudi na centru za socialno delo. Ta je po pogovorih z deklince, njeno mamo in babico po nekajkratnih obiskih na domu in po pridobitvi izvedenskega mnenja in mnenja šole sprejel odločitev, da deklica ostane pri babici. K temu je vsekakor pripomogla tudi odločitev deklincine mame, da se je vključila v zdravljenje. Babica in njena vnukinja sta se zahvalili za pomoč in podporo pri reševanju težav. Babica še vedno včasih pokliče, da pove, kako je z vnukinjo, in pohvali napredovanje hčerke pri zdravljenju. **11.3-15/2007**

152. Namestitev mladostnika – tujca v stanovanjsko skupino

Iz osnovne šole Mladinskega doma Jarše so zaprosili za pomoč k ureditvi možnosti nastanitve štirinajstletnega otroka v stanovanjsko skupino. Navajajo, da je bilo ugotovljeno, da je namestitev nujna in mami tudi soglašala (oče je umrl), vendar ni pravne podlage, ki bi namestitev omogočala. Otrok je namreč tujec in nima dovoljenja za stalno prebivanje (5. člen zakona o socialnem varstvu). Njegova mami živi v Sloveniji šele tri leta, ima začasno prebivališče in začasni delovni vizum. Pred enim letom se je preselil k njej, ker nameravajo ostati v Sloveniji.

Povezali smo se s pristojnim centrom za socialno delo in izrazili mnenje, da je podlaga za odločitev o namestitvi v Konvenciji o otrokovih pravicah, ki se po 8. členu Ustave RS lahko uporablja neposredno. Ob tem smo opozorili na 20. člen konvencije, iz katerega izhaja, da ima otrok, ki je začasno ali stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje oziroma njegove koristi ne dopuščajo, da bi še dalje ostal v tem okolju, pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu jo zagotovi država (prvi odstavek). V drugem in tretjem odstavku pa državi podpisnici nalaga, da takemu otroku v skladu z notranjo zakonodajo zagotovi nadomestno skrb, kot je med drugim tudi nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroke. Center za socialno delo je mnenje upošteval in glede na to, da je bilo v postopku ugotovljeno, da je namestitev nujna in torej v korist otroka, izdal odločbo o namestitvi otroka v stanovanjsko skupino, v izreku katere se je skliceval 20. člen Konvencije o otrokovih pravicah. Menimo, da bi morali pristojni organi večkrat neposredno uporabiti

določila konvencij in drugih mednarodnih aktov, ki smo jih ratificirali. **11.3-19/2007**

153. Dostopnost neregistriranega zdravila

Pobudnica, ki ima pet let staro hčer, je na kontrolnem pregledu pri pediatru prejela recept za zdravilo, ki ga otrok zaradi epileptičnih napadov nujno potrebuje. Predpisano zdravilo je lahko prevzela le v Ljubljani v lekarni Kliničnega centra. Ko je želela prevzeti zdravilo, se je izkazalo, da so bile na voljo le tri ampule. Zaposlena v lekarni jo je odpravila z mnenjem, da ima gotovo nekaj zaloge še doma. Pobudnica je bila zelo prizadeta, očitala pa je tudi diskriminatorno obravnavo pacientov zunaj prestolnice, ki nimajo zagotovljenega enakega dostopa do zdravil.

Preverili smo, zakaj je bila distribucija zdravila količinsko in krajevno omejena, in ugotovili, da zaloga zdravila ni bila dopolnjena, ker zdravila tisti čas ni bilo mogoče dobiti na trgu. Razlog, da je bilo zdravilo mogoče dobiti le v bolnišnični lekarni v Ljubljani, je bil v tem, da zdravilo v Sloveniji še ni bilo registrirano. Možnost zdravljenja z neregistriranimi zdravili ni pravica iz zdravstvenega zavarovanja, zato je kot izjema omejena na zdravljenje v kliniki, ki je v tem primeru tudi plačnik zdravila, v nasprotju z registriranimi zdravili, ki se predpisujejo v breme zdravstvene zavarovalnice. Ugotovili smo, da pobudnici oziroma njenemu otroku niso bile kršene pravice, saj je bil dostop do zdravila omejen v skladu z zakonom, za sporen odnos farmacevtke v lekarni pa je pobudnica prejela opravičilo. Naše posredovanje je pospešilo obravnavanje vprašanja zdravljenja z novim zdravilom na Komisiji za zdravila UKC Ljubljana. Komisija je sprejela sklep, da Pediatrični kliniki predlaga pripravo predloga za registracijo zdravila pri nas in da pri Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije doseže, da se zdravilo uvrsti na seznam zdravil, ki se zagotavljajo iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja, s tem pa bo dostopno tudi vsem prebivalcem v Sloveniji. **11.4-14/2007**

154. Pretep pred srednjo šolo

Več pobudnikov nas je opozorilo na pretep med vrstniki, ki se je zgodil v neposredni bližini srednje šole. Prejeli smo tudi komentarje, povzete z medmrežja, ki so se nanašali na pretep med dijakinjama v okolici šole, ob katerem nihče od navzočih ni nič ukrenil. Pretep je namreč nekdo posnel z video kamero, videoposnetek pa je bil dosegljiv na spletni strani. Komentarji so imeli vse značilnosti sovražnega govora in so spodbujali k razpihovanju narodnega, rasnega, verskega sovražstva, nestrpnosti, spodbujali so tudi k nasilju. Iz vsebine nekaterih komentarjev smo ugotovili kraj dogodka, zato smo se odločili za poizvedovanje na šoli. Zanimalo nas je, ali so bili o dogodku sploh obveščeni in kako so ga obravnavali. Pri tem smo želeli izvedeti, kako je ukrepala varnostna služba, ki skrbi za varovanje šole in njene bližnje okolice.

V odgovoru je direktorica šole pojasnila ukrepanje šole v tem primeru in predstavila dolgoročnejši načrt dejavnosti, ki naj bi vodile v strpnejše odnose med dijaki. Med ukrepi šole je omenila odpoklic varnostnika, ki je ob dogodku po njenih informacijah najprej ukrepal in so se dijaki sprva razšli. Pozneje, po njegovem odhodu, pa naj bi se zgodil posneti dogodek. Z dijaki, ki so bili prepoznani na posnetku kot dijaki šole, se je ukvarjala šolska psihologinja. Sklicana je bila pedagoška konferenca, po podatkih direktorice naj bi bil o dogodku obveščen tudi Svet staršev. Ravnatelj srednje šole naj bi se pogovoril z eno izmed vpletenih dijakinj, saj je bila druga udeleženka iz druge šole. Ravnatelj je po pogovoru presodil, da dijakinja ni bila v celoti sama odgovorna za incident, zato ji ni izrekel vzgojnega ukrepa. Vendar se je dijakinja nekaj dni pozneje sama izpisala iz šole, rekoč, da se v šoli ne počuti več dobro.

Direktorica je v odgovoru napisala tudi več kritičnih pripomb na račun standardov in normativov, ki veljajo v srednjih poklicnih in strokovnih šolah za oblikovanje oddelkov ter opozorila na

skromno število šolskih svetovalnih delavcev. Učno-vzgojna problematika je vedno večja in jo šole z omejenim številom strokovnih delavcev vse težje obvladujejo. Posebej smo bili pozorni na pomisleke direktorice šole glede načina vmešavanja državnih organov, tudi Varuha človekovih pravic RS, v delovanje šole. Direktorica je namreč prepričana, da spada njihova šola med urejene in dijakom ter staršem prijazne šole, zato le en nasilen dogodek še ne bi smel biti povod za naše posredovanje.

Z njenimi ugotovitvami glede težavnosti in zahtevnosti dela v srednjih poklicnih in strokovnih šolah soglašamo. Prav tako se zavedamo, da so standardi in normativi precejšnja ovira za vzgojno-izobraževalno delo, ki bi ga dijaki ob vseh raznovrstnih težavah, ki jih imajo, potrebovali. Nikakor pa ne moremo soglašati s pomisleki glede načina vmešavanja državnih institucij v ukrepanje šol ob neljubih dogodkih. Menimo, da ravnanje in ukrepanje javnih zavodov nikakor ni njihova interna zadeva. Saj tudi dogodek, ki se je zgodil tokrat na njihovi šoli, ni in ne sme biti interna zadeva. Menimo, da je treba biti občutljiv in dovzeten za vse hujši družbeni problem, kar postaja nasilje. Pri preprečevanju in njegovem reševanju bomo uspešnejši, če se bomo s problemom ukvarjali vsi, seveda vsak po svojih močeh in v skladu s svojimi pristojnostmi. Šolo smo seznanili s svojimi stališči, ponudili pa smo ji tudi konkretno pomoč v obliki sodelovanja pri ozaščanju mladih o celoviti problematiki nasilja. Šola se na našo ponudbo ni odzvala. **11.7-17/2007**

2.15 Ostalo

PRIMERI

155. Kritika Varuhovega dela

Že v letu 2006 smo prejeli željo in zahtevo pobudnika, da se Varuh javno odzove na žaljenje verskih čustev kristjanov v oddaji, ki je bila predvajana na zasebni lokalni televizijski postaji. V prvem telefonskem stiku smo pobudniku poleg opozorila na nepristojnost Varuha podali mnenje, da kristjani zaradi številčnosti ne potrebujejo še posebne skrbi Varuha. Pobudnik je nato vložil pisno pobudo in vztrajal, naj se varuh o primeru javno izreče, in ni bil zadovoljen z obširnimi pojasnili o mejah Varuhove pristojnosti, razpoložljivih pravnih poteh, niti s tem, da je Varuh že večkrat opozoril na problem sovražnega oziroma žaljivega govora v raznih medijih. V stikih s pobudnikom smo večkrat poudarili, da odločno obsojamo vsakršno žaljenje verskih čustev, torej tudi v medijih. Na nesprejemljivost takšnega ravnanja smo opozorili na prvi novinarski konferenci po vložitvi njegove pobude. Vodstvo lokalne televizijske postaje je oddajo umaknilo s sporeda takoj po prvem predvajanju, zato smo tedaj menili, da drugi ukrepi niso potrebni, in smo zadevo šteli kot končano.

Kljub temu korespondenca s pobudnikom še poteka. Prav je, da samokritično priznamo, da je bila v prvem stiku izrečena opazka o številčnosti kristjanov nekorektna. Pozneje smo se pobudniku opravičili, vsi zaposleni so bili opozorjeni na dosledno enakopravno obravnavo vseh pobud in na to temo v letu 2006 opravili usposabljanje. Pobudnik še vedno ni zadovoljen z ravnanjem Varuha, zato bomo poskušali nesporazum rešiti z mediacijo ali na podoben način. **10.0-20/2007**

2.16 Opcijski protokol

Implementacija Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju

S 1. 1. 2007 je začel veljati Zakon o ratifikaciji Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (MOPPM). Po določbi 17. člena Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju je vsaka država pogodbenica najpozneje leto po začetku veljavnosti protokola, njegovi ratifikaciji ali pristopu k njemu zavezana vzpostaviti, določiti ali ustanoviti enega ali več neodvisnih državnih preventivnih mehanizmov za preprečevanja mučenja.

Namen protokola je vzpostavitev sistema rednih obiskov neodvisnih mednarodnih in državnih organov na krajih, kjer je ljudem odvzeta prostost, da bi preprečili mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja.

Po protokolu imajo državni preventivni mehanizmi pooblastila, da na krajih odvzema prostosti redno preverjajo ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, da bi okrepili njihovo varstvo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Ob upoštevanju sprejetih norm Združenih narodov dajejo priporočila pristojnim organom, da bi izboljšali razmere in ravnanja z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, preprečili mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega, ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ter dajejo predloge in pripombe k veljavnim ali predlaganim zakonom.

Po zakonu MOPPM naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma izvršuje Varuh človekovih pravic RS.

Z MOPPM naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma izvršuje Varuh človekovih pravic RS. MOPPM še določa, da lahko pri opravljanju nadzora na krajih odvzema prostosti in preverjanja ravnanja z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, z Varuhom pri izvrševanju nalog in pooblastil Varuha po tem protokolu sodelujejo nevladne organizacije, registrirane v Republiki Sloveniji, ter organizacije, ki so pridobile status humanitarne organizacije v Republiki Sloveniji, ki se ukvarjajo z varstvom človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, zlasti s področja preprečevanja mučenja in drugih krutih, nečloveških ali poniževalnih kazni ali ravnanj.

Glede na zaupane naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma je Varuh v letu 2007 začel aktivnosti oziroma priprave za začetek izvajanja teh nalog. Za izvajanje nalog po Opcijskem protokolu je bilo pri Varuhu določenih pet sodelavcev in vodja, vsi pa poleg tega opravljajo še delo na drugih področjih Varuhovega delovanja.

Za sodelovanje pri izvajanju nalog in pooblastil državnega preventivnega mehanizma so bile nevladne organizacije, registrirane v Republiki Sloveniji, in organizacije, ki so pridobile status humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji, objavljene z javnim razpisom, objavljenim v Uradnem listu RS št. 90/2007. Prijavili sta se dve nevladni organizaciji, in sicer Mirovni inštitut in Pravno-informacijski center nevladnih organizacij, ki sta bili tudi izbrani za sodelovanje.

Izbrane organizacije naloge in pooblastila pri opravljanju nadzora opravljajo s svojimi osebami, ki so usposobljene za posamezna področja nadzora, kot člani skupine, ki jo za vsak primer obiska določi Varuh. Z izbranimi organizacijami je Varuh sklenil pogodbo o sodelovanju, ki podrobneje ureja medsebojne odnose pogodbenih strank.

Kraj in čas nadzora ter število članov skupine za opravljanje nadzora na posameznem kraju nadzora določi Varuh za vsak primer posebej, upoštevajoč pri tem tudi program obiskov, ki ga v ta namen sprejme Varuh skupaj z izbranimi organizacijami, po potrebi pa pri tem upošteva tudi druge okoliščine, ki bi terjale takojšen obisk.

Osebe iz izbranih organizacij, ki bodo sodelovale z Varuhom pri izvajanju nalog in pooblastil državnega preventivnega mehanizma, morajo podati predhodno pisno izjavo, da bodo pri opravljanju nalog in pooblastil sodelovale po Varuhovih navodilih in delovale po predpisih o varovanju tajnosti osebnih in tajnih podatkov, tako kot to velja za varuha, njegove namestnike in uslužbence.

Po izvedenem nadzoru po določbah Opcijskega protokola, ki ga bodo po Varuhovih navodilih izvajale osebe iz izbranih organizacij, vsaka oseba, ki sodeluje pri nadzoru, izdelava kratko pisno poročilo o svojih ugotovitvah in morebitnih priporočilih v smeri krepitve varstva oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja in ga posreduje Varuhu v določenem roku po opravljenem nadzoru. Če bo za posamezni primer nadzora Varuh tako določil, bo oseba iz izbranih organizacij po Varuhovih navodilih pripravila tudi celovito poročilo o opravljenem nadzoru.

Osebe iz izbranih organizacij, ki bodo opravljale nadzor, so upravičene do povračila stroškov in nagrade. V ta namen je Varuh izdal Pravilnik o povračilu stroškov in o nagradah osebami iz organizacij, ki opravljajo naloge oziroma izvršujejo pooblastila po določbah Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju, ki je bil objavljen v Uradnem listu RS številka 17/2008.

Pravilnik ureja obseg povračila potnih stroškov, stroškov za prehrano in prenočišče ter pravico do nadomestila plače ali nadomestila za izgubljeni zaslužek v času nadzora. Nagradi po tem pravilniku sta plačilo za izdelavo celovitega poročila o opravljenem nadzoru in simbolični prejemek.

Strokovnjaki državnega preventivnega mehanizma morajo biti ustrezno usposobljeni in imeti strokovno znanje. V ta namen je Varuh za osebe nevladnih organizacij, ki bodo sodelovale pri opravljanju nadzora, v letu 2007 organiziral srečanje, kjer jih je seznanil z načinom dosedanjega dela Varuha na tem področju, vključno s potekom obiska raznih ustanov. Kot opazovalce jih je povabil tudi k sodelovanju pri izvajanju pregledov zaporov, drugih prostorov, v katerih so osebe, ki jim je odvzeta prostost, ter drugih zavodov z omejeno svobodo gibanja, ki jih je opravljal na podlagi določb Zakona o varuhu človekovih pravic.

Po znanih podatkih je Slovenija edina evropska država, kjer pri izvajanju nalog in pooblastil državnega preventivnega mehanizma Varuh kot državni organ sodeluje z nevladnimi organizacijami. Zato se za to obliko implementacije opsijskega protokola zanimajo tudi druge države. Tako so bili konec leta na obisku pri Varuhu predstavniki Črne gore, ki se šele pripravljajo na ratifikacijo protokola, in se pozanimali o poteku ratifikacije protokola ter tovrstnih izkušnjah.

Po znanih podatkih je Slovenija edina evropska država, kjer pri izvajanju nalog in pooblastil državnega preventivnega mehanizma Varuh kot državni organ sodeluje z nevladnimi organizacijami.

3 — PODATKI O DELU VARUHA

3.1 Vloga in načini dela

Varuh človekovih pravic na podlagi 159. člena Ustave RS in Zakona o varuhu človekovih pravic varuje človekove pravice in temeljne svoboščine v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. Varuh preiskuje primere nezakonitega ali nepravilnega dela državnih organov in se pri svojem delu ravna po določilih ustave in mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Pri svojem posredovanju se lahko sklicuje tudi na načela pravičnosti in dobrega upravljanja. To mu daje podlago za predlaganje izjemnih rešitev v posameznih utemeljenih primerih, ki jih predpisi ne predvidevajo. Če je v takšnem položaju več posameznikov, je treba predlagati spremembe predpisov, saj ombudsman s svojimi predlogi ne sme ogroziti načel zakonitosti in enakosti pri uporabi predpisov (enakost pred zakonom).

V skladu z ustavo in zakonom Varuh ne obravnava zadev, pri katerih v pravice ali svoboščine posega zasebna fizična ali pravna oseba. Varuh praviloma tudi ni prvi naslovnik pritožbe; posreduje, kadar pristojni ne opravijo svojega dela. V zadevah, v katerih tečejo sodni ali drugi pravni postopki, lahko praviloma posreduje le, kadar gre za neupravičeno zavlačevanje postopka ali očitno zlorabo oblasti.

Varuh praviloma začne postopek na podlagi pisne pobude, ki mora biti podpisana in opremljena z osebni podatki pobudnika ter okoliščinami, dejstvi in dokazi, na katerih temelji.

Varuh praviloma začne postopek na podlagi pisne pobude, ki mora biti podpisana in opremljena z osebni podatki pobudnika ter okoliščinami, dejstvi in dokazi, na katerih temelji. Pobudnik mora v skladu z zakonom navesti tudi, ali je v zadevi že uporabil pravna sredstva in katera. Če pobudo vložijo v imenu prizadetega kdo drug, je potrebno soglasje oziroma pooblastilo prizadetega. Pobudo lahko vložijo tudi več prizadetih posameznikov ali civilnodružbena skupina. Za vložitev pobude za začetek postopka pri Varuhu ni formalnih zahtev in ni potrebna pomoč odvetnika. Osebe, ki jim je odvzeta prostost, imajo pravico vložiti pobudo za začetek postopka v zaprti kuverti. Kljub tem zakonskim zahtevam Varuh sprejema tudi pobude, posredovane po elektronski pošti, osebno ali po telefonu, in posreduje prve odgovore in napotila. Za podrobnejšo preiskavo pa terjamo identifikacijo pobudnika ali če gre za pomembno zadevo, začnemo postopek na lastno pobudo. Varuh si s svojimi načini dela (brezplačni telefon, osebni pogovori, poslovanja zunaj sedeža in z odprtostjo na sedežu) prizadeva, da je dosegljiv vsakomur, ki se želi obrniti nanj.

Čeprav Varuh obravnava predvsem pritožbe posameznikov, ki so prizadeti zaradi nezakonitega ali nekorektnega dela državnih organov, prek obravnav in preiskav posameznih primerov ugotavlja tudi tako imenovane sistemske nepravilnosti. Pri tem gre predvsem za neuskklajenosti in praznine v predpisih, odsotnost učinkovitih pritožbenih poti, primere slabega, površnega in neučinkovitega dela državnih organov, ki praviloma sploh niso sankcionirani, in podobno. Tako celovitega pregleda nad izvajanjem predpisov in prakso na posameznih področjih nima noben drug državni organ. To je razvidno tudi iz Varuhovih letnih poročil in to Varuhu priznava tudi poslanci ob obravnavi njegovih letnih poročil.

Tako lahko v klasičnem sistemu delitve oblasti Varuha kot (parlamentarnega) ombudsmana postavimo kot institucijo, ki pomaga predstavniškemu telesu (Državnemu zboru) pri nadzoru izvršilne in upravne veje oblasti. Predstavniško telo opravlja poleg najpomembnejše – zakonodajne – tudi nadzorno funkcijo. V okviru te izvaja predstavniško telo nadzorstvo nad delom Vlade in posameznih ministrov, ki se izvaja zlasti prek institutov (ne)zaupnice, interpelacije in poslanskih vprašanj. Tako lahko Varuha opredelimo tudi kot institucijo, ki pomaga predstavniškemu telesu pri nadzoru izvršilne veje oblasti, še posebej tistih delov, ki jih samo neposredno in operativno praviloma ne more nadzirati. Upamo, da bo takšno vlogo Varuha v prihodnje sprejemal tudi naš Državni zbor. Od 22. februarja 2007 je varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek – Travnik, dr. med. Njen mandat traja šest let.

Zaupanje v institucijo varuha

Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede je v raziskavi, ki je potekala med 4. in 6. junijem 2007, 881 anketirancev med drugim povprašal o zaupanju v institucije. Med njimi so državljani najvišje zaupanje izrazili novi valuti evro (64 odstotkov), nato Banki Slovenije (56 odstotkov) in Slovenski vojski (45 odstotkov). Peto mesto zaupanja sta si s 43 odstotki delila varuh človekovih pravic in tedanji predsednik republike.

Na lestvici od 1 do 5 je bilo zaupanje v institucijo Varuha junija označeno s 3,45, potem ko je bila novembra 2006 ocena 2,99 (CJMMK, Politbarometer, junij 2007). Decembrska raziskava Politbarometer je na enakem vzorcu vprašanih kot junija pokazala rahel upad zaupanja v institucije, najbolj so vprašani zaupali Banki Slovenije, nato varuhu. Zaupanje v evro je upadlo in evro je zasedel tretje mesto, za njim je bilo zaupanje v slovensko šolstvo, množične medije, Evropsko unijo in dotedanjšega predsednika republike. Glede na uvrstitve ob minulih meritvah je bil vrstni red decembra precej premešan, raziskovalci pa so v prvem sklopu visoko umršenih še posebej izpostavili visoko umestitev varuha človekovih pravic in hkrati nizko umestitev (dotedanjšega) predsednika republike. Varuhu je decembra zaupalo 40 odstotkov vprašanih, zaupanje v institucijo Varuha na lestvici od 1 do 5 je 3,75. (CJMMK, Politbarometer, december 2007).

3.1.1 ODNOSI Z RAZLIČNIMI JAVNOSTMI

Zaposleni pri Varuhu pri svojem delu nujno vzpostavljajo odnose z različnimi javnostmi in z njimi komunicirajo. Varuhova temeljna dejavnost je reševanje pobud, zato spadajo pobudniki med najpomembnejše ciljne javnosti. Ob obravnavi pobud in reševanju sistemskih težav, na katere naleti pri tem, Varuh stopa v odnose z državnimi organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil. Civilna družba je lahko Varuhu vir informacij o kršitvah in/ali partner v proaktivnih akcijah. Iz nje izhajajo tudi potencialni pobudniki, zato so k njej usmerjene tudi akcije osveščanja in opolnomočanja. Mediji so prav tako vir informacij za pobude na lastno iniciativo, skupen nam je nadzor dela organov javne oblasti, zato so dobrodošel partner pri ozaveščanju. Mediji v tej vlogi nastavljajo ogledalo tudi Varuhu, hkrati pa so lahko tudi sami potencialni kršitelji pravic posameznikov, predvsem pravice do zasebnosti. Varuh v sodelovanju s sorodnimi institucijami v tujini, mednarodnimi in medvladnimi organizacijami pridobiva informacije in znanja s področja varovanja človekovih pravic in svoboščin in ob tem svoja znanja in izkušnje prenaša drugim.

• Odnosi s pobudniki

Osrednja Varuhova naloga je reševanje pritožb pobudnikov. Ti so posamezniki ali skupine, ki se s svojimi težavami na Varuha obračajo s pisnimi pobudami ali neposredno na pogovorih na sedežu Varuha človekovih pravic RS v Ljubljani ali zunaj sedeža. V letu 2007 smo prejeli 2.772 pobud, kar pomeni 11,24-odstotno povečanje glede na leto 2006, ko smo prejeli 2.492 pobud. Med pobudami, prejetimi od 1. 1. do 31. 12. 2007, smo rešili 2.343 pobud, prenesenih iz leta 2006 in znova odprtih zadev iz preteklih let je bilo v letu 2007 skupno 317, tako da smo v letu 2007 dejansko obravnavali in rešili 2.814 pobud.

Zaposleni pri Varuhu se na sedežu institucije vsak dan osebno pogovarjajo s povprečno 10 pobudniki, informator pa sprejme povprečno 100 klicev dnevno na brezplačni telefonski številki 080 15 30, na telefonski številki 01 475 00 50 pa povprečno 60 klicev na dan. Na teh telefonskih številkah posameznikom dajemo osnovne informacije o delovanju Varuha in napotke za vložitev pobude.

3

Varuhinja človekovih pravic je kot eno izmed oblik svojega dela vpeljala tudi redne tedenske pogovore s pobudniki po telefonu: povprečno se vsak torek med 13. in 14. uro pogovori s šestimi pobudniki.

Varuhinja nadaljuje tudi prakso pogovorov zunaj sedeža po raznih krajih v Sloveniji. Glavni namen poslovanja zunaj sedeža je približati ljudem institucijo Varuha in jim omogočiti osebni stik z varuhinjo in njenimi svetovalci brez odvečnih poti v Ljubljano. V letu 2007 je obiskala Bohinjsko Bistrico, Celje, Jesenice, Koper, Krško, Maribor, Mursko Soboto. Ob poslovanju zunaj sedeža smo se pogovarjali s 140 posamezniki.

V letu 2007 smo prejeli 36 pobud pripornikov, 90 pobud obsojencev in obiskali ZPKZ Ljubljana, ZPKZ Dob pri Mirni, Oddelek ZPKZ Maribor v Murski Soboti in Odprti oddelek ZPKZ Maribor v Rogozi, Center za tujce v Postojni, PP Rogaška Slatina, PP Ruše. Opravljen je bil pregled Kliničnega oddelka za klinično psihiatrijo Psihiatrične klinike v Ljubljani, Splošne bolnišnice Maribor, Oddelka za psihiatrijo, Psihiatrične bolnišnice Idrija, Socialno varstveni zavod Dom Lukavci, Socialno varstveni zavod Dutovlje, Dom upokojencev Center, Tabor-Poljana, Posebni socialno varstveni zavod Prizma Ponikve.

• Odnosi s civilno družbo

Varuhinja se zaveda pomena civilne družbe kot vira informacij o kršitvah človekovih pravic in hkrati vira potencialnih pobudnikov, prepoznava pa tudi njihovo aktivno vlogo pri uresničevanju in ozaveščanju o človekovih pravicah. Zato se je oblikovala pobuda za mesečna srečanja z nevladnimi organizacijami na sedežu Varuha, na katerih se pogovorimo tudi o možnih oblikah sodelovanja. Prvo tako srečanje je bilo izvedeno v decembru 2007, in sicer z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja. Odzvalo se je devet nevladnih organizacij in en javni zavod.

Varuhinja se je kmalu po nastopu svojega mandata srečala s predstavniki Legebitre in DIH, GLBT-nevladnima organizacijama, katerih predstavniki so ji predstavili glavne težave, s katerimi se srečuje slovenska homoseksualna usmerjena skupnost. Posebej so izpostavili homofobijo – institucionalno in zunajinstitucionalno naraščajoče nasilje, diskriminacijo v Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti in na pomanjkljivo ozaveščanje o homoseksualnosti v izobraževalnem sistemu. Varuhinja je sogovornikom pojasnila, da se bo dejavno zavzemala predvsem za tiste skupine oseb, ki se same ne morejo zavzemati za svoje pravice. Druge marginalizirane skupine, med katerimi so tudi istospolno usmerjeni, pa bo podpirala v njihovih prizadevanjih za uresničitev človekovih pravic. Z namenom dejavne podpore se je tako srečevala z različnimi društvi in civilnimi združenji s področja duševnega zdravja, skrbi za slepe in slabovidne, gluhe in naglušne, hendikepirane in druge skupine ter krovno organizacijo, ki skrbi za varovanje pravic invalidov.

Varuhinja se je sestala tudi s predstavniki nevladnih organizacij in nekaterimi civilnimi iniciativami, ki si prizadevajo za varovanje okolja. Glede na to, da se je varovanje okolja izkazalo kot ena izmed prednostnih nalog, je Varuh v oktobru v sodelovanju z Umanotero pripravil enodnevni posvet Okolje in človekove pravice. Več o njem pišemo v poglavju 3 / Projekti.

Varuhinja se je sestala tudi s predstavniki nemške manjšine in ob raznih priložnostih poudarila nujnost ureditve statusa novih manjšin, to ureditev je leta 2004 ob primopredaji letnega poročila nekdanjemu Varuhu obljubil premier. Spremljala je razmere na področju reševanja romskega vprašanja in se sestala tudi z delom družine Strojani. Z ugotovitvami je javnost seznanila na novinarski konferenci.

Varuh že vsa leta opozarja na večjo vključenost civilne družbe pri sprejemanju zakonodaje. To je nadaljevala tudi varuhinja in ob nastopu svojega mandata stopila korak v smeri krepitve neposrednih odnosov z državnimi organi in organi lokalnih skupnosti z namenom aktivnega dvostranskega reševanja odprtih vprašanj.

• Odnosi z državnimi organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil

Sodelovanje s predstavniki lokalnih skupnosti

Varuhinja se s predstavniki lokalnih skupnosti srečuje predvsem ob poslovanju zunaj sedeža, ki jih organiziramo na sedežih posameznih občin. Občine Varuhu zagotovijo prostore za nemotene pogovore s pobudniki ter tehnično podporo (fotokopiranje dokumentov, prostor za tiskovno konferenco in podobno), vključujejo pa se tudi v ozaveščanje občanov o delovanju predstavnikov Varuha v njihovi občini. Takšne obiske pa vedno izkoristimo za sestanek z županom in predstavniki občinske uprave, ki nas lahko vnaprej opozorijo na nekatera vprašanja, s katerimi se ukvarjajo.

S predstavniki lokalnih skupnosti se varuhinja srečuje tudi ob drugih priložnostih v okviru svojih nalog (okrogle mize, proslave, konference, srečanja). Posamezni župani nas tudi pisno obveščajo o posameznih odprtih vprašanjih, za katera menijo, da bi jih varuh moral obravnavati, ali pa zaprosijo za naše stališče v zvezi s problemom, ki ga obravnavajo.

Glede na pomen Ljubljane kot glavnega mesta države moramo posebej omeniti srečanje z ljubljanskim županom, na katerem smo obravnavali nekatera vprašanja, na katera so nas opozorili pobudniki. Župan je varuhinjo seznanil s pripravami na gradnjo džamije, z načrti za ureditev stanovanjske problematike za Rome, skrbi za brezdomce in reševanjem vprašanj, povezanih s starostniki in predšolskimi otroki. Župan je opozoril tudi na neprimeren odnos vlade do mestne občine, saj se zakon iz leta 2004, ki določa status glavnega mesta ter skupne naloge države in mestne občine, ne uresničuje. Varuhovo stališče glede tega je enako kot v podobnih primerih: zakon je treba spoštovati, tudi če se posamezni oblastni organi ne strinjajo z njegovo vsebino. Izvajanje sprejetih predpisov pomeni uresničevanje načela pravne države, zato odločitve o izvrševanju posameznih predpisov ni mogoče prepustiti dobri volji posameznega ministra.

Sodelovanje s predstavniki vlade

Varuhinja se je takoj po začetku mandata srečala z ministri, pristojnimi za posamezna področja, ki so vsebinsko povezana z nalogami Varuha. Na prvih srečanjih z ministrico za delo, družino in socialne zadeve ter z ministri za šolstvo in šport, javno upravo, zdravje, pravosodje, kulturo, obrambo ter notranje zadeve so predstavniki ministrstev predstavili svoje delo in vprašanja, s katerimi se srečujejo, dogovorjeni pa so bili tudi načini medsebojnega komuniciranja in sodelovanja, zlasti pri nekaterih zakonodajnih projektih (nasilje v družini, družinski zakonik) ter skupnih projektih (kontaktni razredi in zmanjševanje nasilja v šolah).

Zastavljeno sodelovanje z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve se je nadaljevalo celo leto, še posebej pri preprečevanju družinskega nasilja, varovanja pravic otrok, socialnih vprašanj in drugih tem.

Z ministrom za šolstvo in šport smo se med drugim dogovorili za sodelovanje pri izvedbi dveh skupnih projektov, in sicer projekta t. i. kontaktnih razredov, kjer bodo učenci sodelovali pri spremembah šolske zakonodaje, in raziskave o pojavu nasilja v šolah in zmanjševanju te problematike.

3

Z ministrom za javno upravo smo obravnavali tri teme, pri katerih opažamo posebne probleme, in sicer zaostanke na področju upravnih postopkov, neučinkovito delovanje inšpekcijskih služb in premajhno vključenost javnosti v pripravljane zakonodaje. Posebej smo ministra opozorili na nedopustnost posega v neodvisnost institucije Varuha, ki ga prinaša nov v plačni sistem.

Na srečanju z ministrom za zdravje smo obravnavali nekatera odprta vprašanja zakonov o pacientovih pravicah, o zdravilstvu, o dolgotrajni oskrbi in o duševnem zdravju, varuhinja pa je predstavila nekatere pomisleke in pripombe k navedenim predlogom. Dogovorila sta se za boljše sodelovanje oziroma večjo odzivnost ministrstva v zvezi z Varuhovimi opozorili.

Novembra se je varuhinja srečala z ministrom za pravosodje in ga opozorila na nedopustno dolgotrajnost postopkov v primerih, kjer so vključeni otroci, neurejeno področje forenzične psihatrije, prezasedenost zavodov za prestajanje kazni zapora in njihove kadrovske težave. Opozorila je tudi na nujnost nadzora nad opravljanjem odvetniške dejavnosti in nad delom izvedencev. Varuhinja pričakuje, da bo Ministrstvo za pravosodje še aktivneje pozivalo zainteresirano javnost v primeru zakonodajnih postopkov, ko je samo predlagatelj le-teh, in dalo dovolj časa za pripombe ter tudi objavilo, katere pripombe je upoštevalo, in utemeljilo zavrnjene pripombe.

Decembra so se vabilu varuhinje odzvali kar trije ministri. Najprej se je z ministrom za kulturo pogovarjala o možnostih za boljšo zakonsko zaščito zasebnosti otrok v medijih, k čemur je Vlado s sklepom ob obravnavi letnega poročila Varuha zavezal tudi Državni zbor. Govorila sta tudi o položaju varuha pravic gledalcev in poslušalcev na RTVS in o mehanizmih samoregulacije v medijih. Varuhinja je še opozorila, da se z dostopom t. i. novih manjšin do sredstev za kulturne namene morda zgolj odvrta pozornost od drugih pravic, ki niso rešene. Obravnavala sta tudi razmere v SNG Opera Maribor in na Filmskem skladu RS ter se dotaknila vprašanja sodelovanja javnosti v zakonodajnih postopkih.

Z ministrom za obrambo sta obravnavala nerešena vprašanja iz delovnopravnih razmerij, šikaniranja, spolnega nadlegovanja in diskriminacije.

Na srečanju z ministrom za notranje zadeve je varuhinja med drugim ponovila stališče, da je treba pri reševanju problematike izbrisanih spoštovati odločbe Ustavnega sodišča, minister pa je varuhinji podrobneje pojasnil stališče Vlade do reševanja tega vprašanja. Dotaknila sta se še vprašanja varnostnih služb in načela vprašanja delovnih razmerij v policiji in pritožb zoper delo policistov ter se dogovorila za okrepitev sodelovanja na področju boja proti nasilju na vseh ravneh.

Ugotavljamo, da je korektno sodelovanje s posameznimi ministrstvi oziroma drugimi državnimi organi odvisno predvsem od ministra in njegove ocene, da je sodelovanje z varuhom tudi v interesu ministrstva. V letu 2007 smo vzpostavili zelo dobre odnose z ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, ki nam je praviloma pravočasno pošiljalo zahtevane odgovore, v posameznih primerih pa nas je tudi opozorilo na nekatere zakonske projekte, ki so jih sicer pripravljali drugi državni organi, po oceni ministrstva pa bi zakonodajne rešitve zanimale tudi Varuha. Na drugi strani pa moramo grajati delo ministrstva za zdravje, ki nam kljub dogovoru o sodelovanju ne pošilja odgovorov, za katere moramo tudi večkrat intervenirati. Takšen odnos do Varuha nas skrbi tudi zato, ker dokazuje trditve naših pobudnikov, ki se pogosto pritožujejo nad ignoranco ministrstva.

Tudi na srečanjih z direktorico Urada za enake možnosti, direktorjem Urada za narodnosti in zagovornico enakih možnosti žensk in moških smo se dogovorili za tesnejše sodelovanje. Z Uradom za enake možnosti smo se dogovorili za sodelovanje pri usposabljanju sodnikov, da bi bili ti pri dodeljevanju otrok dovolj občutljivi in bi očete obravnavali enakopravno. Pri sodelovanju z Uradom Vlade za narodnosti pa je varuhinja poudarila, da bi bilo treba okrepiti sodelovanje in »reaktivirati prošnje etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji in so zaprosile, da se njihov status uredi«. Obravnavali smo tudi vprašanje neodvisnosti instituta zagovornika oziroma zagovornice

načela enakosti ter enakih možnosti žensk in moških, ki deluje pri Uradu za enake možnosti. Večkrat smo namreč že opozorili, da je status zagovornice, ki ima položaj vladnega uslužbenca, v nasprotju z evropsko direktivo, ki zahteva neodvisnost takšnega instituta.

Odnosi s predstavniki drugih organov in institucij

Takoj po nastopu mandata se je varuhinja na delovnem obisku sestala s predsednikom Državnega zbora, s katerim sta se srečala tudi ob predaji letnega poročila za leto 2006. Ob takšni priložnosti se je srečala tudi z nekdanjim zdaj že pokojnim predsednikom dr. Janezom Drnovškom. Zdajšnji predsednik se je prijazno odzval vabilu varuhinje in spregovoril nekaj besed na sprejemu ob dnevu človekovih pravic.

Predstavniki poslanskih skupin so se ob obravnavi Varuhovega letnega poročila za leto 2006 strinjali, da je inštitut Varuha pomemben organ za uresničevanje človekovih pravic. Večino skrbi, ker se v Varuhovem poročilu že leta pojavljajo določene nerešene tematike, kot so izbrisani, romska problematika in sodni zaostanki. V razpravi pa so poslanci posebej opozorili na potrebo po večjem vključevanju nevladnih organizacij in civilne družbe v sprejemanje zakonov, za kar se zavzema tudi Varuh.

Pojav nasilja nad otroki in med otroci ter širše v družbi je bilo izhodišče posveta, ki ga je 22. 5. 2007 pod naslovom *Kako narediti to državo varno za otroke?* pripravil Državni svet. Varuhinja je uvodoma opozorila, da pojav nasilja ponavadi povežemo s posamezno skupino, vendar gre za vsesplošen pojav v družbi. Kot eno glavnih pomanjkljivosti je izpostavila odsotnost podatkov o nasilju, kar je bistvena ovira pri pripravi ustrezne zakonodaje.

S člani Državnega sveta se je varuhinja znova srečala junija, in jim predstavila svoj delovni načrt. Kot osrednjo točko v prvem delu mandata je izpostavila nasilje. Poudarila je, da je treba končati prikrivanje in vztrajanje pri prepričanju, da nasilje ni resen problem. Nasilje je treba proučiti celostno, še zlasti med posebej ranljivimi skupinami, kot so otroci, starostniki, ženske in hendikepirani, ter na podlagi izsledkov pripraviti ustrezno zakonodajo.

Varuhinja se je ob reševanju posameznih primerov s področja otrokovih pravic v letu 2007 pogosto srečevala tudi s predstavniki centrov za socialno delo, policije in drugih v postopke vpletenih organov. Več o tem v poglavju 2.14 / Varstvo otrokovih pravic. V okviru nadzora nad institucijami pa se je srečala tudi s predstavniki teh institucij. *Več o tem v poglavju 2.3 / Omejitev osebne svobode.*

Ob 10. decembru, dnevu človekovih pravic, je varuhinja v Vili Podrožnik priredila tradicionalni sprejem za najvišje predstavnike oblasti, univerz in znanosti, verskih skupnosti, nevladnih organizacij s področja varovanja človekovih pravic in v Sloveniji akreditirane diplomatske predstavnike drugih držav.

• Odnosi z mediji

Delovanje Varuha in medijev se prepleta, nastopamo v vlogi nadzornika družbenega dogajanja in delovanja oblasti z namenom zaščite posameznika. Da bi se lahko posameznik sam zaščitil, se mora zavedati svojih pravic in jih znati uveljavljati. S pomočjo medijev Varuh seznanja javnost o svojih ugotovitvah o delovanju države na področju varovanja človekovih pravic, večja zavedanje ljudi o teh pravicah ter jim daje napotke, kako naj ravnajo v stikih z institucijami. Mediji z načinom svojega poročanja sooblikujejo javno mnenje in tako tudi posredno nadzorujejo delovanje Varuha. Mediji imajo moč, da s svojim sporočanjem dvigajo zavest o človekovih

3

pravicah, usposabljaajo ljudi, da se za svoje pravice zavzamejo sami, vplivajo na njihovo mnenje in pripomorejo k ravnovesju moči v družbi. Novinarji pa stopajo v stik z Varuhom tudi kot pobudniki, ki jim kršijo pravice.

O medijih kot posebni ciljni skupini, ki se ji lahko kršijo pravice ali pa jih drugim krši sama, pa več v poglavju 2.1.3 / Etika javne besede.

Varuhinja je po 100 dneh službovanja na svoji drugi novinarski konferenci v Ljubljani medijem predstavila delovni načrt, v katerem je med drugim nakazala spremenjen način sodelovanja z mediji. Decentralizacija novinarskih konferenc je ena vidnejših: varuhinja je v letu 2007 vsak mesec pripravila novinarsko konferenco, v Ljubljani je pripravila štiri, šest pa ob poslovanju zunaj sedeža. Januarja in februarja je novinarski konferenci pripravil še prejšnji varuh Matjaž Hanžek. Povečana pozornost lokalnim medijem je del strategije odkrivanja kršitev na terenu in bolj neposrednega stika z lokalnim prebivalstvom.

Zaradi sprememb delovanja na nekaterih drugih področjih (povečana soudeležba pri zakonodajnih pobudah, okrepljeno sodelovanje z državnimi organi, neposredni pogovori s kršitelji, preverjanje nekaterih domnevno večjih kršitev neposredno na terenu ...) se je zmanjšalo komentiranje raznih tem. Javno izpostavljanje in opozarjanje Varuha na kršitev ali povsem konkretno prakso organa pa je kot vsa leta rezultat podrobnih analiz in tehtnih premislekov in bo še naprej na dnevnem redu sodelovanja z mediji in njihovimi javnostmi. Varuhinja je v letu 2007 opravila približno 25 intervjujev in pripravila številne izjave ob raznih priložnostih, s sodelavci pa je bila vedno hitro in ažurno tudi na voljo novinarskim vprašanjem v zvezi z določenimi temami s področja človekovih pravic.

Podpora delu novinarjev ostaja medijski kotic na Varuhovi spletni strani, kjer s posebnim in hitrim dostopom do ključnih informacij, ki jih novinarji potrebujejo pri svojem delu, skušamo olajšati njihov delovni dan. Zvočne informacije zajemajo predvsem vsebine z novinarskih konferenc, skušamo pa jih razširiti tudi na druge vsebine. Novinarji lahko tako posnetke uporabljajo, ne da bi morali priti na novinarsko konferenco, informacije pa lahko tudi večkrat preverijo, arhivirajo, natančneje povzemajo in povzamejo takrat, ko njim ustreza.

Novinarji so vključeni med prejemnike elektronskih novičk, ki jim omogočajo celovito seznanjanje z vsebinami Varuhovega dela. E-novice omogočajo seznanitev ne samo z ugotovitvami institucije glede stanja človekovih pravic v Sloveniji, ampak tudi s projekti, razpisi, poslovanjem zunaj sedeža, obiski oziroma nadzorom raznih institucij, mednarodnimi odnosi Varuha, pravicami raznih ciljnih skupin, morebitnimi novimi gradivi, skratka z vsemi oblikami Varuhovega dela. Elektronske novice novinarjem in zainteresirani javnosti prihranijo čas, informacije pa so dostopne tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si. E-novice omogočajo tudi takojšnje odzive novinarjev. Varuh neguje dvosmerne odnose z mediji, zato so povratne informacije novinarjev tako glede tem, ki jih raziskujejo, kot kršitev, ki jih zaznavajo, nadvse dobrodošle.

Varuhovo delo je tudi zaščita medijev pri svobodi izražanja. Vsaka oblast si želi čim manj nadzora in s tem tudi čim bolj poslušne medije. To se lahko v radikalni obliki pokaže tudi kot cenzura. In na tem mestu Varuh štiti svobodo izražanja. Varuhinja je ob dogajanju na medijskem področju v letu 2007 izrazila zaskrbljenost zaradi nekaterimi dogodki v nekaterih slovenskih medijih, ki bi lahko ogrozili ustavno in zakonsko vlogo medijev in novinarjev. Medijska svoboda namreč ni le v interesu javnosti, ki so ji mediji zavezani, ampak tudi v interesu oblasti, ki si, če se tega zaveda, tako dolgoročno zagotavlja legitimnost in uspešnost. *O varovanju svobode medijev do izražanja več v poglavju 2.1.8 / Svoboda izražanja in medijev.*

Varuh poudarja svobodo medijev do izražanja kot eno temeljnih pravic, na drugi strani pa opozarja, da so lahko tudi mediji kršitelji. Varuh je tako že v začetku januarja leta 2007 opozoril na možne kršitve pravic otrokom, ki naj bi sodelovali v načrtovanem resničnostnem

šovu komercialne televizije. Večletno prakso opozarjanja na previdnost pri poročanju o primerih, v katere so vpleteni otroci, nadaljuje tudi varuhinja. Opozorila Varuha nimajo namena omejevati novinarskega delovanja, temveč od primera do primera opozarjati, da so tudi meje medijskega poročanja omejene s pravicami drugih.

O zaščiti otrok v medijih pa podrobneje v poglavju 2.1.4 / Zaščita otrok v medijih.

Tudi v obravnavnem letu smo bili opozorjeni na pojave sovražnosti in nestrpnosti do različnih skupin ljudi, tako v zasebnih kot v javnih medijih.

Več o tem v poglavju 2.1.5 / Sovražni govor v medijih in 2.1.6 / Sovražni govor na spletnih portalih in odgovornost ponudnikov spletnih forumov.

• Mednarodni odnosi

Mednarodno sodelovanje varuha s podobnimi institucijami v tujini je vedno bolj intenzivno, saj smo z dosedanjim delom že pridobili obilo izkušenj na različnih področjih, ki jih lahko posredujemo tudi drugim. V okviru tega sodelovanja smo bili tudi v letu 2007 usmerjeni predvsem v sodelovanje z ombudsmeni držav jugovzhodne Evrope. Predstavniki varuha so aktivno sodelovali na različnih konferencah in posvetih, naše izkušnje in stališča pa so zanimivi zlasti za predstavnike institucij za varstvo človekovih pravic na območju nekdanje skupne države, ki so bile vzpostavljene šele pred kratkim. V tem okviru smo organizirali tudi tridnevni študijski obisk delegacije strokovnjakov makedonskega ombudsmana v Sloveniji. V nadaljevanju kratko predstavljamo del naših aktivnosti na tem področju.

Varuhinja se je aprila v Atenah udeležila desete skupne okrogle mize evropskih ombudsmenov, nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI) in Komisarja Sveta Evrope za človekove pravice. Okrogla miza Implementacija človekovih pravic in vladavina prava v Evropi – sodelovanje med ombudsmeni, nacionalnimi institucijami za človekove pravice in komisarjem SE za človekove pravice je bila namenjena okrejitvi varstva človekovih pravic, posebej pa so obravnavali tudi vprašanje preobremenjenosti Evropskega sodišča za človekove pravice.

Oktober je varuhinja na srečanju nacionalnih ombudsmenov Evropske unije in kandidatke za vstop v Strasbourgu predstavila, kako se v Sloveniji srečujemo z romsko problematiko in kako se z njo ukvarja Varuh.

Varuhinja se je decembra sestala s pred kratkim imenovanim srbskim kolegom in se ob tej priložnosti srečala tudi s predstavniki skupščine, naše delo pa je predstavila tudi dijakom, profesorjem in staršem na gimnaziji v Beogradu.

Na področju otrokovih pravic smo se v Novem Sadu udeležili tematskega srečanja Mreže varuhov otrokovih pravic JV Evrope. Mreža je bila osnovana s pomočjo mednarodne organizacije Save the children Norway, s sedežem v Sarajevu, in je namenjena sodelovanju in izmenjavi izkušenj ter primerov dobre prakse na področju zaščite pravic otrok v državah jugovzhodne Evrope. Na letni konferenci in na dveh posebnih srečanjih letno obravnavamo nekatera vprašanja uresničevanja otrokovih pravic. Mreža se širi na vse države z območja jugovzhodne Evrope, v letu 2008 pa naj bi bila konferenca v Sloveniji.

Septembra smo sodelovali tudi na konferenci mreže otroških ombudsmenov ENOC v Barceloni, katere član smo od leta 2002. ENOC je kot nevladna organizacija pridobil možnost za zagotovitev prostorov pri Svetu Evrope ter možnost za financiranje dela administrativnih stroškov iz programov EU, zato pričakujemo, se bo sodelovanje v tej mreži še poglobilo.

V oktobru smo v Budvi na konferenci ombudsmenov JV Evrope za pravice otrok aktivno

3

sodelovali v obravnavi problematike odnosa medijev do otrok ter predstavili naše izkušnje pri obravnavi problematike otrok s posebnimi potrebami.

Oktober smo se v Erevanu udeležili mednarodne konference o izkušnjah pri sodelovanju med ombudsmeni in ustavnimi sodišči na področjih varovanja človekovih pravic in pravne države. Rdeča nit je bila vprašanje, kdaj in kako pogosto naj se ombudsmeni obračajo na ustavno sodišče. Predstavili smo pristojnosti slovenskega Varuha v razmerju do Ustavnega sodišča in opozorili na še vedno aktualne sklepe ljubljanske konference o odnosu med ombudsmeni in sodišči, ki smo jo organizirali v letu 2001 skupaj s Svetom Evrope.

Na področju odnosov z javnostmi smo oktobra aktivno sodelovali na srečanju komunikatorjev Nacionalnih institucij za človekove pravice in predstavnikov institucij ombudsmanov v Belfastu. Srečanje komunikatorjev NHRI je gostila severnoirska Nacionalna institucija za človekove pravice, ki ga je v sodelovanju z Danskim inštitutom za človekove pravice, Nemškim Inštitutom za človekove pravice in Norveškim centrom za človekove pravice tudi organizirala. Namen srečanja je bil podpreti razvoj komunikacijskih strategij in nalog evropskih nacionalnih institucij, podpirati gradnjo evropske kulture človekovih pravic skozi izdelavo bolj sofisticiranih komunikacijskih načrtov in programov ter izmenjati dobre prakse na tem področju.

Novembra smo se udeležili prvega srečanja kontaktnih oseb nacionalnih struktur za človekove pravice (ombudsmanov in nacionalnih institucij za ČP) v Strasbourgu. Namen sestanka, ki ga je sklical Komisar Sveta Evrope za človekove pravice, je bil operativna izvedba načelnih dogovorov njihovih predstavnikov, da bodo sodelovali s Komisarjem pri njegovih aktivnostih pri delu Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) na podlagi njegovih novih pooblastil, ki jih je prinesel 14. Protokol k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP).

Aktivno smo sodelovali tudi na konferenci ombudsmanov sredozemskih držav v Rabatu. Udeleženci smo sprejeli posebno deklaracijo, ki poudarja, da je treba okrepiti sodelovanje sredozemskih držav na področju varstva človekovih pravic.

Decembra smo naše izkušnje predstavili na srečanju ombudsmanov v Nafplionu (Grčija), ki je bilo posvečeno odpravljanju ovir socialne participacije: Romski primeri pri ombudsmenih. Delavnica je bila organizirana v okviru projekta EUNOMIA. Projekt je posebej financirala grška vlada, izvajalca pa sta bila grški ombudsman in Komisar Sveta Evrope za človekove pravice. Projekt se izvaja od leta 2001 na območju JV Evrope oz. Balkana; od leta 2005 pa tudi širše (Turčija in Kavkaz).

Na povabilo ombudsmanke Republike srbske smo se decembra v Banjaluki udeležili okrogle mize ombudsmanov iz JV Evrope. Ker ombudsmeni v BiH nimajo organiziranih posebnih oddelkov za otrokove pravice, so želeli izmenjati izkušnje samostojnih varuhov otrokovih pravic in splošnih varuhov, ki imajo organizirane posebne oddelke za to področje. Naš prispevek so uporabili tudi kot del strokovnih podlag za pripravo novega zakona o posebnem varuhu otrokovih pravic.

Med zelo raznolikimi oblikami sodelovanja lahko posebej omenimo še udeležbo na letnem srečanju Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) z nacionalnimi telesi, specializiranimi za preprečevanje in boj proti temu, ki je bilo v Strasbourgu. Govorili smo o pozitivnih ukrepih pri preprečevanju diskriminacije, to so med drugim spodbujanje, oza-veščanje in izobraževanje najširše javnosti, opolnomočanje deprivilegiranih skupin, dodeljevanje posebnih pravic tem skupinam in določanje kvot za njihovo zaposlovanje, skratka ukrepi, ki jim lahko izboljšajo položaj v družbi.

Varuh človekovih pravic občasno za posebne ciljne skupine izvaja delavnice za srečevanje s

pojavitom diskriminacije in ukrepanje.

Več o tovrstnih delavnicah v mednarodnem okolju v poglavju 3 / Podatki o delu Varuha / Projekti.

Varuhinja je v letu 2007 obiskalo več veleposlanikov in predstavnikov mednarodnih organizacij, ki tako pridobijo dodatne informacije o posameznih vprašanih uresničevanja človekovih pravic v Sloveniji. Na dvostranske pogovore so prišli ameriški veleposlanik, veleposlanik BiH, namestnica nemškega veleposlanika, nizozemski veleposlanik, danska veleposlanica, veleposlanik Ruske federacije, veleposlanik Črne gore in francoska veleposlanica.

3.1.2 TEHNIKE ODNOSOV Z JAVNOSTMI

Vplivanje Varuha je neformalno in nima pristojnosti oblastnega odločanja, zato njegova moč temelji tudi na sodelovanju z javnostjo. Varuh ne uporablja argumenta moči, ampak moč argumenta. Argumente pa predstavlja na različne načine komuniciranja z javnostmi.

• Brezplačni bilten

Brezplačni bilten se je izkazal kot odlično sredstvo za doseganje posebnih skupin in sredstvo obveščanja, ki ga v bere vse več naročnikov. Brezplačne izvode biltena je mogoče najti v čakalnicah zdravstvenih domov, upravnih enotah, domovih za ostarele, centrih za socialno delo, zapori, knjižnicah ipd. ali na sedežu Varuha in tako dosejajo tiste, ki nimajo širokega dostopa do informativnih vsebin. E-bilteni so dosegljivi tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si in so učinkovito sredstvo komuniciranja s tistimi, ki so večji novih tehnologij. V letu 2007 je izšel en tematski bilten, in sicer na temo Človekove pravice in varovanja okolja. Izšel je priložno ob posvetu Okolje in človekove pravice novembra v nakladi 10.000 izvodov.

• Spletne strani

Spletna stran je še naprej pomemben vir informacij. Vsebuje številne podatke o vlogi in pomenu institucije, varovanju človekovih pravic, najti je mogoče temeljne dokumente s področja človekovih pravic, publikacije, gradiva in informacije o projektih in akcijah Varuha ter zvočne informacije z novinarskih konferenc na sedežu in ob zunanjem poslovanju. V letu 2008 načrtujemo prenovo spletnih strani. Spletna stran še ne zagotavlja interaktivnosti, zato zainteresiranim posameznikom različnih ciljnih skupin ponujamo spremljanje delovanja institucije prek elektronskih novičk. Odziv na ponujeno možnost je velik in še narašča, pomembno pa je, da ta oblika omogoča dvosmerno komuniciranje in takojšen odziv nagovorjenega.

• Sporočanje prek medijev

Varuh tudi z obveščanjem prek medijev prispeva k oblikovanju javnega mnenja in vedenja o človekovih pravicah. Mediji redno prenašajo Varuhova opozorila o kršitvah in tako izvajajo dodaten pritisk na organe javne oblasti, nemalokrat celo omogočajo hitrejšo odpravo kršitev.

• Izpostavljene vsebine

Varuhinja je ob nastopu svojega šestletnega mandata nakazala, da bo njena osrednja skrb namenjena varovanju pravic otrok in skupin prebivalcev, ki težje poskrbijo zase, kot so invalidi in starejši. Osrednja tema, ki ji namenja pozornost, je nasilje na vseh ravneh družbe (v družini,

3

na cesti, v institucijah ...) in v vseh pojavnih oblikah (nad starejšimi, otroki, ženskami, invalidi, med otroci, nad pripadniki šibkejših skupin, na delovnem mestu ...). Kaj kmalu se je zastavljanim prednostim pridružila še aktivna skrb za okolje. Javno izpostavljene so ostajale tudi nekatere kronične kršitve človekovih pravic, kot so sodni zaostanki in izbrisani, neizogibno je bilo tudi javno poudarjati nujnost reševanja razmer za Rome, pri čemer je varuhinja pozdravila sprejetje zakona o romski skupnosti, ki ga razume predvsem kot začetek urejanja njihovih težav.

Nekatere teme je varuhinja izpostavljala medijsko, določene pa je podprla s svojim aktivnim prispevkom ali navzočnostjo na dogodku.

Osrednja tema leta 2007 so bila številna opozorila o kršenju pravic otrokom z izpostavljanjem v medijih in pomen skrbi za pravice otrok. Veliko medijskega odziva je bila deležna ugotovitev Varuha, ki je bila predstavljena na novinarski konferenci 27. 3. 2007, da nastanitev staršev z otrok v Centru za tujce Postojna načelno ne pomeni kršitve otrokovih pravic, ki jim jih zagotavlja Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, saj so jim razmeram primerno zagotovljene vse pravice.

Več o tem v poglavju 2.14 / Varstvo otrokovih pravic / Nastanitev otrok v Centru za tujce.

V času predsedniških volitev se je varuhinja odzvala na skrb zbujačoče pisanje kolumnista, ki je pod vprašaj postavjal vključenost invalidov v socialno življenje. Opozorila je, da tako vprašanje ne bi smelo biti predmet javne polemike o politični (ne)primernosti, saj gre za vprašanje spoštovanja minimalnih pravnih standardov varovanja človekovih pravic. Druga odmevnejša tema je znova zadevala pravice otrok. Varuhinja je s sodelavci neposredno na terenu preverila, ali je Center za socialno delo Grosuplje pri dodeljevanju otrok rejniški družini postopal pravilno, in po temeljiti preiskavi presodila, da so bili postopki organov izvedeni zakonito in v korist otrok, kot to določa Konvencija o otrokovih pravicah. Ob tem je bilo tudi ugotovljeno, da med centrom in prebivalci ni bilo ustrezne komunikacije, na kar je bil CSD opozorjen. Ugotovitev je Varuh predstavil na novinarski konferenci. Varuhinja je izrazila tudi zaskrbljenost zaradi pritiskov na medije in se odzvala ob poskusih širitve igralništva.

Stališče si lahko preberete v poglavju 2.13.10.

Tudi varuhinja je enako kot njen predhodnik večkrat opozorila, da bo poseg v plačni sistem Varuha in namestnikov ogrozil neodvisnost institucije. Že v letnem poročilu 2005 smo med drugim zapisali, da je Varuh človekovih pravic RS »opozoril, da mu lahko sredstva po 55. členu ZVarCP določa le Državni zbor na predlog Varuha. Poseg Vlade je označil kot poseg v neodvisnost institucije in s tem oviranje pri izvajanju temeljne naloge, to je nadzora nosilcev oblasti. Po mnenju Varuha institucija ne sodi v isti plačilni razred kot Predsednik republike, huda nesorazmerja v instituciji – namestniki so umeščeni devet razredov nižje kot Varuh – pa kažejo na nepoznavanje dela Varuha in odgovornosti zaposlenih«. V letu 2007 je varuhinja poudarjala, da je s posegom Vlade v plačni sistem institucije omogočen beg možganov k večjim izzivom na področju varovanja ČP, s postopnim zmanjševanjem pomena in moči institucije Varuha pa so odprte številne možnosti za povečanje kršenja pravic, ki jih izvajajo oblastni organi. Varuhinja je leto 2007 sklenila s pozivom, da je nujno, da ostane institucija Varuha močna in neodvisna, saj bo samo kot taka lahko varovala pravice vseh posameznikov in skupin. Opomnila je še, da kljub prizadevnosti zaposlenih ni mogoče rešiti vseh problemov in predlogov v sklopu pristojnosti Varuha, zato se zavzemamo, da bi na novo zaživele ustanove, ki bi lahko neposredno pomagale posameznikom, ki sami ne zmorejo naporne poti: zagovornik kot glas otroka in zastopnik pacientovih pravic, kot ga predvideva zakon.

Varuhinja je leto 2007 sklenila s pozivom, da je nujno, da ostane institucija Varuha močna in neodvisna, saj bo samo kot taka lahko varovala pravice vseh posameznikov in skupin. Opomnila je še, da kljub prizadevnosti zaposlenih ni mogoče rešiti vseh problemov in predlogov v sklopu pristojnosti Varuha, zato se zavzemamo, da bi na novo zaživele ustanove, ki bi lahko

neposredno pomagale posameznikom, ki sami ne zmorejo naporne poti: zagovornik kot glas otroka in zastopnik pacientovih pravic, kot ga predvideva zakon.

• Teme, ki jih je Varuh podprl s svojo navzočnostjo oziroma aktivno udeležbo

Varuhinja človekovih pravic in njeni sodelavci redno aktivno sodelujejo na raznih dogodkih v organizaciji različnih institucij, organizacij in posameznikov. Izbira teme ali dogodka, ki so povezani s človekovimi pravicami, je opredeljena z delovnim načrtom varuhinje in na začetku mandata postavljenimi prednostnimi nalogami. Tovrstne oblike delovanja Varuha so dober vir informacij o možnih kršitvah, stanju na posameznem področju, so pa tudi vir informacij o novih možnostih delovanja Varuha

Tako smo v letu 2007 aktivno ali le z udeležbo podprli dogodke ali teme, ki so kakorkoli povezani z varovanjem pravic otrok, starejših, oseb z motnjami ali ovirami (mladim materam/ družinam prijazna podjetja, projekt Človek, Šola pod soncem, Varna raba interneta, posvet Ali je Slovenija otrokom prijazna dežela?, posvet Položaj predšolske vzgoje danes in njene nadaljnje perspektive, posvet Problematika dodeljevanja otrok, nacionalni otroški parlament, predstavitev zbornika Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja ...). Podpore Varuha so bile deležne tudi teme, ki zadevajo prizadevanja za zmanjševanje nasilja na vseh ravneh (okrogla miza Preprečevanje medgeneracijskega nasilja, 4. evropska raziskava o delovnih pogojih, pogovor o raziskavi o nasilju v RS (Beli obroč, MŠŠ ...), dogodki, ki v ospredje postavljajo skrb za okolje (predstavitev projekta Plan B, problematika varovanja okolja v Zasavju ...), dogodki, ki zadevajo diskriminacijo, enake možnosti in sovražni govor (Tovornjak raznolikosti, podpora poslanski skupini Zares za inkriminacijo sovražnega govora, slovesnost ob odprtju leta enakih možnosti, posvet Zaposljivost, prilagodljivost, enake možnosti ...) ter dogodki, ki skušajo izboljšati varovanje pravic na določenih področjih (posvet Dobre prakse v slovenski javni upravi, Izboljšanje kakovosti v osnovnem zdravstvu ...).

3.1.3 OZAVEŠČANJE IN PROAKTIVNO DELOVANJE

Zakon o varuhu človekovih pravic le-temu omogoča obravnavanje širših vprašanj, pomembnih za varstvo človekovih pravic in pravno varnost v RS. Varuh zato že leta opozarja na pomen preventive in izvaja posamezne dejavnosti za boljše seznanjanje javnosti z njihovimi pravicami.

Javnosti obveščamo na naslednje načine:

- z dnevnim komuniciranjem in obveščanjem v postopkih reševanja pritožb nad delom organov,
- z osebnimi pogovori varuhinje in sodelavcev s predstavniki javnosti, ki so pomembne za delo Varuha,
- z aktivno pomočjo pri izdelavi seminarских, diplomskih in magistrskih nalog,
- z aktivno udeležbo na konferencah, seminarjih, okroglih mizah,
- prek spletnih strani,
- prek medijev,
- z brezplačnim biltenom,
- z drugimi publikacijami (letno poročilo, posebna poročila, priložnostne publikacije ...),
- z informativnim gradivom (zloženske, knjižni označevalci, plakati, promocijski spoti ...),
- s projekti in različnimi dogodki.

V letu 2007 smo začeli pripravljati tudi promocijski spot, ki bo namenjen potencialnim uporabnikom storitev Varuha, prinašal pa bo tudi temeljno informacijo o delu institucije. Še vedno narašča uporaba Varuhovih informacij, ugotovitev in idej, delovanje Varuha pa je tudi vsebina številnih seminarских, diplomskih in celo magistrskih nalog. Povečuje se tudi želja po opravljanju obvezne študijske prakse pri Varuhu. Želja po prejemanju brezplačnega

3

biltena je čedalje več, še vedno pa narašča tudi število naročnikov na naše elektronske novice (povprečno dva naročnika na teden).

- **Osebna srečanja z mladimi**

Izobraževanje z neposrednim stikom z otroki in mladimi ostaja stalna Varuhova praksa. V letu 2007 smo se z mladimi srečevali na sedežu institucije in ob številnih drugih priložnostih, v programu dela pa so tudi obiski osnovnih in srednjih šol, šol za otroke s posebnimi potrebami in srečanja s študenti. Dijaki se na Varuha obračajo po znanje o človekovih pravicah, med drugim tudi v okviru obvezne izbirne vsebine – državljanske vzgoje.

Oblike in načini dela institucije v Sloveniji so zanimivi tudi za tuje študente. Tako so se marca informativnega srečanja na sedežu Varuhu v okviru izobraževalnega tedna udeležili tudi študenti političnih ved iz Beograda.

Že več let sodelujemo tudi s Šolo za ravnatelje v okviru izobraževanja kandidatov za to funkcijo. Svetovalka in strokovna sodelavka Varuha sta med drugim sodelovali pri izvajanju večtematske konference na raznih šolah in dijaških domovih Kršitve človekovih pravic v šoli – kako jih lahko preprečimo?, katerih namen je bil povečati občutljivost za spoštovanje človekovih pravic v šolskem okolju. Želja je bila učitelje in druge strokovne delavce spodbuditi in usposobiti za preprečevanje in zmanjševanje kršitev človekovih pravic in za udejanjanje otrokovih in svojih pravic v šolskem okolju.

- **Sodelovanje v projektu SAFE-SI in SPLETNO OKO**

Varuh je tudi v letu 2007 aktivno sodeloval v projektu SAFE-SI (www.safe.si), katerega glavni namen je zagotavljanje varne rabe interneta za otroke in mladostnike, zvišati stopnjo ozaveščenosti v ciljnih skupinah staršev in učiteljev ter omogočiti celostno obravnavo in iskanje načinov za zagotavljanje varnosti na internetu. Ob dnevu varne rabe interneta je Varuh znova opozoril, da je širjenje nestrpnosti in pozivanje k sovražnosti na svetovnem spletu nedopustno in da se je treba nanj vedno odzivati, pristojni državni organi in institucije pa morajo ustvariti mehanizme za njegovo odpravljanje. Internet kot prostor komunikacijskih možnosti in zlorab zahteva angažirano vključenost vrste deležnikov (tako na nacionalni kot mednarodni ravni), ki lahko vplivajo na omejevanje sovražnega govora in drugih nedopustnih posegov v človekove pravice na internetu. Ob tej priložnosti je tudi izpostavil **primere sovražnega govora in drugih nezakonitih vsebin na internetu, ki jih je obravnaval v letih 2005 in 2006.**

V letu 2007 se je Varuh vključil tudi v Svet partnerjev Spletno oko. Gre za prijavn center za nezakonite vsebine na internetu, ki je začel delovati v letu 2007. Na svoji spletni strani (www.spletno-oko.si) sprejema anonimne prijave otroške pornografije in sovražnega govora na internetu. Varuh je aktivno sodeloval pri vsebinski pripravi Spletnega očesa, predvsem v delu, ki se nanaša na sovražni govor.

- **Pravna klinika**

V sodelovanju s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani je Varuh že šesto leto kot mentorska organizacija izvajal projekt Pravna svetovalnica za begunce in tujce. V projekt so vključeni trije študentje, ki tako s svojim brezplačnim delom pridobivajo delovne izkušnje in se seznanjajo z Varuhovimi aktivnostmi.

- **Projekti**

Projektno delo Varuha je namenjeno celovitemu spoznavanju določene problematike v sodelovanju z vladnimi, nevladnimi organizacijami in predstavniki civilne družbe. Projekti naj bi prinesli predloge za drugačno, učinkovitejšo obravnavo kršitev človekovih pravic.

- *Posvet okolje in človekove pravice*

Varuh človekovih pravic RS je v sodelovanju z Umanotero, Slovensko fundacijo za trajnostni razvoj v novembru pripravil enodnevni posvet Okolje in človekove pravice. Posvet je potekal v prostorih Državnega zbora RS (mala dvorana). Namen posveta je bil izboljšati seznanjenost civilne družbe, ki deluje na področju varovanja okolja, z možnostmi uveljavljanja pravic in aktivnega sodelovanja javnosti, ki jih daje veljavna zakonodaja v posameznih postopkih na področju okolja in prostora.

Udeležba javnosti pri okoljskem odločanju, boljši dostop do informacij in dostop do učinkovitih pravnih mehanizmov za varstvo legitimnih interesov povečujejo kakovost in izvajanje odločitev, prispevajo k ozaveščanju javnosti o okoljskih vprašanjih, dajejo javnosti možnost, da izraža svoje interese, in državni upravi, da jih ustrezno upošteva.

V prvem delu posveta so predstavniki Varuha, nevladnih organizacij in pristojnih državnih organov predstavili svoje pristojnosti in možnosti za uveljavljanje pravic in aktivno sodelovanje javnosti v postopkih. Civilnodružbene organizacije so predstavile nekatere primere, skozi katere smo poglobljeno obravnavali okoljsko problematiko. Delo se je po končani predstavitvi nadaljevalo v obliki delavnic, na katerih so udeleženci predstavili stališča, mnenja in predloge za izboljšanje stanja na področju varovanja okolja in urejanja prostora. Po posvetu je bilo mogoče posredovati dodatne predloge prek spletnih strani Varuha človekovih pravic in Umanotere.

Predloge, oblikovane na posvetu in prejete prek spletnih strani, smo oblikovali v naslednje sklepe:

- *Občine, na območju katerih je oziroma bo izveden nameravani poseg v okolje, naj imajo status stranke v postopku izdaje okoljevarstvenih dovoljenj.*
- *Uvede naj se instrument financiranja neodvisnih študij, vzporednih okoljskemu poročilu, ki bodo podlaga za presojanje planov oz. posegov.*
- *Vzpostavi naj se pristojnost informacijskega pooblaščenca tudi v primerih dostopa do okoljskih informacij iz zasebnega sektorja.*
- *Uvede naj se obveznost zavezancev, da poročila o občasnih meritvah posredujejo ARSO, s čimer je zagotovljena njihova javnost. Iz letnih poročil o izpustih ni razvidno, ali so izpusti določenega zavezanca v skladu z zakonsko predpisanimi mejami ali ne.*
- *Izvajajo naj se nenapovedane meritve na javne stroške (izvajalska institucija naj bo neodvisna od naročnikov, pomemben je čas meritev).*
- *Podjetja se pozove, naj javno objavijo vse rezultate monitoringov izpustov v zrak, vodo in hrupa (konkretno dejanje družbene odgovornosti).*
- *Inšpektorat naj bo neodvisen od izvršilne veje oblasti (morda po modelu Velike Britanije: Her Majesty's Inspectorate of Pollution).*

3

- Vzpostavi naj se neodvisni inštitut, specializiran za okoljsko pravo, ki bo ponujal pomoč in podporo civilni družbi.
- Postopke in zakonodajo je treba poenostaviti, da bodo razumljivi tudi širši javnosti.
- Pri sprejemanju nove zakonodaje naj se bolj upoštevajo predlogi strokovne in zainteresirane javnosti, tudi če se zaradi tega podaljšajo postopki sprejemanja.
- Omilijo naj se pogoji za pridobitev statusa nevladne organizacije, ki na področju varstva okolja v Republiki Sloveniji deluje v javnem interesu.
- Mandat članov Sveta za varstvo okolja naj se ob spremembi Zakona o varstvu okolja skrajša na štiri leta.

Sklepi so bili posredovani pristojnim institucijam in podjetjem. Ob posvetu smo v nakladi 10.000 izvodov izdali tudi 11. številko biltena Varuha človekovih pravic RS, tokrat posvečenega okolju. V tej številki biltena so objavljeni povzetki prispevkov s posveta.

- Razvoj in vzpostavitev sistema ocenjevanja odličnosti v javni upravi 2007

Pri Varuhu človekovih pravic RS smo v letu 2007 sodelovali v projektu Fakultete za upravo (FU): Razvoj in vzpostavitev sistema ocenjevanja odličnosti v javni upravi. Projekt smo začeli v marcu, ko smo sprejeli odločitev o načrtnem upravljanju kakovosti znotraj Varuha, končali pa smo ga novembra s prejemom ocenjevalnega poročila zunanjih ocenjevalcev.

Temeljni cilj projekta je bil razviti in vzpostaviti sistem zunanjega ocenjevanja odličnosti slovenske javne uprave na podlagi evropskega modela – skupnega ocenjevalnega okvira za organizacije v javnem sektorju CAF (Common assesment framework) 2006 in Uredbe o upravnem poslovanju glede standardov poslovanja organov javne uprave s strankami.

Projekt je sodelujočim organizacijam omogočil medsebojne primerjave, izmenjavo izkušenj in učenje, spodbudil je širjenje zavesti o pomenu odličnosti v javnem sektorju in celotni družbi, posebej pa je namen projekta razvijati koncept družbeno odgovornega ravnanja. Vsaka organizacija je namreč odgovorna za svoje aktivnosti, ki vplivajo na ljudi, skupnost in okolje. Pri tem smo pri Varuhu v modelu CAF videli orodje za začetek procesa našega nenehnega izboljševanja.

Na podlagi rezultatov, izkušenj in znanj, dobljenih s samoocenjevanjem po modelu CAF, je projektna skupina Varuha pripravila načrt izboljšav po posameznih merilih. Samooceno poročilo in sprejet načrt izboljšav sta bila predstavljena vsem zaposlenih in sta pomenila podlago za pripravo vloge v projektu FU. V vlogi smo opisali poslovanje Varuha po 9 merilih in 28 podmerilih. Po oddaji vloge organizatorju projekta je sledil obisk zunanje ocenjevalne skupine na lokaciji Varuha in nato v novembru prejem ocenjevalnega poročila z navedbo prednosti in priložnosti za izboljšanje ter konkretnega števila točk za posamezno merilo. Iz skupnega ocenjevalnega poročila smo lahko naredili primerjavo lastnega poslovanja z drugimi prijavljenimi organizacijami. Zaposleni pri Varuhu smo prepričani, da pomeni sistematično uvajanje kakovosti (pri čemer se zavedamo, da je CAF zgolj eden izmed modelov odličnosti) pravo pot v smeri prepoznavnosti ustanove, namenjene ljudem, ki so jim kršene človekove pravice, kot institucije z visokimi standardi poslovanja, prijazne do pobudnikov in zaposlenih. Pri tem nas vodi cilj: Ravnati družbeno odgovorno in tudi pri drugih spodbuditi takšen način delovanja.

- Zagovornik – glas otroka

Potreba po določitvi zagovornika otrok ali mladostnikov izhaja iz vsakdanje prakse in nanjo

pogosto opozarjajo tudi starši. Izhodišče so potrebe, da se v ospredje postopkov postavi otrokov interes, da ga upoštevamo oziroma obravnavamo kot samostojnega nosilca pravic in se okrepi njegov položaj v zadevah, ki se ga tičejo, še zlasti v primerih, ko starši ne zmorejo ali ne morejo sodelovati v njegovo korist (več o tem v Varuhovem Letnem poročilu 2006).

Z namenom začeti aktivnosti za umestitev zagovornika v družinski zakonik, ki je bil v pripravi, se je v septembru 2005 oblikovala **iniciativna delovna skupina** najprej treh, pozneje več strokovnjakov – predstavnikov Varuha človekovih pravic RS, vladnih, nevladnih organizacij in otrok. Da je problematika zares pereča, je dokazal tudi odziv na strokovni posvet, ki ga je skupina ob Varuhovi pomoči organizirala v aprilu 2006 (glej zbornik Zagovornik – glas otroka).

Na podlagi analize stanja in dotedanjih ugotovitev se je iniciativna delovna skupina odločila, da je za doseg postavljenega cilja ustrežnejše začeti **pilotski projekt**, z njim bi ob praktičnem delu pridobili odgovore na še odprta vprašanja in tako postavili temelje za umestitev zagovornika v zakonodajo in določitev protokola ravnanja.

Cilj pilotskega projekta je torej izdelati model programa zagovornika otrokovih pravic, ki bi ga bilo mogoče tako po vsebinski kot organizacijski zasnovi vključiti v formalnopravni sistem in s tem zagotoviti njegovo uvedbo na državni ravni. Model naj bi po Konvenciji o otrokovih pravicah otrokom omogočal dostopnost (mreža zagovornikov) in ustrezno dejavno sodelovanje v procesih odločanja.

Pilotski projekt Zagovornik – glas otroka poteka v letu 2007 in 2008, in sicer na petih projektnih lokacijah: v Centru za korekcijo sluha in govora Portorož ter na območjih Centrov za socialno delo Ljubljana Moste - Polje, Ljubljana Šiška, Nova Gorica in Sežana.

Vodja projekta in glavni koordinator je pri Varuh, delo na sodelujočih lokacijah pa vodijo koordinatorji, ki so tudi predstavniki Skupine za izvedbo pilotnega projekta (SIPP). V SIPP so vključeni predstavniki Belega obroča Slovenije, Centrov za socialno delo Ljubljana Moste - Polje, Ljubljana Šiška, Nova Gorica in Sežana, Centra za korekcijo sluha in govora Portorož, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za notranje zadeve, Mladinskega doma Jarše, otrok in mladih, civilne javnosti, Pravno-informacijskega centra, Seecrana, Skupnosti centrov za socialno delo Slovenije, Varuha človekovih pravic RS, Združenja proti spolnemu zlorabljanju in Zveze prijateljev mladine Slovenije.

Dejavnosti projekta v letu 2007 so zajemale:

- **pripravo podlage za potek projekta:** izdelavo projekta, finančnega načrta, organizacijske sheme, izjave o sodelovanju v projektu, etičnega kodeksa, izobraževalnega programa, meril za izbiro zagovornikov, smernic za predstavitev pilotskega projekta po projektnih lokacijah, zloženek, smernic za delo koordinatorjev;
- **usposabljanje zagovornikov:** izbor kandidatov in enoletno izobraževanje na Fakulteti za socialno delo in supervizijo enkrat mesečno, razen v poletnih mesecih;
- **vzpostavljanje krajevnih struktur, potrebnih za izvedbo programa:** projekt poteka na petih projektnih lokacijah (območjih). Namen postavitve projekta na teh območjih je seznaniti otroke, strokovnjake in širšo javnost s projektom. Z namenom približati zagovornika otroku v njegovem okolju (dostopnost) in za kakovostno izvajanje programa ima vsako področje koordinatorja, ki sodeluje z glavnim koordinatorjem pri Varuhu. Na vseh petih lokacijah smo pripravili predstavitev projekta in razdelili zloženke;

3

- **delo zagovornikov z otroki in mladostniki:** gre za sodelovanje s posameznim otrokom, njegovimi starši, institucijami, koordinatorjem v supervizijskih skupinah in pisanje poročila. Zagovornik zastopa le otroka – je njegov glas;
 - **vmesne in končne evalvacije:** te so namenjene spremljanju poteka projekta, odkrivanju pomanjkljivosti in sprotnim popravkom;
 - **izdelavo priporočil in predlogov za vključevanje programa zagovornika otrokovih pravic v formalnopravni sistem in splošno prakso kot samostojni neodvisni institut z mrežo zagovornikov po celotni Sloveniji.**
- *Ozaveščanje in izobraževanje na področju prizadevanj proti diskriminaciji*

Varuh človekovih pravic RS je tudi v letu 2007 nadaljeval protidiskriminacijsko ozaveščanje in izobraževanje za različne ciljne skupine. V tovrstno izobraževanje se uvršča protidiskriminacijsko ozaveščanje, treningi različnosti, medkulturni treningi in treningi s področja protidiskriminacijskega prava. Ključno pri tem je, da se to izobraževanje prilagaja posamezni ciljni skupini, kar običajno pomeni prepletanje in prilagajanje zgoraj omenjenih pristopov.

V letu 2007 je Varuh na podlagi opisanih pristopov pripravil protidiskriminacijske delavnice za študentke 3. letnika predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti, prostovoljce Pravne klinike v Pravno-informacijskem centru nevladnih organizacij – PIC, delovne invalide na konferenci na Čatežu in serijo delavnic za svetovalce na Zavodu RS za zaposlovanje, Območne službe Ljubljana. Predstavniki Varuha so pripravili tudi protidiskriminacijsko delavnico za dijake 3. letnika gimnazije Koper, policiste na Policijski upravi Celje in predstavnike ombudsmana Kosovo v Prištini.

Delavnica, ki jo je Varuh pripravil za študentke 3. letnika predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti, je zajemala 18 pedagoških ur v okviru izbirnega predmeta Metodika uvajanja v družbeno okolje v tretjem letniku programa Predšolske vzgoje. Delavnica je potekala dvakrat na teden po tri ure v letnem semestru študijskega leta 2006/2007 in je v celoti trajala tri tedne. Evalvacija delavnice je pokazala, da udeležence tako delo izobraževalcev kot razumljivost vsebine, njeno praktično uporabnost in način vodenja delavnice ocenjujejo kot odlično. Vse so tudi izrazile željo po nadaljnjem izobraževanju o protidiskriminacijskih vsebinah.

Varuh je za prostovoljce študente Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij – PIC, ki delujejo pri izvajanju brezplačne pravne pomoči, pripravil dvodnevno intenzivno delavnico osveščanja o diskriminaciji. Cilj delavnice je bil usposobiti študente, da bodo znali prepoznati pojave diskriminacije, se na njih ustrezno odzivati in tako tudi svojim strankam ponuditi ustrezne informacije in nasvete za uveljavljanje načela enakega obravnavanja. Hkrati so se udeleženci na delavnici srečali s svojimi predsodki in stereotipi, kar so ocenili za nujno in zaželeno znanje, ki jim bo koristilo tako v poklicnem kot zasebnem življenju. Rezultati delavnice in testa o prepoznavanju diskriminacije, ki smo ga izvedli na 96 študentih prava ob koncu 4. letnika Pravne fakultete v Ljubljani, so pokazali, da bi bila podobna izobraževanja nujna za vse študente Pravne fakultete. S testom prepoznavanja smo želeli preveriti, kolikšna je občutljivost na pojav diskriminacije in kako ga zaznavajo študentje prava, ki so že na koncu svojega študija in domnevno najbolj opremljeni z znanjem o temeljnih konceptih diskriminacije in pravnega varstva. Ugotovitve testa in delavnice kažejo, da študenti po končanem študiju prava nimajo zadostnega znanja o pojmih, mehanizmih in poteh odpravljanja diskriminacije.

Varuh in Zavod RS za zaposlovanje, Območna služba Ljubljana sta se po izvedbi poskusne enodnevne delavnice Zavodi za zaposlovanje proti diskriminaciji, ki jo je Varuh izvedel maja,

dogovorila za izvedbo nadaljnjih petih dvodnevni delavnic. Ciljna skupina teh delavnic so bili svetovalci in drugi zaposleni na Zavodu za zaposlovanje, Območna služba Ljubljana. Varuh je tako od septembra do sredine novembra 2007 pripravil in izvedel pet dvodnevni protidiskriminacijskih delavnic, v katerih se je izobrazilo prek 100 zaposlenih območne službe Zavoda RS za zaposlovanje. Udeleženci so delavnice ocenili kot izredno pozitivne, predvsem se to nanaša na pridobljeno zavedanje in znanje o mehanizmih in oblikah diskriminacije, spodbujen interes za diskriminacijo, uporabo interaktivnih metod ter strokovno usposobljenost in pozitivno naravnost izobraževalcev. Udeleženci so tudi prepoznali uporabnost tovrstnega izobraževanja za njihovo področje dela. Glede na to Varuh predlaga izvedbo protidiskriminacijskih delavnic tudi na drugih območnih službah Zavoda RS za zaposlovanje.

Na konferenci Zveze delovnih invalidov Slovenije smo pripravili tudi celodnevno delavnico Kaj je diskriminacija in kako jo odpravljati. Na delavnici se je znova jasno pokazalo skrb zbujačo nepoznavanje lastnih pravic in pravnih poti žrtev diskriminacije ter nejasnosti o tem, kaj je in kaj ni diskriminacija. Nepoznavanje lastnih pravic se pogosto konča pri brezizhodnih situacijah in prepričanju, da so si žrtve celo same krive za svoj položaj. Iz takšnega začaranega kroga pa te težko izstopijo. Po delavnici so udeleženci poleg obrazov in mehanizmov diskriminacije ter pravnih poti za varstvo svojih pravic še spoznali, da niso le potencialne žrtve, temveč so tudi sami del problema, tj. da se je treba upati izpostaviti, če naj se diskriminacija rešuje. Zaznali smo tudi nekaj sistemskih problemov in bili opozorjeni na občasno izogibanje presoji in ukrepanju Inšpektorata Republike Slovenije za delo. Ozaveščanje javnosti in še posebej določenih ranljivih ciljnih skupin o ukrepih proti diskriminaciji in obenem pristojnostih Varuha je zatorej nujno in nenadomestljivo.

Na gimnaziji Koper so bile v oktobru izvedene tri štiriurne delavnice, katere so se udeležili dijaki treh razredov 3. letnika gimnazije Koper. Dijaki so izkazali interes za poglobljeno proučevanje mehanizmov, ki poganjajo in ohranjajo diskriminacijo.

Izrednega pomena pri nadaljnjem ozaveščanju uslužbencev javnega sektorja je bila tudi *Anti-diskriminacijska delavnica za policiste*, ki sta jo decembra pripravila Varuh in Policijska akademija. V delavnici se je pokazalo veliko zanimanje policistov za diskriminacijo. Udeleženci so izrazili zadovoljstvo nad tem, da so imeli priložnost spoznati mehanizme in oblike diskriminacije, ki se jih prej niti niso zavedali in jih niso poznali. Na delavnici se je pokazala tudi potreba po sodelovanju in združevanju različnih akterjev v boju proti diskriminaciji tako na lokalni kot državni ravni. To združevanje vključuje tako policijo kot medije, civilno družbo, predstavnike lokalne skupnosti in predstavnike raznih državnih organov. Vsekakor bi bilo smiselno, da bi se poleg nadaljnjih protidiskriminacijskih delavnic za policiste razmišljalo tudi o podobnih delavnicah, ki bi združevale vse te akterje in tako pripomogle k sodelovanju, združevanju in mreženju različnih sektorjev in institucij pri odpravljanju diskriminacije in zagotavljanju načela enakega obravnavanja vsem brez razlik.

Predstavniki oddelka za diskriminacijo pri Varuhu so v prvi polovici leta 2007 kot strokovni sodelavci sodelovali v projektu EU Twinning na Madžarskem (Twinning Light project HU2004/IB/SO01-TL – Enforcement of equal opportunity policies and the effective implementation of the anti-discrimination law). Predstavniki Varuha so svoje izkušnje in znanje Madžarskemu uradu za enake možnosti ponudili v različnih fazah projekta. Ena predstavnica je sodelovala pri izvedbi protidiskriminacijskega ozaveščanja za madžarski Urad za enake možnosti in pri pripravi Komunikacijske strategije za ta urad. Druga predstavnica je sodelovala pri izvedbi protidiskriminacijskega osveščanja za različne madžarske organe in organizacije, ki so pomembni pri odpravljanju diskriminacije. Tretji predstavnik pa je sodeloval pri vzpostavljanju sodelovanja med različnimi institucijami in organizacijami (team building) za potrebe strateškega boja proti diskriminaciji na Madžarskem.

3

V okviru mednarodnega sodelovanja z ombudsmeni iz drugih držav je Varuh ponudil dvo-dnevno strokovno usposabljanje predstavnicam protidiskriminacijskega oddelka Ombudsmana Kosovo. Predstavljeni so bili načini Varuhovega delovanja na proaktivnem področju, kot so protidiskriminacijsko izobraževanje in promocija, priprava in izvedba projektov ter Varuhovo delovanje na področju obravnave pobud. Predstavnici kosovskega ombudsmana sta izrazili izredno zanimanje za proaktivno delo Varuha človekovih pravic, kar je sprožilo tudi željo in posledično povabilo, da bi predstavniki Varuha pripravili posebno protidiskriminacijsko delavnico za zaposlene pri Ombudsmanu Kosovo v Prištini. V novembru se je to tudi izvedlo. Poleg predstavnikov ombudsmana so se delavnice udeležili tudi predstavniki Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi in Sveta Evrope na Kosovu. Udeleženci so izrazili zadovoljstvo nad tem, da so imeli priložnost spoznati mehanizme in oblike diskriminacije, ki se jih prej niso dobro zavedali, in da so pridobili znanje o tem, kam vse sega diskriminacija in kam lahko vodi. Predvsem pa so izrazili zadovoljstvo nad tem, da bodo lahko v prihodnje na podlagi pridobljenega znanja v primerih diskriminacije učinkoviteje ukrepali.

3.2 Zaposleni

Na dan 31. 12. 2007 je bilo pri Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije 40 zaposlenih (med njimi štiri funkcionarji – varuhinja, dva namestnika varuhinje in generalni sekretar, 22 uradnikov, 10 strokovno-tehničnih uslužbencev in 4 uslužbenci za določen čas, med njimi dva pripravnika). Med uradniki je petnajst uradnikov I. kariernega razreda, pet II. kariernega, dva III. kariernega razreda; 27 zaposlenih ima univerzitetno izobrazbo (med njimi sta dva doktorja znanosti, štiri magistri znanosti in en specialist), štiri uslužbenci imajo visoko strokovno izobrazbo (med njimi ima en zaposlen specializacijo), štiri uslužbenci imajo višješolsko, pet srednješolsko izobrazbo.

Drugemu varuhu človekovih pravic je mandat potekel 21. februarja 2007, 22. februarja istega leta pa je začela svoj šestletni mandat nova varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek – Travnik. Maja 2007 je bila v Državnem zboru na predlog varuhinje imenovana namestnica varuhinje človekovih pravic mag. Kornelija Marzel, ki je funkcijo nastopila 1. julija 2007. Nadomestilo plače po prenehanju mandata sta v letu 2007 uveljavljala dva funkcionarja, in sicer eden dva meseca in eden 8 mesecev.

Državni zbor Republike Slovenije je na seji 27. septembra 2007 potrdil Zakon o sistemu plač v javnem sektorju, ki določa, da se plače funkcionarjev v skladu s tem zakonom začnejo obračunavati s 1. januarjem 2008. Zakon je med drugim določil tudi razvrstitev funkcionarjev v plačne razrede, pri čemer je zakonodajalec na predlog Vlade Republike Slovenije popolnoma arbitrarno, brez razumnih in stvarnih razlogov, razporedil funkcije varuha človekovih pravic, njegovega namestnika in generalnega sekretarja tako, da jim je znižal plačne razrede. Funkcijo varuha tako uvršča dva razreda nižje, namestnika varuha znižuje za štiri plačne razrede, generalnega sekretarja Varuha pa za dva plačna razreda nižje. Zakonska ureditev, ki je veljala do uveljavitve ZSPJS-UPB7, je določala, da ima varuh človekovih pravic plačo v višini plače predsednika ustavnega sodišča, njegovi namestniki pa v višini plače ustavnih sodnikov. Ureditev plač funkcionarjev Varuha človekovih pravic, ki je veljala do uveljavitve izpodbijanega zakona, je izhajala iz vloge in nalog Varuha človekovih pravic v sistemu državne ureditve. Temeljni element Varuhovega dela v vseh državah, kjer je ta institucija vzpostavljena, je njegova neodvisnost, saj ta pomeni jamstvo za nepristransko in objektivno obravnavo vseh pobud, ne glede na to, ali s svojo vsebino posegajo na zakonodajno, izvršilno ali sodno vejo oblasti. Varuha človekovih pravic opredeljuje 159. člen Ustave RS. Njegova ustavna funkcija je varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin posameznikov v razmerju do državnih organov, organov lokalne skupnosti in nosilcev javnih pooblastil. Varuh človekovih pravic je posebna ustavna institucija, ki ne sodi ne v izvršilno, ne v sodno in ne v zakonodajno vejo oblasti. Uvrstitev Varuha v poglavje o ustavnosti in zakonitosti Ustave RS opredeljuje njegov poseben položaj in teži v strukturi ustavno opredeljenih državnih institucij (organ sui generis). Menimo, da bodo z uveljavitvijo priloge 3 Zakona o sistemu plač v javnem sektorju, v delu, ki se nanaša na funkcionarje Varuha človekovih pravic, v tej instituciji z veliko verjetnostjo nastale razmere, ki bi lahko ogrozile učinkovito izvajanje z ustavo in zakonom določenih nalog. Status nadzornega organa namreč ocenjujejo tako javnost kot državni organi in javni uslužbenci tudi glede na njegovo mesto v plačni hierarhiji. Neodvisnost organa je treba zagotoviti tudi s finančno ustreznim nagrajevanjem vseh zaposlenih. Formalno znižanje statusa neodvisnega državnega organa, kar Varuh gotovo je, bo nedvomno poslabšalo položaj Varuha v razmerju oblastnih organov in s tem omajalo tudi zaupanje posameznikov do Varuha.

3

3.3 Finance

Varuh človekovih pravic RS je samostojen proračunski uporabnik in kot takšen samostojen predlagatelj za sredstva, ki so namenjena za njegovo delo. Tak položaj je sestavni del njegove neodvisnosti in samostojnosti, ki jo mora izvršilna veja oblasti spoštovati. Na predlog Varuha je Državni zbor RS za delo institucije za leto 2007 v državnem proračunu namenil 1.879.502 EUR. Sredstva so bila razdeljena v dva podprograma, in sicer:

- **za podprogram 01011203 Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin** so bila finančna sredstva določena v skupni višini 1.804.393 EUR. Sredstva za plače so bila določena v skupni višini 1.390.690 EUR (skupaj plače, prispevki in drugi osebni prejemki ter davek na izplačane plače), za materialne stroške 296.920 EUR, za investicijske izdatke 60.536 EUR, 49.987 EUR je bilo iz sredstev EU v okviru Prehodnega vira 2005, CRIS No. 2005/017-462.04 namenjenih za končanje projekta Twinning: Strengthening the national institutional structure for the fight against discrimination (Krepitev nacionalne institucionalne strukture za boj proti diskriminaciji).

Od odprodaje državnega premoženja so bila predvidena sredstva v višini 6.260 EUR (upoštevani so odprodaja dveh službenih vozil in prenesena sredstva od odprodaje državnega premoženja iz predhodnih proračunskih obdobj).

- **za podprogram 01011206 Izvajanje opcijskega protokola** so bila finančna sredstva določena v skupni višini 75.109 EUR. Od tega je bilo sredstev za plače 55.607 EUR, za materialne stroške 11.156 EUR in za sodelovanje z nevladnimi organizacijami 8.346 EUR.

Med letom je bilo, upoštevajoč zakonske možnosti in dejanske potrebe Varuha, izvedenih več prerazporeditev med posameznimi proračunskimi postavkami. Dejanska poraba po posameznih pro ačunskih postavkah in podprogramih je prikazana pod točkama 2 in 3 v nadaljevanju.

- **Poraba v okviru podprograma 01011203 Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin**

Za izplačilo plač in drugih izdatkov zaposlenim smo skupaj z davkom na izplačane plače v letu 2007 porabili 1.313.930 EUR. Od tega so znašale plače in dodatki 984.927 EUR, regres za letni dopust 23.041 EUR, povračila in nadomestila 53.098 EUR, sredstva za delovno uspešnost 12.010 EUR, sredstva za nadurno delo 2.367 EUR, drugi izdatki zaposlenim 2.439 EUR, prispevki delodajalcev za socialno varnost 161.121 EUR, za premije kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja na podlagi zakona o dodatnem pokojninskem zavarovanju javnih uslužbencev smo porabili 13.282 EUR. Davka na izplačane plače je bilo 61.645 EUR.

Za materialne stroške smo v letu 2007 skupaj s prerazporeditvami iz drugih proračunskih postavk Varuha porabili skupno 324.949 EUR. Od tega smo za pisarniški in splošni material in storitve porabili 118.909 EUR (med njimi največ za oblikovanje in tisk letnega poročila Varuha v slovenskem in angleškem jeziku, stroške prevajanja letnega poročila, raznih dopisov in pobud, ki jih v tujih jezikih instituciji Varuha naslavljaajo pobudniki, referatov, prispevkov in člankov), za posebni material in storitve smo porabili 1.896 EUR, za prevozne stroške 9.431 EUR, za energijo, vodo, komunalne storitve in komunikacije je bilo porabljenih 48.173 EUR, za izdatke za službena potovanja 21.694, za tekoče vzdrževanje 34.898 EUR (predvsem za vzdrževanje poslovnih prostorov), za poslovne najemnine in zakupnine 40.355 EUR, drugih operativnih odhodkov pa je bilo 49.593 EUR (med temi smo za izobraževanje v letu 2007 porabili 22.659 EUR (upoštevani so kotizacije, prevozni stroški, nočnine in dnevnice), za šolnine na podiplomskem in dodiplomskem študiju pa smo porabili 8.272 EUR).

Na podlagi Dogovora o sodelovanju pri pilotskem projektu za zakonsko opredelitev zagovornikov otrok in sodelovanju v času predsedovanja, sklenjenega med Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve ter Varuhom človekovih pravic RS, je ministrstvo na postavko materialnih stroškov Varuha človekovih pravic po sklepu Vlade RS prerazporedilo 3.000 EUR z namenom sofinanciranja izobraževanja kandidatov za zagovornike. Porabljenih je bilo 2.840 EUR, 160 EUR pa je ostalo neporabljenih zaradi prepozno posredovanega računa v izplačilo.

Za investicijske izdatke smo skupaj s prerazporeditvami iz drugih proračunskih postavk Varuha porabili skupno 113.150 EUR, od česar za nakup dveh prevoznih sredstev skupno 43.290 EUR, za nakup opreme, predvsem računalniške in komunikacijske 57.929 EUR, za investicijsko vzdrževanje 6.486 EUR, 5.445 EUR smo porabili za nakup nematerialnega premoženja – programske opreme in licenc. Zaradi nakupa službenih vozil po sistemu staro za novo, sredstva od prodaje dveh starih vozil v skupni višini 4.691 EUR niso bila neposredno nakazana na proračunsko postavko Varuha, temveč so bila obračunana in upoštevana pri samem nakupu oz. plačilu novega vozila. Tako so bila sredstva od prodaje državnega premoženja v višini 1.135 EUR in sredstva, pridobljena od odškodnin v višini 46 EUR, prenesena v proračunska sredstva Varuha človekovih pravic za leto 2008.

Iz sredstev EU smo v letu 2007 v okviru Prehodnega vira 2005, CRIS No. 2005/017-462.04 za končanje projekta Twinning: Strengthening the national institutional structure for the fight against discrimination (Krepitev nacionalne institucionalne strukture za boj proti diskriminaciji) porabili 29.471 EUR, Varuh človekovih pravic je bil pri končanju projekta soudeležen še z lastnimi finančnimi sredstvi iz proračunske postavke 3419 Materialni stroški v višini 3.695 EUR.

- **Poraba v okviru podprograma 01011206 Izvajanje Opcijskega protokola**

Varuh človekovih pravic je 24. 9. 2007 skladno s sklepom kolegija varuhinje človekovih pravic Ministrstvu za finance predlagal in realiziral prenos proračunskih sredstev v višini 10.000 EUR, in sicer s proračunske postavke 6761 Plače iz podprograma Opcijski protokol v stalno proračunsko rezervo proračuna Republike Slovenije za leto 2007, z namenom pomoči poplavljenim območjem. Ustrezno temu je bila proračunska postavka za ta znesek znižana.

Preostanek sredstev za plače 45.607 EUR je bil zaradi začetka izvajanja nalog po opcijskem protokolu šele v septembru 2007 porabljen v višini 20.547 EUR skupaj z davkom na izplačane plače. Od tega so znašale plače in dodatki 15.348 EUR, povračila in nadomestila 1.053 EUR, sredstva za delovno uspešnost 267 EUR, prispevki delodajalcev za socialno varnost 2.516 EUR, za premije kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja na podlagi zakona o dodatnem pokojninskem zavarovanju javnih uslužbencev smo porabili 145 EUR. Davka na izplačane plače je bilo 1.218 EUR.

Iz postavke materialnih stroškov Opcijskega protokola smo iz skupno dodeljenih sredstev v višini 11.156 EUR v letu 2007 prerazporedili sredstva v višini 7.011 EUR na postavko materialnih stroškov podprograma Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Tako je bilo od preostanka sredstev na tej postavki 4.145 EUR porabljenih 4.101 EUR. Od česar smo za pisarniški in splošni material in storitve porabili 3.196 EUR in za prevozne stroške 905 EUR.

Iz postavke sredstev, namenjenih sodelovanju z nevladnimi organizacijami, 8.346 EUR smo med letom prerazporedili 4.255 EUR na postavko materialnih stroškov podprograma Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Preostanek sredstev 4.091 EUR ni bil porabljen zaradi dolgotrajnosti izvedbe postopka izbire nevladnih organizacij in dolgotrajnega postopka sprejemanja Pravidnika o povračilu stroškov in o nagradah osebam iz organizacij, ki bodo opravljale naloge oziroma izvrševale pooblastila po določbah Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju.

3

3.4 Statistika

Podpoglavje prikazuje statistične podatke o obravnavanju zadev pri Varuhu človekovih pravic RS od 1. januarja do 31. decembra 2007.

1. **ODPRTE ZADEVE V LETU 2007:** Odprte zadeve od 1. januarja do 31. decembra 2007.

2. **ZADEVE V OBRAVNAVI V LETU 2007:** Poleg odprtih zadev v letu 2007 vključuje še:

- prenesene zadeve – nezaključene zadeve iz leta 2006, ki smo jih obravnavali v letu 2007,
- ponovno odprte zadeve – zadeve, pri katerih je bil postopek obravnave pri Varuhu na dan 31. decembra 2006 zaključen, v letu 2007 pa se je zaradi novih vsebinskih dejstev in okoliščin njihovo obravnavanje nadaljevalo. Ker je šlo za nove postopke v istih zadevah, v takšnih primerih nismo odpirali novih spisov. Zaradi tega ponovno odprte zadeve niso upoštevane med odprtimi zadevami v letu 2006, temveč le med zadevami v obravnavi v letu 2007.

3. **ZAKLJUČENE ZADEVE:** Upoštevane so vse zadeve v obravnavi v letu 2007, ki so bile zaključene do 31. decembra 2007.

• ODPRTE ZADEVE

Od 1. januarja do 31. decembra 2007 je bilo **odprtih 2.769 zadev**, kar pomeni 11,11-odstotno povečanje pripada glede na leto 2006. Največ novih pobud je prišlo neposredno od pobudnikov, večina v pisni obliki (2.439 ali 88 odstotkov), v poslovanju zunaj sedeža 59, po telefonu 15, prek uradnih zaznamkov 20 in kot odstopljene zadeve drugih državnih organov 17. Na lastno pobudo je Varuh odprl 79 zadev (2,8 odstotka), eno tudi kot širše vprašanje. Varuh je prejel tudi 16 anonimnih pobud.

Tabela 4.1: Število odprtih zadev pri Varuhu človekovih pravic RS za obdobje 2001–2007 po posameznih področjih dela

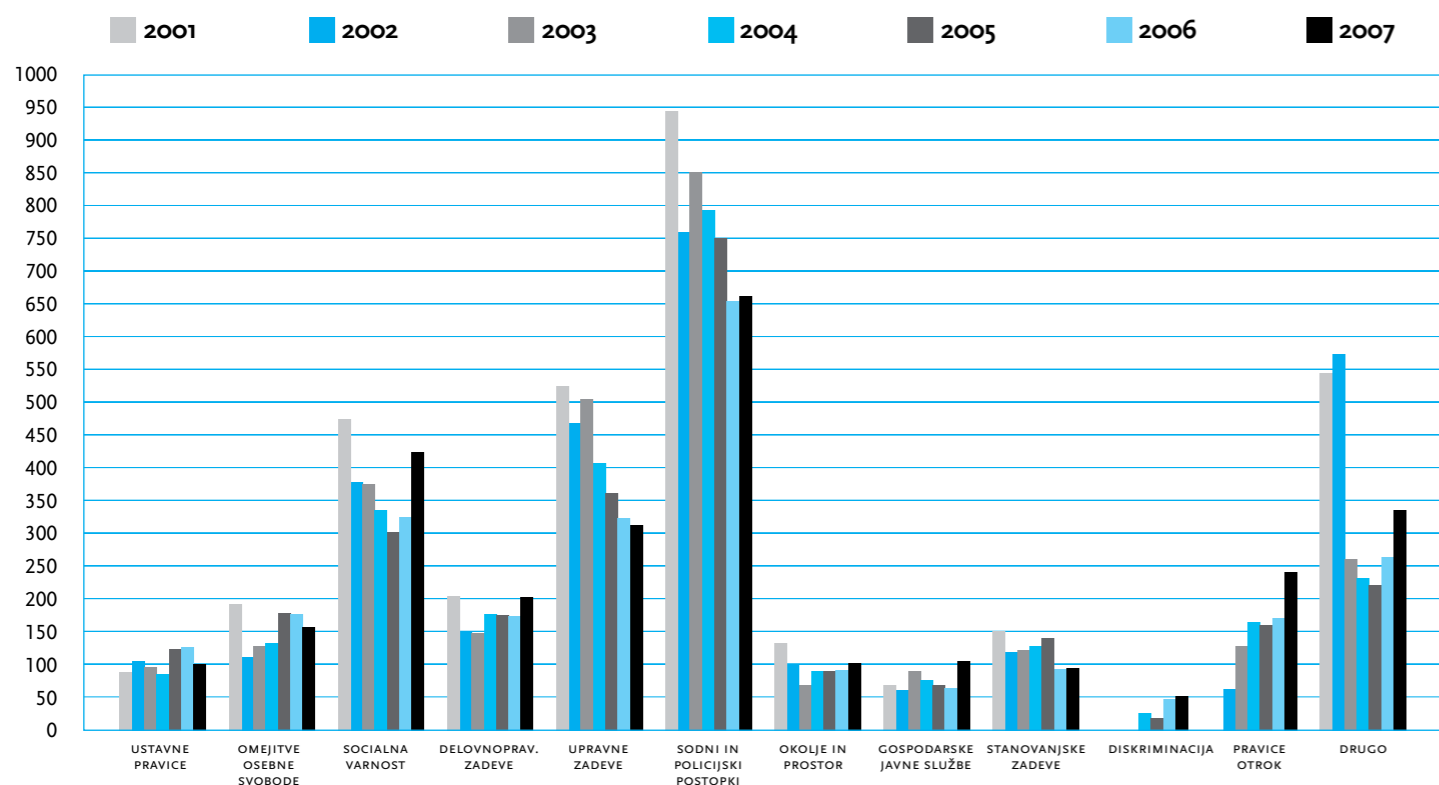
PODROČJE DELA	ODPRTE ZADEVE														Indeks (07/06)
	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		
	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	
1. Ustavne pravice	86	2,60 %	103	3,60 %	94	3,40 %	85	3,20 %	123	4,80 %	125	5,00 %	98	3,50 %	78,4
2. Omejitve osebne svobode	190	5,80 %	110	3,80 %	127	4,60 %	130	4,90 %	177	6,90 %	176	7,10 %	157	5,70 %	89,2
3. Socialna varnost	472	14,30 %	377	13,10 %	375	13,60 %	335	12,70 %	300	11,70 %	324	13,00 %	424	15,30 %	130,9
4. Delovnopravne zadeve	202	6,10 %	150	5,20 %	146	5,30 %	175	6,70 %	174	6,80 %	170	6,80 %	200	7,20 %	117,6
5. Upravne zadeve	523	15,80 %	468	16,30 %	503	18,30 %	406	15,40 %	360	14,00 %	322	12,90 %	310	11,20 %	96,3
6. Sodni in polic. postopki	941	28,50 %	757	26,40 %	849	30,80 %	792	30,10 %	749	29,10 %	654	26,20 %	661	23,90 %	101,1
7. Okolje in prostor	130	3,90 %	96	3,30 %	67	2,40 %	89	3,40 %	88	3,40 %	90	3,60 %	102	3,70 %	113,3
8. Gospodarske javne službe	67	2,00 %	58	2,00 %	88	3,20 %	75	2,90 %	67	2,60 %	64	2,60 %	104	3,80 %	162,5
9. Stanovanjske zadeve	150	4,50 %	119	4,10 %	121	4,40 %	127	4,80 %	140	5,40 %	91	3,70 %	92	3,30 %	101,1
10. Diskriminacija							25	1,00 %	17	0,70 %	46	1,90 %	49	1,80 %	106,5
11. Pravice otrok			60	2,10 %	127	4,60 %	162	6,20 %	159	6,20 %	168	6,70 %	238	8,60 %	141,7
12. Ostalo	543	16,40 %	572	19,90 %	257	9,30 %	230	8,70 %	220	8,50 %	262	10,50 %	334	12,10 %	127,5
SKUPAJ	3.304	100 %	2.870	100 %	2.754	100 %	2.631	100 %	2.574	100 %	2.492	100 %	2.769	100 %	111,1

3

Tudi v letu 2007 je bilo največ zadev odprtih s področij sodni in policijski postopki (661 oziroma 23,9 odstotka), socialna varnost (424 oziroma 15,3 odstotka) in ostalo (334 oziroma 12,1 odstotka vseh odprtih zadev).

Iz tabele 4.1 in slike 4.1 je razvidno, da se je število odprtih zadev v letu 2007 glede na leto 2006 najbolj povečalo na področjih gospodarske javne službe (s 64 na 104 oz. za 62,5 odstotka), pravice otrok (s 168 na 238 oz. za 41,7 odstotka) in socialna varnost (s 324 na 424 oz. za 30,9 odstotka). Največje zmanjšanje odprtih zadev v letu 2007 glede na leto 2006 pa je zaslediti na področjih ustavne pravice (za 21,6 odstotka) in omejitev osebne svobode (za 10,8 odstotka).

Slika 4.1: Primerjave med številom odprtih zadev po posameznih področjih dela Varuha človekovih pravic RS v obdobju 2001–2007

• ZADEVE V OBRAVNAVI

Med zadeve v obravnavi so vključene zadeve, odprte na podlagi pobud v letu 2007, zadeve, prenesene v obravnavo iz leta 2006, in v letu 2007 ponovno odprte zadeve.

Tabela 4.2: Število zadev v obravnavi pri Varuhu človekovih pravic RS v letu 2007

PODROČJE DELA	ŠTEVILO ZADEV V OBRAVNAVI				Delež po področjih dela
	Odprte zadeve v 2007	Prenos zadev iz 2006	Ponovno odprte zadeve v 2007	Skupaj zadeve v obravnavi	
1. Ustavne pravice	98	3	4	105	3,40 %
2. Omejitve osebne svobode	157	20	3	180	5,80 %
3. Socialna varnost	424	25	23	472	15,30 %
4. Delovnopravne zadeve	200	16	4	220	7,10 %
5. Upravne zadeve	310	38	5	353	11,40 %
6. Sodni in policijski postopki	661	54	19	734	23,80 %
7. Okolje in prostor	102	20	1	123	4,00 %
8. Gospodarske javne službe	104	1	2	107	3,50 %
9. Stanovanjske zadeve	92	1	7	100	3,20 %
10. Diskriminacija	49	7	1	57	1,90 %
11. Pravice otrok	238	31	5	274	8,90 %
12. Ostalo	334	17	9	360	11,70 %
SKUPAJ	2.769	233	83	3.085	100,00 %

Iz tabele je razvidno, da je bilo v letu 2007 obravnavanih 3.085 zadev, od tega 2.769 zadev, odprtih v letu 2007 (89,7 odstotka), 233 zadev, prenesenih v obravnavanje iz leta 2006 (7,6 odstotka), in 83 v letu 2007 ponovno odprtih zadev (2,7 odstotka). Iz tabele 4.3 je razvidno, da je bilo v letu 2007 glede na leto 2006 v obravnavi za 12 odstotkov več zadev.

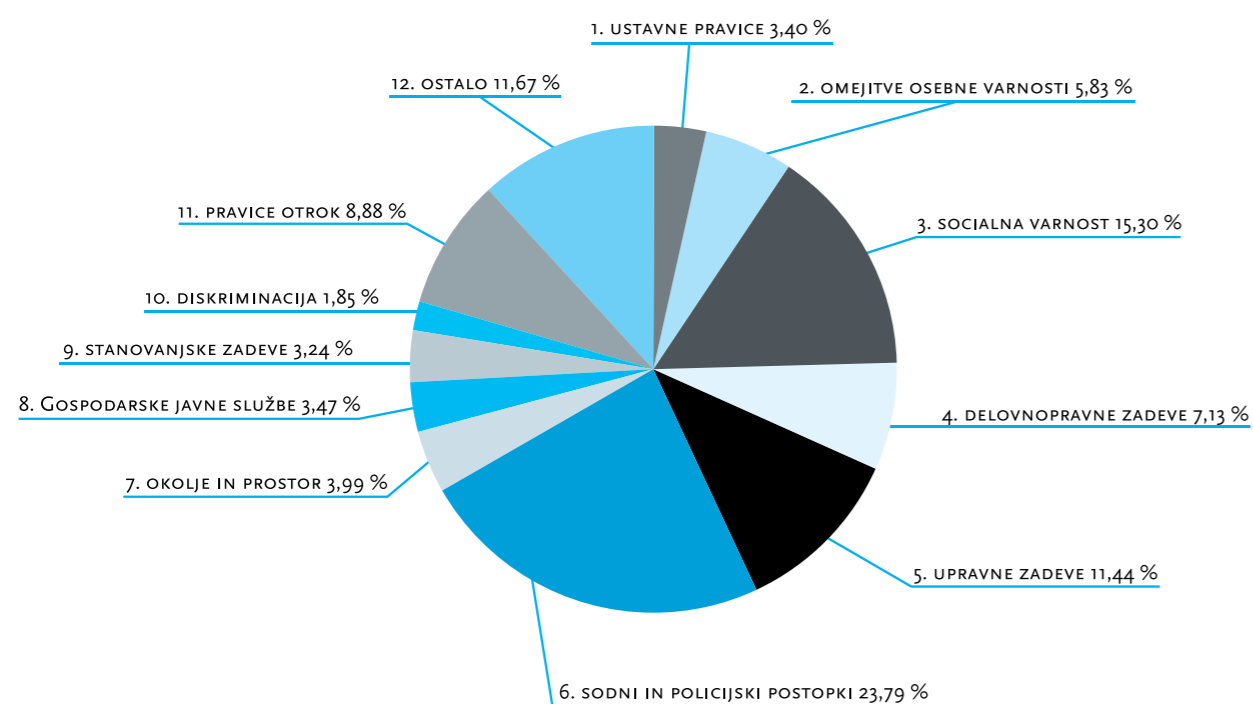
- Največ zadev je bilo v letu 2007 obravnavanih iz sodnih in policijskih postopkov (734 zadev oziroma 23,79 odstotka), socialne varnosti (472 zadev oziroma 15,30 odstotka) in drugih zadev (360 zadev oziroma 11,67 odstotka). Število zadev v obravnavi se je glede na leto 2006 najbolj povečalo na področjih gospodarske javne službe (z 69 na 107 zadev oz. 55,1-odstotno povečanje), pravice otrok (s 191 na 274 zadev oz. 43,5-odstotno povečanje) in socialna varnost (s 354 na 472 zadev oz. 33,3-odstotno povečanje).

3

Tabela 4.3: Primerjava med številom zadev v obravnavi Varuha človekovih pravic RS po posameznih področjih dela v obdobju 2001–2007

PODROČJE DELA	ZADEVE V OBRAVNAVI														Indeks (07/06)
	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		
	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	
1. Ustavne pravice	90	2,50 %	128	3,70 %	105	3,30 %	91	3,00 %	141	4,80 %	139	0,1	105	0	75,5
2. Omejitve osebnosti svobode	206	5,70 %	134	3,80 %	145	4,50 %	143	4,80 %	194	6,50 %	201	0,1	180	0,1	89,6
3. Socialna varnost	549	15,20 %	468	13,40 %	451	14,10 %	393	13,10 %	339	11,40 %	354	0,1	472	0,2	133,3
4. Delovnopravne zadeve	213	5,90 %	174	5,00 %	166	5,20 %	199	6,70 %	197	6,60 %	184	0,1	220	0,1	119,6
5. Upravne zadeve	591	16,30 %	632	18,10 %	613	19,10 %	488	16,30 %	435	14,70 %	367	0,1	353	0,1	96,2
6. Sodni in policijski postopki	1041	28,80 %	925	26,50 %	929	29,00 %	893	29,80 %	862	29,10 %	719	0,3	734	0,2	102,1
7. Okolje in prostor	143	4,00 %	118	3,40 %	83	2,60 %	98	3,30 %	101	3,40 %	102	0	123	0	120,6
8. Gospodarske javne službe	68	1,90 %	69	2,00 %	97	3,00 %	82	2,70 %	73	2,50 %	69	0	107	0	155,1
9. Stanovanjske zadeve	154	4,30 %	134	3,80 %	133	4,10 %	136	4,50 %	149	5,00 %	108	0	100	0	92,6
10. Diskriminacija							27	0,90 %	24	0,80 %	49	0	57	0	116,3
11. Pravice otrok			60	1,70 %	150	4,70 %	179	6,00 %	207	7,00 %	191	0,1	274	0,1	143,5
12. Ostalo	564	15,60 %	648	18,60 %	335	10,40 %	263	8,80 %	241	8,10 %	271	0,1	360	0,1	132,8
SKUPAJ	3.619	100 %	3.490	100 %	3.207	100 %	2.992	100 %	2.963	100 %	2.754	100 %	3.085	100 %	112

Slika 4.2: Deleži zadev v obravnavi pri Varuhu človekovih pravic RS po posameznih področjih dela v letu 2007

• ZADEVE PO STANJU OBRAVNAVANJA

- Zaključene zadeve:** Zadeve, katerih obravnavanje je bilo 31. decembra 2007 končano.
- Zadeve v reševanju:** Zadeve, ki so bile 31. decembra 2007 v postopku reševanja.
- Zadeve v rokovniku:** Zadeve, pri katerih smo 31. decembra 2007 pričakovali odgovor na poizvedbe oziroma druga dejanja v postopku.

V letu 2007 je bilo v obravnavi 3.085 zadev, od tega je bilo 31. decembra 2007 zaključenih 2.652 oziroma 86 odstotkov vseh v letu 2007 obravnavanih zadev. V obravnavi je bilo preostalih 433 zadev (14 odstotkov), izmed katerih je bilo 213 zadev v rokovniku in 220 zadev v reševanju.

Tabela 4.4: Primerjava števila zadev v obravnavi Varuha človekovih pravic RS glede na stanje obravnavanja v letih od 2001 do 2007 (ob koncu koledarskega leta)

STANJE OBRAVNAVANJA ZADEV	LETO 2001 (stanje 31. 12. 2001)		LETO 2002 (stanje 31. 12. 2002)		LETO 2003 (stanje 31. 12. 2003)		LETO 2004 (stanje 31. 12. 2004)		LETO 2005 (stanje 31. 12. 2005)		LETO 2006 (stanje 31. 12. 2006)		LETO 2007 (stanje 31. 12. 2007)		Indeks (07/06)
	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	Štev.	Delež	
	Zaključene	3.132	86,50 %	3.087	88,50 %	2.827	91,90 %	2.665	89,10 %	2.766	93,40 %	2.521	91,50 %	2.652	
V reševanju	308	8,50 %	141	4,00 %	51	1,60 %	109	3,60 %	57	1,90 %	115	4,20 %	220	7,10 %	191,3
V rokovniku	179	5,00 %	262	7,50 %	209	6,50 %	218	7,30 %	140	4,70 %	118	4,30 %	213	6,90 %	180,5
SKUPAJ	3.619	100 %	3.490	100 %	3.087	100 %	2.992	100 %	2.963	100 %	2.754	100 %	3.085	100,00 %	112

• ZAKLJUČENE ZADEVE

V letu 2007 je bilo zaključenih 2.652 zadev, kar je 5,2-odstotno povečanje števila zaključenih zadev glede na leto 2006. Po primerjavi števila teh zadev (2.652) s številom odprtih zadev v letu 2007 (2.769) pa ugotavljamo, da je bilo v letu 2007 zaključenih 4,3 odstotka manj zadev, kot jih je bilo odprtih. To je povezano s povečanim pripadom zadev v zadnjih treh mesecih leta 2007.

3

Tabela 4.5: Primerjava števila zaključenih zadev v obravnavi Varuha človekovih pravic RS po področjih dela v obdobju 2001–2007

PODROČJE DELA	ŠTEVILO ZAKLJUČENIH ZADEV							Indeks (07/06)
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Ustavne pravice	67	115	99	73	131	136	85	62,5
2. Omejitve osebne svobode	196	116	133	130	175	181	157	86,7
3. Socialna varnost	494	413	410	369	325	329	413	125,5
4. Delovnopravne zadeve	192	156	140	177	187	168	182	108,3
5. Upravne zadeve	437	520	505	416	399	329	293	89,1
6. Sodni in policijski postopki	921	863	821	786	803	665	636	95,6
7. Okolje in prostor	124	102	77	85	91	82	101	123,2
8. Gospodarske javne službe	58	59	84	79	70	68	94	138,2
9. Stanovanjske zadeve	139	123	123	129	140	107	91	85
10. Diskriminacija				20	21	42	30	71,4
11. Pravice otrok		40	124	147	190	160	241	150,6
12. Ostalo	504	580	311	254	234	254	329	129,5
SKUPAJ	3.132	3.087	2.827	2.665	2.766	2.521	2.652	105,2

• **PODROBEN PREGLED OBRAVNAVANIH ZADEV PO PODROČJIH IN PODPODROČJIH DELA**

Na področju **1. Ustavne pravice** je bilo v letu 2007 v obravnavi 105 zadev, kar je glede na leto 2006, ko jih je bilo obravnavanih 139, 24,5 odstotka manj. Zadeve iz ustavnih pravic pomenijo 3,4 odstotka vseh obravnavanih zadev. Na tem področju izstopata podpodročji varstvo osebnih podatkov s 37 zadevami v letu 2007 (enako število glede na leto 2006) in etika javne besede s 23 zadevami (50-odstotno zmanjšanje glede na leto 2006).

Število zadev v obravnavi na področju **2. Omejitve osebne svobode** se je v letu 2007 glede na leto 2006 zmanjšalo za 10,4 odstotka (z 201 na 180). Zmanjšanje števila zadev v obravnavi v letu 2007 je opaziti na podpodročjih ilegalni tujci in prosilci za azil (z 18 na 7) in pripornikov (z 58 na 39). S 17,2-odstotnim povečanjem števila obravnavanih zadev izstopa podpodročje zaporniki (s 87 na 102).

Na področju **3. Socialna varnost** se je število zadev v obravnavi v letu 2007 glede na leto 2006 povečalo za 33,3 odstotka (s 354 na 472). Največji delež med temi podpodročji imajo zadeve v zvezi s pokojninskim (98 zadev oziroma 20,8 odstotka) in invalidskim zavarovanjem (77 zadev oziroma 16,3 odstotka). Povečanje števila obravnavanih zadev v primerjavi s prejšnjim obdobjem je opaziti na podpodročjih institucionalno varstvo (z 11 na 26), socialne storitve (s 15 na 28) in zdravstveno varstvo (s 50 na 72).

Na področju **4. Delovnopravne zadeve** se je število zadev v obravnavi v letu 2007 (220) glede na leto 2006 (184) povečalo za 19,6 odstotka. V primerjavi s prejšnjim obdobjem je zaslediti povečanje zadev skoraj na vseh podpodročjih, največ med štipendijami (s 3 na 9) in delavcih v državnih organih (s 46 na 73); 36,2-odstotno zmanjšanje obravnavanih zadev je opaziti zgolj na podpodročju brezposelnost (s 47 na 30).

Področje **5. Upravne zadeve** pomeni z obravnavanimi 353 zadevami kljub 3,8-odstotnemu zmanjšanju glede na leto 2006 (367) tretjo največjo vsebinsko zaokroženo celoto vseh

zadev, ki jih je Varuh obravnaval v letu 2007. Največji povečanja pripada zadev je opaziti v premoženjskopравnih zadevah (z 20 na 29) in davkih (z 58 na 63). Zmanjšan pripad je bil na podpodročju državljanstvo, upravni postopki in denacionalizacija. Številčno gledano je med njimi največji upad zadev v upravnih postopkih, kjer se je število v primerjavi s prejšnjim obdobjem zmanjšalo s 104 na 89 oziroma za 14,4 odstotka.

Varuh je tudi v letu 2007 največ zadev obravnaval s področja **6. Sodni in policijski postopki** (734 zadev oziroma 23,8 odstotka), med katere uvrščamo zadeve v zvezi s policijskimi, pred-sodnimi, kazenskimi in civilnimi postopki, postopki v delovnih in socialnih sporih, postopki o prekrških, upravnimi sodnimi postopki, zadeve v zvezi z odvetništvom in notariatom ter ostalo. Iz indeksa gibanja števila zadev v obravnavi v letu 2007 glede na leto 2006 (102,1) je razvidno, da se je glede na leto 2006 število zadev na tem področju povečalo, in sicer s 719 v letu 2006 na 734 v letu 2007. Mogoče je zaslediti tudi povečanje števila obravnavanih zadev na podpodročjih kazenski postopki (s 54 na 69 – 27,8-odstotno povečanje) in postopki o prekrških (s 47 na 62 – 31,9-odstotno povečanje). Prav tako je opaznejše povečanje pripada na podpodročju ostalo, kamor razvrščamo zadeve, ki ne sodijo v nobeno izmed omenjenih – na tem podpodročju se je število zadev v primerjavi s prejšnjim obdobjem povečalo za kar 67,6 odstotka (s 34 na 57). Izpostaviti je treba pred-sodne postopke s 36,8-odstotnim zmanjšanjem in postopke pred delovnim in socialnim sodiščem z 12,5-odstotnim zmanjšanjem. Največji delež med vsemi zadevami v obravnavi, kljub 6,8-odstotnemu zmanjšanju glede na prejšnje obdobje (s 366 na 341), pripada civilnim postopkom.

Na področju **7. Okolje in prostor** v letu 2007 se je število zadev v obravnavi glede na leto 2006 povečalo za 20,6 odstotka. Kljub zmanjšanju števila obravnavanih zadev na podpodročju posegi v okolje in urejanje prostora se je močno povzpelo število obravnavanih zadev na podpodročju ostalo, in sicer s 17 na 43 (152,9-odstotno povečanje).

Število zadev v obravnavi se je v letu 2007 glede na leto 2006 na področju **8. Gospodarske javne službe** povečalo z 69 na 107 (za 55,1 odstotka). Pri tem je opaziti večje povečanje na komunikacijah (s 16 na 32) in v komunalnem gospodarstvu (z 19 na 30).

Na področju **9. Stanovanjske zadeve** se je število obravnavanih zadev v letu 2007 glede na leto 2006 zmanjšalo za 7,4 odstotka (108 v letu 2006 oziroma 100 v letu 2007). Opaziti je bilo povečanje števila na stanovanjskem gospodarstvu (s 13 na 20) in zmanjšanje števila zadev v stanovanjskih razmerjih (s 77 na 60).

Število zadev v obravnavi na področju **10. Diskriminacije** se je v letu 2007 glede na leto 2006 povečalo za 16,3 odstotka (s 49 na 57).

Področje **11. Pravice otrok** je od leta 2004 samostojno klasifikacijsko področje. V letu 2005 smo ga zaradi boljše preglednosti razdelili na podpodročja, določena na podlagi izkušenj. Število zadev, povezanih z otroki, se je povečalo z 191 v letu 2006 na 274 v letu 2007 (za 43,5 odstotka). Največji delež na tem področju zajemajo zadeve glede stikov s starši, teh smo v letu 2007 prejeli 83. Poleg tega kaže izpostaviti povečanje pripada zadev na podpodročju nasilje nad otroki zunaj družine (s 4 na 21).

V področje **12. Ostalo** razvrščamo tiste zadeve, ki jih ni mogoče uvrstiti v nobeno od opredeljenih področij. V letu 2007 smo obravnavali 360 takšnih zadev, kar pomeni glede na leto 2006, ko jih je bilo obravnavanih 271, 32,8-odstotno povečanje.

3

Tabela 4.6: Pregled obravnavanih zadev pri Varuhu človekovih pravic RS v letu 2007 po področjih dela

PODROČJE DELA	Obravnavane zadeve v letu 2006	Obravnavane zadeve v letu 2007	Indeks (07/06)
1. Ustavne pravice	139	105	75,5
1.1 Svoboda vesti	4	10	250
1.2 Etika javne besede	46	23	50
1.3 Zbiranje in združevanje	6	6	100
1.4 Varnostne službe	0	2	–
1.5 Volilna pravica	6	3	50
1.6 Varstvo osebnih podatkov	37	37	100
1.7 Dostop do inf. javnega značaja	6	1	16,7
1.8 Ostalo	34	23	67,6
2. Omejitve osebne svobode	201	180	89,6
2.1 Priporniki	58	39	67,2
2.2 Zaporniki	87	102	117,2
2.3 Psihiatrični bolniki	21	17	81
2.4 Osebe v socialnovarstvenih zavodih	2	7	350
2.5 Mladinski domovi	1	1	100
2.6 Ilegalni tujci in prosilci za azil	18	7	38,9
2.7 Osebe v policijskem pridržanju	7	0	–
2.8 Ostalo	8	7	87,5
3. Socialna varnost	354	472	133,3
3.1 Pokojninsko zavarovanje	74	98	132,4
3.2 Invalidsko zavarovanje	63	77	122,2
3.3 Zdravstveno zavarovanje	54	56	103,7
3.4 Zdravstveno varstvo	50	72	144
3.5 Socialni prejemki in pomoči	54	69	127,8
3.6 Socialne storitve	15	28	186,7
3.7 Institucionalno varstvo	11	26	236,4
3.8 Ostalo	33	46	139,4
4. Delovnoppravne zadeve	184	220	119,6
4.1 Delovno razmerje	73	86	117,8
4.2 Brezposelnost	47	30	63,8
4.3 Delavci v državnih organih	46	73	158,7
4.4 Štipendije	3	9	300
4.5 Ostalo	16	22	137,5
5. Upravne zadeve	367	353	96,2
5.1 Državljanstvo	34	28	82,4
5.2 Tujci	36	38	105,6

5.3 Denacionalizacija	24	21	87,5
5.4 Premoženjskoppravne zadeve	20	29	145
5.5 Davki	58	63	108,6
5.6 Carine	3	2	66,7
5.7 Upravni postopki	104	89	85,6
5.8 Družbene dejavnosti	67	63	94
5.9 Ostalo	20	20	100
6. Sodni in policijski postopki	719	734	102,1
6.1 Policijski postopki	112	116	103,6
6.2 Predsodni postopki	38	24	63,2
6.3 Kazenski postopki	54	69	127,8
6.4 Civilni postopki in razmerja	366	341	93,2
6.5 Postopki pred del. in soc. sod.	40	35	87,5
6.6 Postopki o prekrških	47	62	131,9
6.7 Upravni sodni postopki	10	11	110
6.8 Odvetništvo in notariat	18	19	105,6
6.9 Ostalo	34	57	167,6
7. Okolje in prostor	102	123	120,6
7.1 Posegi v okolje	48	44	91,7
7.2 Urejanje prostora	37	36	97,3
7.3 Ostalo	17	43	252,9
8. Gospodarske javne službe	69	107	155,1
8.1 Komunalno gospodarstvo	19	30	157,9
8.2 Komunikacije	16	32	200
8.3 Energetika	9	9	100
8.4 Promet	22	28	127,3
8.5 Koncesije	0	0	–
8.6 Ostalo	3	8	–
9. Stanovanjske zadeve	108	100	92,6
9.1 Stanovanjska razmerja	77	60	77,9
9.2 Stanovanjsko gospodarstvo	13	20	153,8
9.3 Ostalo	18	20	111,1
10. Diskriminacija	49	57	116,3
10.1 Nacionalne in etnične manjšine	14	10	71,4
10.2 Enake možnosti po spolu	0	1	–
10.3 Enake možnosti pri zaposlovanju	4	3	–
10.4 Ostalo	31	43	138,7
11. Pravice otrok	191	274	143,5
11.1 Stiki s starši	42	83	197,6
11.2 Preživnine, otroški dodatki, upravljanje ot. prem.	31	26	83,9

3

PODROČJE DELA	Obravnavane zadeve v letu 2006	Obravnavane zadeve v letu 2007	Indeks (07/06)
11.3 Rejništvo, skrbništvo, zavodsko varstvo	31	35	112,9
11.4 Otroci s posebnimi potrebami	15	22	146,7
11.5 Otroci manjšin in ogroženih skupin	3	6	200
11.6 Nasilje nad otroki v družini	17	9	52,9
11.7 Nasilje nad otroki zunaj družine	4	21	525,0
11.8 Ostalo	48	72	150,0
12. Ostalo	271	360	132,8
12.1 Zakonodajne pobude	14	18	128,6
12.2 Poprava krivic	9	16	177,8
12.3 Osebnе težave	36	60	166,7
12.4 Pojasnila	117	109	93,2
12.5 V vednost	70	141	201,4
12.6 Anonimne vloge	25	16	64,0
12.7 Varuh	0	0	-
SKUPAJ	2.754	3.085	112,0

• ODPRTE ZADEVE PO REGIJAH

V tabeli 4.7 je podan prikaz odprtih zadev po statističnih regijah in upravnih enotah. Tudi v letu 2007 smo pri razvrstitvi odprtih zadev po regijah in upravnih enotah upoštevali enako podlago za geografsko razdelitev Republike Slovenije (Ivan Gams: Geografske značilnosti Slovenije, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992). Kot merilo za razvrstitev zadev po posameznih upravnih enotah smo upoštevali stalno prebivališče pobudnika, pri osebah na prestajanju zaporne kazni oziroma na zdravljenju v psihiatričnih bolnišnicah pa kraj njihovega začasnega prebivališča (kraj prestajanja zaporne kazni oziroma zdravljenja).

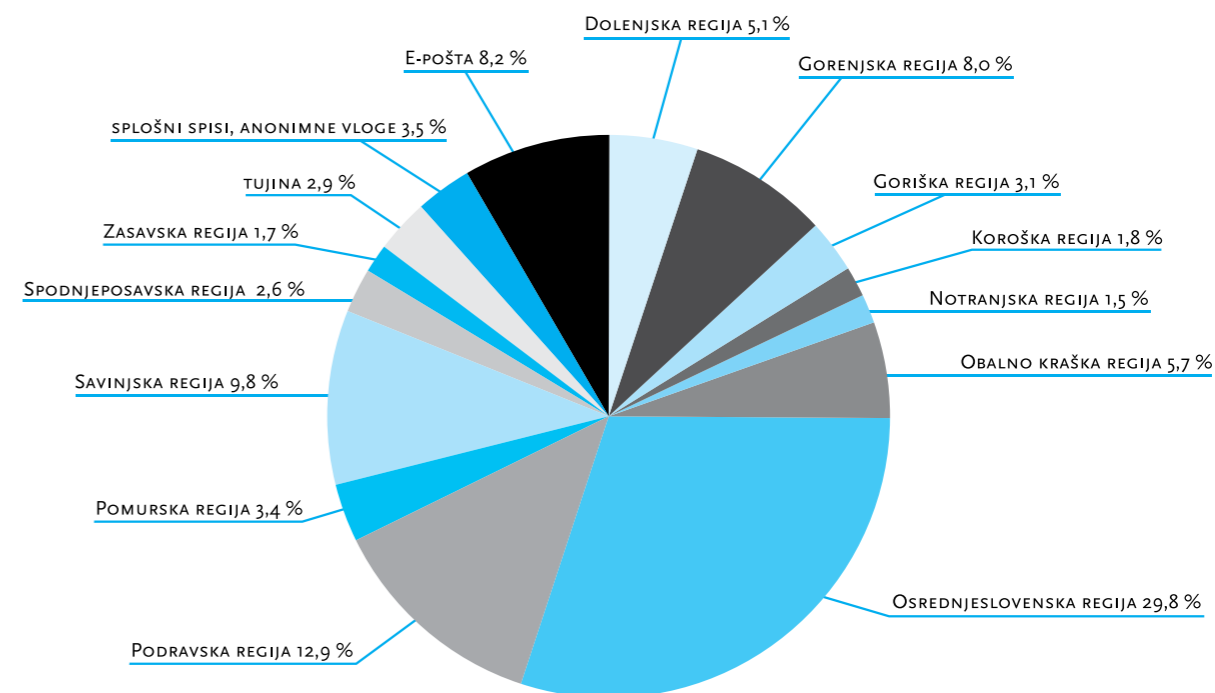
Med 2.769 odprtimi zadevami v letu 2007 je bilo tudi 80 zadev, ki se nanašajo na prebivalce drugih držav (največ iz Bosne in Hercegovine, Srbije in Črne gore), in 97 anonimnih vlog oziroma splošnih spisov. Splošne spise odpremo, če gre za obravnavanje širše problematike, in ne samo za obravnavanje posameznega problema. Obravnavanje splošnih spisov se lahko začne na Varuhovo pobudo oziroma na podlagi ene ali več vsebinsko povezanih zadev, ki kažejo na določen širši problem. Pomembno je izpostaviti tudi pobude, prejete po elektronski pošti. V letu 2007 smo tako prejeli 226 pobud.

Največ zadev je bilo v letu 2007 odprtih iz osrednjeslovenske regije (825 oziroma 29,8 odstotka vseh odprtih zadev v letu 2007), od tega 619 zadev z območja UE Ljubljana, 357 zadev oziroma 12,9 odstotka iz podravske regije, od tega 220 z območja UE Maribor, in 272 zadev iz savinjske regije (9,8 odstotka vseh odprtih zadev). Največje povečanje pripada zadev zasledimo v letu 2007 glede na leto 2006 iz gorenjske regije: s 149 na 221 zadev (48,3-odstotno povečanje) in goriške regije: s 60 na 86 zadev (43,3-odstotno povečanje pripada). Zmanjšanje pripada zadev v letu 2007 glede na leto 2006 je opaziti iz koroške regije, in sicer s 64 na 50 (21,9 odstotka), in pomurske regije, in sicer s 119 na 95 (20,2 odstotka).

V tabeli 4.7 prikazujemo tudi podatke o številu zadev na tisoč prebivalcev po posameznih upravnih enotah in regijah. Kot vir za število prebivalcev po upravnih enotah smo upoštevali podatke Statističnega urada Republike Slovenije, objavljene v publikaciji Statistične informacije, št. 1/2008, in sicer v tabeli 2: Prebivalstvo po nekaterih skupinah in spolu, upravne enote, Slovenija, 30. junij 2007 na strani 8. Največ zadev na tisoč prebivalcev je bilo odprtih iz obalno-kraške regije: 1,56 zadeve – predvsem iz piranske UE, v kateri je Varuh odprl 2,07 zadeve na tisoč prebivalcev, in osrednjeslovenske regije: 1,21 zadeve, največ v ljubljanski UE, in sicer 1,55 zadeve na tisoč prebivalcev. Najmanj zadev na 1000 prebivalcev je bilo odprtih iz goriške regije; 0,50 zadeve.

V primerjavi pripada zadev po UE ugotovljamo, da je Varuh v letu 2007 odprl največ zadev na tisoč prebivalcev iz UE Piran (2,07), Koper (1,83) in Ljubljana (1,55), najmanj pa iz UE Idrija (0,24) in Ajdovščina (0,33). Pri podatku za UE Trebnje (1,76) kaže omeniti, da so med odprte zadeve iz te UE vključene tudi zadeve oseb na prestajanju kazni zopora v ZPKZ Dob pri Mirni.

Slika 4.3: Pripad zadev, obravnavanih pri Varuhu človekovih pravic RS v letu 2007 po statističnih regijah in vrsti pripada, kadar zadeve ni mogoče regijsko opredeliti.

3

Tabela 4.7: Odprte zadeve pri Varuhu človekovih pravic RS v letu 2007 po statističnih regijah in upravnih enotah.

REGIJA	2006	2007	Indeks (07/06)	Št. zadev/ 1000 prebival.
Dolenjska regija	116	142	122,4	1,06
Črnomelj	19	31	163,2	1,02
Metlika	8	8	100,0	0,95
Novo mesto	55	51	92,7	0,88
Trebnje	34	52	152,9	1,76
Gorenjska regija	149	221	148,3	0,74
Jesenice	23	45	195,7	0,73
Kranj	59	85	144,1	0,76
Radovljica	35	46	131,4	1,00
Škofja Loka	15	31	206,7	0,36
Tržič	17	14	82,4	1,11
Goriška regija	60	86	143,3	0,50
Ajdovščina	8	18	225,0	0,33
Idrija	4	14	350,0	0,24
Nova Gorica	41	46	112,2	0,69
Tolmin	7	8	114,3	0,36
Koroška regija	64	50	78,1	0,87
Dravograd	8	4	50,0	0,90
Radlje ob Dravi	11	12	109,1	0,66
Ravne na Koroškem	23	19	82,6	0,88
Slovenj Gradec	22	15	68,2	1,01
Notranjska regija	47	42	89,4	0,91
Cerknica	9	14	155,6	0,54
Ilirska Bistrica	8	9	112,5	0,57
Postojna	30	19	63,3	1,42
Obalno-kraška regija	167	158	94,6	1,56
Izola	19	20	105,3	1,22
Koper	92	90	97,8	1,83
Piran	36	27	75,0	2,07
Sežana	20	21	105,0	0,83
Osrednjeslovenska regija	652	825	126,5	1,21
Domžale	41	48	117,1	0,77
Grosuplje	18	33	183,3	0,50
Kamnik	21	36	171,4	0,64
Kočevje	15	14	93,3	0,83
Litija	10	29	290,0	0,50

Ljubljana	513	619	120,7	1,55
Logatec	7	11	157,1	0,57
Ribnica	8	11	137,5	0,59
Vrhnika	19	24	126,3	0,84
Podravska regija	328	357	108,8	1,11
Lenart	18	13	72,2	0,70
Maribor	166	220	132,5	1,50
Ormož	14	11	78,6	0,62
Pesnica	10	15	150,0	0,78
Ptuj	57	61	107,0	0,88
Ruše	13	7	53,8	0,46
Slovenska Bistrica	50	30	60,0	0,86
Pomurska regija	119	95	79,8	0,78
Gornja Radgona	17	18	105,9	0,87
Lendava	19	11	57,9	0,45
Ljutomer	22	13	59,1	0,71
Murska Sobota	61	53	86,9	0,91
Savinjska regija	293	272	92,8	1,05
Celje	114	97	85,1	1,52
Laško	17	14	82,4	0,76
Mozirje	9	13	144,4	0,79
Slovenske Konjice	27	26	96,3	1,13
Šentjur pri Celju	13	21	161,5	1,06
Šmarje pri Jelšah	28	30	107,1	0,93
Velenje	39	36	92,3	0,79
Žalec	46	35	76,1	0,86
Spodnjeposavska regija	52	72	138,5	1,02
Brežice	21	25	119,0	1,02
Krško	16	30	187,5	1,06
Sevnica	15	17	113,3	0,94
Zasavska regija	45	46	102,2	1,02
Hrastnik	3	7	233,3	0,68
Trbovlje	27	27	100,0	1,52
Zagorje ob Savi	15	12	80,0	0,70
Tujina	75	80	106,7	/
Splošni spisi, anonimne vloge	130	97	74,6	/
E-pošta	195	226	115,9	/
SKUPAJ SLOVENIJA	2.492	2.769	111,1	1,38

3

• ZAKLJUČENE ZADEVE PO UTEMELJENOSTI

Tabela 4.8: Razvrstitve zaključenih zadev po utemeljenosti.

UTEMELJENOST ZADEV	ZAKLJUČENE ZADEVE				Indeks (07/06)
	2006		2007		
	Število	Delež	Število	Delež	
1. Utemeljene zadeve	287	11,4	318	12	110,8
2. Delno utemeljene	249	9,9	240	9	96,4
3. Neutemeljene zadeve	361	14,3	397	15	110
4. Ni pogojev za obravnavo zadev	1201	47,6	1281	48,3	106,7
5. Nepristojnost Varuha	423	16,8	416	15,7	98,3
SKUPAJ	2.521	100	2.652	100	105,2

Delež utemeljenih in delno utemeljenih zadev v letu 2007 (21 odstotkov) se glede na prejšnje leto 2006 (21,3 odstotka) ni opazno spremenil. Ugotavljamo, da ta delež iz leta v leto ostaja v enakem obsegu in da je primerjavi s sorodnimi institucijami dokaj velik.

UTEMELJENA ZADEVA:

V zadevi gre za kršitev pravic ali drugo nepravilnost v vseh navedbah pobude.

DELNO UTEMELJENA ZADEVA:

Pri nekaterih v pobudi navedenih ali nenavedenih elementih postopka ugotovimo kršitve in nepravilnosti, pri drugih navedbah pa ne.

NEUTEMELJENA ZADEVA:

Pri vseh navedbah iz pobude ugotovimo, da ne gre za kršitev ali nepravilnost.

NI POGOJEV ZA OBRAVNAVO ZADEVE:

V zadevi poteka določen pravni postopek, pri katerem ni zaznati zavlačevanja ali večjih nepravilnosti. Pobudniku posredujemo informacije, pojasnila in napotke za uveljavljanje pravic v odprtem postopku. V to skupino spadajo tudi nesprejete pobude (prepozne, anonimne, žaljive) in ustavitve postopka zaradi nesodelovanja pobudnika ali umika pobude.

NEPRISTOJNOST VARUHA:

Predmet pobude ne spada v okvir pristojnosti institucije. Pobudniku pojasnimo druge možnosti, ki jih ima za uveljavljanje pravic.

• ZAKLJUČENE ZADEVE PO RESORJIH

Tabela 4.9 vsebuje prikaz razvrstitve v letu 2007 zaključenih zadev po resorjih. Resorji se nanašajo na področja, kot jih obravnavajo državni organi in niso identični s področji delovanja Varuha. Posamezno zadevo razvrščamo v ustrezni resor glede na vsebino problematike, v kateri se je pobudnik obrnil na Varuha.

Iz tabele je razvidno, da se je največ zaključenih zadev v letu 2007 nanašalo na resorje:

- delo, družina in socialne zadeve (712 zadev oziroma 26,8 odstotka),
- pravosodje (691 zadev oziroma 26,1 odstotka),
- okolje in prostor (253 zadev oziroma 9,5 odstotka) in
- notranje zadeve (251 zadev oziroma 9,5 odstotka).

Število v letu 2007 odprtih zadev glede na leto 2006 se je (upoštevajoč resorje, katerih delež med vsemi končanimi zadevami v letu 2007 je vsaj en odstotek) najbolj povečalo v resorju delo, družina in socialne zadeve (s 574 na 712), zmanjšalo pa v resorju gospodarstvo (z 72 na 62).

Tabela 4.9: Zaključene zadeve v obravnavi Varuha človekovih pravic RS v letih 2006 in 2007 po resorjih.

RESOR	ZAKLJUČENE ZADEVE				Indeks (07/06)
	2006		2007		
	Število	Delež	Število	Delež	
1. Delo, družina in socialne zadeve	574	22,77	712	26,9	124
2. Finance	63	2,5	78	2,9	123,8
3. Gospodarstvo	72	2,86	62	2,3	86,1
4. Javna uprava	11	0,44	24	0,9	218,2
5. Kmetijstvo, gozdarstvo in prehrana	13	0,52	12	0,5	92,3
6. Kultura	51	2,02	55	2,1	107,8
7. Notranje zadeve	250	9,92	251	9,5	100,4
8. Obramba	16	0,63	8	0,3	50
9. Okolje in prostor	246	9,76	253	9,5	102,9
10. Pravosodje	748	29,67	691	26,1	92,4
11. Promet	24	0,95	29	1,1	120,8
12. Šolstvo in šport	98	3,89	89	3,4	90,8
13. Visoko šolstvo, znanost in tehnologija	10	0,4	17	0,6	170
14. Zdravstvo	137	5,43	165	6,2	120,4
15. Zunanje zadeve	5	0,2	5	0,2	100
16. Vladne službe	7	0,28	7	0,3	100
17. Lokalna samouprava	28	1,11	16	0,6	57,1
18. Ostalo	168	6,66	178	6,7	106
SKUPAJ	2.521	100	2.652	100	105,2

4 SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

4.1 Zakoni in drugi pravni akti

EKČP	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, in njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (Uradni list RS-MP, št. 7/94)
KOP	Konvencija ZN o otrokovih pravicah (Uradni list SFRJ-MP, št. 15/90, Uradni list RS šte. 1/91)
KOPOI	Konvencija Združenih narodov o pravicah oseb z invalidnostmi
KZ	Kazenski zakonik Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 63/94, 70/94, 23/99, 10/02, 40/04, 95/04)
KZ-1	Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 55/08)
MOPPM	Zakon o ratifikaciji Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (Uradni list RS, št. 114/06)
OZ	Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/01, 40/07)
PoDZ-1	Poslovník Državnega zbora (Uradni list RS, št. 35/02, 60/04, 64/07)
SZ	Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 18/91, 13/93, 9/94, 21/94, 22/94, 21/94, 29/95, 23/96, 24/96, 44/96, 1-2/00, 22/00, 87/02, 29/03)
SZ-1	Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 69/03, 18/04, 47/06)
ZAzil	Zakon o azilu (Uradni list RS, št. 61/99, 66/00, 113/00, 124/00, 67/01, 98/03, 134/03, 85/05, 17/06)
ZDavP	Zakon o davčnem postopku (Uradni list RS, št. 18/96, 78/96, 87/97, 35/98, 82/98, 91/98, 1/99, 108/99, 37/01, 97/01, 105/03, 16/04, 42/04, 128/04, 139/04, 100/05, 21/06, 117/06)
ZDavP-1	Zakon o davčnem postopku (Uradni list RS, št. 54/04, 57/04, 109/04, uradno prečiščeno besedilo ZDavP-1-UPB1- Uradni list RS, št. 25/05, 56/05, 96/05, 109/05, 117/06, 114/06, 120/06)
ZDavP-2	Zakon o davčnem postopku (Uradni list RS, št. 117/06)

ZDoh-2	Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 117/06, 90/07, 119/07, 10/08)
ZDIJZ	Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (Uradni list RS, št. 24/03, 61/05, 96/05, 109/05, 113/05, 28/06, 51/06)
ZDRad	Zakon o digitalni radiodifuziji (Uradni list RS, št. 102/07)
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/02, 103/07)
ZDRS	Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Uradni list RS/I, št. 1/91, 30/91, 38/92, 61/92, 13/94, 13/95, 29/95, 59/99, 96/02, 7/03, 127/06, 24/07)
ZDU-1	Zakon o državni upravi (Uradni list RS, št. 52/02, 110/02, 56/03, 61/04, 123/04, 93/05, 113/05, 89/07, 126/07)
ZDT	Zakon o državnem tožilstvu (Uradni list RS, št. 63/94, 20/06, 17/06, 14/07, 57/07)
ZDVDTP	Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih (Uradni list RS, št. 41/83, 114/06, 122/07)
ZGO-1	Zakon o graditvi objektov (Uradni list RS, št. 110/02, 102/04, 120/06, 126/07)
ZEMŽM	Zakon o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02, 61/07)
ZEPT	Zakon o elektronskem poslovanju na trgu (Uradni list RS, št. 61/06, 45/08)
ZGJS	Zakon o gospodarskih javnih službah (Uradni list RS, št. 32/93, 30/98, 127/06)
ZIKS-1	Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list RS, št. 22/00, 52/02, 110/02, 113/05, 70/06, 110/06)
ZIN	Zakon o inšpekcijskem nadzoru (Uradni list RS, št. 56/02, 26/07)
ZIZ	Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 51/98, 72/98, 11/99, 89/99, 11/01, 75/02, 87/02, 70/03, 16/04, 40/04, 132/04, 46/05, 96/05, 17/06, 30/06, 69/06, 115/06, 93/07, 121/07)
ZKP	Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94, 70/94, 25/96, 39/96, 5/98, 49/98, 72/98, 6/99, 66/00, 111/01, 32/02, 110/02, 44/03, 56/03, 116/03, 43/04, 68/04, 96/04, 101/05, 87/06, 14/07, 32/07, 40/07, 102/07, 21/08, 23/08, 65/08, 68/08)

4

ZKP-F	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 43/04)	ZPND	Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/08)
ZLS	Zakon o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 72/93, 57/94, 14/95, 26/97, 70/97, 74/98, 70/00, 51/02, 72/05, 60/07)	ZPol	Zakon o policiji (Uradni list RS, št. 49/98, 66/98, 93/01, 26/03, 48/03, 79/03, 43/04, 50/04, 54/04, 53/05, 35/06, 36/06, 78/06)
ZMat	Zakon o maturi (Uradni list RS, št. 15/03, 115/06)	ZPP	Zakon o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99, 96/02, 110/02, 12/03, 58/03, 2/04, 36/04, 69/05, 90/05, 43/06, 52/07)
Zmed	Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/01, 54/02, 62/03, 73/03, 113/03, 16/04, 123/04, 96/05, 60/06, 69/06)	ZPPDUP	Zakon o pokopališki in pogrebni dejavnosti ter o urejanju pokopališč (Uradni list RS, št. 66/93, 110/02, 2/04, 64/04)
ZMZ	Zakon o mednarodni zaščiti (Uradni list RS št. 111/07)	ZPPPD	Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami (Uradni list RS, št. 108/99, 44/00, 2-64/04)
ZNP	Zakon o nepravdnem postopku (Uradni list (S)RS, št. 30/86, 20/88, Uradni list RS št. 87/02, 131/03)	ZPPreb	Zakon o prijavi prebivališča (Uradni list RS, št. 9/01, 96/05, 39/06, 59/06, 109/05, 39/06, 111/07)
ZNSVS	Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi in subvencijah mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja (Uradni list RS št. 86/00, 79/01, 14/06, 60/07)	ZPSTO-1	Zakon o poštnih storitvah (Uradni list RS, št. 42/02, 52/02, 37/04)
ZOdv	Zakon o odvetništvu (Uradni list RS, št. 18/93, 24/96, 24/01, 111/05, 54/08)	ZRomS-1	Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 33/07)
ZOFVI	Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 12/96, 23/96, 64/01, 101/01, 108/02, 34/03, 65/05, 129/06, 36/08)	ZRTVS-1	Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 96/05, 105/06)
ZOPDA	Zakon o odpravljanju posledic dela z azbestom (Uradni list RS, št. 38/06, 15/07)	ZSDP	Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 97/01, 7/02, 11/03, 76/03, 3/04, 142/04, 111/05, 7/06, 47/06, 110/06, 114/06, 5/07)
ZORed	Zakon o občinskem redarstvu (Uradni list RS, št. 139/06)	ZSKZDČEU	Zakon o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije (Uradni list RS, št. 102/07)
ZOlzk	Zakon o osebni izkaznici (Uradni list RS, št. 75/97, 60/05, 100/05, 44/08))	ZSPJS	Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (Uradni list RS, št. 56/02, 110/02, 72/03, 126/03, 70/04, 53/05, 14/06, 27/06, 68/06, 121/06, 1/07, 57/07, 10/08)
ZOro	Zakon o orožju (Uradni list RS, št. 61/02, 73/04, 23/05)	ZSV	Zakon o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 54/92, 56/92, 13/93, 42/94, 1/99, 41/99, 36/00, 54/00, 26/01, 6/02, 110/02, 5/03, 2/04, 3/04, 7/04, 36/04, 6/05, 69/05, 9/06, 21/06, 105/06, 114/06, 5/07)
ZOsn	Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 12/96, 33/97, 59/01, 71/04, 53/05, 60/06, 63/06, 102/07)	ZTuj-1	Zakon o tujcih (Uradni list RS, št. 1/91, 44/97, 14/99, 9/01, 87/02, 96/02, 108/02, 93/05, 112/05, 79/06, 107/06, 111/07, 44/08))
ZP-1	Zakon o prekrških (Uradni list RS, št. 7/03, 86/04, 7/05, 34/05, 44/05, 40/06, 51/06, 115/06, 17/08)	ZTP	Zakon o tajnih podatkih (Uradni list RS, št. 87/01, 28/06)
ZPIZ-1	Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99, 72/00, 81/00, 124/00, 52/01, 109/01, 11/02, 108/02, 110/02, 114/02, 26/03, 29/03, 63/03, 135/03, 2/04, 20/04, 25/04, 54/04, 63/04, 72/05, 104/05, 69/06, 109/06)		

4

ZUJK	Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/02, 123/06, 7/07, 53/07, 65/07, 56/08)	ZVS	Zakon o verski svobodi (Uradni list RS, št. 14/07)
ZUL	Zakon o Uradnem listu Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 57/96, 90/05, 112/05, 102/07)	ZZK-1	Zakon o zemljiški knjigi (Uradni list RS, št. 58/03, 37/08, 45/08)
ZUNEO	Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Uradni list RS, št. 50/04, 61/07)	ZZPPZ	Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (Uradni list RS, št. 65/00)
ZUOPP	Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 54/00, 118/06)	ZZRZI	Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 63/04, 72/05, 114/06, 16/07)
ZUP	Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 22/05, 119/05, 24/06, 105/06)	ZZVN	Zakon o žrtvah vojnega nasilja (Uradni list RS, št. 63/95, 8/96, 44/96, 70/97, 39/98, 43/99, 19/00, 28/00, 1/01, 64/01, 110/02, 3/03, 18/03, 54/04, 68/05, 61/06, 114/06, 118/06)
ZUreP	Zakon o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 110/02, 8/03, 58/03, 33/07)	ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list (S)RS, št. 15/76, 30/86, 1/89, 14/89, Uradni list RS št. 13/94, 82/94, 29/95, 26/99, 60/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03, 16/04, 69/04, 101/07)
ZUS	Zakon o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 50/97, 65/97, 51/98, 70/2000, 92/05, 45/06, 105/06, 26/07)	ZZZPB	Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS – stari, št. 5/91, 10/91, Uradni list RS, št. 17/91, 12/92, 12/93, 13/93, 71/93, 2-3/94, 38/94, 80/97, 69/98, 65/00, 97/01, 42/02, 67/02, 2/04, 63/04, 79/06, 114/06, 5/07, 59/07)
ZUstS	Zakon o ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 15/94, 64/01, 51/07)	ZZasV	Zakon o zasebnem varovanju (Uradni list RS, št. 126/03, 17/07, 102/07)
ZUSZJ	Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (Uradni list RS, št. 96/02)		
ZUSDDD	Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 61/99, 54/00, 64/01, 36/03)		
ZVarCP	Zakon o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 71/93, popr. 15/94, 56/02)		
ZVCP-1	Zakon o varnosti cestnega prometa (Uradni list RS, št. 83/04, 35/05, 69/05, 67/05, 108/05, 70/06, 105/06)		
ZVDAGA	Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Uradni list RS, št. 30/06)		
ZVKSES	Zakon o varstvu kupcev stanovanj in enostanovanjskih stavb (Uradni list RS, št. 18/04)		
ZVO-1	Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. 41/04, 17/06, 20/06, 28/06, 49/06, 66/06, 33/07, 57/08)		
ZVOP-1	Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 86/04, 113/05, 51/07, 67/07, 94/07)		
ZVPSBNO	Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Uradni list RS, št. 49/06, 117/06)		
ZVrt	Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 12/96, 44/00, 78/03, 113/03, 72/05, 25/08)		

4

4.2 Državni in drugi organi

ARS	Arhiv Republike Slovenije
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
AG	Akademija za glasbo
CSD	Center za socialno delo
DKP	Diplomatsko konzularno predstavništvo
DKSM	Državna komisija za splošno maturo
DU	Davčni urad
DURS	Davčni urad Republike Slovenije
DSS	Delovno in socialno sodišče
DZ	Državni zbor
FDV	Fakulteta za družbene vede
FU	Fakultete za upravo
GDU	Glavni davčni urad
GPU	Generalna policijska uprava
GURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
IOP RS	Inšpektorat za okolje in prostor republike Slovenije
IRSD	Inšpektorat Republike Slovenije za delo
JMSSM	Javni medobčinski stanovanjski sklad Maribor
IRSOP	Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor
JSKD	Javni sklad za kulturne dejavnosti
IP	Informacijski pooblaščenec
IŠŠ	Inšpektorat za šolstvo in šport
JSSMOL	Javni stanovanjski sklad Mestne občine Ljubljana
KS	Krajevna skupnost
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MF	Ministrstvo za finance
MG	Ministrstvo za gospodarstvo
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MK	Ministrstvo za kulturo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MO	Mestna občina
MOL	Mestna občina Ljubljana
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MP	Ministrstvo za pravosodje
MORS	Ministrstvo za obrambo
MŠŠ	Ministrstvo za šolstvo in šport
MZT	Ministrstvo za znanost in tehnologijo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NSPIZ	Nepremičninski sklad pokojninskega in invalidskega zavarovanja
OE	Območna enota
OI	Območna izpostava
OKC PU	Operativno-komunikacijski center policijske uprave
OŠ	Osnovna šola
PKL	Psihiatrična klinika Ljubljana
PP	Policijska postaja
PMP	Postaja mejne policije
PPP	Postaja prometne policije
PU	Policijska uprava
PVU	Posebni varovalni ukrepi
RTVS	Radiotelevizija Slovenija

SKZG	Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov
SPIZ	Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja
SOD	Slovenska odškodninska družba
SOVA	Slovenska obveščevalno-varnostna agencija
SSPIZ	Stanovanjski sklad pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja
TIRS	Tržni inšpektorat Republike Slovenije
UE	Upravna enota
UEM	Urad za enake možnosti
UIKS	Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij
US	Ustavno sodišče
VČP	Varuh človekovih pravic
VZ	Vzgojni zavod
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZPKMZ KZ	Zavod za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in kazni zapora
ZPKZ	Zavod za prestajanje kazni zapora
ZPMZ KZ	Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora
ZRSŠ	Zavod Republike Slovenije za šolstvo
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

4

4.3 Drugo

BiH	Bosna in Hercegovina	NPZ	Nacionalno preverjanje znanja
CAF	Skupni ocenjevalni okvir za organizacije v javnem sektorju (<i>Common assesment framework</i>)	NSK	Virtualna država NSK (<i>Neue Slowenische Kunst</i>)
CJMMK	Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij	OZN	Organizacija Združenih narodov
CPT	Evropski odbor za preprečevanje mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja	RIA	Regulatory Impact Assessment (<i>presoja učinkov predpisov</i>)
DIH	Društvo za integracijo homoseksualnosti	RS	Republika Slovenija
ECRI	Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti	RSK	Razširjeni strokovni kolegij
E-DEMOKRACIJA	predstavlja uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) in strategij za večje aktivno sodelovanje državljanov	SAFE-SI	Nacionalna točka osveščanja o varni rabi interneta za otroke in mladostnike v Sloveniji
ENOC	Evropska mreža varuhov otrokovih pravic (<i>European Network of Ombudspersons for Children</i>)	SOLVIT	Sistem neformalnega reševanja čezmejnih problemov na področju notranjega trga
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice	SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
E-UPRAVA	interaktivna in elektronska izmenjava informacij upravnega značaja in omogočanje pravnih storitev prek elektronski medijev državljanom, podjetjem in drugim institucijam	TV	Televizija
EU	Evropska unija	UL	Uradni list
FLRJ	Federativna ljudska republika Jugoslavija	UNHCR	Visoki komisariat združenih narodov za begunce
GLBT	Skupnost gejev, lezbijk, biseksualcev in transseksualcev	ZDA	Združene države Amerike
GD	Gospodarska družba	ZN	Združeni narodi
HRT	Hrvaška radiotelevizija	ZZB NOV	Zveza združenj borcev narodno osvobodilne vojske
IJZ	Informacija javnega značaja		
ISO	Mednarodna organizacija za standardizacijo		
JLA	Jugoslovanska ljudska armada		
YHD	Društvo za teorijo in kulturo hendikepa		
YUG	Jugoslavija		
LD	Lovsko društvo		
LP	Varuhovo Letno poročilo		
NČR	Novinarsko častno razsodišče		

